

**MİNYATÜR SANATININ 4-6 YAŞ ÇOCUK KİTAPLARI
İLLÜSTRASYONU OLARAK KULLANIMININ GÖRSEL
İLETİŞİM TASARIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

ZÜBEYDE BEŞİRLİ CESUR

**IŞIK ÜNİVERSİTESİ
HAZİRAN, 2022**

MİNYATÜR SANATININ 4-6 YAŞ ÇOCUK KİTAPLARI
İLLÜSTRASYONU OLARAK KULLANIMININ GÖRSEL İLETİŞİM
TASARIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

ZÜBEYDE BEŞİRLİ CESUR

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Görsel İletişim Tasarımı
Yüksek Lisans Programı, 2022

Bu tez, Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA)
derecesi için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
HAZİRAN, 2022

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MİNYATÜR SANATININ 4-6 YAŞ ÇOCUK KİTAPLARI İLLÜSTRASYONU
OLARAK KULLANIMININ GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ

ZÜBEYDE BEŞİRLİ CESUR

ONAYLAYANLAR:

Dr. Öğr. Üyesi Pınar Çevikayak Yelmi (Tez Danışmanı)	İşık Üniversitesi	_____
Prof. Banu İnanç Uyan Dur	İşık Üniversitesi	_____
Doç. Hakan Çiloğlu	Marmara Üniversitesi	_____

ONAY TARİHİ: 17/06/2022

EXAMINING THE USE OF ILLUMINATED MANUSCRIPTS AS AN ILLUSTRATION FOR CHILDREN’S BOOKS (AGES 4-6) IN THE CONTEXT OF VISUAL COMMUNICATED DESIGN

ABSTRACT

The picture, which was used to describe emotions and events before the invention of writing, has also been used to support texts after writing was found and has continued its existence for ages. Pictures that support written texts and explain a subject are called illustrations in general, while pictures that support and explain information by taking place next to the texts in the books are called. In this direction, in the thesis, an extensive literature search has been done on the history of book illustrations and literature has been created on the history of book illustrations and children’s book illustrations which was observed to be lacking. The tracing of the history of book illustration was started with the papyrus pictures in “Book of the Dead” found in Egypt 13th century BCE. As children’s book illustrations, starting from the first illustrated children’s book in the world, the histories of illustrated children’s books in England, Russia, America and European countries were explained in detail, supported by visual examples. The history of book illustrations, before and after the Republic in Turkey, and the history of children’s book illustrations are both discussed under separate titles. The history of illuminated manuscripts as a book illustration started with the illuminated manuscripts made for the sacred texts by Priest Mani in the 3rd century CE, and the history of the illuminated manuscripts from Mesopotamia to the Ottoman Empire was explained with visual examples, and Ottoman illuminated manuscripts were started. The improvement and development of illuminated manuscripts in the period from the beginning of the Republic to today’s Turkey were explained. Examples of children’s books made with illuminated manuscripts in 21st century Turkey were included in the thesis and their illustrations were analyzed. Using the illustration style of a 13th-century Eastern tale manuscript, a 19th-century Western tale chosen as a thesis project was rewritten and illustrated. For the thesis project tale book, a test of appreciation and interpretation was applied to the students who received pre-school

education. During the test, children's opinions about book illustrations of the application project were taken and in line with the results, the children's expectations from the illustrations in the Picture books produced for them were revealed. Accordingly, the effects and results of the use of illuminated manuscripts as an illustration in preschool children's books reached in the limited universe consisting of 30 children aged 4-7 and 6 classroom teachers, and the expectations of children from picture books were written in the thesis.

Keywords: Illustrated children's book, History of book illustration, Illuminated manuscripts, Kalila wa Dimna, Town Musicians of Bremen.

MİNYATÜR SANATININ 4-6 YAŞ ÇOCUK KİTAPLARI İLLÜSTRASYONU OLARAK KULLANIMININ GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

ÖZET

Yazı bulunmadan önce duyguları ve olayları anlatmak için kullanılmış olan resim yazı sonrası metinleri desteklemek için de kullanılmaya başlanmış ve varlığını çağlar boyu sürdürmüştür. Yazılı metinleri destekleyen ve bir konuyu anlatan resimlere genel olarak illüstrasyon denilirken kitaplardaki metinlerin yanında yer alarak bilgileri destekleyen ve açıklayan resimler kitap illüstrasyonu olarak adlandırılmışlardır. Bu doğrultuda tezde kitap illüstrasyonu tarihçesi konusunda geniş bir literatür araştırması yapılmış, eksikliği gözlenen kitap illüstrasyonu ve çocuk kitabı illüstrasyonu tarihçeleri için literatür oluşturulmuştur. Kitap illüstrasyonu tarihçesine M.Ö. 13. yüzyılda Mısır'da bulunan Ölüler Kitabı içinde yer alan papirüs resimleri ile başlanmış 20. yüzyıla kadar olan süreç anlatılmıştır. Çocuk kitapları illüstrasyonu olarak dünyada ilk resimli çocuk kitabından başlanarak İngiltere, Rusya, Amerika ve Avrupa ülkelerinde illüstrasyonlu çocuk kitapları tarihçeleri görsel örneklerle desteklenerek detaylı anlatılmışlardır. Türkiye'de Cumhuriyet öncesi ve sonrası kitap illüstrasyonları tarihçesi ayrı bir başlık altında, çocuk kitapları illüstrasyonları tarihçesi ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Minyatür sanatının kitap illüstrasyonu olarak tarihçesi M.S. 3. yüzyılda Rahip Mani'nin kutsal metinleri için yaptığı minyatürlerden başlatılarak Mezopotamya minyatürlerine kısaca değinilip Osmanlı minyatürlerinin Cumhuriyet'e kadar olan tarihsel süreci dönemlerine ayrılarak ele alınmıştır. Cumhuriyet'in başlangıcından günümüz Türkiye'sine kadar olan süreçte minyatür sanatının yeniden ele alınışı ve gelişimi görsel örneklerle anlatılmıştır. 21. yüzyıl Türkiye'sinde minyatür sanatı ile yapılan çocuk kitaplarından örneklere tez çalışmasında yer verilerek illüstrasyonlarının analizleri yapılmıştır. Uygulama projesi olarak seçilen 19. yüzyıla ait bir Batı masalı yeniden yazılarak 13. yüzyıl tarihli bir Doğu masalı yazma eserine ait resimleme üslubundan yararlanılarak illüstrasyonları yapılmıştır. Uygulama projesi masal kitabı için okul öncesi eğitimi alan öğrencilere beğeni ve yorum testi

uygulanmıştır. Test sırasında çocukların uygulama projesi illüstrasyonları hakkında görüşleri alınmış ve çıkan sonuçlar doğrultusunda çocukların kendileri için üretilmiş resimli kitaplarda yer alan illüstrasyonlardan beklentileri ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda 4-7 yaş aralığındaki 30 çocuk ve 6 sınıf öğretmeninden oluşan sınırlı evrende ulaşılan okul öncesi çocuk kitaplarında illüstrasyon olarak minyatür sanatının kullanılmasının çocuklar üzerindeki etkileri ve sonuçları ile çocukların resimli kitaplarından beklentileri teze yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Resimli çocuk kitabı, Kitap illüstrasyonu tarihçesi, Minyatür sanatı, Kelile ve Dimne, Bremen Mızıkacıları

TEŞEKKÜR

Yaptığım her şeyin en iyisini yapmayı öğreten sevgili anneme ve babama, tez çalışmam sırasındaki sabrından dolayı sevgili eşime teşekkür ederim.

Literatür araştırmam ve tez yazma sürecimde bana tanıdığı özgürlük için sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Pınar Çevikayak Yelmi hanımefendiye, uygulama projesi için Bremen Mızıkacıları masalını uyarlayan eğitimci ve masal anlatıcısı sevgili Emre Yapıcı'ya, minyatür sanatını bana sevdiren ve uygulama projesi masal kitabımda kullandığım minyatür üslubuna dair yol gösteren değerli minyatür sanatçısı Taner Alakuş beyefendiye, bu süreçte manevi desteklerini benden esirgemeyen sevgili kardeşlerim, yeğenlerim ve arkadaşlarıma canı gönülden teşekkür ederim.

Zübeyde BEŞİRLİ CESUR

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ABSTRACT	ii
ÖZET	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem	2
1.2 Araştırmanın Amacı	2
1.3 Araştırmanın Önemi	3
1.4 Varsayımlar	4
1.5 Kapsam ve Sınırlılıklar.....	4
1.6 Tanımlar	5
BÖLÜM 2	6
2. İLLÜSTRASYON SANATI	6
2.1 İllüstrasyon Sanatının Kullanım Alanları	8
2.2 İllüstrasyon Sanatının Teknik Özellikleri	12
2.2.1 Geleneksel İllüstrasyon Teknikleri	12
2.2.2 Dijital İllüstrasyon Teknikleri	15
2.2.3 Deneysel Yöntemler ile Yapılan İllüstrasyon Teknikleri	16
2.3 Kitap İllüstrasyonu ve Çocuk Kitapları İllüstrasyonu Tarihçesi	18
2.3.1 Dünyada Farklı Dönemlerde Kitap İllüstrasyonu	19
2.3.1.1 Antik Çağda Kitap İllüstrasyonu	19
2.3.1.2 Antik Yunan-Roma Dönemi Kitap İllüstrasyonu	20
2.3.1.3 Bizans Dönemi Kitap İllüstrasyonu	22

2.3.1.4 Ortaçağ ve Yeni Çağ Avrupa'sında Kitap İllüstrasyonu	24
2.3.1.5 İlk Basılı Kitap İllüstrasyonu ve Uzak Doğu Kitap İllüstrasyonu ..	34
2.3.1.6 İllüstrasyonun Altın Çağında Kitap İllüstrasyonu	39
2.3.2 Dünyada Farklı Dönemlerde Çocuk Kitapları İllüstrasyonu	53
2.3.2.1 Dünyada İlk Resimli Çocuk Kitabı.....	56
2.3.2.2 İngiltere'de Çocuk Kitapları İllüstrasyonu	59
2.3.2.3 Avrupa'da Farklı Ülkelerde Çocuk Kitapları İllüstrasyonu.....	80
2.3.2.4 Rusya'da Çocuk Kitapları İllüstrasyonu.....	92
2.3.2.5 Amerika'da Çocuk Kitapları İllüstrasyonu.....	101
2.4 Türkiye'de Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Kitap ve Çocuk Kitapları İllüstrasyonu Tarihçesi	116
2.4.1 Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Kitap İllüstrasyonu.....	118
2.4.2 Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Çocuk Kitapları İllüstrasyonu.....	142
2.5 İllüstrasyonlarda Geleneksel Desenlerin ve Folklorik Figürlerin Kullanımı	156
2.5.1 Dünya'da Geleneksel Desenlerin İllüstrasyonlarda Kullanımı	157
2.5.2 Türkiye'de Geleneksel Desenlerin İllüstrasyonlarda Kullanımı	164
BÖLÜM 3.....	174
3. MİNYATÜR SANATI	174
3.1 Minyatür Sanatının Kullanım Alanları	178
3.2 Minyatür Sanatının Teknik Özellikleri.....	186
3.3 Minyatür Sanatının Kitap İllüstrasyonu Olarak Tarihsel Süreci	190
3.3.1 Mezopotamya'dan Osmanlı'ya Kadar Olan Süreçte Minyatür Sanatı .	191
3.3.2 Osmanlı Minyatürü.....	199
3.3.2.1 Osmanlı Minyatürünün Oluşum Evresi	199
3.3.2.2 Osmanlı Minyatürünün Geçiş Evresi.....	202
3.3.2.3 Osmanlı Minyatürünün Klasik Evresi	206
3.3.2.4 Osmanlı Minyatürünün Geç Klasik ve Duraklama Evresi	209
3.3.2.5 Osmanlı Minyatürünün İkinci Klasik Evresi (Neo-Klasik Evre) .	213
3.3.2.6 Osmanlı Minyatürünün Son Evresi.....	214
3.4 Cumhuriyet'ten Günümüze Türk Minyatür Sanatı	216
3.5 Minyatür Sanatının Çocuk Kitaplarında Kullanımı	220
3.6 Minyatür Sanatı ile Yapılmış Çocuk Kitabı İllüstrasyonu Analizleri ve Göstergebilimsel Çözümlemeleri	233
BÖLÜM 4.....	264
4. UYGULAMA PROJESİ.....	264
4.1 Masalların Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri	265

4.2 Bir Doğu Masalı (M.Ö. 3. yüzyıl): Kelile ve Dimne (Pançatantra)	267
4.2.1 Farklı Dönemlerde Kelile ve Dimne Minyatürleri	268
4.2.2 Uygulama Projesi İçin Yararlanılan Kelile ve Dimne Minyatürleri.....	274
4.3 Bir Batı Masalı (M.S. 19. yüzyıl): Bremen Mızıkacıları.....	276
4.3.1 Farklı Dönem ve Kültürlerde Bremen Mızıkacıları İllüstrasyonları	278
4.4 Uygulama Projesi: Bremen Mızıkacıları Masalının Kelile ve Dimne Masalı Minyatürlerinden 13. yüzyıl Üslubunda Dijital Ortamda Resimlenmesi.....	285
4.4.1 Uygulama Projesi Hazırlık Aşaması.....	286
4.4.2 Bremen Mızıkacıları Masalının Yeniden Yazılması	287
4.4.3 Masalın İllüstrasyon İçin Uyarlanması	288
4.4.4 Uygulama Projesi Tasarımı ve Masal İçin İllüstrasyon Taslakları.....	296
4.5 Uygulama Çalışması.....	312
4.6 Uygulama Çalışması İçin Yapılan Kitap İllüstrasyonlarının Yararlanılan Minyatürler ile Karşılaştırılması ve Göstergebilimsel Açıdan Analizi (Çözümlemesi)	321
4.7 Uygulama Çalışması Kitabın 4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Test Edilmesi	345
4.7.1 Yöntem	346
4.7.2 Araştırmanın Modeli.....	347
4.7.3 Evren Örneklem.....	347
4.7.4 Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi.....	348
4.7.5 Çalışma Planı	359
BÖLÜM 5.....	361
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	361
KAYNAKÇA	365
EKLER.....	386
ÖZGEÇMİŞ.....	419

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 3.1** Üsküdar'dan Gider İken adlı çocuk kitabı illüstrasyonları ile geleneksel minyatürler ve yazma eser kapak cilt kağıdı karşılaştırma tablosu. 238
- Tablo 3.2** Üsküdar'dan Gider İken adlı çocuk kitabı illüstrasyonlarında düz anlam görsel çözümlene tablosu 238
- Tablo 3.3** Üsküdar'dan Gider İken adlı çocuk kitabı illüstrasyonlarında yan anlam görsel çözümlene tablosu 239
- Tablo 3.4** Mesnevi Hikayeleri kitabında yer alan illüstrasyonlar ile yazma eserlerde yer alan minyatür formları karşılaştırma tablosu..... 244
- Tablo 3.5** Mesnevi Hikayeleri kitabında yer alan illüstrasyonların düz anlam görsel çözümlene tablosu 244
- Tablo 3.6** Mesnevi Hikayeleri kitabında yer alan illüstrasyonların yan anlam görsel çözümlene tablosu 245
- Tablo 3.7** Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkraları kitabı illüstrasyonlarının geleneksel kitap sanatları formları ile karşılaştırma tablosu 250
- Tablo 3.8** Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkraları kitabı illüstrasyonlarının düz anlam görsel çözümlene tablosu 251
- Tablo 3.9** Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkraları kitabında yer alan illüstrasyonların yan anlam görsel çözümlene tablosu 251
- Tablo 3.10** Dünya Masalları adlı kitapta yer alan illüstrasyonlar ve süslemelerin geleneksel kitap sanatları formları ile karşılaştırılma tablosu 255
- Tablo 3.11** Dünya Masalları adlı kitapta yer alan illüstrasyonların düz anlam görsel çözümlene tablosu 255
- Tablo 3.12** Dünya Masalları adlı kitapta yer alan illüstrasyonların yan anlam görsel çözümlene tablosu 256
- Tablo 3.13** Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan illüstrasyonlar ve süslemeler ile geleneksel kitap sanatları formlarını karşılaştırılma tablosu 262
- Tablo 3.14** Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan illüstrasyonların düz anlam görsel çözümlene tablosu 262
- Tablo 3.15** Balıkçıl ile Yengeç adlı kitapta yer alan illüstrasyonların yan anlam görsel çözümlene tablosu 263
- Tablo 4.1** Uygulama projesi masal kitabı sayfa 1-2'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümlene tablosu..... 322

Tablo 4.2	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 1-2'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	323
Tablo 4.3	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 3-4'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	324
Tablo 4.4	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 3-4'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	325
Tablo 4.5	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 5-6'yı oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	326
Tablo 4.6	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 5-6'yı oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	327
Tablo 4.7	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 7-8'i oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	328
Tablo 4.8	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 7-8'i oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	329
Tablo 4.9	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 9-10'u oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	330
Tablo 4.10	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 9-10'u oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	331
Tablo 4.11	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 11-12'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	332
Tablo 4.12	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 11-12'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	333
Tablo 4.13	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 13-14'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	334
Tablo 4.14	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 13-14'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	335
Tablo 4.15	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 15-16'yı oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	336
Tablo 4.16	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 15-16'yı oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	337
Tablo 4.17	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 17-18'i oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	338
Tablo 4.18	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 17-18'i oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	339
Tablo 4.19	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 19-20'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	340
Tablo 4.20	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 19-20'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	341
Tablo 4.21	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 21-22'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	342
Tablo 4.22	Uygulama projesi masal kitabı sayfa 21-22'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	343

Tablo 4.23 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 23-24'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.....	344
Tablo 4.24 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 23-24'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.....	345
Tablo 4.25 Öğretmen sorularına alınan cevaplarla oluşturulmuş grafik tablo	357

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1	Gürbüz Doğan Ekşioğlu'na ait sanatsal illüstrasyon örneği	8
Şekil 2.2	Bilimsel (botanik) illüstrasyon örneği	9
Şekil 2.3	Hasip Pektaş'a ait farklı dönemlerde yapılmış ekslibris çalışmaları	10
Şekil 2.4	İllüstratör Aysin Delibaş Eroğlu'na ait çocuk kitabı illüstrasyonu	11
Şekil 2.5	Karakalem ve kuru kalem illüstrasyon örnekleri.....	12
Şekil 2.6	Yağlı pastel ve karışık teknik ile yapılmış illüstrasyon örnekleri.	13
Şekil 2.7	Ekolin ve guaj boya ile yapılmış illüstrasyon örnekleri	14
Şekil 2.8	Piksel ve vektör esaslı programlarda illüstrasyon örnekleri.	15
Şekil 2.9	Foto manipülasyon örnekleri.	16
Şekil 2.10	İğne ve iplik ile işlenerek yapılan kitap kapağı illüstrasyon örneği.	17
Şekil 2.11	Kağıt kesme illüstrasyon örnekleri.	17
Şekil 2.12	Hunefer'in Ölüler Kitabı'ndan yargı sahnesi	20
Şekil 2.13	Antik Yunan dönemi illüstrasyonlu çömlek örneği.....	21
Şekil 2.14	Ilias Ambrosiana'da yer alan Homeros'un İlias'ı.....	22
Şekil 2.15	Dioscorides'in De Materia Medica adlı eserinden iki sayfa.....	23
Şekil 2.16	Synopsis Historiarum adlı eserden iki sayfa.....	24
Şekil 2.17	Codex Gigas'dan bir sayfa ve kitap ölçüsünü gösteren kartpostal	25
Şekil 2.18	Raimundus Lullus'tan Derlenmiş Özet Kitap minyatür örnekleri.....	26
Şekil 2.19	Les tres riches heures du Duc de Berry'den örnek sayfalar	27
Şekil 2.20	Gutenberg İncilinden bir sayfa ve detay görseli	28
Şekil 2.21	Ulrich Boner'in Der Edelstein adlı kitabından iki sayfa	28
Şekil 2.22	Albrecht Dürer'in Mahşerin Dört Atlısı illüstrasyonu	29
Şekil 2.23	Geoffrey Chaucer'ın Canterbury Masalları	30
Şekil 2.24	Francisco de Goya'ya ait illüstrasyon örnekleri	31
Şekil 2.25	Gustav Dore'un İlahi Komedyası'ndan örnek illüstrasyon	32
Şekil 2.26	William Blake'e ait kitap illüstrasyonu örneği.....	33

Şekil 2.27 Elmas Sutra rulosu ve illüstrasyon görseli	35
Şekil 2.28 Genji Öyküleri illüstrasyon örneği	36
Şekil 2.29 Utagawa (Ando) Hiroshige'ye ait illüstrasyon örneği.....	37
Şekil 2.30 Toyokuni tarafından yapılmış Kibyoshi örneği	38
Şekil 2.31 Inio Asano'ya ait Oyasumi Punpun adlı kitaptan örnek sayfalar	39
Şekil 2.32 The Tale of Beowulf'dan bir örnek sayfa ve The Works of Geoffrey Chaucer'den iki örnek sayfa	40
Şekil 2.33 Aubrey Breadsley'in Salomé on Settle'ından illüstrasyonlar.....	42
Şekil 2.34 Walter Crane'in The Faerie Queene illüstrasyonlarından	43
Şekil 2.35 Alexandre Benois'e ait dergi ve kitap illüstrasyonları	45
Şekil 2.36 Zang Tumb Tumb'un kapağı ve farklı bir illüstrasyon örneği	46
Şekil 2.37 Sonia Delauney-Terk'e ait sanatçı kitabı örneği	47
Şekil 2.38 Frans Masereel'e ait Ağaç Roman illüstrasyon örnekleri.....	48
Şekil 2.39 Max Ernst'in Une Semaine de bonté'undan örnek illüstrasyonlar.....	49
Şekil 2.40 Andy Warhol'un Wild Raspberries adlı yemek kitabı illüstrasyonları ve Pop Art'ın simgesi olmuş Marilyn Monroe portresi	51
Şekil 2.41 Roy Lichtenstein'in 1 Cent Life adlı kitabında yer alan Girl adlı çift sayfa illüstrasyonu ve kitabın kapak görseli.....	52
Şekil 2.42 Yunanlı bir okul çocuğunun alıştırma kitabı olan balmumu tablet	55
Şekil 2.43 Kunst und Lehrbüchlein'den örnek illüstrasyonlar	56
Şekil 2.44 Orbis Sensualium Pictus adlı kitaptan örnek iki sayfa	57
Şekil 2.45 Bilderbuch für Kinder adlı resimli çocuk ansiklopedisi	58
Şekil 2.46 A General History of Quadrupeds'den illüstrasyon örnekleri.....	60
Şekil 2.47 Robert Sayer'in The tricks of Harlequin adlı pop-up kitabı.....	61
Şekil 2.48 William Blake'in Songs of Innocence ve Songs of Experience kitaplarından örnekler	62
Şekil 2.49 Çocuklar için hazırlanmış chapbook örneği	63
Şekil 2.50 George Cruikshank'ın Oliver Twist'in Maceları adlı kitabın birinci baskısı için yaptığı illüstrasyonlardan örnekler	64
Şekil 2.51 Hablot Knight (Phiz) Browne'un Little Dorrit adlı kitap için yaptığı illüstrasyonlardan örnekler	64
Şekil 2.52 Edward Lear'in A Book of Nonsense kitabından örnek sayfalar.....	65
Şekil 2.53 John Tenniel'in Alice kitapları illüstrasyonlardan örnekler	67
Şekil 2.54 Richard Doyle'un illüstrasyonlarından örnekler	68
Şekil 2.55 Walter Crane'in yaptığı iki farklı kitap illüstrasyonu örneği	69
Şekil 2.56 Randolph Caldecott'un resimlediği iki farklı kitap örneği	70
Şekil 2.57 Kate Greenaway'in Marigold Garden'inden sayfalar.....	71

Şekil 2.58 Kate Greenaway'ın Marigold Garden adlı eserinden bir illüstrasyon ve illüstrasyonun renklerini oluşturan ahşap kalıpları (kromoksilografi)	71
Şekil 2.59 Beatrix Pottre'a ait üç farklı kitap illüstrasyonu.....	73
Şekil 2.60 Arthur Rackham'ın çocuk kitabı illüstrasyonlardan örnekler	75
Şekil 2.61 Edmund Dulac's Fairy Book illüstrasyonlarından örnekler	76
Şekil 2.62 William Heath Robinson'a ait illüstrasyon örnekleri	77
Şekil 2.63 Harry Clarke'a ait Andersen Masalları illüstrasyon örnekleri	78
Şekil 2.64 Ernest Howard Shepard'ın illüstrasyon örnekleri.....	79
Şekil 2.65 İsviçre'de 1836'da hazırlanmış olan Neues ABC und Bilderbuch für die Jugend adlı alfabe kitabından örnek sayfalar	81
Şekil 2.66 Lisa Wenger'in Joggeli söll ga Birli shake'inden bir sayfa	81
Şekil 2.67 Johanna Spyri'nin Heidi kitabının ilk dönem illüstrasyonları	82
Şekil 2.68 Pinokyo kitabının 1883, 1907 ve 1911 yıllarından illüstrasyonlar.....	83
Şekil 2.69 Charles Perrault'un Anne Kaz Masalları kitabının 1695 tarihli el yazmasından illüstrasyonlu sayfalar	84
Şekil 2.70 Gustave Doré'un Anne Kaz Masalları illüstrasyon örnekleri	85
Şekil 2.71 Jules Verne illüstrasyonlarından örnekler	86
Şekil 2.72 John Bauer'e ait üç farklı illüstrasyon örnekleri	87
Şekil 2.73 Selma Lagerlöf'e ait Nils Holgersson'un Serüvenleri adlı çocuk kitabına ait üç farklı dönemde yapılmış illüstrasyon örnekleri	88
Şekil 2.74 Kay Nielsen'e ait üç farklı masal illüstrasyonu örneği.....	89
Şekil 2.75 Dr. Heinrich Hoffmann'ın Der Struwelpeter kitabı.....	90
Şekil 2.76 Wilhelm Busch'un Max und Morit kitabından illüstrasyonlar.....	91
Şekil 2.77 Hanna Höch'ün 1945'de hazırladığı kitabın 2012 yılı baskı örneği.....	92
Şekil 2.78 Karion Istomin'in alfabe kitabından örnek sayfalar	93
Şekil 2.79 Viktor Vasnetsov'un Pesn o veshchem Olege'inden sayfalar	94
Şekil 2.80 Ivan Bilibin'in kitap illüstrasyonlarından örnekler	96
Şekil 2.81 Alexandre Benois'in Alphabet in Pictures kitabından sayfalar	97
Şekil 2.82 Soldan sağa sırasıyla Georgiï Ivanovich Narbut, Dmitriï Isidorovich Mitrokhinve Elena Polenova'ya ait çocuk kitabı illüstrasyon örnekleri .	98
Şekil 2.83 El Lissitzky'nin Two Squares kitabından örnek illüstrasyonlar.....	99
Şekil 2.84 Vladimir Lebedev'in illüstrasyonunu yaptığı yeni Rusya Sovyet rejiminin resimli çocuk kitaplarından iki örnek	100
Şekil 2.85 V. Lebedev, Y. Evenbakh ve M. A. Froman illüstrasyonları ile Sovyet Devlet Yayınevi'nin çocuk üretim kitabı örnekleri	101
Şekil 2.86 ABD'de 1831-1857 yılları arası çocuk dergilerinden örnekler	102
Şekil 2.87 Jacob Abbott'un Rollo Learning to Read kitabı.....	103

Şekil 2.88 1800'lerden illüstrasyonlu çocuk kitabı örnekleri	104
Şekil 2.89 Howard Pyle'in Robin Hood kitabından örnek sayfalar	106
Şekil 2.90 Newell Convers Wyeth'in üç farklı kitap illüstrasyonu örneği	107
Şekil 2.91 W. H. Bradley'in çocuk oyunları illüstrasyonlarından örnekler	108
Şekil 2.92 Lucy Sprague Mitchell'in yazdığı Here and Now Story Book kitabı için Hendrik Willem van Loon Newell'in yapmış olduğu illüstrasyonlar ...	110
Şekil 2.93 Hendrik Willem van Loon'un yazıp resimlediği The Story of Mankind adlı tarih kitabından örnek illüstrasyonlar	110
Şekil 2.94 Frank Baum'un The Wonderful Wizard of Oz kitabına ait iki farklı illüstratörün çalışma örnekleri	111
Şekil 2.95 Oz Büyücüsü kitabının ilk illüstratörü W. W. Denslow'a ait renklerle bölüm ayırma örnekleri	112
Şekil 2.96 Virginia Frances Sterrett'in illüstrasyon örnekleri	113
Şekil 2.97 Wanda Gág'ın Millions of Cats kitabından örnek sayfalar	114
Şekil 2.98 Dr. Seuss'un The Cat in The Hat kitabından sayfalar	115
Şekil 2.99 Uygur Türkleri dönemine ait dört farklı kitap minyatürü örneği	117
Şekil 2.100 Tarih-i Hind-i Garbi'den siyah beyaz ve renkli baskı örnekleri	119
Şekil 2.101 Cihannüma'da yer alan geometrik şekiller, gezegenler ve burçlarla ilgili illüstrasyonlar	120
Şekil 2.102 Cihannüma'da yer alan Dünya ve bölge haritası illüstrasyonları	120
Şekil 2.103 Diyojen, Karagöz, Djem dergilerinden illüstrasyon örnekleri.....	123
Şekil 2.104 Ebuzziya Matbaası'nda üretilmiş illüstrasyonlu çalışmalar	124
Şekil 2.105 Kenan Temizan'nın hazırladığı illüstrasyonlu dergi, katalog ve kitap kapağı örnekleri	127
Şekil 2.106 Münif Fehim'in farklı dönemlerde yaptığı illüstrasyon örnekleri.....	128
Şekil 2.107 Ramiz Gökçe'ye ait Alfabe kitabı illüstrasyonları ve İhap Hulusi'ye ait Alfabe kitap kapağı ile diğer kitap illüstrasyonu örnekleri	130
Şekil 2.108 Sabiha (Rüştü) Bozcalı'ya ait illüstrasyon örnekleri	132
Şekil 2.109 Atıf Tuna'ya ait illüstrasyonlu kitap ve dergi kapağı tasarımları	133
Şekil 2.110 Mesut Manioğlu'nun hazırlamış olduğu Zaman İçinde İstanbul kitabı ve kitaptan illüstrasyon örnekleri	134
Şekil 2.111 Mengü Ertel tasarımı kitap kapakları	135
Şekil 2.112 Abidin Dino'ya ait iki farklı kitap illüstrasyonu örneği	136
Şekil 2.113 Mustafa Aslier'e ait kitap illüstrasyonu örnekleri	138
Şekil 2.114 Sait Maden'in kitap kapağı tasarımları ve bir illüstrasyonu	139
Şekil 2.115 Turgay Betil'in kitap kapağı tasarımları ve illüstrasyonu örneği	140
Şekil 2.116 Erkal Yavi'nin yaptığı illüstrasyonlu kitap kapağı tasarımları	142
Şekil 2.117 Nuhbetü'l Etfal kitabından ders ve hikaye sayfaları örneği	144

Şekil 2.118 Osmanlı son dönemlerinden çocuk dergisi kapakları.....	145
Şekil 2.119 Ders kitaplarına ait illüstrasyonlu kapaklar	147
Şekil 2.120 Cumhuriyetin ilk dönemlerine ait çizgi roman örnekleri	149
Şekil 2.121 Mustafa Eremektar (Mıstık)'ın kitaplarından örnekler.....	150
Şekil 2.122 Sabiha Bozcalı'ya ait kitap illüstrasyonları	151
Şekil 2.123 Mengü Ertel'in Suşa ile Kiki kitabından örnek illüstrasyonlar	152
Şekil 2.124 Nazan Erkmn yaptığı kitap illüstrasyonlarından örnekler	153
Şekil 2.125 Can Göknil'e ait farklı yaş grubu çocuk kitapları illüstrasyonları	154
Şekil 2.126 Feridun Oral'ın farklı dillere çevrilmiş çocuk kitabı örnekleri	155
Şekil 2.127 Ivan Bilibin'in çocuk kitabı illüstrasyonu örnekleri	158
Şekil 2.128 Karel Teissig'e ait afiş ve kitap illüstrasyonu örnekleri	159
Şekil 2.129 Pat Hutchins'in folklorik motifler ile resimlediği çocuk kitabı	159
Şekil 2.130 Jan Brett kitaplarından folklorik desenli illüstrasyonlu sayfalar	160
Şekil 2.131 David Ursiny'nin folklorik desenli kitap illüstrasyonu örnekleri.....	161
Şekil 2.132 Rumiko Takahashi'nin Japon gelenek ve inançlarını içeren Inuyasha adlı Manga Anime'sinden örnek sayfalar.	162
Şekil 2.133 Firman Hatibu'nun CorelDraw için yapmış olduğu illüstrasyon ve yorumladığı Taman Ayun Tapınağı'nda bulunan ejderha heykeli.....	162
Şekil 2.134 Masoud Rostami'nin minyatür üslubu tasarladığı etiketler.....	163
Şekil 2.135 Hemad Javadzade'ye ait minyatür üslubu illüstrasyon örnekleri.....	163
Şekil 2.136 Portekiz'den geleneksel desenli ambalaj tasarımı örnekleri.....	164
Şekil 2.137 Turgut Zaim'in Dede Korkut Masalları kitap illüstrasyonları.....	166
Şekil 2.138 Abidin Dino'nun Türk Masalları kitabı illüstrasyon örnekleri.....	166
Şekil 2.139 Mengü Ertel'in geleneksel sanat üsluplarında tasarım örnekleri.....	167
Şekil 2.140 Mustafa Aslier'in Türk folklorik öğeli illüstrasyon örnekleri	167
Şekil 2.141 Sait Maden tasarımlarında yer alan folklorik motifler ve hat sanatı etkileri ile yaptığı yazı çalışmaları.....	168
Şekil 2.142 Yurdaer Altıntaş'ın Türk folklorik öğeleri ve minyatür sanatından esinlenerek yapmış olduğu illüstrasyon örnekleri	169
Şekil 2.143 Turgay Betil'in Masallar-Tales'74 adlı sergisinden örnek eserler	169
Şekil 2.144 Nazan Erkmn illüstrasyonlarında minyatür sanatı üslup örnekleri....	170
Şekil 2.145 Can Göknil'in geleneksel ve folklorik öğeli illüstrasyonları.....	171
Şekil 2.146 Süleyman Saim Tekcan, Ergin İnan, Günseli Kato ve Taner Alakuş illüstrasyonları	172
Şekil 2.147 Murat Palta, Öykü Terzioğlu Özer, Sinan Tuncay, Filiz Adıgüzel Toprak ile Fatma Akdaş'ın yapmış olduğu illüstrasyon örnekleri.....	173
Şekil 3.1 Miniatura (kırmızıyla boyanmış) inisyal harfli sayfalar ve detay	170

Şekil 3.2 Piri Reis ve Matrakçı Nasuh haritaları	179
Şekil 3.3 Padişahlara ve peygamberlere ait silsilename örnekleri	180
Şekil 3.4 Mitoloji, burç ve hikaye resimlemesi olarak minyatür örnekleri	181
Şekil 3.5 Farklı dönemlere ait minyatür üslubu portre örnekleri.....	182
Şekil 3.6 Çini üstünde kullanılmış minyatür örnekleri	183
Şekil 3.7 Minyatürlerde fantastik figür kullanım örnekleri	184
Şekil 3.8 Minyatür sanatı kullanılarak yapılmış afişler ve etiket örneği	185
Şekil 3.9 Taner Alakuş'a ait örüntü minyatür çalışması örnekleri	186
Şekil 3.10 Kağıt ve altın için kullanılan cam ve akik mühre örnekleri	188
Şekil 3.11 Minyatür üslubunda kullanılan nüanslı kontur çalışma örnekleri	190
Şekil 3.12 Uygur Dönemi minyatürleri	192
Şekil 3.13 Kitab el-Agani ve Şahname adlı eserlerden minyatürlü sayfalar	193
Şekil 3.14 Kitabü'l-Haşaiş'ten örnek sayfalar	194
Şekil 3.15 Varka ve Gülşah adlı yazma eserden minyatür örneği	195
Şekil 3.16 Makamatü'l-Hariri'den minyatürlü örnek sayfalar	196
Şekil 3.17 Kitab el-Hiyel'den minyatürlü iki sayfa	197
Şekil 3.18 Fatih Sultan Mehmed öncesi Osmanlı minyatürlerinden örnekler	200
Şekil 3.19 Süleymanname'de yer alan çift sayfa takdim minyatürleri	202
Şekil 3.20 Süleymanname'den iki minyatür örneği	203
Şekil 3.21 Matrakçı Nasuh'un Mecmu-ı Menazil ve Tuhfetü'l-guzat adlı eserlerinden birer minyatür örneği	204
Şekil 3.22 Şah Kulu ve Veli Can'a ait saz yolu üslubunda minyatürler.....	205
Şekil 3.23 Surname-i Hümayun'dan örnek minyatürler	206
Şekil 3.24 Tarih-i Hind-i Garbi minyatürlerinden örnekler.....	208
Şekil 3.25 Metailü's-Saade adlı eserden minyatürlü bir sayfa ve Mecmu'a adlı eserden minyatürlü iki sayfa örneği	209
Şekil 3.26 I. Ahmed Albümü'nden minyatür örnekleri	210
Şekil 3.27 Mahmud Gaznevi'nin Mecmu'a-i Eş'ar'ından örnek minyatürler.....	212
Şekil 3.28 Çarşı ressamı tarafından yapılmış minyatür örnekleri	212
Şekil 3.29 Levni'nin Surname-i Vehbi minyatürlerinden örnekler	214
Şekil 3.30 Hubanname ve Zenanname adlı eserlerden örnek minyatürler	215
Şekil 3.31 Süheyl Ünver'in Konya Defteri'nden üç sayfa	218
Şekil 3.32 Gülbün Mesara, Cahide Keskiner, Ülker Erke ve Ahmet Yakupoğlu'na ait minyatür örnekleri	219
Şekil 3.33 Nilgün Gencer, Günseli Kato, Nusret Çolpan ve Taner Alakuş'a ait minyatür örnekleri	220

Şekil 3.34 Fatih Durmuş'un minyatür üslubunda resimlediği kitap örnekleri	224
Şekil 3.35 Fatih Durmuş'un Anadolu Efsaneleri illüstrasyon örnekleri.....	224
Şekil 3.36 Öykü T. Özer'in resimlediği Güneşin Bahçesinde Binbir Renk kitabından illüstrasyonlar	225
Şekil 3.37 Öykü T. Özer'in The Deluge Ark(ive) a small atlas of voyages illüstrasyonlarından örnekler	225
Şekil 3.38 Öykü T. Özer'in PTT Çocuk Dergisi illüstrasyonlarından örnekler	226
Şekil 3.39 Merve Karlı'nın Türk İslam Büyükleri serisinden örnek çalışmalar.....	227
Şekil 3.40 Merve Karlı'nın Ünlü Kemankeşler çocuk kitapları serisi için minyatür üslubunda yapmış olduğu çocuk kitabı çalışmalardan örnekler.....	227
Şekil 3.41 Merve Karlı'nın minyatür üslubunda resimlediği çocuk kitabı ve bir roman kapağı illüstrasyonu	228
Şekil 3.42 Özcan Özcan ve öğrencilerinin minyatür üslubunda resimlediği Mantıku't Tayr adlı çocuk kitabının kapağı ve örnek sayfalar.	229
Şekil 3.43 Kültür A.Ş. Çocuk Yayınları tarafından hazırlanan Levni minyatürleriyle oluşturulmuş pop-up çocuk kitabı	229
Şekil 3.44 Ahmet Efe'nin Dünya Masalları çocuk kitapları serisi	230
Şekil 3.45 Ahmet Efe'nin Dünyaya Gülmek adlı Nasreddin Hoca fıkraları kitabından illüstrasyon örnekleri	231
Şekil 3.46 Mahmut Kaya'nın Nasreddin Hoca kitabından örnek sayfalar	231
Şekil 3.47 Özcan Özcan'ın Balıkçıl ile Yengeç adlı kitabından örnek sayfalar	232
Şekil 3.48 Üsküdar'dan Gider İken kitabının ön kapağı	234
Şekil 3.49 Üsküdar'dan Gider İken kitabının cilt sayfası ile yazma eser cilt sayfası karşılaştırması.....	234
Şekil 3.50 Üsküdar'dan Gider İken kitabındaki ağaç formu ile minyatür yazma eser ağaç formu karşılaştırması	235
Şekil 3.51 Solda Üsküdar'dan Gider İken kitabındaki ev formları ile minyatür üslubu ev karşılaştırması	235
Şekil 3.52 Üsküdar'dan Gider İken kitabındaki deniz formu ile minyatür üslubu deniz formu karşılaştırması	236
Şekil 3.53 Üsküdar'dan Gider İken'de yer alan bulut formları ile yazma eser formları karşılaştırması	236
Şekil 3.54 Mesnevi Hikayeleri kitabının kapağı ve Mevlana'ya dair bölüm	240
Şekil 3.55 Mesnevi Hikayeleri kitabında yer alan Anadolu haritası ve metin ile illüstrasyon etrafına uygulanan çerçeve örneği	240
Şekil 3.56 Mesnevi Hikayeleri ile yazma eser figür ve çerçeve karşılaştırması.....	241
Şekil 3.57 Mesnevi Hikayeleri ile yazma eser sayfa düzeni karşılaştırması	241
Şekil 3.58 Solda 16. yy el yazması minyatüründe kullanılan stilize bulut, sağda Mesnevi Hikayeleri'nde kullanılmış olan stilize bulut illüstrasyonu örnekleri	242

- Şekil 3.59** Solda denizi, nehiri ve gölü ifade eden kıvrımlı çizimlere örnek 15.yy'dan bir minyatür ve sağda Mesnevi Hikayelerinde yer alan deniz görseli ... 242
- Şekil 3.60** Solda Mesnevi Hikayeleri'nden ağaç örnekleri, sağda 16. yy minyatürlerinden ağaç örnekleri 243
- Şekil 3.61** Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkralar kitabının kapağı ve metinler etrafında kullanılan süsleme örnekleri 246
- Şekil 3.62** Nasreddin Hoca kitabında kullanılan süsleme örnekleri ile 16.yy yazma eserde yer alan süsleme örneğinin karşılaştırması..... 246
- Şekil 3.63** Nasreddin Hoca kitabında kullanılan Selçuklu motifi ile İnci A. Birol'un Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı kitabında yer alan örnek motif karşılaştırması 247
- Şekil 3.64** Solda Nasreddin Hoca kitabındaki bulutlar ile sağda 15.yy yazma eserde yer alan minyatürlerdeki bulut formlarını karşılaştırma örneği..... 247
- Şekil 3.65** Solda Nasreddin Hoca kitabında bina içi ve dış mekan kompozisyon örneği ile sağda 16. yy yazma eserde aynı üslupta yapılmış kompozisyon örneği karşılaştırılması 248
- Şekil 3.66** Solda Nasreddin Hoca kitabından nehir ve balık stilizasyonu, sağda minyatür sanatçısı Taner Alakuş minyatüründe deniz ve balık çalışmaları karşılaştırılması 249
- Şekil 3.67** Solda Nasreddin Hoca kitabından ağaç formu ile sağda 17.yy Osmanlı minyatürü ağaç formu karşılaştırması 249
- Şekil 3.68** Altı kitapçıktan oluşan minyatür üslubunda illüstrasyonları yapılmış Dünya Masalları çocuk kitaplarının kapakları..... 252
- Şekil 3.69** Solda Dünya Masallarındaki nehir formu ile sağda Taner Alakuş minyatüründe yer alan deniz/göl/nehir formunun karşılaştırılması 253
- Şekil 3.70** Solda Dünya Masallarındaki ağaç formları ile sağda 17.yy Osmanlı minyatürü ağaç formları karşılaştırması 253
- Şekil 3.71** Solda Dünya masalları serisindeki bir bulut örneği, sağda 17.yy'da Şahname-i Nadiri'de yer alan bulut örneği 254
- Şekil 3.72** Solda Dünya Masalları kitabında kullanılmış kenar süslemeleri, sağda geleneksel tasarımlarda kullanılan kenar süslemeleri ile karşılaştırma.. 254
- Şekil 3.73** Balıkçıl ile Yengeç kitabının kapağı, giriş sayfası ve iç kapağı..... 257
- Şekil 3.74** Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabındaki harita ile sağda 16.yy Piri Reis haritasında kullanılan topoğrafya simgelerinin karşılaştırılması 257
- Şekil 3.75** Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabından bir kenar süsleme ile sağda geleneksel sanatlarda kullanılan kenar süsleme örneklerinin karşılaştırılması 258
- Şekil 3.76** Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabından sayfalar ve detay, sağda 16.yy yazma bir eserden benzer tasarımda bir sayfa ve detayın karşılaştırılması 259
- Şekil 3.77** Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan desen detayı ile sağda 16. yy yazma bir eserde yer alan desenin karşılaştırılması..... 260

Şekil 3.78	Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabındaki bulut ile 16.yy yazma eserde yer alan bulut görselinin karşılaştırılması.....	260
Şekil 3.79	Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan süsleme bordürü ve sağda 17.yy yazma eserde yer alan süsleme bordürü karşılaştırması	261
Şekil 4.1	14.yy Kelile ve Dimne Farsça yazma eserden minyatürlü sayfalar.....	269
Şekil 4.2	15.yy Timurlu dönemi Herat atölyesinde hazırlanmış Kelile ve Dimne minyatürlerinden örnek sayfalar	269
Şekil 4.3	15.yy Timurlu dönemi Şiraz atölyesinde hazırlanmış Kelile ve Dimne minyatürlerinden örnek sayfalar	270
Şekil 4.4	15.yy Timurlu dönemi Kelile ve Dimne'lerinden farklı bir yazma eserden örnek sayfalar	270
Şekil 4.5	16.yy Osmanlı dönemi Kelile ve Dimne çevirisi olan Hümayunname'den örnek sayfalar.	271
Şekil 4.6	16.yy Timurlu dönemi Kelile ve Dimne çevirisi olan Envar-i Süheyli'den örnek sayfalar	271
Şekil 4.7	Kelile ve Dimne'nin 15.yy Strazburg ahşap baskı örnek sayfalar	272
Şekil 4.8	Kalila wa Dimna: Ancient Tales for Troubled Times sergisinin etkinliklerinden örnekler.....	273
Şekil 4.9	Kelile ve Dimne'nin 3.yy-19.yy arası okunduğu bölge haritası.....	273
Şekil 4.10	Kelile ve Dimne'nin 3.yy-20.yy arası okunduğu bölge haritası.....	274
Şekil 4.11	Kelile ve Dimne'nin 13.yy kopyasından örnek sayfalar-1.	275
Şekil 4.12	Kelile ve Dimne'nin 13.yy kopyasından örnek sayfalar-2	275
Şekil 4.13	Kelile ve Dimne'nin 13.yy kopyasından örnek sayfalar-3	276
Şekil 4.14	Kelile ve Dimne'nin 13.yy kopyasından örnek sayfalar-4	276
Şekil 4.15	George Cruikshank'ın 1823'de resimlediği Bremen Mızıkacıları illüstrasyonu ve German Popular Stories'in iki cildine ait kapak illüstrasyonları.	279
Şekil 4.16	Edward Henry Wehnert'in resimlediği 1861 yılı Londra baskılı Household Stories'in içindeki Bremen Mızıkacıları illüstrasyonu örneği.....	279
Şekil 4.17	Bertall'ın resimlediği 1881 tarihli Grimm's Fairy Tales and Popular Stories kitabının kapağı ve kitaptaki Bremen Mızıkacıları illüstrasyonu örneği.....	280
Şekil 4.18	Walter Crane'in 1886'da yapmış olduğu illüstrasyonlar ile Household Stories kitabının kapağı ve Bremen Mızıkacılarına ait illüstrasyonlar.	281
Şekil 4.19	Edith F. Foster'ın resimlediği 1892 tarihli Grimm's Fairy Tales kitap kapağı ve içinde yer alan Bremen Mızıkacıları illüstrasyonu örneği ...	281
Şekil 4.20	Arthur Rackham'ın 1909'da resimlediği Hansel&Grethel&Other Tales By The Brothers Grimm kitabının 1920 baskısından örnek illüstrasyonlar	282
Şekil 4.21	Belçika'da 1918'de yayımlanan Bremen Mızıkacıları masalının The Choristers of St. Gudule adlı farklı bir versiyonuna ait illüstrasyon örnekleri.....	283

Şekil 4.22	Hans Fischer 1955’de resimlediği Bremen Mızıkacıları kitap illüstrasyonlarından örnekler	284
Şekil 4.23	Lev Kaplan’ın 2011’de resimlediği Bremen Mızıkacıları kitap illüstrasyonlarından örnekler	284
Şekil 4.24	Seçil Çokan’ın 2016’da resimlediği Bremen Mızıkacıları masalına ait illüstrasyon örnekleri	285
Şekil 4.25	Uygulama projesi sayfa tasarımı örneği	298
Şekil 4.26	Uygulama projesi illüstrasyon hikaye alanı örnekleri	298
Şekil 4.27	Uygulama projesi sayfa süslemesi ile hikaye alanı süsleme formu.....	299
Şekil 4.28	Uygulama projesi kitap sayfa 1 ve 2 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	300
Şekil 4.29	Uygulama projesi kitap sayfa 3 ve 4 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	301
Şekil 4.30	Uygulama projesi kitap sayfa 5 ve 6 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	302
Şekil 4.31	Uygulama projesi kitap sayfa 7 ve 8 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	303
Şekil 4.32	Uygulama projesi kitap sayfa 9 ve 10 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	304
Şekil 4.33	Uygulama projesi kitap sayfa 11 ve 12 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	305
Şekil 4.34	Uygulama projesi kitap sayfa 13 ve 14 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	306
Şekil 4.35	Uygulama projesi kitap sayfa 15 ve 16 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	307
Şekil 4.36	Uygulama projesi kitap sayfa 17 ve 18 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	308
Şekil 4.37	Uygulama projesi kitap sayfa 19 ve 20 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	309
Şekil 4.38	Uygulama projesi kitap sayfa 21 ve 22 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	310
Şekil 4.39	Uygulama projesi kitap sayfa 23 ve 24 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması	311
Şekil 4.40	Uygulama projesi masal kitabı ön kapak tasarımı.....	312
Şekil 4.41	Uygulama projesi masal kitabı ön kapak içi ve kapak karşı sayfası.	313
Şekil 4.42	Uygulama projesi masal kitabı sol boş sayfa ile künye bilgisi sayfası..	313
Şekil 4.43	Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 1-2. sayfalar.	314
Şekil 4.44	Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 3-4. sayfalar.	314
Şekil 4.45	Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 5-6. sayfalar	315
Şekil 4.46	Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 7-8. sayfalar	315

Şekil 4.47 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 9-10. sayfalar	316
Şekil 4.48 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 11-12. sayfalar	316
Şekil 4.49 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 13-14. sayfalar	317
Şekil 4.50 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 15-16. sayfalar	317
Şekil 4.51 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 17-18. sayfalar	318
Şekil 4.52 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 19-20. sayfalar	318
Şekil 4.53 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 21-22. sayfalar	319
Şekil 4.54 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 23-24. sayfalar	319
Şekil 4.55 Uygulama projesi masal kitabı son sayfada yer alan bitiş manisi ve klasik Bremen Mızıkacıları silüeti, arka kapak içinde kitabın yüksek lisans tez projesi olduğu bilgisi ve kitapta kullanılan Kelile ve Dimne ile Bremen Mızıkacılarına dair bilgilendirme notlarının olduğu sayfa	320
Şekil 4.56 Uygulama projesi masal kitabı arka kapak sayfası.....	320
Şekil 4.57 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 1-2'yi oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	322
Şekil 4.58 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 3-4'ü oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	324
Şekil 4.59 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 5-6'yı oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	326
Şekil 4.60 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 7-8'i oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	328
Şekil 4.61 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 9-10'u oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	330
Şekil 4.62 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 11-12'yi oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	332
Şekil 4.63 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 13-14'ü oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	334
Şekil 4.64 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 15-16'yı oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	336
Şekil 4.65 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 17-18'i oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	338
Şekil 4.66 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 19-20'yi oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	340
Şekil 4.67 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 21-22'yi oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	342
Şekil 4.68 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 23-24'ü oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları	344
Şekil 4.69 Proje illüstrasyonlarına dair çocuklara sorulan soru formunun birinci sayfası	349

Şekil 4.70 Proje illüstrasyonlarına dair çocuklara sorulan soru formunun ikinci sayfası	350
Şekil 4.71 Proje illüstrasyonlarına dair öğretmenlere sorulan soru formu	351
Şekil 4.72 İllüstrasyonda kullanılan gerçekçi ve stilize hayvan figürleri örneği....	354
Şekil 4.73 İllüstrasyonda kullanılan çerçeve üzerine taşan figürler için kullanılan iki farklı üslup örneği	357
Şekil 4.74 Çocukların yaptıkları resimlerden birinin uygulama projesi kitapta yer alan illüstrasyon ile karşılaştırılması	359

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

İnsanlık yaşadığı olayları ve duygularını yazıdan önce resim ile anlatmıştır. Resim sanatı içinde bulunduğu döneme ve kültüre göre farklılıklar göstererek hiç aralıksız günümüze kadar insanlığın bir parçası olarak varlığını sürdürmüştür. Av sahneleri gibi hikayeler anlatmakla başlayan resimleme serüveni duyguları ifade etmek, olayları anlatmak, nesnelere süslemek, statü göstermek, yazılan metinlerdeki anlatımı desteklemek vb. amaçlar için kullanılarak devam etmiştir. Tarih sahnesinde yazıdan önce kendini göstermiş olan resim sanatı yazıya dahil olduğunda anlatımı güçlendirmiş, yazılı metinde ifade edilenleri okuyucusuna daha hızlı ulaştırmıştır.

Yazılı metinleri destekleyen veya olayı, bilgiyi aktaran, açıklayan resimlere illüstrasyon denilmiştir. Bir şeyleri anlatma çabası içinde olan illüstrasyonun yazılı metin ile kullanım örneğine ilk olarak M.Ö. 13. yüzyılda Mısır'da rastlanmıştır. Yine Mısır'da ve ayrıca Mezopotamya'da varlık gösteren bazı uygarlıklarda yazı yerine resim kullanıldığı da görülmüştür.

Tarih boyunca farklı dönem ve kültürlerde örnekleri görülen illüstrasyonlar önce dini içerikli elyazmalarında yer alan metinleri açıklamak için; daha sonraları bilim, tarih ve sanat gibi farklı konulardaki el yazması ya da basılı eserlerde yer alan bilgiyi desteklemek veya eseri süslemek için kullanılmışlardır. İçinde bulunduğu kültüre göre farklılık gösteren yazılı metni destekleyen bu çalışmalar genel olarak kitap resimleri olarak ifade edilmişlerdir. Kitap resimlerinin teknik özelliklerindeki farklılıklardan dolayı bir kısmına illüstrasyon bir kısmına minyatür denilmiştir.

İllüstrasyon ve minyatürün çağlar boyu yazılı metni destekleyen resimler olarak kullandıkları, zamanla bu ortak amaçlarından ayrıştıkları gözlenmiştir. Bu

tezde 21. yüzyılda tekrar aynı amaca hizmet etmeye başlayan kitap resimleme sanatları olan illüstrasyon ve minyatür sanatı görsel iletişim tasarımı bağlamında incelenmiş, ortak kullanımına örnek proje olarak okul öncesi çocuk kitabı resimleme uygulaması yapılmıştır.

1.1 Problem

Kitap illüstrasyonu tarihinde en uzun soluklu kullanılmış resimleme tekniği minyatür sanatı olmuştur. Dünya ve Türk resim sanatında her dönem varlığını gösteren minyatür sanatı 15. yüzyılın başlarında baskı tekniklerinin kullanımı ile popülerliğini yitirmeye başlamış, son yüzyıllarda az sayıda sanatçı tarafından devam ettirilir olmuştur. Fakat bu sanatın 21. yüzyılda farklı kültürlerde olduğu gibi Türkiye’de de tekrar ilgi görmeye başladığı gözlenmiştir. Türkiye’de genellikle geleneksel Türk sanatları çerçevesinde değerlendirilen minyatür sanatı, görsel iletişim tasarımında çoğunlukla tasarım içinde ana unsur olarak değil yan unsur ve tasarımı süslemek amaçlı kullanılmıştır.

Akademisyen Uğur Atan (2013) *Grafik İllüstrasyon Olarak Minyatür* başlıklı makalesinde minyatür ile illüstrasyonun tanımları ve görevleri aynıdır demiş, dolayısıyla Türk grafik sanatı tarihinin başlangıcı olarak Türk minyatür sanatının başlangıcı olan Uygurlar döneminin kabul edilebileceğini ifade etmiştir. Türkiye’de son dönemlerde minyatür sanatının grafik tasarım sanatı içinde gündeme gelmeye başlamış olduğu gözlenmiştir. Geleneksel sanatlara ilginin artması üzerine açılan atölyelerde minyatür sanatı eğitimi alan ve üniversitelerin grafik tasarım ile geleneksel sanatlar bölümlerinde yetişen sanatçıların bu resim tekniğini tekrar kitap illüstrasyonu olarak, özellikle çocuk kitabı illüstrasyonu amaçlı kullanmaya başladıkları gözlenmiş ama yeterli olmadığı düşünülmüştür.

1.2 Araştırmanın Amacı

Pek çok inceleme ve makalede farklı yaş grubu çocuklara hitap eden minyatür sanatı ile yapılmış kitap illüstrasyonlarının, çocuğun geçmiş kültürünü algılamasına başlangıç olacağı, ayrıca bu tarz çalışmaların çocuğun karşılaştığı farklı kültürleri daha kolay kabul edip harmanlayarak yaş almasında önemli bir rolü olacağı ifade edilmiştir. Kültürel gelişimin benzerliklerini, farklılıklarını ayırt edebilmek için

nerelerden geldiğini bilmek, gidilecek yolu daha kolay bulmaya yardımcı olacaktır denildiği görülmüştür. Bu tez projesinin farklı dönem ve kültürlerde görülen minyatür sanatı üsluplarından birinin güncel illüstrasyon sanatı olarak yorumlanmasına ilave bir örnek olması hedeflenmiştir. Proje için Doğu üslubu minyatür sanatı ile illüstrasyonları yapılacak kitabın konusu bir Batı masalından seçilmiş ve Türk masal anlatım üslubu tarzında yeniden yazılarak ortaya konulan projenin kültürlerarası etkileşimin örneklerinden biri olması amaçlanmıştır. İllüstrasyon kompozisyonunda çoklu hikaye anlatımı ve detaylı desenler kullanılarak muhatabı olan 4-6 yaş grubu çocukların illüstrasyonlu kitaplara merakı ve heyecanı artırılmak istenmiştir.

Akademisyen ve görsel iletişim tasarımı sanatçısı Banu İnanç Uyan Dur (2015) *Türk Görsel İletişim Tasarımı ve Kültürel Değerlerle Bağları* başlıklı makalesinde Türk geleneksel sanatlarına ait minyatür, tezhip ve hat desenlerinin görsel iletişim tasarımcılarının çalışmalarında yan süs olarak değil ana unsur olarak kullanılmasının öneminden bahsetmiştir. B. İ. Uyan Dur bu doğrultuda tasarlanmış olan eserlerin ve sanatçıların örnekleri görülen ülkelerde olduğu gibi sanat ve tasarım alanında dünyada saygınlık kazanacağını ifadesine katkı bir çalışma olması amaçlanmıştır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Kendine has zahmetli ve geleneksel yöntemler ile yapılan minyatür sanatının görsel iletişim tasarımı olan kitap illüstrasyonu amaçlı günümüzde kullanılabilirliği artırılmak istenmiş bu doğrultuda örnek olması için uygulama projesinin her aşamasında dijital teknik kullanılarak grafik tablette çizilip renklendirilerek hazırlanmıştır. Uygulama projesi masal kitabına dair okul öncesi eğitimi alan öğrencilere beğeni ve yorum testi uygulanmıştır. Test sırasında çocukların kitap illüstrasyonları hakkında görüşleri alınmış ve çıkan bu sonuçlar doğrultusunda çocukların kendileri için üretilmiş resimli kitaplarda yer alan illüstrasyonlardan beklentileri ortaya konulmuştur. 4-7 yaş aralığındaki 6 farklı sınıftan toplam 30 çocuk ve 6 sınıf öğretmeni ile sınırlı evrende ulaşılan okul öncesi çocuk kitaplarında illüstrasyon olarak minyatür sanatının kullanılmasının çocuklar üzerindeki etkileri ve sonuçları ile çocukların resimli kitaplardan beklentileri teze yazılmıştır. Bu sonuçların çocuk kitabı illüstrasyonu olarak alternatif bir üslup olarak geleneksel

minyatür sanatının kullanımının öneminin fark edilmesi açısından önemli olduğu düşünülmüştür.

Ayrıca araştırma sırasında eksikliği gözlenen kitap illüstrasyonu tarihçesi ve çocuk kitapları illüstrasyonu tarihçesi için Türkçe kaynakça oluşturulmuş, bu konuda çalışacak araştırmacılar için literatürde gözlenen önemli bir eksiğin giderilmesine katkı sağlanmıştır.

Bu tez çalışmasında yer verilen illüstrasyonun kullanım alanlarında minyatür sanatının da kullanılabileceğinin örnekler ile gösterilmiş olmasının minyatür sanatının görsel iletişim sanatı içinde yeri adına önemli katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

1.4 Varsayımlar

- Araştırma için yapılmış olan tarihçe literatür taramalarının yeterli ve kaynakçaların güvenilir oldukları varsayılmaktadır.

- Araştırılan ve anlatılan konular için örneklenen görsellerin yeterli oldukları varsayılmaktadır.

-Araştırılan konular için verilen örneklerin, tanımların ve vb. bilgilerin araştırma için yeterli oldukları varsayılmaktadır.

- Uygulama projesi kitap için kullanılan illüstrasyon tekniğine dair öğrenci ilgisini ölçmek için yapılan test için seçilen okulun yeterli sosyo-kültürel çeşitlilik içerdiği varsayılmaktadır.

- Uygulama projesi testi ile elde edilen sonuçların ve yazılan önerilerin tez kapsamında yeterli olduğu varsayılmaktadır.

1.5 Kapsam ve Sınırlılıklar

İllüstrasyon ve minyatür sanatına dair tarihi süreç örnekleri konunun geçtiği dönemlerden en az birer örnek olacak şekilde görseller sınırlandırılmışlardır. Son dönemlerde minyatür üslubu ile yapılan çocuk kitabı illüstrasyonlarının ve uygulama projesi kitabın resimleme üslubunun analizleri yapılarak minyatür sanatının güncel illüstrasyonda kullanım örnekleri gösterilmiştir.

Çok farklı dönemlerde farklı minyatür üslupları ile defalarca resmedilmiş olan Kelile ve Dimne masalına ait 13. yüzyıldan bir örnekte yer alan minyatür üslubu okul

öncesi çocuk kitabı için uygun görülmüş ve bu minyatür üslubu yorumlanarak uygulama projesi illüstrasyonu için kullanılmıştır.

İllüstrasyonu yapılacak uygulama projesi kitap için Batı masalları içinde en yaygın bilinen 19. yüzyılda Grimm Kardeşler tarafından derlenmiş bir Alman halk masalı olan Bremen Mızıkacıları seçilmiştir.

Masalın uyarlanma sürecinde Türk masal geleneğinde gözlenen giriş tekerlemesi ve hitap edeceği 4-6 yaş grubu çocuklara uygun bir dil ve bir fabl örneği olarak şiirsel bir anlatımla yeniden yazılmış bitiş manisi ilave edilerek bitirilmiştir.

Uygulama projesi masal kitabı baskıları muhatabı olan 4-6 yaş grubu okul öncesi çocuklara ve öğretmenlerine dağıtılarak, çocukların ve öğretmenlerinin kitapta uygulanan çoklu hikaye anlatımına ve kullanılan minyatür üslubu illüstrasyonlara tepkileri gözlenerek çıkan sonuçlar yazılmıştır.

1.6 Tanımlar

Görsel iletişim tasarımı: Estetik ve kullanılabilirlik göz önünde tutularak görsel, işitsel ve dokunsal olarak iletişim halinde olunabilen grafik tasarımlar, animasyonlar, multimedya araçları, masaüstü yayıncılık, yayın ve endüstri grafikleri ile illüstrasyonları gibi pek çok alanda ortaya konulan tasarımlardır

İllüstrasyon sanatı: Metni destekleyen, anlaşılmasına yardımcı olan ve bir konu anlatan resimlerdir.

Minyatür sanatı: Öncelikli olarak eski el yazmaları için kullanılmış ışık, gölge, hacim olmaksızın, kendine has üsluplar ile yapılmış renkli resimlerdir.

Masal: Halk tarafından yaratılmış olan, hayal ürünü varlıklar ve insanlar arasında geçen, zaman ve mekanın önemli olmadığı sözlü gelenekle devamlılığı sağlanmış hikayelerdir.

Fabl: Kahramanları hayvanlardan oluşan ve ders vermek amaçlı şiirsel üslupta yazılmış hikayelerdir.

BÖLÜM 2

2. İLLÜSTRASYON SANATI

Kitap resimlemesi olarak ifade edilen illüstrasyonlara ilk olarak M.Ö. 13. yüzyılda denk gelinmiş, M.S. 19. yüzyıla kadar metinleri desteklemek, açıklamak, kolay anlaşılır kılmak ve süslemek amaçlı kullanılmışlardır. İllüstrasyon 19. yüzyılda metinle kullanımının yanında metinden bağımsız olarak afiş, reklam, ambalaj tasarımları gibi alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır. Yazılı metin olmadan bir konu ya da hikaye anlatan dergi ve kitap kapakları ile birlikte afişlerde gördüğümüz illüstrasyonlar sanatsal resim amaçlı yapılmaya başlanmıştır. Kişinin fiziksel özelliklerinin yanına karakter ve duygusal durumu katılarak yapılan portre resimleri de illüstrasyon olarak ifade edilmişlerdir. Oysa illüstrasyon kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında çoğunlukla metni destekleyen, anlaşılmasını kolaylaştıran resim olarak açıklanmıştır.

Latince aydınlatmak anlamındaki *illustratus* kelimesi İngilizce, Almanca, Fransızca *illustration* olarak ifade edilmiş, Türkçe'ye illüstrasyon olarak dönüşmüştür (Erzen, 1997, s.841). Pek çok ülkede yine Latince *illustratus* kelimesi okunuş olarak değiştirilerek kullanılmıştır. Flemenkçe *illustratie*, İspanyolca *ilustración*, Rusça *illyustratsiya*, İtalyanca *illustrazione*, Almanca *illustration* olarak ifade edilmiştir (Reverso Dictionary, 2022a).

İllüstrasyon kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu Sözlüğünde yer alan Güncel Türkçe Sözlükte sadece “Resimleme” olarak, Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğünde ise “1. Resimleme, tasvir, 2. Kitap içindeki bir yazıyı açıklayan veya süsleyen resim” olarak, Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzunda “1. Resimlerle süsleme. 2. Kitap içindeki bir yazıyı açıklayan veya süsleyen resim.” olarak

açıklanmıştır (TDK Sözlükleri, 2022a). İllüstrasyonun İngilizcesi olan *illustration* kelimesinin tanımı Cambridge sözlüğünde “Bir kitap dergi vb. içindeki bir şeyi gösterme süreci.” olarak (Cambridge Dictionary, 2022a), Fransızca tanımında ise “Bir kitap veya yayın metninde görünen resim” olarak ifade edilmiştir (Reverso Dictionary, 2022b).

İllüstrasyon yapan kişiye *illustratör* denilmiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde bu kelimeye rastlanmamıştır. Kelimenin İngilizcesi olan *illustrator*’ün tanımı Cambridge sözlüğünde “Kitaplar için resim çizen kişi” olarak ifade edilmiş (Cambridge Dictionary, 2022b), Fransızca’sı olan *illustrateur*’ün tanımı “Bir metni gösteren resimler yapan sanatçı” olarak açıklanmıştır (Reverso Dictionary, 2022c).

İllüstrasyon kelimesinin Türkçe anlamı çoğunlukla *resimleme* olarak kullanılmış dolayısıyla resim sanatı ile karıştırılmıştır. Resim izleyicisine belirli bir olayı anlatmak zorunda olmamış ama illüstrasyon her zaman grafik tasarımda olduğu gibi bir konuyu ya da bir fikri anlatmak zorunda olmuştur. İllüstrasyon pek çok kaynakta bir metni ya da bir fikri anlatmak, yorumlamak için sanatçısı tarafından resmedilmiş ya da çizilmiş eserlerdir diye tanımlanmıştır. İllüstratörlerin çalışmalarını kendi yetenek ve becerileri doğrultusunda farklı stillerde ortaya koymaları sonucunda, bazı illüstrasyonlar izleyicisinde estetik etkiler bırakmış ve sanat eseri olarak kabul edilmişlerdir (Çam, 2012a; Gönüllü, 2017).

Akademisyen ve illüstratör olan Açıyla Betül Gönüllü (2017) *I. Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu* bildirisinde yer alan *İllüstrasyon (Resimleme) Sanatını Tanımlamak* başlıklı makalesinde illüstrasyon için “Teknik özellikleri açısından her illüstrasyon bir resimdir ama her resim ise illüstrasyon değildir.” demiştir (s.6). İzleyicisine her zaman bir şey anlatma çabası içerisinde olan illüstrasyon resim sanatı gibi özgür olmamıştır ama bazı illüstrasyonlar A. B. Gönüllü’nün ifade ettiği gibi sanat eseri olarak kabul edilmiştir. Belirli bir mesajı iletmek amacıyla yapılan ve sanatsal değer atfedilen illüstrasyonlara örnek olarak Gürbüz Doğan Ekşioğlu’na ait illüstrasyon çalışmalarından birine Şekil 2.1’de yer verilmiştir.

Şekil 2.1 Gürbüz Doğan Ekşioğlu'na ait sanatsal illüstrasyon örneği. İstanbul, Türkiye. (<https://www.gurbuzde.com>) Erişim tarihi 26 Şubat 2022

İllüstrasyonun tanımı bir metni desteklemek, daha kolay anlaşılmasını sağlamak amaçlı yapılmış resimler olarak ifade edilmiş olmasına karşın “illüstrasyon metin, slogan ve başlıkların görsel olarak yorumlanarak anlatılması” olarak da tanımlanmıştır (Becer, 2018). İllüstrasyon kitap resimlemesi dışında farklı amaçlar için de kullanılmış olmasına karşın bir konuyu anlatma, bir amaca hizmet etme özelliğini her zaman korumuştur.

2.1 İllüstrasyon Sanatının Kullanım Alanları

İllüstrasyon öncelikli olarak yazılı metinleri desteklemek amaçlı kullanılmış daha sonraları fotoğraf bulunana kadar güncel olayları anlatmak için yapılan görseller, metinsiz afiş gibi bir anlamı ifade etmek için yapılan görseller gibi farklı amaçlar için kullanılır olmuştur. Mühendislik ve mimarlık gibi alanlarda tasarımları açıklayan teknik çizimler de illüstrasyon olarak kabul edilmişlerdir (Erzen, 1997). Fotoğrafi çekilemeyen tıbbi işlemlere ait açıklayıcı çizimler, botanik çalışmalar için bir bitkinin detaylı çizimi gibi konular da dahil olmak üzere çok farklı alanlara hizmet eden illüstrasyonlar, desteklediği bilginin kolayca anlaşılmasına yardımcı olan güçlü bir anlatım aracı olarak kullanılmışlardır.

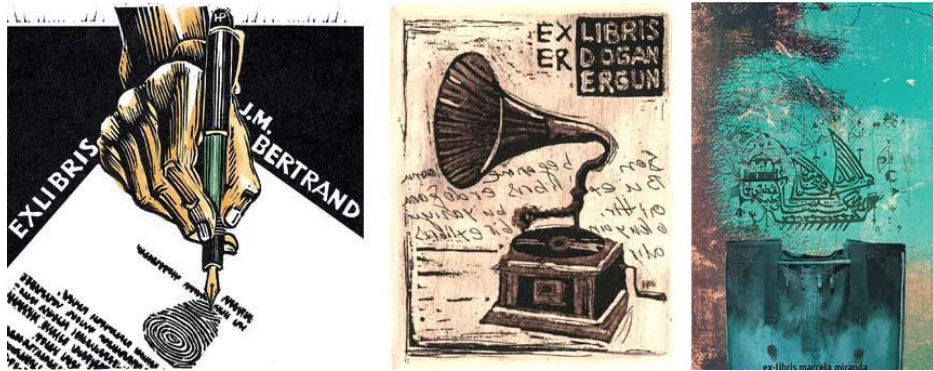
Günümüzde illüstrasyonun kullanım alan yelpazesi oldukça genişlemiştir. Bu doğrultuda illüstrasyonun kullanım alanlarından bazıları ve açıklamaları aşağıda listelenmiştir:

- **Karakter illüstrasyonu:** Bir markayla özdeşleşmiş ve o markayla birlikte kullanılan ikon veya karakterlerin oluşturulduğu illüstrasyonlardır. Bu karakterler insan, hayvan ya da nesne olabilirler (Ülkütay, 2012).
- **Fotorealistik illüstrasyon:** İllüstratör tarafından elle yapılan fotoğraf kadar gerçekçi çalışmalardır. Tek başına resmedildikleri gibi, fotoğrafların ya da foto manipülasyon çalışmalarının bir parçası olarak da kullanılmışlardır (Güneş, 2012a).
- **Portre illüstrasyonu:** Bir insanın fiziksel ve ruhsal özelliklerinin bir arada ya da sadece birinin ifade edildiği resimlerdir. Klasik resim yöntemleri, dijital illüstrasyon teknikleri, fotoğraf üstüne işlem uygulama gibi her türlü illüstrasyon tekniği kullanılarak insanı sadece baş olarak veya yarım boy ya da tam boydan resmedilmesidir (Çam, 2012b).
- **Fantastik illüstrasyon:** Gerçeküstü, kurgubilim, mitolojik, mistik olaylar ve kurgulanmış hayal ürünü öğelerin resmedildiği illüstrasyon türüdür. Gerçekte olmayacak hayal ürünü mekanda, yine gerçekte var olmayan hayal ürünü canlılar ya da cansız nesnelere resmedilirler (Timurhan, 2012).
- **Bilimsel illüstrasyonlar:** Botanik, tıp, zooloji, mekanik, jeoloji, ziraat gibi alanlarda öğretici ve tamamlayıcı olması amaçlı, fotoğraf makinesinden daha fazla detay gösteren, gerçeklikten uzaklaşmadan abartılarak yapılan illüstrasyonlardır (Korkmaz, 2012). Botanik illüstratör Işık Güner tarafından bilimsel illüstrasyonun botanik alanı için yapılmış illüstrasyon örneklerine Şekil 2.2’de yer verilmiştir.

Şekil 2.2 Bilimsel (botanik) illüstrasyon örneği. İllüstratör Işık Güner (Görseller sanatçıdan alınmıştır, 21 Mart 2022)

- **Storyboard:** Belgesel, film, reklam filmi, animasyon gibi projeler öncesinde, yapılacak işlemlerin ve sahnelerin akışının istenilen şekilde sıralanması için çizilen illüstrasyonlardır (Olgun, 2012).
- **Çizgi roman illüstrasyonları:** Yazı ve çizginin birlikte kullanılmasıyla ve birbiri ardına devamlılığı sağlanarak çizilmiş resimlerle anlatılan roman olarak ifade edilmiştir (Cantek, 1996). Yazı ve resim bir arada kullanılarak hazırlanan çalışmalardaki illüstrasyonlar siyah beyaz, çizgisel ya da renkli resimlerden oluşmaktadır.
- **Reklam illüstrasyonları:** Afiş türleri, turistik ilanlar, ürün ambalajları, takvimler, etiketler ve basın ilanları gibi ürün ya da hizmet tanıtmak amaçlı yapılan illüstrasyonlardır (Becer, 2018).
- **Moda illüstrasyonları:** Giyim, aksesuar, kozmetik ve saç modellerine dair görsellerin sipariş üzerine resmedildiği illüstrasyonlardır (Wigan, 2012, s.170).
- **Kent illüstrasyonu:** Kent duvarlarına yapılan yazı ve grafitilerden oluşan illüstrasyonlardır. Sokak sanatı (Street art) denilen bu çalışmalar izinli ya da izinsiz iç veya dış mekanlara yapılan illüstrasyonlardan oluşmaktadırlar (Dağ, 2015).
- **Ekslibris:** Kitabın kartviziti ya da tapusu da denilen ve kitabın iç kapağına yapıştırılan, kitap sahibinin adının ve değişik konulara ait resimlerin yer aldığı baskı resimlerdir. Kitapla sahibi arasında bağ görevi kuran, kitabın değil sahibinin göstergesidir (Pektaş, 2012). Şekil 2.3’de sanatçı Hasip Pektaş tarafından 1987, 1999 ve 2020 yıllarında yapılmış üç farklı ekslibris örneğine yer verilmiştir.

Şekil 2.3 Hasip Pektaş’a ait farklı dönemlerde yapılmış ekslibris çalışmaları. (<http://www.hasippektas.com>) Erişim tarihi 20 Mart 2022

- **Mimari illüstrasyonlar:** Mimarların teknik çizim ile yaptıkları projeleri için düşündükleri her şeyi müşterinin kolayca anlayabilmesi amacıyla, elle ya da dijital ortamda yapılmış görsellerdir (Çatak, 2012).
- **Sosyal eğitsel illüstrasyonlar:** Bilgi ve beceri kazandırma amaçlı yapılmış öğretici ve konuyu açıklayıcı illüstrasyonlardır (Wigan, 2012, s. 84).
- **Yeni medya araçlarında kullanılan illüstrasyonlar:** Akıllı telefon, tablet gibi dijital iletişim platformlarında kullanılan emoji, ikon gibi görsel illüstrasyonlardır (Dağ, 2015).
- **Örüntü illüstrasyonları:** Dekoratif tamamlayıcı olarak kullanılan motif ya da imgenin tekrarlanarak oluşturulmasıyla yapılan illüstrasyonlardır. Duvar kağıdı, kitap kapakları ve kumaş desenleri gibi amaçlar için kullanılırlar (Dağ, 2015).
- **Basın-yayın (editoryal) illüstrasyonları:** Gazete, dergi, kitap gibi basılı metinlerin içeriklerini destekleyen, gerçekçi ya da absürt yorumlanmış resimler veya karikatürlerdir. Desteklediği metnin konusuna göre bazen metaforlar da içerebilen çizerin görsel yorumunu yansıttığı illüstrasyonlardır (Dağ, 2012).
- **Çocuk kitapları illüstrasyonu:** Çocuklar için hazırlanan kurgusal ve eğitsel kitaplara yapılan illüstrasyonlardır. Çocuğun kitabın içeriğini kavramasına, aklında kalmasına, yazı dilini kolay anlamasına destek olmaktadır (Dağ, 2015). İllüstratör Ayşin Delibaş Eroğlu'nun resimlediği Kralın Piresi ve Kibritçi Kız adlı iki çocuk kitabından illüstrasyon örneklerine Şekil 2.4'de yer verilmiştir.

Şekil 2.4 İllüstratör Ayşin Delibaş Eroğlu'na ait çocuk kitabı illüstrasyon örnekleri. (Görseller sanatçıdan alınmıştır, 20 Mart 2022)

Kullanım alanları listesinden de anlaşıldığı üzere illüstrasyon, hayatın her alanında mesaj iletme gayesi için kullanılan ve aynı zamanda sanatsal özellikler taşıyabilen bir görsel iletişim aracı olmuştur.

2.2 İllüstrasyon Sanatının Teknik Özellikleri

İllüstrasyonlar sanatçısının ve/veya alıcısının tercihine göre çok farklı tekniklerde hazırlanmışlardır. Geleneksel illüstrasyon için kağıt, kalem, fırça, airbrush gibi malzemeler kullanılırken, dijital ortamda yapılacak illüstrasyonlar için bilgisayar, çizim tableti gibi dijital ortam araçları ile fotoğraf, kolaj ve deneysel yöntemlerden oluşan farklı teknikler kullanıldığı gözlenmiştir. Bu doğrultuda illüstrasyonun teknik özellikleri geleneksel illüstrasyon teknikleri, dijital illüstrasyon teknikleri ve deneysel yöntemler ile yapılan illüstrasyon teknikleri olarak 3 ana başlık altında listelenmiştir.

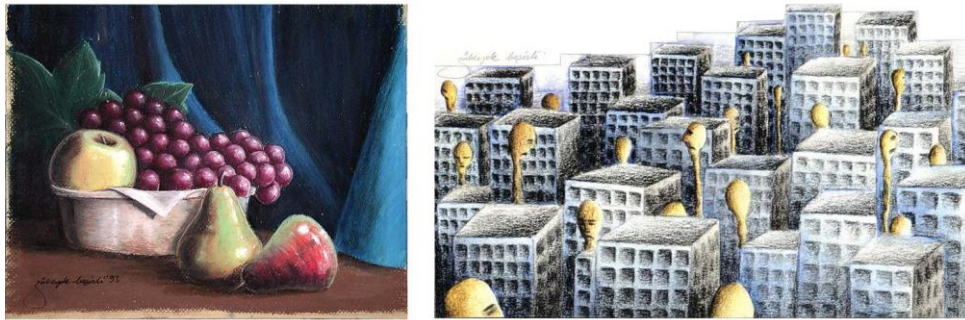
2.2.1 Geleneksel İllüstrasyon Teknikleri

- **Kurşunkalem ve renkli kuru boya teknikleri:** İllüstrasyonun ön taslağı ve/veya orijinali için tercih edilmiş olan karakalem ve kuru boyaların kullanılması ile yapılmış olan çalışmalardır. Renkli kuru boyaların sulandırılarak kullanılanlarına aquarel boyalar denilmektedir (Becer, 2018; Dağ, 2015). Şekil 2.5’de solda karakalem ve sağda kurukalem ile yapılmış örnek çalışmalara yer verilmiştir.

Şekil 2.5 Karakalem ve kuru kalem illüstrasyon örnekleri. (Zübeyde Beşirli Cesur çalışmaları.)

- **Mürekkeple çizim teknikleri:** Çini mürekkebi, anilin, inceltilmiş guaj boya ve rapido mürekkebi kullanılarak tarama ucu ile yapılan illüstrasyonlardır. Bu üslup çalışma için rapido kalem de kullanılmaktadır (Becer, 2018).
- **Akrilik boya teknikleri:** Akrilik boyalar su ile açılarak kullanılırlar ve çok hızlı kururlar. Fırça, spatula, airbrush gibi çeşitli malzemeler ile kullanılabilirler. Kuruyunca sudan etkilenmeyen akrilik çalışma üzerine su bazlı guaj ve suluboya gibi malzemeler ile tekrar çalışılabildiği için illüstratörler tarafından en çok tercih edilen teknik olmuştur (Becer, 2018; Dağ, 2015).
- **Keçeli kalem ve marker teknikleri:** Keçeli kalem ve marker ile özel olarak üretilmiş yarı saydam kağıt üzerine yapılan çalışmalardır. Reklam ve moda sektöründe taslak amaçlı yapılan illüstrasyonlarda tercih edilmektedirler (Becer, 2018).
- **Pastel boya teknikleri:** Yağlı pastel ve kuru pastel boyalar kullanılarak yapılan illüstrasyon teknikleridir. Yağlı pastel canlı renklere sahip kapaticılığı yüksek bir malzeme iken, kuru pastel daha yumuşak renklere sahip toz malzemedir. Kuru pastel ile yapılan illüstrasyonlarda yumuşak geçişler ve etkiler elde edilmektedir (Dağ, 2015). Şekil 2.6'da solda yer alan çalışmada yağlı pastel tekniği gösterilmiştir.
- **Karışık teknikler:** Aynı malzeme üzerinde kurşunkalem, kuru boya, suluboya, anilin gibi pek çok malzemenin illüstratörün tercihine göre bir arada kullanıldığı tekniklerdir (Becer, 2018). Şekil 2.6'da sağda karışık teknik olarak suluboya üstüne kuru kalemle yapılmış bir illüstrasyon örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 2.6 Yağlı pastel ve karışık teknik illüstrasyon örnekleri. (Zübeyde Beşirli Cesur çalışmaları.)

- **Suluboya ve ekolin teknikleri:** Suluboya ve ekolin kullanılarak yapılan illüstrasyonlardır. Su ile inceltilerek kullanılan sıkıştırılmış toz boyalardan oluşan

suluboyaların tüp içinde olanları da su ile inceltilerek kullanılırlar. Ekolinler ise suluboyaların sulandırılmış, canlı renkli sıvı olarak şişelerde üretilenleridir. Ekolin boyalar fırça ve tarama ucu ile kullanılırlar (Dağ, 2015). Ekolin illüstrasyon örneğine Şekil 2.7’de solda yer verilmiştir.

- **Guaj boya teknikleri:** Sulu boya gibi su ile inceltilerek kullanılan guaj boyalardaki zank oranının fazlaca olmasından dolayı kağıt dışında, cam, bez ve plastik yüzeylere de uygulanabilmektedirler. Fırça dışında sünger, spatula ve airbrush ile uygulanabilirler (Becer, 2018). Şekil 2.7’de sağda guaj boya ile yapılmış örnek bir çalışmaya yer verilmiştir.

Şekil 2.7 Ekolin ve guaj boya ile yapılmış illüstrasyon örnekleri. (Zübeyde Beşirli Cesur çalışmaları.)

- **Grafik baskı teknikleri:** Alçak baskı, yüksek baskı, elek baskı, taşbaskı, linol ve stampa baskı olarak çeşitleri bulunan baskı teknikleri ile yapılan illüstrasyonlardır (Dağ, 2015).

- **Püskürtme teknikleri:** Sıvı boyaların ve inceltilmiş farklı boyaların hava kompresörleri ya da hava tüpleri ile illüstrasyonun yapıldığı malzemeye püskürtülmesi tekniğidir. Bu amaç için kullanılan püskürtme kalemlerine airbrush ya da pistole denilmektedir (Becer, 2018).

- **Tempera boya teknikleri:** Yağ, reçine, kazein gibi yapıştırıcı maddeler ile karıştırılarak elde edilen metalik boyaların kullanılması ile yapılan illüstrasyon tekniğidir. Tutkallı boya da denilen ve kuruyunca matlaşan tempera boyanın üstüne vernik sürülerek ışıltılı renkler elde edilir (Turani, 1993, s.144).

2.2.2 Dijital İllüstrasyon Teknikleri

- **Piksel (nokta) esaslı programlar ile yapılan illüstrasyonlar:** Adobe Photoshop, Painter, Color Studio, PhotoPaint, Paint Tool SAI, Procreate, Sketchbook Pro, Gimp, Art Rage gibi programlar kullanılarak yapılan illüstrasyonlardır. Piksel esaslı programlarda yapılan illüstrasyonlarda piksellerden oluşan yumuşak geçişli dokular elde edilebilmektedir. Piksel esaslı illüstrasyonlar dosyanın başlangıç çözünürlüğünden daha yüksek çözünürlüğe çıkarıldığında çalışmada pikseller oluşur (Becer, 2018; Çeken, Çiçekli ve Ersan, 2018; Dağ, 2015).

-**Vektör (nesne) esaslı programlar ile yapılan illüstrasyonlar:** Adobe Illustrator ve Corel Draw gibi programlarda yapılan illüstrasyonlardır. Vektör esaslı programlarda yapılan illüstrasyonlarda düz ve keskin kenarlı çizimler üretilmektedir. Vektör esaslı illüstrasyonlar çalışıldıkları ölçülerden çok fazlaca büyütülseler bile kaliteleri bozulmamaktadır (Dağ, 2015). Piksel ve vektör esaslı programlar ile çizilerek, yumuşak dokulu ve keskin kenarlı olarak elde edilen aynı illüstrasyona ait örneklere Şekil 2.8’de yer verilmiştir. Görselde yer alan örnek çalışmalardan soldaki illüstrasyon piksel esaslı Adobe Photoshop kullanılarak, sağdaki illüstrasyon ise vektör esaslı Adobe Illustrator kullanılarak yapılmıştır.

Şekil 2.8 Piksel ve vektör esaslı programlarda illüstrasyon örnekleri. (Zübeyde Beşirli Cesur çalışmaları.)

- **Dijital kolaj:** Dijital platformlardaki programlar kullanılarak farklı görsellerin bir araya getirilip bazen de bu kolaj imajların üstüne dijital platformda çizim yapılarak oluşturulan illüstrasyonlardır (Dağ, 2015).

- **Foto manipülasyon:** Çekilen bir fotoğrafa renk düzenlemesi, foto rötuş, farklı fotoğrafları birbirine kaynaştırma gibi işlemler uygulanarak yeni bir fotoğraf

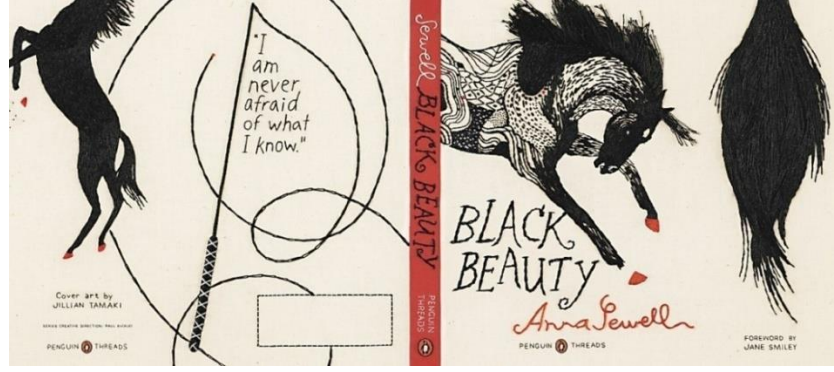
oluşturma işlemidir. Ayrıca fotoğraflara (imajlara) uygulanan dzenleme yntemi ile oluşturulan illzyonlar (aldatmacalar) olarak da ifade edilmektedir (Güneş, 2012b). Şekil 2.9’da illüstratör Yasin Yaman’a ait üç foto manipölasyon örneğine yer verilmiştir.

Şekil 2.9 Foto manipölasyon örnekleri (İllüstratör Yasin Yaman) .
(<https://www.behance.net/gallery/135425711/Dolmabahce-Palace-in-Istanbul>),
(<https://www.behance.net/gallery/126667645/Seagull-Bagel-Ferry-Istanbul>),
(<https://www.behance.net/gallery/76440977/Small-Bridge-Istanbul>) Erişim tarihi 20 Mart 2022

2.2.3 Deneysel Yöntemler ile Yapılan İllüstrasyon Teknikleri

- **Kolaj:** Geleneksel kolaj tekniği dışında karışık teknikler ile yapılarak oluşturulan kolaj illüstrasyonlardır (Dağ, 2015).
- **İşleme ve dikiş:** İp ile kumaş üzerine geleneksel anlamda yapılan işlemelerin tekniği ile yapılan illüstrasyonlardır. İplere atılan düğümler ve işlemeler ile çizgi ve dokular oluşturularak illüstrasyon yapılmaktadır (Dağ, 2015). Penguen yayınlardan çıkan Black Beauty adlı kitabın kapağı örnek illüstrasyon olarak Şekil 2.10’da gösterilmiştir. Kapak illüstrasyonunu iğne ve iplik ile işleyerek resmeden Jillian Tamaki’nin çalışmasında görüldüğü üzere, illüstratör kapak üzerinde yer alan tüm bilgileri iğne ve iplik ile işleyerek yapmıştır (Penguin, 2022).

Şekil 2.10 İğne ve iplik ile işlenerek yapılan kitap kapağı illüstrasyon örneği. (<https://www.commart.com/project/8341/black-beauty-emma-the-secret-garden>) Erişim tarihi 27 Şubat 2022

- **Polimer kil kullanımı:** Polimer kil ile şekillendirilmiş karakterlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan kompozisyonların fotoğraflarının çekilmesiyle elde edilen illüstrasyonlardır (Dağ, 2015).
- **Kağıt kesme:** Kökeni yüzyıllar öncesine dayanan kağıt kesme sanatının güncel olarak yorumlanarak alternatif illüstrasyon tekniği olarak kullanılmasıdır. Kağıt makası ve neşter ile kağıtlar kesilerek yapılmaktadır (Dağ, 2015). Şekil 2.11'de illüstratör John Ed De Vera'ya ait iki örnek çalışmaya yer verilmiştir.

Şekil 2.11 Kağıt kesme illüstrasyon örnekleri. (İllüstratör John Ed De Vera) (<https://www.behance.net/gallery/59107231/Moleskine-x-Tmall>), (<https://www.behance.net/gallery/4570153/Those-Little-Secrets>) Erişim tarihi 22 Mart 2022

- **Bulutlu nesnelere ile illüstrasyon:** Asamblaj da denilen bu teknikte üç boyutlu (kapaklar, contalar, ipler ve kağıtlar gibi) nesnelere ve nesnelere fotoğrafları ile birlikte çizimlerden oluşan kolaj ile yapılan illüstrasyonlardır. Kullanılan nesnelere anlamları değil görüntüleri ile illüstrasyon oluşturulmaktadır (Dağ, 2015).

- **Kağıt hamuru:** Genellikle atık kağıtların hamur haline getirilip şekillendirilmesiyle elde edilen karakter, nesne veya heykellerin renklendirilmeleri ile yapılan illüstrasyonlardır (Dağ, 2015).

Yukarıdaki listedeki tekniklerin karıştırılarak veya bu tekniklere ilave olarak sanatçısının tercihine göre çok daha farklı yöntemlerin de kullanılabileceği, illüstrasyon teknikleri sayısının illüstratörlerin sayısı kadar fazla olabileceğini gözlenmiştir.

2.3 Kitap İllüstrasyonu ve Çocuk Kitapları İllüstrasyonu Tarihçesi

Yazının icadı tarihin başlangıcı kabul edilmiş, ondan önceki dönemlere tarih öncesi denilmiştir. Fransa'nın Avignon şehri yakınlarındaki Ardèche yöresinde bulunan Chauvet Mağarasında yer alan tarih öncesi dönemlere ait yabancı hayvan resimleri M.Ö. 32-33 binli yıllara tarihlendirilmiş ve insanlar tarafından yapılmış ilk resimler olarak kabul edilmişlerdir. M.Ö. 3200 yıllarında Sümerlerde görülen çivi yazısının ise tarihteki ilk yazılı metin olduğu ifade edilmiştir. Mısır Uygarlıkları ve Mezopotamya Uygarlıkları gibi pek çok uygarlıkta resimli işaretlerden oluşmuş yazılar kullanılmış, bunlara *resimyazı* denilmiştir. Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında yazıyı tamamlayıcı öğe olarak kullanılan bu resimler papirüs veya duvar üzerine kabartma olarak yapılmış olsalar da illüstrasyon olarak kabul edilmişlerdir. M.Ö. 13. yüzyıla tarihlenen Mısır Ölüler Kitabı'nda yer alan resimler yazılı metinleri desteklemek amaçlı yapılmış ilk illüstrasyonlar olarak sanat tarihinde yerlerini almışlardır (Erzen, 1997; Tez, 2018).

Mısır sanatının renkli ve kendine özgü resim tekniği ile yapılmış olan bu resimler ilk illüstrasyon ve aynı zamanda ilk minyatür örneği olarak kabul edilmişlerdir. Dolayısıyla hem kitap illüstrasyonunun hem de minyatürün tarihçesi Mısır Ölüler Kitabı resimleri ile başlar denilmiştir.

2.3.1 Dünyada Farklı Dönemlerde Kitap İllüstrasyonu

Yazılı metinleri desteklemek, bilgilerini anlaşılır kılmak için yapılan illüstrasyonlar ilk çağlarda ya dini konuları ya da mitolojik hikayeleri anlatmak için kullanılmaya başlanmıştır. Kitaplardaki resimlemeler Ortaçağ öncesi Avrupa’ında çoğunlukla kutsal kitaplar, dini konular ve dualar gibi içerikleri olan elyazmalarında kullanılırken, Doğu coğrafyasında ise dini kitaplara ilave olarak tarih, edebiyat, saraya ait olaylar ve botanik, tıp, astroloji gibi ilmi konuların işlendiği elyazmalarındaki metinleri desteklemek ya da bilgileri açıklamak için kullanılmışlardır.

Kitap üretiminde baskı tekniği kullanılanana kadarki süreçte üretilen el yazması kitapların illüstrasyonlarında bazen tek sanatçı bazen de birkaç sanatçı birlikte çalışmışlardır. El yazmalarında çoğunlukla önce metinler yazılmış, resimler için metin aralarında boşluklar bırakılmış, ressamalar boşluklara metni destekleyecek illüstrasyonlar yapmışlardır. İncelenmiş olan bazı eserlerde ise önce illüstrasyonların yapılmış olduğu görülmüştür. Batı el yazmalarında yer alan ilk harflerin büyük ve süslü (insiyal harf) yapılması geleneğinde de aynı üslup uygulanmış, eserler yazılırken, ilk harflerin geleceği yerler boş bırakılmış, sonradan sanatçılar tarafından harfler süslenerek resmedilmişlerdir.

El yazması kitaplarda yer alan illüstrasyonların çoğu minyatür tekniği ile yapılmış olduğundan anlatımlarda minyatür ifadesi kullanılmıştır.

Baskı tekniğinin kullanımı ile kitaplarda yer alan konuların yelpazesi genişlemiş, metinler matbaada basılırken, illüstrasyonlarının elde yapımı devam etmiştir. Ardından matbaa baskısı kitaplara ahşap, metal gravürler ve litografi gibi teknikler ile renkli veya tek renkli resimler ilave edilmeye başlanmış, teknolojinin ilerlemesi ile tüm kitap matbaa makinelerinde basılır olmuştur.

2.3.1.1 Antik Çağda Kitap İllüstrasyonu

Antik Mısır’da ölü ile birlikte defin odalarına konularak ölüye öte dünyaya gitme yolculuğunda yol göstermesi amaçlanan papirüslerin üzerine yazılan metinlerdeki bilgiler renkli resimler ile desteklenmiştir. Ölüler Kitabı, Ölüm Kitabı ya da Tabut Metinleri de denilen rulo papirüsler üzerindeki resimler yazılı metni destekleyen tarihteki ilk illüstrasyon örnekleri olmuşlardır (Tez, 2018). Antik Mısır’da Yeni Krallık Dönemi 19. Hanedanlık Firavunlarından I. Seti’nin kahyası ve

katibi olan Hunefer'in kendisi için hazırladığı Ölüler Kitabında yer alan ve kalbinin tartıldığı sahneyi ifade eden illüstrasyon Şekil 2.12'de gösterilmiştir.

Şekil 2.12 Hunefer'in Ölüler Kitabı'ndan yargı sahnesi, M.Ö. 13. yy. Mısır. (<https://www.britishmuseum.org/collection/galleries/egyptian-death-and-afterlife-mummies>) Erişim tarihi 13 Ocak 2022

2.3.1.2 Antik Yunan-Roma Dönemi Kitap İllüstrasyonu

Antik Yunan'a ait M.Ö. 4. yüzyıl öncesinden günümüze ulaşan el yazması eserlere rastlanmamıştır. Dönemin çömlüklerinin sağlam üretilmiş olmasından dolayı az zarar görerek günümüze ulaşmış olanların üzerinde yer alan hikaye anlatan illüstrasyonlar üzerine tarihçiler, Antik Yunanda resimli el yazması eserler ortaya konulmuş ama günümüze ulaşmamış olabileceğini ifade etmişlerdir.

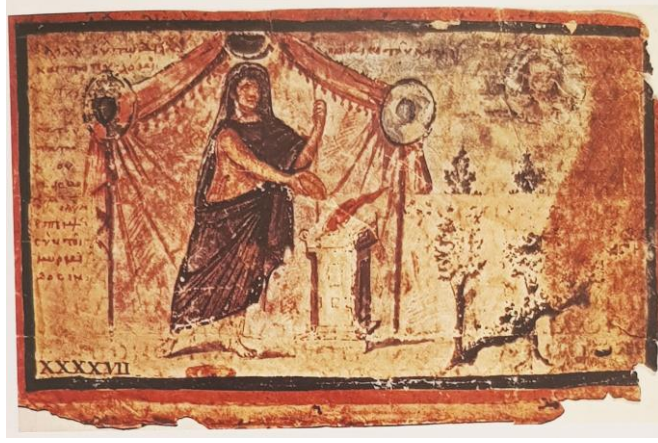
Şekil 2.13'de yer alan M.Ö. 8. yüzyıla ait terrakota krater (pişmiş toprak çömlük) üstünde yer alan illüstrasyonda savaş arabalarından oluşan cenaze korteji resmedilmiştir (Rodgers, 2020).

Şekil 2.13 Antik Yunan dönemi illüstrasyonlu çömlek örneği, M.Ö. 8.yy. Antik Yunan. (Rodgers, 2020, s.360 ve s.361)

Antik Yunan döneminden günümüze ulaşan vazo ve amforaların üzerinde yer alan figürel resimlerden kullandıkları silahlara, dönemin yaşam tarzlarına kadar pek çok bilgiye ulaşılmıştır. Günümüze ulaşan vazolarda eseri resmeden sanatçıların adı, atölyenin ve ürünün kalitesini belirten damgalar yer aldığı görülmüştür (Tez, 2018). Çömlekler üzerine uygulanan damgalar üzerine araştırmacılar, yapılan eserlerdeki çalışmaların sanatçılara verilen önemin ve ürün kalitesinin önemsendiği izlenimini edinmişlerdir.

Antik Yunan-Roma döneminden günümüze üç el yazması eser ulaşmıştır. Bunlardan Ilias Ambrosiana veya Ilias Picta adıyla bilinen eser M.Ö. 493-508 yılları arasında parşömen üzerine yazılmış Homeros İlias'ının en eski kopyası olarak kabul edilmişlerdir. El yazmasının o dönemin Constantinopolis'i olan İstanbul'da yazılmış olabileceği ifade edilmiştir. Antik Yunan-Roma edebiyatından günümüze ulaşmış diğer iki el yazmaları ise Vergilius Vaticanus ve Vergilius Ramanos başlıklarıyla bilinen eserler olmuşlardır. Şekil 2.14'de Milano Ambrosiana Kütüphanesinde yer alan Ilias Ambrosiana adlı el yazmasında yer alan Achilles'in Zeus'a kurban sunma sahnesini gösteren illüstrasyona yer verilmiştir (Dürüşken, 2009).

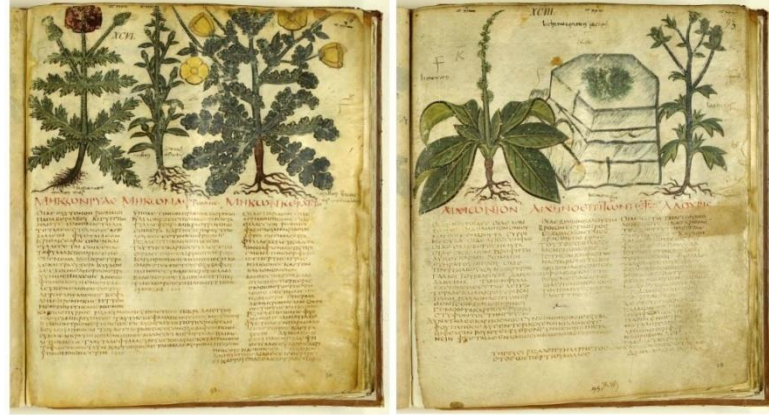
Şekil 2.14 Ilias Ambrosiana’da yer alan Homeros’un İlias’ı, M.Ö. 5. yy, Antik Yunan. (Dürüşken, 2009, s.15)

2.3.1.3 Bizans Dönemi Kitap İllüstrasyonu

M.S. 5. yüzyılda Anadolu’da varlık gösteren Hıristiyan, Süryani, Kıpti ve Bizans toplumlarında İncil resimleme sanatı olarak Pagan inancı doğrultusunda yapılmış minyatür resmi kullanıldığı görülmüştür. Bizans resim sanatlarında fresko ve ikona çalışmaları yanında el yazması eserlerde minyatür resimleri yer almıştır. Bizans minyatürlerinin Ortaçağ Slav ülkeleri ile Batı Avrupa ülkeleri üzerinde etkisi olmuştur. M.S. 6. yüzyılda Mezopotamya ve Suriye’ye yapılan ziyaret ve ticaretler ile bu bölgelerden Bizans’a giden minyatür resim tekniği Bizans resim sanatını etkisi altına almıştır. Deniz yolu ile Hindistan’a giden Bizanslı Kosmas İndikopleustes’in hazırlanmış olduğu Khristianiken Topographian adlı eserinde Hıristiyanlıkla ilgili minyatürlere rastlanmış ve bu çalışmalar Bizans resim sanatında Pagan inancı dışında ele alınmış ilk eser olmuştur. Ayrıca Bizanslı Dioscorides tarafından hazırlanmış olan De Materia Medica adlı el yazması eserde şifalı bitkilere ait çizimler yapılmış, yanına Yunanca tanımları ve açıklamaları yazılmış olduğu görülmüştür. Eserin el değiştirdikçe kullanıcıları tarafından orijinal açıklamalarının yanına Arapça, İbranice ve Osmanlıca açıklamalar da eklendiği gözlenmiştir. Uzun dönem hekimlerin el kitabı niteliğinde kullanılan eserde 435 adet hayvan ve bitki resmedilmiştir (Dürüşken, 2009; Tez, 2018). Esere ait iki örnek sayfaya Şekil 2.15’de yer verilmiştir.

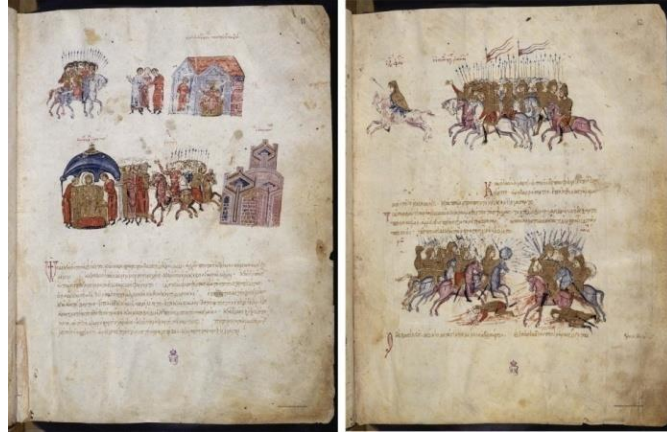
Türkçesi Hekimlikte Kullanılan Malzemeler olan De Materia Medica adlı eserin Süryanice kopyasından Arapça’ya çevrilerek tekrar resimlendirilip

geliştirilmiş olan 12. yüzyıl Artuklu dönemi örneği Kitabü'l-Haşaîş adlı esere *Minyatür Sanatı* bölümünde Şekil 3.14'de yer verilmiştir.

Şekil 2.15 Dioscorides'in *De Materia Medica* adlı eserinden iki sayfa, 6. yy, Bizans. (https://www.loc.gov/resource/gdcwdl.wdl_10690/?sp=193), (https://www.loc.gov/resource/gdcwdl.wdl_10690/?sp=187) Erişim tarihi 26 Ocak 2022

12. yüzyılda Bizanslı tarihçi İonnes Skylizes tarafından hazırlanmış olan *Synopsis Historiarum* adlı el yazması eserde 574 adet minyatür resmedilmiştir. Metinler arasında yer alan minyatürleri ile bu eser Bizans minyatürlerinin en iyi örneğini barındıran el yazması eser olarak kabul edilmiştir. Aynı dönemde Bizans ve İran minyatürlerine benzeyen Ermeni sanatçıların resimlediği minyatürlerde ise daha kaba üslupta çalışmalar yapıldığı gözlenmiştir (Tez, 2018). Şekil 2.16'da *Synopsis Historiarum* adlı eserden minyatürlü iki sayfaya yer verilmiştir.

Şekil 2.16 Synopsis Historiarum adlı eserden iki sayfa. 12. yy, Bizans. (<http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000022766&page=1> , s.31 ve s.33) Erişim tarihi 16 Ocak 2022

Günümüze ulaşan Bizans el yazmaları ve minyatürleri çağdaş Batı el yazmalarından daha iyi korunmuşlardır. Ayrıca minyatür resminde usta olan Bizanslı sanatçılar, el yazması kitaplarının kapaklarını değerli taşlarla süsleyerek kitaplarının maddi değerini artırmış oldukları görülmüştür.

2.3.1.4 Ortaçağ ve Yeni Çağ Avrupa'sında Kitap İllüstrasyonu

11. yüzyıl Ortaçağ Avrupa'sında rahipler bolca kitap kopyalama ve resimlemeleri yaparken, din dışı konulardaki kitaplara ait resimlemeleri yapan sanatçılar, şehirleri ülkeleri dolaşarak aldıkları siparişleri resimlemişlerdir. Bu süreçte İspanya'da çalışan Alman sanatçıların metal ve fildişi sanatının İspanya'da gelişmesine önemli katkıları olmuş, kendileri de İspanya'da at nalı biçimli kemerler, kufi yazıtlar ve egzotik hayvanlar gibi öğelerden oluşan Mozarab¹ sanatını kitap resimlemelerinde uygulamışlardır. 776 yıllarında yazılmış olan Beatus Commentarius in Apocalypsim adlı eserin kopyalarını oluşturan el yazmalarında bu sanatın etkilerinin yer aldığı gözlenmiştir. Vahiy Yorumları da denilen bu eserin günümüze ulaşan 34 el yazma kopyası mevcuttur ve bunlardan 26 tanesi renkli resmedilmiştir (Tez, 2018).

İspanya'da 13. yüzyılda Cántigas de Santa Maria adlı müzik konulu eserde yer alan minyatürlerde giysiler, silahlar, gemiler, müzik aletleri, dini ve sivil eşyalar,

¹ Mozarab sanatı: Endülüs Emevileri yönetimi altındaki İspanya'da Hristiyan toplulukların geliştirdiği sanat ve mimarlık üslubudur.

hatta minyatürlerde yer alan duvar halıları, kilise sunakları ile duvar tablolarının ayrıntılı gösterilmesi Ortaçağ İspanya'sına ait detaylı bilgi edinilmesini sağlamıştır. İspanyol sanatçı Alfonso el Sabio'ya ait Libro de Juegos adlı eserde eşsiz güzellikte minyatürler yer almıştır. Çek Cumhuriyeti'nin batı kısmı olan Bohemya Krallığı'nda 1204-1230 yılları arasında yazılmış olan Codex Gigas adlı el yazması eser, 75kg ağırlığında günümüze kadar korunabilen en büyük el yazması eser olarak tarihte yerini almıştır. Kitapta metinlere eşlik eden pek çok resimler ve süslemelerin dışında kitabın 209. sayfasında tek başına şeytan figürü resmedilmiştir. Bu dönem el yazmalarında şeytan figürü pek çok defa resmedilmiş olmasına karşın bu eserdeki gibi bir sayfada tek başına resmedildiği için türünün tek örneği olarak kabul edilmiştir (Dürüşken, 2009; Tez, 2018; The National Library of Sweden, 2022). Şekil 2.17'de Dev Kitap denilen Codex Gigas adlı eserden bir sayfa, süsleme detayı ve kitap ölçüsünü gösteren 1929 yılına ait bir kartpostal örneği gösterilmiştir.

Şekil 2.17 Codex Gigas'dan bir sayfa ve kitap ölçüsünü gösteren kartpostal, 13. yy, Bohemya Krallığı. (<https://www.kb.se/in-english/the-codex-gigas/appearance-of-the-codex-gigas/ornamentation-in-the-codex-gigas.html>), (<https://www.kb.se/hitta-och-bestall/codex-gigas/codex-gigas-historia.html>) Erişim tarihi 26 Ocak 2022

14. yüzyılda Alman minyatürlerinde gerileme gözlenirken, Fransız kitap süslemeleri ve minyatürleri diğer ülkeleri etkilemeye başlamıştır. İtalya'da en güzel el yazması eser minyatürleri Milanolu, Floransalı ve Sienalı sanatçılar tarafından yapılmıştır. İspanyol minyatür sanatçıları Fransız ve İtalyan sanatçılardan etkilenmiştir. Fransız Thomas Le Myésier tarafından hazırlanan Breviculum ex artibus Rimundi Lulli electum adlı eserde tam sayfa halinde resmedilmiş 12 minyatürde yer alan figürlerin üzerlerine konuşma şeritleri yapılmış olduğu görülmüştür. Katalan filozof Raimundus Lullus'a ait Ars Brevis adlı eserin özeti

olarak hazırlanan bu el yazması günümüz çizgi romanlarının ilk örneği olarak kabul edilmiştir (Tez, 2018). Şekil 2.18’de bu eserden minyatürlü iki sayfa gösterilmiştir. Örnek minyatürlerde görüldüğü üzere konuyu açıklayıcı bilgiler minyatürün altında yer alırken, ilgili kişilerin konuşmaları da söz şeritleri halinde kişilere yakın yazılmış oldukları gözlenmiştir.

Şekil 2.18 Raimundus Lullus’tan Derlenmiş Özet Kitap minyatür örnekleri, 14. yy, Katalonya. (<https://digital.blb-karlsruhe.de/blbhs/content/pageview/105558>), (<https://digital.blb-karlsruhe.de/blbhs/content/pageview/105559>) Erişim tarihi 24 Ocak 2022

15. yüzyılda Fransa’da yaşayan Flaman ressam Limbourg kardeşler (Paul, Jean ve Herman) Burgonya dükleri için el yazması eserler resimlemişler ve ilk ünlü illüstratörler olarak tarihte yerlerini almışlardır. Limbourg kardeşlerin Les tres riches heures du Duc de Berry adlı eserde resimledikleri 206 adet renkli minyatürlerden 12’sinin her biri 1 ayı temsil etmesiyle ünlenmiştir. Limbourg kardeşlerin Berry dükü için resimlediği 416 sayfalık el yazması dua kitabında yer alan minyatürlerde Dük’ün şatosunun etrafındaki manzaralarda mevsimlere göre köylülerin çalışmaları, şatonun içinden kareler gibi konular resmedilmiştir. Eserde her takvim sayfasının üstünde Zodyaklara da yer verilmiştir. Kitapta yer alan yılın 12 ayını gösteren minyatürlerden üçü Şekil 2.19’da gösterilmiştir. Görselde solda Ocak ayı (Dük ve hane halkı birbirlerine yeni yıl hediyeleri veriyorlar), ortada Şubat ayı (karlı bir kış günü ve ısınan, odun kesen, pazara giden köylüler yer alıyor) ve sağda Temmuz ayı (arka planda yer alan Poitiers Sarayı ve ön planda koyunların kırılması yer alıyor) gösterilmiştir. Limbourg kardeşler ve dük bu eser tamamlanmadan vebadan dolayı

ölmüşler, eseri başka sanatçılar 15. yüzyılın sonunda tamamlamışlardır. Limbourg kardeşlerin tamamını yaptıkları tek eser yine Berry Dükü olan Jean de France için hazırladıkları Belles Heures adlı dua kitabı olmuştur. Limbourg kardeşlerin dükler için hazırlamış oldukları dua kitapları döneminin bol resimli ve önemli eserleri olmuşturlardır (Erzen, 1997; Rona, 1997a; The Metropolitan Museum of Art, 2022).

Şekil 2.19 Les tres riches heures du Duc de Berry'den örnek sayfalar. 15. yy, Fransa. (<https://publicdomainreview.org/collection/labors-of-the-months-from-the-tres-riches-heures>) Erişim tarihi 10 Mart 2022

Alman Johannes Gutenberg'in 1400'lü yıllarda icat ettiği tipografik sistemle kitap basan matbaa makinesi ve makinede kullandığı özel baskı mürekkebinin bulunması ile basılı kitapların sayısını artırmıştır (Becer, 2018). Ayrıca 9. yüzyılda Çin'de kullanılmaya başlanan ahşap baskı resim sanatı Avrupa'ya ulaşmış, matbaa baskısı ile birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Metinler matbaada basılırken ağaç üzerine kazınan resimler önce siyah mürekkep ile basılmışlar sonra elle renklendirilerek metinlere ilave edilmişlerdir. Bu dönemden sonra Avrupa'da resimli kitaplar yaygın olarak basılmaya başlanmıştır. Matbaayı icat eden Gutenberg'in bastığı ilk kitap olma özelliğini taşıyan Gutenberg İncili'nden bir tam sayfaya ve bir sayfa detayına Şekil 2.20'de yer verilmiştir. Gutenberg İncilinde metinler matbaada basılmış, kenar süslemeleri ve minyatürleri el ile yapılmıştır.

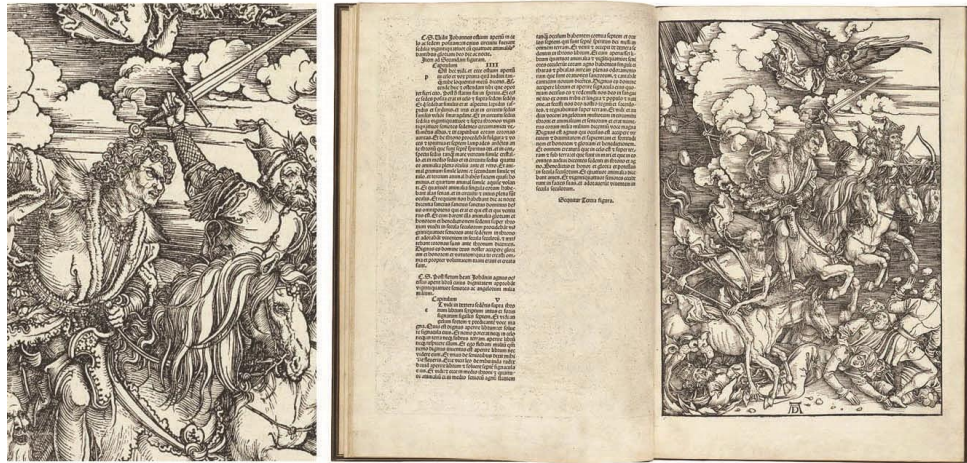
Şekil 2.20 Gutenberg İncilinden bir sayfa ve detay görseli, 15. yy, Almanya. (<https://www.bl.uk/collection-items/gutenberg-bible>) Erişim tarihi 28 Şubat 2022, (<https://www.hrc.utexas.edu/gutenberg-bible>) Erişim tarihi 20 Mart 2022

Almanca konuşan İsviçreli yazar Ulrich Boner'in 1461 yılında ağaç kalıp ile basılan Der Edelstein adlı eseri Batı tarihinin ilk illüstrasyonlu basılı kitabı olmuştur. Bu dönemlerde baskı için oyulan tahta kalıplar elle renklendirilmişlerdir. Bu tarz baskıya örnek olarak 1457 yılında basılan Mainz Psalter ve 1499 yılında basılan Aldus'un Hypnerotomachia Poliphili adlı kitapları günümüze ulaşan ve dikkat çeken örnekler olmuşlardır (Çam, 2012a). Şekil 2.21'de Ulrich Boner'in Der Edelstein adlı kitabının iki sayfası örnek olarak gösterilmiştir.

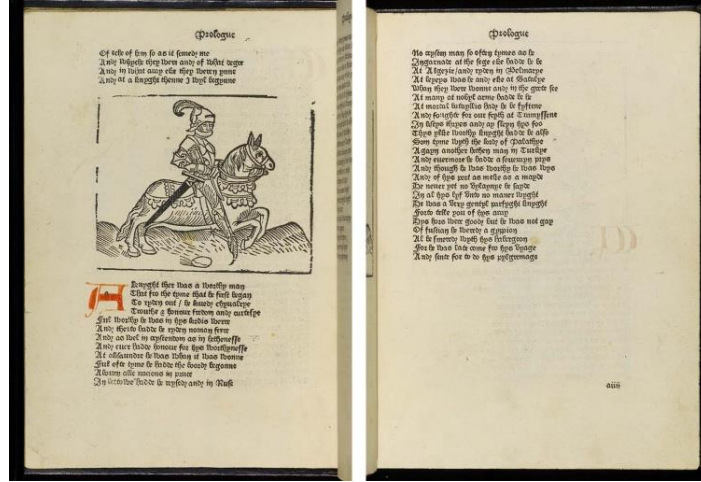
Şekil 2.21 Ulrich Boner'in Der Edelstein adlı kitabından iki sayfa, 15. yy, Almanya. (<https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/cpg794/0010>), (<https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/cpg794/0011>) Erişim tarihi 25 Ocak 2022

15. yüzyıl İtalya'sında başlayan Rönesans Avrupa'ya yayılmaya başlamıştır. Almanya'da Rönesans sanatının yerleşmesinde önemli rolü olan ressam, ağaç oyma sanatçısı ve grafik tasarımcı olan Albrecht Dürer'in The Apocalypse adlı illüstrasyon serisi ahşap oyma tekniği ile yapılan illüstrasyonlar içinde döneminin en etkileyici eserleri olmuşlardır. Babası kuyumcu, büyükbabası ahşap gravür işçisi olan Albrecht Dürer her iki sanat konusunda da ailesi tarafından yetiştirilmiştir. Basel ve Strasbourg'ta kitap illüstratörü olarak çalışmış, bu süreçte şair Sebastian Brant'a ait Das Narrenschiff adlı ahlaki hiciv kitabının illüstrasyonlarını ahşap baskı tekniği ile yapmıştır. Nuremberg'te açtığı atölyesinde ahşap gravür tekniği ile yapmış olduğu kitap illüstrasyonları dışında özellikle portre ressamı olarak da eserler ortaya koyan sanatçı exlibris çalışmaları da yapmıştır. A. Dürer yapmış olduğu illüstrasyonlarda perspektif, ideal oran gibi özelliklere dikkat etmiş, Rönesans portreciliğinden örnekler ortaya koymuştur. Grafik tekniğinde kendisini geliştiren A. Dürer'in 1498'de yayımlanan The Apocalypse adlı kitap için ahşap oyma tekniği ile yapmış olduğu illüstrasyonlarda kuyumculuktan gelen usta el işçiliğini kullanmış olduğu gözlenmiştir. Aziz John'un Vahiylere Kitabı'ndan çeşitli sahneleri anlatan on beş gravürden oluşan bu seriden Mahşerin dört atlısı adlı olanı oldukça ünlenmiştir (Tükel, 1997a). Albrecht Dürer'in ünlü Mahşerin dört atlısı adlı ahşap baskı illüstrasyonu ve detayına Şekil 2.22'de yer verilmiştir.

Şekil 2.22 Albrecht Dürer'n Mahşerin Dört Atlısı illüstrasyonu, 15. yy, Almanya. (<https://www.inglebygallery.com/exhibitions/6622-and-per-se-and-part-ii-mark/works>) Erişim tarihi 24 Ocak 2022

İngiltere’de ise 1474’lerde ilk İngilizce kitap baskısını yapan ve ilk İngiliz matbaacı olan William Caxton tarafından çeşitli kitaplar basılmaya başlanmıştır. W. Caxton sağlığında 100 civarında kitap basıp yayımlamış, ölümünden sonra da matbaası kitap basmaya devam etmiştir. Matbaasında bastığı ilk kitap olan Recuyell of the Historyes of Troye adlı eserin arkasına kitabın kalem ve mürekkeple yazılmadığını ifade eden bir metin koymuştur. William Caxton 1476’da 14. yüzyılda şiir üslubunda yazılmış olan Geoffrey Chaucer’ın Canterbury Masalları adlı eseri önce sadece metin olarak basmış, eser aristokratlar tarafından ilgi görünce 1483 yılında yaptığı ikinci baskıya ahşap baskı tekniği ile resimler ilave etmiştir (The British Library, 2022a). Şekil 2.23’de W. Caxton’un ikinci baskısını yaptığı resim ilaveli Geoffrey Chaucer’ın Canterbury Masalları kitabından iki sayfa örneğe yer verilmiştir. 17. yüzyıla gelindiğinde W. Caxton matbaasında illüstrasyonlu masal, şiir ve dua gibi farklı konularda chapbook denilen cep boyunda kitaplar basılarak alt tabakadan halkın kitaplara kolayca ulaşması sağlanmıştır (The British Library, 2022a).

Şekil 2.23 Geoffrey Chaucer’ın Canterbury Masalları, 15. yy, İngiltere. (<https://www.bl.uk/collection-items/william-caxton-and-canterbury- Tales>) Erişim tarihi 10 Mart 2022

16. yüzyılda İtalya’da Gabriel Giolito ve Giunta ailesi gibi isimler ağaç baskı tekniğini ilerleterek kitap illüstrasyonları yapmışlardır. Dönemin ortalarına doğru metal baskı tekniğinin gelişmesi üzerine yapılan illüstrasyonlarda daha gerçekçi ayrıntılar yapıldığı gözlenmiştir. Dönemin sanatçıları olan Hans Holbein, Giovanni

Battista Tiepolo, Michelangelo Merisi da Caravaggio ve Guido Reni gibi sanatçıların yaptıkları mitolojik, dini ve tarihsel konular içeren illüstrasyonlar oldukça başarılı çalışmalar olmuşlardır. Ahşap gravür ve bakır kazıma gravür tekniğinin yanı sıra, litografi (taş baskı), fotomekanik (fotoğraftan baskı klişesi alma) yöntemleri gibi tekniklerle matbaacılık gelişmeler kaydettikçe Avrupa ve Amerika’da illüstrasyonlu kitap baskılarının arttığı gözlenmiştir. 18. yüzyılda Francisco Goya’nın metal baskı tekniği ile yapmış olduğu çalışmalar sosyal içerikli mesajlar ve eleştiriler içeren ilk illüstrasyonlar olmuşlardır (Çam, 2012a; Erzen, 1997). Böylece el yazması eserlerin yerini matbaa ile basılmış metinlerin yanında metal, ahşap ve taş baskı gibi teknikler ile yapılmış illüstrasyonlar almaya başlamıştır. Şekil 2.24’de solda Francisco de Goya’nın insanların cehaletini ve keşişlerin ahlaksızlığını anlatmayı amaçladığı Los Caprichos adlı gravür serisinden The Sleep of Reason Produces Monsters adlı gravür örneğine, sağda ise Saçma sapan adlı gravürüne yer verilmiştir.

Şekil 2.24 Francisco de Goya’ya ait illüstrasyon örnekleri. 18. yy, İspanya. (<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-sleep-of-reason-produces-monsters/e4845219-9365-4b36-8c89-3146dc34f280>) Erişim tarihi 2 Mart 2022 ve (<https://epitome.hypotheses.org/1147>) Erişim tarihi 20 Mart 2022

İngiltere’de 1760’ta başlayan Endüstri Devrimi ürün tanıtımlarını, reklamları ve baskı işlerini artırmıştır. Devrimle kullanımı artan illüstrasyonlar kullanım alanları ve teknik açıdan hızla ilerleme kaydetmiştir. 1798’de kağıt yapımının makineleştirilmesi ve 1811’de matbaa baskısı için buhar gücünün kullanılması ile birlikte resimli kitap üretimi artmıştır. Sanatçılar 19. yüzyılda illüstrasyonlarında toplumsal konular işlemeye başlamışlardır. Honoré Daumier Fransa’da toplumsal

eleştiri içerikli illüstrasyonlar yaparken, İngiltere’de William Hogarth ve Thomas Rowlandson gibi sanatçılar da dergiler için politik hiciv içeren karikatürler yapmışlardır. İngiliz sanatçı Arthur Rackham’ın resimlediği Hans Anderson Masalları’na ait illüstrasyonlar ve Fransız sanatçı Gustave Doré’un resimlediği Dante’nin İlahi Komedyası için yapmış olduğu illüstrasyonlar bu dönemin kitap illüstrasyon sanatı çalışmalarında görülen farklılıklar olarak tarihte yerlerini almışlardır (Becer, 2018; Dağ, 2015; Erzen, 1997). Gustave Doré 1855’te Dante’nin klasik eseri olan İlahi Komedya için hazırlamış olduğu illüstrasyonların ilk baskısını 1855’te kendisi finanse ederek bastırmıştır. Basılı illüstrasyonların çok fazlaca ilgi görmesi üzerine ilk başta basmayı kabul etmemiş olan yayımcısı Louis Hachette, G. Doré’un illüstrasyonlarından oluşan İlahi Komedya’yı 1868’de tekrar basarak ciltli kitap halinde getirmiş ve bu kitap yıllardır basılmaya devam etmiştir. Şekil 2.25’de Gustave Doré’nin resimlediği Dante’nin İlahi Komedyası adlı kitaptan bir illüstrasyon örneğine yer verilmiştir.

Şekil 2.25 Gustav Dore’un İlahi Komedya’sından örnek illüstrasyon. 19. yy, Fransa. (<https://wyomingcatholic.edu/wp-content/uploads/dante-01-inferno.pdf> , s.89) Erişim tarihi 2 Mart 2022

1700’lerde İngiliz şair ve ressam olan William Blake ahşap oyma tekniği ile kitap illüstrasyonları yapmış ve ayrıca bakır gravür tekniğini geliştirip kullanmıştır. Bu dönemde ahşap üzerine oyulan illüstrasyonlar metal plakalara aktarılarak baskıları çoğaltılmıştır. Ahşap üzerine illüstrasyonu oyma işlemini bazı sanatçıların kendisi yaptığı gibi sadece bu işlemi yapan ahşap oyma işçileri sanatçının

illüstrasyonlarını ahşap üzerine oyarak aktarmışlardır. William Blake ise kendi eserlerini kendisi basmak için farklı bir yöntemler araştırmış, doğrudan bakır plakalar üzerine illüstrasyonlar çizilerek basılması tekniğini² bulmuştur. Bu yöntemde basılan illüstrasyonlar aynalanmış gibi çıkmasına karşın W. Blake bulduğu yöntemle kendisine ait *All Religions are One and There is No Natural Religion* adlı eserini 1788’de basmıştır. William Blake hem kendi kitabını basan ilk sanatçı olmuş hem de *sanatçı kitabına*³ ait ilk örneği üretmiştir. Ardından 1789’da çocuklar için *Songs of Innocence* adlı şiir kitabını ve aynı yıl *The Book of Thel* adlı kendi kitabını hazırlayıp basmıştır. Kendi kitapları dışında kitap yayıncısı Joseph Johnson için pek çok kitap illüstrasyonu yapmıştır. Şekil 2.26’da *The History of England, a small book of Engravings* adlı kitap için 1793’te yapmış olduğu illüstrasyonlardan *Edward and Elenor* adlı örneğe yer verilmiştir. Bu kitap günümüze ulaşmamış ama W. Blake’in yaptığı illüstrasyon gravür levhaları ulaşmıştır (The William Blake Archive, 2022). W. Blake’in çocuklar için hazırladığı *Songs of Innocence* adlı şiir kitabına ait görsele 2.3.2.2 *İngiltere’de Çocuk Kitapları İllüstrasyonu* başlıklı bölümde Şekil 2.48’de yer verilmiştir.

Şekil 2.26 William Blake’e ait kitap illüstrasyonu örneği. 18. yy, İngiltere. (<http://www.blakearchive.org/exhibit/biography>) Erişim tarihi 12 Mart 2022

² Bakır gravür: Baskı için kullanılacak bakır plakalar üzerine asitten etkilenmemesi için sürülen malzeme, iğne uçlu kalemlerle çizilerek illüstrasyon yapılır, asit içine atılan plakada çizim sırasında iğne ile açılmış alanlar çukurlaşır ve bu çukur alanlara sürülen mürekkepler kağıt üzerine preslenerek illüstrasyonlar çoğaltılır.

³ Sanatçı kitabı: Bir sanatçının kitap formunu kullanarak kendisini ifade etmiş olduğu üründür.

Endüstri devrimiyle gelişen teknolojilerin kullanılması illüstrasyonlarda çok çeşitlilik ve kaliteyi de beraberinde getirmiştir. Endüstri grafiğinde ve yayın grafiğinde illüstrasyonlara ihtiyaç artmış, özellikle resimli kitaplar oldukça fazla ilgi görmeye başlamış dolayısıyla sadece kitap illüstrasyonu yapan sanatçıların sayısı çoğalmıştır. Resimli kitaplara talebin artması üzerine yetişkinler için çıkarılan kitaplara ilave olarak genç ve çocuk okuyucular için de özellikle resimli kitaplar üretilmeye başlanmıştır. Bu talepler üzerine yapılan illüstrasyonlardaki çeşitlilik ve kalite 1880'lerde *İllüstrasyonun Altın Çağı* denilen dönemi başlatmıştır.

2.3.1.5 İlk Basılı Kitap İllüstrasyonu ve Uzak Doğu Kitap İllüstrasyonu

Matbaanın önce Orta Asya'da kullanıldığı ama ilk kullananların Çinliler mi Uygurlar mı olduğu tartışılmış ve hala bu konu netleşmemiştir. Bir kısım tarihçiler matbaayı ilk kullanan toplumun Çinliler olduğunu söylemiş olmasına karşın, bir kısım tarihçiler matbaayı ilk kullanan özellikle hurufat⁴ şeklindeki harflerle metin baskısı yapan ilk topluluğun Uygurlar olduğuna dair ortaya deliller koymuşlardır (Binark, 2008a). Bununla birlikte basılı ilk illüstrasyon örneğine Çin'de M.S. 868 yılında Wang Chieh tarafından ahşap baskı tekniği ile üretilmiş olan Diamond Sutra (Elmas Sutra) adlı rulo kitapta rastlanmıştır. Sanskritçe dilinde hazırlanmış ve Budizm'e ait Elmas Sutra Öğretilerini konu alan ve ağaç bir bloktan basılmış olan bu esere Batı'da *Block Book* denilmiştir. Basılı parşömenin her bir bölümü tek bir tahta blok kullanılarak ayrı ayrı basılmış ve diğer bölümlerle birleştirilerek beş metre uzunluğunda yatay bir rulo oluşturulmuştur. Şekil 2.27'de yer alan illüstrasyonda Buda yaşlı öğrencisi Subhüti'ye hitap ederken tasvir edilmiştir. Çin'de 845 yılında Budizm'e karşı çıkan ferman üzerine Japonya'ya kaçan din adamları yanlarında götürdükleri kitaplarla burada Ukiyo-e sanatının gelişmesinde rol oynamışlardır. Ahşap baskı ile yapılan bu sanatın konuları ölüm ve kavram ötesi gibi dini konular olmuştur. İleriki tarihlerde bu tekniği unutan Çin, Japonya'nın etkisiyle tekrar bu tekniği kullanmaya başlamıştır (Çam, 2012a; Kınık, 2012).

⁴ Hurufat: Baskı işlemi sırasında kullanılan metal, ahşap gibi materyallerden yapılmış harf, rakam veya işaretleri basma işine yarayan kalıplardır. Bunlar yan yana dizilerek kelimeler oluşturulur.

Şekil 2.27 Elmas Sutra rulosu ve illüstrasyon görseli, 9. yy, Çin. (<https://www.bl.uk/collection-items/the-diamond-sutra>) Erişim tarihi 27 Ocak 2022

11. yüzyılda Japonya’da saray hayatını ve önemli şahısların hayatının konu alan yazılı metinler geleneksel illüstrasyonlarla desteklenmişlerdir. Bunlardan Genji Monogatari (Genci Öyküleri) rulosunda yer alan illüstrasyonlar en çok dikkat çeken çalışmalar olmuşlardır. 11. yüzyıl Japon illüstrasyonu tarihinde oldukça büyük önem taşıyan bu eser Dünya’nın en eski çizgi romanı olarak kabul edilmiştir. İllüstrasyonlar parşömen üzerine monokrom olarak (tek rengin farklı tonlarında) yapılmış ama dudaklar küçük kırmızı noktalarla gösterilmiştir. İllüstrasyonlar ve kaligrafi içeren ve 54 bölümden oluşan 1333 - 1568 yılları arasında yapılmış bir Genci Öyküleri örneğine Şekil 2.28’de yer verilmiştir (Erzen, 1997; Princeton University Art Museum, 2022). Genci Öyküleri Japon kültürü ve sanat merkezi olan Yamato’da kurulmuş olan Yamato-e okulunda resmedilmişlerdir (Ödekan, 1997). Yamato-e ekolünde yapılan resimlerde gündelik saray hayatı konu olarak işlenmiştir.

Şekil 2.28 Genji Öyküleri illüstrasyon örneği, 15. yy, Japonya. (<https://artmuseum.princeton.edu/collections/objects/62507>). Erişim tarihi 16 Ocak 2022

Budist rahiplerin kullanmış oldukları ahşap baskı tekniği 1270’de Hindistan’dan İtalya’ya, 1370’de Fransa’ya ve 1453’de de Almanya’ya ulaşmış, ardından tüm dünyaya yayılmıştır (Kıran, 2008). Budist rahiplerin 9. yüzyılda icat etmiş oldukları ahşap baskı tekniği 15. yüzyılda Almanya’da Albert Dürer’in yapmış olduğu ahşap baskı illüstrasyonlar ile zirveye ulaşmıştır.

Japonya’da üretilen Budist metinlerde 15. yüzyıla kadar Çin etkisi gözlenmiştir. 16. yüzyılda Tokugawa Şogunluğu döneminde ortaya çıkan Kabuki Tiyatrosu afişleri ve oyuncular için hazırlanan posterler Ukiyo-e denilen üslupta ahşap baskılar ile çoğaltılmış, dolayısıyla tiyatroya gösterilen ilgi bu sanatın yayılmasını sağlamıştır. Aynı dönemde okuma-yazma bilmeyenler için hazırlanmış olan yazısız kitaplardaki resimlerin baskıları, yazılı kitapların metinleri ve resimleri Ukiyo-e üslubunda oluşturulmuşlardır. “Akıp giden dünyanın küçük haz verici anlarının resimleri” anlamına gelen Japon Ukiyo-e sanatında çalışmalar ahşap baskı ile siyah-beyaz yapıp, sonradan renklendirilmişlerdir (Kıran, 2008; Koçak, 2002).

1790’larda Ukiyo-e sanatında işlenen lüks hayat, müstehcenlik gibi konulara sansür getirilmesi üzerine sanatçılar doğa çizimlerine yönelmişlerdir. Bu dönemin büyük sanatçılarından biri olan Utagawa (Ando) Hiroshige’nin 1833’de yapmış olduğu Tokaido ana yolunda bulunan 53 İstasyon adlı seri baskılı eserine ait 4 illüstrasyona Şekil 2.29’da yer verilmiştir. Hiroshige anil boyayı ilk uygulayan ve doğa resminde ufuk çizgisini aşağıda kullanarak farklı bakış açısı getiren çağdaş sanatın başlangıcındaki sanatçılardan biri olarak kabul edilmiştir (Keskin, 2018; Kıran, 2008; Koçak, 2002).

Şekil 2.29 Utagawa (Ando) Hiroshige'ye ait illüstrasyon örnekleri, 19. yy, Japonya. (Japonya Sanat Sergisi-İdemitsu Koleksiyonu Sergi Kataloğu, 1986, 70 nolu eser)

Uzun süre dış dünyaya kapılarını kapatmış olan Japonya 19. yüzyılın ortalarında dışa açılmaya başlamıştır. Avrupa'daki Sanayi Devrimi sonrası düzenlenen Uluslararası Fuarlara katılmaya başlayan Japonya'nın Ukiyo-e resim sanatı Avrupalı sanatçıların dikkatini çekmiştir. 1867'de Paris'te açılmış olan Uluslararası Fuar sergisinde yer alan Ukiyo-e baskı resimleri Avrupalı empresyonist sanatçıları etkilemiş ve Art Nouveau akımının ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Cezanne, Van Gogh, Gauguin, Munch gibi ünlü Avrupalı sanatçıların eserlerinde bu sanatın izleri görülmüştür (Koçak, 2002).

Japonya'da 1868'de feodal yönetimin sona ermesi ile başlayan Meiji devrinde artan teknoloji ile ahşap baskıların yerine gazete ve fotoğrafçılık öne çıkmıştır. Dış dünyaya açılan Japonya hem Batı'yı etkilemiş hem de Batı'dan etkilenmiştir. Ukiyo-e türlerinden olan Shunga ve Yokai'nin günümüz Japon manga sanatı ile bağları olduğu kabul edilmiştir. Ukiyo-e tekniği ile basılan şehirdeki günlük olayların alaycı bir üslup ile anlatıldığı resimli *Sarı Kapaklı Kitaplar* da denilen *Kibyoshi*'ler, 12. yüzyılda Toba Soco adlı sanatçı tarafından hayvanların konu edilerek karikatürize bir şekilde çizilmesiyle oluşmuştur. Toba-e adlı metinsiz resimlerden oluşan kitapların ve metinli *Kibyoshi*'lerin konularının, tekniklerinin çağdaş mangalar ile benzer oldukları ve dolayısıyla modern manganın atası olarak görülebilecekleri ifade edilmiştir (Keskin, 2018; Taş Alicenap, 2014). 18. yüzyılda sanatçı Toyokuni tarafından hazırlanmış bir *Kibyoshi* örneğine Şekil 2.30'da yer verilmiştir.

Şekil 2.30 Toyokuni tarafından yapılmış Kibyoshi örneği, 18. yy, Japonya. (<https://www.bl.uk/collection-items/a-novelist-dreams-of-becoming-kannon>) Erişim tarihi 27 Ocak 2022

Japon çizgi romanı da denilen manga sanatı Japonya’da alt kültür ürünleri olmasına karşın Batı’da Japon sanat eseri olarak kabul edilmişlerdir. Dolayısıyla Japon hükümeti kendi kültürünü Batı’ya tanıtan ve sevdiiren bu sanatı desteklemiştir (Keskin, 2018). Geleneksel Japon resim sanatının etkileriyle 1990’larda popüler kültür ürünü olarak ortaya çıkan mangalar pek çok ülkede ilgi görmüştür. Popüler kültürün klişelerini barındıran Japon çizgi romanı mangaları ortaya koyan sanatçılar, tarihlerinde ve kültürlerinde yer alan destanları, folklorik kahramanları ve tanrıları illüstrasyonlarında siborg gibi teknolojik karakterlere dönüştürerek evrenseli yakalamayı başarmışlardır. İçerik dönük kendi kültürünü yaşayarak teknolojiye ilerleyen ve merak uyandıran Japonya kültürüne okuyucular mangalar üzerinden daha hızlı ulaşabilir oldukları için tercih etmişlerdir denilmiştir. Manga sanatçıları Batı kültüründe yer alan Robin Hood gibi zalimlere karşı savaşan kahramanların hikayelerine çalışmalarında yer vererek evrensel kahramanları ve değerleri de konu olarak işlemişlerdir. Japonya’nın tüm dünya ile güçlü bir iletişim aracı olarak kabul gören mangalar ve manga karakterlerinin animasyon versiyonu olan Japon animeleri için *Japonya’nın yumuşak gücü*⁵ olduğu ifade edilmiştir (Taş Alicenap, 2014). Japon çizgi romanı mangaların konu olarak oldukça geniş yelpazeye sahip oldukları, her yaş grubuna hitap ettikleri ve resimli çocuk kitapları olarak da üretildikleri gözlenmiştir.

⁵ Yumuşak güç bir konuyu zorlama kullanmadan karşı tarafa kendi amaçları doğrultusunda kabul ettirme olarak ifade edilmiştir (aktaran Öz, 2018).

21. yüzyılda Dünya’da ve Türkiye’de yaygın bir şekilde kendine yer edinen manga sanatı geçmişten gelen ve güncel olarak yeniden uyarlanmış bir Japon sanatı olarak kabul görmüştür. Manga örneğinde görüldüğü gibi sanatçıların kendi geleneksel kültür, tarih, sanat ve felsefi yaklaşımlarını eserlerine taşımaları halinde diğer ülkelerde yer edinen sanat eserleri ortaya koyabilecekleri ifade edilmiştir. Modern manga örneği olarak Japon manga sanatçısı Inio Asano tarafından yazılıp resimlenmiş olan Oyasumi Punpun adlı manga kitap serisinden iki örnek sayfaya Şekil 2.31’de yer verilmiştir.

Şekil 2.31 Inio Asano’ya ait Oyasumi Punpun adlı kitaptan örnek sayfalar, 21. yy, Japonya. (<https://oyasumipunpun.com/manga/oyasumi-punpun-manga-vol-13-chapter-147>) Erişim tarihi 14 Mart 2022

2.3.1.6 İllüstrasyonun Altın Çağında Kitap İllüstrasyonu

Endüstri devrimi sonrası kitap, dergi, afiş gibi grafik tasarım içeren ürünlerde yer alan illüstrasyonların her anlamda geliştiği 1880-1920 tarihleri arasındaki döneme *İllüstrasyonun Altın Çağı* denilmiştir (Dağ, 2015, s.149).

19. yüzyılın sonuna doğru baskı teknikleri ile hızlıca çoğaltılan illüstrasyonlar yerine geçmişin elle biçimlendirilmiş zanaatını ortaya çıkaran, daha kişisel desenleri kullanarak illüstrasyonlar yapılmasını savunan İngiliz William Morris’in öncülüğündeki sanatçıların başlatmış olduğu Arts and Crafts akımı ile illüstrasyonda yeni bir döneme geçiş olmuştur. W. Morris’in kurmuş olduğu Kelmscott Matbaası’nda bu akımın özelliklerini taşıyan illüstrasyonlardan oluşan kitaplar bolca basılmıştır. Arts and Crafts akımının ardından dekoratif bir sanat ve tasarım stili

olarak tarihte yerini alan Art Nouveau akımının uzayan figürleri, kıvrılan çiçek ve bitki formları kitap illüstrasyonlarında belirgin bir şekilde kullanılmıştır (Becer, 2018; Dağ, 2015; Erzen, 1997).

William Morris'in Kelmscott matbaasında 1895'de kağıda 300 nüsha ve parşömen üzerine sekiz adet olarak bastığı İskandinav kahramanı Beowulf'un hikayesinin şiirsel anlatımından oluşan The tale of Beowulf adlı kitaptan örnek bir sayfaya Şekil 2.32'de solda yer verilmiştir. Aynı görselde sağda W. Morris'in ölümünden önce hazırladığı ve 1896'da bastığı en son kitap olan The Works of Geoffrey Chaucer adlı kitaptan örnek iki sayfaya yer verilmiştir. Morris'in *İdeal Kitap* arayışının doruk noktasını temsil eden The Works of Geoffrey Chaucer çalışması şimdiye kadar basılmış en güzel kitaplardan biri olarak kabul edilmiştir. Örnek sayfalarda görüldüğü gibi özel tasarlanmış fontlar ve iç içe girmiş bitki motiflerinden oluşan bordürler Arts and Crafts akımında sayfa tasarımlarında sıkça kullanılmıştır. Ortaçağ sanatları ve doğa motiflerini yaptığı tasarımlarında kullanan W. Morris, baskıda kullanılabilen çeşitli harf karakterleri geliştirmiş ve onları genel kullanıma sokmuştur. W. Morris'in ortaya çıkardığı tasarım stili, kitap tasarımlarının gelişmesinde oldukça önemli katkı sağlamıştır (Sürmeli ve Gülpınar, 2018; The William Morris Society, 2022; University of Cambridge Digital Library, 2022).

Şekil 2.32 The Tale of Beowulf'dan bir örnek sayfa ve The Works of Geoffrey Chaucer'den iki örnek sayfa, 19. yy, İngiltere. (<https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/PRSEL-00003-00231/25>) Erişim tarihi 3 Mart 2022 , (<https://williammorrissociety.org/current-exhibitions/the-ideal-book-william-morris-and-the-kelmscott-press>) Erişim tarihi 11 Mart 2022

19. yüzyıl sonlarında İngiltere’de Arts and Crafts ile başlayan yenilikçi ve çok çeşitli illüstrasyon teknikleri ve uygulamalarının ardından Fransa’da *Art Nouveua* adıyla başlayan sanat akımı Rusya’da *Mir iskusstva*, Almanya’da *Jugendstil*, Avusturya’da *Sezessionstil*, İspanya’da *Modernismo* gibi adlandırmalarla farklı ülkelerde etkili olmuştur. 20. yüzyıl başlarına kadar devam eden bu akımlarda varlığını belli eden Japon baskı sanatı Ukiyo-e’nin etkileri dönemin illüstratörlerinin çalışmalarında belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

1800’lerin sonlarında çalışmalar ortaya koymuş olan illüstratör Aubrey Vincent Beardsley, Japon baskı sanatının özelliklerini taşıyan zarif çizgilerden oluşan illüstrasyonlarıyla çağdaşlarından kendisini ayırmıştır. Aubrey Beardsley ilk olarak 1891’de *Le Morte Darthur* adlı kitabın illüstrasyonlarını yapmış, ardından 1894’de Oscar Wilde’in *Salome* adlı kitabını ve Alexander Pope’un *The Rape of the Lock* adlı kitabının illüstrasyonlarını yapmıştır. Londra’da üç ayda bir yayımlanan *The Yellow Book* adlı edebiyat dergisinin ilk cildinin illüstrasyonlarını da yapan Aubrey Beardsley bu çalışmalarıyla dikkat çekmiştir (Tükel, 1997b). A. Beardsley illüstrasyonlarında kullanmış olduğu üslup ile İngiltere’de Art Nouveau akımının öncüsü olmuştur. A. Beardsley’in üslubu Rus Art Nouveua akımı olan *Mir iskusstva* (Sanat Dünyası) ekolünün illüstratörlerden İvan Bilibin, Konstantin Andreyevich Somov ve Léon Bakst’ı etkilemiştir (Naşokina’dan aktaran Özakın, 2018 s.247). A. Breadleys’in Oscar Wilde’in *Salome* adlı eseri için 1894 yılında yapmış olduğu illüstrasyonlara ilave olarak 1907 yılında *Salomé on Settle* adıyla on altı illüstrasyon eklemiştir. Şekil 2.33’de *Salomé on Settle*’de yer alan illüstrasyonlardan ikisine yer verilmiştir.

Şekil 2.33 Aubrey Beardsley'in *Salomé on Settle*'ından illüstrasyonlar, 20. yy, İngiltere. (<https://www.bl.uk/collection-items/aubrey-beardsley-illustrations-for-salome-by-oscar-wilde>) Erişim tarihi 12 Mart 2022

Sanat hayatına hiciv karikatürleri çizerek başlayan George Cruikshank 1820'lerde kitap illüstrasyonları yapmaya başlamıştır. Güncel kitaplara ve çocuk kitaplarına illüstrasyonlar yapan G. Cruikshank Alman masal derleyicisi Grimm Kardeşler Masalları'nı resimleyip *German Popular Stories* adıyla yayımlamıştır. Sert hiciv içeren karikatürler çizmiş olan G. Cruikshank 850'de fazla kitap için illüstrasyonlar yapmış ve çocuk kitapları illüstratörü olarak ünlenmiştir.

Ahşap oyma işçisi ve kitap matbaacısı olan Edmund Evans bolca resimli kitaplar yayımlamış, basacağı resimli kitaplar için Walter Crane, Randolph Caldecott, Richard Doyle ve Kate Greenaway gibi illüstratörlerle çalışmış ve çoğunlukla resimli çocuk kitapları üretmiştir. E. Evans ile çalışan illüstratörlerden Walter Crane İngiliz şair Edmund Spenser'in 16. yüzyılda yazmış olduğu İngilizce en uzun şiir olan *The Faerie Queene* adlı eseri için Arts and Crafts akımı özelliklerini taşıyan 88 adet illüstrasyon yapmış ve bu çalışmasını üç yılda tamamlamıştır. Walter Crane William Morris ile birlikte Arts and Crafts ve Art Nouveau akımlarına öncülük etmiştir. Walter Crane çoğunlukla siyasi kitap illüstrasyonları yapmış olmasına karşın çocuk kitapları illüstratörü olarak ünlenmiştir. Şekil 2.34'de *The Faerie Queene* kitabı için yapmış olduğu iki illüstrasyon örneğine yer verilmiştir.

Şekil 2.34 Walter Crane'in *The Faerie Queene* illüstrasyonlarından, 19. yy, İngiltere. (<https://collections.vam.ac.uk/item/O822280/the-faerie-queene-book-v-illustration-walter-crane/>) ve (<https://collections.vam.ac.uk/item/O822279/the-faerie-queene-book-v-illustration-walter-crane/>) Erişim tarihi 16 Mart 2022

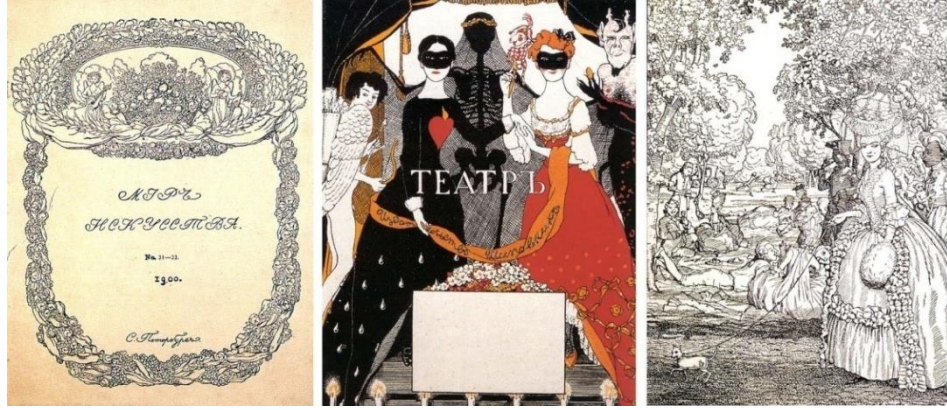
Edmund Evans için çalışan bir diğer illüstratör olan Randolph Caldecott ilk olarak yayın evinin Noel için ürettiği iki kitaba illüstrasyonlar yapmış, illüstrasyonlarının çok beğeni görmesi üzerine yayınevinin tüm çocuk kitaplarına illüstrasyon yapmaya başlamıştır. Illüstratör Randolph Caldecott yayınevinde birlikte çalıştığı Walter Crane'in illüstrasyonlarındaki karakterleri durağan bulduğunu ifade ederek kendi karakterlerini canlı ve hareketli tasarlamıştır. E. Evans için çalışan bir diğer illüstratör olan Richard Dicky Doyle ise öncelikle Charles Dickens'in yazmış olduğu Noel kitaplarına illüstrasyonlar yapmıştır. Yayınevinin ürettiği Grimm Kardeşler Masalları'na, John Ruskin ve şair William Allingham kitaplarına illüstrasyonlar yaparak devam etmiştir. R. Doyle yaptığı ışıltılı peri karakterleri ile peri masalları denilince akla ilk gelen illüstratör olmuştur. E. Evans için çalışan illüstratörlerden bir diğeri olan Kate Greenaway kendine özgü renklerle yaptığı çocuk kitapları illüstrasyonları ile döneminin oldukça başarılı kadın illüstratörü olmuştur. K. Greenaway erkek illüstratörlerle aynı ücreti almış olması döneminin koşullarında dikkat çeken bir durum olmuştur. Edmund Evans bünyesinde çıkan kitapların illüstrasyonlarını yapan bu sanatçıların çalışmaları çocuk kitapları illüstrasyonlarının gelişmesinde önemli rol oynamışlardır.

Punch adlı siyasi dergiye hicivli karikatürler yapan John Tenniel'in çocuk kitapları yazarı Lewis Carroll'a ait Alice's Adventures in Wonderland (Alice Harikalar Diyarında) adlı masal kitabı için yapmış olduğu illüstrasyonlardaki tiplmeler bu kitabın daha sonraki illüstratörlerini oldukça etkilemiştir. J. Tenniel Alice's Adventures in Wonderland masal illüstrasyonları ile uluslararası itibar kazanmıştır. Fransız asıllı Edmund Dulac ilk illüstrasyonlarını Londra'da Bronte Kardeşlerin romanları için yapmış, ardından Hans Anderson Masalları gibi pek çok masal kitabı illüstrasyonu yaparak İngiltere'de adından çokça söz ettirmiştir. Edmund Dulac pul tasarımları da yapmıştır. Edward Lear tarafından yazılıp resmedilen bir çizgi roman koleksiyonu olan A Book of Nonsense ve Alman illüstratör Heinrich Hofman'ın çocuklara yönelik ahlak temalı Der Struwwelpeter adlı kitapları da dönemin illüstrasyonlu kitapları arasında yerlerini almışlardır. Bu sanatçıların çalışmalarına detaylı olarak 2.3.2 *Dünyada Farklı Dönemlerde Çocuk Kitapları İllüstrasyonu* bölümünde yer verilmiştir.

Bu sırada St. Petersburg Rusya'da 1898 yılında sanatsal bireyciliğin ve Art Nouveau akımının sanatçılar arasında yayılıp kabul görmesi için Rus sanatçılar tarafından kurulan Mir iskusstva adlı topluluk yine Mir iskusstva adıyla sanat ve edebiyat konulu bir dergi çıkarmışlardır. Mir iskusstva dergisi kendi döneminde bu tarz dergilerin çoğalması ve içeriklerinin oluşması doğrultusunda önemli rol oynamıştır (Özakın, 2018). 1890'ların sonu 1900'lerin başlarında dergicilik önem kazanmış, illüstratörlerin resimleme yaptıkları sanat ve edebiyat içerikli dergiler çıkarılmaya başlanmış ve kitap ile dergi illüstrasyonlarında artışlar olmuştur. Avrupa'daki İllüstrasyonun Altın Çağı'nın uzantısı olan Mir iskusstva sanatçılarının eserlerinde Arts and Crafts ve Art Nouveau akımlarının izleri ile Japon ahşap baskı sanatı olan Ukiyo-e resim tekniğinden etkiler bolca yer almıştır. Mir iskusstva topluluğu üyeleri Rus stili kompozisyonları ve folklorik desenleri modern bir üslupta yorumlamışlar, sergiler açmışlar, dergileri aracılığıyla üsluplarını ve sergilerini duyurmuşlardır. Organize ettikleri sergilere sadece Rusya'dan değil, Avrupa'dan da sanatçılar katılmıştır.

Rus sanatçılar Alexandre Benois, Léon Bakst ve Sergei Diaghilev tarafından kurulmuş olan topluluğa Rus ressamlardan Valentin Serov, Konstantin Korovin, Boris Kustodiev, Zinaida Serebriakova, Sergei Lednev-Schukin ve illüstratörlerden Ivan Bilibin, Konstantin Somov üye olmuşlardır (Hisour, 2022). Valentin Serov, İlya Repin gibi sanatçılar da dergiye resimleriyle katkıda bulunmuşlardır. Alexandre

Benois'in 1900 ve 1908 yılları arasında kitap ve dergiler için yapmış olduğu üç farklı illüstrasyon örneğine Şekil 2.35'de yer verilmiştir. Soldan sağa sırasıyla birinci görsel World of Art dergisi için çinkografi⁶ tekniği ile 1900 yılında yapmış olduğu illüstrasyon, ortadaki görsel 1907'de bir kitap serisi için kromolitografi⁷ tekniğini kullanarak yaptığı kitap kapağı illüstrasyonu ve 1908'de yine çinkografi tekniği ile yaptığı bir kitap illüstrasyonuna görselde sağda yer verilmiştir.

Şekil 2.35 Alexandre Benois'e ait dergi ve kitap illüstrasyonları, 20. yy, Rusya. (http://konstantinsomov.ru/graphica_1) Erişim tarihi 13 Mart 2022

20. yüzyıl başlarında ortaya çıkan Modernizm⁸ akımları dönemin kitap illüstrasyonlarını da etkilemiştir. Kübizm, Fütürizm, Dadaizm, Sürrealizm, De Stijl, Süprematizm, Konstrüktivizm gibi başlıklarla anılan bu akımlar sanatçıları tasarımlarda yenilikler aramaya götürmüştür. Kübizm ile sanatçılar nesnelere bakış açılarını değiştirmiş, onları farklı açılardan betimlemişler ve resme kavramsal bir yaklaşım getirmişlerdir. Georges Braque, Pablo Picasso ve Fernand Leger gibi sanatçılar eserlerinde kübik yaklaşımlar sergilemişlerdir.

İtalyan şair Filippo Tommaso Marinetti'nin 1909 yılında Fütürizme⁹ dair yayımlanmış olduğu manifesto sonrası kitap kapaklarında ve illüstrasyonlarda tipografik tasarımlar kullanılmaya başlanmıştır. Akımdan etkilenen sanatçılar Words-in-freedom (Özgür Sözler) dedikleri tipografik tasarımlardan oluşan

⁶ Çinkografi: Çoğaltılmak istenilen resim veya yazıların kalıbını çinko üzerine çıkarma sanatı (TDK).

⁷ Kromolitografi: Renkli litografi (taş baskı) tekniğidir (Wigan, 2012, s.162)

⁸ Modernizm: 20.yy'ın ilk yarısında yenilik getiren (zıt ve muhalif olsalar da) tüm hareketleri içermektedir (Little, 2017, s.98).

⁹ Fütürizm: İtalya'da önce şiirde sonra sanatta ortaya çıkmıştır. Endüstri ve makineleşmeyi önceleyen, geçmiş dönem ve geleneksel sanatları reddeden bir akım olmuştur (Turani, 1993, s.46).

illüstrasyonlar yapmışlardır. F. T. Marinetti Milano’da 1905 ve 1909 yılları arasında Poseia (Şiir) adlı aylık dergi çıkarmış, bu dergide İtalyan Fütürist hareketine dair çalışmalara yer vermiştir. Şekil 2.36’da solda F. T. Marinetti’nin kendi şiir kitabı Zang Tumb Tumb için 1914’de yapmış olduğu kapak tasarımı, sağda Une Assemblée tumultueuse. Sensibilité numérique Une Assemblée tumultueuse. Sensibilité numérique adlı 1919’da yayımlanmış olduğu tipografik bir illüstrasyon çalışması gösterilmiştir. Tipografik illüstrasyon çalışmasında İtalya’nın 1. Dünya Savaşındaki zaferini konu edinmiş, harfleri, rakamları ve görüntüleri bir arada kullanarak savaşın silahlarını, toplarını ve bombalarını ifade etmek istemiştir (The Museum of Modern Art, 2022a). F. T. Marinetti Zang Tumb Tumb kitap kapağında 1912 Balkan Savaşı sırasında muhabir olarak çalıştığı ve o dönem Adrianople olarak bilinen Edirne kuşatmasındaki topçu ateşini, bomba patlaması seslerini ve kokusunu Words-in-freedom ile ifade etmiştir (The Museum of Modern Art, 2022b). F. T. Marinetti tasarımlarında harfleri resim ögesi olarak kullanmıştır.

Şekil 2.36 Zang Tumb Tumb’un kapağı ve farklı bir illüstrasyon örneği, 20. yy, İtalya. (<https://www.gonnelli.it/uk/auction-0027/poesia-anno-ii-n-9101112-.asp>) ve (<https://arthistoryproject.com/artists/filippo-tommaso-marinetti/zang-tumb-tumb>) Erişim tarihi 13 Mart 2022

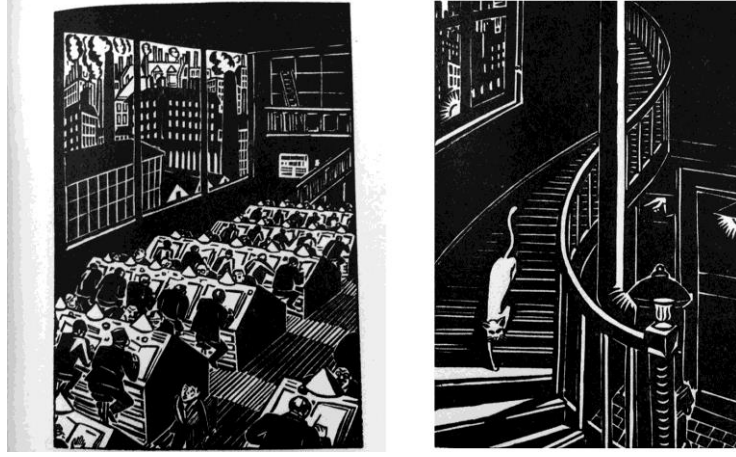
Modernizm etkisiyle hazırlanmış kitaplardan olan bir başka örneği de 1913 yılında Fransız yazar Blaise Cendrars’ın şiirleri için modernist Rus asıllı Fransız sanatçı Sonia Delauney-Terk tasarlamıştır. S. Delauney-Terk tasarımında 2 metre uzunluğundaki tek parça kağıdı akordiyon gibi katlayıp parşömen bir kapak arasına sıkıştırarak kitap formatını oluşturmuştur. Sanatçı tam ölçüsü 196,9 x 35,6 cm olan kağıdın her iki tarafına şiirlerin anlamlarına göre farklı renklerde illüstrasyonlar

yaparak metin ile illüstrasyon arasında bütünlük oluşturmuştur. S. Delauney-Terk'in bu çalışması sanatçı kitaplarına ait ilk örneklerden olmuştur (Akgül, 2018; The Museum of Modern Art, 2022c). Şekil 2.37'de çalışma görseline yer verilmiştir.

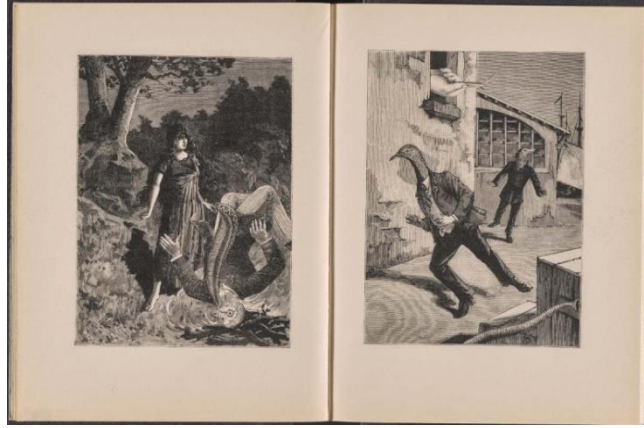
Şekil 2.37 Sonia Delauney-Terk'e ait sanatçı kitabı örneği, 20. yy, Fransa. (https://monoskop.org/Artists_publishing/Index#/media/File:Cendrars_Blaise_Delaunay-Terk_Sonia_La_prose_du_Transsiberien_et_de_la_petite_Jehanne_de_France.jpg) Erişim tarihi 12 Mart 2022

Modernizm döneminde yapılan kitaplar arasında sadece illüstrasyonlardan oluşan *Ağaç baskı roman* (Woodcut novel) üslubu çalışmalar da yer almıştır. Bir grup Avrupalı grafik sanatçı metin kullanmadan ağaç baskı tekniği ile hazırladıkları illüstrasyonları peş peşe basarak hikayeleri/romanları anlatmayı tercih etmişlerdir. Ağaç baskı roman üslubunun yaratıcısı olarak görülen Belçikalı illüstratör Frans Masereel'in çalışmaları bu konuda dikkat çeken üslubun örnek illüstrasyonları olmuşlardır. F. Masereel'in üslubu olan ağaç baskı tekniğine ilave olarak farklı teknikler kullanılarak illüstrasyonlar üretilmesi nedeniyle bu üslup çalışmaya *Wordless novel* (Yazısız roman) da denilmiştir. Lynd Ward, Otto Nüchel, Milt Gross, George Walker gibi sanatçılar F. Masereel'den etkilenerek bu teknikte illüstrasyonlar ortaya koymuşlardır. Dönemin sessiz sinema tekniği Ağaç baskı roman'ın ortaya çıkmasında etkili olmuştur denilmiştir (Balembert, 2016). Şekil 2.38'de Frans Masereel'in 1929 yılında ağaç baskı tekniği ile yapmış olduğu iki farklı illüstrasyon örneğine yer verilmiştir.

Şekil 2.38 Frans Masereel'e ait iki farklı Ağaç Roman illüstrasyon örnekleri, 20. yy, Belçika. (<https://www.metmuseum.org/blogs/in-circulation/2017/frans-masereel-woodcut>) Erişim tarihi 2 Mart 2022

1916 yılında Zürich'te Tristan Tzara tarafından başlatılmış olan Dadaizm geçmişten gelen gelenekleri ve ahlaki değerleri reddeden sanatçılar tarafından oluşturulmuştur. "Sanatçı bir şeye sanat diyorsa o sanattır." diyen Marcel Duchamp hareketin öncülerinden olmuş, Jean (Hans) Arp, Hannah Höch, Francis Picabia, Man Ray ve Max Ernst Dadaizmin öncü sanatçıları arasında yer almışlardır. Kurt Schwitters, John Heartfield ve George Grosz bu akımla grafik tasarımlar yapmışlardır. Berlin'de modern fotomontajı kurmuş olan John Heartfield dergilerde, gazetelerde ve kitap kapaklarında kullandığı fotomontajdan oluşan illüstrasyonları ile Nazi karşıtı siyasal illüstrasyonlar yapmıştır. Bu akım doğrultusunda Jean Arp iğreti yapıştırdığı kağıtlarla kolaj yaparken Marcel Duchamp endüstriyel ürünleri imzalayarak sergilemiştir. Çocuk kitabı illüstrasyonu da yapan Hannah Höch illüstrasyonlarında fotomontaj ve kolaj tekniğini kullanmıştır. Dadaist sanatçılar genelde kağıt, tahta gibi malzemelerle kolaj yaparak eserler ortaya koymuşlardır. Max Ernst 1934'de yayımlanan *Une Semaine de bonté* adlı romanını 19. yüzyıl romanlarından, bilimsel dergilerden ve farklı kaynaklardan yararlanarak 182 kolaj illüstrasyon ile hazırlamıştır. Kolajların baskısını fotomekanik olarak uygulamış ve romanını 7 ciltlik bir kitap olarak düzenlemiş ama 5, 6 ve 7'nci ciltleri birleştirerek 5 ciltlik bir seri oluşturmuştur. Şekil 2.39'da Max Ernst'in *Une Semaine de bonté* adlı romanının 7. Cilt: Oedipus'undan iki örnek sayfaya yer verilmiştir.

Şekil 2.39 Max Ernst'in *Une Semaine de bonté*'undan örnek illüstrasyonlar, 20. yy, Fransa. (<https://www.moma.org/collection/works/91836>) Erişim tarihi 13 Mart 2022.

Kübizm ve Futurizm sanat akımlarından etkilenen Rus sanatçılar Aleksandr Rodçenko ve Vladimir Tatlin *Konstrüktivizm*¹⁰ ifadesini ilk olarak 1912'de kullanmışlardır. Konstrüktivizm 1914'de diğer Rus sanatçılar tarafından bir sanat akımı olarak benimsenmiştir. Aleksandr Rodçenko'nun eşi Varvara Stepanova bu oluşum çatısı altında posterler, kitaplar, dergiler ve giysiler tasarlamıştır. El Lisztzy 1917 Rus darbesi ile kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin propagandası için açılan eğitim kurumlarına gerekli kitaplar için tipografik tasarımlar ortaya koymuştur. Rus sanat akımından etkilenen Avrupalı sanatçılardan Theo Von Doesburg, Naum Gabo, Kurt Schwitters, Laszlo Moholy-Nagy ve Georges Vantongerloo Konstrüktivizm akımı doğrultusunda eserler üretmişlerdir. Konstrüktivizm akımı 20. yüzyıl grafik tasarımında önemli rol oynamıştır (Akgül, 2018; Little, 2017). Almanya'da kurulan *Bauhaus* ekolü, Hollanda'da kurulan *De Stijl* ve Fransa'da başlayan *Art Deco* akımlarından etkilenen sanatçılar, eserlerine akımların üsluplarını yansıtmışlardır.

Sanat akımları birbiri ile içe geçmiş ve peş peşe devam etmiştir. İllüstratörler etkilendikleri ya da ortaya koydukları sanat akımları doğrultusunda kitap illüstrasyonları yapmışlardır. Baskı teknolojilerinin gelişmiş olması illüstratörleri daha yenilikçi uygulamalar yapma konusunda cesaretlendirmiştir. İllüstrasyonun İkinci Altın Çağı olarak ifade edilen süreç 1950'lerde Amerika'da yaşanmaya başlanmış Milton Glaser, Seymour Chwast gibi Newyork'lu illüstratörler daha kavramsal illüstrasyonlar yapmaya başlamışlardır. Milton Glaser'in parlak renkli

¹⁰ Konstrüktivizm: Saf geometrik biçimleri benimseyen sanat anlayışı (Turani, 1993. s.76)

logoları ile kitap kapağı ve poster illüstrasyonları Amerika'da tasarıma yön vermiştir. Fütürizm, Konstrüktivizm ve Bauhaus gibi Modernist akımların Amerikan illüstrasyonunda çok anlamlı bir etkisi olmamıştır. Buna rağmen 1960'ların başında Pop Art sanat hareketi doğrultusunda açılmış olan sergi üzerine artık Modernizmin bittiği Postmodernizm'in¹¹ başladığı ifadesi kullanılmıştır.

Pop Art Amerika'dan önce Londra'da Çağdaş Sanat Enstitüsü bünyesinde oluşturulmuş olan Bağımsızlar Grubunda kullanılan *Pop* ifadesiyle gündeme gelmiştir. Pop Art İngiltere'de iki evreye ayrılmıştır. İlk evresi olan 1950'lerin başında eserler üreten İngiliz sanatçılar teknolojik temaları figüratif yolla anlatmışlar, ev aletlerini insan figürleriyle kullanmışlardır. Eduardo Luigi Paolozzi ve Richard Hamilton gibi İngiliz sanatçılar bu dönemde bu doğrultuda eserler üretmişlerdir. Akımın ikinci evresi olan 1950'lerin sonlarına doğru figüratif çalışmalardan büyük boyutlu soyut çalışmalara geçilmiş, Richard Smith ve Peter Blake gibi sanatçılar bu dönemde önemli eserler üretmişlerdir. 1960'ların başında Pop Art Amerika'da İngiltere'den bağımsız olarak ortaya çıkmıştır (Rona, 1993b).

Pop Art hareketinin öncü isimleri Amerikalı Andy Warhol ve Roy Lichtenstein olmuşlardır. A. Warhol her şeyi nesne statüsüne indirmiş insanları ve olayları metalaştırmıştır. Popüler ve harcanabilen, düşük maliyetli seri üretimle sanat üretmiştir. Konserve kutularının, siyasetçilerin ve ünlülerin yüzlerinin yer aldığı çalışmalarını sanat eseri olarak sunmuş, bu çalışmalarını Pop Art sanat akımının gereği olarak düşük maliyetli serigrafi tekniği ile çoğaltmıştır. Bu doğrultuda ürettiği resimler ve filmler ile Amerikan kültürünü mitleştirmek için uğraştığını ifade etmiştir. Marilyn Monroe'nun portre fotoğrafını çok sayıda kullanarak serigrafi tekniği ile yapmış olduğu *Marilyn Diptych* adlı eseri bu akımın öncü görseli olmuştur. 1960'larda Pop Art çalışmalarında fotoğraf ve kolaj tekniğini kullanmış olan A. Warhol, Pop Art akımı öncesi grafiker olarak çalıştığı 1950'lerde geleneksel üslupla illüstrasyonlar yaparak kitaplar üretmiştir. İllüstre ettiği *Love is a Pink Cake*, *A la Recherche du Shoe Perdu*, *In the Bottom of My Garden*, *25 Cats Named Sam* ve *Wild Raspberries* gibi kitaplarını annesinin kedileri, arkadaşının yemek tarifleri gibi amaçlar için üretmiştir. Andy Warhol'un 1952-1959 yılları arasında illüstrasyonlarını yapmış olduğu yedi kitaptan döneminde sadece iki tanesi basılmıştır. Basılan iki kitap

¹¹ Postmodernizm: Modern dönemin ötesi anlamına gelen, ilke ve kuram mantığı olmayan, sanatçısının mekanik üretim nesnelere kullanmasından dolayı oluşan eserin sanat olarak ifade edilemeyeceği söylenen bir akımdır (Turani, 1993, s.118).

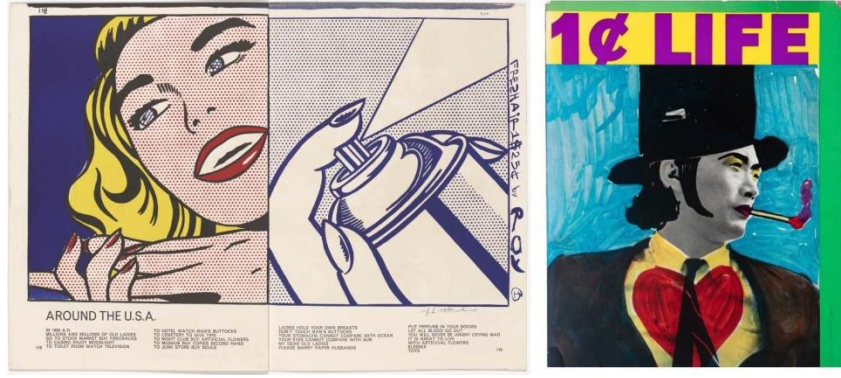
ve basılmayan beş kitap 2017’de sanat kitapları çıkaran bir yayınevi tarafından basılmış ve satışa çıkarılmıştır. Şekil 2.40’da A. Warhol’un arkadaşı iç mimar Suzie Frankfurt için illüstrasyonlarını yaptığı Wild Raspberries adlı yemek kitabından iki illüstrasyona ve Pop Art’ın simgesi haline gelmiş Marilyn Monroe portresine yer verilmiştir.

Şekil 2.40 Andy Warhol’un Wild Raspberries adlı yemek kitabı illüstrasyonları ve Pop Art’ın simgesi olmuş Marilyn Monroe portresi, 20. yy, Amerika. (<https://www.messynessychic.com/2018/05/25/the-many-odd-jobs-of-andy-warhol>) ve (<https://www.moma.org/collection/works/61239>) Erişim tarihi 15 Mart 2022

Pop Art akımının diğer temsilcisi olan Roy Lichtenstein ise çalışmalarında döneminin çizgi roman ve reklam görsellerini kullanmıştır. İllüstrasyonlarında görsellerini siyah kalın konturlarla çizmiş, ben-day¹² denilen noktaların bir araya gelmesiyle renklendirmiş ve çizgi romanlardaki gibi konuşma balonları yerleştirmiştir. Roy Lichtenstein illüstrasyonlarını serigrafi tekniği ile çoğaltmıştır. R. Lichtenstein’in geliştirmiş olduğu illüstrasyon tekniği Pop Art akımının etkili illüstrasyon yöntemi olmuştur. Şekil 2.41’de solda yer alan Roy Lichtenstein’in 1963’te litografi ve reproduced tekniği ile yaptığı Girl adlı çift sayfa illüstrasyon aynı görselde sağda yer alan Pop Art sanatçılarına ait 62 illüstrasyonun yer aldığı 1¢ Life (1 Kuruş Hayat) adlı kitapta 1964 yılında yayımlanmıştır. Kitapta R. Lichtenstein dışında Andy Warhol, Karel Appel, Sam Francis, Pierre Alchinsky, Alfred Jensen, Walasse Ting, Allan Kaprow ve Joan Mitchell gibi Pop Art sanatçılarının eserlerine yer verilmiştir.

¹² Ben-day tekniği: 19. yüzyılın sonlarında illüstratör Benjamin Henry Day’in bulunduğu mekanik baskı yöntemidir. Matbaa baskısında kullanılan mavi, kırmızı, sarı ve siyah (CMYK) renkleri iri noktalarla ve eşit aralıklarla yerleştirilerek renklendirme ve gölgelendirme yapılmaktadır.

Şekil 2.41 Roy Lichtenstein'in 1 Cent Life adlı kitapta yer alan Girl adlı çift sayfa illüstrasyonu ve kitabın kapak görseli, 20. yy, Amerika .
(https://www.moma.org/collection/works/32101?artist_id=3542&page=1&sov_referrer=artist) ve (<https://www.artsy.net/artwork/one-cent-life-portfolio>) Erişim tarihi 15 Mart 2022

1937'de J.R.R Tolkien tarafından çocuklara yönelik yazılmış olan Hobbit adlı fantastik hikayenin devam serileri olarak yazılan romanlar 1950'lerde popüler olmuşlardır. Yüzüklerin Efendisi ve Hobbit gibi fantastik dünyalar ve bilimkurgu konulu kitaplar 1970'lerde tekrar popüler olmuş, yazılan romanlar için fantastik illüstrasyonlardan oluşan kitap kapakları yapılmaya başlanmıştır. 1980'lerde fantastik kurgulu üretilen filmler bu tarz eserlere ilgiyi artırmaya başlamıştır. Bu kitaplar ve filmler için fantastik öğelerden oluşan illüstrasyonlara ve karakterlere ihtiyaç duyulması ise illüstratörlere olan ilgiyi artırmıştır. 1980'lerde fantastik filmler için karakter tasarımları yapan İngiliz illüstratör Brian Froud, 1800'lerin sonunda çocuk kitapları illüstratörü olan İngiliz Arthur Rackham ve 1900'lerin başında masal illüstrasyonları yapmış olan İsveçli illüstratör John Bauer'in tasarımlarından etkilenerek kitap illüstrasyonları yapmıştır. Ayrıca Maurice Sendak, Eric Carle, Alice Provensen ve Martin Provensen gibi Amerikalı illüstratörler çocuk kitaplarına illüstrasyonlar yapmışlardır. İsviçre'li grafiker Etienne Delessert çocukların zihinlerini geliştirmek amaçlı soru sorduran çocuk kitaplarına illüstrasyonlar yapmıştır. 1980'ler ve sonrası çocuk kitaplarına talebin artması üzerine illüstratörler çocuk kitapları illüstrasyonlarına ağırlık vermeye başlamışlardır. İllüstrasyonun görmüş olduğu ilgi sanatçıların illüstrasyona yönelmesine neden olmuş, sanat okullarında illüstrasyon dersleri ve bölümleri oluşturulmaya başlanmıştır. Özellikle çocuk kitabı içerikleri ve illüstrasyonlarında farklı üsluplar ve çeşitlilik ortaya çıkmıştır.

1980'lerde masaüstü bilgisayarların icadı ile grafik tasarımlar bilgisayar teknolojileri kullanılarak yapılmaya başlanmış, gelişen teknolojiler ile artık illüstrasyonlar da dijital ortamda yapılabilir olmuştur. Geleneksel yöntemlerle yapılan illüstrasyonlar dijital ortama aktararak illüstrasyon programlarında ilaveler yapmak mümkün olduğu gibi illüstrasyonun tamamı dijital ortamda geleneksel yöntemlerle yapılmış etkisi ile oluşturulan illüstrasyonlar yapılarak baskıları alınır olmuştur. Bu dönemden sonra kolaj, montaj, fotografik öğeler ve geleneksel yöntemlerden oluşan hibrit çalışmalar artmıştır. Bazı yayınevleri baskı sırasında renk kaybı oluşmaması için illüstratörlerden kitap illüstrasyonlarını dijital ortamda yapmalarını istedikleri ifade edilmiştir. 21. yüzyılda illüstratörler çizimlerinde kullandıkları geleneksel üsluplara ilave olarak bilgisayar programları ya da bilgisayara bağlı olmayan illüstrasyon programları içeren tabletler kullanmaya başlamışlardır. 21. yüzyıla kadar bir kitabın metni, illüstrasyonu, montajı ve baskı öncesi aşamalarına ait işlemler konusunda uzman farklı kişiler tarafından yapılarak üretilmiştir. Masaüstü yayıncılık teknolojilerinin gelişmesi ile tüm bu işlemler sadece bir görsel iletişim tasarımcısı tarafından bilgisayar ortamında yapılabilir olmuştur.

Bilgisayar teknolojisini tasarım aracı olarak kullanan ilk grafikerlerden biri olan Amerika'lı April Greiman, teknolojik ortamlarda geleneksel tasarımlar değil yeni tasarımlar yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Meggs ve Purvis'ten aktaran Kurtcu, 2021, s.3). A. Greiman'ın ifade etmiş olduğu gibi teknolojik ortamda tasarlanan görseller ve illüstrasyonlar ortaya çıkan ürünlerin çeşitliliğini artırmıştır.

Antik çağdan günümüze kadar farklı dönem ve kültürlerde yapılan kitap illüstrasyonlarına baktığımızda ortaya konmuş kitap illüstrasyonlarının içinde buldukları dönemlerin sanat akımlarından etkilendikleri ve dönemlerinin özelliklerini taşıdıkları görülmüştür.

2.3.2 Dünyada Farklı Dönemlerde Çocuk Kitapları İllüstrasyonu

Çocukların yaşlarına, dünyalarına, hayallerine hitap edebilen metin ve illüstrasyonlardan oluşan kitaplar, çocuğun dil öğreniminde ve kültür aktarımında önemli kazanımlar sağlayarak bireyin kişiliğinin oluşmasında önemli rol oynar denilmiştir. Türkiye'de bilimsel çalışma alanı olarak çocuk ve gençlik edebiyatının yapılanması üzerine teorik çalışmalarıyla tanınan Prof. Dr. Sedat Sever *Çocuk ve Edebiyat* (2021) başlıklı kitabında çocukların oyunlarında dile getirdikleri masallar, bilmeceler, fıkralar ve tekerlemelerin çocuklar için dil modeli olduğunu ve içinde

buldukları toplumun kültürüne dair çocuklara ulaşan ipuçları taşıdıklarını belirtmiştir. Çocukların yaş aldıkça şiir, öykü, roman gibi kitapları gönüllü olarak okumalarının anadil bilincini kazanmalarına ilave olarak yaşamı ve insanı tanıttığını söyleyen S. Sever çocukların dünyasında kitapların önemini şöyle ifade etmiştir:

Kitaplar okul öncesi dönemden başlayarak çocukları renk, çizgi ve sözcüklerin estetik diliyle tanıştıran, onlara anadilin güzelliğini duyumsatan ilk araçlardır. Çocuklara, dil bilinci ve duyarlılığı edindirerek edebiyat dünyasının kapısını aralama, okuma isteği ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri de göz önüne alındığında çocuk kitaplarının çocuğun eğitim yaşamında önemli bir değişken olduğu gerçeği ortaya çıkar (s.20-21).

Sedat Sever'in ifade ettiği gibi çocuk kitapları önemli kazanımlar sağlarken çocukta okuma alışkanlığı edindirdiği ve kitaplarda yer alan illüstrasyonlarla sanatsal uyaranlar oluşturularak çocuğun sanat eğitimine katkı sağlamış olduğu farklı araştırmacılar tarafından da ifade edilmiştir. Kitaplarda yer alan illüstrasyonlar çocuğa metinlerden önce ulaşıp metne olan ilgisini artırmıştır. Eğitimci, şair, biyografi ve sözlük yazarı olan Dr. A. Ferhan Oğuzkan (2013) *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı* adlı eserinde “Oyuncaklarla beraber çocuğa kendi malı olarak verilen en ciddi insan eseri çocuk kitaplarıdır.” demiştir (s.388). Dikkati dağınık diye bilinen çocukların bile resimli kitaplar karşısında uzun süre geçirebildiğini, çocuk kitaplarında yer alan resimlerin çocuğun bilinçaltına yerleşen ilk izler olduğunu ve bu izlerin ileriki yaşlarda neredeyse silinemediğini ifade etmiştir. Ünlü Amerikalı-İngiliz yazar Bill Bryson (2005, s.3) en çok satan *A Short History of Nearly Everything* (Hemen Her şeyin Kısa Tarihi) adlı kitabının girişinde kendi başlangıç noktasını ilkokuldaki fen kitabında yer alan Dünya gezegeni illüstrasyonu olarak göstermiştir. Dr. A. Ferhan Oğuzkan'ın ifade ettiği çocuğun bilinçaltına yerleşen ve silinemeyen ilk izler olan kitap illüstrasyonlarının çocuklar için görsel birer uyaran oldukları, bir illüstrasyonu geleceklerinin başlangıç noktası olarak görebileceklerinin doğruluğu, yazar Bill Bryson'un bu ifadesinde görüldüğü gibi göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir gerçeklik oluşturmuştur.

Her kültürün geçmişinde çocuklara okumayı, yazmayı öğretme, eğitim verme metodu farklı olmuş, yüzyıllar geçtikçe bu metotlar üzerinde çalışılarak geliştirilmiş, çocuk için en iyisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Şekil 2.42'de M.S. 2. yüzyıl Yunan döneminde bir çocuğa ait balmumu ev ödevi tabletine yer verilmiştir. Tablet üzerinde üst iki satırda öğretmen tarafından yazılmış “Bilge birinin tavsiyesini kabul edin, her

arkadaşınıza inanmak doğru değildir.” Yunan atasözünün çocuklara ödev olarak verilmiş olduğu ve alt satırlarda yer alan cümlelerden de öğrencinin hatalı kopyalamış olduğu anlaşılmıştır (Stanton, 2020).

Şekil 2.42 Yunanlı bir okul çocuğunun alıştırma kitabı olan balmumu tablet, M.S. 2.yy, Yunan-Roma. (<https://www.bl.uk/childrens-books/articles/books-to-teach-you-how-to-read>) Erişim tarihi 6 Mart 2022

Çocuk kitapları üzerine yapılmış inceleme ve araştırmalardan anlaşıldığı üzere 15. yüzyıla kadar çocuklar için resimli ya da resimsiz kitaplar hazırlanmamıştır. Sözlü masalların, ninnilerin, tekerlemelerin olduğu çocuk edebiyatı her dönem ve kültürde var olmuş ama çocuklar için kitap hazırlamaya ilişkin çabalara ilk olarak 15. yüzyıl Avrupa'sında rastlanmıştır. Bu kitapların çoğunluğunu soylu ailelerin çocukları için hazırlanmış olan dini içerikli dua kitapları ve alfabeyi öğreten kitaplar oluşturmuştur. 16. yüzyılda çocuklar için hazırlanan kitaplarda resimler yer almaya başlamış ama ancak 18. yüzyılda resimli veya resimsiz çocuk kitaplarında masallar, hikayeler gibi çocuklar için eğlenceli, ilgilerini çekecek edebi konulardan oluşan kitaplar ortaya konmuştur.

18. yüzyılda Daniel Defoe'nun Robinson Cruseau romanı ve Jonathan Swift'in Gulliver'in Gezileri romanı çocuk edebiyatının ilkleri olmuşlardır. Bu dönemde 7. yüzyıl Yunan masalcısı Ezop'un fabl türünde hazırlamış olduğu Ağustos Böceği ile Karınca, Karga ile Tilki, Kurt ile Kuzu gibi masallar yeniden yazılmış yayımlanmıştır. Dönemin yazarı Fransız masalcı Charles Perrault'nun The Tales of Mother Goose (Anne Kaz Masalları) adıyla yayımladığı kitapta yer alan Kırmızı Başlıklı Kız, Çizmeli Kedi, Uyuyan Güzel ve Kül Kedisi masalları ayrı kitaplar olarak basılmışlardır (Yalçın ve Aytaş'tan aktaran Koyuncuoğlu, 2021, s.6).

Danimarkalı peri masalları yazarı olarak bilinen Hans Christian Andersen'in 1835'lerde yazmış olduğu Tales, Told for Children adlı eseri ve ardından yazdığı The Tinderbox, Little Claus and Big Claus, The Princess and the Pea, Little Ida's Flowers gibi masallar hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından çok beğenilmiş, önce Almanya olmak üzere tüm Avrupa'da basılmışlardır. Bu dönemde çocuklar için yeni masal kitapları yazılıp, resimlenip basılmaya başlanmış, illüstratörler metin ve illüstrasyonlarını kendileri hazırlamış oldukları kitaplarını yayımlama imkanı bulmuşlardır.

2.3.2.1 Dünyada İlk Resimli Çocuk Kitabı

Avrupa'da yayımlanan ilk resimli çocuk kitabı Kunst und Lehrbüchlein (Sanat ve Ders Kitapları) 1580'de Frankfurt'ta Jost Amman tarafından resimlendirilmiştir. İçeriğinde yer alan 293 adet gravürde kadınlar, çocuklar, amblemler, pagan tanrılar, dini liderler ve farklı mesleklerden insanlar gibi hayata dair pek çok unsurun illüstrasyonlara yer verilmiştir (Şufanã, 2019). Şekil 2.43'de kitaptan üç farklı illüstrasyona yer verilmiştir. Görselde solda kitabın giriş sayfası, ortada basım evinin amblemi ve sağda kitap içindeki illüstrasyonlardan biri gösterilmiştir. Çocukların eğitimi için hazırlanmış olan kitapta kullanılan illüstrasyonlar yetişkinler için hazırlanan kitaplarda görülen illüstrasyonların üslubunda ve dönemin gravür tekniği ile kitaba basılmışlardır.

Şekil 2.43 Kunst und Lehrbüchlein'den örnek illüstrasyonlar, 16. yy, Almanya. (<http://kk.haum-bs.de/?id=j-amman-ab3-h0013>) ve (<http://diglib.hab.de?grafik=27-4-geom-00184>) ve (<http://diglib.hab.de?grafik=23-2-1-geom-00289>) Erişim tarihi 12 Mart 2022

İlk kitaptan yaklaşık 80 yıl sonra Nürnberg’te Latince ve Almanca olarak 1658 yılında yayımlanan *Orbis Sensualium Pictus* (Resimlerdeki Görünür Dünya veya Çevremizdeki Dünya) adlı kitap çocuklara yönelik hazırlanmış ilk resimli çocuk kitabı olarak kabul edilmiştir. Kitapta yer alan illüstrasyonlar ve konular çocukların ilgisini çekecek üslupta tasarlanmıştır. Kitabı Comenius olarak bilinen Jan Komensky adlı yazar hazırlamış ve eserin girişine bu kitabın okul öncesi çocuklar için eğlenceli olacağı ifadesi yazılmıştır. İlk sayfaları alfabe ile başlayan kitapta alfabelerin sesini çocuğa öğretmek için pek çok nesne illüstrasyonuna yer verilmiştir. Hayvan, doğa, nesnelere, mekanlar ve din konulu 150 adet illüstrasyon içeren kitabın ilk kopyaları siyah beyaz basılmış, daha sonraki kopyalar renklendirilmiştir. Matematik konularından ip cambazları gibi hayatın tüm alanlarına ait görsellerin yanında, çocukları eğlendirecek üslupta ahlaki konulu öykülere de yer verilmiştir. 1659 yılında İngilizce olarak basılmış olan bir kopyasından illüstrasyonlu iki sayfa Şekil 2.44’de gösterilmiştir. Okul öncesi çocukların eğitimi için hazırlanmış olan kitap döneminde Avrupa’da en çok satılan çocuk kitabı olmuştur. Kitapta eserin eğitimciler için değil özellikle okul öncesi çocukların eğitimlerine destek için hazırlanmış olduğu belirtilmiştir (Benjamin, 2019; The British Library, 2022b).

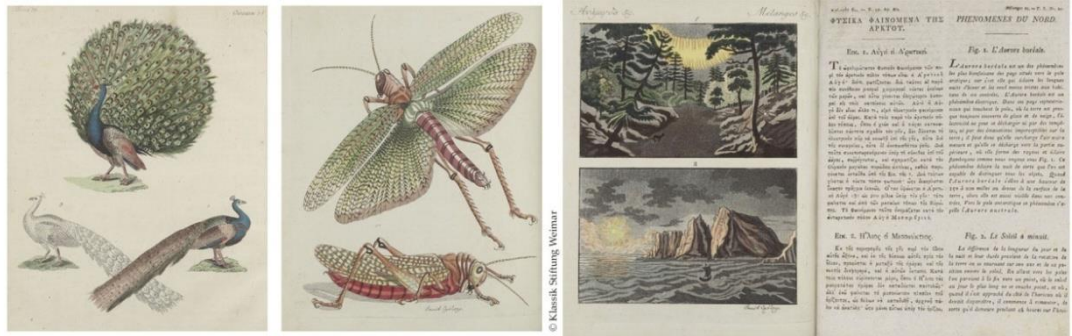

Şekil 2.44 *Orbis Sensualium Pictus* adlı kitaptan örnek iki sayfa, 17. yy, Almanya. (<https://www.bl.uk/collection-items/orbis-sensualium-pictus-animal-plates-space>)

Erişim tarihi 23 Şubat 2022

1790 ve 1897 yılları arasında Almanya’nın Weimar şehrinde üretilmiş ve yayımlanmış olan *Bilderbuch für Kinder* (Çocuklar İçin Resimli Kitap) adlı 12 ciltlik ansiklopedik çalışma çocuklar için hazırlanmış ilk resimli kitaplardan biri olmuştur.

Kitapta yer alan hayvanlar, nesnelar ve tuhaf figürler gibi konulardan oluşan 1185 adet illüstrasyonun tamamlanması 1790'dan 1830 yılına kadar sürmüş ve çocukların ilgisini çekmek için renklendirilmişlerdir. Ansiklopedideki illüstrasyonları yayımcısı Friedrich Justin Bertuch, Weimar'da kendisinin kurmuş olduğu sanat okulundaki öğrencilerine yaptırmıştır (Benjamin, 2019; Windisch, 2015). Şekil 2.45'de ansiklopedide yer alan illüstrasyonlardan ikisine ve ansiklopediden illüstrasyon ve metin içeren iki sayfa örneğine yer verilmiştir.

Şekil 2.45 Bilderbuch für Kinder adlı resimli çocuk ansiklopedisi, 19. yy, Almanya. (<https://blog.klassik-stiftung.de/weimars-bekanntestes-bilderbuch-auf-griechisch>) Erişim adresi 17 Mart 2022

18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında dua ve eğitim kitapları dışında masallar gibi edebi konular içeren resimli kitaplar öncelikle aristokratların çocukları için üretilmişlerdir. Bu eserlerden biri 1827'de Almanya'da üretilen Albert Ludwig Grimm'in¹³ yazdığı ve şair, müzisyen, ressam olan Johann Peter Lyser'in illüstrasyonlarını yaptığı Fabelbuch (Fabl Kitabı) adlı kitap olmuştur. 1834'de J. P. Lyser'in kendi yazıp ve illüstrasyonlarını yaptığı Buch der Märchen für Söhne und Töchter gebildeter Stände (Kültürlü Tabakaların Oğulları ve Kızları İçin Masal Kitabı) ve yine J. P. Lyser'e ait Linas Märchenbuch (Lina'nın Masal Kitabı) gibi eserler dönemin eğitimli sınıflarının çocukları için hazırlanmışlardır. Bu eserler dönemlerinin en güzel çocuk kitapları arasında gösterilmişlerdir. Bu üç kitapta yer alan J. P. Lyser'e ait illüstrasyonlar litografi tekniği ile basılmışlardır (Benjamin, 2019). 19. yüzyıl sonlarına doğru çocuk edebiyatında çeşitlilik artmaya başlamış,

¹³ Albert Ludwig Grimm: Alman yazar, eğitimci ve politikacıdır. Alman masal derleyicisi Grim kardeşlerle akraba değildir.

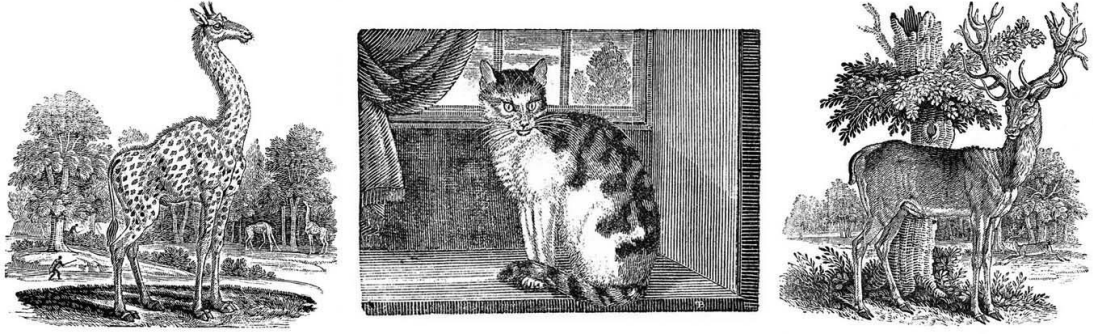
resimli dergiler, resimli masal ve hikaye kitapları ile eğitsel konularda resimli basılı eserler üretilmiştir.

2.3.2.2 İngiltere’de Çocuk Kitapları İllüstrasyonu

Matbaacılıkta metnin yanında basılan illüstrasyonlar için kullanılan ahşap ve metal gravürler ile litografi tekniğinin kullanımı yaygınlaştıkça Avrupa’da üretilen illüstrasyonlu çocuk edebiyatı eserleri sayısı artmaya başlamıştır. Bu dönemde İngiltere’de resimli çocuk kitapları üretimi ve kitapları resimleyen illüstratörler oldukça önem kazanmışlardır. İllüstratörlerden sadece çocuk kitaplarına illüstrasyonlar yaparak geçimini temin edebilenler olmuştur ki bu sonuç resimli çocuk kitaplarına olan talebin bu süreçte İngiltere’de ne kadar hızlı artmış olduğunu göstermiştir.

1740’larda John Newbery’nin kurmuş olduğu yayınevinde önce bir kaç yetişkin kitabı basılmış ardından 1744 yılında A Little Pretty Pocket Book adında çocuklar için resimli cep boy kitap üretilmiştir. Kitap ile birlikte erkek çocuklarına top, kız çocuklarına iğne yastığı hediye edilmiştir. J. Newberry kitapta çocuklara iyi ve kötü davranışları oyun yöntemi ile anlatmayı tercih etmiş şiirler, atasözleri ve alfabe şarkılarına yer vermiştir. İlk kitabında çocuklara eğlenceli bir şekilde ahlaki öğütler veren John Newberry 1765 yılında resimli roman tarzında olan The History of Little Goody Two Shoes adlı çocuk kitabını yayımlamıştır. John Newberry’nin bu çalışmaları ilk resimli çocuk kitapları arasında yerlerini almıştır. J. Newbery’ye ait yayınevi pek çok çocuk kitabı üretmeye devam etmiş çıkarttığı chapbook tarzındaki illüstrasyonlu kitaplar ile çocuk kitapları üreten ilk yayınevi olarak tarihe geçmiştir.

Doğa bilimcisi ve ahşap gravür sanatçısı olan İngiliz illüstratör Thomas Bewick 1790’da General History of Quadrupeds (Dört Ayaklıların Genel Tarihi) adlı kitapta pek çok hayvanın gravürlerini resmederek döneminin gençlerine doğa bilgisi vermek istemiştir. T. Bewick bu eserinde doğayı taklit ettiğini, hayvanları hafızasından tahtaya çizdiğini ve bu hayvanlardan bazılarının anatomileri için doğa bilimcilerinin sergilerini, gösterilerdeki hayvanları referans aldığını ifade etmiştir. Ardından A History of British Birds (İngiliz Kuşları Tarihi) adlı eserini Su Kuşları ve Kara Kuşları adıyla 2 cilt olarak hazırlamıştır (Şufanã, 2019; The Bewick Society, 2022). Şekil 2.46’da Thomas Bewick’in General History of Quadrupeds adlı kitabından üç illüstrasyona yer verilmiştir.

Şekil 2.46 A General History of Quadrupeds'den illüstrasyon örnekleri, 18. yy, İngiltere. (<http://www.bewicksociety.org/Quadrupeds.html>) Erişim tarihi 7 Mart 2022

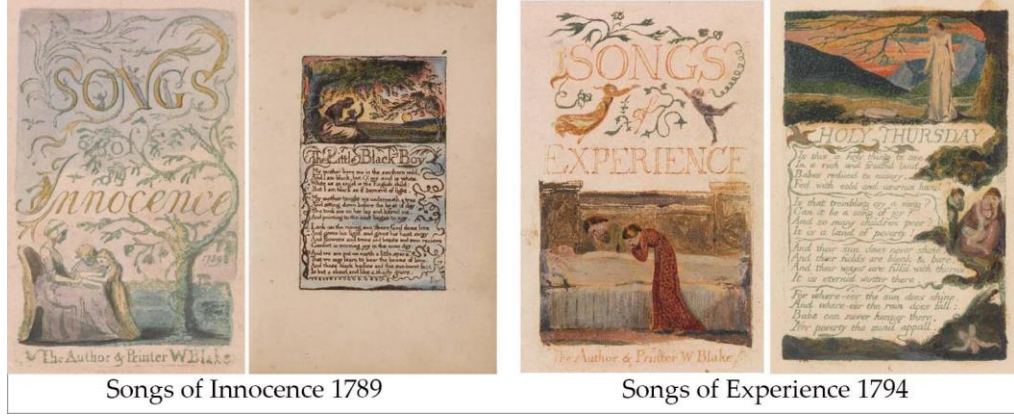
Bu dönemde çocuklar için kitaplar hazırlanmaya başlanmış olmasına karşın sayıları yetersiz olduğu için çocuklar genelde yetişkinler için üretilmiş chapbookları okumuşlardır. 17. yüzyılda renkli illüstrasyonlu chapbooklarda farklı denemeler yapılmış bunlardan birisi de hareketli kitaplar olmuştur. 1650'de Londra'da pop-up (hareketli kitap) tekniği ile yapılmış The Beginning, Progress and End of MAN başlıklı katlamalı broşür ilk pop-up kitap çalışması olarak kabul edilmiştir.

Londra'da kitap yayımcısı olan Robert Sayer tarafından çocukların eğitimi için dönüşebilen illüstrasyonlara sahip hareketli kitaplar tasarlanmıştır. Renkli ahşap gravürler ile resmedilmiş çalışmalarda açılıp kapanan pencereler ve çekerek veya çevirerek değiştirilebilen illüstrasyonlar yer almıştır. Broşür gibi dikey ve katlanır hazırlanan bu kitapçıklarda kanatlar açılınca alttaki illüstrasyonların görünmesi için yatay kesimler yapılmıştır. Böylece bir kanadın açılıp açılmamasına bağlı olarak üç farklı illüstrasyon oluşturulmuştur. Robert Sayer'in 1771 yılında çocuklar için hazırlamış olduğu, renkli ahşap gravür baskı ile resimlendirilmiş The tricks of Harlequin adlı pop-up kitapçık çalışmasına Şekil 2.47'de yer verilmiştir. Bu çalışmadan sonra bu tarz hareketli, pop-up broşür ve kitaplara *Harlequinade* denilmiştir (Brassard, 2017; UCLA Library, 2022).

Şekil 2.47 Robert Sayer'in *The tricks of Harlequin* adlı pop-up kitabı, 18.yy. İngiltere. (<https://collections.library.yale.edu/pdfs/2046740.pdf> , s.2 ve s.3) Erişim tarihi 30 Mart 2022

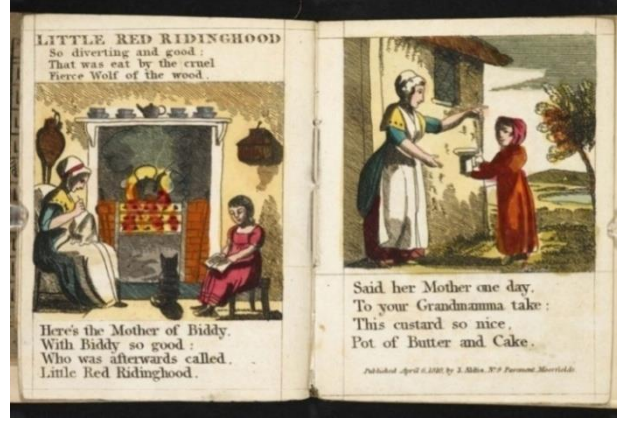
1700'lerin sonlarında İngiliz şair ve ressam William Blake çocuklar için şiir kitapları yazmış ve illüstrasyonlarını yapmıştır. W. Blake bakır gravür tekniği ile hazırlanmış olduğu çocuklara yönelik şiir kitaplarını ölen kardeşinin etkisi ile yazdığını ifade etmiştir (Şufanâ, 2019). Bu dönemde sanatçıların kağıt üzerine çizmiş olduğu illüstrasyonlar ahşap oyma işçileri aracılığı ile ahşaplara oyulmuş ardından ahşaptan bakır plakalara aktarılıp baskıları yapılmıştır. W. Blake illüstrasyonlarının kopyalarını oyma işçilerine yaptırmadan kendisi doğrudan baskı yapabileceği bakır plakalara çizmek için yöntem geliştirmiş ve uygulamıştır. W. Blake yazdığı *All Religions are One and There is No Natural Religion* adlı kitabını kendi bakır gravür tekniğini kullanarak 1788'de çoğaltmıştır. 1789'da çocuklar için *Songs of Innocence* ve *The Book of Thel* adlı şiir kitabını ve 1794'de yine çocuklar için *Songs of Experience* adlı kitabını hazırlayıp bakır gravür tekniği ile basmıştır. Sanatçı hazırladığı kitapların sayfalarını doğrudan bakır plakalara kazıyarak resimlemiş, metinleri yine plakalar üzerine yazarak kendisi basmıştır. W. Blake kendi kitabını basan sanatçıların ilk örneği olarak tarihte yerini almıştır. Amerikalı kitap sanatçısı ve yazar olan Johanna Drucker, W. Blake'in ürettiği kitaplar sanatçı kitaplarının ilk örneği olduğunu kullanmıştır. Çünkü döneminin koşullarında yazı ve illüstrasyon ayrı basılırken, W. Blake kitabını kendisi yazıp, resimlemiş ve kitabını yazı ile illüstrasyonu birbiri içine geçirerek tasarlamıştır (Drucker'dan aktaran Yıldız, 2012, s.173). Şekil 2.48'de çocuklar için hazırlanmış olduğu *Songs of Innocence* ve *Songs of Experience* adlı kitaplarının kapak ve iç sayfa görsellerine yer verilmiştir. Sanatçı bakır gravür üzerine kazıyarak basmış olduğu kitabını sonradan elle renklendirmiştir.

Şekil 2.48 William Blake'in Songs of Innocence ve Songs of Experience kitaplarından örnekler, 18. yy, İngiltere. (<https://www.tate.org.uk/art/artists/william-blake-39/blakes-songs-innocence-experience>) Erişim tarihi 7 Mart 2022

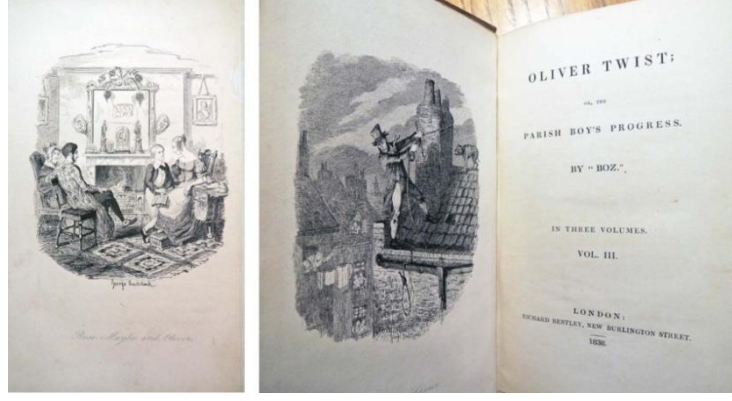
19. yüzyıl Viktorya dönemi İngiltere'sinde çocuklar için dini, ahlaki ve eğitim için hazırlanmış kitaplara ilave olarak çocukları eğlendirecek içeriklere sahip, sevimli illüstrasyonlardan oluşan resimli çocuk kitapları üretilmeye başlanmıştır. İngiltere resimli çocuk kitapları üretimine önem vererek hem baskı tekniğinde ortaya koyduğu yeniliklerle, hem illüstratörlere verilen desteklerle ve ayrıca oldukça fazla eser ortaya koyarak çocuk kitaplarında öne çıkan ülke olmuştur. Eski dönemlerden gelen masallar, dönemin yazarlarının çocuklara yönelik ortaya koyduğu eserler ve illüstratörlerin kendi yazıp reimlediği eserler renkli ya da siyah beyaz basılarak çocuk okuyuculara ulaştırılmıştır. Bu dönem çocuk kitapları illüstrasyonlarının altın çağının başlangıcı kabul edilmiştir.

1470'lerde ilk basılı İngilizce kitabı üretmiş olan matbaacı William Caxton'un matbaasında kendi döneminde ve sonraki dönemlerde çeşitli kitaplar basılmıştır. Matbaada ayrıca aristokratlar dışında halkın da rahatça alabileceği ucuz kağıtlara basılmış olan illüstrasyonlarında kalite ya da konuyla tutarlılık aranmayan ve chapbook denilen cep boyunda resimli kitaplar bolca üretilmiştir. Chapbooklar genelde yetişkinler için basılmış şiirler, tekerlemeler, dini bilgiler gibi içeriklere sahip kitaplar olmalarına karşın çocuk okuyucular için chapbook masal kitapları da üretilmiş olduğu görülmüştür (Richardson, 2014). Chapbooklar tek tabaka kağıda basılıp katlanarak elde edilmiş ince, küçük boy kitaplardan oluşmuşlardır. Aşağıda yer alan Şekil 2.49'da 1810 yılında çocuklar için hazırlanmış Kırmızı Başlıklı Kız masalına ait bir chapbook örneği gösterilmiştir.

Şekil 2.49 Çocuk okuyucular için hazırlanmış chapbook örneği, 19. yy, İngiltere. (<https://www.bl.uk/collection-items/1810-edition-of-little-red-riding-hood>) Erişim tarihi 8 Mart 2022

1800'ler İngiltere'sinde babasının kurmuş olduğu matbaada politik hiciv içeren karikatür gravürleri yapan George Cruikshank Alman Grimm Kardeşler'in derlediği Alman masallarına 1824'de illüstrasyonlar yapmış, bu çalışmasının ilgi görmesi üzerine on yıl boyunca Grimm Kardeşler Masalları'na illüstrasyonlar yapmaya devam etmiştir. G. Cruikshank'tan önceki çocuk kitaplarında yer alan karakter illüstrasyonları durağan ve cansız olmuşlardır. Sanatçının çocuk kitaplarına uygun coşku ve mizah içeren karakter illüstrasyonları yapmış olması Alman Masallarının İngiltere'de popülerleşmesini sağlamıştır. Siyasi karikatürist olan sanatçı 850'den fazla kitap için illüstrasyon yapmıştır (Britannica, 2022; Kosik, 2018a). G. Cruikshank 1838 yılında yazar Charles Dickens'in Oliver Twist'in Maceraları adlı kitabı için illüstrasyonlar yapmıştır. Charles Dickens kitabına basılan illüstrasyonları beğenmediğini ifade etmiş, kitabın tekrar baskısında G. Cruikshank'tan yeni illüstrasyonlar istemiştir. G. Cruikshank Oliver Twist'in Maceraları kitabı için çelik üzerine yirmi dört adet illüstrasyon gravürü yapmıştır (Princeton University, 2022). G. Cruikshank'ın Oliver Twist'in Maceraları adlı kitabın birinci baskısı için yaptığı gravür örneklerinden iki sayfa örneğe Şekil 2.50'de yer verilmiştir. Charles Dickens yazdığı kitaplar için yapılan illüstrasyonları beğenmedikçe aynı kitabının illüstrasyonları için farklı illüstratörler ile çalışmıştır.

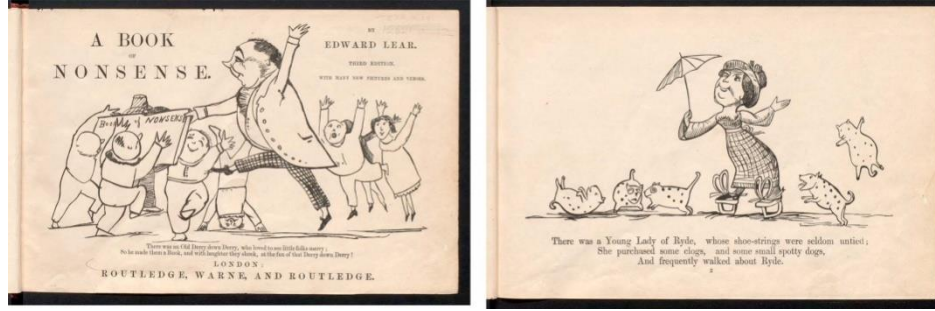
Şekil 2.50 George Cruikshank'ın Oliver Twist'in Maceraları adlı kitabın birinci baskısı için yaptığı illüstrasyonlardan örnekler, 19. yy. İngiltere (<https://graphicarts.princeton.edu/2016/01/19/oliver-twist-with-cruikshanks-original-plate>) Erişim tarihi 7 Mart 2022

George Cruikshank'ın ardından 1841'de Charles Dickens'in Oliver Twist'in Maceraları kitabına "Phiz" imzası ile illüstratör Hablot Knight Browne illüstrasyonlar yapmıştır. C. Dickens'in Papers of the Pickwick Club, Little Dorrit ve Master Humphrey's Clock gibi eserlerini de resimleyen İngiliz illüstratör H. K. Browne illüstrasyonlarını gravür ve suluboya olarak yapmıştır (Royal Academy, 2022). H. K. Browne'un C. Dickens için yapmış olduğu kitap illüstrasyonlarından Little Dorrit kitabından üç illüstrasyon örneğine Şekil 2.51'de yer verilmiştir.

Şekil 2.51 Hablot Knight (Phiz) Browne'un Little Dorrit adlı kitap için yaptığı illüstrasyonlardan örnekler, 19. yy, İngiltere. (<https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/name/hablot-knight-phiz-browne#archives>) Erişim tarihi 7 Mart 2022

19. yüzyıl ortalarında İngiliz ressam, şair ve müzisyen olan Edward Lear tarafından yazılmış olan A Book of Nonsense yayımlandığı dönemde çocuklara ahlaki öğretiler veren kitapların aksine çocukları eğlendirmek ve güldürmek amaçlı hazırlanmış bir kitap olarak tarihte yerini almıştır. Kuş gözlemleri yapıp onları resimlendiren E. Lear sağlığı dolayısıyla yapmış olduğu seyahatlerde tanıştığı arkadaşlarının çocuklarını eğlendirmek için şiirler, tekerlemeler yazıp, çizimler yapmıştır. Bunların hepsini toparlayıp A Book of Nonsense adıyla 1846'da kitap olarak yayımlamıştır. E. Lear'ın sağlığında dört baskısı yapılmış olan kitaba sanatçı her baskısında ilaveler yapmıştır. Şekil 2.52'de A Book of Nonsense kitabının 1861'de yapılmış olan üçüncü baskısına ait iç kapak ve ikinci sayfasına yer verilmiştir.

Şekil 2.52 Edward Lear'in A Book of Nonsense kitabından örnek sayfalar, 19. yy, İngiltere. (<https://www.bl.uk/collection-items/a-book-of-nonsense-by-edward-lear>) Erişim tarihi 23 Mart 2022

1862'de Oxford Üniversitesi'nde matematik profesörü olan çocuk kitapları yazarı Charles Lutwidge Dodgson ya da takma adıyla Lewis Carroll komşusunun çocuklarına, onlardan ilham alarak anlattığı masalı yazıya dökmesi sonucunda Alice's Adventures in Wonderland adlı eser ortaya çıkmıştır. L. Carroll kitabı önce 90 sayfa olarak yazmış, sonra kendisine ilham kaynağı olan çocuklara hediye etmek için 37 sayfa olarak bir deftere yeniden yazmış ve resimlemiştir. Yazarın bu çalışması 1865 yılında mizah ve hiciv dergisi olan Punch'da politik karikatürler yapan illüstratör John Tenniel tarafından illüstrasyonları yapılarak basılmıştır. L. Carrol ve J. Tenniel kitabın baskı kalitesini beğenmeyerek 1866'da tekrar bastırıp yayımlatmışlardır. Masal kitabı hem konusu hem de illüstrasyonlarından dolayı sadece çocukları değil yetişkinleri de etkilemiştir. Alice's Adventures in Wonderland

adıyla basılan bu masal kitabı ilgi görünce, L. Carroll 1872’de *Alice at the Looking Glass* adıyla masal kitabının devamını yazıp yayımlamıştır. İkinci kitabın illüstrasyonlarını yine John Tenniel yapmıştır. Sanatçı illüstrasyonlarını kağıt üzerine kurşun kalem ile çizmiş, döneminin ünlü ve yetenekli ahşap oyma işçileri olan George ve Edward Dalziel kardeşler tarafından bu illüstrasyonlar ahşap üzerine oyulmuşlardır. Alice kitap serisi illüstrasyon baskılarının her birinde illüstratörü J. Tenniel’in ve ahşap oyma işçileri Dalziel kardeşlerin imzaları yer almıştır. İllüstratörün ve oymacının imzasının yer alması gravür plakalarını özel kılmıştır. J. Tenniel’in Alice kitabı için yapmış olduğu illüstrasyonlardaki tiplmeler daha sonraki Alice masalını resimleyen illüstratörleri etkilemiş, J. Tenniel’in oluşturduğu uzun boyunlu Alice figürünü farklı dönemlerde kitabı resimleyen illüstratörler tekrarlamışlardır (Carlsen, 2020; Üstündağ Özel, 2017).

19. yüzyılda resimli kitap baskısında kullanılmak üzere pek çok baskı yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemlerinden biri de illüstrasyonu metale elektroliz yoluyla aktararak basmak olmuştur. Sanatçılar illüstrasyonları kağıt üzerine yapmış, yetenekli ahşap oyma işçileri bu illüstrasyonları oyarak ahşap üzerine geçirmişler, ardından ahşap kalıplardaki illüstrasyonları elektroliz yoluyla gravür için kullanılacak bakır levhalar üzerine aktarmışlardır. İllüstrasyonlardaki tüm çizgilerin rahatça görülebilmesi için ince detayları yakalayabilen Hindistan kağıdına basmışlardır. John Tenniel’in Lewis Carroll’un kitapları için yaptığı çalışmalar bu teknik ile basılmıştır. Sonuçtan ne sanatçı ne de yazar memnun kalmamış olmasına karşın masal kitabı hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından çok beğenilmiştir (Carlsen, 2020). Lewis Carroll kitaplarının çok beğenilmesi ve binlerce kopyasının satılması üzerine sanatçı 1890 yılında Alice kitaplarını beş yaş altı çocuklar için kısaltarak yeniden yazmıştır. Bu kitap için John Tenniel’in illüstrasyonlarından yirmi kadarını kromolitografi tekniği ile renkli olarak tekrar basmışlardır. L. Carroll’un yaşamı boyunca *Alice’s Adventures in Wonderland* adlı eseri 86.000’den fazla ve *Alice at the Looking Glass* adlı eseri ise 61.000 kopya satmıştır (Williams, 2020). Şekil 2.53’de solda ve ortada Alice Harikalar Diyarında adlı masal kitabının ikincisi olan *Alice at the Looking Glass* için John Tenniel’in yaptığı illüstrasyon örneklerine yer verilmiştir. Görselde sağda yer alan renkli illüstrasyon ise 1890 yılında beş yaş altı çocuklar için uyarlanmış renkli baskısına örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 2.53 John Tenniel'in Alice kitapları illüstrasyonlarından örnekler, 19. yy, İngiltere. (<https://collections.vam.ac.uk/item/O883784/alice-at-the-looking-glass-print-sir-john-tenniel>) Erişim tarihi 8 Mart 2022 ve (<https://www.bl.uk/childrens-books/articles/food-in-childrens-books> , 29. görsel) Erişim tarihi 29 Mart 2022

1850'lerde renkli ağaç baskı tekniği geliştirilerek kitap illüstrasyonlarında daha fazla renkler kullanılmaya başlanmıştır. Kendisini Victoria dönemi matbaacısı diye tanımlamış olan Edmund Evans bol miktarda renkli resimli çocuk kitapları baskıları yaparak yayımlamıştır. Ahşap gravür oymacısı ve üreticisi olan E. Evans matbaasında ürettiği kitapların illüstrasyonlarını yapması için Richard "Dicky" Doyle, Walter Crane, Randolph Caldecott, Kate Greenaway gibi illüstratörlerle çalışmıştır. E. Evans yayınevinde ürettiği kitapları ahşap gravürler ile siyah beyaz ve renkli bazılarını da tamamen renkli illüstrasyonlar ile basmıştır. E. Evans'ın İngiltere'de üretilen illüstrasyonlu çocuk kitaplarına önemli katkısı olmuştur.

Edmund Evans illüstratörlerinden olan Richard "Dicky" Doyle ilk olarak 1844-1846 yılları arasında Charles Dickens'in *The Chimes*, *The Cricket on the Hearth* ve *The Battle of Life* adlı Noel kitaplarında farklı illüstratörlerle birlikte illüstrasyonlar yapmıştır. Sanatçı 1846'da Grimm Kardeşler Masalları'ndan *The Fairy Ring* için yaptığı illüstrasyonlarla dikkat çekmiştir. R. Doyle 1850'de John Ruskin'in yazmış olduğu *The King of the Golden River* adlı eserine illüstrasyonlar yapmıştır. İskoç şair William Allingham'in *In Fairyland* adlı şiir kitabı için 1870 yılında yapmış olduğu on altısı renkli olan illüstrasyonlar R. Doyle'un en başarılı çalışmaları olmuşlardır. R. Doyle'un illüstrasyonları ahşap gravür ve renkli litografi teknikleri ile basılmışlardır. Sanatçının döneminde genel olarak karanlık illüstrasyonlar çizilirken R. Doyle parlak renkler ve ışıltılı karakterlerle büyüleyici peri dünyaları resimlemiş, yaşadığı dönemde peri masalları denilince akla gelen ilk illüstratör olmuştur. Şekil 2.54'de R.

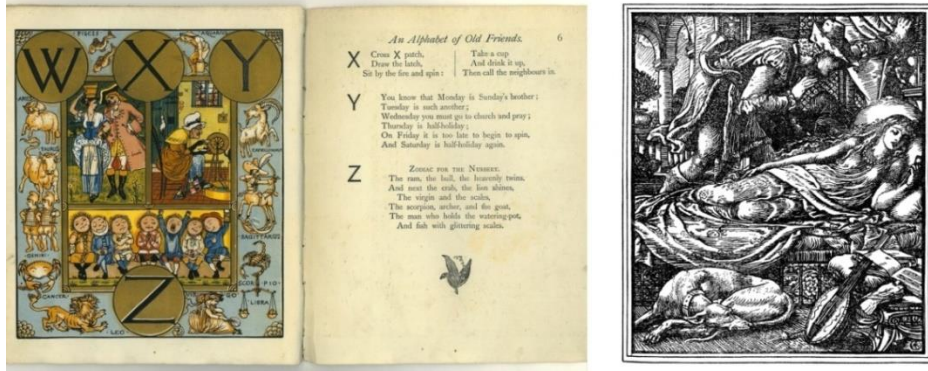
Doyle'un In Fairyland adlı kitap için yapmış olduğu illüstrasyonlardan iki örnek gösterilmiştir.

Şekil 2.54 Richard Doyle'un illüstrasyonlarından örnekler, 19. yy, İngiltere. (<https://www.illustrationhistory.org/illustrations/rehearsal-in-fairyland-musical-elf-teaching-the-young-birds-to-sing>), (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/344772>) Erişim tarihi 17 Mart 2022

Edmund Evans illüstratörlerinden olan Walter Crane yayınevi için on yılda otuzyedki kitap resimlemiştir. W. Crane 1800'lerde politik kitaplar resmediyor olmasına karşın dönemde çocuk kitapları illüstratörü olarak oldukça ilgi görmüştür. Arts and Crafts akımı doğrultusunda ve Japon ahşap baskı tekniğinin etkileriyle yaptığı illüstrasyonlarında parlak renkler ve siyah konturler kullanmıştır. Arts and Crafts akımının öncüsü William Morris'in arkadaşı olan W. Crane, W. Morris ile birlikte Arts and Crafts ve Art Nouveau akımlarının etkin olmasında önemli rol almıştır. Sanat akımları doğrultusunda tekstil ve duvar kağıdı desenleri de tasarlamış olan W. Crane illüstrasyonlarının çoğunluğunu çocuklara yönelik eserler için yapmıştır. Çocuk kitaplarındaki özensizlikten rahatsız olmuş "Çocuklar, eski Mısırlılar gibi, çoğu şeyi profilden görürler ve tasarımdaki kesin ifadeleri severler. İyi tanımlanmış formları ve parlak, açık renkleri tercih ederler." demiş (University of Washington Libraries, 2022d) ve çocuk kitapları tasarımlarına özen göstermiştir. Çocuk kitapları resimlemeleri arasında siyasal içerikli broşür ve afiş illüstrasyonları da yapan W. Crane'in 1882'de Grimm Kardeşler'in Household Stories (Ev Halkı Hikayeleri) adlı eseri için yaptığı illüstrasyonlar çocuk edebiyatında siyasi görüşün yer aldığı ilk eser örneği olarak tarihte yerini almıştır. Sanatçının en dikkat çekici eserinin bu illüstrasyonlar olduğu ifade edilmiş illüstrasyonlar için "Sosyal reformun

siyasi bilincine hitap eden tarihi ve alegorik çağrışımlarla doluydu.” denilmiştir (Kosik, 2018c). Walter Crane’e ait iki illüstrasyon örneğinin yer aldığı Şekil 2.55’de solda 1874-1876 tarihleri arasında ahşap gravür ile hazırlanmış olduğu çocuklar için Alphabet of old friends adlı kitaptan iki sayfa ve sağda Alman Grimm Kardeşler Masalları olan Household Stories adlı kitap için 1874 yılında yaptığı illüstrasyonlardan biri gösterilmiştir.

Şekil 2.55 Walter Crane'in yaptığı iki farklı kitap illüstrasyonu örneği, 19.yy, İngiltere.

(<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/childrens/id/131/rec/4>),

(<http://www.johncoulthart.com/feuilleton/2012/12/21/walter-cranes-household-stories>)

Erişim tarihi 16 Mart 2022

Evans'ın illüstatörlerinden Randolph Caldecott ise 1877'de Edmund Evans yayınevi için ilk illüstrasyonlarını Noel için hazırlanan *The House that Jack Built* ve *The Diverting History of John Gilpin* adlı kitaplara yapmıştır. Sanatçının resimlediği ve Evans tarafından basılan her iki kitap okuyucular tarafından ilgi görmüştür. R. Caldecott meslektaşısı Walter Crane'in illüstrasyonlarını durağan bulduğunu ifade ederek kendi illüstrasyonlarındaki figürleri daha hareketli ve canlı yapmıştır. Şekil 2.56'da solda yer alan *Hey Diddle Diddle and Baby Bunting* adlı çocuklar için hazırlanan şiir kitabına 1882 yılında yapmış olduğu illüstrasyon ahşap gravür tekniği ile basılmıştır. Görselde sağda yer alan çalışması ise 1883' yılında *A Frog He Would A-Wooing Go* adlı chapbook olarak basılmış olan çocuk şiir kitabına ait kapak

illüstrasyonu örneği olarak gösterilmiştir. Görselde yer alan A Frog He Would A-Wooing Go adlı kitabın kapağı kromoksilografi¹⁴ tekniği ile basılmıştır.

Şekil 2.56 Randolph Caldecott'un resimlediği iki farklı kitap örneği, 19. yy, İngiltere.

(<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/childrens/id/2083/rec/35>),

(<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/childrens/id/1875/rec/3>)

Erişim tarihi 16 Mart 2022

1880'lerden 1890'lara kadar olan süreçte Edmund Evans bünyesinde kitap illüstrasyonları yapmış olan Kate Greenaway South Kensington'daki Central School'da sanat eğitimi almış ama kadın öğrencilere figür dersleri verilmeyen okuluna gündüz devam ederken akşamları da The Heatherley School of Art ile "Erkekler ve kadınlar için eşit eğitim veriyoruz." diyerek 1871'de açılmış olan The Slade School of Art'a devam etmiştir. Eğitimine önem veren Kate Greenaway Edmund Evans bünyesinde kendi yazıp resimlediği Under the Window adlı çocuk kitabını 1879 yılında yayımlamıştır. Kitap beklenenin üstünde ilgi görmüş, 20 bin adet olan ilk kopyası talebe yetişmeyince ardından 70 bin kopya daha basılmıştır. 1880 yılında K. Greenaway erkek meslektaşları Walter Crane ve Randolph Caldecott kadar ünlü olmuş ve dönemine göre sıra dışı bir durum olarak erkek illüstratörlere ödenen ücretin aynısını almıştır. K. Greenaway'in illüstrasyonlarında yer alan hoş giyimli çocuklar, pastoral görüntüler ve çocuk okuyucuya hitap eden renkler kullanmış olması bu dönemden sonra çocuk kitabı illüstrasyonlarında yapılacak yeniliklerin habercisi olmuştur. K. Greenaway'in 1880'de yayımlanan Kate Greenaway's Birthday Book for Children adlı kitabı, 1881'de yayımlanan Mother Goose adlı kitabı ve 1885'de yayımlanan Marigold Garden adlı kitabı oldukça

¹⁴ Kromoksilografi (chromoxylography): Ahşap gravür tekniğinde çok renkli baskı oluşturmak amaçlı her renk için ayrı ahşap kalıplar kullanılarak yapılan baskı türü.

başarılı olmuşlar ve sanatçı ünlü çocuk kitabı illüstratörleri arasında yerini almıştır (Basharova, 2021; Kosik, 2018b). Şekil 2.57’de K. Greenaway’ın kromoksilografi tekniği ile renkli basılmış olan Marigold Garden adlı tekerleme kitabından üç illüstrasyon örneğine, Şekil 2.58’de ise aynı kitaptan bir illüstrasyonun farklı renklerini basmak için oyulmuş ahşap gravür kalıplarına kromoksilografi örneği olarak yer verilmiştir.

Şekil 2.57 Kate Greenaway’ın Marigold Garden’ından örnek sayfalar, 19.yy, İngiltere. (<https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/book/marigold-garden>) Erişim tarihi 10 Mart 2022

Şekil 2.58 Kate Greenaway’ın Marigold Garden adlı eserinden bir illüstrasyon ve illüstrasyonun renklerini oluşturan ahşap kalıpları (kromoksilografi), 19. yy, İngiltere. (<https://i0.wp.com/blogs.princeton.edu/cotsen/wp-content/uploads/sites/88/2019/09/10alltogetherwithimage.jpg?ssl=1>) Erişim tarihi 17 Mart 2022

İngiliz çocuk kitapları yazarı, illüstratörü ve botanikçi olan Beatrix Potter döneminin geleneksel anlayışından farklı çocuksu bir üslup ile kitaplarını resimlemiştir. Bolca doğadan hayvanlar, bitkiler ve çiçekler resmeden B. Potter illüstrasyonlarında suluboya üstünde kalem kullanarak çalışmalarındaki renkleri canlandırmıştır. B. Potter 1893'te bir arkadaşının hasta oğluna yazdığı mektuplarda kullandığı tavşan figürünü The Tale of Peter Rabbit adıyla 1901 yılında kitap haline getirmiş ve ilk kopyasını 250 adet, ikinci kopyasını 1902 yılında 200 adet olacak şekilde bastırmıştır. Kitabının baskısı için yayımcı firmaya her sayfaya bir siyah-beyaz resim koymak isteğini bildiren B. Potter, siyah beyaz resimlerle daha küçük okurlarının ilgisini çekmek istediğini ifade etmiştir. Resimli kitaplarının bir çocuğun eline sığacak şekilde küçük boyda ve uygun fiyatlı olmasını yayımcısından talep etmiştir. B. Potter'in kendi çabalarıyla bastırılmış olduğu 200'lü kopyalardan sonra The Tale of Peter Rabbit kitabı 1902 yılı sonunda bir yayımcı firma aracılığıyla 8 bin kopya basılmıştır. İlk baskının gördüğü ilgi üzerine bir ay sonra 12 bin kopya ve ardından bir ay sonra 8 bin kopya daha basılarak satılmış ve okuyucuların göstermiş olduğu ilgi üzerine Beatrix Potter şaşırdığını ifade etmiştir.

İlk baskısı 1902'den 2002 yılına kadar geçen sürede The Tale of Peter Rabbit kitabı ve karakterinin görmüş olduğu ilgi üzerine aynı yayımcı firma kitabın çıkışının yüzüncü yılı dolayısıyla B. Potter'in döneminde istemiş olduğu özelliklerle ve o dönemde kitapta kullanılmamış illüstrasyonları da ilave ederek B. Potter'in küçük kitaplar serisi için 2002'de özel bir baskı yapmıştır (Victoria and Albert Museum, 2022). Şekil 2.59'da B. Potter'ın üç farklı kitabından illüstrasyonlar gösterilmiştir. Solda The Tale of Peter Rabbit'in 1901 baskısı için kurşun kalem üzerine siyah mürekkeple yapmış olduğu taslak, ortada The Tale of Jemima Puddle-Duck adlı eseri için 1866'da yapmış olduğu suluboya üzerine siyah mürekkepli illüstrasyon ve sağda yine 1866'da yapmış olduğu The Tale of Two Bad Mice adlı kitaba ait illüstrasyona yer verilmiştir. B. Potter çocuklar için ünlü Peter Rabbit'i dışında Benjamin Bunny, Squirrel Nutkin, The Tale of The Pie and the Patty-Pan, The Tale of the Flopsy Bunnies, The Tale of Mrs. Tiggy-Winkle gibi yirmi üç masal kitabı yazmış ve resimlemiştir. Beatrix Potter masal kitapları dışında yine çocuklar için boyama kitabı ve resim kitapları hazırlamıştır.

Şekil 2.59 Beatrix Pottre'a ait üç farklı kitap illüstrasyonu, 20. yy, İngiltere. (<https://www.vam.ac.uk/articles/peter-rabbit-the-tale-of-the-tale>) Erişim tarihi 3 Mart 2022 ve (<https://www.nationaltrustcollections.org.uk/object/243098>), (<https://www.nationaltrustcollections.org.uk/object/243015>) Erişim tarihi 16 Mart 2022

İngiltere'de Edward döneminde hediye olarak resimli kitaplar verilmeye başlanmış ve bu dönemin illüstratörleri olan Arthur Rackham, Edmund Dulac, William Heath Robinson, Harry Clark ve Kay Nielsen, Charles Perrault Masallarını, Hans Christian Andersen Masallarını, Grimm Kardeşler Masallarını ve öykü haline getirilmiş William Shakespeare oyunlarından oluşan kitapların illüstrasyonlarını yapmışlar ve İllüstrasyonun Altın Çağı'na örneklik oluşturan önemli eserler ortaya koymuşlardır (Lebedev, 2019).

İllüstrasyonun Altın Çağı sanatçılarından en ünlü illüstratörlerinden olan Arthur Rackham ilk olarak 1893 yılında To The Other Side adlı seyahat kitabına illüstrasyonlar yapmıştır. Beş yıl sonra 1898'de Ingoldsby Efsaneleri'ni, ardından 1899'da Shakespeare'den Masallar ve 1900'de Grimm Kardeşler Masalları'na illüstrasyonlar yapmış olan sanatçı fotomekanik tekniği ile illüstrasyonlarını kendisi baskıya hazırlamıştır. A. Rackham kullandığı bu yöntem ile yaptığı illüstrasyonların baskı kalitesinin yükselmesini sağlamıştır. Böylece illüstrasyonlarda ahşap oymacıların işçilik kalitesindeki zayıflık ve kağıda baskı sırasında oluşabilecek renk kaybının yerine daha kaliteli özel bir kağıda fotomekanik yöntemler ile baskılar yapmıştır. Bu teknik ile özel kağıtlara basılmış olan illüstrasyonlardan oluşan kitaplar daha değerli olmuşlar ve özel ciltlerle yayımlanan bu renkli illüstrasyonlu kitaplar oldukça ilgi görmüşlerdir. İlk olarak A. Rackham'ın uyguladığı bu teknik illüstrasyonlu kitap baskılarını ve onlara olan ilgiyi bir üst seviyeye çıkarmıştır (Peter

Harrington, 2022). Renkli illüstrasyonlu çocuk kitapları baskıları 19. yüzyılın ortalarında hak ettiği öneme ulaşmış ama buna rağmen maliyetinin daha düşük olması ve baskı kalitesinin bilinirliği nedeniyle siyah beyaz illüstrasyonlu çocuk kitaplarının basımı yüzyıl sonuna kadar sürmüştür. 20. yüzyıl başlarında gelişen teknoloji ile baskı maliyetleri düşünce renkli illüstrasyonlu çocuk kitapları daha fazla basılır ve satın alınır olmuştur (Burlingham'dan aktaran Öncü, 2008, s.85).

Arthur Rackham, 1860'larda John Tenniel'in resimlediği Lewis Carroll'un Alice Harikalar Diyarında kitabına 1907 yılında on üçü renkli, on dördü siyah-beyaz olmak üzere 27 illüstrasyon yapmıştır. Şekil 2.60'da solda A. Rackham'ın Alice Harikalar Diyarında masalı için yaptığı illüstrasyonlarından biri olan Çılgın Çay Partisi adlı illüstrasyona, ortada Amerikan çocuk kitapları yazarı Margery Williams Bianco'nun Zavallı Cecco adlı kitabı için yapmış olduğu illüstrasyonlardan bir örneğe ve sağda Fransız masalcı Charles Perrault'nun The Tales of Mother Goose kitabında yer alan Kırmızı Başlıklı Kız (1909) masal kitabı illüstrasyon örneğine yer verilmiştir. A. Rackham'ın kullanmış olduğu illüstrasyon tekniği ve yaptığı illüstrasyonlar döneminde olduğu gibi günümüzde de dikkat çekmeye devam etmiştir (aktaran Üstündağ Özel, 2017, s.139). A. Rackham çocuk kitapları illüstratörü olarak döneminde en çok akla gelen illüstratör olmuş, altmıştan fazla çocuk kitabı resimlemiştir. İllüstrasyonun Altın Çağı'nın önde gelen illüstratörlerinden olan sanatçı yapmış olduğu illüstrasyonlar ile ödüller kazanmıştır. A. Rackham illüstrasyonlarında Art Nouveau'nun özelliklerini ve Avrupalı sanatçıları etkileyen Japon ahşap baskı sanatı olan Ukiyo-e'de görülen siyah kıvrımlı konturları, uzun ve çizgisel figürlerinin yanında ahşap gravür baskılar için geliştirilmiş tekniklere ilave olarak suluboya kullanarak illüstrasyonlarını renklendirmiştir.

Şekil 2.60 Arthur Rackham'ın çocuk kitabı illüstrasyonlardan örnekler, 20. yy, İngiltere.

(<https://library.missouri.edu/specialcollections/exhibits/show/childrenslit/illustrator/rackham>) Erişim tarihi 8 Mart 2022 ve (<https://collections.artsmia.org/art/9098/little-red-riding-hood-arthur-rackham>) Erişim tarihi 19 Mart 2022

Kırmızı Başlıklı Kız masalına İngiliz illüstratör Arthur Rackham tarafından 1909'da illüstrasyonlar yapılmasının ardından farklı bir yayımcı için Fransız asıllı İngiliz illüstratör Edmund Dulac tarafından 1911'de tekrar illüstrasyonlar yapılmıştır. Edmund Dulac Fransa'da hukuk ve sanat eğitimi almış, 1900'lerin başında İngiltere'ye taşınıp İngiliz vatandaşı olmuştur. İllüstrasyonun Altın Çağı'nda Art Nouveau etkileri taşıyan illüstrasyonlar üretmiş ayrıca dergi, pul ve kitap illüstrasyonları yapmıştır. İngiltere'de yaptığı ilk illüstrasyon Bronte Kardeşler'in Jane Eyre romanı olmuş, Birinci Dünya Savaşı sırasında kitap satışları azalınca, pul illüstrasyonlarına devam etmiştir. E. Dulac Stories of The Arabian Nights (Binbir Gece Masalları)'na, William Shakespeare'in The Tempest'ine, Ömer Hayyam'ın Rubailerine, The Sleeping Beauty and Other Fairy Tale'e, Hans Christian Andersen Masallarına, Edgar Allen Poe'nun The Bells and Other Poems adlı eserine illüstrasyonlar yapmıştır. İllüstrasyonlarında kendine özgü bir üslup oluşturmuş olan E. Dulac'ın farklı ülkelere ait masalların yer almış olduğu 1916'da yayımlanan Edmund Dulac's Fairy Book adlı kitap için illüstrasyonlar yapmıştır. Edmund Dulac's Fairy Book adlı kitapta Rus masalı olarak Ivan and the chestnut horse, The fire bird ve Snegorotchka, İngiliz masalı olarak The buried moon ve The friar and the boy, Flaman masalı olarak White Caroline and black Caroline, Belçika masalı olarak The seven conquerors of the Queen of the Mississippi, İtalyan masalı olarak The

serpent prince, Fransız masalı olarak The green serpent, The hind of the wood ve The blue bird, İrlanda masalı olarak The queen of the many-colored bedchamb, Sırp masalı olarak Bashtchelik, Japon masalı olarak da Urashima Taro adlı masallara yer verilmiştir (Wayne State University Libraries, 2022).

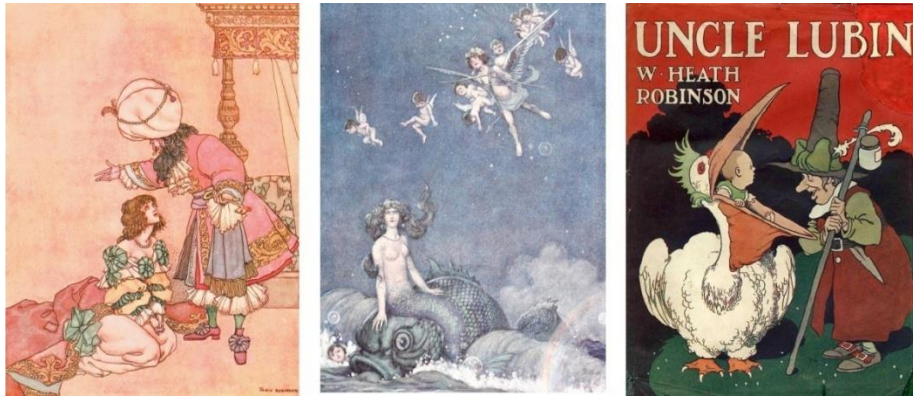
Portre resimleri, çikolata kutuları tasarımları, madalya tasarımı ve tiyatro kostümü gibi farklı çalışmalar da yapmış olan sanatçının çocuk kitapları için hazırladığı illüstrasyonlar daha fazla ön plana çıkmıştır. E. Dulac suluboya ile yapmış olduğu illüstrasyonlarında soğuk ve pastel tonlarda renkleri tercih ederek geniş bir renk paleti kullanmıştır. Özellikle kullanmış olduğu mavi renk tonu kendi adı ile *bleu du lac* olarak anılmıştır. E. Dulac Pers minyatürlerinden, Çin resimlerinden ve döneminin illüstratörleri gibi Japon baskı resimlerinden etkilenmiştir. Şekil 2.61’de Edmund Dulac’s Fairy Book adlı eserinden üç farklı illüstrasyona yer verilmiştir. Görselde solda Fransız masalı The hind of the wood’dan, ortada The seven conquerors of the Queen of the Mississippi adlı Belçika masalından ve sağda The Fire Bird adlı Rus masalından birer illüstrasyon örneği gösterilmiştir.

Şekil 2.61 Edmund Dulac’s Fairy Book illüstrasyonlarından örnekler, 20. yy, İngiltere.

(https://digital.library.wayne.edu/item/wayne:EdmundDula1916b48448400/file/PDF_FULL) Erişim tarihi 20 Mart 2022

1900'lerde William Shakespear, Rudyard Kipling¹⁵ ve pek çok çocuk kitabına illüstrasyonlar yapan İngiliz illüstratör William Heath Robinson savaş döneminde yapmış olduğu karikatür ve illüstrasyonlar ile ünlenmiştir. Sanatçı yapmış olduğu karmaşık ve saçma makine illüstrasyonları ile de dikkat çekmiştir. W. H. Robinson çocuk kitapları illüstrasyonları yapan babası ile kardeşleri Thomas Heath Robinson ve Charles Robinson gibi çoğunlukla çocuk kitaplarına illüstrasyonlar yapmıştır. Binbir Gece Masalları, Andersen Masalları, W. Shakespear'ın A Midsummer Night's Dream eseri, Charles Kingsley'in The Water Babies kitabı, Charles Perrault'un Old-Time Stories adlı kitabı sanatçının illüstrasyonlarını yaptığı diğer çalışmalar olmuştur. Kendi yazdığı The Adventures of Uncle Lubin, Bill the Minder ve Peter Quip in Search of a Friend adlı üç çocuk kitabına da illüstrasyonlar yapan sanatçı 1900'lerin başlarında 250 civarı illüstrasyon yapmıştır (Pook Press, 2022a). Şekil 2.62'de William Heath Robinson'un 1921'de illüstrasyonlarını yaptığı Charles Perrault'un Old-Time Stories kitabından bir illüstrasyona (solda), William Shakespear'ın A Midsummer Night's Dream adlı eseri için yapmış olduğu bir illüstrasyona (ortada) ve kendi yazıp resimlediği The Adventures of Uncle Lubin adlı kitabının kapak illüstrasyonuna (sağda) yer verilmiştir.

Şekil 2.62 William Heath Robinson'a ait illüstrasyon örnekleri, 20. yy, İngiltere. (<https://www.pookpress.co.uk/project/william-heath-robinson-biography/>) ve (<https://www.heathrobinsonmuseum.org/whats-on/heath-robinsons-childrens-stories-2/>) Erişim tarihi 20 Mart 2022

¹⁵ İngiliz şair ve yazar Rudyard Kipling'in 1900'lerin başlarında yazmış olduğu "Just so Stories" ve "Jungle Book" adlı kitapları, çocuk kitapları olarak resimlendirilerek yayımlanmışlardır.

İrlanda Arts and Crafts hareketi öncülerinden olan çocuk kitapları illüstratörü Harry Clarke, vitray eğitimi almış ve bu doğrultuda fazlaca eser ortaya koymuş olmasına karşın yaptığı kitap illüstrasyonları ile dikkat çekmiştir. 1930'larda Londra'ya taşınan H. Clarke, Andersen Masalları, Charles Perrault Masalları ve Goethe'nin Faust'u gibi eserlere illüstrasyonlar yapmış, Edgar Allan Poe'nun Tales of Mystery and Imagination adlı eseri için yaptığı illüstrasyonlarla ünlenmiştir. İllüstrasyonlarında Art Nouveau ve Art Deco akımının etkileri görülen sanatçının eğitimini almış olduğu vitray sanatının yansıması olarak yaptığı kitap illüstrasyonlarında kalın konturlar kullandığı gözlenmiştir. Sanatçı yapmış olduğu çocuk kitapları illüstrasyonları ile döneminde farklı çalışmalar ortaya koymuştur. Özellikle Edgar Allan Poe'nun gerilim ve korku öyküleri olan Tales of Mystery and Imagination kitabı için yaptığı monokrom illüstrasyonları aynı kitap için illüstrasyonlar yapan Arthur Rackham, Edmund Dulac ve Gustave Dore'un illüstrasyonlarından çok farklı bir basamakta yer almıştır. Harry Clarke bu çalışmalarında Edgar Allan Poe'nun ürkütücü hikayelerini illüstrasyonlara aktarmış olduğu gözlenmiştir. Şekil 2.63'de solda ve ortada yer alan illüstrasyonları 1930'larda Andersen Masalları için ve sağda yer alan illüstrasyonu 1919'da Edgar Allan Poe'nun Tales of Mystery and Imagination kitabı için yapmıştır.

Şekil 2.63 Harry Clarke'a ait Andersen Masalları illüstrasyon örnekleri, 20. yy, İngiltere. (<https://www.pookpress.co.uk/project/harry-clarke-biography/>) Erişim tarihi 21 Mart 2022 ve (https://www.tcd.ie/library/epb/blog/wp-content/uploads/EPB-EX-02_08_LO.jpg) Erişim tarihi 31 Mart 2022

İngiliz Punch dergisine karikatür çizimleri yapan Ernest Howard Shepard pek çok çocuk kitabına illüstrasyonlar yapmış olmasına karşın özellikle 1926 yılında

Alan Alexander Milne'ye ait Winnie-the-Pooh adındaki çocuk kitabına yaptığı illüstrasyonlar ile ünlenmiştir. A. A. Milne'ye ait *When We Were Very Young* (1924), *Now We Are Six* (1927) ve *The House at Pooh Corner* (1928) adlı çocuk kitaplarına da illüstrasyonlar yapan sanatçı illüstrasyonlarındaki hayvan karakterlere insansı özellikler katmış, sade ve sakin çizimleri hikayelerdeki metinler ile bütünleşmiştir. İllüstratör Ernest Howard Shepard pek çok farklı çalışma yapmış olmasına ve yazar Alan Alexander Milne çok farklı eserler ortaya koymasına karşın her ikisi de Winnie-the-Pooh kitabıyla ünlenmiş olmaktan rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Winnie-the-Pooh kitabı pek çok dile çevrilip, çizgi filmi ve oyuncakları yapılmıştır. Kitabın yazarı A. A. Milne illüstrasyonlardan o kadar memnun kalmıştır ki o dönemde örneği görülmeyen illüstratörlerin telif ücreti almasını E. H. Shepard için sağlamıştır. E. H. Shepard 1931 yılında yazar Kenneth Grahame'e ait *The Wind in the Willows* adlı çocuk kitabı illüstrasyonları ile de adından söz ettirmiştir (Ripley-Duggan, 2020). Şekil 2.64'de solda E. H. Shepard'ın Winnie-the-Pooh için yaptığı iki illüstrasyon taslağına ve sağda *The Wind in the Willows* adlı kitap için yapmış olduğu illüstrasyonlardan birine yer verilmiştir.

Şekil 2.64 Ernest Howard Shepard'ın illüstrasyon örnekleri, 20. yy, İngiltere. (<https://www.bl.uk/collection-items/winnie-the-pooh-by-a-a-milne-illustrated-by-e-h-shepard-original-sketches-and-artworks> , görsel 1 ve görsel 2) ve (<https://visit.bodleian.ox.ac.uk/event/the-original-wind-in-the-willows>) Erişim tarihi 29 Mart 2022

İngiltere'de başlayan Avrupa'ya yayılan resimli çocuk kitapları Rusya'da ve Amerika'da da ilgi görmüş, çocuklar için üretilen resimli kitapların sayısında çok

hızlı artışlar olduğu gözlenmiştir. Bu dönemden sonra çocuk edebiyatı diye bir edebi kol oluşmaya başlamış ve illüstrasyonlu çocuk kitapları üretimleri artmıştır.

2.3.2.3 Avrupa’da Farklı Ülkelerde Çocuk Kitapları İllüstrasyonu

İsviçre’de resimli kitapların başlangıcı olan renkli alfabe kitapları 1800’lerde üretilmeye başlanmıştır. Alfabe kitaplarında çocukların ilgisini çekecek renkli illüstrasyonlar ve ahlaki öğütler içeren metinler ile eğitim verilmek istenmiştir. 1836’da İsviçre Bern şehrinde basılmış olan Neues ABC und Bilderbuch für die Jugend (Gençler için yeni ABC ve resimli kitap) adlı resimli alfabe kitabında harfleri tanımlayan illüstrasyonların altına kafiyeli ahlaki öğütler yazılmıştır. Alfabe kitaplarına örnek bir eser olarak Neues ABC und Bilderbuch für die Jugend adlı kitaptan üç sayfaya Şekil 2.65’de yer verilmiştir. 1840’da Heinrich Meyer’in resimlediği Fifty Tales and Pictures of Childhood adlı çocuk kitabı, 1885’de Sophie Schäppi’nin hazırlamış olduğu Aunt Sophie’s Picture Book adlı eser, 1875’de Susanne Maria Kübler’in Fairy Chrysalinde’s Book of Fairy Tales and Stories adlı halk şiirlerinden oluşan kitaplar ilk resimli çocuk kitapları olmuşlardır. İsviçre’nin ilk resimli çocuk kitapları arasında önemli bir yeri olan Joggeli, Go Shake down the Pears adlı eserin yazarı ve illüstratörü olan Lisa Wenger pek çok çocuk kitabı yazıp resimlemiş, 1930’lu yıllarda İsviçre’nin en ünlü çocuk kitabı yazarı ve illüstratörü olarak tüm ülkede tanınmıştır. 1908’de hazırlamış olduğu Joggeli, Go Shake down the Pears adlı eseri basıldığı ilk günden günümüze kadar İsviçre çocuk kitabı olarak varlığını sürdürmüş ve tekrar tekrar basılmıştır (Eggenberger, 2022; Graf, 2020). Şekil 2.66’da Lisa Wenger’in 1908 tarihli Joggeli söll ga Birli shake adlı eserinden bir örnek sayfa gösterilmiştir.

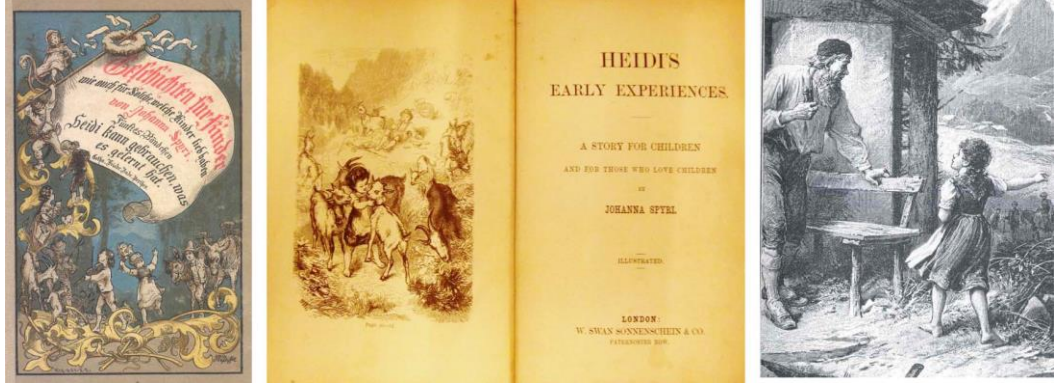
Şekil 2.65 İsviçre’de 1836’da hazırlanmış olan Neues ABC und Bilderbuch für die Jugend adlı alfabe kitabından örnek sayfalar. 19. yy, İsviçre. (doi.org/10.3931/e-rara-55783 , s.4, s.8 ve s.12) Erişim tarihi 21 Mart 2022

Şekil 2.66 Lisa Wenger’in Joggeli söll ga Birli shake’inden bir sayfa, 20. yy, İsviçre. (https://cyranos.ch/coweng15a.jpg) Erişim tarihi 21 Mart 2022

1880’lerde İsviçreli yazar Johanna Spyri’nin çocuklar için yazmış olduğu Heidi: Her Years of Wandering and Learning (Heidi: Öğrenen ve dolaşan yılları) adlı çocuk kitabı klasik çocuk edebiyatında önemli yer edinmiştir. Yazarın dağlara ve kitapta yer verdiği kahramanlara dair yapmış olduğu detaylı tasvirler nedeniyle eser hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından oldukça ilgi görmüş ve farklı ülkelerde tercüme edilerek basılmıştır. İlk baskısında sadece kapağında illüstrasyon olan kitabın daha sonraki baskılarında içine de illüstrasyonlar yerleştirilmiştir. Heidi kitabının ilk illüstratörü Alman sanatçı Friedrich Wilhelm Pfeiffer olmuş ve sanatçının kitap için yapmış olduğu karakter tiplmeleri daha sonraki yıllarda kitaba illüstrasyonlar yapan sanatçıları etkilemiştir. F. W. Pfeiffer’in resimlediği gibi koyu saçlı ve çıplak ayaklı Heidi, şapkalı ve eski kıyafetli Peter, sarı saçlı Clare ile sakallı

ve pipolu dede tiplerini devam ettirilmiştir (Reed, 2013). İllüstratör F. W. Pfeiffer İsviçreli yazar Johanna Spyri'nin çocuklar için yazdığı başka eserlerine de illüstrasyonlar yapmıştır. Şekil 2.67'de solda Heidi kitabının 1881'deki ilk baskısına ait kapak illüstrasyonu, ortada 1882'de yayımlanmış ilk İngilizce baskısına ait giriş sayfaları ve aynı görselde sağda Heidi ile dedesinin yer aldığı (19.yy sonu veya 20.yy başına ait) iç sayfadan bir illüstrasyona yer verilmiştir. Farklı dönemlerde farklı illüstrasyonları ile birlikte Heidi adlı eser dünya çocuk klasikleri arasında yerini almıştır.

Şekil 2.67 Johanna Spyri'nin Heidi kitabına ait ilk dönem illüstrasyon örnekleri, 20. yy, Almanya ve İngiltere. (<https://blogs.bl.uk/european/2013/10/picturing-heidi.html>) Erişim tarihi 21 Mart 2022

İtalyan yazar Carlo Collodi'nin Le avventure di Pinocchio, Storia di un burattino (Pinokyo'nun Maceraları: Bir Kuklanın Hikayesi) adlı eseri Giornale dei bambini adlı İtalyan çocuk dergisinde 1881 yılında yayımlanmaya başlamıştır. Carlo Collodi 1883'e kadar yirmi altı hikaye olarak bu eserini yazmış ve dergide yayımlanmıştır. Dergide yayımlanması biten eser aynı yıl (1883) çocuk kitabı olarak basılmıştır. C. Collodi'nin gerçek çocuk olmak isteyen ahşap kuklanın hikayesi konulu bu eseri dünyada en çok çevrilmiş çocuk hikayeleri arasında yer almıştır. Komedi, acı, ölüm gibi temaların ele alındığı eserde hikayenin kahramanı kukla Pinokyo yaptığı hatalardan ders çıkararak gerçek çocuğa dönüşmüştür. C. Collodi kitabın kahramanı Pinokyo üzerinden okurları olan çocuklara ahlaki değerleri öğretmiş ve yazarın hala güncel olarak kullanılan "Yalan söylersen burnun uzar." ifadesi tüm dünyada yerleşmiştir. Pinokyo kitabının 1883 yılı ilk baskısında yer alan illüstrasyonu İtalyan illüstratör Enrico Mazzanti yapmıştır. Şekil 2.68'de solda

kitabın 1883'deki ilk baskısı için Enrico Mazzanti'nin yapmış olduğu illüstrasyon, ortada kitabın 1907 yılı baskısına illüstrasyonlar yapan Carlo Chiostrì'ye ait bir illüstrasyon ve sağda 1911 yılı baskısına ait Attilio Mussino'nun illüstrasyonu gösterilmiştir.

Şekil 2.68 Pinokyo kitabının 1883, 1907 ve 1911 yıllarından illüstrasyonlar, 20.yy, İtalya. (<https://cbv.comune.verona.it/mostre-virtuali/pinocchio-2/guida-alle-edizioni-illustrate/>) Erişim tarihi 22 Mart 2022

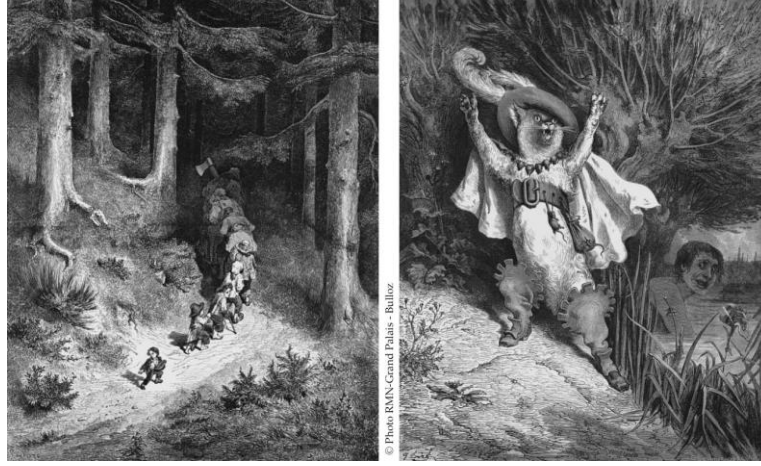
Fransa'da 1697 yılında Charles Perrault'un çocuklar için derlemiş olduğu Contes de ma mere l'Oye (Anne Kaz Masalları) 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında öncelikli olarak Tales of Mother Goose adıyla İngiltere'de ardından diğer Avrupa ülkelerinde kendi dillerine çevrilerek resimli kitaplar haline getirilmiştir. Özellikle Kırmızı Başlıklı Kız, Uyuyan Güzel, Çizmeli Kedi ve Mavisakal ayrı kitaplar olarak resmedilerek basılmışlardır. Şekil 2.69'da üç sayfasından örnekler gösterilen Charles Perrault'un derlemiş olduğu Anne Kaz Masalları'na ait 1695 tarihli bir el yazması eserde girişte tam sayfa ve iç sayfalarda metinlerin üstünde yer alacak şekilde renkli guaj boya ile yedi adet küçük illüstrasyon yapılmış olduğu görülmüştür. Görselde solda giriş sayfasında yer alan tam sayfa illüstrasyona, ortada Mavi Sakal masalına ait illüstrasyona ve sağda Kırmızı Başlıklı Kız masalına ait illüstrasyona ait sayfalara yer verilmiştir. İllüstrasyonları kimin yapmış olduğu belirtilmemiş, "Matmazel'e (Elisabeth Charlotte d'Orléans) sunulmak üzere, ithaf imzalı 'PP' ile hazırlanmıştır." metni yer almıştır. "PP" imzasının Charles Perrault'un babası Pierre Perrault'u ifade ettiği düşünülmüştür (Pichon-Bonin, 2007; The Morgan Library & Museum, 2022).

Şekil 2.69 Charles Perrault'un Anne Kaz Masalları kitabının 1695 tarihli el yazmasından illüstrasyonlu sayfalar, 17. yy, Fransa .
(<https://www.themorgan.org/collection/charles-perrault/9>),
(<https://www.themorgan.org/collection/charles-perrault/69>),
(<https://www.themorgan.org/collection/charles-perrault/59>) Erişim tarihi 21 Mart 2022

Charles Perrault'un Anne Kaz Masalları kitabı el yazmaları ile ilk baskılarının sayfa altlarında ve üstlerinde küçük vinyetler¹⁶ kullanılarak, ardından farklı tekniklerle yapılmış illüstrasyonlar ile defalarca basılmıştır. Bunlar içinde üzerinde en çok konuşulan Anne Kaz Masalları kitap illüstrasyonlarını Gustave Doré yapmıştır. Yayımcı Jules Hetzel tarafından 1862 yılında basılmış olan eserde Gustave Doré'un illüstrasyonlarına kırk adet tam sayfa kompozisyon olarak yer verilmiştir. Bunlardan on bir tanesi sadece Le Petit Poucet (Küçük Baş parmak) adlı masal için yapılmıştır. G. Doré illüstrasyonlarında kendi üslubunu yansıtarak masal kahramanlarına romantik bir görünüm kazandırmıştır. İllüstrasyonlardaki detaylar, masal kahramanlarına vuran teatral ışıklar gibi özellikler ile G. Doré'un yapmış olduğu illüstrasyonlar masallara zenginlik katmıştır (Pichon-Bonin, 2007). Kitapta yer alan illüstrasyonlara örnek olarak Şekil 2.70'de solda Le Petit Poucet ve sağda Chat botté (Çizmeli Kedi) illüstrasyonları gösterilmiştir.

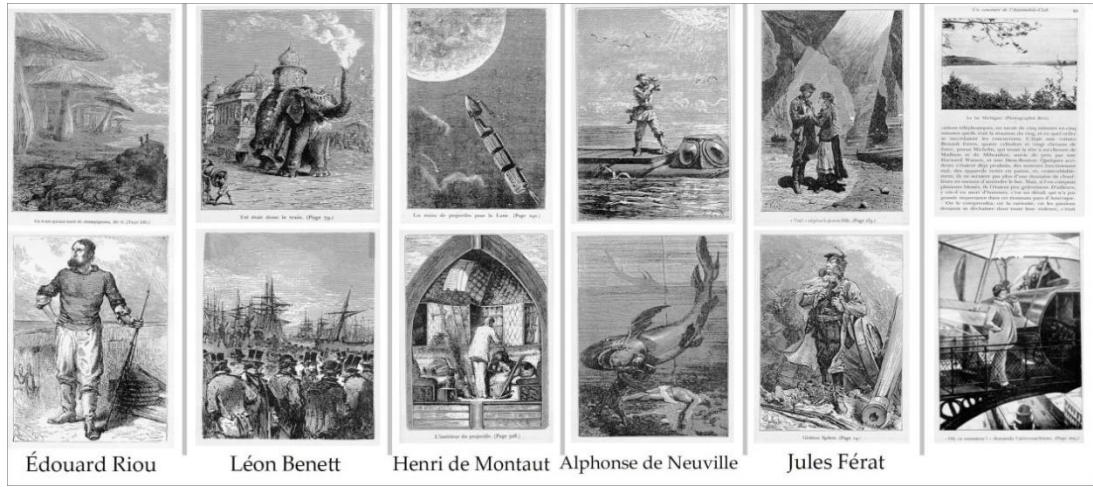
¹⁶ Vinyet: İllüstrasyonun olduğu zeminin renginde yumuşak bir şekilde sınırlarının kaybedilerek merkezinin ön plana çıkarılmasıdır (Wigan, 2012, s.259).

Şekil 2.70 Gustave Doré'un Anne Kaz Masalları illüstrasyon örnekleri, 19. yy, Fransa. (<https://histoire-image.org/fr/etudes/illustration-livre-enfants-autour-contes-perrault>) Erişim tarihi 21 Mart 2022

Fransa'da Jules Verne'in Cinq semaines en ballon: Voyage de découvertes en Afrique par trois Anglais (Balonla Beş Hafta) adlı eseri 1863'de yayımlanmış ve bilim-roman adlı eserlerin başlangıcı olmuştur. Jules Verne'in coğrafi bilimsel romanlar olarak genç okuyucular için yazmış olduğu eserler daha sonraki dönemlerde metinler azaltılıp resimlendirilerek daha küçük çocuklar için resimli kitaplar oluşturulmuştur. Jules Verne'in yazdığı romanları yayımcı Pierre-Jules Hetzel basmış, Édouard Riou, Léon Benett, Henri de Montaut, Alphonse de Neuville, Emile-Antoine Bayard, Jules Férat ve George Roux tarafından illüstrasyonları yapılmıştır. J. Verne kitaplarının ilk illüstratörü olan Édouard Riou kitaplara illüstrasyon yapmış diğer sanatçılar arasında en çok tanınan illüstratör olmuştur. Indiana DePauw Üniversitesi'nde Modern Diller profesörü olan Arthur B. Evans (1998) bir makalesinde Jules Verne romanları için Hetzel baskılarında binden fazla illüstrasyon yapılmış olduğunu ve her roman için ortalama altmış civarı illüstrasyon basıldığını ifade etmiştir. İllüstratörlerin çizimlerini ahşap kalıplara ve metal plakalara aktaran sanatçıların isimlerini de makalesinde şöyle sıralamış; "Pannemaker, Hildibrand, Barbant, Prunaire, Dumont, Coste, Lavallé, Meaulle vd." ve illüstratörler ile çalışan oyma sanatçılarının yeteneklerinin Jules Verne romanlarının dünya çapında üne kavuşmasında önemli rolleri olduğunu ifade etmiştir (s.247).

Jules Verne roman illüstrasyonları üzerinden kitap illüstrasyonlarının evrelerini gözlemek mümkün olmuştur. 1850’lerde iki tonlu litografi, fotoğraf ve fotolitografinin kullanılmaya başlanmış olmasıyla ahşap gravürlere oyulup metal plakalara aktarılan illüstrasyonların yerini bu teknikler almaya başlamıştır. 1892’de Léon Benet’in illüstrasyonlarını yapmış olduğu Voyages Extraordinaires adlı roman baskısında yayımcı kitaba kromolitografi tekniği ile iki renkli haritayı dahil ettiklerini belirtmiştir. Voyages Extraordinaires adlı romanda ikinci illüstratör olan George Roux’un illüstrasyonlarında iki teknikle baskı yapıldığı gözlenmiştir. Biri eski teknik ahşap gravür ile tek tonlu baskılar, diğeri ise iki tonlu baskılar elde edilen litografi olmuştur. J. Verne romanlarının 1904’den sonraki baskılarında ise gerçek fotoğraflar kullanılmaya başlanmış ve ardından 1907’de J. Verne’in vefatından sonraki baskılarda modern illüstrasyonlar kullanılmıştır (Evans, 1998). Şekil 2.71’de soldan sağa sırasıyla Édouard Riou, Léon Benett, Henri de Montaut, Alphonse de Neuville ve Jules Férat’ın illüstrasyonlarından ikişer örnek ile en sağda yer alan üstteki görselde fotoğraf, alttaki görselde modern illüstrasyon kullanılmış Jules Verne kitap sayfalarına yer verilmiştir.

Şekil 2.71 Jules Verne illüstrasyonlarından örnekler, 19.yy sonları ve 20.yy başları, Fransa. (Evans, 1998, s.250, s.245, s.252, s. 253, s.255 ve s.261)

İsveç’li sanatçı John Bauer 1900’lü yıllarda basılmış olan masallar için yapmış olduğu illüstrasyonlar ile devler, cüceler ve elflerden oluşan fantastik illüstrasyonların temellerini atan illüstratörler arasında yerini almıştır. İsveç halk masallarından oluşan Bland tomtar och Troll (Cüceler ve Devler Arasında) adlı

çocuk masalı için İsveçli yazarlar tarafından hazırlanan sekiz ciltlik masal kitabının ilk cildi 1907’de basılmış ve bu kitap için John Bauer illüstrasyonlar yapmıştır. İlk ciltte siyah, sarı ve gri tonlu illüstrasyonlar yer alırken daha sonraki ciltlerde yer alan illüstrasyonlar renkli basılmışlardır. Şekil 2.72’de John Bauer’in yapmış olduğu üç farklı masal illüstrasyonundan örnekler gösterilmiştir. Solda İsveçli yazar Anna Wahlenberg’in yazmış olduğu Long, Long Ago masalının illüstrasyonlarından bir örneğe (1903), ortada Bland tomtar och Troll adlı kitap için yaptığı iç sayfa kapak illüstrasyonuna (1907) ve sağda İsveçli yazar Walter Stenström’ün The Boy and the Trolls adlı eseri için 1915’de yapmış olduğu illüstrasyonlardan bir örneğe yer verilmiştir (Art Passions, 2022; John Bauers Museum, 2022).

Şekil 2.72 John Bauer’e ait üç farklı illüstrasyon örnekleri, 20. yy, İsveç. (<http://www.johnbauersmuseum.nu/konst-1>), (<http://www.johnbauersmuseum.nu/konst-2>), (<http://www.johnbauersmuseum.nu/konst-6>) Erişim tarihi 22 Mart 2022

İsveçli çocuk kitapları yazarı Selma Lagerlöf Nobel edebiyat ödülünü kazanan (1909) ilk kadın yazar olmuştur. Selma Lagerlöf’ün ilkokul çocukları için 1906 yılında yazmış olduğu Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige (Nils Holgersson’un Serüvenleri) adı kitabı otuzdan fazla dile çevrilmiş, İsveç’de devlet okulları müfredatına alınmıştır. Kitapta geçen hikaye ve illüstrasyonlar ile okul öncesi ve ilkokul çocuklarına yaban kazı sırtında gezen parmak çocuğun hikayesinde İsveç coğrafyası anlatılmıştır. Bu eserin Türkiye’de Nils ve Uçan Kaz adıyla hem kitabı hem de çizgi filmi yayınlanmıştır. Şekil 2.73’de kitabın farklı tarihlerde yapılmış baskılarına ait üç illüstrasyon örneğine yer verilmiştir. Görselde solda Amerikalı vitray sanatçısı ve çocuk kitabı illüstratörü olan Mary Hamilton Frye’in kitabın 1907 yılı baskısı için yapmış olduğu illüstrasyon örneği, ortada Hollandalı

ressam ve grafik tasarımcısı olan Anton Franciscus Pieck'in 1940 yılı baskısı için yapmış olduğu illüstrasyon örneği ve sağda İsveçli illüstratör Lars Klinting'in 1989 yılı baskısı için yapmış olduğu illüstrasyon örneği gösterilmiştir.

Şekil 2.73 Selma Lagerlöf'e ait Nils Holgersson'un Serüvenleri adlı çocuk kitabına ait üç farklı dönemde yapılmış illüstrasyon örnekleri. 20.yy, İsveç. (<https://digital.library.upenn.edu/women/lagerlof/nils/258.gif>), (<http://www.janolssonvykort.se/img/4290.jpg>), (<https://www.barnesandnoble.com/w/wonderful-adventures-of-nils-lagerlof-selma/1127273134?ean=9780863151392>) Erişim tarihi 27 Mart 2022

Danimarka'da doğmuş olan Kay Rasmus Nielsen 1911-1916 yılları arasında İngiltere'de yaşamış ve İngiliz illüstratörler Arthur Rackham ve Harry Clarke ile hediye kitaplara illüstrasyonlar yaparak ünlenmiştir. Sanatçı İngiltere'de Charles Perrault Masallarından Uyuyan Güzel, Çizmeli Kedi, Külkedisi ve Mavi Sakal adlı masallara illüstrasyonlar yapmıştır. Peter Christen Asbjørnsen ve Jørgen Engebretsen Moe tarafından derlenmiş olan İskandinav ve Norveç masallarından oluşan East of the Sun and West of the Moon adlı çocuk koleksiyonu gibi eserlere renkli ve tek renkli illüstrasyonlar yapmıştır. 1917 yılında Danimarka'ya dönen sanatçı Kopenhag'ta tiyatro dekorları hazırlamıştır. 1924'de yayımlanan Andersen Masalları'nın ardından Grimm Kardeşler'in Hansel ve Gratel masalına illüstrasyonlar yapmıştır. İllüstrasyonlarında yapmış olduğu kenar süslemelerinde goblenler ve duvar halılarında kullanılan *millefleur*¹⁷ deseninden esinlenmiştir. 1939

¹⁷ Millefleur: Fransızca "mille fleur" bin çiçek anlamına gelmektedir. Ortaçağ'da ortaya çıkmış olan goblen ve diğer uygulamalı sanatlarda kullanılan birçok küçük çiçek ve bitkiden oluşan motife verilen ad (educalingo.com/tr/dic-en/millefleur).

yılında Amerika'ya giden K. Nielsen Walt Disney'de konsept sanatçısı olarak çalışmıştır (Pook Press, 2022b). Şekil 2.74'de solda Andersen Masalları için yaptığı bir illüstrasyona, ortada Grimm Kardeşler'in Hansel ve Gratel'inden bir illüstrasyon örneğine ve sağda ise East of the Sun and West of the Moon adlı çocuk serisine yapmış olduğu illüstrasyonlarından birine yer verilmiştir.

Şekil 2.74 Kay Nielsen'e ait üç farklı masal illüstrasyonu örneği, 20. yy, Danimarka. (<https://www.pookpress.co.uk/project/kay-nielsen-illustration-gallery>) (görsel 1, 19 ve 28) Erişim tarihi 21 Mart 2022

Alman pratisyen hekim Dr. Heinrich Hoffmann'ın 1844 yılında görgü kuralları ile ahlaki değerleri anlatan on hikayeden oluşan kendi çocuğu için defter üstüne yaptığı resimli çalışması 1858'de Der Struwwelpeter (Slovenly Peter) adıyla kitap olarak basılmıştır. 3-6 yaş arası çocuklar için oluşturduğu bu kitap ile Dr. Hoffmann 19. yüzyıl Almanya burjuvası ve Viktorya dönemi İngiltere'sinin orta sınıfının değerlerini pedagojik olarak ortaya koymuş ve kitap tüm zamanların en ünlü Alman çocuk kitabı olmuştur. Der Struwwelpeter 1994 yılında 540. baskısını yapmış, on beşten fazla dile çevrilmiştir. Kitapta yer alan on hikayeden dokuzunda itaatsiz çocukların başlarına gelen kötü olayların konusu işlenmiştir. Hikayelerdeki yanlış davranan çocukların başına gelen olaylar abartılı ve acımasızca işlenmiş olduğundan dolayı günümüz pedagogları kitabın çocuklara uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Oysa döneminde Amerika'da "mizahi ve öğretici", İngiltere'de "komik" olarak ifade edilmiştir. Metinle iç içe geçmiş ve hikayesinin yanında yer alan illüstrasyonlardan dolayı Der Struwwelpeter kitabı Almanca yazılmış en eski çizgi roman olarak kabul edilebilir denilmiştir. Kitap artık çocuklar için değil, içindeki görsellerin

yorumlanmasıyla yetişkinlerin anlayacağı politik veya sosyal hicivler için kullanılır olmuştur (Fischer, 2021; Reed, 2014). H. Hoffman çocuklar için beş kitap daha yayımlamış ama hiçbiri Der Struwwelpeter'in başarısına ulaşmamıştır. Şekil 2.75'de Der Struwwelpeter kitabından illüstrasyonlara yer verilmiştir.

Şekil 2.75 Dr. Heinrich Hoffmann'ın Der Struwwelpeter kitabı. 19. yy, Almanya. (https://www.gutenberg.org/files/12116/12116-h/12116-h.htm#Shock-headed_Peter) Erişim tarihi 23 Mart 2022

Alman şair ve illüstratör Wilhelm Busch'un 1865 yılında yazıp resimlemiş olduğu Max und Moritz-Eine Bubengeschichte in sieben Streichen (Max ve Moritz-Yedi Şakada Bir Çocuğun Hikayesi) adlı eseri basıldığı günden bugüne kadar Almanya'da popülerliğini yitirmemiş çocuk klasikleri arasında gösterilmiştir. Kitapta iki tane yaramaz çocuğun yaşadıkları köyde yaptıkları zarar verici şakalar konu edilmiştir. Hikayenin sonunda kötü şakalar yapan çocukların cezalarını ölerек çektikleri anlatılmıştır. W. Busch esprili dille yazdığı hikayesine karikatürize karakterler çizmiştir. Wilhelm Bush'un çizimleri de Heinrich Hoffman'ın çizimleri gibi modern çizgi romanın öncüsü olarak kabul edilmişlerdir (Reed, 2015). Şekil 2.76'da solda W. Bush'un 1865 tarihli bir orijinal çizimine ve kitabın 1930 yılı baskısından iki sayfaya sağ iki görselde yer verilmiştir.

Şekil 2.76 Wilhelm Busch'un Max und Moritz kitabından illüstrasyonlar, 19. yy, Almanya. (<https://www.wilhelm-busch.de/werke/max-und-moritz/max-und-moritz-streich-4/blatt-5>) ve (<https://blogs.bl.uk/european/comics-unmasked>) Erişim tarihi 23 Mart 2022

1910'larda İsviçre'de ortaya çıkan Dadaizm akımı sanatçıları bu akıma verdikleri "Dada" ismini bir sözlükten gelişi güzel almışlardır. Dada kelimesi "hobby horse" (zevk için binilen at) anlamında ve çocukların ata biner gibi yaptıkları at başlı çubuktan oluşan çocuk oyuncağını ifade etmek için kullanılmıştır. Buna rağmen Dadacılar çocuklar için çok az kitap üretmişlerdir. 1924-1925 yılları arasında Kurt Schwitters ve Käthe Steinitz birlikte Hahnepeter (Horoz Peter), Die Märchen vom Paradies (Cennet Masalları) ve Die Scheuche (Korkuluk) adlı tipografik tasarımların yer aldığı üç deneysel çocuk kitabı hazırlamışlardır. 1945'e gelindiğinde ise Alman Dadaist sanatçı Hanna Höch çocuklar için bir resimli kitap hazırlayıp yayımlamıştır. Dadaizm akımının öncülerinden ve Dadaist fotomontajı oluşturup aktif olarak illüstrasyonlarında kullanan Hanna Höch hazırlamış olduğu resimli çocuk kitabında yine fotomontaj tekniğini kullanmıştır. Çocuk kitabında efsanevi yaratıklar olan Runfast, Dumblet, Snifty ve Meyer adlı kahramanların büyülü bir bahçede geçen maceraları anlatılmıştır. Hanna Höch'ün mekanik ve organik formları bir araya getirerek oluşturduğu illüstrasyonların çocukları fantastik dünyalara ulaştırdığı ifade edilmiştir (Luyken, 2022; Rudick, 2010). Hanna Höch'ün 1945'de yayımlanmış kitabı 2010 yılında tekrar basılarak çocuk okuyuculara sunulmuştur. Güncel kitabın ikinci baskısı olan 2012 yılı baskısından örnek sayfalara Şekil 2.77'de yer verilmiştir.

Şekil 2.77 Hanna Höch'ün 1945'de hazırladığı kitabın 2012 yılı baskı örneği, 20. yy, Almanya. (<https://www.chairish.com/product/801587/hannah-hoch-picture-book-illustrated-hardcover>) Erişim tarihi 13 Mart 2022

19. yüzyıl sonlarında başlayıp 20. yüzyıl başlarında İngiltere'de hızlı bir ilerleme kaydetmiş olan resimli çocuk kitaplarına aynı dönemlerde Avrupa'da da önem vermeye başlanmış ama özellikle Rus illüstratörler çocuk kitaplarında çok başarılı çalışmalar ortaya koymuşlardır. İngiliz çocuk kitapları illüstratörlerinden etkilenen Rus illüstratörlerin kendi Rus stillerini dahil ederek çocuklar için ürettikleri resimli kitaplar sanat eserleri olarak kabul edilmişlerdir.

2.3.2.4 Rusya'da Çocuk Kitapları İllüstrasyonu

Rusya'da ilk resimli çocuk kitabı 1694'yılında kraliyet şairi ve kraliyet çocuklarının öğretmeni olan Karion Istomin'in hazırlamış olduğu Bukvar adında resimli alfabe kitabı olmuştur. Rusça alfabe kitabında her harf için özenle tasarlanmış resimlere yer verilmiştir. Rusça'nın yanında Yunanca, Latince ve Lehçe de içeren kitap bakır gravür tekniği ile basılmıştır. Karion Istomin alfabe kitabını hazırlarken hitap ettiği çocuklara empati yaptığı, kitabı çocukların anlayacağı üslupta hazırlamaya dikkat ettiği ifade edilmiş ve Karion Istomin Rus edebiyatının ilk çocuk yazarı olarak kabul edilmelidir denilmiştir (aktaran University of Washington Libraries, 2022a). Şekil 2.78'de kitaptan üç sayfaya yer verilmiştir.

Şekil 2.78 Karion Istomin'in alfabe kitabından örnek sayfalar, 17. yy, Rusya. (<http://nav.shm.ru/en/exhibits/2592>) Erişim tarihi 23 Mart 2022

Gazeteci ve yayımcı Nikolai Novikov Rusya'da 1785-1789 yılları arasında *Detskoe chtenie dlia serdtsa i razuma* (Kalp ve zihinler için çocuk edebiyatı) adında çocuk dergisi çıkartmıştır. Rusya'da çocukları farklı bir halk olarak gören ve gösteren ilk kişi Nikolai Novikov olmuştur. Dergide çocuklara ahlaki değerlerin yanında, fizik, doğa, tarih, coğrafya ve bilim içerikli hikayeler yazılmış, “Ana ilke tukuyla öğrenmektir” denilmiştir (Poryadina, 2004; Stommels, 2009). Dergide vinyetler ve illüstrasyonlara da yer verilmiştir.

1870'lerde Neo-Rus Stili'nin¹⁸ benimsenmesi üzerine sanatın pek çok aşamasında kullanılmaya başlanan folklorik Rus desenler Avrupa'dan gelen Art Nouveau akımının etkileriyle birleşmiş, ortaya kendine özgü Rus Stili kitap illüstrasyonlarını çıkarmıştır. 19. yüzyılda Batıda olduğu gibi Rusya'da da kullanılmaya başlanan litografi ve kromolitografi gibi tekniklerin kullanımı ile kitap illüstrasyonları renklendirilmiştir. Rus Stili ve Rus Art Nouveau'su olan Mir iskusstva'nın etkisiyle Rus çocuk kitapları illüstrasyonlarında çok hızlı ilerlemeler kaydedilmiştir. Rus illüstratörler Batının stilize süslemelerini kendi folklorik desenleri ile bir araya getirerek çocuk kitapları illüstrasyonlarından sanat eserleri ortaya çıkarmışlardır.

¹⁸ Neo-Rus Stili: 1870'lerde Rus halk zanaatlarının tekrar canlandırılması için köylülerin şehirlere gidip fabrikalarda çalışmaları yerine köylerinde kalıp, halk zanaatlarını yapmaları için eğitilmiş ve seçkin bir kitlenin atölyeler kurmasıyla başlamış (University of Washington Libraries, 2022b), sahne ve tiyatro dekorlarında folklorik desenlerin kullanılmasıyla devam etmiş Rus sanat akımıdır. Bu akımda duvar resimleri, posterler ve kitap illüstrasyonlarında Rus Folklorik desenler stilize edilerek kullanılmıştır.

Rus folklorik desenlerini, parlak renklerini resimlerinde ve illüstrasyonlarında kullanarak Rus stiline oluşmasında etkili olmuş en önemli isimlerden biri olan mimar, ressam ve grafik tasarımcı olan Viktor Vasnetsov yaptığı çalışmalar ile Rus sanatının yeniden canlanmasında önemli rol oynamıştır. Viktor Vasnetsov üretmiş olduğu eserlerinde Rus mitolojisi, efsaneleri ve halk masallarından ilham alıp uygulayan ilk sanatçı olmuş, hem resimlerinde hem de mimari yapılarında kendine özgü masalsı eserler ortaya koymuştur. Viktor Vasnetsov Rus Mir iskusstva sanat akımı öncesi Rus resim sanatında ortaya çıkan Neo-Rus stiline kurucusu olmuştur. Rus şair Aleksandr Puşkin'in doğumunun yüzüncü yılı için Viktor Vasnetsov'un 1899'da hazırlamış olduğu Pesn o veshchem Olege (Bilge Oleg'in Şarkısı) adlı iki kırım broşür gibi katlanan illüstrasyonlu çalışmasına Şekil 2.79'da yer verilmiştir.

Şekil 2.79 Viktor Vasnetsov'un Pesn o veshchem Olege'inden sayfa, 19. yy, Rusya. (Stommels, 2009, s.47)

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında Avrupa'da varlık gösteren Arts and Crafts ve Art Nouveau hareketlerinin Rusya'ya yansımaları olan Mir iskusstva akımı 1898 yılında bir grup Rus sanatçı tarafından kurulmuş ve Rus Art Nouveau'sunun ifadesi olmuştur. Sanatçılar aynı adla dergi çıkarmışlar, eserlerini ve düzenlemiş oldukları sergilere dair bilgileri bu dergi aracılığı ile duyurmuşlardır. Aynı dönemde sanat ve edebiyat içerikli Vesny, Zolotoe runo, Apollon gibi farklı dergiler ile de sanatçılar eserlerini paylaşma imkanı bulmuşlardır. Bu dönemde Avrupa'da olduğu gibi Rusya'da da illüstrasyonlu kitaplara ilgi artmış Mir iskusstva akımı sanatçıları Avrupa'daki illüstratörlerden ve dönemi etkisi altına alan Japon Ukiyo-e ahşap baskı sanatından etkilenmişlerdir. Sanatçılar kendi folklorik öğelerini bu akımların özellikleri ile harmanlayarak kendine has bir üslup oluşturan

illüstrasyonlar üretmişlerdir. Alexandre Benois, Ivan Yakovleviç Bilibin, Dmitry Mitrohin, Georgy Ivanovich Narbut ve Sergei Chekhonin Mir iskusstva hareketinin Rusya’da duyurulması ve yayılması için çalışarak önemli eserler ortaya koyan illüstratörlerin başında yer almışlardır (Özakın, 2018; Stommels, 2009).

Mir iskusstva hareketinin kurucularından biri olan sahne-dekor tasarımcısı, ressam ve illüstratör Ivan Yakovleviç Bilibin 1899 yılında ilk olarak Ivan Tsarevich, Firebird ve Grey Wolf adlı Rus halk masalına illüstrasyonlar yapmış, ardından gelen kırk yıl boyunca pek çok Rus halk masalını resimlemeye devam etmiştir. Yapmış olduğu kitap illüstrasyonlarından dolayı ressam Nikolai Radlov illüstratör Ivan Bilibin için “İlk profesyonel kitap ressamı” ifadesini kullanmıştır. Şekil 2.80’de solda Ivan Bilibin’in 1904’de yazıp resimlediği Olga Olga adlı Rus Halk Masalı kitabının kapak illüstrasyonuna, ortada 1905 yılında Rus şair ve yazar Aleksandr Puşkin’e ait Çar Sultan Masalı için yapmış olduğu kitap illüstrasyonundan bir sayfaya ve aynı görselde sağda 1900’de yaptığı Altın Horoz Masalı kitap illüstrasyonundan bir örneğe yer verilmiştir. Örneklerde görüldüğü gibi Ivan Bilibin Neo-Rus Stili’nin etkisi ile illüstrasyonlarında Rus folklorik desenlerini ve canlı renkleri kullanmıştır. Ivan Bilibin yaptığı illüstrasyonlara Gotik¹⁹, Orta Çağ, Barok²⁰, Rokoko²¹, Arts and Crafts ile döneminin sanat akımı olan Art Nouveau ve Japon tahta baskı sanatı Ukiyo-e etkilerini yansıtmıştır. Eserlerinde eski Rus yazı stilini ve sayfa bordürlerinde Gotik sanatın girift bitki desenlerini kullananan Ivan Bilibin’in çalışmaları kromolitografi tekniği ile renkli basılmışlardır. Ivan Bilibin döneminin en etkin sanat dergisi olan Mir iskusstva dergisine yapmış olduğu illüstrasyonlar ile hem kendi illüstrasyonlarının hem de derginin dünya çapında ilgi görmesini sağlamıştır (Özakın, 2016; Rusya Kültür Bakanlığı, 2022).

¹⁹ Gotik Sanatı: 12.yy’ın ilk yarısında Fransa’da ortaya çıkıp tüm Avrupa’ya yayılan Orta Çağ ile Rönesans arasında kalan, önce mimariyi ardından diğer sanatları etkileyen bir üslup olmuştur. Çok pencereci mimarilerde kullanılan vitrayların canlı renkleri Art Nouveau’ya ilham vermiş ve kitap illüstrasyonlarını etkilemiştir.

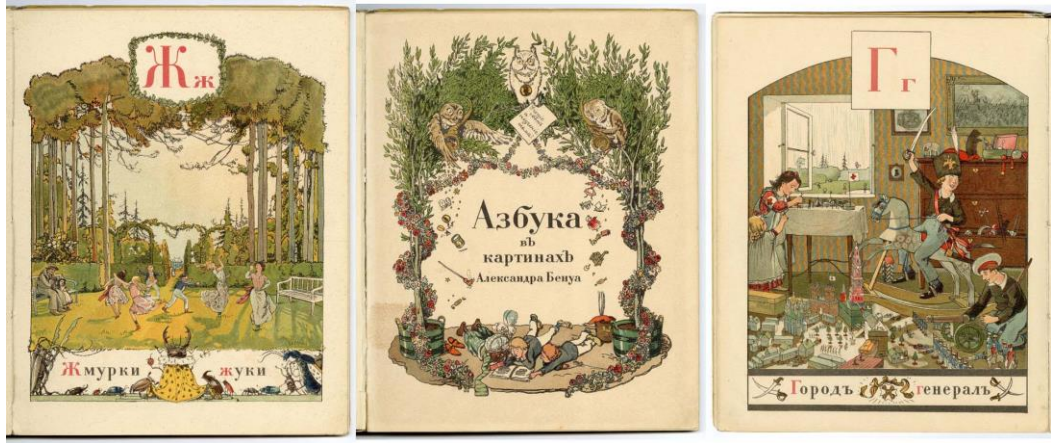
²⁰ Barok Sanatı: 1600-1750 arasında Avrupa’da önce mimaride görülüp ardından diğer sanatları da etkilemiştir. Mimaride ve heykelde girintili çıkıntılı formlar, resimde teatral hareketli figürler olarak yansımıştır (Turani,1993, s.2).

²¹ Rokoko Sanatı: 18.yy’ın ortalarında barok üslubunun kabalığına tepki olarak Fransa’da doğup Avrupa’ya yayılmış, ince ve zarif hatlı süsleme sanatıdır (Turani, 1993, s.124).

Şekil 2.80 Ivan Bilibin'in kitap illüstrasyonlarından örnekler, 20. yy, Rusya. (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2597/full/full/0/default.jpg>), (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2485/full/full/0/default.jpg>) Erişim tarihi 23 Mart 2022 ve (https://www.culture.ru/persons/10137/ivan-bilibin#material_435920-2) Erişim tarihi 7 Mart 2022

Mir iskusstva hareketinin bir diğer kurucusu olan grafik tasarımcı, sanat eleştirmeni, sanat tarihçisi, set-kostüm tasarımcısı ve illüstratör olan Alexandre Benois Rus halk sanatını bale dekorlarında kullanarak Rus kültürünü Avrupa'ya tanıtmıştır. Alexander Pushkin'in Queen of Spades adlı öykü kitabı ile The Bronze Horseman şiir kitabına illüstrasyonlar yapmış, çocuklar için Alphabet in Pictures adlı resimli alfabe kitabı hazırlamış ve bu çalışmaları Rus kitap illüstrasyonu tarihinde önemli eserler olarak yerlerini almışlardır. Sanatçı Alphabet in Pictures (Resimlerdeki Alfabe) adıyla 1904 yılında Art Nouveau üslubunda hazırlamış olduğu alfabe kitabındaki illüstrasyonları suluboya ile çalışmış, konturları için kromolitografi yöntemi kullanmıştır. Her harf için ayrı yapılan illüstrasyonların konuları Rus masallarından, egzotik unsurlardan ve günlük olaylardan seçilmiştir. Bu kitapta yer alan alfabe sayısı devrim sonrası oluşturulan Rusya alfabesinden daha fazla sayıda harf içerdiği görülmüştür (University of Washington Libraries, 2022e) Şekil 2.81'de Alexandre Benois'nin Alphabet in Pictures adlı kitabından örnek üç sayfaya yer verilmiştir.

Şekil 2.81 Alexandre Benois'in Alphabet in Pictures kitabından sayfalar, 20.yy, Rusya.

(<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2625/full/full/0/default.jpg>),

(<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2616/full/full/0/default.jpg>),

(<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2622/full/full/0/default.jpg>) Erişim tarihi 12 Mart 2022

20. yüzyılın başlarında Rusya'da güzel sanatlara dair kitaplar basıp yayımlayan ilk matbaanın kurucusu olan Joseph (Iosif) Nikolaevich Knebel resimli çocuk kitapları konusunda özenli tasarımlar yapmış ve pek çok kitap basmıştır. Çocuklara yönelik sanat içerikli yayımlar hazırlayıp basan J. N. Knebel 1906-1918 yılları arasında Rus halk masalları ve farklı dillerden çevrilmiş çocuk masallarından oluşan *Hediye Serisi* adı altında çıkarttığı elli civarında kitap için döneminin en iyi illüstratörleri ile çalışmıştır. Knebel matbaası için çalışan illüstratörler arasında en ünlü olanları Elena Polenova ve genç nesil Mir Iskusstva üyeleri Georgy Narbut ve Dmitry Mitrohin olmuşlardır. Knebel için çalışan illüstratörlere *Mükemmel kalitede ve sanatsal zevkte kitap yaratıcıları* anlamına gelen *Knebelistler* denilmiştir (aktaran University of Washington Libraries, 2022c). Şekil 2.82'de solda illüstratör Georgii Ivanovich Narbut'un illüstrasyonlarını yaptığı şair Vasily Andreyevich Zhukovsky'nin *The war of the mice and the frogs* adlı şiirinden uyarlanmış *Kak' myshi kota khoronili* (Fareler bir kediye nasıl gömdü?) adlı çocuk kitabı illüstrasyonuna yer verilmiştir. Aynı görselde ortada Dmitrii Isidorovich Mitrokhin'in yaptığı Richard Gustafsson'a ait *Zemnoï globus'* papy adlı kitaptan bir

illüstrasyon ve sağda Rus masalı Father Frost masalı için Elena Polenova'nın yaptığı illüstrasyonlardan bir örneğe yer verilmiştir.

Şekil 2.82 Soldan sağa sırasıyla Georgiï Ivanovich Narbut, Dmitriï Isidorovich Mitrokhin ve Elena Polenova'ya ait çocuk kitabı illüstrasyon örnekleri, 20.yy, Rusya. (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2275/full/full/0/default.jpg>), (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2578/full/full/0/default.jpg>) ve (<https://www.artfund.org/whats-on/exhibitions/2014/11/18/a-russian-fairytale-the-art-and-craft-of-elena-polenova-exhibition>) Erişim tarihi 25 Mar 2022

1917'de Çarlık rejiminin yıkılarak Sovyetler Birliği'nin kurulmasının başlangıcı olan Rus devrimi ile 1920'lerde kitap illüstrasyonlarına Süprematizm²² ve Konstrüktivizm²³ sanat anlayışları hakim olmaya başlamıştır. Çocuk kitap illüstrasyonları da bu akımların etkisinde üretilmişlerdir. 1922 yılında Marc Chagall'ın öğrencisi olan El Lissitzky, Kazimir Malevich'in Süprematizm sanat anlayışından etkilenmiş ve About Two Squares adıyla çocuklara yönelik bir kitap hazırlamıştır. Otuz üç kelime ve on resimden oluşan kitabın başında sanatçı çocuklara kitabı okumamalarını, kağıt ve ahşap bloklar alıp boyayarak inşa etmelerini yazmıştır. Kitapta siyah, gri ve kırmızı olmak üzere üç renk kullanılmış,

²² Süprematizm: Açık, çember, dikdörtgen ve haç biçimlerinin kullanıldığı soyut geometriciliği benimseyen resim anlayışıdır. Sınırlı renk aralığına sahip bu anlayışı ilk olarak Rus sanatçı Kazimir Maleviç 1913'de Vladimir Tatlin, Aleksandr Rodçenko ile açtığı sergide duyurmuştur (Turani, 1993, s.137).

²³ Konstrüktivizm: 1913'de Rus sanatçılar Vladimir Tatlin ve Aleksandr Rodçenko'nun Kazimir Maleviç ile açmış oldukları sergide duyurdukları soyut resim anlayışıdır. Süprematizm'e benziyor gibi görünse de Konstrüktivizm işlevsel yapılardan ve teknolojiden ilham alınarak üretilmiştir. Plastik gibi çağdaş malzemelerle yapılmış soyut geometrik sanat yapıtlarıdır. Konstrüktivizm Hollanda'da "De Stijl Grubu" tarafından geliştirilmiştir. Konstrüktivizm Bauhaus hareketinin temelini oluşturmuştur (Turani, 1993, s.76; Little, 2017, s.114).

daire, kare çizgi ve dikdörtgen gibi geometrik şekillere tipografi dahil edilerek illüstrasyonlar yapılmıştır. İllüstratör hazırladığı bu kitabı ile çocukların yaratıcılığını uyandırarak grafik ve kitap tasarımına ilgi duymalarını hedeflemiştir (The British Library, 2022c). Şekil 2.83’da El Lissitzky’nin illüstrasyonlarını Süprematizm sanat anlayışında yapmış olduğu About Two Squares adlı çocuk kitabından dört örnek sayfa gösterilmiştir.

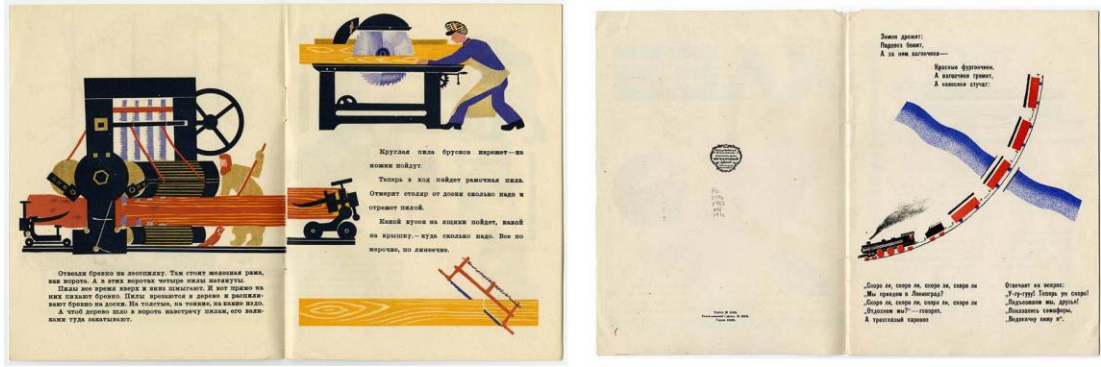
Şekil 2.83 El Lissitzky’nin Two Squares kitabından örnek illüstrasyonlar, 20. yy, Sovyetler Birliği. (<https://www.bl.uk/collection-items/about-two-squares-by-lissitzky>) Erişim tarihi 25 Mart 2022

Devrimin getirdiği düşünce sistemini çocuklara resimli kitaplar ile ulaştırmak isteyen yeni Rus sistemi ideolojik kitaplar üretmeye başlamıştır. Yeni Rusya’nın ideolojisini basan Devlet Yayınevi için Sovyet rejiminin çocuk edebiyatının kurucusu olan Samuil Marshak’ın çocuklar için yazdığı kitapları illüstratör Vladimir Vasil’evich Lebedev resimlemiştir. V. V. Lebedev illüstrasyonlarında yeni sanat akımlarını ve tipografik tasarımları kullanmıştır. Ice Cream (1925), Circus (1925), Yesterday and Today (1925), Baggage (1926) ve How a Plane Made a Plane (1927) adlı kitapların yer aldığı otuz civarında çocuk kitabını içeren bu çalışmalar 1922’de Lev Kliachko tarafından kurulmuş olan Raduga adlı Sovyet yayınevinde basılmışlardır. Şekil 2.84’de solda 1926’da basılmış olan Baggage adlı çocuk kitabının 1930’da yapılmış altıncı baskısından iki sayfaya ve sağdaki iki görselde ise ilk baskısı 1925’de yapılmış olan Circus adlı kitabın 1928 baskısının kapağına ve içinden bir sayfaya yer verilmiştir.

Şekil 2.84 Vladimir Lebedev'in illüstrasyonlarını yaptığı yeni Rusya Sovyet rejiminin resimli çocuk kitaplarından iki örnek, 20. yy, Sovyetler Birliği .
(<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/childrens/id/2493>),
(<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2794/full/full/0/default.jpg>),
(<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2802/full/full/0/default.jpg>) Erişim tarihi 16 Mart 2022

Aynı dönemde Sovyet çocuk edebiyatında endüstri, teknoloji ve işçileri konu alan *Üretim kitapları* yer almaya başlamıştır. Kitaplarda işçilerin günlük yaşantıları anlatılmış, çocuklara bazı basit nesnelerin nasıl yapıldıkları illüstrasyonlarla gösterilmiştir. Şekil 2.85'de bu amaçla hazırlanmış iki kitap örneğine yer verilmiştir. Görselde solda Vladimir Lebedev ile Delet Yayınevi'nde çalışan illüstratör Yevgeniya Evenbakh'ın birlikte resimlediği bir masanın nasıl yapıldığını anlatan *The Table* adlı çocuk kitabından iki sayfaya ve sağda Mikhail Aleksandrovich Froman'ın yazdığı ekmek üretim sürecini çocuklara anlatan Konstrüktivist akımın özelliklerini taşıyan illüstrasyonlarını Boris Kreitser ve Armen Barutchev'in birlikte yaptığı *Bread* adlı çocuk kitabından iki sayfa örnek olarak gösterilmiştir.

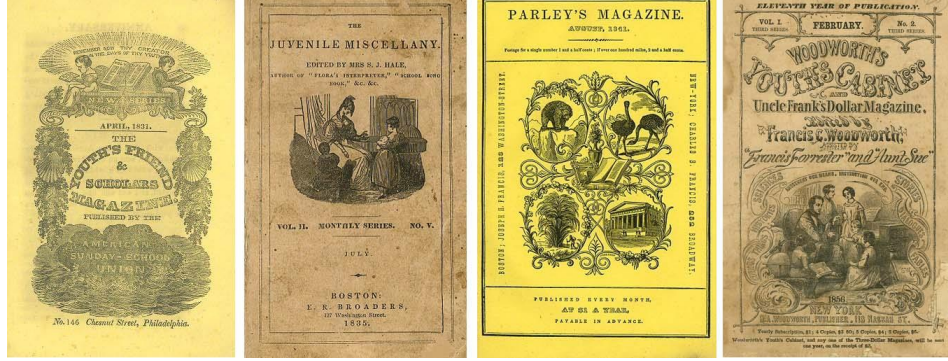
Şekil 2.85 V. Lebedev, Y. Evenbakh ve M. A. Froman illüstrasyonları ile Sovyet Devlet Yayınevi'nin çocuk üretim kitabı örnekleri, 20. yy Sovyetler Birliği .
<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2293/full/full/0/default.jpg>
<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2401/full/full/0/default.jpg> Erişim tarihi 25 Mart 2022

Sovyet rejiminde 1930'larda Stalin'in sıkı devlet politikası ile resimli çocuk kitapları rejime hizmet etmiş ve illüstratörler bu doğrultuda eserler ortaya koymuşlardır. 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Mir iskusstva hareketi sürecinde yapılmış illüstrasyonlu çocuk kitapları ve ardından devrimin ilk yıllarında devrimin öğretilerini çocuklara anlatmak için hazırlanmış illüstrasyonlu çocuk kitapları, daha sonraki süreçlerde yapılan Rus resimli çocuk kitaplarına öncülük etmişlerdir.

2.3.2.5 Amerika'da Çocuk Kitapları İllüstrasyonu

Amerika'da 1873 yılından önce çocuklar için hazırlanmış süreli yayınları araştıran akademik yazar Pat Pflieger'in yirmibeş yıllık araştırmaları sonucunda ortaya çıkarmış olduğu üzere 1789-1873 yılları arasında Amerika Birleşik Devletlerinde Juvenile Port-folio, Juvenile Gazette ve The Junior gibi sayısı 430 civarında olan eğitim, edebi ve dini içeriklere sahip 8-10 yaş aralığındaki çocuklara hitap eden illüstrasyonlu ve illüstrasyonsuz dergiler yayınlanmıştır. Bu dergilerin çoğunun ömrü bir yıldan az olsa da çocuklara yönelik yayınlar olarak tarihte yerlerini almışlardır (Pflieger, 2022). Şekil 2.86'da 1831-1857 yılları arasında çocuklar için yayımlanmış dört farklı aylık dergi kapağına yer verilmiştir. Görselde soldan sağa doğru birinci sırada 1823-1845 yılları arasında yayımlanmış olan The Youth's Friend, and Scholar's Magazine dergisinin 1831 yılı Nisan sayısı; ikinci sırada 1826-

1836 yıllar arasında yayımlanmış The Juvenile Miscellany dergisinin 1835 Temmuz sayısı; üçüncü sırada 1833-1844 yılları arasında yayımlanmış Parley's Magazine'nin 1841 yılı Ağustos ayı sayısı ve dördüncü sırada 1837 yılında Youth's Cabinet adıyla yayımlanmaya başlamış olan ve 1856'da Woodworth's Youth's Cabinet and Uncle Frank's Dollar Magazine adını alarak 1857'ye kadar yayımlanan derginin 1856 yılı Şubat ayı sayısı gösterilmiştir.

Şekil 2.86 ABD'de 1831-1857 yılları arası çocuk dergilerinden örnekler, 19. yy, ABD. (<https://www.merrycoz.org/covers/YFrScholar31.jpg>), (<https://www.merrycoz.org/covers/JMisc135.jpg>), (<https://www.merrycoz.org/covers/PP41.jpg>), (<https://www.merrycoz.org/covers/WYC56.jpg>) Erişim tarihi 27 Mart 2022

1800'lerde Amerika'da çocuklara eğitim amaçlı kitaplar üreten yazar ve yayımcı olan Samuel Griswold Goodrich sokak cep kitapları olan chapbooklardan devesa ölçülerde hazırlanmış coğrafya kitaplarına ve süreli yayınlara kadar geniş yelpazeli eserler üretmiştir. 1827'de Peter Parley takma adıyla çocuklar için coğrafya, biyografi, tarih, bilim ve çeşitli masallardan oluşan kitap serileri hazırlamıştır. Öğretmen ve yazar olan Jacob Abbott ise çocuklara yönelik üretilen pek çok eserde ortak çalışmış ayrıca bireysel olarak çocuk kitapları hazırlamıştır. 1841'de bireysel hazırlamış olduğu Franconia Stories adlı on ciltlik çocuklara coğrafya ve tarih bilgileri veren eseri ve çocuklara okuma öğretme amaçlı hazırlamış olduğu Rollo Learning to Read adlı eseri resimli çocuk kitapları tarihinde yerlerini almışlardır. Jacob Abbott'un çocuklar için hazırlamış olduğu Rollo Learning to Read adlı eğitim kitabının kapağına ve içinden illüstrasyonlu iki sayfa örneğe Şekil 2.87'de yer verilmiştir.

Şekil 2.87 Jacob Abbott'un Rollo Learning to Read kitabı, 19. yy, ABD. (<https://www.gutenberg.org/files/61817/61817-h/61817-h.htm>) Erişim tarihi 28 Mart 2022

1789'da Noah Webster'in hazırlanmış olduğu *The American Spelling Book* adlı sözlük çocuklar için temel ders kitabı olarak yaygın olarak kullanılmış ardından çocuklar için kurgu konular içeren kitaplar yazılıp yazılmamasına dair tartışmalar yapılırken 1850'de "There is no excuse now to read fairy tales." (Şimdi masal okumaya bahane yok) mesajı ile *The Arabian Nights* adlı masal Woodworth's *Youth's Cabinet* dergisinde yayımlanmıştır (Pfliege, 2022).

Amerika'da küçük çocuklar için hazırlanmış eğitim kitapları arasında en çok kullanılmış olan ve ilk olarak 1836 yılında basılan McGuffey's *First Eclectic Reader* adlı kitabı okul öncesi ve ilkökul eğitimi alacak çocuklar için eğitimci William Holmes McGuffey üretmiştir. Çocuklara okumayı, İngilizce dilini ve ahlaki temelleri öğreten bu kitap 1836-1925 yılları arasında Amerika'da 122 milyon satış yapmıştır. Yaş gruplarına göre eğitim veren kitapta bolca illüstrasyonlar kullanılmıştır. Bu süreçte eğitim kitapları dışında dergilerde yayımlanan masallar ve okuma metinlerine ilave olarak Amerikalı şair ve yazar Caroline Sturgis Tappan'ın çocuklar için 1848'de *Rainbows for Children* ve 1857'de *The Magician's Show Box, and Other Stories* adıyla yazmış olduğu kitaplar gibi resimli kitaplar da üretilmişlerdir.

Amerikan iç savaşı (1861-1865) döneminde çocuk kitaplarında ergenlik çağındaki erkek çocuklar için üretilen kitaplarda artış gözlenmiştir. Korsanlar ve şovalyelerle ilgili maceralar içeren kitaplarla gençleri asker olmaya hazırlayan eserler ortaya konmuş ve bu eserler özellikle beyaz ırktan erkek çocuklar için yazılmışlardır. Bu kitaplar için ırkçılığı, şiddeti ve erkek cinsiyetinin üstünlüğünü çocuklara empoze eden içeriklerle doldurulmuştur denilmiştir (Hendricks, 2020). Bu süreçte kız ve

erkek çocuklar için ayrı üretilen kitaplarla birlikte eğitim içerikli kitaplar da basılmıştır. Ardından 19. yüzyılın sonlarına doğru Amerikalı yazarlar ve illüstratörlerin yapmış olduğu çalışmalara ilave olarak İngiltere’den Amerika’ya giden Avrupa’lı sanatçılar tarafından eğlenceli içeriklere sahip illüstrasyonlu çocuk kitapları üretimleri başlamıştır. Amerika illüstrasyonlu çocuk kitaplarında İngiltere’yi takip etmiş, özellikle Noel öncesi üretilen lüks resimli çocuk kitapları İngiltere’de olduğu gibi Amerika’da da popüler olmuştur. Ezop Masalları, Andersen Masalları ve Grimm Kardeşler Masalları gibi eserler Amerikalı çocuklar için de resmedilmiş ve basılmışlardır. Şekil 2.88’de solda iç sayfaları tek renk ahşap gravür ile 1893’de basılmış Chit Chat for Boys and Girls çocuk kitabının renkli basılmış kapağına, ortada ve sağda yer alan iki görselde ise 1858’de Mother Goose’s Melodies with New Pictures adlı masalın renkli ahşap gravür tekniği ile basılmış chapbook kitabın örnek sayfalarına yer verilmiştir.

Şekil 2.88 1800’lerden illüstrasyonlu çocuk kitabı örnekleri, 19.yy. ABD. (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/childrens/id/183/>), (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/childrens/id/969/rec/3>), (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/childrens/id/971/rec/5>) Erişim tarihi 16 Mart 2022

1868’lerde Louisa May Alcott’un yazmış olduğu Little Women adlı romanı çocuklar için yazılmış aile konulu kitapların ilkleri arasında yer almıştır. Louisa May Alcott aile konulu iki roman daha yazmıştır. 1871’de Little Men: Life at Plumfield with Jo’s Boys ve 1886’da Jo’s Boys and How They Turned Out adlı eserleri 12-18 yaş aralığında yer alan çocuklar için üretilmiş ilk kitaplardandır denilmiştir. Ayrıca Amerikan çocuk romanları arasında MarkTwain’in 1876’da yazmış olduğu The

Adventures of Tom Sawyer, 1881’de yazdığı The Prince and the Pauper ve 1884’de yazdığı The Adventures of Huckleberry Finn adlı kitaplar da çocuklar tarafından ilgi görmüş ve bu eserler Amerikan çocuk edebiyatı klasikleri arasında yerlerini almışlardır. Bu eserlerin kapaklarının ve iç sayfalarının illüstrasyonlu olarak basıldıkları gözlenmiştir.

Amerikalı yazar ve illüstratör olan Howard Pyle ve öğrencileri Newell Convers Wyeth, Maxfield Parrish ve Norman Rockwell gibi Amerikalı illüstratörler 20. yüzyılın başlarına kadar İllüstrasyonun Altın Çağı’nın Amerika ayağı olarak ortaya eserler koymuşlardır. Bu dönemde hazırlanan çocuk kitapları gelecek yıllarda yapılan illüstrasyonlu kitaplara örneklik oluşturmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı sonrası düşen alım gücü üzerine resimli çocuk kitaplarında kullanılan malzemelerde ekonomiye gidilmiş ve pahalı lüks hediyelik çocuk kitap üretimleri azaltılmış olmasına karşın ekonomik resimli çocuk kitapları üretimine devam edilmiştir. Bu dönemde ayrıca çocuklara yönelik yazılan korsanlı maceralar içeren illüstrasyonlu çocuk kitapları üretimlerinin de yapılmış olduğu görülmüştür.

19. yüzyıl sonlarına doğru Amerika’nın Harper’s Monthly, St. Nicholas ve Scribner’s Magazine gibi dergilerine illüstrasyonlar yaparak ünlenmiş olan illüstratör ve yazar Howard Pyle Yankee Doodle: An Old Friend in a New Dress adlı çocuk kitabını 1881 yılında yazıp resimlemiştir. Bu eseriyle okuyucularını etkilemiş olan sanatçının kitabını İngiliz illüstratör Walter Crane’in etkisinde kalarak resimlediği gözlenmiştir. H. Pyle 1883’de İngiliz halk kahramanı ve haydut olan Robin Hood’un hikayesini The Merry Adventures of Robin Hood adıyla 1883 yılında resimleyerek çocuk kitabı olarak hazırlamıştır. 1888’de yine çocuklar için konusu Orta Çağ Avrupa’sında ve İngiltere’de geçen Otto of the Silver Hand, 1891’de Men of Iron, 1903’de The Story of King Arthur and his Knights ve 1905’de The Story of the Champions of the Round Table adlı eserleri yazıp resimlemiştir. H. Pyle eserlerindeki karakterleri ve buldukları ortamı Orta Çağ ve Rönesans döneminin özelliklerinde resimlemeyi tercih etmiştir. Dönemin ünlü İngiliz illüstratörleri olan Walter Crane, Kate Greenaway ve Arthur Rackham Howard Pyle’in illüstrasyonlarını beğendiklerini ifade etmişlerdir (National Museum of American Illustration, 2022; Zawadzki, 2019). Şekil 2.89’da Howard Pyle’in 1883 yılında ahşap gravür teniği ile resimlemiş olduğu The Merry Adventures of Robin Hood kitap illüstrasyonlarına yer verilmiştir.

Şekil 2.89 Howard Pyle'in Robin Hood kitabından örnek sayfalar. 19. yy, ABD. (<https://blogs.princeton.edu/cotsen/tag/howard-pyle/>) Erişim tarihi 21 Mart 2022

Önceleri farklı okullarda eğitim vermiş olan Howard Pyle ilk illüstrasyon okulu olan Drexel Institute'yi 1894'de kurmuş ardından 1900'de Howard Pyle School of Art'ı kurarak Amerikan illüstrasyon tarihi için çok önemli illüstratörlerin yetişmesine öncülük etmiştir. H. Pyle'in yetiştirdiği yüzlerce öğrenciden ünlü olanların bazıları şöyle sıralanmıştır; Stanley Arthurs, Clifford Ashley, William Aylward, Arthur Becher, Anna Whelan Betts, Ethel Franklin Betts, Harvey Dunn, Anton Otto Fischer, Philip R. Goodwin, Elizabeth Shippen Green, Gayle Hoskins, Oliver Kemp, W.H.D. Koerner, Violet Oakley, Maxfield Parrish, Ernest Peixotto, Frank Schoonover, Jessie Willcox Smith, Henry J. Soulen, Sarah Stilwell Weber, C. Leslie Thrasher ve Newell Convers Wyeth (National Museum of American Illustration, 2022).

H. Pyle'in öğrencilerinden olan Newell Convers Wyeth İskoç yazar Robert Louis Stevenson'un²⁴ yazmış olduğu ve 1911'de basılan Treasure Island adlı çocuk romanı için on yedi illüstrasyon yapmış ve bu çalışması Amerikan klasik kitap illüstrasyonları arasında baş yapıtlardan biri olmuştur. N. C. Wyeth'in illüstrasyonlarında kullandığı ışık, renk ve kitap için ilüstre ettiği karakterler kitabın metnini zenginleştirmiştir. N. C. Wyeth'in illüstrasyonlarını yaptığı Treasure Island kitabını basan Charles Scribner's Sons adlı yayın evi için Kidnapped (1913), The Black Arrow (1916), The Boy's King Arthur (1917), The Mysterious Island (1918), The Last of the Mohicans (1919), The Deerslayer (1925) adlı kitaplara da illüstrasyonlar yapmıştır. Ayrıca farklı yayınevleri için 1917'de Robin Hood,

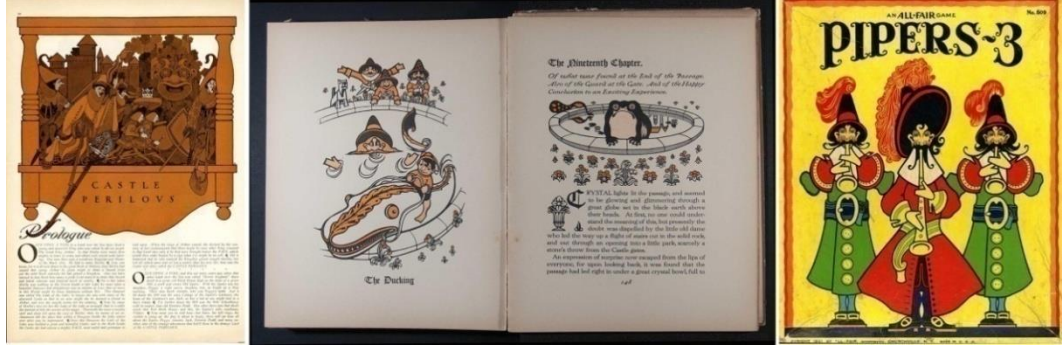
²⁴İskoç şair Robert Louis Stevenson çocuklar için altmış dört şiirden oluşan "A Child's Garden of Verses" adlı şiir kitabını 1885'de çıkartmış, pek çok defa resimli basılan bu eser 18. yüzyıl resimli çocuk kitapları arasında yerini almıştır.

1920’de Robinson Crusoe, 1921’de Rip Van Winkle, 1936’da Men of Concord, 1938’de Trending Into Maine ve 1939’da The Yearling adlı kitaplar için illüstrasyonlar yapmıştır (Brandywine River Museum of Art, 2022). Şekil 2.90’da solda yer alan illüstrasyon Treasure Island için 1911’de tual üzerine yağlıboya tekniği ile yaptığı illüstrasyon, ortada 1921’de Rip Van Winkle kitabı için kağıt üzerine guaj tekniği ile yaptığı illüstrasyon ve sağda 1919’da The Last of the Mohicans adlı kitap için yine tual üzerine yağlıboya tekniği ile yaptığı illüstrasyon örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 2.90 Newell Convers Wyeth’in üç farklı kitap illüstrasyonu örneği, 20. yy, ABD. (<https://www.brandywine.org/museum/nc-wyeth-catalogue-raisonne/nc-wyeth-biography>) Erişim tarihi 28 Mart 2022

Amerikalı Art Nouveau sanatçısı olan William Henry Bradley The Chap-Book adlı edebiyat ve sanat dergisine kitaplar ve posterler tasarlamıştır. Sanatçının bu süreçte hazırlamış olduğu posterler ilk Amerikan Art Nouveau posterleri olarak gösterilmişlerdir. Amerika’da grafik tasarımın gelişmesine büyük katkıları olan W. H. Bradley pek çok kitap ve süreli yayınlara illüstrasyonlar yapmıştır. Sanatçının Arts and Crafts, Art Nouveau ve Japon Ukiyo-e sanatının etkilerinin görüldüğü illüstrasyonlarında İngiliz illüstratör Aubrey Beardsley’den oldukça etkilenmiş olduğu gözlenmiştir. Massachusetts’de Wayside Press adlı matbaasında Bradley: His Book gibi aylık sanat dergileri yayımlamıştır. Ayrıca yazmaktan da hoşlanan sanatçı edebi makaleler, çocuklar için hikayeler ve çocuk oyunları yazmıştır. Şekil 2.91’de solda yer alan Castle Perilous adlı üç bölümlük çocuk oyununu 1905’te, aynı görselde ortada yer alan Peter Poodle: Toy Maker to the King adlı çocuk oyununu 1906’da ve görselde sağda yer alan Pipers-3 adlı çocuk oyununu 1931’de yazıp resimlemiştir.

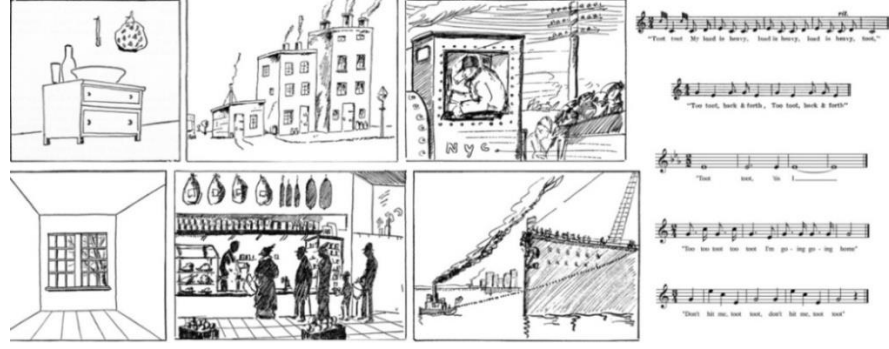

Şekil 2.91 W. H. Bradley'in çocuk oyunları illüstrasyonlarından örnekler, 20. yy ABD. (<https://exhibitions.lib.udel.edu/will-bradley/exhibition-item/castle-perilous-colliers-weekly>), (<https://exhibitions.lib.udel.edu/will-bradley/exhibition-item/pipers-3-game>) ve (<https://exhibitions.lib.udel.edu/will-bradley/exhibition-item/peter-poodle-toy-maker-to-the-king-2>) Erişim tarihi 23 Şubat 2022

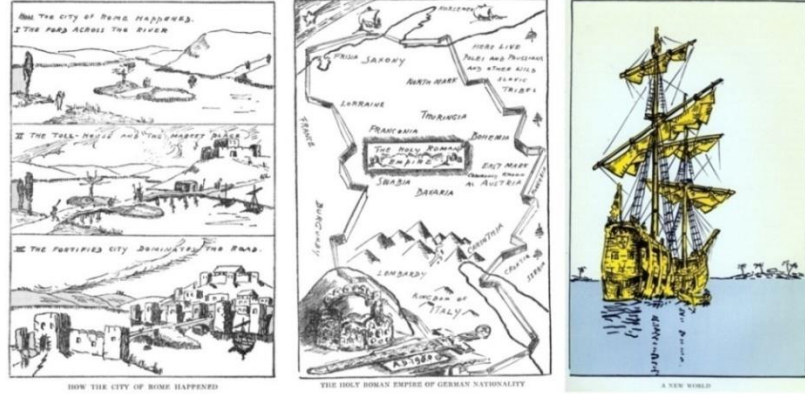
William Henry Bradley'in çocuklara yönelik yazmış olduğu oyunlar ve uygulamış olduğu illüstrasyon teknikleri, çocuklara yönelik farklı bir bakış açısının başladığı dönemin habercisi olmuşlardır. W. H. Bradley'in çocuk oyunlarında kullanmış olduğu dil her ne kadar çocuklara ağır gelmiş ve oyunlar başarılı olmamış olsa da sanatçının bu çalışmaları çocukların yetişkin olmadıklarının kabul edilip onlara yönelik pedagojik anlamda yapılmış çalışmaların ilk örnekleri arasında yer almışlardır.

Eğitimci, çocuk kitapları yazarı ve aynı zamanda University of California Berkeley'de ilk kadın dekan olan Lucy Sprague Mitchell 1920'de Here and Now Story Book adıyla 2-7 yaş arası çocuklar için bir kitap yazmıştır. Deneysel eğitim odaklı olan bu kitapta konu ya da kahramana yer verilmemiş, çocukların günlük yaşantılarından bölümler yer almıştır. L. S. Mitchell yazmış olduğu bu kitap ile çocukların yetişkinlerden farklı olduğu ve çocuklar için pedagojinin önem kazandığı dönemi başlatmıştır. L. S. Mitchell üniversiteden ayrılıp 1913'te New York'ta Bank Street College denilen bir okul açmış, okulun bulunduğu caddenin isminden dolayı okula ve bu okulda çocuklara vermiş olduğu deneysel eğitim yöntemine Bank Street Eğitim Yöntemi adı verilmiştir. Ardından bu eğitim sistemi üzerine farklı eğitimcilerin yapmış olduğu katkılardan sonra Gelişimsel Etkileşim Yaklaşımı da denilmiştir. Bu eğitim sisteminde çocuğun sağlık ve duygusal gelişimi ön planda tutulmuş, çocuklar ile eğitimcilerin öğrenme ve öğretme süreçlerinde dış dünya ile

bağ kurmaları önemsenmiştir. Okul öncesinden başlayıp sekizinci sınıf çocuklarına kadar devam eden müfredatsız deneysel eğitim metodu günümüzde tercih edilen eğitim yöntemlerinden biri olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. L. S. Mitchell'in *Here and Now Story Book* adlı kitabını yine yazarı gibi çocuk eğitimine döneminde farklı bakabilen yazar ve illüstratör Hendrik Willem van Loon illüstrasyonlar yapmıştır. H. W. van Loon çocukta var olan çizim dürtüsünün çocuğun eğitiminin parçası olması gerektiğini ifade etmiş, "Bırakın erkek ve kız çocuklarımız fırsat buldukça tarihlerini kendi arzularına göre çizsinler." demiştir. Yazar ve illüstratör H. W. van Loon kendi yazdığı kırktan fazla kitap ile birlikte diğer yazarlara ait pek çok kitap için illüstrasyonlar yapmıştır. İllüstratör çocuklar için yazmış olduğu *The Story of Mankind* adında 1921'de yayımlanan tarih kitabının dilinde akıcı bir üslup kullanmış ve kitabına yaptığı illüstrasyonlar ile çocuklara tarihi sevdirmiştir. Bazı akademik çevreler tarafından olumlu karşılanmamış olsa da 1922'de *The Story of Mankind* kitabına American Library Association (Amerikan Kütüphane Derneği) tarafından çocuk edebiyatına yılın en seçkin katkısı nedeniyle John Newbery Madalyası verilmiştir (Bayhan ve Bencik, 2010; The Ohio State University Libraries, 2022). Şekil 2.92'de Lucy Sprague Mitchell'in *Here and Now Story Book* kitabı için Hendrik Willem van Loon tarafından yapılmış altı illüstrasyona ve kitapta yer alan *The Fog Boat Story* adlı müzikli hikayede yer alan beş adet müzik notasına yer verilmiştir. Şekil 2.93'de Hendrik Willem van Loon'un kendi kitabı olan *The Story of Mankind* adlı tarih kitabına yaptığı illüstrasyonlara yer verilmiştir.

Şekil 2.92 Lucy Sprague Mitchell'in yazdığı Here and Now Story Book kitabı için Hendrik Willem van Loon Newell'in yapmış olduğu illüstrasyonlar, 20. yy, ABD. (<https://www.gutenberg.org/files/27075/27075-h/27075-h.htm>) Erişim tarihi 28 Mart 2022

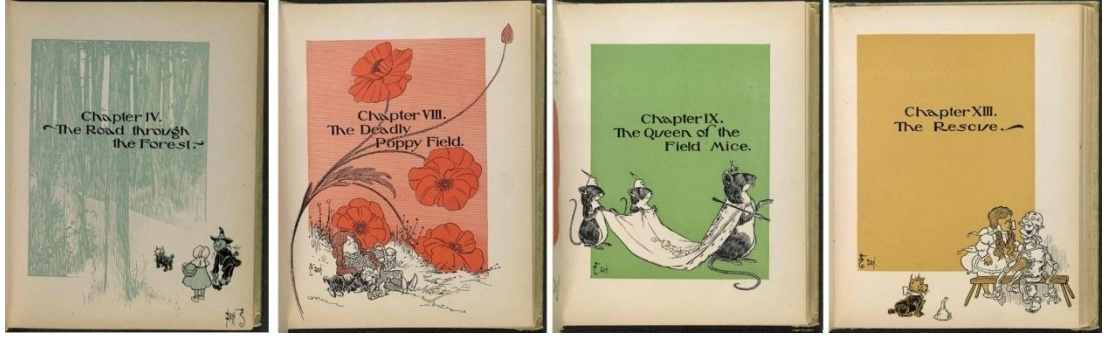
Şekil 2.93 Hendrik Willem van Loon'un yazıp resimlediği The Story of Mankind adlı tarih kitabından örnek illüstrasyonlar, 20. yy, ABD . (<https://library.osu.edu/site/vanloon/maps-of-time> , 2. görsel) , (<https://library.osu.edu/site/vanloon/visual-metaphors> , 4. görsel) , (<https://library.osu.edu/site/vanloon/illustratedevents> , 3. görsel) Erişim tarihi 28 Mart 2022

20. yüzyılın başlarında çocuklar için üretilen resimli ya da resimsiz kitapların sayısı ve çeşitliliği artmaya başlamıştır. 1900 yılında Amerikalı yazar Frank Baum çocuklar için modern peri masalı olarak ifade edilen The Wonderful Wizard of Oz (Oz Büyücüsü) adlı çocuk kitabını yazıp yayımlamış ve ilk bir ay içinde 15 bin kopyası satılmış olan kitabın devamını yazıp on dört ciltlik bir eser ortaya koymuştur. Kitabı 1903 yılına kadar illüstratör William Wallace Denslow

resimlemiş, 1904 yılından sonra illüstratör John Rea Neill resimlemeye devam etmiştir. Otuz beş kadar Oz Büyücüsü kitabının illüstrasyonlarını John Rea Neill yapmıştır. Toplam kırk kitaptan oluşan Oz serisi için Frank Kramer, Richard H. Grinfuis ve Dick Martin adlı illüstratörler de illüstrasyonlar yapmışlardır. Şekil 2.94'de sol iki illüstrasyon William Wallace Denslow'un çalışmalarına örnek, sağda yer alan iki illüstrasyon ise John Rea Neill çalışmalarına örnek olarak gösterilmiştir. Oz Büyücüsü kitabı 20. yüzyılın fantastik çocuk kitaplarının ilkleri arasında yerini almıştır. Kitaptan esinlenerek pek çok film ve animasyonları yapılan Oz Büyücüsü karakterlerini oluşturmada kitabın illüstrasyonları önemli rol oynamıştır. Kitabın ilk illüstrasyonlarını yazar ve illüstratör birlikte çalışarak ortaya koymuşlar, dolayısıyla daha sonra yapılmış illüstrasyonlarda W. W. Denslow'un oluşturduğu okuyucunun çizgi film seyrediyor yumuşaklığı etkisi yakalanamamıştır denilmiştir. Yazarla ortak çalışan illüstratör W. W. Denslow yazarın metne dökmediği detayları gayet başarılı bir şekilde resimlemiştir. Bölüm başlarında kullanılan her bölüm için farklı renk tonları kullanılarak bölümlerin ayırt edilmesine dair örnek sayfalar Şekil 2.95'de gösterilmiştir. Oz kitap serisi içinde W. W. Denslow'un illüstrasyonlarını yaptığı kitaplar özel kabul edilmiş, diğer illüstratörlerin çalışmalarından ayrı yere oturtulmuştur. Bunun nedeni olarak da ilk kitaplar için yazar ile illüstratörün ortak çalışmasının öneminin büyük olduğu ifade edilmiştir (aktaran Nergis ve Aslankabaklı, 2015).

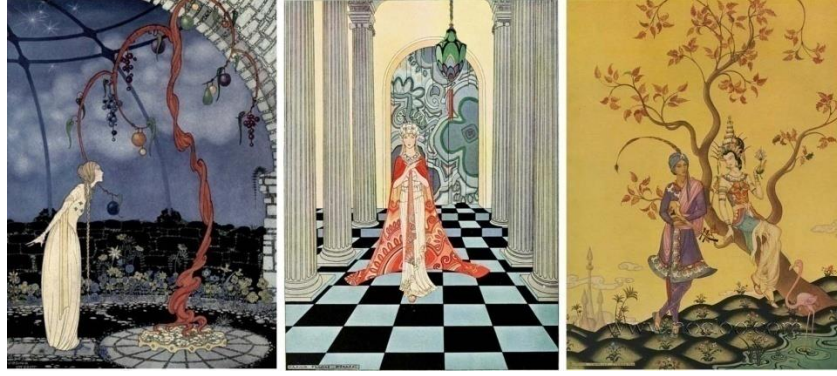

Şekil 2.94 Frank Baum'un The Wonderful Wizard of Oz kitabına ait iki farklı illüstratörün çalışma örnekleri., 20. yy. ABD. (<https://tile.loc.gov/storage-services/service/rbc/rbc0001/2006/2006gen32405/2006gen32405.pdf> , s.15 ve s.25) ve (<https://www.ozclub.org/online-gallery>) Erişim tarihi 30 Mart 2022

Şekil 2.95 Oz Büyücüsü kitabının ilk illüstratörü W. W. Denslow'a ait renklerle bölüm ayırma örnekleri, 20. yy ABD. (<https://tile.loc.gov/storage-services/service/rbc/rbc0001/2006/2006gen32405/2006gen32405.pdf> , s.51, s.101, s.115 ve s.187) Erişim tarihi 30 Mart 2022

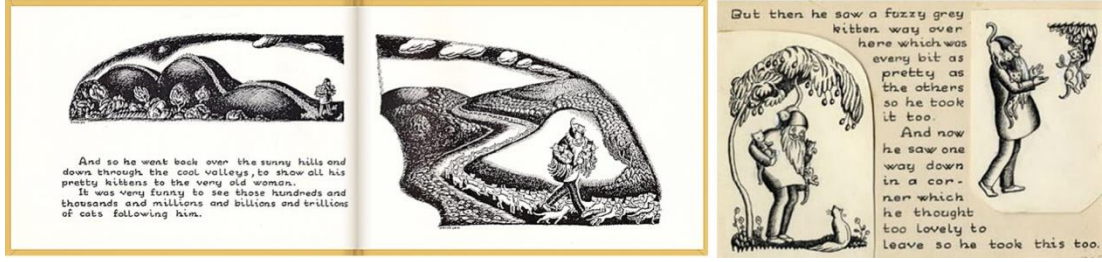
Bu dönemde çocuk kitaplarının içerikleri ve gelişen teknoloji ile basım teknikleri değişmeye başlamış, resimli çocuk kitapları sayısında ve çeşitliliğinde önemli artışlar olduğu gözlenmiştir. 1900'lerde Amerika'da çocuklar için masallara illüstrasyonlar yapan sanatçı Virginia Frances Sterrett sağlığı nedeniyle kısa süren ömründe ortaya koymuş olduğu üç eser ile Amerikan çocuk kitapları illüstratörleri arasında kendine önemli yer edinmiştir. 1920'de *Old French Fairy Tales*, 1921'de *Tanglewood Tales* ve 1928'de *Arabian Nights* adlı üç kitabı resimlemiştir. V. F. Sterret 20. yüzyılın başında İllüstrasyonun Altın Çağı döneminin Art Nouveau'sunun kıvrımlı siyah çizgilerini ve hafif renk geçişlerini illüstrasyonlarında kullanarak oluşturduğu hassas ve güçlü desenleriyle çocuk kitapları illüstrasyonlarında önemli iz bırakmıştır. Şekil 2.96'da solda *Old French Fairy Tales* adlı eserden, ortada *The Tanglewood Tales* adlı eserden ve sağda *Arabian Nights* adlı eserden birer örnek illüstrasyona yer verilmiştir.

Şekil 2.96 Virginia Frances Sterrett'in illüstrasyon örnekleri, 20. yy, ABD. (<https://www.gutenberg.org/files/30129/30129-h/30129-h.htm>), (<https://www.gutenberg.org/files/51995/51995-h/51995-h.htm>), (<https://www.nocloo.com/art/sterrett-arabian/sterrett-arabian02.jpg>) Erişim tarihi 29 Mart 2022

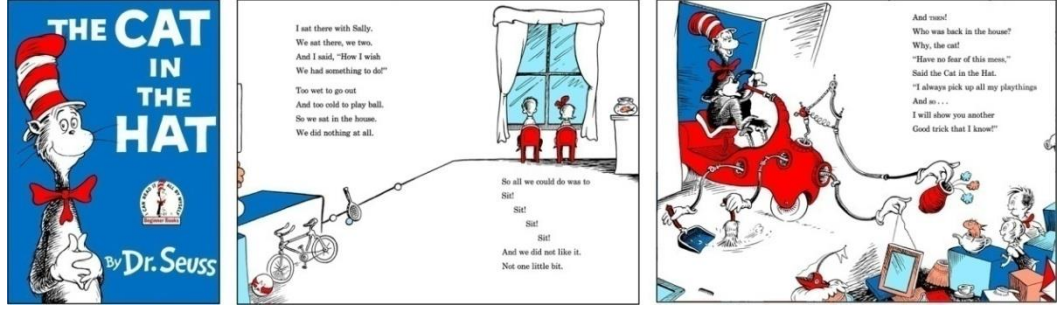
İlk Amerikan kökenli resimli çocuk kitapları arasında yer alan Millions of Cat adlı kitap matbacı, yazar ve illüstratör olan Wanda Hazel Gág tarafından yazılıp resimlendirilmiştir. 1928'de yayımlanmış olan illüstrasyonlu çocuk kitabında sanatçı pek çok yeniliğe imza atmıştır. Amerikan resimli çocuk kitapları arasında klasik eser olarak yerini alan bu çalışmada sanatçı illüstrasyonlarını karşılıklı iki sayfaya yayarak kullandığı (Şekil 2.97 sol illüstrasyon) çalışma bu tür illüstrasyon yerleştirilmesine ilk örnek olarak gösterilmiştir. Kitapta yer alan metinleri Wanda Gág'ın kardeşi eliyle yazmış, metinler illüstrasyona göre yerleştirilmiş (Şekil 2.97 sağ illüstrasyon) ve bu özelliği ile o döneme kadar kullanılan resimli kitaplardaki metin yerleştirme standardının dışında ilk uygulama örneği olmuştur. Klasik sanat eğitimi almış olan Wanda Gág illüstrasyonlarında stilize insan figürleri ve asimetrik kompozisyonlar kullanan Dışavurumcu²⁵ eserler ortaya koymuştur. Wanda Gág A B C Bunny, Gone Is Gone ve Grim Kardeşler Masalları gibi çocuk kitapları hazırlayıp resimlemiş, Millions of Cats bu çalışmalarını içinde en ünlüsü olmuştur.

²⁵ Dışavurumculuk (ekspresyonizm): Avrupa'da ortaya çıkmış 1905-1920 arası yaygın olarak görülmüş bir sanat akımıdır. Akım için önemli olan ruh ve duygu durumudur doğa ikinci plandadır. Akımda güçlü renkler, çarpıtılmış figürler kullanılmıştır (Little, 2017, s.104; Turani, 1993, s.38).

Şekil 2.97 Wanda Gág'ın Millions of Cats kitabından örnek sayfalar, 20. yy, ABD. (<https://millionsofcats.weebly.com>) Erişim tarihi 30 Mart 2022

20. yüzyıl ortalarında okul öncesi ve birinci sınıf çocuklar için eğlenceli resimli kitaplar basılmaya başlanmış bunlardan Theodor Seuss Geisel'in Dr. Seuss takma adı ile yazıp resimlemiş olduğu Cat in the Hat adlı kitap 1957'de yayımlandığı günden bugüne kadar çocukların ilgisini çekmeye devam etmiştir. Karikatürist, illüstratör ve yazar olan Theodor Seuss Geisel Cat in the Hat adlı kitabıyla birlikte How the Grinch Stole Christmas! adlı çocuk kitabını da yayımlamıştır. Kitabında yer verdiği kahramanları yaramazlık yapan çocuklar olmasına karşın sonu iyi biten konular içermiş dolayısıyla kitap çocukların oldukça ilgisini çekmiştir. Sanatçı okul öncesi çocukların kelime dağarcığına uygun olması için kitaplarında 200 civarı kelime kullanmaya özen göstermiş ve bu uygulama çocukların kitapları anlamalarını kolaylaştırmıştır. Bu özelliğinden dolayı Dr. Seuss kitapları okul öncesi çocuklar tarafından tercih edilen kitaplar arasında üst sıralarda yer almıştır. Dr. Seuss okul öncesi çocuklar için kendi kurduğu yayın şirketinde 1960'da One Fish Two Fish Red Fish Blue Fish ve Green Eggs and Ham kitaplarını, 1963'de Hop on Pop ve 1965'de Fox in Socks gibi çocukları eğlendirerek eğiten kitaplar üretmiştir. Theodor Seuss Geisel Amerika'da çocukları eğlendirerek eğiten kitaplar ürettiği için 1984 yılında özel Pulitzer ödülü almıştır. Şekil 2.98'de The Cat in the Hat adlı kitabın 1985'de düzenlenmiş baskısından örnek sayfalara yer verilmiştir.

Şekil 2.98 Dr. Seuss'un The Cat in The Hat kitabından örnek sayfalar, 20.yy, ABD. (<https://nfc.cambridgeschool.edu.in/wp-content/uploads/sites/2/2020/05/THE-CAT-IN-THE-HAT.pdf> , s.1, s.5 ve s.32) Erişim tarihi 30 Mart 2022

1960'larda çocuklar için renkler, çizgiler, harfler, rakamlar gibi konseptlere sahip kitaplar ile içinde hiç metin olmadan hikaye anlatan sessiz kitaplar ve 2-4 yaş grubu gibi daha küçük çocuklar için kitaplar üretilmeye başlanmıştır. 1970'lerde Afrika kökenli Amerikalı sanatçıların hazırlamış olduğu çocuk kitapları basılmaya başlanmış, ayrıca kurgu bilim, gizem ve polisiye içerikli çocuk kitapları da üretilmiştir. Çocuk kitaplarında illüstrasyona eşlik eden farklı kesimler ve pop-up (hareketli kitaplar) kitaplar da bu dönemde üretilmeye başlanmıştır. 1980'lerde çocuk kitaplarında çeşitlilikte gelişme görülmemiş ama 1990'larda çocuk kitapları tekrar çeşitlenmeye başlamıştır. 2000'lere gelindiğinde hem çocuklara hem de yetişkinlere hitap eden Harry Potter gibi fantastik konulu kitaplar üretilmiştir.

M.Ö. 13. yüzyılda başlayan resimli kitap serüvenine M. S. 16. yüzyılda çocuklar için hazırlanan resimli kitaplar dahil olmuş, dönemine göre teknikler ve sanatsal akımlardan etkilenecek ulaştığı 20. yüzyılda illüstrasyonlu kitaplar yetişkinlerden çok daha fazla çocuklar için üretilir olmuştur. Akademisyen ve grafik tasarım sanatçısı olan olan Emre Becer (2018) çocuk kitapları illüstrasyonu yapan illüstratörün, resimleme yapacağı metnin içerdiği mesaja hakim olduğunda duygusunu resme aktarabileceğini ifade etmiş ve "İllüstrasyonun bir sanat biçimi olarak en özgür uygulama alanı; kuşkusuz çocuk kitaplarıdır." demiştir (s.211). Özgürlüğün en fazlaca olduğu ifade edilen çocuk kitapları illüstrasyonlarında 21. yüzyılda illüstrasyonlu ve farklı konseptlere sahip her yaş grubu çocuk için özel kitaplar üretilmiş, çocuk kitapları yayımcıları, yazarları ve illüstratörleri farklı tasarımlar ve uygulama arayışları içinde olmuşlardır. Dijital illüstrasyonun

yaygınlaştığı bu yüzyılda deneysel illüstrasyonlarla yapılmış kitaplar ve konsept kitaplar dikkat çekmeye başlamıştır.

2.4 Türkiye’de Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Kitap ve Çocuk Kitapları İllüstrasyonu Tarihçesi

Türk Sanat Tarihinde ilk resimleme örnekleri Göktürkler döneminde (M.S. 6.yy) mezar resimleri olarak görülmüştür. Göktürkler önemli kişilerin mezarlarına inşa ettikleri yapıların duvarlarına çeşitli olaylara ait resimler yapmışlardır. Ayrıca 1900’lerde Ön Asya (Aşkabad) civarında yapılmış arkeolojik kazılar neticesinde Orta Asya medeniyeti M.Ö. 9000 yıllarında bazı kaynaklara göre de M.Ö. 4500’lerde başlamıştır denilmiş ve bu kazılarda ortaya çıkarılan çanak, çömlekler gibi eserler üzerinde yer alan şekil ve figürler ile Türklerin plastik sanatlar başlangıcı bu tarihlere dayandırılmıştır. Göktürkler’den sonra Orta Asya’da varlık göstermiş olan Uygur Türkleri’nde resim sanatı, benimsemiş oldukları dinler için ürettikleri eserlerde, mabetlerde kendini göstermiştir (Binark, 2008b).

Türk Sanat Tarihi’nde ilk kitap resimleri ise Uygur Türkleri döneminde M. S. 8. yüzyılda görülmüştür. M.S. 763 yılında Maniheizm’i kabul eden Uygur Rahipleri Mani dinini yaymak için yazdıkları eserlere dinlerinin kurucusu Mani’nin yaptığı gibi bolca minyatürler yapmışlardır. Maniheizm’in ardından Budizm’i seçen Uygur Türkleri Budizm’e dair dini eserlerinde kullandıkları görseller ile kitap resimleme sanatında ileri seviyelere ulaşmışlardır. Dinlerini yaymak için Orta Asya’dan Ön Asya’ya ve Mezopotamya’ya doğru yol alan Uygur Rahipleri kitap resimleme sanatında oluşturmuş oldukları kendi üsluplarını temas kurdukları kültüre aktarmışlardır. Şekil 2.99’da Uygur Türklerinden günümüze ulaşmış kitap illüstrasyonlarından dört farklı çalışmaya yer verilmiştir.

Şekil 2.99 Uygur Türkleri dönemine ait dört farklı kitap minyatürü örneği. 8. ve 9.yy, Uygur Türkleri. (Binark, 2008b, s.26, s.28, s.30 ve s.32)

9. yüzyılda Bağdat, Meraga ve Tebriz’e ulaşan Uygurlu nakkaşlar²⁶ İslam kitap resimleme sanatında yeni bir dönemi başlatmışlardır. Arap takma adlarıyla eserlerini imzalayan Uygurlu sanatçıların yapmış oldukları minyatürler Arap ya da İran’lı sanatçılara ait oldukları düşünülmüştür. İslamiyet öncesi Orta Asya’da Uygur Türkleri tarafından geliştirilmiş kitap resimleme sanatı, İslamiyet’ten sonra Anadolu, Mezopotamya ve İran’da hükümlanlık sürmüş olan Selçuklu Türkleri ile gelişimini sürdürmüş, Osmanlı ile zirve yapmıştır. Özellikle İstanbul’un fethi sonrası Fatih Sultan Mehmet döneminde gelişmesini sürdüren kitap resimleme sanatı olan minyatür resmi, Kanuni döneminde olgunluk dönemine ulaşmıştır. Osmanlı dönemi minyatür sanatında işlenen en önemli konular saray hayatı, portreler, savaşlar ve tarih olmuştur (Binark, 2008b).

Kitap resimleme sanatı olan minyatürün kendine has perspektif üslubundaki hiyerarşik sıralaması, resimlenen figürlerin birbirini kapatmaması ile minyatürde kullanılan renk seçimlerinin büyük bir kısmı Maniheizmin kurucusu Mani ile başlamış ve Uygur Türkleri ile gelişmiştir. Bazı akademisyen ve sanat tarihçiler tarafından bu başlangıç dönemine ait minyatür üslubunun pek çok özelliğinin 21. yüzyılda hala devam ettirildiği ifade edilmiştir. El yazması eserlerde yer alan illüstrasyonlara minyatür denilmiş ve minyatür sanatına dair detaylı bilgilendirme bu çalışmada Bölüm 3’de *Minyatür Sanatı* başlığında ele alınmıştır. Bu bölümde Türkiye’de Cumhuriyet öncesi kitap illüstrasyonu tarihçesi matbaanın Türkiye

²⁶ Nakkaş: Eski dönemlerde üretilen el yazması kitaplar için minyatür ve süslemeler yapan sanatçılara verilen ad.

sınırları içine girmiş olduğu İbrahim Müteferrika'nın 1727'de kurduğu Müteferrika Matbaası'nda basılmış kitaplar ile başlatılmıştır.

2.4.1 Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Kitap İllüstrasyonu

1494 yılında Yahudi azınlık bir Türk vatandaşı tarafından matbaada basılan Tevrat ve Tefsiri Osmanlı Türkiye'si sınırları içinde basılmış ilk eser olarak kabul edilmiştir. Selanik, İzmir ve Halep'te Müslüman olmayan vatandaşlara ait matbaalarda eserler basılmış ama bu matbaalarda Türkçe hiçbir eserin basılmadığı gözlenmiştir. Matbaanın Türkiye sınırları içine geç girmiş olmasına gerekçe olarak bazı kaynaklar dini nedenleri göstermiş olmasına karşın asıl nedenin kullanılan Arap alfabesi için üretilmesi gereken hurufat sayısının fazlalığının maliyet ve zahmet getireceğinden kaçınıldığı ve ayrıca teknik, ekonomik, sosyal ve siyasi gerekçelerin bu süreci geciktirdiği ifade edilmiştir. Osmanlı Padişahlarından III. Ahmet dönemi Sadrazam'ı İbrahim Paşa himayesinde İbrahim Müteferrika²⁷ ve Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin oğlu Said Efendi ile birlikte 1727'de kurmuş oldukları matbaada 1729 yılında ilk Türkçe kitap olan Vankulu Lügatı basılmıştır. Matbaada 1729-1742 yılları arasında Tuhfetü'l-kibar fi esfari'l-bihar, Tarih-i Seyyah, Tarihu'l-Hindi'l-garbî, Cihannüma ve Timur Tarihi başta olmak üzere toplam on yedi eser (23 cilt) basılmıştır. İbrahim Müteferrika tarih, coğrafya, dil ve askerlik alanlarında kitaplar basmış, kopyalarını bastığı el yazması kitapların orijinallerine ilave olarak harita ve notlar ekleyerek yeni kitaplar oluşturmuştur. Özellikle Katip Çelebi'ye ait Cihannüma adlı coğrafya kitabına yapmış olduğu ilave bilgiler İbrahim Müteferrika'nın gelişmeleri takip ettiğine örnek olarak gösterilmiştir. Bu süreçte İbrahim Müteferrika'nın girişimi ile Yalova'da Yalakabat Kağıt Fabrikası'nda kağıt üretimine başlanmıştır (Afyoncu, 2000; Aktepe, 1989; aktaran Alpaslan, 2006; Becer, 2018; Beydilli, 2019). Osmanlı'da 1418 yılından başlayarak farklı dönemlerde kağıt fabrikaları kurulmuş, işletilmiş ve kapanmış bunlar içinde Yalova'da kurulan kağıt fabrikasının Batı tekniğinde kurulmuş ilk kağıt fabrikası olduğu gözlenmiştir.

Müteferrika matbaasında 1730 yılında basılan Mehmed Suudi Efendi'nin 16. yüzyılda hazırlamış olduğu el yazması coğrafya kitabının kopyası Tarihu'l-Hindi'l-

²⁷ İbrahim Müteferrika: Padişah, vezir ya da başka devlet büyüklerinin işlerine bakan kişilere Müteferrika adı verilmiştir (sozluk.gov.tr). İbrahim Müteferrika Osmanlı devleti için diplomatik tercümanlık, Divan-ı Hümayun tarihçiliği gibi pek çok görevde bulunmuştur.

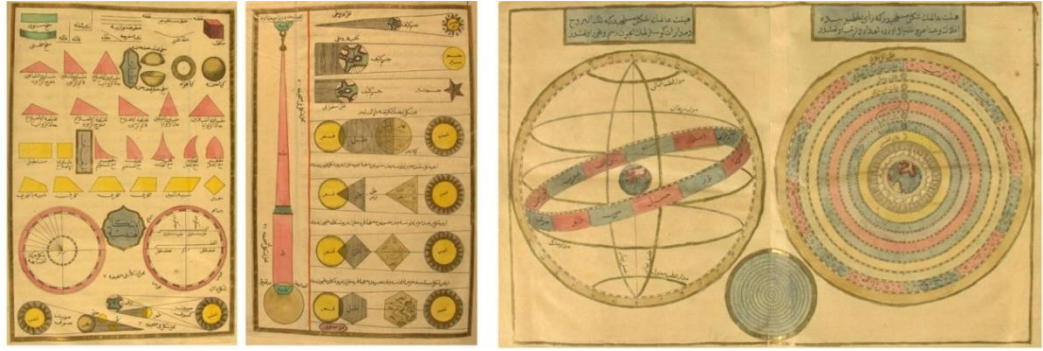
garbî adlı eser Türkiye’de matbaada basılmış illüstrasyonlu ilk kitap olarak tarihte yerini almıştır. Kitabın içinde 2. yüzyılda yaşamış Yunanlı coğrafya ve gök bilimcisi Batlamyus’a göre çizilmiş bir adet gök haritası ve on üç adet illüstrasyon gravürlerine yer verilmiştir. Topkapı Sarayı III. Ahmed kitaplığında bulunan renkli bir kopyası üzerine siyah beyaz basılmış olan bu kitabın dönemin padişahı III. Ahmed’e sunulan kopyasının (ve belki bir miktar kopyanın) renkli basılmış olduğunu düşündürmüştür (Maden’den aktaran Alpaslan, 2006, s.198). Şekil 2.100’de Müteferrika matbaasında basılmış siyah beyaz ve renkli Tarih-i Hind-i Garbi kitap illüstrasyonlarına yer verilmiştir.

Şekil 2.100 Tarih-i Hind-i Garbi’den siyah beyaz ve renkli baskı örnekleri, 18. yy, Türkiye. (Karaçşon, 2008, s.112) ve (Çam, 2014, s.12)

17. yüzyılda Katip Çelebi tarafından el yazması olarak hazırlanmış olan döneminin en ünlü tarihi Dünya coğrafyası kitabı olan Cihannüma adlı eser İbrahim Müteferrika’nın ilaveleri ile 1732 yılında Türkiye’de matbaada basılan ikinci resimli kitap olmuştur. Yapılan baskı kopyalarının bir miktarı renkli bir miktarı siyah beyaz basılmış olan kitapta kırk harita ve iklim çizelgesi, ay ve güneş tutulması gibi resimlemelere yer verilmiştir. Kitapta yer alan illüstrasyonların bazıları çift sayfaya yayılarak çizilmiştir. Harita ve şekillerin on birini Ahmet Kırımı, yedisini Mıgırdıç Galatavi, birini de İbrahim Müteferrika’nın çizdiği altlarındaki imzalardan anlaşılmıştır. İbrahim Müteferrika’nın konularına göre şekilleri ve haritaları metinlerin arasına yerleştirmiş olduğu görülmüştür. Kitapta yer alan burçlar ve gezegenler konulu illüstrasyonlarda gezegenler, Ay ve Güneş Dünya’ya uzaklıklarına göre resmedilmişler ve gök burçlarını simgeleyen bu illüstrasyonlar Türk resim tarihindeki ilk perspektif uygulaması olarak gösterilmişlerdir (Maden’den aktaran

Alpaslan, 2006, s.199; Elibüyük, 2009; Gökyay, 1993). Şekil 2.101’de’de solda Ahmed Kırımı tarafından çizilmiş geometrik şekiller ve Güneş ile Ay tutulmasını gösteren iki sayfa illüstrasyona, sağda imzasız burçları ve gezegenleri gösteren bir illüstrasyona yer verilmiştir. Şekil 2.102’de solda Mıgırdıç Galatavî’nin çizdiği kuzey ve güney yarım küre ile üzerlerinde yaşayan canlıların gösterildiği Dünya illüstrasyonuna, sağda ise yine Mıgırdıç Galatavî’nin çizdiği karşılıklı iki sayfaya yayılmış olarak basılan Şekl-i Eyalet-i İçil ve Karaman ve Anadolu ve Sivas adlı harita illüstrasyonuna yer verilmiştir.

Şekil 2.101 Cihannüma’da yer alan geometrik şekiller, gezegenler ve burçlarla ilgili illüstrasyonlar. 18. yy, Türkiye. (Elibüyük, 2009, s.98 ve s.99)

Şekil 2.102 Cihannüma’da yer alan Dünya ve bölge haritası illüstrasyonları. 18.yy, Türkiye. (Elibüyük, 2009, s.99 ve s.107)

İbrahim Müteferrika’nın ölümünden sonra matbaa bir müddet daha işletilmiş ama sadece 1757 yılında Vankulu Lügat’ının ikinci baskısı yapılmış, ardından ilgilenilmeyen matbaa kapatılmıştır. 1784 yılında İstanbul’da Fransız büyükelçiliği yapan diplomat ve Antik Yunan bilgini olan Choiseul Gouffier’in kişisel çabası ile

İstanbul'da kurmuş olduğu matbaada üç adet Türkçe kitap basılmıştır. 1830'larda Osmanlı Padişahı II. Sultan Mahmut döneminde Marsilya'dan İstanbul'a gelmiş olan Henri Cayol'un litografi baskı bilgilerini de beraberinde getirmiş olması bu sanatın İstanbul'da kullanılmaya başlanmasında önemli etken olmuştur. Dönemin hükümeti Harbiye Nezaretinin (Savunma Bakanlığı) ihtiyaçlarını karşılamak için Henri Cayol'a litografi atölyesi kurma yetkisi vermiştir. Elli öğrenci ile faaliyete geçen litografi atölyesinde 1831'de basılan Nuhbetü't-ta'lim adlı eser bu atölyede üretilmiş ilk litografi baskısı olmuştur. Kitabın içinde yetmiş dokuz eğitim içerikli şekil ve bunların açıklamalarına yer verilmiş, daha sonra yetmiş şekil ve açıklaması ile kitabın 2. cildi basılmıştır. Hükümet için çalışan Henri Cayol 1836'da bu görevinden ayrılıp kendi adına açmış olduğu Cayol Basımevi'nde hurafatlı baskı tekniği ile Türkçe, Fransızca ve Rumca pek çok edebi eser basmıştır (Becer, 2018; Kahraman, 2011; Zellich, 2008).

Osmanlı sınırları içinde kalan Mısır'da vali olan Mehmet Ali Paşa'nın çabalarıyla 1821 yılında kurulmuş olan Bulak Matbaası'nda Türkçe, Arapça, Fransızca ve İtalyanca kitaplar basılmıştır. Bulak Matbaası'nda 1822'de kendi hazırlamış oldukları Arapça harflerden oluşan hurufatlar kullanılmaya başlanmış ve aynı yıl bu hurufatlar ile basılan ilk eser olan Vesayaname-i Seferiyye ile başlanan matbaacılık faaliyetleri 1946 yılına kadar sürdürülmüştür. Ayrıca kitaplara şekiller ve illüstrasyonlar basabilmek için matbaa bünyesinde 1840'larda litografi atölyesi kurulmuştur. İstanbul'da ise 1796 yılında Mühendishane Basımevi adıyla Hasköy'de, 1802'de Darü't-Tıbaa adıyla Üsküdar'da matbaalar kurulmuş, buralarda içinde renkli çizimler ve haritalar yer alan Cedid Atlas Tercemesi ile Tableaux des Nouveaux Reglemens del'Empire Ottoman adlı yirmi sekiz adet çizim ve resim içeren eser basılmıştır. 1831 yılında Takvimhane-i Amire kurulmuş ve ilk resmi gazete olan Takvim-i Vekayi basılmaya başlanmıştır. 1831'de ayrıca litografi atölyesi kurulmuştur. 1860'larda Beyazıt civarında hükümet için eğitim ve askeri eserler basan yayınevleri ve matbaalar, zamanla daha küçük boyutlu kitaplar da basmaya başlamışlardır. 1865 yılında yayınevleri ve matbaalar Bab-ı Ali²⁸ denilen Sirkeci bölgesine taşınmışlar, Bab-ı Ali'deki ilk kitapçı 1875 yılında Arakel Tozluyan Efendi olmuştur. Arakel Tozluyan Efendi 1884 yılında ilk kitap kataloğunu

²⁸ Bab-ı Ali: Osmanlı döneminde İstanbul valiliğinden Sirkeci'ye kadar olan kısma Bab-ı Ali denilmiştir. 1934 yılından sonra buraya Ankara Caddesi adı verilmiştir. 1934'de valilikten Divanyolu'na kadar olan kısma Bab-ı Ali caddesi adı verilmiştir. Metinlerde geçen Bab-ı Ali ifadesi 1934 öncesini ifade etmektedir.

yayımlamıştır. Bab-ı Ali'nin ilk dönemlerinin önemli kitapçıları Ermeni azınlıklar olmuştur. II. Abdülhamid döneminde ön plana çıkan Karabet Keşişyan Efendi matbaacılık ve kitap yayımcılığı adına ilerleme kaydeden çalışmalar yapmıştır. Karabet Efendi önce 1874'de kütüphane kurmuş ardından kitapçılık ve yayımcılığa başlamıştır. 1889'dan 20. yüzyılın başlarına kadar Türk askeri ve mülki okulları için Türkçe kitaplar yayımlamıştır. Matbaa teknolojisine dair bilgileri takip edip uygulayan Karabet Efendi'nin özellikle resimli yayıncılığa önemli katkıları olmuştur. Bab-ı Ali'deki ilk Türk yayıncısına dair bilgi tartışmalı olsa da Hacı Kasım Efendi ilk Türk kitapçısıdır denilmiştir. Yayınevlerinin ve matbaaların çoğalması ile 1800'lerde illüstrasyonlu ya da illüstrasyonsuz kitaplar basılıp satılmaya başlanmıştır. 1850'lerde tasarlanan posta pullarında görülen illüstrasyonlar ile aynı yıl yayımlanmaya başlayan ve aynı zamanda Türkiye'de basılmış ilk dergi olan Vekayi-i Tıbbiye dergisinde gravür tekniği ile basılmış olan tıbbi çizimler Türkiye'de basılı ilk illüstrasyonlar arasında yerlerini almışlardır. 1862'de basılan Mecmua-i Fünun gibi dergilerde ve 1880'lerde Türkçe basılmaya başlanmış olan gazetelerde yer alan ilanlarda illüstrasyonlar görülmeye başlanmıştır. Musevi ve İran kökenli Azeri yayıncıların da olduğu Bab-ı Ali'de 1890'larda Alem Matbaası'nı satın alarak yayıncılık işine girmiş olan Ahmet İhsan (Tokgöz) ilk Türk yayıncı olmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru Tercüman-ı Ahval, Tasvir-i Efkâr ve Tercüman-ı Hakikat adlı gazeteler ile Mecmua-i Ebuzziya ve Serveti Fünun gibi dergiler yayımlanmıştır. 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle basına tanınan özgürlükler artmış, o dönemde toplam dört gazete yayımlanıyorken iki ay içinde iki yüzün üstünde gazete için yayımlama izni alındığı görülmüştür. Gazete tirajları çok kısa sürede iki binden elli bine çıkmış, Meşrutiyetin ilanından sonraki on yıl içinde çıkartılan gazete ve dergilerin sayısı 918'e ulaşmıştır (Günay, 2019; İşli, 2008; Kut, 2008; Maden, 2014a; Tatlısu, 2021; Topuz, 2012). Bu süreçte çıkartılan gazete ve dergilerde yayımlanan yazıların yanında konularla alakalı illüstrasyonlara yer verildiği görülmüştür. Şekil 2.103'de solda 1869'da Teodor Kasap ve Namık Kemal'in birlikte yayımlamaya başladıkları Diyojen adlı mizah dergisinin kapak illüstrasyonuna, ortada 1908-1950 yılları arasında yayımlanmış halk kültürüne dayalı mizah dergisi olan Karagöz'den illüstrasyonlu bir sayfaya, sağda 1910-1912 ve 1927-1929 yılları arasında yayımlanmış siyasi ve edebi dergi Djem (Cem) dergisinden illüstrasyonlu bir sayfaya yer verilmiştir. Karagöz dergisi çizerleri

Mehmed Baha ve Halid Naci, Djem dergisi çizeri ise derginin yayımcısı olan karikatürist Mehmed Cemil (Cem) olmuştur.

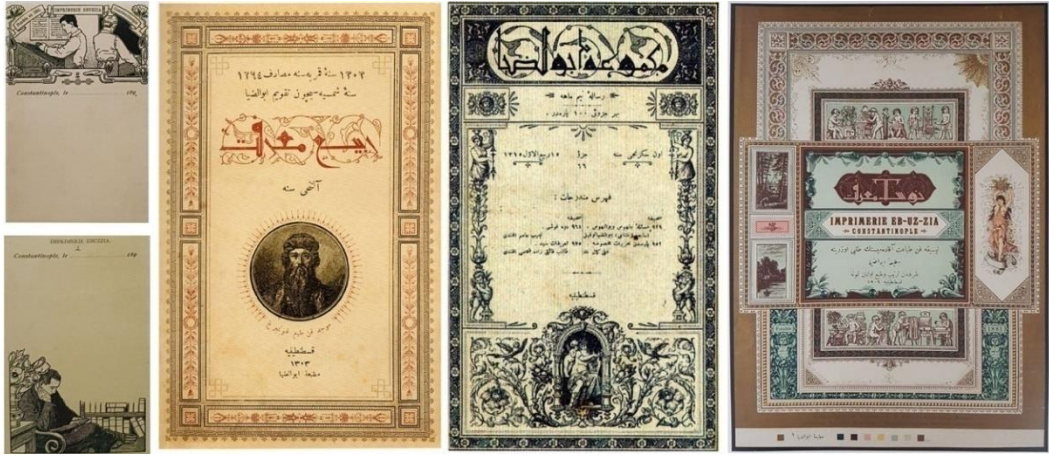

Şekil 2.103 Diyojen, Karagöz, Djem dergilerinden illüstrasyon örnekleri, 19. yy sonları ve ve 20.yy başları,Türkiye. (Maden, 2014a, s.13) ve (Havadis: Yüz Yıl Önce Basın 1912 Sergi Kataloğu, s.58, s.64)

Osmanlı'da 1849-1913 yılları arasında yaşamış olan sanatçı, yazar, hattat, siyasetçi, gazeteci, matbaacı ve tasarımcı gibi pek çok ünvana sahip olan Ebuzziya Mehmed Tefvik Cumhuriyet dönemi öncesi değerli grafik tasarımcılardan biri olarak kabul edilmiştir. Yazmış olduğu yazılara aldığı tepkilerden dolayı pek çok defa sürgüne gönderilen Ebuzziya Tefvik 1873 yılındaki Vatan Yahut Silistre piyesi üzerine Ahmet Mithat ile Rodos'a sürülmüştür (aynı zamanda Piyenin yazarı Namık Kemal ise Magosa'ya sürülmüştür). Üç yıllık Rodos sürgününde mahkumlara eğitim için Ahmet Mithat Efendi ile birlikte kurmuş oldukları medresede işledikleri dersler için Ahmet Mithat'ın yazmış olduğu konulara resimler, krokiler ve haritaları Ebuzziya Mehmed Tefvik çizmiştir. Süleymaniye Medresesi adını verdikleri bu okulda bir yıl içinde 500 civarı öğrenciye ulaşmışlardır. 1868-1871 yılları arasında Terakki gazetesi müdürü iken Terakki Muhhaderat (Müslüman Kadınlar) adında ilk kadın dergisini ve Terakki Eğlence ile Letafet-i Asar adlarında iki mizah dergilerini çıkarmıştır. Sürgünlerdeyken matbaasında kitaplar basmaya, gazeteler ve dergiler çıkarmaya devam etmiş, yayımladığı kendi yazıları için Mehmet Tefvik adını kullanmamış, oğlu Ziya'dan dolayı Ziya'nın babası anlamına gelen Ebuzziya adını kullanmıştır. 1880'de çıkartmaya başladığı Mecmua-i Ebuzziya adlı dergisini 159 sayı olarak otuz bir yıl yayımlamıştır. Türkiye'de ilk defa klişe resim²⁹ tekniğini kullanarak baskılar yapan kişi olmuş ve bu teknikle bastığı Rebi-i Marifet (1887) adlı yıllığı ve ilk resimli sözlük olan Lügat-i Ebuzziya'yı (1891) hazırlayıp matbaasında

²⁹ Klişe resim: Kabartma ile metal levha üzerinde oluşturulmuş resimden yapılan baskı tekniğidir.

basmıştır. Ebuzziya matbaacılık ile üretimi azalmaya başlamış olan el yazması kitap süslemeleri olan tezhip sanatının benzerini matbaa baskısında uygulamak istemiş, tasarımlarında geleneksel desenlerden oluşan bordürler kullanmıştır. Ebuzziya Tevfik Türkiye’de ilk defa Batı üslubunda resimli kitaplar üreterek Türk grafik tasarım tarihinde önemli yer edinmiştir (Gündoğdu, 2014; Türesay, 2014). Almanak, yıllık ve takvimler de üreten Ebuzziya Tevfik’e ait illüstrasyonlu baskı örneklerine Şekil 2.104’de yer verilmiştir. Görselde yer alan eserler soldan sağa doğru birinci sırada Ebuzziya Matbaası’na ait illüstrasyonlu tanıtım karpotallarından ikisi, ikinci sırada Rebi-i Marifet yıllığının altıncı yıl kapağı (1886), üçüncü sırada Mecmua-i Ebuzziya dergisinin 66. sayısına ait kapak (1897) ve dördüncü sırada Leipzig’de yayımlanan Dünya Matbaacılık Yıllığı’nda yer alan Ebuzziya’ya ait Nevsal-i Ma’rifet dergisinin kapağı (1891) gösterilmiştir.

Şekil 2.104 Ebuzziya Matbaası’nda üretilmiş illüstrasyonlu çalışmalar. 19. yy, Türkiye. (Türesay, 2014, s.37, s.43 ve s.43) ve (Gündoğdu, 2014, s.53)

Ebuzziya ile aynı dönemlerde basılı yayında geniş çaplı eserler ortaya koyan Şemsettin Sami resimli sözlükler ve ansiklopediler üretmiştir. Gazeteci, tiyatro, roman, sözlük ve ansiklopedi yazarı gibi ünvanları olan Şemsettin Sami, Fransızca’dan Türkçe’ye çeviriler yapmıştır. Çeşitli gazete ve dergilerde yazarlık yapan Ş. Sami 1872 yılında Türk edebiyatının ilk telif romanı olan Taaşşuk-ı Tal’at ve Fitnat’ı yazmıştır. Gök, Yer, İnsan, Medeniyet-i İslamiyye, Kadınlar ve Esatir adlarında küçük boyutlarda ansiklopedik kitaplar hazırlamıştır. Kamus-ı Arabi (1896) ve Kamûs-ı Türki (1900) sözlüklerini yayımlamıştır. Kamus-ı Fransevi adlı sözlüğün 1901 yılı üçüncü baskısında üç bin adet illüstrasyon kullanılmış ve adı

Resimli Kamus-ı Fransevî olarak değiştirilmiş olan çalışma illüstrasyonlu Türkçe sözlüklerin ilkleri arasında yerini almıştır (Karakaş, 2019; Uçman, 2010).

II. Abdülhamit dönemi 1882 yılı başında İstanbul'da Osman Hamdi Bey tarafından resim, heykel, mimarlık ve hakkaklık³⁰ olmak üzere dört farklı bölümde eğitim vermek üzere Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane adıyla sanat okulu açılmıştır. 1927'de bugünkü grafik sanatların temeli olan Afiş Atölyesi kurulmuş, 1928'de Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane'nin adı Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüştürülmüştür. Akademi'nin ardından 1955 yılında bakanlar kurulu kararıyla Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu kurulmuş, dekoratif resim, grafik sanatlar, seramik, tekstil, mobilya ve içmimarlık bölümlerinde eğitim verilmeye başlanmıştır. Bauhaus ekolünde eğitim veren Tatbiki 1962 yılında dört yıllık lisans eğitimine geçmiştir. Bu tarihlerden sonra Akademi'nin ve Tatbiki'nin farklı bölümlerinde yetişmiş ve/veya tamamen farklı eğitim almış ama Türk illüstrasyon sanatında önemli eserler ortaya koymuş sanatçılar yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. 1982 yılında çıkan bir yüksek öğretim kanunu gereği İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi üniversiteye dönüşerek Mimar Sinan Üniversitesi adını almış, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu Marmara Üniversitesi'ne bağlanmıştır.

19. yüzyılda Osmanlı Türkiye'sinin yönetim merkezinin yer aldığı Bab-ı Ali, Türk basın ve yayıncılığının merkezi olmuştur. 1870'lerden başlayarak kitapçıların ve yayıncıların yer almaya başladığı Bab-ı Ali bölgesi bu konudaki önemini 20. yüzyıl sonlarına kadar sürdürmüştür. Bab-ı Ali'deki matbaalar ve yayınevleri görsel tasarım çalışmalarını *ressam* adını verdikleri sanatçılara yaptırmışlardır. Afişler, ilanlar, amblemler, logolar, dergi ve kitap illüstrasyonları gibi grafik tasarımlar yapanlara verilen *ressam* ifadesini de *matbaa ressamı*, *kartvizit ressamı*, *afiş ressamı* gibi tanımlandırmışlardır. Ressamların yapmış olduğu işleri matbaa baskısına hazırlayanlar da *çinkograf* ve *klişeci* olarak adlandırılmışlardır. Ressam olarak adlandırılan görsel tasarımcılardan bazıları yaptıkları çalışmalardan dolayı daha fazla ön plana çıkmışlardır (İşli ve Durmaz, 2013).

1906 yılında ilk resimli günlük gazete olan Millet gazetesini çıkaran yayımcı Hüseyin Hilmi Çırağan, mizah dergileri de çıkarmış ayrıca yazar Hüseyin Rahmi ve Ahmed Refik'in eserlerinin yayımcısı olarak bu yazarların eserlerini okuyuculara

³⁰ Hakkaklık: Taş, maden, fildişi, ahşap gibi çeşitli sert maddeler üzerine oyma ve kazıma yapma sanatıdır. Osmanlıda ikinci Meşrutiyete kadar resmi belgelerde, dilekçelerde imza yerine mühür kullanılmış olması bu mesleğin önemini artırmıştır (Kuşoğlu, 1997).

ulaştırmıştır. 1908’de İkinci Meşrutiyet’in ilanı sonrası gelen basın özgürlüğü ile artan yayınevleri ve matbaalarda litografi, klişe resim gibi baskı teknikleri kullanılmaya başlanmış, yapılmaya başlanan renkli yayıncılıkla birlikte roman kapakları, masallar ve öyküler için illüstrasyonlar yapılır olmuştur. İllüstrasyon sanatına ilginin arttığı bu dönemde ön plana çıkan sanatçılardan İhap Hulusi yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk alfabe kitabını tasarlamış ve yeni Cumhuriyetin oluşumunda pek çok alanda görsel tasarım hizmeti vermiştir. Aynı dönemde Türkiye’nin ilk kadın illüstratörü olan Sabiha Bozcalı görsel sanatların her alanında çalışmış ve gazete illüstratörlüğü yapmıştır. Bu süreçte görsel tasarım hizmeti veren sanatçılardan Kenan Temizan afiş illüstrasyonları ile Münip Fehim ise kitap kapakları illüstrasyonları ile ünlenmişlerdir.

1920’lerden sonra ön plana çıkmış görsel tasarım yapan sanatçılardan İhap Hulusi, Sabiha Bozcalı, Ramiz Gökçe, Ercüment Kalmık, Cevat Şakir, Firuz Aşkın, Suavi, Ayhan Erer, Oral Orhan ve Salih Erimez gibi bazı sanatçılar kitaplar için illüstrasyonlar yapmışlardır. 1900’lerde Berlin’e askeri ataşe katibi olarak gönderilmiş olan Osman Kenan Temizan işinin yanı sıra Güzel Sanatlar Akademisi olan Reiman Schule’ye giderek sanat eğitimi almıştır. Mezun olduğu okulda kalarak profesörlük ünvanına kadar yükselmiş 1926-1943 yılları arasında aynı okulda moda bölümü yöneticiliği yapmış, afiş ve kumaş desenleri dersleri vermiştir. Kenan Temizan Berlin’de akademik kariyerine devam ederken 1920’lerde Style ve Bazar gibi moda dergilerinde grafik tasarımcı olarak çalışmış, 1931’de Der Film dergisine karikatürler çizmiş ayrıca 1940’larda Alman film endüstrisi için illüstrasyonlu film afişleri yapmıştır. 1943’de Türkiye’ye dönen sanatçı aynı yıl İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nde profesör ünvanıyla çalışmaya başlamış, Süsleme Sanatları Şubesi ve Moda Atölyesi bölümlerinde dersler vermiş ve bölüm başkanlığı yapmıştır. Sergiler açıp yarışmalar kazanmış olan Kenan Temizan üretmiş olduğu afişlerde figüratif illüstrasyonlar yapmış, foto-grafik teknikleri kullanmıştır. K. Temizan 1946 tarihli Arkitekt dergisinde yer alan bir yazısında grafik tasarım için o dönemlerde ifade edilen *süsleme sanatı*’nın karşılığı olarak *grafik sanat* ifadesini kullanmıştır (Temizan, 2014, s. 84). Sanatçının bu ifadesi Türkiye’de ilk defa mesleğe ilişkin *grafik* tanımının kullanılması olarak gösterilmiştir (Çam, 2014a; Erkmen, 2012). Kitap kapakları, dergi kapakları, katalog kapakları, reklam illüstrasyonları ve pek çok afiş illüstrasyonu yaparak Türk grafik tarihi temel taşlarından bir olan Kenan Temizan’a ait üç çalışmanın yer aldığı Şekil 2.105’de solda Alman dergileri için

yapmış olduğu dergi kapaklarından bir örnek, ortada bir kumaş katalogu için yapmış olduğu kapak tasarımı, sağda ise Türkiye’de yapmış olduğu çalışmalardan bir kitap kapağı örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 2.105 Kenan Temizan’a ait illüstrasyonlu dergi, katalog ve kitap kapağı örnekleri. 20. yy, Türkiye. (Temizan, 2014, s.89, s.91 ve s.93)

Türk grafik tasarım tarihinin önemli ilk sanatçılarından bir diğeri olan Münif Fehim Özarman Osmanlı’nın sonlarından Cumhuriyet’in başlarına kadar pek çok eser üretmiş ve Türkiye’de ilk fotoğraf sergisi açan sanatçı olmuştur. 1916-1918 yıllarında Bab-ı Ali’de afiş, reklam ve karikatür çalışmaları yapmıştır. Babası tiyatrocusu ve yönetmen olan sanatçı film senaryosu yazmış, tiyatro afişlerine illüstrasyonlar yapmış, 1920-1922 yılları arasında Vakit ve İleri gazetelerinde illüstratör olarak çalışmıştır. Refik Halid’in çıkardığı Aydede dergisinde yayımlanan divan şiirlerine illüstrasyonlar yapan Münif Fehim 1928 yılında Türkiye’de latin harflerinin kullanılmasıyla yazılmaya başlanan pek çok tarihi roman kapaklarına illüstrasyonlar yapmıştır. Münif Fehim ressam, karikatürist, grafik tasarımcı ve illüstratör olarak pek çok esere imza atmıştır. İkdam, Vakit, Son Posta, Aydede ve Zümrüdüanka gibi dergi ve gazetelerde çalışmış, 1940’da Elli Türk Büyüğü, 1943’de Düünden Hatıralar ve Tarihteki Güzel Kadınlar gibi kitaplar ile 1950’lerde Resimli Tarih Mecmuası adlı dergiye illüstrasyonlar yapmıştır. Münif Fehim en son 1970 yılında Günaydın Gazetesi için Hz. Muhammed’in hayatına dair yayımlanan bir çalışmayı resimlemiştir. Çalışmalarında suluboya ve yağlıboya kullanmış olan sanatçı, kitaplar için oluşturduğu teatral karakterler ile öykünün içeriğini kendine has üslupla görselleştirmiştir. Yazar Selim İleri *Mavi kanatlarınla yalnız benim olsaydın*

adlı eserinde Münif Fehim'in Semih Lütüfî Kitabevi için yapmış olduğu kitap kapağı illüstrasyonlarıyla dönemlere göre değişen mimarinin, iç mekan tasarımlarının, karakterlerin kıyafetleriyle değişen modanın ve alaturkalıktan alafrangalığa geçişin süreçlerinin rahatça gözlenebildiğini ifade etmiştir. 1940'larda hazırlanmış olan Elli Türk Büyüğü adlı eser için illüstrasyonlar yapan Münif Fehim bu çalışması ile fotoğrafları olmayan Türk büyüklerinin daha sonraki yıllarda zihinlerde oluşacak ilk görsellerini yapan sanatçı olmuştur (Çam, 2014b; İleri, 2014). Şekil 2.106'da Münif Fehim'e ait farklı çalışmalara yer verilmiştir. Görselde soldan sağa sırasıyla birinci sırada üst üste gösterilen üç görselde Geçmişten İzler sergisi için yaptığı Itri, I. Ahmet ve Koca Ragıp Paşa portre illüstrasyonları, ikinci sırada Yedigün dergisinde yayımlanmış dünden hatıralar albümü için yapmış olduğu illüstrasyonlar ile sayfa tasarımı uygulamasının görüldüğü dergi sayfaları, üçüncü sırada Aydede dergisinde yayımlanan divan şiirleri için yapmış olduğu illüstrasyonlardan ikisi, dördüncü sırada bir kitap için tek renk çalıştığı kadın illüstrasyonu, beşinci sırada Elli Türk Büyüğü albümü için yapmış olduğu Atatürk portresi ile Hamdi Bey portresini yerleştirdiği sayfa tasarımı gösterilmiştir.

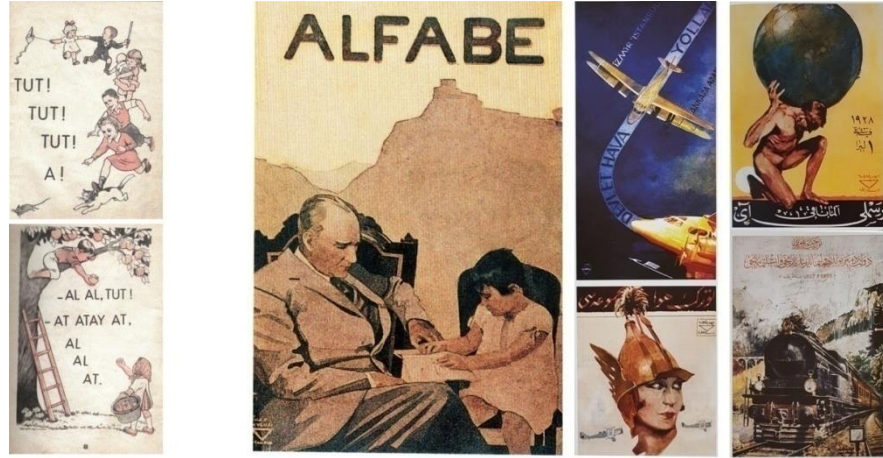
Şekil 2.106 Münif Fehim'in farklı dönemlerde yaptığı illüstrasyon örnekleri. 20. yy, Türkiye. (Çam, 2014b, s.117, s.121 ve s.123), (İleri, 2014, s.126) ve (Balcıoğlu, 2014, s.141)

Cumhuriyet sonrası Türk reklamcılığının birinci kuşak ve en önemli sanatçısı olan İhap Hulusi Cumhuriyet Türkiye'sinin gelişmesine görsel tasarım ekipmanları ile öncülük etmiştir denilmiştir. İhap Hulusi bir sanatçı tarafından tasarlanan afişin

seyircinin ilgisini çekmesi ve üzerinde düşündürmesi gerektiğini ifade ederek ve Türkiye’de Batılı anlamda ilk afiş çalışmasını yapmıştır. İhap Hulusi Almanya’da Helman Schule ile Kuntsgewerbe Schule adlı sanat okullarında afiş ve grafik eğitimi almış, Almanya’da ilk afişlerini yapmış ve Türkiye’ye dönünce bu çalışmalarını sergilemiştir. Sergideki çalışmaları dolayısıyla dönemin padişahı Sultan Abdülmecid kendisini tebrik etmiştir. 1920’lerin ortasında Türkiye’de Batılı anlamda afiş çalışmaları yapmaya başlayan İhap Hulusi, Akbaba dergisinde Münif Fehim ve Ramiz Gökçe³¹ ile birlikte çalışmıştır. 1928’de Atatürk’ün isteği ile ilk alfabe kitabı olan Alfabe’yi hazırlamış, kapak illüstrasyonunu ve tasarımını kendisi iç sayfaları da Ramiz Gökçe tasarlamıştır. Sanatçı Alfabe kitabının kapağına Atatürk’ü manevi kızı Ülkü’ye okuma öğretirken resimlemiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin önerdiği yeni yaşam tarzını afişlere yaptığı illüstrasyonlar ile göstermiş, devlet için pek çok kurumsal kimlik çalışmaları yapmış, illüstrasyonlarında halktan insanları ve kendi çevresindekileri model olarak kullanmıştır. Cumhuriyet’in ilk yıllarından başlayarak elli altı yıl boyunca çalışmış olan İhap Hulusi’nin eserlerinde yarım yüzyıllık değişim sürecini gözlemlemek mümkün olmuştur. Türk Hava Kurumu, İş Bankası, Ziraat Bankası, Mill Piyango gibi devlet kuruluşlarına ve özel pek çok firmaya afiş ve ilan gibi işler üreten sanatçının çalışmaları Türkiye sınırları içinde olduğu gibi yurtdışında da tanınmıştır. İllüstrasyon çalışmalarında pek çok teknik kullanmış ama özellikle suluboya ile illüstrasyonlar yapmış olan sanatçı tipografik tasarımlarında kaligrafi bilgisinden yararlanmıştır. Tüm grafik tasarım ekipmanlarına (illüstrasyon, fotoğraf, tipografi vb.) hakim olan İhap Hulusi döneminin ilerisinde tasarımlar ortaya koymuştur. Bir söyleşisinde yaptığı tasarımlara müdahalelerin ve baskı teknolojisinin yetersizliği sonucu tasarımlarının matbaa baskılarındaki olumsuz değişimlerinden rahatsızlığını dile getirmiştir (Bilge, 2014; Çam, 2014c). Dönemin matbaa baskısı teknolojisi sanatçıların tasarımlarında kullanacakları teknikleri kısıtlamış buna rağmen yaptıkları tasarımların matbaalarda kötü basılmasının önüne geçememişlerdir. Klişe resim ve litografi tekniği ile basılan çalışmalar için dönemin bir başka tasarım sanatçısı olan Atif Tuna bir röportajında (Altıntaş, 2014, s.250) litografi ustası Kirkor Makosyan’ın İhap Hulusi’nin fırça darbelerini bile taş geçirdiğini ifade etmiş olması baskı öncesi hazırlık işlemlerini yapanların ustalığının

³¹ Ramiz Gökçe: 1930’larda çeşitli dergilerde karikatürler yapmış, 1949’da Mizah adında kendi karikatür dergisini çıkarmış dönemin ünlü karikatüristidir. Cumhuriyet sonrası Türk reklamcılığının ilklerinden olmuş, çalışmaları ile dönemin grafik tasarımlarında önemli rol oynamıştır (Durmaz, 2011).

baskıya etkilerini göstermiştir. İllüstrasyonları ile bir döneme damgasını vuran İhap Hulusi'ye ait beş farklı illüstrasyonlu çalışmaya Şekil 2.107'de yer verilmiştir. Görselde yer alan çalışmalar soldan sağa birinci sırada Atatürk'ün talimatıyla İhap Hulusi ve Ramiz Gökçe'nin birlikte hazırladıkları ilk latince Alfabe kitabının iç sayfasına Ramiz Gökçe'nin yaptığı illüstrasyonlar, ikinci sırada Alfabe kitabının İhap Hulusi tarafından yapılmış olan kapak illüstrasyonu, üçüncü sırada İhap Hulusi'nin Devlet Havayolları için hazırlamış olduğu tarife ve şartlarına ait ön kapak (üstte) ve Türk Hava Mecması adlı derginin 1927 yılı kapak çalışması (altta), dördüncü sırada yine İhap Hulusi'nin Resimli Ay dergisinin 1928 yılı sayılarından birinin kapağı (üstte) ve Türkiye Cumhuriyeti, Devlet Demir Yolları ve Limanları'nın Tarihi ve İşletme Netayici adlı envanter kitabının kapak illüstrasyonu gösterilmiştir.

Şekil 2.107 Ramiz Gökçe'ye ait Alfabe kitabı illüstrasyonları ve İhap Hulusi'ye ait Alfabe kitap kapağı ile farklı kitap illüstrasyonu örnekleri. 20. yy, Türkiye. (Durmaz, 2011, s.47), (Çam, 2014, s.153, s.161) ve (Merter, 2014, s.105)

Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk dönem görsel tasarımcılarından olan Hatice Sabiha (Rüştü) Bozcalı Türkiye'deki ilk kadın illüstratör olmuş ama çağdaşı İhap Hulusi ile aynı dönemlerde görsel tasarımlar yapmış olmasına karşın eserlerine imza atmadığı için İhap Hulusi kadar ünlenmemiştir. Görsel tasarımcı, ressam ve illüstratör olarak 1938-1975 yılları arasında afişler, ilanlar, takvimler, fuar panoları, ambalaj tasarımları, gazete ve kitap illüstrasyonları gibi grafik tasarım alanında pek çok eser üretmiştir. Sabiha Bozcalı ilk resim eğitimini sanatçı olan annesinden

ardından dönemin Türk ressamı Ali Sami Boyar'dan almıştır. Sanatçı 1919-1924 yılları arasında Almanya'da Lovis Corinth, Moritz Heymann ve Karl Caspar atölyelerinde eğitim alarak Türkiye'ye dönmüş kabul aldığı Akademi'de³² arkadaşı olan Namık İsmail³³ Atölyesine misafir öğrenci olarak devam etmiştir. Feyman Duran'dan aldığı eğitimin yanı sıra Paris'te ve Roma'da dönemin önemli ressamlarından eğitimler almaya devam eden sanatçı çok farklı ressamlardan aldığı eğitimin amacının kendini ifade edebilmek için yapmış olduğu aramalar şeklinde açıklamıştır. Porte ressamlığı ile tanınmaya başlayan S. Bozcalı 1938-1950 yılları arasında grafik tasarım doğrultusunda serbest çalışmaya başlamıştır. O dönemde adı İnhisarlar İdaresi olan Tekel için etiketler, sigara ambalajları, takvimler ve fuar panoları yapmış aynı süreçte Reklam Moran adlı reklam ajansı için tasarım ve illüstrasyon hizmeti vermiştir. S. Bozcalı 1950'lerden sonra Milliyet, Hergün, Havadis ve Cumhuriyet gibi gazeteler için illüstrasyonlar yapmaya başlamıştır. Kendisini gazeteci olarak tanımlamış ve basın illüstratörü olduğunu ifade etmiştir. Çeşitli kitaplar için illüstrasyonlar yapan sanatçı başta Reşad Ekrem Koçu'nun hazırladığı İstanbul Ansiklopedisi olmak üzere pek çok kitap için illüstrasyonlar yapmıştır. Farklı illüstratörlerin de illüstrasyonlar yapmış olduğu İstanbul Ansiklopedisi için 1958-1973 yılları arasında yüzlerce illüstrasyon yapmıştır. Reşad Ekrem Koçu ansiklopedinin yedinci cildine Sabiha Bozcalı'nın ortaya konan eserde en az kendisi kadar emeği olduğunu ifade ettiği bir ithaf yazısı koymuş ve ayrıca Hatice Sabiha adıyla sanatçıya yer verdiği ansiklopedi de yağlıboya portre ressamı ve son on yılın en güçlü illüstratörü olarak tanımlamıştır. Ansiklopedide Münif Fehim Özarman, Nezih İzmirlioğlu gibi sanatçılarla Reşad Ekrem Koçu kendisi de illüstrasyonlar yapmıştır. Sabiha Bozcalı 1938-1943 yılları arasında Cumhuriyet Halk partisinin organize etmiş olduğu Yurt Gezileri (Yurdu Gezen Türk Ressamları Etkinliği) çalışmaları kapsamında 1939'da düzenlenen İkinci Yurt Gezisi'ne katılmıştır. Sanatçı bu gezilere katılan ilk kadın ressam olarak bir buçuk ay Zonduldak'ta Sömikok Fabrikası ile Demir ve Çelik Fabrikası gibi endüstriyel yapıları yağlı boya ve suluboya tekniği ile resimlemiştir. Bu çalışmaları ile Sabiha

³² Akademi: Yrd. Doç. Dr. Güllü Yakar ART-E (SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi) dergisinde yer alan *Portre ressamlığından gazete illüstratörlüğüne uzanan kariyerinde Sabiha Bozcalı* başlıklı makalesinde metinde geçen *Akademi* ifadesi için şu dipnotu düşmüştür; "Akademi olarak geçen İnas Sanayi-i Nefise Mektebi kadın ressamlar yetiştirmek amacıyla 1914 yılında kurulup, 1925'te karma eğitime geçen ve 1926'da Namık İsmail'in müdür olarak görev yaptığı kurum" olarak ifade edilmiştir.

³³ Namık İsmail 1914 İzlenimci kuşağının önemli ressamlarından. Berlin'de Lovis Corinth atölyesinde Sabiha Bozcalı ile birlikte eğitim almış, Akademi'de dersler vermiştir.

Bozcalı Türkiye’de endüstri üretimini konu alan ilk ressam olmuştur. Sanatçının belgesel nitelikli bir diğer çalışması da 1960’da Yeni Sabah gazetesi için Yassıada Duruşmaları’nı belgelediği illüstrasyonlar olmuştur. Basın-yayın illüstratörü olarak 1975 yılında gazetecilikten emekli olan Sabiha Rüştü Bozcalı Bab-ı Ali’de hizmet veren erkek tasarımcılar arasında o döneme göre oldukça zor olanı başararak yaptığı çalışmalar ile öne çıkarak Türkiye’nin ilk kadın illüstratörü ve ilk kadın grafik tasarım sanatçısı olmuştur. S. Bozcalı çok farklı ressamlardan eğitim aldığı için üretmiş olduğu eserlerde çok farklı üsluplar kullanmış olduğu gözlenmiştir. Reklam illüstrasyonlarında gerçekçi, editoryal illüstrasyonlarında çizgisel betimleme, kitap kapaklarında renkli, kitap içlerinde çinkografî baskı için tarama çizgileri ile çalışmalar yapmıştır (Durmaz, 2016; Kaplan, 2016; Yakar, 2017). Şekil 2.108’de Sabiha Bozcalı’nın farklı illüstrasyon çalışmalarına yer verilmiştir. Görselde soldan sağa birinci sırada 1958’de Nezihe Araz’ın yazdığı Anadolu Evliyaları kitabı için yapmış olduğu Nasreddin Hoca illüstrasyonu (üstte) ve 1964’de yaptığı Yeniçeri Mimar Sinan illüstrasyonu (altta), ikinci sırada editoryal illüstrasyon eskizleri, üçüncü sırada İstanbul Ansiklopedisi’nde yer alan kendisine ait bölüm için yapmış olduğu otoportre illüstrasyonu ve dördüncü sırada Patrona Halil adlı kitap için yapmış olduğu illüstrasyon gösterilmiştir.

Şekil 2.108 Sabiha (Rüştü) Bozcalı’ya ait illüstrasyon örnekleri. 20. yy, Türkiye. (Yakar, 2017, s.344), (Kaplan, 2016, s.2), (gmk.org.tr/uploads/news/file-1524240574351555450.pdf , s.4) ve (Durmaz, 2011, s.59)

Tasarım eğitimi almadan kendi kendisini yetiştirmiş olan Atıf Tuna özellikle yapmış olduğu fuar standları ile ünlenmiştir. Tasarım konusunda afiş, posta pulu, amblem, mimari çizimler, mobilya tasarımı ve grafik tasarımın her alanı gibi çok

geniş yelpazede ürünler ortaya koymuştur. 1945-1985 yılları arasında Tekel için ambalaj tasarımları, basın ilanları, fuar çalışmaları ve afişler gibi tasarım hizmeti vermiş olan sanatçı ilk çalışmalarına sinema afişleri yaparak başlamış, Bab-ı Ali’de kitap kapaklarına illüstrasyonlar yapmıştır. A. Tuna illüstrasyonlarını suluboya ve guaj tekniği ile kağıt üzerine çalışmıştır. Sanatçının çalıştığı ilk dönemlerde illüstrasyon baskıları için, litografi, klişe resim ve çinkografi baskı teknikleri kullanılmıştır (Akçura, 2014; Çam, 2014d). Şekil 2.109’da Atıf Tuna’nın yaptığı iki farklı kitap kapağı tasarımı (sol iki görsel) ve Türkiye’de çıkan en eski iktisat dergisi olan İktisadi Yürüyüş adlı dergiye yaptığı iki farklı kapak tasarımına (sağ iki görsel) yer verilmiştir.

Şekil 2.109 Atıf Tuna’ya ait illüstrasyonlu kitap ve dergi kapağı tasarımları. 20. yy, Türkiye. (Altıntaş, 2014, s.249 ve s.256)

Cumhuriyet Türkiye’sinin görsel tasarım temel taşlarından bir diğeri de Mesut Manioğlu’dur. Ressam, dekoratör, grafik tasarımcı, illüstratör ve akademisyen olan M. Manioğlu 1944-1949 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi, Süsleme Sanatları Bölümü, Afiş Atölyesi’nde eğitim almıştır. Kenan Temizan’ın öğrencisi olan sanatçı eğitim alırken okulu için yapmış olduğu afişler ve daha sonra ödüller aldığı afiş tasarımları ile ünlenmiştir. 1950’lerde gelişmeye devam eden Türkiye sanayisi içinde pek çok farklı kuruma tanıtım görselleri, afişler, kurumsal kimlikler ve fuar standları tasarlamıştır. Emlak Bankası’nın toplu konut projelerinin görsel kimliğini yürütmüş, Veremle Savaş Derneği için uzun yıllar gönüllü olarak görsel tasarım hizmeti vermiştir. Kaligrafi, karikatür ve pul tasarımları da yapan M. Manioğlu ilaç endüstrisi için tasarladığı ilaç tanıtım görselleri illüstrasyonlarında farklı üsluplar kullanarak yapmış olduğu sanatsal dokunuşlar ile bu sektörün

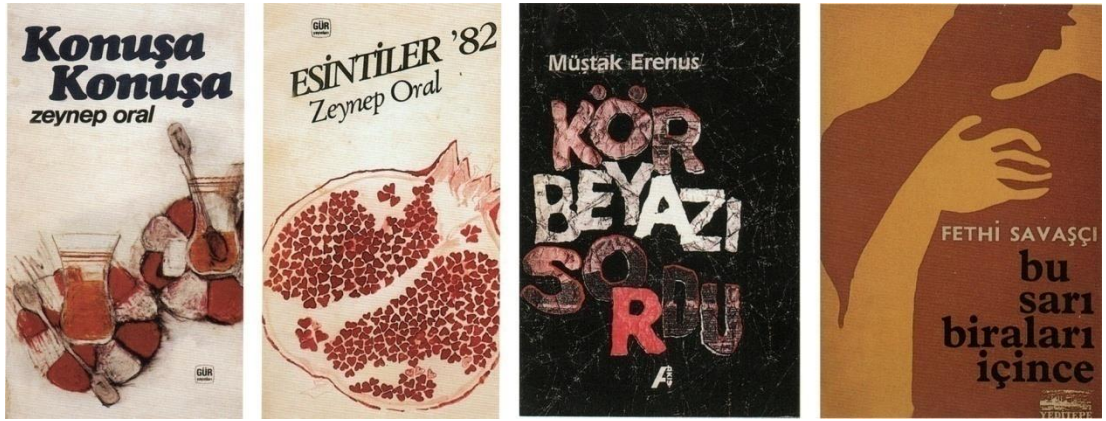
görsellerini zenginleştirmiştir. Pek çok kurum ve kuruluşa amblem ve logolar tasarlayan sanatçı Türk Hava Yolları ve Türkiye Emlak Bankası logo tasarımları ile ödül almıştır. Emlak Bankası'nın o dönem için yaptığı ambleminde yer alan ev görseli üstünde kuş yuvası soyutlamasında geleneksel öğeleri kullanmış olması ve THY logosu için soyutlamış olduğu yaban kazı görseli bu tarz çalışmalara örneklik oluşturmuşlardır. Bazı tasarımlarında Kübizm, Konstrüktivizm ile De Stijl etkileri görülen sanatçı illüstrasyonlarında suluboya, guaj, çizim kalemleri gibi çok farklı malzemeler kullanmıştır. 1967'de tasarımlarına fotoğrafı da dahil ederek görsel tasarımın gelişim evrelerini eserlerine yansıtmıştır. 1968 yılında Varşova Afiş Sergisi'ne katılan Türk sanatçılar arasında yer almıştır. Çeşitli kitap ve dergi illüstrasyonları yapan M. Manioğlu İstanbul'u anlattığı Zaman İçinde İstanbul kitabında kendi çektiği fotoğrafları ve yaptığı illüstrasyonları kullanmıştır. Şekil 2.110'da Zaman İçinde İstanbul adlı kitaba ve içinde kullandığı iki illüstrasyona yer verilmiştir.

Şekil 2.110 Mesut Manioğlu'nun hazırladığı Zaman İçinde İstanbul kitabı ve kitaptan illüstrasyon örnekleri. 20. yy, Türkiye. (Manioğlu, 2014, s.320 ve s.321)

Türk grafik sanatının klasik tasarımdan modern tasarıma geçiş dönemi ustalarından olan Mengü Ertel Güzel Sanatlar Akademisi'nin Dekoratif Sanatlar Bölümü'nden mezun olmuş ve 1950'li yılların başlarında önce tiyatro dekorları yapmış, 1959'da tiyatrolar için hem dekor hem de afişler yaparak çalışmalarına devam etmiştir. Sanatçı yaptığı tiyatro afişleri ile 1966 ve 1968 yıllarında Varşova Afiş Sergisi'ne katılmış, ulusal ve uluslararası ödüller almıştır. Mengü Ertel'in 1969 yılında açtığı tiyatro afişleri sergisi Türkiye'de açılan ilk tiyatro afişleri sergisi olmuştur. Sanatçıya ve çalışmalarına çeşitli uluslararası dergilerde yer verilmiştir.

Mengü Ertel afişleri İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesi, Wilanov Afiş Müzesi (Polonya) gibi müzeler tarafından sergilenmek üzere alınmıştır. 1975’de Fransa’da düzenlenen Birinci Uluslararası Sinema Festivali ve film afişleri yarışmasında Jeanne d’Arc’ın Tutkusu adlı çalışması ile büyük ödülü almıştır. Geleneksel Türk Osmanlı motiflerine hakim olan sanatçı tasarımlarında bu bilgilerini kullanmıştır. Grafik tasarımlar dışında dekoratif duvar panoları da tasarlamış olan sanatçı 1970’lerde Türk mimar Vedat Dalokay’ın Pakistan İslamabad’da inşa ettiği dünyanın en büyük camilerinden olan Şah Faysal Camii için geleneksel desenleri yorumladığı seramik panolar tasarlamıştır. 1980 Moskova Olimpiyatları için tasarladığı afişte ise geleneksel Türk sanatları olan minyatür ve hat sanatının özelliklerinden olan istif üslubunu yorumlayarak kullanmıştır (Abacı, 1999; Çam, 2014e). Sanatçının bahsi geçen çalışmaları 2.5.2 *Türkiye’de Geleneksel Desenlerin İllüstrasyonlarda Kullanımı* başlıklı bölümde Şekil 2.139’da gösterilmiştir. Çeşitli grafik tasarımları, kitap kapakları, dergi kapakları, duvar panoları, amblemler, logolar, tiyatro dekorları ile afişlerini tasarlayıp uygulamış olan sanatçı kitap ve dergi kapaklarına da illüstrasyonlar yapmış olan sanatçı çalışmalarında farklı teknikler kullanmıştır. Şekil 2.111’de Mengü Ertel’in tasarımını yaptığı dört farklı kitap kapağı gösterilmiştir.

Şekil 2.111 Mengü Ertel tasarımı kitap kapakları. 20. yy, Türkiye. (Yavi, 2014, s.335)

1950’lerde kitap kapakları tasarımında etkin çalışmalar ortaya koymuş olan şair, sinemacı, karikatürist, heykeltıraş ve ressam olan Abidin Dino geniş yelpazeli alanlarda eserler üretmiştir. Ankara’da doğmuş ama ailesinin işi gereği Fransa ve İsviçre’de büyüyen sanatçı Türkiye’ye döndüğünde Robert Kolej’de başladığı

eğitimini bazı nedenlerden dolayı yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Abidin Dino basılı yayınlar için karikatür ve illüstrasyonlar yapıp yazılar yazmıştır. Sabiha Bozcalı gibi Yurt Sergileri gezilerine katılan sanatçılar arasında yer almıştır. 1934 yılında Rusya’da sinema eğitimi alan A. Dino, Nazım Hikmet, Orhan Kemal, Pablo Picasso ve Tristan Tzara gibi döneminin önemli yazar ve sanatçıları ile diyalog halinde olmuştur. Nazım Hikmet’in Kuva-yi Milliye Destanı kitabına, Yaşar Kemal’in Deniz Küstü kitabına ve Paris’te yaşayan Türk yazarların kitapları ile pek çok farklı yazarın kitaplarına illüstrasyonlar yapmıştır. Ayrıca Ses, Yeni Ses, Serveti Fünun ve Uyanış gibi dönemin dergilerine de hem illüstrasyon çalışmaları yapmış hem de yazılar yazmıştır. 1952’de Paris’te yaşamaya başlayan sanatçı Avrupa’daki sanat akımlarını takip etmiş kendine özgü kalın konturlu çizgilerden oluşan bir resim üslubu geliştirmiştir. Türk kültürünü yakından takip eden sanatçı 1953’de Pertev Naili Boratav’ya ait Türk Masalları kitabını resimlemiştir. 1979 yılında Fransız Kültür Bakanlığı’nın Sanat ve Edebiyat Altın şovalye Nişanı ile ödüllendirilen Adidin Dino pek çok ödülleri almıştır (Aydın, 2017; Edeer, 2015). şekil 2.112’de sanatçıya ait iki farklı çalışmaya yer verilmiştir. Görselde solda Yaşar Kemal’in Deniz Küstü kitap illüstrasyonlarından biri, sağda Seçilmiş Hikayeler (1951) dergisinin Orhan Kemal özel sayısı için yaptığı illüstrasyonlardan biri gösterilmiştir.

şekil 2.112 Abidin Dino’ya ait iki farklı kitap illüstrasyonu örneği, 20. yy, Türkiye. (<http://evvel.org/ilgi/abidin-dino>) Erişim tarihi 11 Nisan 2022

İllüstrasyonlarını ve resimlerini klasik teknikler dışında gravür tekniği ile de yapan Mustafa Asher 1957 yılında Necati Cumalı’nın Karakolda adlı şiir kitabı için on iki adet baskı kalıbı hazırlayıp yüksek baskı tekniği ile el baskısı olarak

illüstrasyonlar üretmiştir. Bu çalışması ile Türkiye’de özgün baskı³⁴ tekniğini kullanarak kitap illüstrasyonu yapan ilk sanatçı olmuştur. Grafik tasarımın logo, amblem, ilan, afiş gibi pek çok alanında eserler ortaya koymuş olan Mustafa Aslıer litografi, metal ve ahşap gravürler konusunda yapmış olduğu çalışmalar ile ünlenmiş baskı tekniklerini *Özgün Baskı* adı altında toplamıştır. Türk gravür sanatı denilince akla gelen ilk isim olan M. Aslıer Gazi Terbiye Enstitüsü Resim-İş bölümünde Malik Aksel, Şinasi Barutçu ve Refik Epikman’dan eğitimler almış, Rasim Arseven’in desteği ile 1949’da ilk taş baskılarını yapmıştır. 1953-1954 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı bursu ile grafik eğitimi almak için gittiği Almanya’da Münih Güzel Sanatlar Akademisi’nde Joseph Kaufer’den tipografi dersleri alarak 1954’de Stuttgart Grafik Sanatlar Yüksek Okulu’na geçerek başlamış olduğu baskı sanatları eğitimini 1957’de tamamlayıp 1958’de Türkiye’ye dönmüştür. Aynı yıl Alman Bauhaus ekolünde eğitim veren Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu Grafik Bölümü’nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlayarak grafik dersleri vermiş ve okulda yöneticilikler yapmıştır. Türk resim sanatının gelişmesi ve eğitimi konusunda çalışmalar yapan sanatçı bu konularda kitaplar yazmıştır. Türkiye’de ve birçok farklı ülkede sergiler açan sanatçının baskı teknikleri ile yaptığı resimlerini çeşitli ulusal ve uluslararası müzeler sergilemek üzere almıştır. Yazar Necati Cumalı’nın Karakolda adlı şiir kitabı için yaptığı el baskısı illüstrasyonları dışında Tabor’un Ölümü, Karakulak ve Gökyüzü Ülkeleri gibi kitaplara da illüstrasyonlar yapan M. Aslıer metal, ahşap, linolyum, litografi baskı teknikleri ağırlıklı çalışmış olsa da foto baskı, yağlıboya, suluboya, akrilik, karakalem ve guaj boya gibi farklı teknikleri de çalışmalarında kullanmıştır. Baskı teknikleri ile yapmış olduğu çalışmalarında çoğunlukla Anadolu insanını ve yaşamını konu alan sanatçı eserlerinde sadeleştirilmiş soyutlamalar yaparak inorganik çizgi anlayışını kullanmıştır (Çoban ve Günebakmaz, 2021; Şahin, 2019; Tosun, 2008). Şekil 2.113’de solda Varolmayana Biçim Vermek adlı kitap illüstrasyonu, ortada Fazıl Hüsni Dağlarca’nın Yanık Çocuklar Koçaklaması kitabı için yapmış olduğu kapak illüstrasyonu ve sağda Karakolda adlı kitap için yaptığı yazı karakteri ve illüstrasyonlu sayfa gösterilmiştir.

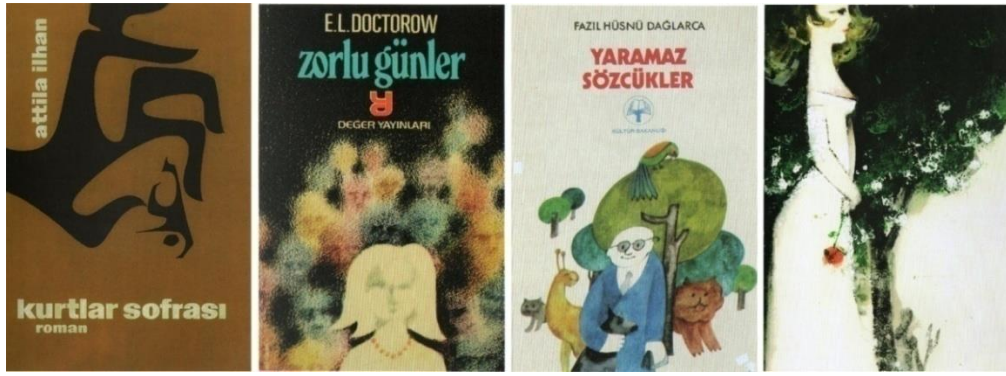
³⁴ Özgün baskı; tüm üretim aşamalarını sanatçının kendisinin yapmış olduğu, farklı baskı malzemeleri kullanarak yapılan baskı türlerinin tümüdür. *Özgün Baskı* terimini ilk defa 1972 yılında Mustafa Aslıer kullanmıştır.

Şekil 2.113 Mustafa Aslier'e ait kitap illüstrasyonu örnekleri, 20. yy, Türkiye. (<https://www.mustafaaslier.net/eserlerden-ornekler?pgid=k8vbhnrh-bdfcb25a-8ef3-4ef4-9cec-93ace2786e63>), (<https://www.mustafaaslier.net/eserlerden-ornekler?pgid=k8vbhnrh-ff5851b5-8b88-4c2e-ad2d-8b0229624e5e>) ve (Durmaz, 2011, s.101) Erişim tarihi 12 Nisan 2022

Grafik tasarımın her alanında ortaya eserler koymuş kuyan sanatçılar dergiler ve kitaplar için de illüstrasyonlar yapmıştır. Çok yönlü sanatçılardan olan Sait Maden kitap kapağı tasarımları ile ünlenmiştir. 1950'lerde Güzel Sanatlar Akademisi'ne lise bölümünden başlayarak devam etmiş Resim Bölümü'nü Bedri Rahmi Eyüpoğlu Atölyesi'nde bitirmiştir. Şair, yayıncı, araştırmacı, çevirmen ve tasarımcı olan Sait Maden 12-13 yaşlarında aruz vezniyle divan şiirleri yazmış, ardından Fransızca, İspanyolca ve Rusça öğrenerek şiir çevirileri yapmıştır. S. Maden tasarımlarında şair tarafının önemli etkisi olduğunu ifade etmiştir. Amblemler, logolar, kitap kapakları, süreli yayınlara kapak ve sayfa tasarımları gibi grafik tasarımın hemen hemen her alanında ürünler ortaya koymuştur. Dergi kapakları ve takvim tasarımlarında fotoğraf kullanırken kitap kapaklarında yaptığı illüstrasyonlar ile birlikte konuya uygun fontları bir arada kullanarak özgün tasarımlar ortaya çıkarmıştır. Sekiz binin üzerinde kitap ve dergi kapağı tasarımı yapmış olan Sait Maden kitap kapağı tasarımında ilk özgün çalışmalar yapan ve Türkiye'de çağdaş tipografi kullanımını başlatan sanatçılardan biri olmuştur. Hat sanatını bilen S. Maden bu sanatı logolarında ve tasarımlarında yorumlayarak kullanmış, ellinin üstünde font tasarımı yapmıştır. 1968'de kurulan Grafik Sanatçıları Derneği'nin kurucuları arasında yer alarak derneğin ilk başkanı olmuştur. S. Maden 1996'da Çekirdek Yayınları adında yayınevi kurmuş kendisine ait yazıları ve çevirilerini kendi yayınevinde yayımlamıştır. Divan edebiyatı ve halk edebiyatından beslenen sanatçının kendine

özgü ulusallık içeren evrensel tasarımlar ortaya koymuş olduğu ifade edilmiştir. S. Maden Türk grafik tasarım tarihi konusunda araştırmalar yapmış ve yazılarını makale olarak yayımlamıştır. Sanatçı kitap kapakları tasarımına verdiği önemi, çocukken annesinin yazılı her kağıda göstermiş olduğu saygıdan geldiğini, bilgi aktardığı için kitapların saygın görünmesini amaç edindiğini ifade etmiştir. Sait Maden kendi değerleri ile beslenen Türk grafik sanatının bir yerlere gelebileceğini ifade etmiştir (Çam, 2014f; Timurhan, 2014). Şekil 2.114’de Sait Maden’e ait üç kitap kapağı tasarımına ve bir kitap kapağı illüstrasyonuna yer verilmiştir.

Şekil 2.114 Sait Maden’in kitap kapağı tasarımları ve bir illüstrasyonu. 20. yy, Türkiye. (Timurhan, 2014, s.371; Tusavul, 2014, s.387).

Çok yönlü değerli Türk grafik sanatçılarından olan Turgay Betil önce Ankara Deneme Sahnesinde tiyatro yönetmenliği ve oyunculuğu yapmış ardından Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Dekoratif Sanatlar Bölümü’nün Grafik Sanatlar Atölyesi’nde eğitim almıştır. Öğrenciliğinde çeşitli dergi ve gazetelere karikatürler yapan T. Betil 1965 yılında Akademi’den birincilikle mezun olmuştur. Ankara’da kurmuş olduğu çocuk tiyatrosunda yöneticilik, dekor ve kostüm tasarımları yapmıştır. 1966 ve 1968 Varşova afiş sergilerine katılmış ve afişlerinden beş tanesi Wilanov Afiş Müzesi (Polonya) tarafından sergilenmek üzere alınmıştır. Mezun olduğu okulda bir dönem akademisyenlik yapmış olan sanatçı sinema ve tiyatro oyunlarında rol almıştır. Anadolu halk resimleri ve minyatürlerinin etkisiyle çağdaş formlarda yaptığı eserlerini 1974 yılında *Masallar-Tales’74* adıyla sergilemiştir. 1977 yılında ICOGRADA’nın (Uluslararası Grafik Tasarım Kuruluşları Konseyi) organize ettiği grafik öğrencileri uluslararası pictogram projesi için T. Betil’in başkanlığında on beş öğrencisi tasarımlar yapmıştır. Öğrencilerin oluşturmuş olduğu

otuz pictogramdan on ikisi çözüme en yakın tasarımlar olarak değerlendirilip üçüncülük ödülü almış, üç tanesi de Uluslararası Görsel Bildirişim Sistemleri için standartlaştırılmıştır. 1978 yılında kurulan Grafikerler Meslek Kuruluşu'nun kurucu üyeleri arasında yer alan T. Betil tiyatro afişleri, kitap ve dergi illüstrasyonları gibi farklı alanlarda çocuklara yönelik çalışmalar yapmıştır (Çam, 2014g; Karafakioğlu, 2014). Çalışmalarında farklı teknikler kullanan sanatçı Binbirgece Çocuk Tiyatrosu'nun 1968-1969 yılları arasında sahneye koyduğu Kül Kedisi adlı çocuk oyununda hem dekor tasarımı yapmış hem rol almış hem de oyunun basılan kitabına illüstrasyonlar yapmıştır. Şekil 2.115'de Turgay Betil'in tasarlamış olduğu üç farklı kitap ile dergi kapaklarına ve illüstrasyonlarını yaptığı Kül Kedisi oyunu kitabının içinden bir sayfaya (görselde sağ başta) yer verilmiştir.

Şekil 2.115 Turgay Betil'in kitap kapağı tasarımları ve kitap illüstrasyonu örneği, 20. yy, Türkiye. (Çam, 2014g, s.416), (Karafakioğlu, 2014, s.448) ve (<https://www.nadirkitap.com/kulkedisi-cinderella-uygulayan-sema-okay-resimleyen-turgay-betil-kitap24022917.html>) Erişim tarihi 7 Nisan 2022

Türk görsel tasarımına önemli katkılar sağlamış sanatçılardan olan Erkal Yavi dönemin görsel tasarımcıları gibi afiş tasarımları ortaya koymuş olmasına karşın Sait Maden gibi tasarladığı kitap kapakları ile öne çıkmıştır. Cumhuriyet dönemi ikinci kuşak tasarımcılardan olan Mengü Ertel'in yanında çalışmaya başlayarak görsel tasarım dünyasına adımını atan sanatçı Turgay Betil, Mengü Ertel ve Mesut Manioğlu gibi değerli tasarımcılar ile birlikte 1966 ve 1968 yıllarında Varşova Afiş Sergisi'ne katılmıştır. Grafik tasarım hizmeti verirken başladığı İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Mengü Ertel'in isteği ile İç Mimari Bölümü'nde eğitim alan sanatçı 1963 yılında fotoğraf sanatı ile ilgilenmeye başlamıştır. 1964'de

yapmaya başladığı Aziz Nesin kitap kapakları tasarımına 2004 yılına kadar devam etmiş ve yazarın tüm kitaplarına kapak tasarımları yapmıştır. TRT gibi büyük kuruluşların açtığı amblem yarışmalarına katılıp ödüller almıştır. Ayrıca yurt içi ve dışında katıldığı tasarım yarışmalarından çeşitli ödüller kazanmıştır. Pek çok karma sergiye katılan sanatçı ilk kişisel sergisini fotoğraf çalışmaları için 1970’de açmış aynı yıl Çekoslovakya IV. Bruno Grafik Sanatlar Bienal’ine katılmıştır. Eserlerinden bazıları Varşova ve Çekoslovakya’da müzelerde sergilenmek üzere alınmıştır. Ulusal ve uluslararası pek çok önemli dergilerde eserlerine yer verilmiştir. Afişler, kataloglar, kurumsal kimlikler, Milliyet Sanat ve Hürriyet Gösteri gibi dergilere kapak tasarımları ve iç sayfa tasarımları gibi grafiğe dair geniş yelpazede çalışmalar üreten sanatçı çeşitli yayınevleri için kitap kapağı tasarımları yapmıştır. Sanatçı tasarımlarını önce kâğıt kalem ile yapıp sonra bilgisayar ortamında tamamladığını ve illüstrasyon yöntemlerinin sınırı olmadığını ifade etmiştir. Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden 2019 yılında çıkan Leyla Arlı’nın *Bir Tasarımcı Olarak Erkal Yavi* adlı yüksek lisans tezi için yapmış olduğu röportajda Erkal Yavi bilgisayar teknolojisinin tasarımları kolaylaştırmasının faydalarını ifade ederken kişisiz tasarımlar ortaya çıkmasından rahatsızlığını dile getirmiştir. Sanatçı aynı söyleşide Türk grafik sanatının İhap Hulusi’den beri yurt dışından beslendiğini ve dolayısıyla köklü bir kişiliğe sahip olamadığını ifade etmiştir. Kitap için yapılan kapak tasarımının görsel ve içerik açısından okuyucuya ulaşmasının önemini ifade eden sanatçı, kapağın kitabın yüzü olduğunu ve konuşmadan özünü aktararak herkesle iletişim kurabilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Arlı, 2019; Yavi’den aktaran Kasma, 2015, s.10). Şekil 2.116’da Erkal Yavi’nin farklı yıllarda yapmış olduğu kitap kapağı tasarımlarına yer verilmiştir. Soldan sağa birinci sırada 1970’de yaptığı, ikinci sırada 1983’de yaptığı, üçüncü 1990’da yaptığı ve dördüncü sırada 2017’de yaptığı kitap kapağı tasarımları gösterilmiştir.

Şekil 2.116 Erkal Yavi'nin yaptığı illüstrasyonlu kitap kapağı tasarımları. 20.yy Türkiye. (Arlı, 2019, s.9, s.46, s.38)

Cumhuriyet Türkiye'sinde İhap Hulusi ve Sabiha Bozcalı ile başlayan ilk kuşak illüstrasyon sanatçıları Sait Maden, Yurdaer Altıntaş, Bülent Erkmen ve Erkal Yavi gibi sanatçılar takip etmişler, illüstrasyon sanatına dair çeşitli ve önemli eserler ortaya koymuşlardır. Kitap illüstrasyonuna değerli eserler bırakmış pek çok sanatçı döneminin teknik imkanları doğrultusunda resimlemeler yapmışlardır. İlk dönem sanatçıları kapak tasarımında yer alan yayın evi logosu dahil tüm öğeleri kendileri yapmak zorunda kalmışlar, illüstrasyonlarında ve tasarımlarında dönemlerinin baskı teknolojisini göz önüne alarak illüstrasyon teknikleri kullanmışlardır. Zamanla kurulan ve artan reklam ajanslarında ekip çalışmaları doğrultusunda yapılan kitap illüstrasyonlarında sanatçı sadece kitabın illüstrasyonunu yaparken diğer tasarımları ekip arkadaşları yapar olmuştur. Ayrıca ilerleyen baskı teknolojileri sayesinde üretilen kitap illüstrasyonları için sınırsız renk ve teknik uygulanabilir olmuştur. 21. yüzyıla girildiğinde gelişen teknoloji ile kitap tasarımında illüstrasyon dışında kalan çalışmaların tamamı bilgisayar ortamında, illüstrasyonlar ise yapan sanatçının (bazen yayıncı ve/veya yazarın da) tercihinine göre geleneksel ya da dijital ortam kullanılarak üretilir olmuştur.

2.4.2 Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Çocuk Kitapları İllüstrasyonu

19. yüzyıl başlarında Osmanlı Türkiye'sinde eğitim ve edebiyat alanında çocuklara özel eserler üretilmeye başlanmıştır. Osmanlı'da Meşrutiyet döneminde ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde eğitime dair önemli işlere imza atmış olan Kazım Nami (Duru) çocuğun kendine has özelliği olduğunu kabul etmenin ve çocuğu

anlamanın başarılı bir çocuk eğitimi için gerekli olduğunu ifade etmiştir (Başboğa, 2017). 1839 yılında Tanzimat Fermanı ilanı ile yeni bir döneme girilmiş ve edebiyat alanında Batılı tarzda ve halkın anlayacağı dil üslubunda basılan gazeteler, dergiler, kitaplar üretilmeye başlanmıştır. Aynı dönemde çocuk eğitimi için yetişkinlere yönelik kitaplar ile çocuklara yönelik eğitim ve edebiyat içerikli eserler yazılıp basılmıştır. 1831’lerde başlayan litografi baskı tekniği ile 1887’de ilk olarak Ebuzziya Tevfik’in kullanmış olduğu tramlı klişe kullanılarak basılan resimli eserlerde renkli veya renksiz illüstrasyonlara, fotoğraflara ve süslemelere bolca yer verilmiş olduğu görülmüştür.

Türkiye’de 1858 yılında litografi tekniği ile basılmış ilk Türkçe alfabe kitabı olarak bilinen Nuhbetü’l Etfal adlı eser Osmanlı’nın kullandığı Arap alfabesi ile yazılmış olsa da basılan ilk Türkçe alfabe kitabı olarak kabul edilmiştir. Çocuklara ilk okumayı ve yazmayı öğretmek amaçlı hazırlanmış olan kitabın okuma yazmayı öğreten eğitimciye hitaben yazılı bölümleri olmasına karşın eserde çocukların karşılıklı zevkle okuyacağı konuşma metinleri ve hikayelere yer verilmiş olması Osmanlı Türkiye’sinde çocuklar için hazırlanmış ilk resimli kitap olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Tanzimat dönemine ait olan bu çalışmayı Mekteb-i Tıbbiye doktoru Mehmet Rüştü Bey hazırlamış, Mehmet Rasih Efendi yazmış ve ressam Necib Efendi resimlemiştir (Gürel ve Aksoy, 2008). Kitabın görsel tasarımını kimin yaptığı yazmıyor olmasına karşın yapmış olduğu diğer eserlere bakılarak dönemin yazar, hattat, matbaacı ve tasarımcısı olan Ebuzziya Tevfik’in elinden çıkmış olduğu düşünülmüştür (Erkmen’den aktaran Gönüllü, 2004, s.176). Kitapta Bağcı ile Evlatlarının Hikayesi, Deryaya Giden Balığın Hikâyesi, Karınca ile Ağustos Böceğinin Hikayesi, Kedi ile Farelerin Hikayesi gibi hikaye ve fabllara yer verilmiştir. Şekil 2.117’de solda yer alan iki sayfa Nuhbetü’l Etfal’dan ders sayfalarına örnek ve sağda yer alan iki sayfa ise hikaye içeren sayfalara örnek amaçlı gösterilmişlerdir.

Şekil 2.117 Nuhbetü'l Etfal kitabından ders ve hikaye sayfaları örnekleri. (Gürel ve Aksoy, 2008, s.24 ve s.27)

1869 yılında Mümeyyiz adlı siyasi gazetenin eki olarak haftada bir gün çıkartılan Mümeyyiz Çocuk Gazetesi çocuklara yönelik hazırlanmış ilk gazete olmuştur. Litografi tekniği ile basılmış olan çocuk gazetesi bazen dört bazen de sekiz sayfa olarak basılmıştır. Gazeteyi her kesimden çocuğun rahatça okuyabilmesi için harekeli³⁵ harfler ve sade bir dil kullanılarak hazırlanmıştır. İçerik olarak zengin hazırlanmış olan çocuk gazetesi 1869-1870 yılları arasında toplam 49 sayı olarak yayımlanmış ve Tanzimat döneminde basılan gazete ve dergiler içinde en uzun süre yayımlanan çalışma olmuştur. Gazetenin Mümeyyiz başlığı altında “Çocuklar için gazetedir.” yazısına yer verilmiş ve çocukların ilgisini çekmesi için her sayısını pembe, yeşil, turuncu gibi farklı renklerde basılmıştır. İlk öğrenim çağındaki çocuklar için hazırlanmış olan dergide telif ve çeviri hikayeler, masallar, fabllar, zeka soruları, çocuklara yönelik haberler gibi konular işlenmiştir. Eğitim ve öğretim ile ilgili ilanların da yer aldığı çocuk gazetesinde çocuklar ve aileleri tarafından gönderilmiş mektuplara da yer verilmiştir. Mümeyyiz Çocuk Gazetesi’ni takiben 1875 yılında Sadakat adlı gazete yine ek olarak ve aynı adla çocuklara yönelik haftalık gazete çıkartılmıştır. Bu iki ek gazeteyle birlikte çocuklara yönelik pek çok gazete ve dergi yayımlanmaya başlanmış olduğu görülmüştür. 1876’da yayımlanan Arkadaş ve 1904’de yayımlanan Çocuk Bahçesi ile farklı dönemlerde Çocuklara Talim ve Çocuklara Mahsus Gazete gibi pek çok çocuk gazetesi ve dergisi yayımlanmıştır. 1908’de yapılan Meşrutiyetin ilanından sonra çocuklara yönelik yayımlanan

³⁵ Arap alfabesiyle yazılmış metinlerde yer alan harflerin “e”, “ü” ve “i” gibi birer ünlü harfle okunmasını sağlayan işaretlere verilen ad.

dergilerin sayısında artış olduğu gözlenmiştir. 1904’de yayımlanmaya başlayan ve bir yıl yayın hayatı olan Çocuk Bahçesi adlı haftalık dergi çıkış nedeni olarak derslerinden yorulmuş olan çocukları dinlendirmek ve yazım kurallarına dair bilgi vermek amacıyla olduğunu özellikle belirtmiştir (Bayram, 2005; Oğuzkan, 2013). Çocuk Bahçesi gibi diğer dergilerde de eğitim ve eğlenceyi bir arada verme konusuna özen gösterildiği görülmüştür. 1908 Meşrutiyetinden sonra çocuk dergilerinden Çocuk Dünyası (1913-1918), Çocuk Dostu (1914) ve Talebe Defteri (1915) gibi pek çok çocuk dergisi yayımlanmaya başlanmıştır. Çocukların ilgisini çekmek için renkli kağıtlara monokrom tekniği ile basılan dergilerin kapaklarında illüstrasyonlar ve fotoğraflara yer verilmeye çalışılmış, baskılarında litografi ve resimli klişeler kullanıldığı görülmüştür. Şekil 2.118’de soldan sağa birinci sırada Çocuklara Mahsus Gazete, ikinci sırada Çocuk Bahçesi, üçüncü sırada Çocuk Dünyası dergilerine ait kapak görsellerine ve dördüncü sırada Arkadaş gazetesinin içinden illüstrasyonlu bir sayfaya yer verilmiştir.

Şekil 2.118 Osmanlı son dönemlerinden çocuk dergileri, 20.yy, Türkiye. (Engin, 2008, s.44 ve s.45), (Davulcu, 2015, s.211 ve s.215), (Yılmaz, 2008, s.117)

1915’de Tevfik Fikret’in yayımladığı Şermin adlı şiir kitabı başta olmak üzere Çocuk Şiirleri, Çocuk Ruhu gibi resimli çocuk kitapları basılmaya başlanmış,1913 yılında basılan Çocuklarıma Küçük Osmanlı Tarihi kitabında yer alan renkli illüstrasyonların yağlıboya ile renksiz illüstrasyonların tarama tekniği ile yapılmış olduğu görülmüştür (Erkmen, 2012). Çocuklarıma Küçük Osmanlı Tarihi kitabında olduğu gibi çocuklar için üretilmiş eserlerin bazılarında renkli ve siyah beyaz tarama tekniği ile yapılmış illüstrasyonlara, bazılarında ise tamamen tarama tekniği ile yapılmış ve siyah beyaz basılmış illüstrasyonlara yer verilmiştir. Renkli

illüstrasyonların baskısı için litografi tekniği kullanılırken siyaz beyaz basılacak illüstrasyonlarda kullanılan resimli klişe baskısında en iyi görseli elde etmek için tarama tekniği kullanılarak illüstrasyonlar yapılmıştır.

Eğitimci ve yazar olan Mustafa Satı Bey (Satı elHusri) ve eğitimci, şair Tevfik Fikret gibi isimler öncülüğünde Meşrutiyet dönemi Türkiye'sinde çocuk eğitiminde yeni arayışlar ve çocuk edebiyatı gündeme gelmiş, bu doğrultuda çeşitli eserler ortaya konmaya başlanmıştır. Türkiye'de öğretmenliğin saygın bir meslek olmasında önemli rol oynayan Satı Bey 1909 yılında Fenn-i Terbiye (Eğitim Bilimi) adlı çocuk eğitimi amaçlı yazmış olduğu kitabında batı pedagojisinde olduğu gibi çocuk eğitiminin bedensel, zihinsel ve ahlaki eğitim içeren üç bileşenden oluştuğunu ifade etmesi çocuk eğitiminde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Satı Bey hazırlamış olduğu pedagojik eğitimi anlatan Fenn-i Terbiye kitabında Doğulu ve Batılı filozoflardan ifadelerle eğitimin amacının çocuğu hayata hazırlamak olduğunu ifade etmiş, eğitim kurumlarına dair olması gerekenleri de yazmıştır. Satı Bey'in pedagojik eğitime dair ifadeleri ve hazırlamış olduğu kitabı Osmanlı'nın son dönemleri ile erken Cumhuriyet döneminde modern eğitimin ve öğretmenliğin oluşturulmasında önemli rol oynamıştır. Çeşitli devlet memurluğu yapmış ve eğitim konusunda birçok makale ve kitap yazmış olan Satı Bey 1912'de Yeni Mektep adıyla kurmuş olduğu okulunda Fenn-i Terbiye kitabında ifade etmiş olduğu pedagojik normları içeren modern eğitim vermeye başlamış ve bu eğitim sistemiyle Türk modern eğitim sisteminin kurucuları arasında yer almıştır. Fenn-i Terbiye adlı kitap Türkiye'de pedagoji alanında yazılmış ilk eser olarak kabul edilmiş ve önerdiği eğitim sistemi modern Türk pedagojisinin başlangıcı olmuştur (Gedik, 2008; Gündüz, 2010; Oğuzkan, 2013). Şekil 2.119'da Osmanlı'da ilkokul öğrencileri için hazırlanmış ders kitaplarına ait illüstrasyonlu kapak örneklerine yer verilmiştir. Görselde solda Safvet Bey ile Faik Bey tarafından ilkokul ikinci sınıf öğrenciler için hazırlanmış Coğrafya Külliyyatı'nda yer alan Coğrafya Hikayeleri, ortada yine ilkokul öğrencileri için olduğu ifade edilen Yeni Sarf ve Nahiv Dersleri adında dilbilgisi kitabı ve sağda Yeni Usul Tesilü'l-Hesab adlı ilkokul matematik kitabı için yapılmış illüstrasyonlu kapak görselleri Osmanlı'da ilk öğretilere yönelik hazırlanmış resimli ders kitaplarına örnek amaçlı gösterilmiştir.

Şekil 2.119 Ders kitaplarına ait illüstrasyonlu kapaklar (Güldal, s.115, s.116 ve s.121)

Osmanlı Türkiye'sinde çocuklara dair ortaya konmuş yazılı edebi eserlerin büyük bir bölümü Tanzimat ilanı sonrasında üretilmişlerdir. Tanzimat döneminde Şinasi ve Recaizade Mahmut Ekrem'in çocuklara yönelik yaptıkları çeviri eserler ayrıca Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu adlı yazmış olduğu eser ile La Fontaine'den çevirip yazmış olduğu fabl türü şiirler çocuk edebiyatının başlangıç eserleri arasında yer almışlardır. Ayrıca çocuklara yönelik yazılmış ilk şiirler arasında yer alan İbrahim Alaettin Gövsa'nın yazdığı Çocuk Şiirleri (1911) ve Çocuk Ruhu (1926) adlı eserler Türkiye çocuk edebiyatında illüstrasyonlu ilk kitaplarından olmuşlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve Cumhuriyetin erken dönemlerine kadar olan süreçte çocuklar için dergiler, gazeteler, edebi eserler üretilirken yetişkinlere de çocuk eğitimi ve çocuk pedagojisi gibi konular içeren yazılı eserler üretildiği gözlenmiştir. Türkiye'de 1923'de ilan edilen Cumhuriyet yönetiminin ardından 1928'de Latin alfabesine geçiş ile birlikte basılan kitapların, afişlerin, piyasaya sürülen ürünlerin tanıtılması üzerine grafik ve illüstrasyon sanatına oldukça fazla ihtiyaç duyulmuş, o dönemde İstanbul'da Bab-ı Ali'de yer alan yayınevleri ve matbaalar için çalışan ve ressam denilen görsel tasarım sanatçıları diğer görsel tasarım ürünleri gibi çocuk kitapları ile dergiler için illüstrasyonlar ve tasarımlar yapmışlardır. Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane adıyla 1882'de kurulmuş olan sanat okulunun adı 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüştürülmüş ve Akademi'de yetişen sanatçılar Cumhuriyet Türkiye'sinin ihtiyaç duyduğu görsel tasarımları Bab-ı Ali ressamaları ile birlikte yaparak Türk grafik sanatına hizmet vermişlerdir.

Atatürk'ün talimatıyla İhap Hulusi ve Ramiz Gökçe'nin hazırlamış olduğu Alfabe kitabı, Münif Fehim'in Hüseyin Rahmi Gürpınar roman kapakları için yaptığı illüstrasyonlar, Sabiha Bozcalı'nın La Fontaine Masalları için yaptığı illüstrasyonlarda olduğu gibi çoğunlukla renkli kapaklar ve iç sayfalarında siyah beyaz illüstrasyonların olduğu kitaplar üretilmiştir. Cumhuriyet ile latin alfabesine geçilmesi üzerine basın yayında yer alan eserlerin bir kısmında alfabe değişikliğine gidilmiş, bir kısmında arap alfabesi ile Latin alfabesi birlikte kullanılmıştır. Cumhuriyet sonrası yeni alfabeyle çocuklar için Çocuk Sesi, Arkadaş, Mektepli, Afacan, Doğan Kardeş gibi dergiler ve gazeteler basılmış, bunlardan çoğunun yayın hayatı kısa süreli olurken bir kaçının uzun dönem yayımlandığı görülmüştür. Latin alfabesi ile basılan ilk Türkçe çocuk dergisi olan Çocuk Sesi dergisinde bol miktarda illüstrasyonlara ve alt yazılı çizgi romanlara yer verilmiştir. 1938'de yayımlanmış olan 438'nci sayısı üzerine bu derginin diğerlerinden daha uzun süre yayın hayatında kalmış olduğu gözlenmiştir. Dergide yer alan bulmacalar, şiirler ve Türk tarihi kökenli hikayeler illüstrasyonlarla desteklenmişlerdir. 1934'de basılan Çocuk Sesi adlı dergide Orhan Tolon'un hazırladığı Zıp Zıp ve Arkadaşları adlı çalışma yerli ilk çizgi roman olarak kabul edilmiştir. 1935'de ise uyarılama çizgi roman olan Bir Ad (Brick Bradford) basılmıştır. Çocuk Sesi dergisi 1937'de Afacan dergisi ile birleşmiş, 1939 yılında o döneme kadar hazırlanmış olan en kapsamlı çizgi roman olarak kabul edilen 1001 Roman adlı çizgi roman dergisi yayımlanmıştır. Çocuk Sesi dergisinde yayımlanan senaryosunu Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun hazırladığı ve Münif Fehim'in resimlediği Altınbaş Kahramanları çizgi roman dizisinde kahramanlık öyküleri anlatılmıştır. Rakım Çalapa'nın yayımladığı Çocuk Haftası dergisi 1943'de yayımlanmaya başlamış, kapak illüstratörü olarak Sururi, iç sayfa illüstratörleri olarak Sururi ile birlikte Ekrem Dülek, Ayhan Erer, Şahap Ayhan ve Tekdal çalışmışlardır. Şekil 2.120'de soldan sağa birinci sırada 1001 Roman, ikinci sırada Rakıp Çalapa'ya ait örnek olarak Nasreddin Hoca, üçüncü sırada Şahap Aydın ve Ayhan Erer'in "Şahap Ayhan Erer" imzasıyla yaptıkları ortak çalışma örneği Mercan Adası, dördüncü sırada ise Altınbaş Kahramanları'ndan birer örnek sayfalar gösterilmiştir (Cantek, 1996; Erdil, 2018; Erkmen, 2012; Oğuzkan, 2013).

Şekil 2.120 Cumhuriyetin ilk dönemlerine ait çizgi roman örnekleri, 20.yy, Türkiye. (Cantek, 1996, s.65, s.70, s.71 ve s.75)

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde çıkmaya başlayıp uzun süre yayın hayatında kalan çocuk dergisi olan Doğan Kardeş 1945 yılında Yapı ve Kredi Bankası desteği ile Vedat Nedim Tör ve Şevket Rado tarafından yayımlanmaya başlamıştır. Dergi önce başka matbaalarda basılmış baskı kalitesinden memnun kalınmayınca dergi için bir matbaa kurulma kararı alınmıştır. Önce küçük çaplı kurulan Doğan Kardeş Yayınları zamanla büyüyerek Türkiye’de çocuk yayıncılığında otuz üç yıl hizmet veren yayınevi olmuştur. 1945-1978 yılları ve 1988-1993 yılları arasında yayımlanan Doğan Kardeş dergisi önce ayda bir sonra haftada bir yayımlanmıştır. Okuyucuları tarafından ilgi gören dergi çocukların sanata, edebiyata ve bilime ilgi duymasına için bu konularda öne çıkmış çocukları sayfalarında okuyucularına tanıtmış, yetenekli çocukları teşvik etmek için yarışmalar organize etmiştir. Doğan Kardeş dergisinin 1964 yılında açmış olduğu çocuk romanı yarışmasına katılan karikatürist Mustafa Eremektar (Mıstık) tarafından yazılıp resimlendirilmiş olan Tenbel Karakaçan adlı çocuk kitabı Türkiye’de hazırlanmış ilk resimli çocuk kitabı olarak edebiyat tarihinde yerini almıştır. “Mıstık” imzasıyla karikatürler yapan Mustafa Eremektar ve Selma Emiroğlu, Altan Erbulak, Yalçın Çetin gibi sanatçılar Doğan Kardeş dergisinde çalışmaya başlamış, Nuri Abaç, Nevzat Akoral, Abidin Dino ve Adnan Turani gibi sanatçıların illüstrasyonları bu dergide yayımlanmıştır. Matbaa teknolojilerinin gelişiyor olması ile kitap ve dergi gibi basılı yayınların kalitesinde artış olmaya başlamış, basılan illüstrasyonlarda ulusal desen ve figürlerin yer alması konusunda hassas davranılmıştır (Çelik, 2014; Kaya, 2014). Şekil 2.121’de Mustafa Eremektar’ın yazıp resimlediği ve Türkiye’de yazılıp resimlenen ilk kitap olan Tenbel Karakaçan’ın 1965 baskısı ile sanatçının 1961-1965 arasında ürettiği

kitaplardan üçüne yer verilmiştir. Görselde soldan sağa birinci ve ikinci sırada M. Eremektar'ın kendi yazıp resimlediği kitaplar, üçüncü ve dördüncü sırada Fahrünisa Elmalı'nın yazdığı ve M. Eremektar'ın resimlediği kitaplar gösterilmiştir.

Şekil 2.121 Mustafa Eremektar (Mıstık)'ın kitaplarından örnekler. 20.yy, Türkiye. (<https://www.iyikitap.net/wp-content/uploads/2021/02/2-Tenbel-Karakac%E2%95%A0gan.jpg>), (<https://www.iyikitap.net/wp-content/uploads/2021/02/2-Kelog%E2%95%A0alan.jpg>), (<https://www.iyikitap.net/wp-content/uploads/2021/01/1-sincap-minicik.jpg>), (<https://www.iyikitap.net/wp-content/uploads/2021/02/2-tavs%E2%95%A0gan-hophopun-tarlas%E2%94%80%E2%96%92-.jpg>) Erişim tarihi 12 Nisan 2022

Cumhuriyet sonrası gelişen pek çok görsel sanatlar alanı gibi resimli kitap yayıncılığının çoğalmasıyla, çocuklara yönelik hazırlanmış basılı yayınlar ve edebi eserlere illüstrasyonlar yapan sanatçılarda artış görülmeye başlanmıştır. Çocuk dergileri dışında Çocuk Masalları (1943), Dertli Kaval (1945), Nar Tanesi (1946), Bir Varmış Bir Yokmuş (1956) ve Dede Korkut Masalları gibi çocuklar için milli ve geleneksel değerler içeren kitaplar yayımlanmıştır. İhap Hulusi ile aynı dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin yapılanmasında görsel hizmetlerde bulunan ve Türkiye'nin ilk kadın illüstratörü olan Sabiha Bozcalı 1956 yılında Cahit Uçuk (Cahide Üçok) tarafından yazılmış Türk İkizleri³⁶ kitabınının İngilizce çevirisi olan The Turkish Twins kitabını ve 1962'de La Fontaine Masalları'nın Orhan Veli çevirisini resimlemiştir. S. Bozcalı çinkografi baskı ile çoğaltılan The Turkish Twins kitabında yer alan illüstrasyonlarında tarama çizgileri ile betimlemeleri detaylandırmıştır. Reklam illüstrasyonlarında renkli ve çok farklı üsluplar kullanan Sabiha Bozcalı'nın

³⁶ Cahit Uçuk'un Türkçe yazdığı Türk İkizleri kitabı The Turkish Twins adıyla İngilizceye çevrilerek yayımlanmış ve yazar bu eseriyle 1958 yılında Milletlerarası Andersen Çocuk Kitapları Ödülünün şeref listesinde yer almıştır.

çinkografi tekniği ve tire klişe³⁷ baskısı gibi teknik imkanlarla oluşturulan çocuk kitaplarına yapmış olduğu çalışmalarında çizgisel betimleme yoluna gitmiş olduğu gözlenmiştir. Reklam illüstrasyonlarında yapmış olduğu gerçekçi üslubunu kitap, dergi, gazete illüstrasyonlarında uygulayamamış, tarama yöntemleri ile illüstrasyonunu canlandırma yoluna gitmiştir. Sanatçı sitapların iç sayfalarında uygulayamadığı renkli illüstrasyonlarını kitap kapaklarında uygulama imkanı bulmuştur. Şekil 2.122’de solda The Turkis Twins adlı kitabına tarama tekniği ile yapmış olduğu kapak illüstrasyonuna, ortada aynı kitabın iç sayfa illüstrasyonlarından birine ve sağda ise La Fontaine Masalları’ndan Toprak Tencere ile Demir Tencere masalının illüstrasyonlarından birine yer verilmiştir.

Şekil 2.122 Sabiha Bozcalı’ya ait kitap illüstrasyonları. 20. yy, Türkiye. (<http://kutuphane.akmb.gov.tr/opac/details?id=41621&materialType=BK&query=T%C3%9CRK+ROMANI>) ve (Yakar, 2017, s.345)

Mengü Ertel 1960’larda afiş yaparak başladığı grafik tasarım sanatında, kendi dönemine kadar süregelen klasik üsluptan modern tasarıma geçişte öncülük etmiştir. Döneminin görsel tasarımcıları gibi çok geniş yelpazeli çalışmalar üreten sanatçı grafik tasarım mesleğinin Türkiye’de saygınlık kazanması için çaba sarfetmiştir. Mengü Ertel 1960’lı yıllarda yapmış olduğu afişlerinde Keşanlı Ali Destanı afişinde olduğu gibi grafik tasarımı sanatsal boyuta taşıyan çalışmalar yapmıştır. İllüstrasyonlarında guaj, suluboya, renkli kalemler, fotoğraf gibi farklı teknikler kullanan sanatçı tasarımlarında alışılmışın dışına çıkan eserler üretmiştir. Küçük ölçekli ve hat kalemi ile yaptığı soyutlanmış çizimlerini 1999 yılında düzenlemiş olduğu Büyülmeler adlı sergisinde dijital baskı yöntemi ile büyülterek sergilemiştir.

³⁷ Tire klişe: Ara tonların elde edilemediği, çizgi ve yüzeyler şeklinde baskının yapıldığı klişe baskı türü (Turani, 1993, s.145).

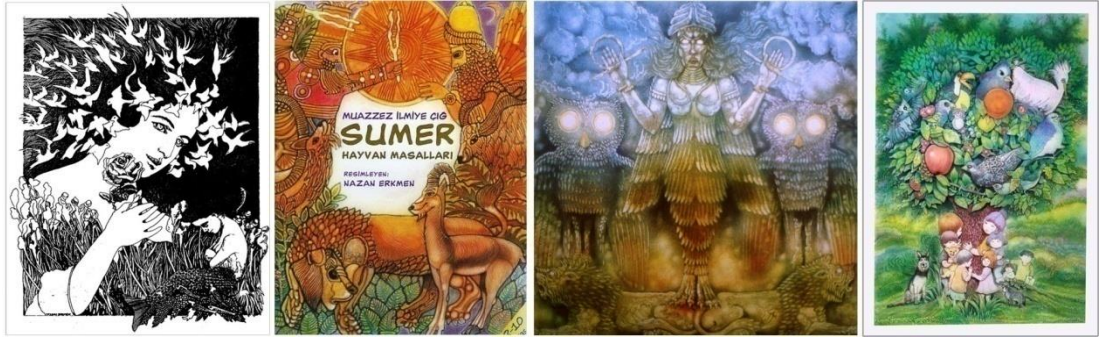
Sanatçının sergisinde yer verdiği Hacivat, Karagöz, Don Juan gibi konuları içeren çalışmalarını hat kaleminin serbest çizimleri ile renkli mürekkepler kullanarak çizmiştir. Sanatçının aynı tekniği 2000 yılında Erdoğan Kahyaoğlu'nun çocuklar için yazmış olduğu Suşa ile Kiki, Yerle Gök Arasında adlı hikaye illüstrasyonları için de kullanmış olduğu gözlenmiştir. Mengü Ertel Suşa adlı kaplumbağa ve Kiki adlı kuşun yerle göğün birleştiği noktaya yapmış oldukları yolculuğa dair hikayenin konu edildiği kitapta yer alan hayvan figürlerini hat kalemi ve renkli mürekkep kullanarak serbest stilde illüstrasyonlar oluşturmuştur. Şekil 2.123'de kitabın 2020 baskısına ait kapağa ve iç sayfalarda yer alan illüstrasyon örneklerinden dördüne yer verilmiştir. Kitapta yer alan yirmi bir illüstrasyon tam sayfa olarak kullanılmıştır.

Şekil 2.123 Mengü Ertel'in Suşa ile Kiki kitabından örnek illüstrasyonlar, 20.yy, Türkiye. (Can Sanat Yayınları, 2020)

Akademisyen ve uluslararası kabul görmüş değerli Türk kadın sanatçılarından biri olan Nazan Erkmen illüstrasyon kelimesini yazarın hikayesine bağlı kalınarak yapılan anlatım biçimi olarak tanımlamıştır. Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Grafik bölümünden mezun olan sanatçı aynı okulda akademik kariyer yapmış ve Marmara Üniversitesi'ne bağlanmış olan fakültesinde idareci olarak hizmet etmiş ayrıca fakültenin ilk kadın dekanı olmuştur. İllüstrasyon ve resimli çocuk kitaplarını konu almış olduğu makaleler ve sempozyum bildirileri ile görsel sanatlar eğitimi literatürüne önemli katkılar sağlamıştır. Ulusal ve uluslararası pek çok ödül almış olan Nazan Erkmen resim ile illüstrasyon arasındaki farkı şöyle tanımlamıştır; “Resim; sanatçının kendi duygu, düşünce, felsefesini ve mesajını ortaya koyar. İllüstrasyon ise yazarın mesajını, duygularını ve felsefini aktaran sanat dalıdır.” (Baldaş ve İpek, 2017, s.232). Çocuk kitapları illüstrasyonlarında oldukça fazla eserler vermiş olan sanatçı tarihte Anadolu topraklarında hüküm sürmüş olan Sümer,

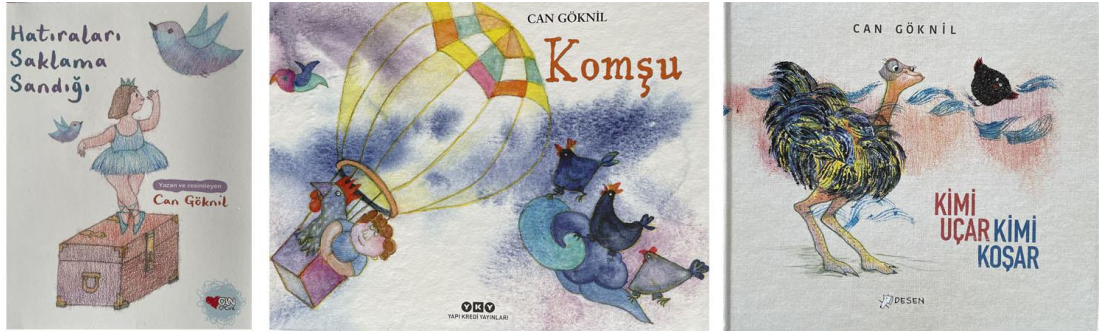
Hitit, Asur ve Pers uygarlıkları efsaneleri ile minyatür sanatı üslup özelliklerini kullanmıştır. Üç bin civarında illüstrasyon çalışması yapmış olan Nazan Erkmen yüzün üstünde kitap için illüstrasyonlar yapmıştır. Çocuk kitapları illüstrasyonunda tipografinin resimle ortak kullanımının daha etkili olacağını ifade etmiş, airbrush (püskürtme) tekniği ile canlı renklerde Gerçeküstücülük akımı doğrultusunda illüstrasyonlar yapmıştır (Babalıoğlu, 2018; Karaata, 2018). Nazan Erkmen'in yaptığı dört farklı kitap illüstrasyonuna Şekil 2.124'de yer verilmiştir. Soldan sağa doğru Ömer Hayyam, Sümer Hayvan Masalları, Gılgamış ve Güneş Çoktan Doğdu adlı kitaplara yaptığı illüstrasyonlar gösterilmiştir.

Şekil 2.124 Nazan Erkmen yaptığı kitap illüstrasyonlarından örnekler, 20. yy, Türkiye. (Babalıoğlu, 2018, s.6 ve s.8; Karaata, 2018, s.41 ve s.5)

Çocuk kitapları illüstrasyonlarında folklorik öğeleri kullanan önemli sanatçılardan biri de Can Göknil olmuştur. Türk mitolojisi kökenli Şamanist figürleri özgün baskı tekniği ile resimleştiren Can Göknil 1969 yılında Amerika'da The City College of The City University of New York'da resim bölümünde yüksek lisans yapmış ve ilk kişisel sergisini 1971'de Amerika'da açmıştır. Ulusal ve uluslararası ödüller almış olan sanatçının eserleri yurtdışında ve yurtiçinde pek çok müzeye sergilenmek üzere alınmıştır. Can Göknil Anadolu Tanrıçaları ile Yaratılış Efsaneleri konularına dayanan, şaman inançlarını ve yaşantılarını işlediği figüratif resimlerini özgün baskı tekniği ile üretmiştir. Can Göknil 21. yüzyılda özgün baskı resim tekniğini kullanan az sayıda sanatçı arasında yer almıştır. Sanatçı farklı yaş gruplarından çocuklar için üretmiş olduğu eserlerinde suluboya ve kuru boya teknikler kullanarak illüstrasyonlar yapmıştır. C. Göknil Ege Üniversitesi Kağıt ve Kitap Sanatları Müzesi, Çocukların Ressamları ve Kitapları koleksiyonuna eserlerinin eklenmesi töreninde yapmış olduğu konuşmada, kırk yıldır ürettiği kitaplarında çocukların kimlik ve özgüven gelişimlerine, hayal güçlerini

geliştirmeye, çocuğa kendi kültürünü öğretirken farklı kültürleri tanıtmaya çalıştığını ifade etmiştir. Can Göknil farklı yaş grubundan çocuklar için Ressam Masalı, Dev Tavşan, Zilli Tili ile Çanlı Goncoloz ve Fiti Fiti serisi gibi eserler yazıp illüstrasyonlarını yapmıştır (Göknil, 2017a; Yılmaz, 2019; Yılmaz ve Yılmaz, 2019). Can Göknil'in eserlerinden bazılarını Şekil 2.125'de yer verilmiştir. Görselde solda 6-9 yaş grubu çocuklar, ortada 3-6 yaş grubu çocuklar ve sağda her yaş grubu için sözsüz hazırlanmış kitapları örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 2.125 Can Göknil'e ait farklı yaş grubu çocuk kitapları illüstrasyonları, 20. yy, Türkiye. (<https://cangoknil.com/tr/portfolio/hatiralari-saklama-sandigi>), (<https://cangoknil.com/tr/portfolio/komsu>), (<https://cangoknil.com/tr/portfolio/kimi-ucar-kimi-kosar>) Erişim tarihi 12 Nisan 2022

Can Göknil gibi üretmiş olduğu çocuk kitapları ile Türkiye'yi yurt dışında başarı ile temsil eden illüstratör Feridun Oral'ın illüstrasyonları Padova, Pinokyo Resimleme Fuarı, Bologna, Barcelona, Noma Concours gibi bienallerde ödüller almıştır. Böğürtlen Cini ve Sarı Gaga adlı kitabı Japonca'ya çevrilerek Nagasaki'de bir okul tarafından yardımcı ders kitabı olarak kabul görmüştür. Sanatçının pek çok eseri, İsviçre ile Avusturya'da basılmış ve ayrıca farklı ülkelerde kendi dillerine çevrilerek yayımlanmıştır. Ulusal ve uluslararası pek çok sergilere katılan sanatçının Avrupa'da çeviri çocuk kitapları yayıncısı olan Winged Chariot bünyesinde kitapları yayımlanmış, aynı yayınevinden çıkan diğer yazarların kitaplarına da illüstratörlük yapmıştır (Buran, 2021). İllüstre edilen kitapları hikayeleştirmeden önce pedagoğ gibi düşünmek gerektiğini ifade eden sanatçının dört farklı dilde yayımlanmış kitap çalışmaları Şekil 2.126'da gösterilmiştir. Görselde soldan sağa sırayla birinci sırada Kırmızı Elma kitabının Türkçe baskısı, ikinci sırada Böğürtlen Cini ve Sarı Gaga adlı kitabının Japonca baskısı, üçüncü sırada Almanca'ya çevrilmiş olan Korkuluğun

Kalbi adlı kitabı ve dördüncü sırada Bulgarca yayımlanmış olan Pirinç Lapası ve Küçük Ejder kitaplarına yer verilmiştir.

Şekil 2.126 Feridun Oral'ın farklı dillere çevrilmiş çocuk kitabı örnekleri, 20. yy, Türkiye. (<https://www.yapikrediyayinlari.com.tr/kirmizi-elma-karton-kapak.aspx>) ve (<https://kalemagency.com/feridun-oral>) Erişim tarihi 12 Nisan 2022

Çocuk kitapları konusunda çalışmalar yapan Türk sanatçıları burada bahsedilenlerin çok üstünde sayılara ulaşmış ve sanatçılar illüstrasyonlarını çocuk pedagojisine uygun değerleri gözeterek yaparken çocuk kitapları illüstrasyonunun doğası gereği yeteneklerini, sanatlarını illüstrasyonlarında gösterme imkanı bulmuşlardır. Emre Becer'in ifade ettiği gibi illüstrasyonun en özgür alanı olan çocuk kitapları illüstrasyonu yapan sanatçıların sayısı hem Türkiye'de hem de dünyada her geçen gün hızla artış göstermiştir. Sanatçıların bireysel üsluplarının yanında gelişen baskı teknolojileri ile illüstrasyon tekniklerinde uygulanan yenilikler çocuk kitapları illüstrasyonlarında çeşitliliğin artmasını sağlamıştır. Sabiha Bozcalı'nın döneminin baskı teknolojisi nedeniyle kullanmak zorunda kaldığı çinkografi tekniğinin zorunlu kıldığı tarama üslubunda yapmış olduğu çocuk kitabı illüstrasyonundan dijital ortamda sanatçının uygun gördüğü üslupta yapılan çocuk kitapları illüstrasyonlarına gelinmiştir. Dijital ortamda yapılan pek çok görsel tasarım gibi çocuk kitabı illüstrasyonlarında da ara ara tekdüzelikler gözlenmiştir. Yurdaer Altıntaş'ın ve Erkal Yavi'nin ifade ettiği gibi birbirine benzeyen tasarımlar ve illüstrasyonlar ortaya konulmaya başlanmış olmasına karşın, her iki sanatçının ifade ettiği gibi üretilmiş illüstrasyona bakarak illüstratörünün kimliğinin anlaşılabilirliği çalışmaların da yapıldığı gözlenmiştir. 21. yüzyılda Realistik, Sürreal, Gerçekçi, Figüratif gibi pek çok sanat akımının yer aldığı çocuk kitapları illüstrasyonları yapılır

olmuş, genç illüstratörlerin eski dönemlerde olduğu gibi geleneksel desenleri ve folklorik öğeleri kullanarak kendi üsluplarını oluşturmaya başladıkları gözlenmiştir. 19. yüzyılda Rusya’da Ivan Bilibin’in folklorik değerlerini döneminin sanat akımları ile yorumlayarak ürettiği çocuk kitapları illüstrasyonlarından, 21. yüzyılda Türkiye’de Can Göknil’in mitolojik Türk figürleri ile yaptığı çocuk kitapları illüstrasyonları arasında geçen süreçte Türkiye’de ve dünyada çocuk kitapları illüstratörlerinde aynı üslubu uygulayan pek çok sanatçı olduğu gözlenmiştir. Folklorik ve geleneksel öğeleri illüstrasyonlarında kullanan sanatçılar yaptıkları illüstrasyonların olduğu kitapları okuyan çocukların kendi kültürünü öğrenirken başka kültürleri fark etmeleri ve kültür mozağını oluşturacak yetişkinler olmalarını istediklerini ifade etmişlerdir.

2.5 İllüstrasyonlarda Geleneksel Desenlerin ve Folklorik Figürlerin Kullanımı

Hemen hemen her dönem pek çok sanatçı kendi kültürlerinden, geleneklerinden ve folklorik öğelerinden beslenerek eserler ortaya koymuşlardır. Sanatçılar yaptıkları bu çalışmalarını için geleneksel ve kültürel öğelerden beslenerek içinde buldukları dönemin akımlarını harmanlayıp kendi kişisel üsluplarını ortaya koyduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmacılar *gelenek* kelimesini bir toplumun geçmişinden gelen ve geleceğe aktardığı, içeriğinde anlamlar yüklü, yaygın olarak kabul görmüş ritüelleri ve kalıpları olarak ifade etmişlerdir. TDK güncel sözlük *gelenek* kelimesini bir topluluğun eskiden kalmış, kuşaklar arası aktarılan bilgileri ve davranışları olarak tanımlamıştır (TDK Sözlükleri, 2022b). *Folklor* kelimesinin ise daha geniş anlam ifade ettiği, *gelenek* kelimesini de içine aldığı görülmüştür. Kelime anlamı halk bilimi olan folklorun içeriğinde olumlu olumsuz aktarılan davranışlar, sözlü ifadeler, kültürler, gelenekler, selamlaşmalardan karşılıklı takılmalara kadar bir halka ait çok geniş yepazeli birikimlerin aktarılması olarak açıklanmıştır (Dundes, 1965).

Bazı illüstratörlerin çalışmalarında kendilerine ait veya farklı kültürlerin geleneklerinden, folklorlarından esinlenerek kendilerine has üsluplar ortaya koydukları görülmüştür. Bu çalışmanın çocuk kitapları illüstrasyonu tarihçesi bölümünde ifade edildiği gibi 19. yüzyılda Rus illüstratörlerin üretmiş oldukları çocuk kitaplarında Rus folklorik öğelerini kullandıkları illüstrasyonların günümüzde hala örneklik oluşturmaları ve ortaya çıkan kitapların sanat eseri olarak görülmeleri

bu üslubun önemini göstermiştir. 1910'larda kendi kültürünün izlerinden doğan Polonya afişleri yerel değerlerden küreselleşen eserlere örnek olarak gösterilerek Polonyalı sanatçıların ortaya koydukları eserler sanata dönüşmüş afişler olarak kabul edilmişlerdir. Japonya geneksel değerlerinden beslenerek yeniliklere ulaşan ülke olarak tanımlanmış, geçmiş kültürlerinin uzantısı olarak ortaya çıkmış olan mangalar ve animeler³⁸ tüm dünyada ilgi görmüşlerdir. Türkiye'de ise Cumhuriyet'in ikinci kuşak tasarımcı ve sanatçılarının çalışmalarından günümüze kadarki süreçte folklorik ve geleneksel öğelerin görsel tasarımlara ve sanat eserlerine dahil edildiği ama yeterli olmadığı gözlenmiştir.

Sanatta kültürler arası etkileşim her dönem olmuş ama 20. ve 21. yüzyıllarda teknolojinin ilerlemesi ile sanatçılar arası etkileşim süreci kısalmıştır. Dünyanın her hangi bir köşesinde üretilen eser sosyal medyada (ya da internette herhangi bir mecrada) sergilendiği anda dünyanın diğer ucundaki izleyicisine anında ulaşip etkileşime girer olmuştur. Dolayısıyla üretilen sanat eserlerinde benzer tasarımların oluşmaya başlaması üzerine son dönemlerde sanatçıların yerel desenleri tasarımlarına ve ürettikleri sanat eserlerine dahil etikleri görülmüştür. Çalışmalarında yerel olandan esinlenen ve dönemlerinin beğenilerine göre yorumlayan sanatçıların eserlerinin diğer tasarımlara göre daha fazla dikkat çektiği gözlenmiştir. Bu eserlerin diğer kültürler üzerinde etkisini farkedenden devletler *yumuşak güç* olarak gördükleri kültürel etkiler içeren sanat eserlerini ve sanatçıları destekleyip teşvik etmişlerdir. Japonya'nın alt kültür ürünü olarak kabul ettiği manganın ve manga kaynaklı ortaya çıkmış animelerin tüm dünyada ilgi görmesi üzerine hükümetin bu çalışmalarını destekleyerek ülkenin diğer kültürler üzerinde yumuşak gücü olarak kullanması bunun en belirgin örneği olmuştur.

2.5.1 Dünya'da Geleneksel Desenlerin İllüstrasyonlarda Kullanımı

Kültürünün geleneksel ve folklorik öğelerini tasarımlarında kullanarak farklı ve özgün çalışmalar ortaya koyan sanatçıların başında 1890'ların Rus sanatçıları yer almıştır. Rus sanatçılar kültürlerine has folklorik desenleri modern üslupla yorumlayarak Rus stili kompozisyonlar elde etmişler ve bu üslupta resimledikleri kitaplar dünyada sanat eseri olarak kabul edilmişlerdir. Şekil 2.127'de Mir iskusstva

³⁸ Anime: Manga sanatından doğmuş Japon çizgi filmlerine verilen ad.

kurucu üyesi sanatçı Ivan Yakovleviç Bilibin'in Rus folklorik öğelerini kullanarak yapmış olduğu kitap illüstrasyonu örnekleri gösterilmiştir.

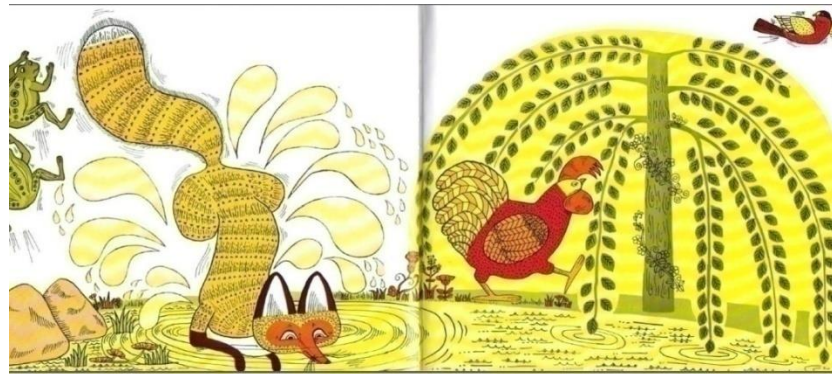
Şekil 2.127 Ivan Bilibin'in çocuk kitabı illüstrasyonu örnekleri, 20.yy, Rusya. (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2468/full/full/0/default.jpg>), (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2469/full/full/0/default.jpg>), (<https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/iiif/childrens/2608/full/full/0/default.jpg>) Erişim tarihi 23 Mart 2022

Kitap illüstrasyonunda dünyada önemli isimlerden biri olan Çekoslovak ressam ve illüstratör olan Karel Teissig kolaj tekniği ile yapmış olduğu afiş tasarımlarıyla 1960'larda ünlenmiştir. Çalışmalarında geleneksel desenleri kullandığı görülen sanatçı 150 civarında kitap için illüstrasyon yapmıştır. 1990'larda çocuk kitapları illüstrasyonları derneği başkanı olan Çek sanatçının eserleri dünya çapında ilgili görmüştür. Karel Teissig'in 1962 ile 1988 yılları arasında yapmış olduğu illüstrasyon çalışmalarından dört örneğe Şekil 2.128'de yer verilmiştir. Görselde solda çocuk kitapları sergisi afişi (1985), ortada ve sağda kitap illüstrasyonlarından örnekler gösterilmiştir.

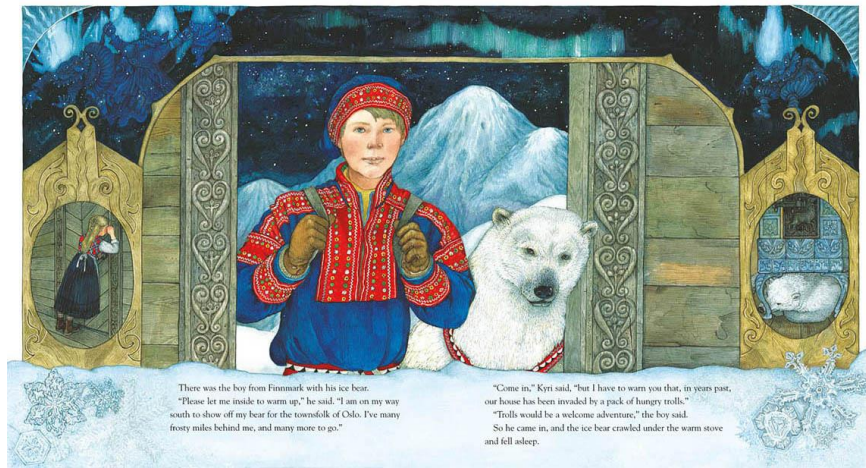
Şekil 2.128 Karel Teissig'e ait afiş ve kitap illüstrasyonu örnekleri. (<https://www.jozefsquare.com/product/karel-teissig-to-children>), (<https://www.terry-posters.com/posters/attribute-1-artists/41-teissig-karel>) Erişim tarihi 1 Mayıs 2022

İngiltere’de 1974 yılında The Wind Blew adlı çocuk kitabı ile Kate Greenaway ödülünü alan İngiliz sanatçı Pat Hutchins’in (Patricia Evelyn Hutchins) farklı tekniklerle illüstrasyonlarını yapmış olduğu çocuk kitaplarından en ünlüsü olan Rosie’s Walk’ın illüstrasyonlarında folklorik desenlerden esinlenmiş olduğu gözlenmiştir. Folklorik desenlerin sınırlı renk paleti, tekrarlanan motifleri ve basit geometrik formlarının yer aldığı Rosie’s Walk adlı kitabından illüstrasyon örneklerine Şekil 2.129’da yer verilmiştir. İlk birkaç kitabının illüstrasyonlarını eşi Laurence Hutchins yapmış olan sanatçı çocuklar için kırk adet kitap yazıp resimlemiştir.

Şekil 2.129 Pat Hutchins'in folklorik motifler ile resimlediği çocuk kitabı. (<https://www.st-catharines.gloucs.sch.uk/wp-content/uploads/2020/04/Rosies-Walk.pdf> , s.6) Erişim tarihi 1 Mayıs 2022

Pek çok sanatçı illüstrasyonlarında konuya göre folklorik öğeleri kullanarak anlatmak istedikleri ifadeleri güçlendirmişlerdir. Amerikalı çocuk kitapları yazarı ve illüstratörü olan Jan Brett yazıp resimlediği çocuk kitaplarında hikayenin konusunun geçtiği ülkenin folklorik öğelerini, figürlerini ve süslemelerini illüstrasyonlarında kullanmış olduğu görülmüştür. Jan Brett yapmış olduğu seyahatlerde gittiği ülkelerin kültürlerini inceleyip kitaplarında kullandığını ifade etmiştir. Kitapları ile pek çok ödüller alan sanatçının eserleri Amerika’da okul öncesi çocuklar için tavsiye edilen kitap listeleri ile okul öncesi eğitim kurumlarında öğrencilere okunması istenen kitap listeleri arasında yer almıştır. Hikayenin geçtiği ülkenin folklorik öğeleri ve süslemeleri kullanım örneği olarak Şekil 2.130’da Jan Brett’in hazırlamış olduğu kitaplardan bir illüstrasyona yer verilmiştir. Jan Brett konusu Norveç’te geçen Who’s That Knocking on Christmas Eve? adlı kitabında yaptığı illüstrasyonlardaki çocukları Norveç’in folklorik desenli kıyafetleriyle resimlediği ve Viking ahşap desenlerini sayfalarında süsleme amaçlı kullandığı görülmüştür.

Şekil 2.130 Jan Brett kitaplarından folklorik desenli illüstrasyonlu sayfalar. (<https://www.amazon.ca/Whos-That-Knocking-Christmas-Eve/dp/0399238735>)
Erişim tarihi 20 Ocak 2022

Günümüz sanatçılarından olan Slovak illüstratör David Ursiny yaptığı kitap illüstrasyonlarında Slovak folkloru yanında Hint ve Kızılderili gibi farklı kültürlere ait konuları işlemiştir. Sanatçının yaptığı illüstrasyonlarda kültürlerin kendilerine özgü folklorik öğelerini kullanmış olduğu görülmüştür. Hint folkloruna ait görsellerden oluşan Bhagavad Gita adlı Hint felsefesini içeren kitap ve Mucize

Sürahi (Hint Masalları) adlı kitap için yapmış olduğu illüstrasyonlarda felsefe, maneviyat ve mitolojik öğeleri çalışmalarına aktarmıştır. Sanatçının illüstrasyonlarını yaptığı Amazon masalları olan Hayat Ağacı adlı kitap 2020 yılında çocuklar ve gençler için hazırlanan kitaplar kategorisinde Yılın Kitabı Ödülü'nü almıştır (Artalk, 2022). David Ursiny'nin Mart 2022'de Bratislava Kalesi'nde açtığı sergisinde yer alan 2004-2022 yılları arasında on üç kitap için yapmış olduğu illüstrasyonlardan dördüne Şekil 2.131'de yer verilmiştir.

Şekil 2.131 David Ursiny'nin folklorik desenli kitap illüstrasyonu örnekleri, (Sergide şahsi çekim, 12 Mart 2022)

Japonya atalarının ahşap baskı tekniğinden doğan manga sanatı ile mitolojik ve güncel konuları harmanlayarak ortaya çıkardığı resimli romanlar ve bu resimli romanlardan doğan animeler ile tüm dünyanın özellikle gençlerin ilgisini çekmiştir. Japon mangaları ve animelerinin farklı ülkelerde ilgi görme sebebi olarak eski mitolojiyi ve felsefeyi güncel olanlarla harmanlaması olarak gösterilmiştir. Japonya her dönem etkileştiği kültürleri kendi kültüründe harmanlayarak kullanmıştır. Japon sanatçı Rumiko Takahashi tarafından 1996'da yazılmış ve çizilmiş olan Inuyasha (Şekil 2.132) adlı manga elli altı cilt olarak üretilmiş çok farklı dillere çevrilmiştir. 2022 yılına kadar ellibeş milyon kopyası satılmış olan manganın video oyunları, tiyatro oyunları, uzun metrajlı filmleri ve dizileri üretilmiştir. Inuyasha adlı manga kökenli çalışmada Japon kültürü ve dini öğretileri ana konu olarak işlenmiştir. Mangalar ve animeler üzerine makaleler yazan Eylül Aslan manga ve animeler ile okuyucusunun/izleyicisinin zamanla Japon kültürünü öğrendiğini ve Japonca'yla ilgilendiğini ifade etmiştir (Aslan, 2022).

Şekil 2.132 Rumiko Takahashi'nin Japon gelenek ve inançlarını içeren Inuyasha adlı manga-animesinden örnek sayfalar. (Aslan, 2022)

Folklorik desenlerin yer aldığı tasarımlar her dönem ilgi görmüş, benzer tasarımlardan ayrılarak ön plana çıkmıştır. Endonezyalı tasarımcı Firman Hatibu grafik tasarım programı olan Corel Draw'ın düzenlediği *2019 International Design Contest* yarışmasında derece almış, Corel Draw için ara yüz ve ürün tanıtım görselleri tasarlamaya başlamıştır. Firman Hatibu grafik tasarım programı Corel Draw için üretmiş olduğu tasarımlarından birinde Endonezya Bali'de bulunan tarihi Pura Taman Ayun Tapınağı'nda bulunan ejderha figürlerinden birini kullanmış olduğu görülmüştür. Tasarımcının kendi kültürüne ait folklorik ejderha figürünü stilize ederek minyatür üslubunun kıvrımlı bulutları arasına yerleştirerek yapmış olduğu çalışmasına Şekil 2.133'de yer verilmiştir.

Şekil 2.133 Firman Hatibu'nun CorelDraw için yapmış olduğu illüstrasyon ve yorumladığı Taman Ayun Tapınağı'nda bulunan ejderha heykeli .
(<https://seeplaces.com/excursions/indonesia/bali/tanah-lot-tour-the-trail-of-temples/>),
(<https://www.instagram.com/p/CMM99SqnN6u>),
(<https://www.instagram.com/p/CXtQyhCsmDh>) Erişim tarihi 25 Nisan 2022

İranlı grafik tasarım sanatçısı olan Masoud Rostami minyatür sanatına ait figürleri ve tezhip desenlerini yorumlayarak modern ambalaj tasarımları yapmıştır. Şekil 2.134’de solda ve ortada Masoud Rostami’nin Rosiran adlı gül suyu şişesi için yapmış olduğu minyatür üslubunun özelliklerinin görüldüğü etiket çalışmasında kullandığı figür ile şişe üstünde yer alan etiket uygulamasına, aynı görselde sağda yine minyatür üslubu ile geleneksel süsleme desenlerini kullanmış olduğu şampanya etiketlerinin yer aldığı şişe görsellerine yer verilmiştir. İranlı bir başka grafik tasarım sanatçısı olan ve Türkiye’de yaşayan Hemad Javadzade minyatür üslubunu güncel konularla harmanlayarak yaptığı illüstrasyonlar ve resimlerle geçmiş dönem resim üslubunun güncel yorumlamasına dair farklı örnekler ortaya koymuş olduğu görülmüştür (Şekil 2.135).

Şekil 2.134 Masoud Rostami’nin minyatür üslubu tasarladığı etiketler. (<http://masoudrostami.com/projects/rosiran-rose-water>), (<http://basteha.com/en/package/1682/Rosiran-Rose-Water>), (<http://basteha.com/en/package/679/Persian-shampange>) Erişim tarihi 3 Mayıs 2022

Şekil 2.135 Hemad Javadzade'ye ait minyatür üslubu illüstrasyon örnekleri. (<https://www.mirakoldasartgallery.com/sanatcilar/hemad-javadzade>), (<https://www.instagram.com/p/CX5mc4UtRJJ>) Erişim tarihi 3 Mayıs 2022

Ambalaj tasarımında geleneksel desenleri kullanarak ortaya farklı tasarımlar çıkaran Portekizli tasarımcılar Arap müslümanların 8. ile 15. yüzyıl arasında ülkede hakim oldukları süreçte ortaya koydukları sanat eserlerinin etkilerini ve kendi folklorik öğelerini kullanmışlardır (Şengel ve Kınam, 2020). Şekil 2.136’da Portekizli tasarımcıların kendi topraklarında görülen geleneksel ve folklorik öğeleri kullanarak yaptıkları ambalaj tasarımlarından birkaç farklı örneğe yer verilmiştir.

Şekil 2.136 Portekiz’den geleneksel desenli ambalaj tasarımı örnekleri. (Şengel ve Kınam, 2020, s.610 ve s.612)

Yukarıdaki örnekler gibi pek çok örneğin yer aldığı folklorik desenli illüstrasyonlar ve tasarımlar sanatçılar tarafından tercih edilir ve uygulanır olduğunda ortaya çıkan eserlerin döneminin genel üslubunun dışında sıra dışı ve dikkat çeken özel çalışmalara dönüştüğü gözlenmiştir.

2.5.2 Türkiye’de Geleneksel Desenlerin İllüstrasyonlarda Kullanımı

Sanatçılar içinde buldukları kültürlerden beslenmişler ve eserlerine belirgin ya da belirsiz de olsa kültürlerinin izlerini yansıtmışlardır. Özellikle Türkiye gibi binlerce yılın mirasını taşıyan topraklarda yetişen sanatçıların geçmişlerinden gelen görsel zenginliklerden yararlanması kaçınılmaz olmuştur. Geçmiş dönemlerin etkileriyle içinde buldukları dönemin özelliklerini harmanlayan sanatçılar gelecek sanatçı kuşaklara örneklik oluşturmuşlar, göz alıcı görsel tasarım ve sanat eserlerinden oluşan miraslar bırakmışlardır.

Cumhuriyet’in ilanı ile Türk ulusalcılığı doğrultusunda çalışmalar yapılmış, Türk resim sanatı da bu doğrultuda hizmet vermesi için desteklenmiştir. Bu doğrultuda 1930 ile 1940 yılları arasında sanatçılarla yapılan Anadolu gezileri sonucunda ortaya konan Anadolu insanı ve folklorik öğeler temalı eserlerden oluşan

Yurt Gezileri Sergileri açılmıştır. Resim sanatında Osmanlı'nın son dönemlerinde başlamış olan Batı üslubu çalışmalara Cumhuriyet döneminde de devam edilmiş, bu süreçte ortaya konan modern eserlerde folklorik öğeler kullanılmış olmasına karşın tam anlamıyla geleneksel desenler kullanılmaya başlanmamıştır. Yalnızca 1930'larda Turgut Zaim Batı tekniğini kullanırken aynı zamanda geleneksel Türk desenlerini ve minyatürün stilize formunu çalışmalarına katarak kendi üslubunu oluşturmuştur. Sanatçı bu üslubunu yapmış olduğu afiş, kitap kapağı illüstrasyonları, tiyatro dekorları ve kostüm tasarımları gibi çalışmalarında da kullanmıştır. Katıldığı Yurt Gezileri sürecinde gördüğü Anadolu'nun folklorik öğelerini resimlerinde ve tasarımlarında kullanan sanatçı öğrenciliğinde başladığı geleneksel minyatür resmi etkileriyle oluşturduğu üslubunu ve folklorik imgeleri kullanmayı hayatı boyunca değiştirmeden sürdürmüştür. Turgut Zaim'in üslubundan etkilenerek yaptığı çalışmalarda folklorik desenleri kullanan Bedri Rahmi Eyüboğlu 1940'larda Türk resim sanatının kaynağının geleneksel sanatlar olduğunu ifade etmiştir. 1950'lerden sonra yapılan resimlerde geleneksel desenler yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamış, sanatçıların eserlerinde halı/kilim desenlerinin de yer aldığı minyatür ve hat etkileri ile yapılmış modern çalışmalar oluşturulmaya başlanmıştır (Kaymakçı, 2021; Kılıç, 2013). Şekil 2.137'de solda Turgut Zaim'in 1945 yılında Tezer Taşkıran'ın yazmış olduğu Dede Korkut Masalları kitap kapağı illüstrasyonu gösterilmiştir. T. Zaim'in 1945 yılında yapmış olduğu bu kitabın illüstrasyonları 1992 yılında Erdal Öz'ün yazmış olduğu Dedem Korkut Öyküleri kitabında tekrar kullanılmıştır (Şekil 2.137 sağda). Özellikle resimde folklorik ve geleneksel desenler kullanılırken konusunu Türk folklorundan alan kitap illüstrasyonlarında da folklorik öğeler kullanılmaya başlanmıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinin önemli sanatçılarından olan Abidin Dino Türk folkloru üzerine çalışmalar yapan Pertev Naili Boratav'ın araştırıp derleyerek yazmış olduğu ve 1953'de yayımlanan Türk Masalları adlı çalışmasına illüstrasyonlar yapmıştır. A. Dino bu çalışmasında Türk folklorunda yer alan figürleri kullanmıştır. Türk Masalları kitabının 1955 yılında yapılmış olan Fransızca baskısında yer alan Abidin Dino illüstrasyonlarına Şekil 2.138'de yer verilmiştir.

Şekil 2.137 Turgut Zaim'in Dede Korkut Masalları kitap illüstrasyonları. (Kaymakçı, 2021, s.351 ve s.353)

Şekil 2.138 Abidin Dino'nun Türk Masalları kitabı illüstrasyon örnekleri. (<https://www.onlinemuzayede.com/urun/4457243/pertev-nai-li-boratav-c-izimler-abi-di-n-di-no-contes-turcs-editions-eras>) Erişim tarihi 3 Mayıs 2022

Türkiye'de grafik mesleğinin saygınlık kazanması için çaba sarfetmiş ve bu doğrultuda hizmetler vermiş olan Mengü Ertel yapmış olduğu grafik tasarımlarda geleneksel Türk sanatları üslubu ve desenlerinden yararlanmıştır. 1980 yılında düzenlenen Moskova Olimpiyat Oyunları afiş yarışmasına katılıp üçüncülük ödülü almış ve bu çalışmasında özellikle minyatür ile hat sanatında görülen istif üslubunu kullanmıştır. Olimpiyat meşalesininin üstünden başlattığı kırmızı alevi barışın simgesi zeytin dalına dönüştürdüğü çalışmasında (Şekil 2.139 solda) Türk geleneksel öğelerini kullanarak modern tasarım yaparak bu konuda örneklik oluşturmuştur (Çam, 2014e). Ayrıca Pakistan'ın İslamabad şehrinde yapılan Şah Faysal Camii için tasarlamış olduğu seramik panolarda (Şekil 2.139 sağda) yine geleneksel Türk İslam motiflerini modern üslupta yorumlayarak geçmişten geleni geleceğe en iyi şekilde taşımanın örneğini göstermiştir.

Şekil 2.139 Mengü Ertel'in geleneksel sanat üsluplarını içeren tasarım örnekleri. (Çam, 2014e, s.329) ve (Boysan, 2014, s.229)

Özgün baskı terimini Türk sanatına kazandıran sanatçı Mustafa Aslıer, farklı tekniklerle ama özellikle baskı teknikleri ile yapmış olduğu illüstrasyon ve resimlerinde Anadolu insanını folklorik öğeleri ile birlikte resimlemiştir. Çalışmalarında Türk folklorik öğelerini soyutlayarak kullanan sanatçı “Kendi türkülerini görsel öğelerle söylediğini” ifade etmiştir (Aslıer'den aktaran Şahin, 2019, s.72). Sanatçının folklorik öğeleri soyutlayarak Anadolu insanına dair yapmış olduğu çalışmalarından üç örneğe Şekil 2.140'da yer verilmiştir.

Şekil 2.140 Mustafa Aslıer'in Türk folklorik öğeli illüstrasyon örnekleri. (Şahin, 2019, s.72, s.73 ve s.75)

Türk grafik sanatının dünyada bir yerlere gelmesi için kendi değerlerinden beslenmesi gerektiğini ifade eden Sait Maden “Kendi hayat temellerini yine kendi düşünce, oluşturma ve bulgu ürünleriyle kendi değer yargılarıyla çözümleyip

kuramayan toplumun her sanat dalı gibi grafiği de köksüz olacaktır.” demiştir (Çam, 2014f, s.404). Geleneksel Türk hat sanatına hakim olan ve İstanbul logolarında bu bilgisini kullanan Sait Maden *Grafik sanatının dünü, bugünü* (2014) başlıklı yazısında grafik tasarımda kültürel değerlerin yeterince kullanılmadığını ifade etmiştir. Üretmiş olduğu eserlerinde halk ve divan edebiyatlarından beslendiğini söyleyen Sait Maden’inn Şekil 2.141’de solda yer alan iki afiş tasarımında Türk folklorik desenlerini kullandığı görülmüştür. Görselde sağda geleneksel hat sanatı bilgisi ile üretmiş olduğu İstanbul logoları ve farklı bir kaç logo örneği gösterilmiştir.

Şekil 2.141 Sait Maden tasarımlarında yer alan folklorik motifler ve hat sanatı etkileri ile yaptığı yazı çalışmaları. (Timurhan, 2014, s.377) ve (Maden, 2014b, s.399)

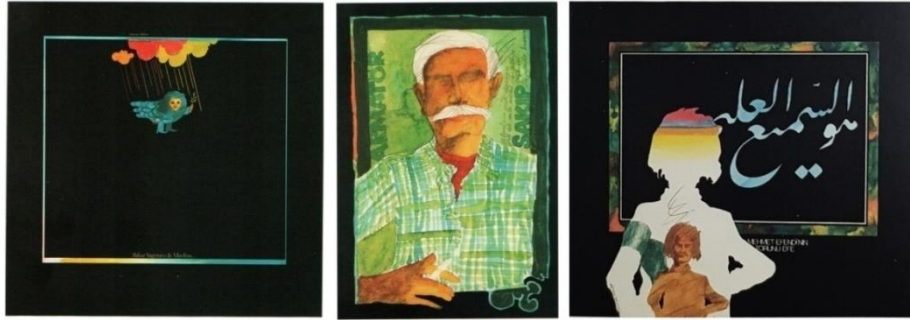
Yurdaer Altıntaş grafik çalışmalarında Karagöz, Nasreddin Hoca ve Dede Korkut gibi Türk folklorik öğelerini kullanarak bu üslupta yapılan tasarımlara yol gösterici olmuştur. Ayrıca 16. yüzyıl Osmanlı dönemi minyatür sanatçısı olan Nakkaş Osman tarafından 1582’de yapılmış olan Surname-i Hümayun³⁹ adlı eserdeki minyatürleri tuval üzerine akrilik tekniği ile yeniden resimleyip sergilemiştir. Şekil 2.142’de sol iki görselde Y. Altıntaş’ın folklorik Karagöz figürleri tekniğini kullanarak ekolin ile yaptığı Karagöz tiplerini çalışması, ortadaki görselde Nasreddin Hoca illüstrasyonunda kullandığı minyatür üslubu deniz stilizasyonu ve sağdaki görselde ise Nakkaş Osman’ın 16. yüzyılda yapmış olduğu Divan-ı Hümayun minyatürlerinden birini yorumlaması gösterilmiştir.

³⁹ Surname-i Hümayun: 1582’de Osmanlı padişahlarından III. Murad’ın oğlu Şehzade Mehmet’in elli iki gün süren sünnet töreni şenliklerinin dönemin önemli minyatür sanatçısı Nakkaş Osman tarafından minyatür üslubunda resimlenen eser.

Şekil 2.142 Yurdaer Altıntaş'ın Türk folklorik öğeleri ve minyatür sanatından esinlenerek yapmış olduğu illüstrasyon örnekleri. (YKY Kültür, 2022, s.3, s.4 ve s.6)

Ürettiği sanat eserlerinde ve tasarımlarında Türk folklorik öğelerini ve geleneksel Türk sanatından etkileri kullanma taraftarı olan sanatçılardan biri de Turgay Betil olmuştur. Sanatçı 1974 yılında açmış olduğu Masallar-Tales'74 adlı sergisine dair yazdığı *Bir Afiş Sergisi* başlıklı yorum metninde “Anadolu halk resimleri ve minyatürlerinden yola çıkarak çağdaş bir biçim ve içeriğe varmaya çalıştım.” demiştir (Betil, 2014, s.420). Turgay Betil'in sergisinde yer verdiği çalışmalarından üçü Şekil 2.143'de gösterilmiştir.

Şekil 2.143 Turgay Betil'in Masallar-Tales'74 adlı sergisinden örnek eserler. (Betil, 2014, s.420 ve s.422) ve (Ertel, 2014, s.425)

Türkiye'de çocuk kitabı illüstrasyonlarının önemli sanatçılarından olan Nazan Erkmen Anadolu'nun mitolojik ve folklorik öğeleri ile minyatür sanatının kendine has kompozisyonunu, desen öğelerini, stilize figürlerini yorumlayarak

illüstrasyonlarında kullanan sanatçılar arasında yer almıştır. Şekil 2.144’de solda minyatür sanatında bolca kullanılan Zümrüdü Anka Kuşu illüstrasyonu, ortada İranlı şair Ömer Hayyam’ın şiirleri için serigrafi tekniği ile yapmış olduğu illüstrasyonda İran minyatür kompozisyon üslubu ve figür formu ile süsleme sanatlarında kullanılan çiçek formlarını kullanmış olduğu gözlenmiştir. Aynı görselde sağda yer alan illüstrasyonda ise sanatçı yine minyatür üslubunun kompozisyonunu ve stilize kıvrımlı dalgalarını kullanmıştır. Nazan Erkmen illüstrasyonlarında minyatür üslubunun figürlerini ve kompozisyonlarını bariz bir şekilde gözlemlemek mümkün olmuştur. 2018 yılında Ezgi Karaata tarafından hazırlanan *Nazan Erkmen İllüstrasyonlarında Anadolu ve Mezopotamya Sanatının Etkisi* başlıklı araştırma makalesinde sanatçının illüstrasyonları bu doğrultuda karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Şekil 2.144 Nazan Erkmen illüstrasyonlarında geleneksel minyatür sanatı üslup örnekleri. (Karaata, 2018, s.35, s.37 ve s.38)

Orta Asya ve Anadolu mitolojilerini resimlerine taşıyan bir diğer sanatçı olan Can Göknil Osmanlı döneminden Davetname, Hayretname, Yıldızname ve Falname adlı yazma eserlerde yer alan minyatürleri yeniden yorumlayarak ortaya çağdaş formlarda çalışmalar çıkarmış ve sergilemiştir. Osmanlı kitap resimleme sanatlarından oluşan yazma eserleri yorumladığı sergisi için “Bu sergimle kitabı, yazının ve resmin birlikteliğinden doğan bir sanat eseri olarak algılıyorum.” demiştir (Göknil, 2017b). Can Göknil’in minyatür sanatı ile mitolojiye ait desenleri ve imgeleri çağdaş yorumlarla ortaya koymuş olduğu Kitap sanatı, Sahaflar ve Kırgız mitolojisi kökenli On iki hayvan takvimi adlı çalışmalarından örneklere Şekil 2.145’de yer verilmiştir.

Şekil 2.145 Can Göknil'in geleneksel ve folklorik öğeli illüstrasyonlarından örnekler. (<https://cangoknil.com/tr/kitap-sanati>),(<https://cangoknil.com/tr/mitologya-kitap-sanati-ve-can-goknil>), (<https://cangoknil.com/tr/portfolio/sahaflar>), (<https://cangoknil.com/tr/oniki-hayvan-takvimi>) Erişim tarihi 12 Nisan 2022

Cumhuriyet Türkiye'sinde Turgut Zaim ile başlayıp Bedri Rahmi Eyüpoğlu ile devam eden çağdaş sanatın ve tasarımın içinde geleneksel minyatür sanatı üslubunu modernize ederek yorumlayıp çalışmalarında kullanan sanatçılar devamlı var olmuşlar ve günümüz Türkiye'sinde yine pek çok sanatçı çalışmalarında minyatürü veya minyatür etkilerini kullanmışlardır. Ressam Süleyman Saim Tekcan ve Ergin İnan, grafik tasarımcı Yurdaer Altıntaş ve Nazan Erkmen, minyatür sanatçısı Günseli Kato ve Taner Alakuş gibi sanatçılar geleneksel formlardaki minyatür sanatını güncel olanla ve kendi üsluplarıyla sentezleyerek gelenekten geleni ileriye taşımışlardır. Adı geçen ve daha pek çok sanatçının yapmış olduğu çalışmalar minyatür sanatının güncel olanla birlikte yorumlanması adına öncü çalışmalar olmuşlardır. Şekil 2.146'da soldan sağa sırayla Süleyman Saim Tekcan, Ergin İnan, Günseli Kato ve Taner Alakuş eserlerinden birer örnek çalışmaya yer verilmiştir. Genç kuşak sanatçı ve tasarımcılar da bu doğrultuda çalışmalar ortaya koymaya devam etmişlerdir. Çocuk kitaplarında illüstrasyon olarak kullanılmaya başlanan minyatür sanatı dijital ortamlarda ve sosyal medyada yayınlanan pek çok çalışmada her an karşımıza çıkar olmuştur. Minyatür sanatını kullanarak yapmış olduğu güncel film afişleriyle sosyal medyada ünlenen grafiker Murat Palta geleneksel üslubu güncel olanla kullanan genç kuşak tasarımcılar arasında yer almış, Batı edebiyatı klasiklerine yapmış olduğu minyatür üslubu çalışmaları ile dikkat çekmiştir. Minyatür sanatçısı Öykü Terzioğlu Özer'in minyatür üslubunu kullanarak yapmış olduğu Ziraat Bankası 2016 yılı Sürdürülebilirlik Raporu çalışması ödül almıştır.

Ayrıca görsel sanatçı ve yönetmen olan Sinan Tuncay'ın minyatür üslubunda hazırlanmış olduğu Mahrem-i Umumi adlı foto-montaj çalışması gibi pek çok örneklerini gördüğümüz çalışmalar ile minyatür sanatının güncel tasarımlarda yer aldığı gözlenmiştir. 2020-2021 yılı aralığında Pera Müzesinde düzenlenen *Minyatür 2.0* adlı sergi kapsamında minyatür sanatçıları Filiz Adıgüzel Toprak ile Fatma Akdaş'ın yapmış oldukları minyatür resminde Tesla arabası, drone ya da scooter gibi modern araçların yer alması gibi güncel konularla harmanlanan minyatür çalışmaları sanatçıların kendi minyatür üsluplarını ortaya koydukları deneysel çalışmalar olmuşturlardır. Şekil 2.147'de soldan sağa sırasıyla Murat Palta'nın Yıldız Savaşları filminden bir sahne çalışması, Öykü Terzioğlu Özer'in Ziraat Bankası Sürdürülebilirlik Raporu'nun kapağı, Sinan Tuncay'ın Mahrem-i Umumi adlı foto-montaj minyatür serisinden biri, Filiz Adıgüzel Toprak ile Fatma Akdaş'ın birlikte yaptıkları Tesla to the Moon adlı çalışmalar gösterilmiştir.

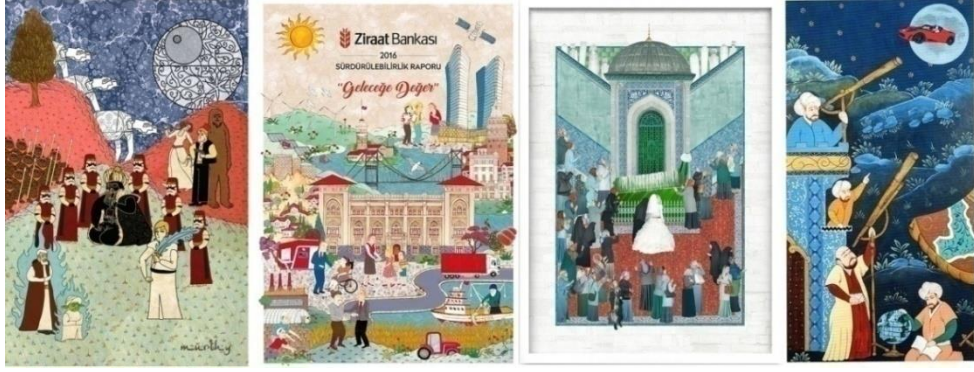
Şekil 2.146 Süleyman Saim Tekcan, Ergin İnan, Günseli Kato ve Taner Alakuş illüstrasyonları.

(<http://www.suleymansaimtekcan.com/pPages/pArtist.aspx?paID=355§ion=130&lang=TR&bhcp=1&periodID=202&pageNo=0&exhID=0>),

(<https://www.galerisoyut.com.tr/artist/ergin->

[inan/#eser/dcb7cab01119a16beb3c1e242559ff84/21566](https://www.galerisoyut.com.tr/artist/ergin-#eser/dcb7cab01119a16beb3c1e242559ff84/21566)) Erişim tarihi 4 Mayıs 2022,

(Ünlü, 2014, s.38) ve (Taner Alakuş görseli sanatçıdan alınmıştır.)

Şekil 2.147 Murat Palta, Öykü Terzioğlu Özer, Sinan Tuncay, Filiz Adıgüzel Toprak ile Fatma Akdaş'ın yapmış olduğu illüstrasyon örnekleri .
(<https://www.behance.net/gallery/4455311/Classic-Movies-in-Miniature-Style>)
Erişim tarihi 5 Mayıs 2022, (<https://oykuminyatur.wixsite.com/oykuozer/ziraat-bankasi?lightbox=dataItem-jao7tjd2>) Erişim tarihi 20 Mayıs 2021 ,
(<https://www.sinantuncay.com/public-intimacy-mahremi-umumi>) Erişim tarihi 25 Nisan 2022 ve (Minyatür 2.0 Sergi Kataloğu, 2020, s.116)

Yukarıda yer verilmiş örnekler doğrultusunda Türkiye’de ve dünyada geleneksel ve folklorik kültürlere ait unsurları kullanarak yeni çalışmalar ortaya koyan sanatçılar sayıları çok fazla olmamakla birlikte her dönem var olmuşlardır. Örnek çalışmalarda da görüldüğü üzere geçmişten gelen desenlerin sanatçıların kendine özgü üslupları ile birlikte güncel formlarla yorumlanması sonucu ortaya çıkan eserlerin dönemlerindeki diğer çalışmalardan ayrılarak dikkat çektikleri gözlenmiştir. Sanatçılar kendi üsluplarını oluştururken geçmişten gelen değerlerden yararlanarak ürettikleri çalışmalar ile kültürel geçmişlerini geleceğe taşıyan köprü görevini üstlenmişlerdir.

BÖLÜM 3

3. MİNYATÜR SANATI

Minyatür sanatı yüzyıllar boyu el yazması kitaplarda metinde anlatılanları desteklemek ya da açıklamak için kitap illüstrasyonu olarak kullanılmıştır. İlk kullanım amacı yazılı dini bilgileri desteklemek ya da açıklamak olan minyatür daha sonraki dönemlerde bilimsel, tarihi ve hikaye gibi farklı konuları içeren el yazması kitaplarda ve sözlü anlatımları görselleştirmede kullanılmışlardır. Mısır Ölüler Kitabı (M.Ö. 13. yüzyıl) rulolarında metinlerin yanında yer alan resimler kitap resimleme sanatları olan illüstrasyon ve minyatürün başlangıç tarihi olarak kabul edilmişlerdir. Ölüler Kitabı'yla başlayan dini metindeki bilgiyi resimleyerek desteklemek ihtiyacı Pagan, Hıristiyan, Süryani, Budist, Müslüman vd. inançlara sahip toplumlarda devam etmiş dolayısıyla farklı kültürlerde ilk resimli kitaplar din içerikli olmuşlardır. Ardından farklı konularda hazırlanmış el yazmaları için de minyatürlerle kitap resimlemeleri yapılmaya başlanmıştır. Kültürlerarası el değiştiren yazma eserlerin minyatür sanatçılarının üsluplarını etkilediği görülmüş ayrıca göç, ticaret ve savaşlarla yer değiştiren minyatür sanatçıları kendi resimleme üsluplarını gittikleri bölgelere taşıyarak karşılıklı etkileşimlerle minyatürü geliştirmişler farklı üsluplar oluşturmuşlardır. Maniheizt (M.S. 3. yüzyıl) rahiplerin dinlerini yaymak için yapmış oldukları resimler İslam minyatür üslubunun başlangıcı olarak kabul edilmişlerdir. İlk resimlerden günümüze kadar geçen süreçte teknikler ve uygulamalar pek çok değişiklikler göstermiş olmasına karşın yüzyıllar öncesinden gelen geleneksel üslup özelliklerinin önemli bir kısmı devam ettirilmiştir. Minyatür resimleme üslubunda figürler birbirini kapatmayacak şekilde yerleştirilmiş, ışık gölge kullanılmamış, derinlik duygusu minyatür sanatına has tarama ve noktalama gibi tekniklerle verilmiştir. Perspektif anlayışında mekanın üstten, figürlerin yandan

görülmesi, kompozisyon içinde yer alan figürlerin boyutlarının anlamlarına göre ölçeklendirilmesi ve nüanslı çizgilerden oluşan konturlarla figürlerin sınırlandırılması minyatür sanatının kendine özgü üslubu olmuştur.

Türkiye’de Osmanlı resim sanatı ya da İslam resim sanatı olarak adlandırılan minyatüre Osmanlı döneminde *tasvir* ya da *nakış*, sanatçısına da *musavvir* ya da *nakkaş* denilmiştir. Minyatür kelimesi Türkçe’ye Batı’dan geçmiş ve Osmanlı’nın son dönemlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Latince *miniare* yani kırmızıyla boyamak kökeninden oluşan İtalyan’ca *miniatura* kelimesinin Fransızca’ya geçmesi ve Osmanlı’nın son dönemlerinde Fransızca kelimelerin Türkçe içinde kullanılmasıyla daha önceleri *tasvir* ya da *nakış* olarak ifade edilen kitap resimleme sanatına *minyatür* denilir olmuştur.

Minyatür sanatına İngilizce aydınlatılmış anlamında *illuminated* denilmiş, el yazması eserlerde yer alan minyatürlü süslemelere *illuminated manuscripts* olarak ifade edilmiştir. *Illuminated* kelimesi online Cambridge sözlükte Orta Çağ’da metinleri aydınlatmak için kullanılmış altın renkler ilave edilerek yapılan renkli küçük resimler olarak tanımlanmıştır (Cambridge Dictionary 2022c).

Minyatür kelimesini TDK online sözlük (TDK Sözlükleri, 2022e) eski el yazmaları için ışık, gölge, hacim olmaksızın yapılmış küçük renkli resimler olarak açıklamıştır. Sanat tarihçi, akademiysen ve ressam olan Adnan Turani (1993, s.96) Sanat Terimleri Sözlüğü’nde minyatürün kelime anlamını Ortaçağ el yazmalarında sayfa kenarlarına kırmızı boya ile çizilen çerçeveleri yapmak için kullanılan ve Latince *minium* denilen kırmızı boya kökenine dayandırmıştır.

Geleneksel sanatlarla ilgili araştırmalar yapan sanat tarihçi Banu Mahir minyatürün kelime tanımını şöyle yapmıştır; Ortaçağ Avrupa’sı el yazmalarında bölüm başlarındaki metnin inisiyal⁴⁰ olarak yazılmış olan ilk harfi *minium* (sülügen⁴¹) denilen kırmızı renkle süslenmiş ve bu harfler için kırmızı ile yapılmış anlamında *miniatura* yani *sülügenle boyanmış* denilmiştir. Zamanla küçük anlamına gelen Latince *minor* kelimesinin etkisiyle değişen *miniatura* kelimesi küçük boyutlu yapılmış resimler için kullanılır olmuştur (Kluge’den aktaran Mahir, 2020). Şekil 3.1’de İsviçreli masal yazarı Ulrich Boner’in 1415’lerde yazdığı *Der Edelstein* adlı

⁴⁰ İnisiyal harf; kitaplarda sayfa başlarındaki metinlerin ilk harflerinin süslü ve büyük yazılmasıdır. Özellikle el yazması eserlerde çok sık kullanılmıştır (Turani,1993, s.59)

⁴¹ Sülügen: Eritilmiş kurşunun hava akımında oksitlendirilmesiyle elde edilen kırmızı renkli boya (TDK Sözlükleri, 2022f).

masal kitabında yer alan inisiyal harfler miniatura kelimesinin kökeni olan sülügenle boyanmış (kırmızıyla boyanmış) anlamına örnek olarak gösterilmişlerdir.

Şekil 3.1 Miniatura (kırmızıyla boyanmış) inisiyal harfli sayfalar ve detay, 15. yy, Almanya. (<https://www.e-codices.ch/en/list/one/fmb/cb-0042>) ve (<https://www.e-codices.ch/en/fmb/cb-0042/17v>) Erişim tarihi 25 Ocak 2022

Kitap resimleme sanatının başlangıcı olan Ölüler Kitabı minyatürlerinde kompozisyon olmadan figürler gelişigüzel yerleştirilmişler ve figürlerin kenarlarında konturlar kullanılmamıştır. Bilinen anlamda minyatürün başlangıcı olarak Maniheizt rahiplerin M.S. 3. yüzyılda yapmış oldukları kitap resimlemeleri gösterilmiştir (Turani, 1993, s.96). M.S. 8. yüzyılda Maniheizim dinini seçen Uygur Türkleri dinlerini yaymak için bu resim sanatını kullanmayı sürdürmüşlerdir. Maniheizmin ardından Budizmi ve İslamiyeti seçen Türklerin Orta Asya'dan Ön Asya'ya göçerken dinlerini yaymak için kullandıkları kitaplarını beraberlerinde götürmeleri minyatür sanatının Mezopotamya'da yayılmasında önemli rol oynamıştır. Avrupalı tüccarların Mezopotamya'dan ülkelerine götürdükleri el yazmaları, minyatürün Avrupa'ya ulaşmasına aracı olmuş, böylece Avrupa'lı rahiplerin İncil süslemeleri ve resimlemeleri için kullanmaya başladıkları minyatür üslubu Maniheizmin kurucusu Mani'nin kutsal kitabına yapmış olduğu ve Türk'lerin geliştirerek kullandığı minyatür üslubu olmuştur. Dini el yazması eserlerin resimlemesi, bilimsel içerikli metinlerin açıklanması, saray hayatı ve tarihi konulu el yazmalarının kitap resimlemesi olan minyatür sanatı Osmanlı'da, Hindistan'da ve İran'da üst seviyelere çıkmıştır.

Minyatür resimlerinin perspektifsiz ve iki boyutlu oluşunun İslam'da olduğu iddia edilen resim yapma yasağı kaynaklı olduğu düşünülmüş ama aslında bu iki

boyutluluğun nedeninin yüzyıllardır sürdürülen geleneksel üslubun devamlılığı olduğu ifade edilmiştir. Minyatür ve tezhip sanatları akademisyeni olan Şehnaz Biçer Özcan araştırmalarında minyatür resminde ışık gölge kullanılmamasını, sanatın farklı bir perspektif anlayışına sahip olmasını 3. yüzyılda Maniheizm dininin kurucusu rahip Mani'nin öğretilerini yaymak için kutsal metinlere yapmış olduğu üslubun sürdürülmesi kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Ş. B. Özcan'a göre her yerin net görüldüğü, önemli olan figürün daha büyük çizildiği minyatürler ile rahipler takipçilerine dinlerinde şeffaf olduklarını karanlık hiçbir şeyin olmadığını her şeyin açıkça ifade edildiğini söylemek istemişlerdir. Ş. B. Özcan yüzyıllar boyu inançlar değişmiş ama minyatür resminde Mani'nin üslubuna ait bu gelenekler kuşaklar boyu aktarılarak günümüze ulaşmış demidir (Özcan, 2015). Tüm bu süreçte minyatür sanatçıları Mani için Türk sanat tarihçisi Selçuk Mülayim'in 2004 yılında yazmış olduğu *Nakkaşların Ustası Mani* başlıklı makalesindeki Nakkaşların Ustası ifadesini kullanmışlardır.

Avrupa'da 15. yüzyılda kitap üretimi için matbaanın kullanılmaya başlanması ile matbaada basılan metinlerin yanında ahşap gravür olarak tek renk basılmış illüstrasyonlar basılmaya başlanmıştır. Siyah renkte basılan illüstrasyonların bir kısmı baskı sonrası elle renklendirilmişlerdir. Baskı teknolojileri geliştikçe her renk için üretilen ahşap gravürler ile kitaplara renkli illüstrasyonlar basılır olmuştur. Kitap illüstrasyonlarında renklendirmeler ahşap gravür tekniği ile yapılmaya başlanınca kitaplar için pahallı ve zahmetli olan minyatür kullanımından vazgeçilmiştir. Osmanlı'da 18. yüzyıla kadar kitap illüstrasyonu olarak minyatür kullanılmaya devam edilmiş, kitap çoğaltma işlemi için matbaa baskısına geçilince minyatür sanatının kullanım alanları değişmeye başlamıştır. Bu yüzyıldan sonra minyatür farklı konular içeren albümler, tek yaprak resimler, tablo resimleri, duvar resimleri, harita resmi vb. konulara ve amaçlara hizmet etmiştir.

Minyatür Sanatı 2020 yılında Türkiye, Azerbaycan, İran ve Özbekistan ortak dosyası olarak UNESCO tarafından İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne kaydedilmiştir (UNESCO, 2022).

Minyatürlü ya da minyatürsüz özel el yazması eserler üretilirken nakkaşanelerde⁴² ekip çalışmaları yapılmış, her sayfası için özenle emek harcanmıştır. Eser ortaya çıkarılmadan önce kitabı yazacak olan hattat ve minyatür

⁴² Nakkaşhane: Selçuklu ve Osmanlı saraylarında yer alan resim atölyeleri.

sanatçısı (nakkaş) bir araya gelerek kitabın nasıl yazılıp resmedileceğine karar vermişlerdir. Kitap için özel hazırlanmış kağıtlar üzerine hattatlar metinleri yazmış, nakkaşlar kendileri için boş bırakılmış alanlara minyatür ve tezhip (süsleme) çalışmalarını yapmışlar ardından kalemkeşler⁴³ yıldız veya mürekkeple sayfa kenarlarına çizgiler çekerek kitap sayfalarını hazır etmişlerdir. Ebru sanatı ile hazırlanmış ebrulu kağıtları ciltciler kitabın kapağını ana bölüme bağlamak için kullanmışlar ve kapak dışına yaptıkları deri ciltlere de farklı desenler yaparak kitabı bir sanat eseri olarak ortaya koymuşlardır. Nakkaşhanelerde minyatür sanatçıları kitap çalışmasını yapan ekibin içinde yer almışlardır.

3.1 Minyatür Sanatının Kullanım Alanları

Minyatür öncelikli olarak din, edebiyat, tarih ve bilimsel konularda hazırlanmış el yazmalarında kitap resimleme sanatı olarak kullanılmıştır. Selçuklu İmparatorluğu döneminden başlayarak her dönem saraylarda nakkaşhane olmuş, Osmanlı İmparatorluğu döneminde nakkaşhane geleneği geliştirilerek devam ettirilmiştir. Üretilen minyatürlü el yazmaları ekip çalışması ile gerçekleştirilmiş, nakkaşhanelerde yer alan hattat, minyatür sanatçısı, ebru sanatçısı, cetvelkeş ve ciltci gibi bir kitabı oluşturma aşamalarında yer alan sanatçılar ve zanaatçılar birlikte çalışmışlardır. Osmanlı'da 16. yüzyıl ve sonrası minyatürlü kitapların çeşitliliğinde artışlar olmuştur. Padişahların ve önemli kişilerin portreleri minyatürlerle resmedilmiş, padişahların hayatlarının ve savaşlarının anlatıldığı minyatürlü eserlerde günlük yaşamları da görselleştirilmiştir. Haritalar minyatür üslubunda resmedilmişler, padişahların soy ağaçları Hz. Adem'den başlanarak resimli olarak hazırlanmıştır. Osmanlı'nın sonlarına doğru aşk, macera, kurgu konulu masalsi eserler üretilip resimlenmiştir.

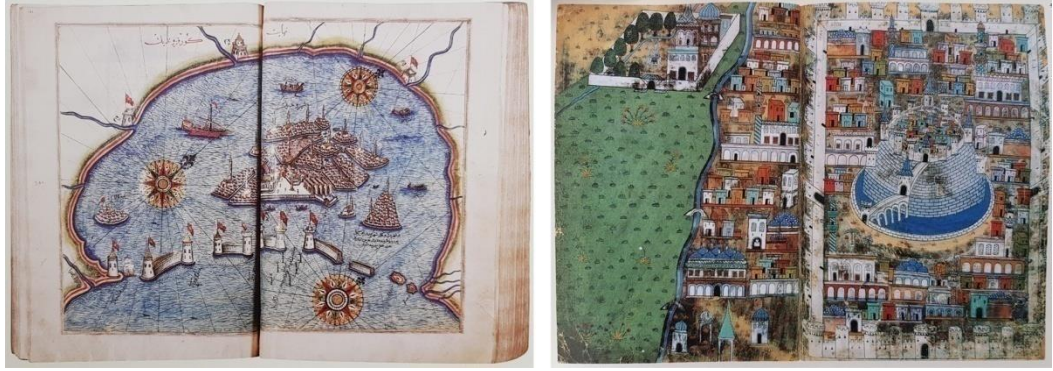
Osmanlı döneminde portreler, padişahların savaşlarını içeren tarih konulu eserler, saray hayatı, şenlikler, soyağacı, şehir haritaları, ilmi konular, hayvanlar, bitkiler, mitolojik yaratıklar, edebi ve dini eserler gibi konular işlenmiş olan minyatür sanatından birkaç örnek aşağıda listelenmiştir;

- **Harita olarak minyatür:** Kitap illüstrasyonu olarak kullanılan minyatür ile coğrafya kitaplarında yer alan haritalar resmedilmiştir. 1521 ve 1526 yıllarında

⁴³ Kalemkeşlik; eski el yazması kitaplar ya da hat yazılı eserlerin kenarlarına yıldız veya mürekkeple çizgi çekme işlemi. Aynı zamanda cetvelkeşlik de denilmiştir (Binark, 2008c, s.45).

denizci Piri Reis'in Kanuni Sultan Süleyman'a sunmak üzere hazırlamış olduğu Kitab-ı Bahriye'de yer alan haritalar gemiciler tarafından kullanılmış daha sonraki haritalara öncülük etmiştir. Haritada yer alan şehirlerin görüntüleri ve diğer detaylar minyatür üslubunda yapılmışlardır.

Tarihçi, matematikçi ve minyatürcü olan Matrakçı Nasuh yazmış olduğu eserlerde yer alan şehirlerin haritalarını detaylı resimlemiştir. Matrakçı Nasuh'un 1537 yılında Kanuni'nin Irak seferinin resimli tarihi olarak hazırlamış olduğu Mecmu-i Menazil adlı eserinde yer alan minyatürlerinde sefer sırasında geçilmiş şehirler detaylandırılmıştır (Bağcı, Çağman, Renda ve Tanındı, 2012). Şekil 3.2'de solda Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye adlı eserinde yer alan Venedik haritası, sağda Matrakçı Nasuh'un Mecmu-i Menazil adlı eserinde yer alan Halep haritası gösterilmiştir.

Şekil 3.2 Piri Reis ve Matrakçı Nasuh haritaları, 16.yy, Osmanlı. (Bağcı vd. 2012, s.71 ve s.77)

- **Şehname illüstrasyonu olarak minyatür:** Şehname devletlerin geçmişlerini, hükümdarların başarılarını şiir ve düz metin üslubunda anlatan tarihi yazılara denilmiştir. Şehnamelerin minyatürlü örnekleri ilk olarak 13. yüzyılda Moğollar döneminde görülmüştür. En ünlü şehname örneği İranlı şair Firdevsi'nin yazmış olduğu Şahname'dir (Bağcı vd. 2012).

- **Silsilename illüstrasyonu olarak minyatür:** Silsilename, soyağacının gösterildiği minyatürlü çalışmalardır. Osmanlı döneminde peygamberlerin, sultanların, önemli kişilerin minyatürlü silsilenameleri farklı üsluplarda yapılmıştır. Şekil 3.3'de soldan sağa ilk iki görselde Sutan I. Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed'i gösteren silsilename örneği, üçüncü görselde Hz. Adem ile Hz.

Havva'yı gösteren bir silsilename örneği, dördüncü görselde Sultan IV. Murad, I. İbrahim ve IV. Mehmed'i gösteren silsilename örneğine yer verilmiştir.

Şekil 3.3 Padişahlara ve peygamberlere ait silsilename örnekleri, 16.yy ve 17.yy, Osmanlı. (Bağcı vd. 2012, s.239 ve s.254)

- **Hz. Muhammed'in Hayatı (Siyer-i Nebi) minyatürleri:** İslam peygamberi Hz. Muhammed'in soyu, hayatı, peygamberliği ve ölümünün anlatıldığı minyatürlü eserlere Siyer-i Nebi denilmiştir. En ünlü Siyer-i Nebi çalışması 15. yüzyılda Mustafa Darir tarafından Türkçe yazılıp 16. yüzyılda Sultan III. Murad döneminde 814 adet minyatür ile resimlendirilmiş olan Siyer-i Nebi adlı kitap olmuştur. Bu eserde Anadolu halk kıssaları da anlatılıp minyatür üslubunda resmedilmiştir (Bağcı vd. 2012).

- **Gazavatname minyatürleri:** Gazaname de denilen eserlerde bir savaşın sürecinin savaşa katılanların ya da görenlerin ağzından yazılıp resimlendirildiği tarih kitabı türü olarak hazırlanmıştır. Savaşın bilgileri henüz taze iken şahitlerinden dinlenerek resimlendirilmişlerdir. Padişahlar için hazırlanmış olan gazavatnameler Selimname, Süleymanname gibi padişahların isimleriyle anılmışlardır.

- **Masalsı kitaplarda minyatürler:** Sultan III. Mehmed ve I. Ahmed dönemlerinde başlayan çevirilerden ya da telif olarak yazılmış aşk, macera, hayaller, gökbilim ve korku içerikli masalsı kitapların minyatür üslubuyla resimlemeleri yapılmıştır. Şekil 3.4'de mitoloji, burçlar ve eğlenceli hikayelerden oluşan kitap minyatürlerinden örneklere yer verilmiştir.

Şekil 3.4 Mitoloji, burç ve hikaye resimlemesi olarak minyatür örnekleri, 16.yy, Osmanlı. (Bağcı vd. 2012, s.196, s.202 ve s.206)

- **Murakkalarda minyatürler:** Albüm anlamına gelen murakkalarda dönemin ve geçmişe ait tek kağıt üzerine hazırlanmış farklı eserlerin bir araya getirilmesiyle elde edilmiş kitap türüdür. Dağınık konulardaki eserler uygun şekilde sıralanıp aralarda kalan boş sayfalara minyatürler ve tezhipler gibi ilaveler yapılarak tek yaprak eserlerden albüm kitapları (murakka) oluşturulmuştur. Bazı murakkalara İslam kitap sanatçılarının özgeçmişleri gibi bilgiler de ilave edilmiştir. Murakka minyatürlerine örnek olarak bu tezin 3.3.2.4 *Osmanlı Minyatürünün Geç Klasik ve Duraklama Evresi* başlıklı bölümünde yer alan Şekil 3.26'da I. Ahmed Albümü'nden minyatür örnekleri gösterilmiştir.

- **Surnamelerde ve hünernameelerde minyatürler:** Osmanlı padişahlarının çocuklarının doğum, sünnet, düğün törenlerinin ve şenliklerin minyatürlerle görselleştirilerek anlatıldığı yazma eserlere *surname*, padişahların hünerlerini ve üstün yanlarının anlatıldığı eserlere *hünername* denilmiştir. 1582 yılında III. Murad'ın oğlu şehzade Mehmed'in sünnet töreni şenliklerini anlatan Surname-i Hümayun adlı eser en ünlü surname örneği olmuştur. Eserde Nakkaş Osman ve ekibi tarafından yapılmış 427 adet minyatür yer almıştır. 16. yüzyıl Osmanlı gösteri sanatlarının gözlemlendiği eser sanatçılar, tarihçiler ve araştırmacılar tarafından defalarca ele alınmıştır. Sanatçı Yurdaer Altıntaş Surname-i Hümayun adlı eserde yer alan minyatürleri tuval üzerine akrilik tekniği ile yeniden resmedip 2007 yılında sergi açmıştır. Bu tezin 2.5.2 *Türkiye'de Geleneksel Desenlerin İllüstrasyonlarda Kullanımı* başlıklı bölümünde Şekil 2.142'de Yurdaer Altıntaş'ın çalışmasına örnek gösterilmiştir.

- **Bilimsel illüstrasyon olarak minyatür:** Eski dönemlerde botanik, tıp, zooloji gibi bilim alanlarında minyatürlü el yazmaları üretilmiştir. Örnek illüstrasyonlar olarak 6. yüzyılda Bizans'ta hekimlikte kullanılan Dioscorides'in De Materia Medica adlı eser ve 12. yüzyıl Artuklu'da aynı eserin Arapça çevirisi olan Kitabü'l-Haşaîş el yazmalarından örnek sayfalara bu tezin 2.3.1.4 *Ortaçağ ve Yeni Çağ Avrupa'sında Kitap İllüstrasyonu* ve 3.3.1 *Mezopotamya'dan Osmanlı'ya Kadar Olan Süreçte Minyatür Sanatı* adlı bölümlerinde Şekil 2.15 ve Şekil 3.14'de gösterilmişlerdir..

Yukarıdaki listede görüldüğü üzere minyatürün konu yelpazesinin geniş olduğu ve uygulama alanlarının büyük bir bölümünün modern illüstrasyonun kullanım alanlarını kapsadığı gözlenmiştir. 21. yüzyılda minyatür kullanım alanları için bu tez çalışmasının illüstrasyon bölümünde yer alan 2.1 *İllüstrasyon Sanatı Kullanım Alanları* başlıklı listeden yararlanılarak minyatür sanatı güncel kullanım alanları için yeni bir liste oluşturularak aşağıda sıralanmıştır;

- **Karakter illüstrasyonu olarak minyatür:** Bir markayla kullanılan ve o markayı temsil eden simgeler veya figürlerin minyatür üslubunda oluşturulması şeklinde ifade etmek mümkün olmuştur.

- **Portre illüstrasyonu olarak minyatür:** Padişahlar başta olmak üzere önemli şahıslar için yapılmış portre minyatürleri fotoğraf kullanımına kadar ilgi görmüş ve 21. yüzyıl minyatür sanatçıları portre çalışmaları yapmaya devam etmişlerdir. Şekil 3.5'de soldan sağa birinci sırada Ahmet Şiblizade tarafından 15. yüzyılda yapılmış Fatih Sultan Mehmet portresi, ikinci sırada 16. yüzyılda Nigari tarafından yapılmış Hayrettin Paşa portresi, üçüncü ve dördüncü sırada 21. yüzyıl minyatür sanatçısı Taner Alakuş'un minyatür üslubunda yaptığı farklı portre örnekleri gösterilmiştir.

Şekil 3.5 Farklı dönemlere ait minyatür üslubu portre örnekleri, 15.yy, 16.yy, Osmanlı ve 21. yy, Türkiye. (İnalçık ve Renda, 2009, s.894 ve s.896) ve (Alakuş, 2013, s.46 ve s.83)

- **Çinicilik sanatında kullanılan minyatür:** Türk geleneksel sanatlarının farklı bir dalı olan çinicilikte her dönem minyatür resimlemeleri ve tezhip süslemeleri kullanılmıştır. Şekil 3.6’da soldan sağa sırayla birinci sırada 18. yüzyıl Osmanlı dönemi Kütahya işi çini tabak, ikinci sırada 16. yüzyıl Osmanlı dönemi İznik işi maşrapa, üçüncü ve dördüncü sırada 21. yüzyıl Türkiye’inde üretilmiş minyatürlü tabak ve vazodaki çalışmalarını örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.6 Çini üstünde kullanılmış minyatür örnekleri, 16.yy ve 18.yy, Osmanlı ve 21.yy Türkiye. (İnalçık ve Renda, 2009, s.733 ve s.712) ,
(https://www.instagram.com/p/CbK9XaDsnWOID_a43YrKxAkGdDk3elgXqRJpdw0) ve (<https://www.instagram.com/p/B91WOOEF30O>) Erişim tarihi 15 Nisan 2022

- **Fantastik illüstrasyon olarak minyatür:** Gerçeküstü, mitolojik ve hayal ürünü olarak kurgulanmış minyatür resimleridir. Başta simurg (anka) kuşu olmak üzere minyatürlü edebi pek çok eserde mitolojik hikayeler işlenmiş, figürler resmedilmiştir. Şekil 3.7’de solda Osmanlı’da 1750’lerde Simurg kuşu üzerinde Kaf Dağına giderken resmedilmiş Hz. Hamza minyatürü, sağda fantastik ve mitolojik tiplerle meşhur Maveraünnehir civarında yaşamış olduğu tahmin edilen Mehmed Siyah Kalem adlı minyatür sanatçısı tarafından yapılmış fantastik figürlü minyatür örneği gösterilmiştir.

Şekil 3.7 Minyatürlerde fantastik figür kullanım örnekleri, 17.yy, Osmanlı ve 15.yy Türkmenistan

(And, 2020a, s.320) ve (<http://www.ee.bilkent.edu.tr/~history/Pictures1/im32.jpg>)

Erişim tarihi 23 Nisan 2022

- **Çizgi roman illüstrasyonu olarak minyatür:** Minyatür resmi ile güncel çizgi roman üslubunda yapılan çalışmalardır. 14. yüzyılda Katalonya’da Thomas Le Myésier tarafından hazırlanmış olan *Breviculum ex artibus Rimundi Lulli electum* adlı el yazmasında yer alan minyatürlerdeki figürlerin konuşma şeritleri ile birlikte resimlendirilmiş olması çizgi romanların ilk örneği olarak kabul edilmiştir. Eserden örnek sayfalara bu tezin 2.3.1.4 *Ortaçağ ve Yeni Çağ Avrupa’sında Kitap İllüstrasyonu* başlıklı bölümünde Şekil 2.18’de yer verilmiştir. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden 2017’de çıkmış *Türk Minyatür Tekniği ile Çizgi Roman Tasarımı* başlıklı yüksek lisans tezi uygulama projesi ve Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü’nden 2020’de çıkmış olan *Orta Çağ Avrupa Yazmalarındaki İllüstrasyonların Çizgi Roman Sanatına Uyarlanması ve Bir Çizgi Roman Uygulaması* başlıklı sanat çalışması raporu projesinde minyatür sanatı ile yapılmış güncel örnek çizgi roman çalışmalarına yer verilmiştir.

- **Reklam illüstrasyonu olarak minyatür:** Afişler, ilanlar, takvimler gibi ürün ya da hizmet tanıtan reklam amaçlı hazırlanmış görsel tasarımlarda illüstrasyon amaçlı minyatür resmi kullanılmasıdır. Nazan Erkmen’in minyatür üslubunda yapmış olduğu simurg kuşunun afiş görseli olarak kullanılması (Şekil 3.8 solda) ve grafiker Murat Palta’nın minyatür üslubunda yapmış olduğu No One film afişi (Şekil 3.8 ortada) afiş tasarımlarında minyatür resmi kullanımı örneği olarak gösterilmişlerdir. Minyatür üslubunda ambalaj tasarımı örneği olarak İran’lı tasarımcı Masoud Rostami tarafından yapılmış şampanya şişesi kapak ve etiket tasarımı örnek olarak gösterilmiştir (Şekil 3.8 sağda).

Şekil 3.8 Minyatür sanatı kullanılarak yapılmış afişler ve etiket örneği. (<https://sanat-magazin.com/sanatinicinden/haberler/emege-saygi-durusu-odulu/#jp-carousel-104921>), (<https://www.artxist.com/Basin-Odasi/Kisa-Haberler/Murat-Paltave-IKSV-Isbirligi/140>), (https://twitter.com/_Muratpalta/status/1072784745346555904/photo/1), (https://3.bp.blogspot.com/-LpOD0hg8Als/V4IP1Ab4vJI/AAAAAAD0Gc/I9fA4AwDO20NUWSYK_W97PiNriyb92yswCLcB/s1600/PERSIAN%2BChampagne-1.jpg) Erişim tarihi 15 Nisan 2022

- **Örüntü illüstrasyonu olarak minyatür:** Dekoratif tamamlayıcı olarak kullanılmak üzere tekrarlanan desenlere örüntü illüstrasyon denilmiştir. Minyatür sanatçısı Taner Alakuş'un Haremlique firması için hazırlamış olduğu örüntü minyatür deseninin duvar kağıdı, çanta ve nevesim üzerine uygulamaları Şekil 3.9'da örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.9 Taner Alakuş'a ait örüntü minyatür çalışması ve kullanım alanlarına örnekler. (<https://www.instagram.com/p/CX28wEwqGPn>),

(<https://www.instagram.com/p/CX-jILuNvUp>),

(<https://www.instagram.com/p/CaEIRjOgQXX>) Erişim tarihi 15 Nisan 2022

- **Basın-yayın (editorial) illüstrasyon amaçlı minyatür:** Gazete, dergi, kitap gibi basılı metinlerin içeriklerini desteklemek amaçlı illüstrasyon olarak minyatür üslubu kullanılmış ve her dönem bu konuda eserler üretilmiştir.

- **Çocuk kitapları illüstrasyonu olarak minyatür:** Çocuklar için hazırlanmış kitaplarda yer alan illüstrasyonlarda minyatür üslubunun kullanılmasıdır. Bu tez çalışmasında *3.6 Minyatür Sanatı ile Yapılmış Çocuk Kitabı İllüstrasyonu Analizleri ve Göstergebilimsel Çözümlenmeleri* başlıklı bölümde minyatür üslubu ile illüstrasyonları yapılmış örnek çocuk kitaplarına yer verilmiştir.

Minyatür sanatının illüstrasyon sanatında olduğu gibi moda illüstrasyonları, kent illüstrasyonları, ekslibris, sosyal eğitsel illüstrasyonlar gibi pek çok alanda kullanılabileceği yukarıda verilen örnekler doğrultusunda görülmüştür. Bu örnekler doğrultusunda güncel illüstrasyon alanlarına bir alternatif olarak minyatür sanatının da kullanıldığı ve kullanılabileceğini ifade etmek mümkün olmuştur.

3.2 Minyatür Sanatının Teknik Özellikleri

Minyatürlü yazma eserlerde üretilecek kitap için önce kağıtlar özel prosedürlerden geçirilmiş ardından hattatların metinleri yazarken kağıt üzerinde bıraktıkları boşluklara nakkaşlar konulara uygun minyatürler yapmışlardır. Hazırlanacak kitaplar için okuyucunun gözünü yormaması adına badem yaprağı, nar goncası gibi bitki yaprakları ve meyvelerden elde edilen sıvılar ile renklendirilmiş kağıtlar tercih edilmiştir. Kullanılacak kağıtların yüzeyindeki pürüzlerin giderilip

üzerine daha rahat yazılıp minyatür yapılabilmesi için ahar ve mühre denilen malzemeler ile kağıt yüzeyi düz ve parlak hale getirilmiştir. Minyatürler hayvan tüylerinden elde edilmiş ince kıllı fırçalar ve özel boya ile yine özel olarak hazırlanmış bu kağıtlar üzerine resmedilmişlerdir.

- **Aharlanmış kağıt:** Nişasta, şap ve yumurta akı ile elde edilen sıvının kağıt üzerine sürülerek daha dayanıklı hale getirilmesi ve yüzeyinin parlaklaştırılması işlemidir. Parlak yüzey üzerine yazmak ve minyatür yapmak daha kolay olmuştur. Ahar mürekkebin ve boyanın kağıt içine işlenmesine engel olduğu için gerektiğinde kağıt üzerinden yazıyı ve minyatürü silerek düzletme işlemi kolayca yapılmıştır. Kağıt aharlama işlemi için nişasta aharı, un aharı gibi farklı yöntemler de uygulandığı görülmüştür (Derman, 1988).

- **Mührelemek:** Çakmak taşı, cam ve deniz kulağı kabuğu gibi malzemelerden yapılmış mühre denilen aletin kağıdın yüzeyine sürülerek kağıt üzerindeki pürüzlerin giderilip parlatılması işlemidir. Aharlanan kağıtların çatlamaması için yapılan mühreleme işlemi yazı yazılacak tüm kağıtlar için uygulanmıştır. Osmanlıda devlet dairelerinde kullanılacak kağıtlarda düzeltme işlemi yapılamaması için bu işlem uygulanmamıştır. Minyatür ya da tezhipte ezilmiş varak altın ile yapılmış çalışmanın parlatılması işlemi için akik, süleymani taşı, yeşim, yemen taşı gibi özel taşlarla elde edilmiş zermühre denilen küçük boyutlu mühreler kullanılmıştır. Osmanlıda kağıt aharlamak, mührelemek işlemlerini yapan meslek kolları oluşmuş sanatçılar ve yazarlar için özel olarak aharlanmış, mührelenmiş kağıtlar üretilip satılmıştır. Kitap için yapılan aharlama işleminde kağıdın iki tarafına da sürülen ahar malzemesi kağıdı kalınlaştırmaması için ince tabaka olarak uygulanmıştır. Aharlanmış ve mührelenmiş kağıtlar rutubet, küf, kitap kurtları gibi kağıda zarar verebilecek dış etkenlerden yüzlerce yıl korunmuş ve arşivlerde yer alan beş yüz yıllık kitapların yıpranmadan günümüze ulaşmış olması bu işlemlerin uygulanmış olmasındandır denilmiştir (Binark, 2008c, Derman, 2020). Şekil 3.10'da solda ve ortada kağıt mühresi sağda altın mühresi örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.10 Kağıt ve altın için kullanılan cam ve akik mühre örnekleri. (<https://www.uskudarsanat.com/Cam-Muhre-Kagit-Muhresi-234,PR-3781.html>), (<https://www.verasanat.com/urun/akik-muhre-no-31>), (<https://sanathobi.com/urun/akik-muhre-zer-klasik>) Erişim tarihi 17 Nisan 2022

- **Kullanılan fırça ve boyalar:** Eski dönemlerde minyatür sanatçısı nakkaşlar minyatür yapmak için hayvan tüylerinden yapılmış özel fırçalar ile organik ve inorganik boyalar kullanmışlardır. İsmet Binark (1978) eski dönem minyatür fırçalarının üç aylık kedinin ensesinden alınan kılların güvercin kanadından oluşturulan kamışın içine yerleştirilerek elde edildiğini ifade etmiştir (s.272). Kullanılan toprak boyalar için metal oksitler, bitkiler, böcekkabukları gibi materyallerden renkler elde edilmiştir. Boyaların sabit kalması için önceleri yumurta sarısı kullanılmış kuruyan boyaların zamanla çatlama üzerine, tutkal ve arap zamkı kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca her dönem altın ve gümüş varak yapraklar ezilerek boya olarak kullanılmışlardır. Modern zamanlarda minyatür yapan sanatçılar samur fırçalar ile suluboya, guaj ve akrilik gibi su bazlı boyalar kullanmaya başlamışlar, altın ve gümüş varak kullanmaya devam etmişlerdir (Bağcı vd. 2012; Binark, 1978; Keskiner, 2004).

-**Çizim ve renklendirme:** Yapılacak resim veya kompozisyon önce eskiz kağıdı üzerine çizilmiş farklı tekniklerle orijinalin yapılacağı kağıda aktarılmıştır. Bu üslubun kullanımı modern sanatçılar tarafından değiştirilmeden devam ettirilmiştir. Çizgiler olabildiğince ince çizilip, renklendirme yapılan boyalar dalga ve degrade oluşturmadan düz olarak sürülmüştür. Resimde kullanılan renkler gerçekçi olma kaygısı güdülmemiş, genelde canlı ve sıcak renkler tercih edilmiştir. Sanatçılar figürler ve desenler üzerine düz olarak boyamış oldukları renklerin üstüne vermek istedikleri doku ve renk geçişlerini farklı teknikler ile oluşturmayı tercih etmişlerdir (Keskiner, 2004).

- **Kompozisyon ve perspektif:** Minyatür kompozisyonu için bakış açısı tepe ve cephe noktalarının ortası alınarak resmedilen figürler birbirini kapatmayacak şekilde yerleştirilmişlerdir. Önde gösterilmek istenen figürler sayfanın altına doğru, arkada gösterilmek istenen figürler sayfanın üstüne doğru yapılmışlardır. Figürlerin boyutları anlamlarına göre ölçeklendirilip, önemli figürler en büyük resmedilmiş ve diğer figürler hiyerarşik sıralamaya göre yerleştirilmişlerdir. Kompozisyonda yer alan tüm detaylar en ince ayrıntısına kadar resmedilmişlerdir. Aynı kare içinde yer alan mimari öğeleri farklı yönlerde bakacak şekilde çizmekten kaçınılmamıştır (Keskiner, 2004). Minyatürde resmedilen figürler ve alanlar üzerine detaylı işlenen desenlerde de figürlerde olduğu gibi derinlik ve perspektif gözetmeden düz bir satıh üzerine karşıdan bakış yönünde çizildikleri görülmüştür.

- **Noktalama:** Minyatürde önce oluşturulan düz zemin renklerinin üstüne ince uçlu fırçalar ile yan yana ve üst üste konulan binlerce nokta ile degrade ve derinlik etkisi elde edilmiştir. Noktalama tekniği denilen bu üslup ile oluşturulan dokular minyatür sanatında düz boyanmış figür ve nesnelere hacim kazandırmıştır (Alakuş'tan aktaran Pestil ve Daşdağ, 2021).

- **Tarama:** Minyatürde resmedilmiş olan insanların saç, kaş, sakal ve kıyafetlerinde yer alan kürkleri ile hayvanların kılları çok ince fırçalar ile olabilecek en ince şekilde tek tek çizilerek saç ve kıl dokusu elde edilmiştir. Binlerce ince çizgi tek tek ve üst üste çizilerek elde edilen doku, gerçekçi bir etki yaratmıştır. Tarama tekniğinin kumaşlara ve ağaçlara doku vermek için de kullanıldığı görülmüştür (Alakuş'tan aktaran Pestil ve Daşdağ, 2021).

- **Kontur (Tahrir):** Minyatürde çizilen figürlerin hemen hemen hepsinde figürde kullanılan rengin bir ton koyusu ile kontur atıldığı gözlenmiştir. Altın ve gümüş kullanıldığında siyah renkli konturler çizilmiştir. Doğada kullanılan bitkilerde konturlu çizimlerin yanında kontursüz çizimler de yapılmıştır. Konturlerde nüanslı (kalınlı inceli) çizimler uygulandığı gözlenmiştir. Nüanslı konturler ile hacim ve derinlik vurgusu yapılmak istenmiştir. Mimari yapılarda yer alan ahşap, taş ve tuğla gibi öğelere çizgiler ile doku verilmiştir (Keskiner, 2004; Alakuş'tan aktaran Pestil ve Daşdağ, 2021). Şekil 3.11'de üç farklı minyatür çalışmasında uygulanmış nüanslı kontur örneklerine yer verilmiştir.

Şekil 3.11 Minyatür üslubunda kullanılan nüsanslı kontur çalışma örnekleri. (Alakuş, 2020, s.68, s.86 ve s.96)

Yukarıdaki tekniklere ilave olarak akıtma tekniği, sulandırma tekniği, serbest fırça tekniği, boyaların ıslak iken birbirleri içerisinde dağılması özelliğinden faydalanılarak yapılan boyama teknikleri de kullanılmıştır (Peçe, 2022). Bu teknik özellikler doğrultusunda yapılan minyatürün kendine has soyut ve figüratif bir üslubu olduğu ifade edilmiştir. Yüzyıllardır gelişerek ve kendi geleneklerini koruyarak günümüze ulaşan minyatür sanatının güncel illüstrasyon alanlarında kullanılabilceği ve yine yüzyıllardır yapıldığı gibi gelenekleri korunarak yorumlanabileceğini ifade etmek mümkün olmuştur. İllüstrasyonda olduğu gibi gelişen teknoloji ile dijital ortamda minyatür çalışmaları yapılmaya başlanmış, bu teze ait uygulama projesi kitabın illüstrasyonları dijital ortamda minyatür tekniği ile yapılmışlardır.

3.3 Minyatür Sanatının Kitap İllüstrasyonu Olarak Tarihsel Süreci

Kitap resimleme sanatlarının başlangıcı kabul edilmiş olan Ölüler Kitabı resimlerinde farklı bir perspektif anlayışı kullanılmış, resmedilen kişilerin kariyerlerine göre büyükten küçüğe doğru resmedildikleri görülmüştür. Kral gibi önemli kişiler resimdeki tüm figürlerden daha büyük, diğer insanlar ise önem sırasına göre daha küçük ama aynı statüdekiler aynı ölçüde olacak şekilde çizilmişlerdir. Hizmetkarlar sahiplerinden daha küçük, işçiler de hizmetkarlardan küçük ama aynı statüde bulunan insanlar birbirleriyle aynı ölçüde ve yan yana, erkekler ise kadınlardan daha koyu ten renginde resmedilmişlerdir. Perspektif anlayışında izleyiciye yakın olan kişi ve nesnelere önde algılanması için aşağıda, uzak olanlar ise resmin arka tarafında algılanması için yukarıda resmedilmişlerdir (Tez, 2018). Bu

perspektif anlayışının benzeri yüzyıllar boyunca farklı kültürlerde yapılmış olan ve günümüze ulaşan minyatür resimlemelerinde görülmüş olmasına karşın sanat tarihçi Adnan Turani (1993) minyatürü tanımlarken Ölüler Kitabı'nda yer alan figürlerin kontursuz ve gelişigüzel yerleştirilmiş olmasından dolayı günümüzde minyatür olarak adlandırılan sanatın başlangıcını Rahip Mani'nin kutsal metinleri için yapmış olduğu resimler olarak göstermek gerektiğini ifade etmiştir (s.96).

3.3.1 Mezopotamya'dan Osmanlı'ya Kadar Olan Süreçte Minyatür Sanatı

M.S. 3. yüzyılda Sasani Krallığı döneminde Maniheizmin kurucusu olan Mani kendi dinini anlatmak ve yaymak için hazırladığı el yazmalarında resimlemeler yapmıştır. Bu resimlemeler günümüze ulaşmamıştır ama daha sonraki 600 yıl boyunca Mani rahipleri yazdıkları kitapları aynı üslupta resimlemişler ve süslemişler böylece Mani'nin Mezopotamya'da başlatmış olduğu resim geleneğinin İç Asya'da oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmasına vesile olmuşlardır. Bu eserler zamanla tahrip edilmiş olmalarına karşın günümüze ulaşan parçalanmış belgelerden anlaşıldığı üzere eserler kağıt ve ipek üzerine yapılmışlardır. 763 yılında Uygur Türkleri'nin Maniheizm'i benimsemesi üzerine Rahip Mani'nin öğretilerini ve resimlerini içeren nüshalar kopyalanarak çoğaltılmışlar ve Uygurlar gittikleri yerlere götördükleri bu eserler ile uyguladıkları kitap resimleme üslubunun yayılmasına vesile olmuşlardır. Uygur Türkleri ile yayılmaya başlayan minyatür üslubu Selçuklu ve Osmanlı kitap resimleme sanatının temellerini oluşturmuştur (Özcan, 2010; Özcan, 2019b). Uygur Türkü Mani rahipleri tarafından resmedilmiş el yazması eserlerden günümüze ulaşmış bir örnek sayfa Şekil 3.12'de gösterilmiştir.

Şekil 3.12 Uygur Dönemi minyatürleri, Koça Alfa Tapınağı, 8-9.yy?, Mezopotamya. (https://www.turansam.org/TURAN-SAM_41.pdf , s.214) Erişim tarihi 12 Aralık 2021

Mani'nin Mezopotamya'da başlatmış olduğu resim geleneği M. S. 8. yüzyıl ile 11. yüzyıl arasında Maniheizm'i kabul eden Uygur Türkleri aracılığıyla İç Asya'ya yayılmıştır. Bu resim geleneği Hun, Göktürk, Çin ve Hint etkileri ile birlikte Asya'ya kadar gelen İskender ordusuyla Yunan sanatının da etkilerini özümsemiştir. 7. yüzyılda Arap yarımadasında İslam kabul edilmiş ve İslam dinini yaymak için diğer kültürlerle etkileşim hızlanmıştır. Emeviler döneminde çeviri eserler yazılmaya başlanmıştır. Ardından Abbasiler döneminde yapılan çeviri eserlerin sayısında ciddi bir artış gözlenmiştir. 8. yüzyılda Abbasiler döneminde İran, Yunan ve Hint medeniyetlerine ait eserler Arapça'ya çevrilmiştir. Emeviler döneminde duvarlarda kullanılan resimler Abbasiler döneminde kitap resmi olarak kullanılmaya başlanmış, Yunanca'dan çevrilmiş olan Batlamyus'un Almagest'i gibi ilmi kitaplar ile Sanskritçe'den çevrilmiş Hint'li Beydeba'nın Kelile ve Dimne'si gibi edebi eserler resimlenmiştir. Abbasi halifeleri yazılan Kur'an-ı Kerim'lerin süslenmesi için Bağdat yakınlarında yer alan Samerra kentinde kurmuş oldukları resim okulunda Rahip Mani'nin resimleme sanatını yanlarında getiren Uygurlu sanatçılar çalışmaya başlamışlardır. Dolayısıyla Doğu'dan gelen Türk ressamlarla taşınan minyatür geleneğinin 9. yüzyılda Bağdat sanatına etkisi nedeniyle Araplar ve İranlılar kendilerinde olmamasına karşın çekik gözlü figürler yapmışlardır. İslam Hat sanatı ve Kur'an süslemelerinin başlangıcı Mezopotamya'da (Basra ve Kufe), İslam minyatür sanatının başlangıcı ise Abbasi sarayında yer alan resim okulunda yapılan minyatürler ile oluşmuştur. Geç Antik Doğu Helen ve Roma'dan kalan kültür üzerine

kurulan Abbasiler minyatür sanatını 749-1258 yılları arası korumuşlardır. Abbasi minyatürleri 11. yüzyılda ortaya çıkacak Selçuklu üslubu minyatürlerin temellerini oluşturmuşlardır. 10. yüzyılda Bağdat'ta Ebu'l-Ferec el-İsfahani'nin hazırlamış olduğu yirmi ciltlik Kitab el-Agani (Şarkılar Kitabı) adlı eserde yer alan minyatür çalışmaları Uygur stilinde yapılmışlardır. 1218-1219 yılları arasında hazırlanmış ve iki cildi İstanbul Millet Kütüphanesinde yer alan eserin günümüze yalnızca altı cildi ulaşmıştır (Şekil 3.13 sol). 11. yüzyılda Selçuklu Türkleri Mezopotamya'da Suriye ve Anadolu'ya yayıldıkları süreçte Selçuklu minyatür üslubunu oluşturmuşlardır. 11. yüzyılda İran'da Firdevsi'nin yazmış olduğu Şahname (Şehname) Fars edebiyatının en büyük eseri olarak kabul edilmiş ve bu eser için İranlı'ların İliyadası denilmiştir (Şekil 3.13 sağ). Şahname'nin resmedilmesi ile birlikte İran'da destansı, dini ve tarihi resim sanatı gelişmeye başlamıştır. 13. yüzyılda Moğollar'ın İran'ı istilası üzerine Uygur minyatür sanatı İran'da etkili olmaya başlamış, 14. yüzyılın başlarında kurulan İlhanlı Devleti'nin kurulduğu günden bugüne kadar olan süreçte ortaya konulan minyatürler benzer üslupta üretilmişlerdir (Dağbaşı, 2013; Özcan, 2013; Özcan, 2019a; Tez, 2018).

Şekil 3.13 Kitab el-Agani ve Şahname adlı eserlerden minyatürlü sayfalar, 10.yy, Abbasi ve 11.yy, İran. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/ebul-ferec-el-isfahani>) ve (<https://islamansiklopedisi.org.tr/sahname>) Erişim tarihi 20 Nisan 2022

12. yüzyılda Artuklu Emiri Necmeddin Alp'ın isteği üzerine 6. yüzyılda Bizanslı Dioscorides'in hazırlamış olduğu De Materia Medica adlı eserin Süryanice kopyasından Arapça'ya çevrilen ve resimlemeleri tekrar yapılan Kitab ül-Haşaîş adlı eser döneminin önemli el yazmalarından olmuştur. Bizans etkilerinin görüldüğü bu

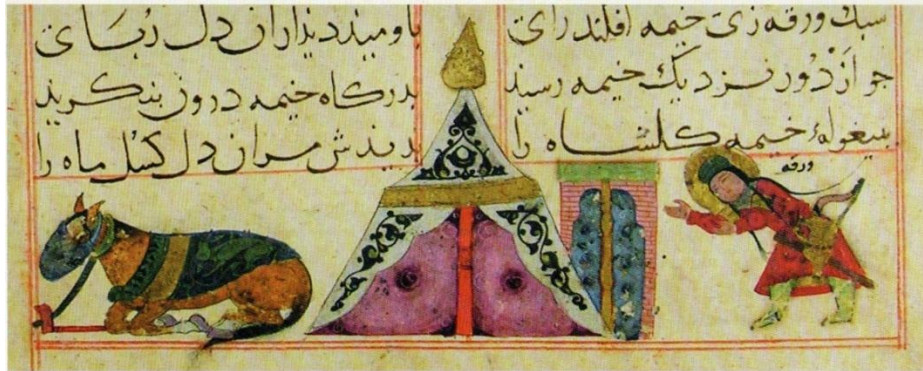
çeviri eserde 600'den fazla bitki, 200'den fazla hayvan ve insan figürleri Abdullah ibn el-Fazl tarafından resmedilmiştir. Çeviri eserde yer alan bitki minyatürlerinin Bizans minyatürlerinden daha güçlü betimlemelere sahip oldukları ifade edilmiştir. Abbasiler felsefe, astronomi, tıp ve tarih konulu değerli bilimsel kitapları Yunanca'dan Arapça'ya çevirip resimlemişlerdir. Minyatür sanatı ile resimlenen bu kitaplar İslam dünyası kitap illüstrasyonlarının hızla gelişmesinin başlangıcı olmuşlardır (Erkmen, 2012; Özcan, 2013; Tez, 2018). Şekil 3.14'de Dioscorides'in De Materia Medica adlı eserinin çevirisi olan Kitabü'l-Haşaîş'ten örnek iki sayfa gösterilmiştir. De Materia Medica adlı eserden örnek sayfalar ise bu tezin 2.3.1.4 *Ortaçağ ve Yeni Çağ Avrupa'sında Kitap İllüstrasyonu* başlıklı bölümünde Şekil 2.15'de gösterilmiştir.

Şekil 3.14 Kitabü'l-Haşaîş'ten örnek sayfalar, 12.yy, Artuklu .
(<https://islamansiklopedisi.org.tr/ilm-i-nebat>) Erişim tarihi 26 Ocak 2022

11. yüzyılda Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun dağılmasıyla kurulan devletlerden olan Anadolu Selçukluları döneminde sanat merkezleri olan Konya, Kayseri, Diyarbakır ve Mardin şehirlerinde bilim, felsefe ve edebiyat konulu eserler minyatürlerle resmedilmişlerdir. 13. yüzyıl başlarında resim ve müzik konusunda kendine özgü eserler ortaya koyan Mevleviler Anadolu Selçuklu resim sanatının gelişmesinde oldukça büyük rol oynamışlardır. Konya'da resimlenmiş ve Anadolu Selçuklu Türk resim sanatının en güzel örneklerinden biri olan Varka ve Gülşah adlı Farsça eserde yer alan minyatürler, kitabın hattatının oğlu Abdü'l Mümin Muhammed el-Hoyi tarafından yapılmıştır. Yüzyılın başlarında hazırlanmış olan

eserde yetmiş bir adet minyatürde yer alan figürlerin Uygur Türkleri etkisiyle yapılmış olduğu görülmüştür. Şair Ayyuki'nin 11. yüzyılda yazmış olduğu eserin minyatürlü tek kopyası olan Varka ve Gülşah günümüze ulaşmış en eski minyatürlü Farsça mesnevi örneği olmuştur. Günümüzde Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde yer alan bu eserin 58'nci sayfasında minyatürleri yapan sanatçı kendisini “amel-i Abd el-Mu'min İbn-i Muhammed al-nakkaş al-Hoyi” ifadesi ile tanımlamıştır. Selçuklu minyatürü İslam öncesi Hun, Göktürk ve Uygur Türkleri sanatlarının etkisi ile başlayıp gelişmiştir. Geniş bir coğrafyanın izlerinin üzerinde olduğu Selçuklu minyatür üslubunun örneklerinden biri olan Varka ve Gülşah Selçuklu yazma eserleri arasında aşk konusunun işlendiği ilk edebi yazma eser olarak kabul edilmiştir. Selçuklu dönemi yaşam tarzı ve geleneklerine dair örneklerin görüldüğü eserdeki figürler dini yapılarda da kullanılmışlardır (Kızılırmak, 2021; Özcan,2013). Şekil 3.15'de Varka ve Gülşah adlı eserde yer alan yetmiş bir adet minyatürden biri örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.15 Varka ve Gülşah adlı el yazması eserde yer alan minyatürlerden bir örnek. 13.yy, Selçuklu. (Kızılırmak, 2021, s.124)

13. yüzyılın önemli resimli yazma eserlerinden bir diğeri olan Hariri'nin yazdığı el Makamat adlı eserde yer alan elli öyküyü doksan dokuz adet minyatürle resmeden Yahya ibn Mahmud el-Vasiti yaptığı minyatürlerde kendine özgü teknikler kullanarak özgün bir Arap stili oluşturmuştur. İslam illüstrasyon sanatının güçlü betimlemeleriyle o dönemin günlük yaşamına dair bilgiler içeren el-Makamat'da yer alan minyatürlerin geç dönem Pers resim sanatında dahi görülmeyen güçlü mizahi unsurlara sahip olduğu gözlenmiştir. El yazması pek çok kopyası ve birçok dilde çevirisi olan eserin sonraki dönemlerde farklı ülkelerde baskıları yapılmıştır.

Leiden’de Latince ilaveler ile 1731 yılında üç bölümü, 1822’de ise Paris’te tam metin olarak basılmıştır. 1897-1898 yıllarında İngilizce not ilaveleri ile Londra’da, 1966’da Stuttgart’ta yayımlanmıştır. Ayrıca 1263 ile 1965 yılları arasında İslam dünyasında Kalküta, Leknev, Delhi, Bulak, Kahire, Tebriz, İstanbul ve Beyrut’ta yayımlanmıştır (Erkmen, 2012; Kılıç, 2003; Özcan, 2019a; Tez, 2018). Bu esere ait örnek iki sayfaya Şekil 3.16’da yer verilmiştir. Minyatür sanatını geliştirip güzel örnekler ortaya koyan Selçuklu minyatürü kendinden sonra gelecek olan Osmanlı minyatürleri üzerinde etkili olmuştur.

Şekil 3.16 Makamatü'l-Hariri’den minyatürlü örnek sayfalar, 13.yy, Selçuklu. (https://scholar.harvard.edu/files/droxburgh/files/muq_30_roxburgh.pdf) Erişim tarihi 24 Aralık 2021

13. yüzyıl başlarında Artuklu sarayı başmühendisi El Cezeri’nin hazırlamış olduğu El-Cami Beyne’l-İlmi ve’l-Ameli’n Nafi Fi Sına’ati’l-Hiyel (Olağanüstü Makine Yapımı Üzerine Bilim ve Teknik Arasında Yararlı Bir Kitap) adlı eserde M.Ö. 3. yüzyılda yaşamış olan Arşimed ve ondan sonra gelmiş olan bilim insanlarının buluşlarına yer verilmiştir. Aynı zamanda Kitab fi Ma’rifet el-Hiyel el-Hendesiyye ve Kitab el-Hiyel olmak üzere iki farklı isimle daha anılan bu yazma esere Batı’da Otomata denilmiştir. Kitapta yer alan minyatürler teknik çizimler olmasına karşın sanat tarihi açısından önemli görülmüşlerdir. Hidrostatik otomat ve saatlere dair oldukça başarılı minyatürlerle resmedilen eserdeki figürlerde Uygur ve Selçuklu stili kullanılmıştır. Farklı dönemlere ait on dört Arapça kopyası bulunan eser farklı müzelere dağılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi’nde yer alan

Bediüzzaman Ebu'l-İzz İsmail b. Er-Rezzaz el-Cezeri'ye ait el yazması eserden iki sayfa minyatür örneğine Şekil 3.17'de yer verilmiştir. 13. yüzyıl sonlarında ise Abbasiler'de hekimlik yapan Hıristiyan Bahtuşî ailesinden Ebu Said Ubeydullah ibn Bahtuşî tarafından hazırlanmış olan Menafî el-Hayvan (Hayvanların Yararları) adlı eserde kitap süslemesi adına yapılmış etkileyici minyatürler resmedilmiştir. Çin ve Selçuklu üslubunun birbirine karışmamış olduğu bu eserde farklı dönemlere ait teknikler kullanılmıştır. Menafî el-Hayvan adlı eserde olduğu gibi bu dönemde hazırlanmış pek çok eserde yer alan Havva ve Adem figürlerinin yarı çıplak ya da çıplak resmedilmekten çekinilmediği görülmüştür (Tez, 2018).

Şekil 3.17 Kitab el-Hiyel'den minyatürlü iki sayfa, 13.yy, Artuklu. (Bostan, 2009, s.66 ve s.67)

Timur 1370'de sınırlarını hızla genişlettiği bir devlet kurmuş ve devletinin başkenti Semerkant'ta farklı beyliklerden sanatçıları ağırlamıştır. Sanata ve bilime verdikleri destekten dolayı Timur'un çocukları ve torunlarının dönemlerinde pek çok sanat ve bilim kitapları üretilmiştir. Timurlu yöneticilerin hamiliği ile Semerkant, Herat ve Şiraz önemli sanat merkezleri olmuşlar ve bu dönemde üretilen minyatürler Şiraz Üslubu, Celayir Üslubu ve Türkmen Üslubu olarak adlandırılmışlardır. 14. yüzyıl sonlarına doğru resmedilmiş olan Hacı-yi Kirmani'nin Hamse adlı şiir kitabındaki minyatürlerde İran minyatür sanatı etkilerinin baskın olduğu ve manzara resimlerinde ise Çin sanatının etkilerinin yer aldığı görülmüştür. Kaligrafi çalışmasının da minyatürler kadar etkili olduğu eser minyatür ile kaligrafinin birlikte kullanıldığı ilk örnek eser olmuştur. Bu dönemde İran minyatürlerinde düşey düzene

geçildiği gözlenmiştir. İranlı bilim insanı Zekeriyâ b. Muhammed el- Kazvini'nin 1200'lü yıllarda hazırlamış olduğu Aca'ibü'l-mahluqat ve Gara'ibü'l-mevcudat adlı ilginç minyatürler içeren ansiklopedik eserin 14. yüzyıldan itibaren İslam dünyasında farklı kopyaları yapılmıştır. Nizami Gencevi tarafından yazılan Hamse (Beş Öykü) adlı eserin minyatürlerindeki doğa manzaraları döneminin en iyilerinden olmuştur. İlhanlı son dönemine ait Nakkaş Ahmed Musa'nın Büyük Moğol Şahnamesi adlı eserindeki minyatürler, Doğu sanatında İlhanlı dönemine ait en güzel belge olarak görülmüştür. Bu el yazması eserdeki minyatürleri sanat tüccarı George Joseph Demotte sayfa sayfa ayırıp satmıştır. Bu nedenle Demotte-Şahname adı da verilmiş olan bu eser döneminde bir ekol olmuştur. El yapımı kağıt üzerine suluboya ile resmedilmiş olan Şahname'de yer alan 190 adet minyatürden 57 tanesi günümüzde farklı ülkelerdeki müzelere dağılmıştır. 14. yüzyılda İncular ve Muzafferiler dönemlerinde minyatürde farklı üsluplar oluştuğu gözlenmiştir. 15. yüzyılda Timur'un torunu Gıyaseddin Baysungur Mirza'nın Herat'ta kurmuş olduğu seçkin hat, cilt ve minyatür ustalarının yer aldığı sanat akademisinde kendi stilini oluşturmaya başlamıştır. Dönemin en ünlü minyatür sanatçısı Kemaleddin Behzad olmuş ve sanatçı minyatür sanatını ileri seviyeye taşımıştır. Bu akademide Yakınoğu'nun önemli eserlerinin büyük bir bölümü resmedilmiştir. Baysungur döneminde hazırlanmış olan el yazması bir eserde 10. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasında İranlı yazarlar tarafından kaleme alınmış eserler bir araya toplanmıştır. Firdevsi'nin Şahname'si (Şahlar Kitabı), Feridüddin Attar'ın Mantık el-Tayr'ı (Kuşların Dili), Nizami'nin Hamse'si, Hacu-yi Kirmani'nin Hamse'si, Amir Hüsrev Dihlevi'nin Hamse'si resmedilmiştir. 16. yüzyılda batı İran'da varlık gösteren Safeviler pek çok minyatürlü el yazmaları üretmişlerdir. Timurlu döneminin en ünlü minyatür sanatçısı olan Behzad, Safevi döneminde de pek çok minyatürlü eserler üretmiştir. Safevi döneminde kitap resimlemesi olarak kullanılan minyatürlerin dışında 17. yüzyılda tek yaprak üzerine minyatür yapılmıştır. Osmanlılar İstanbul'un fethinden sonra minyatür sanatına önem vermiş, İranlı sanatçılar da Osmanlı'ya hizmet etmek için İstanbul'a gitmişlerdir. Bu süreçte yapılan Osmanlı minyatürlerinde İran etkileri görülmüştür (Erkmen, 2012; Özcan, 2013; Tez, 2018).

3.3.2 Osmanlı Minyatürü

Sanat tarihçi Metin And (2021) Osmanlı minyatürünü altı evreye ayırmıştır (s.36). Aşağıda Metin And'ın yapmış olduğu liste verilmiş ve Osmanlı minyatür sanatı bu evrelere göre incelenmiştir;

- **Oluşum Evresi:** 1451 ile 1520 yılları arasında hüküm sürmüş olan II. Mehmed, II. Beyazıd ve I. Selim dönemleri,
- **Geçiş Evresi:** 1520 ile 1574 yılları arasında kalan I. Süleyman ve II. Selim dönemleri,
- **Klasik Evre:** 1574 ile 1603 yılları arasında kalan III. Murad ve III. Mehmed dönemleri,
- **Geç Klasik ve Duraklama Evresi:** 1603 ile 1700 yılları arasında kalan dönem,
- **İkinci Klasik Evre (Neo-Klasik Evre):** III. Ahmed dönemi ile 18. yüzyılın ilk yarısını kapsayan dönem,
- **Son Evre:** 1750 ile 1900 yılları arasında kalan dönem.

3.3.2.1 Osmanlı Minyatürünün Oluşum Evresi

Anadolu Selçukluları'ndan sonra kurulan Osmanlı Devleti'nde Sultan Orhan döneminde İznik ve Bursa'da başlayan kültürel gelişimin ardından I. Murad ve I. Bayezid dönemlerinde yine İznik ve Bursa'da üretilen kitap ciltleri, çiniler, dokumalar gibi eserlerde Osmanlı sanatının oluşmaya başladığı görülmüştür. Amasya, Bursa ve Edirne merkezli olarak II. Murad döneminde Osmanlı'nın kültürel gelişimi edebiyat, mimari ve bilimde devam etmiştir. 1416'da Amasya'da Ahmedî'nin kaleme almış olduğu İskendername adlı eserde yer alan yirmi minyatürün üçü yazıldığı dönemde yapılmış, diğerleri Selçuklu ve Celayiri dönemlerine ait el yazmalarından alınarak esere yapıştırılmıştır. Ahmedî'nin İskendername'si 1460 yılında altmış altı minyatür ile tekrar hazırlanmıştır. 1465 ile 1466 yılları arasında Amasya'da hazırlanmış olan Cerrahiyetü'l-Haniyye adlı cerrahlıkla ilgili yazma eser için 138 minyatür resmedilmiştir. Dilsuzname, Külliyyat-ı Katib ve Nizami'nin Hamse'si de bu dönemlerde üretilmiş minyatürlü eserler arasında yer almışlardır (And, 2021). Şekil 3.18'de solda Ahmedî'nin 1416'da resimlemiş olduğu İskendernamesi'nden bir örnek minyatür, görselde ortada yine aynı eserin 1460 yılı yazmasına ait bir başka minyatür ve sağda Külliyyat-ı Katib adlı eserden örnek bir minyatür gösterilmiştir.

Şekil 3.18 Fatih Sultan Mehmed öncesi Osmanlı minyatürleri, 15.yy, Osmanlı. (And, 2021, s. 36 ve s.38) ve (Bağcı vd. 2012, s.28)

II. Mehmed İstanbul'u fethettikten sonra Doğu resim üslubunun yanı sıra İstanbul'a gelen Centile Bellini ve Constanza da Ferrara gibi yabancı sanatçılar batılı üslupta eserler üretmişlerdir. Venedikli ressam Mastori Pavli'nin öğrencisi olan ve saray nakkaşhanesinde hizmet veren Sinan bey ile onun öğrencisi Şiblizade Ahmed bey batılı üslupta eserler üretmişlerdir. Fatih'in kendi portresini yapması için çağırdığı Bellini'nin yaptığı Fatih portresi ile 15. yüzyılda Türk resim sanatında başlamış olan padişah portreciliği 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Batı geleneğinin hakim olduğu bu dönem Fatih'ten sonra bırakılmış ve doğudan sanatçılar davet edilmiş dolayısıyla Osmanlı'nın bu döneminde derleme bir minyatür üslubu oluşmuştur (Özcan, 2013).

Fatih'in oğlu olan II. Beyazıd şehzadelik döneminde Amasya'da üretilen sanat ve ilim eserlerinin içinde yer almış tahta geçtiğinde önemli miktarda edebi ve ilmi minyatürlü yazma eserin üretimini desteklemiştir. Bu süreçte doğrudan nakkaşhanelerde çalışmamış olsalar da saray için resim çalışmaları yapan İtalyan sanatçıların dönemin minyatürleri üzerinde etkileri olduğu gözlenmiştir. Kültürel çalışmaların desteklendiği II. Beyazıd döneminde edebiyat, bilim ve minyatür konusunda oldukça fazla eser ortaya konmuştur. Nakkaşhanelerde üretilen minyatürlerde Şiraz ve Herat gibi dönemlerin üsluplarından izler yer almış olmasına karşın yerli sanatçıların yaptığı eserlerde kendine has bir üslup oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde Hint masalı olan Kelile ve Dimne'nin Farsça çevrisi, İranlı şair Emir Hüsrev-i Dehlevi'nin Hamse adlı kitabı, Feridü'd-din Attar'ın Mantıku't-Tayr adlı kitabı gibi farklı eserler yeniden yazılıp minyatürlerle resmedilmişlerdir. Ayrıca

döneminin farklı bir örneği olarak kabul edilen ve Uzun Firdevsi'nin Fatih döneminde yazmaya başladığı Süleymanname (Şekil 3.19) adlı eser bu dönemde bitmiş ve dönemin padişahı II. Beyazıd'a sunulmuştur. Süleymanname'de yer alan takdim bölümündeki iki minyatürde peygamber Hz. Süleyman ile Saba melikesi Belkıs (bazı sanat tarihçilerine göre Hz. Süleyman'ın gençliği) tahta gösterilmişler ve yatay çizgilerle oluşturulmuş farklı bölmelerde insanlarla birlikte hayvanlar, devler, cinler gibi fantastik yaratıklar resmedilmiştir. İslam öncesi ve sonrası mitolojilere dayandırılarak hazırlanmış olan eserin minyatürleri, üslup ve ikonografik açıdan kendine özgü bir çalışma olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde ayrıca 14. ve 15. yüzyılda Osmanlı saray nakkaşhanelerinden uzakta yazılmış ve resimlemeleri eksik kalmış yazma eserlerden saraya ulaşmış olanların minyatürler için ayrılmış ama boş kalmış bölümlerine metinle alakalı minyatürler yapılarak pek çok yazma eser tamamlanmıştır. Tebriz, Şiraz, Herat ve Buhara gibi şehirlerden Osmanlı sarayına gelmiş bu eserlere yapılan yeni minyatürlerde eserin orijinal minyatür üslubunda devam edilmemiş, Osmanlı nakkaşhanelerinin kendi üsluplarında eksik minyatürleri tamamlamış oldukları görülmüştür. Oluşum evresinin üçüncü sultanı olan I. Selim döneminde ise 1515 yılında on altı minyatür ile resmedilmiş olan Feridü'd-din Attar'ın Mantıku't-Tayr adlı eseri ile Emir Hüsrev-i Dehlevi'nin Külliyyat'ı üretilmişlerdir. I. Selim döneminde sadece bu iki eser üretilmiş olmasına karşın padişahın Doğu'dan saraya getirdiği sanatçılar ile fethettiği yerlerden getirmiş olduğu yazma eserler Osmanlı kitap resimlemesinde önemli temel taşlardan olmuşlardır (And, 2021; Bağcı vd. 2012).

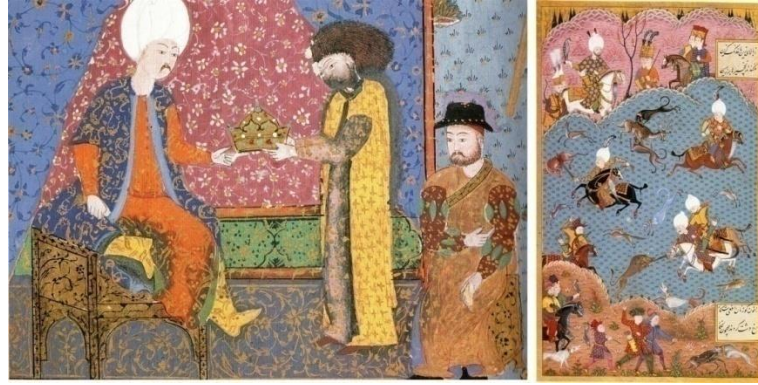

Şekil 3.19 Süleymanname’de yer alan çift sayfa takdim minyatürleri. 15.yy, Osmanlı. (Bağcı vd. 2012, s.47)

3.3.2.2 Osmanlı Minyatürünün Geçiş Evresi

Kanuni Sultan Süleyman ve oğlu II. Selim’in dönemlerini içeren geçiş evresinde elli adet minyatürlü yazma eser üretilmiştir. Farsça ve Türkçe hazırlanmış olan eserler edebiyat ve tarih konularını içermişlerdir. Saray nakkaşhanesinde İstanbul’da oluşmaya başlamış yerli üslubun yanında Doğu’dan gelmiş sanatçılar tarafından üretilen minyatürlerde Safevi üslubunun izleri görülmüştür. Ayrıca Bosnalı, Macar, Arnavut, Çerkez ve Gürcü gibi Batı’dan gelmiş ve nakkaşhanede hizmet eden minyatür sanatçıları da eserler ortaya koymuşlardır. Nizami’nin Hamse’si, Firdevsi’nin Şehnamesi, Cami’nin Divan’ı, Sa’di-i Şirazi’nin Gülistan’ı gibi İranlı şairler ile Ali Şir Nevai’nin Hamse’si ve Divan’ı, Arifi’nin Guy ü Cevgan’ı (Halname) gibi Türk şairlerin eserleri minyatürlerle resimlendirilmişlerdir. Ayrıca Sultan I. Selim’in Divan-ı Selim adlı eseri de bu dönemde minyatürlerle resmedilmiş edebi eserler arasında yer almıştır. Edebi eserlerin yanı sıra sultanların yaşamlarını anlatan şehnameler, seferlerini anlatan gazavatnameler de üretilmiş, bunlardan Şükri’nin hazırladığı minyatürlü Selimname adlı eser bu tür eserlerin ilki olmuştur. 1540 yılında Arifi’nin kaleme aldığı beş ciltlik şehname minyatür ve tezhipleriyle Osmanlı dönemi önemli şehmanelerden biri olmuştur. Beş cilt olarak hazırlanan şehnamenin birinci cildi peygamberler tarihi olduğu için Enbiyaname, ikinci cildi Osman Gazi’den I. Beyazıd’a kadar olan Osmanlı padişahlarını konu aldığı için Osmanname adını almıştır. Eserin beşinci cildi ise Kanuni Sultan

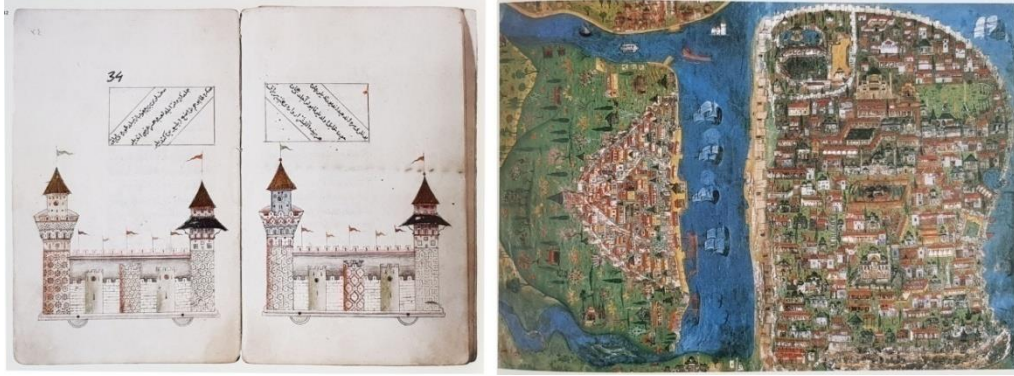
Süleyman'ın 1558 yılına kadar olan dönemini ele aldığı için Süleymanname adını almıştır. Beş ciltlik eser nakkaşhanede görevli minyatür sanatçılarının ortak ve özenli çalışarak oluşturdukları oldukça başarılı bir eser olmuştur (Şekil 3.20). Kitapta yer alan minyatürlerde sanatçıların kendi üsluplarını yansıttıkları ve farklı üsluplara rağmen kitabın tüm minyatürlerinde hassas çalışılmış olduğu görülen eser, Osmanlı dönemi şehnamelerinin ilk özenli ve değerli çalışması olarak tarihte yerini almıştır (And, 2021; İnalçık ve Renda, 2009).

Şekil 3.20 Süleymanname'den iki minyatür örneği, 16.yy, Osmanlı. (İnalçık ve Renda, 2009, s.900 ve s.901)

16. yüzyılın önemli minyatür sanatçılarından olan tarihçi ve matematikçi Matrakçı Nasuh, Kanuni döneminin en önemli minyatür sanatçısı olmuş, kendi yazdığı eserlerde yaptığı minyatürlerde figürsüz şehir planlarını ve şehirlerin topografik yapılarını detaylı resimlemiştir. II. Beyazıd dönemi tarihini Tarih-i Sultan Beyazıd adlı çalışmasında yazıp minyatürlerle resimlemiş olan Matrakçı Nasuh, II. Beyazıd, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde eserler üretmiştir. Matrakçı Nasuh Yavuz Sultan Selim'in Tebriz seferini ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Irak seferini yazdığı kitaplarında seferler sırasında konaklanan tüm bölgelerin detaylı minyatürlerini eserlerine koymuştur. Sanatçı Kanuni'nin Irak seferinin resimli tarihi olan Mecmu-ı Menazil adlı eserinde İstanbul-Bağdat arasında yer alan tüm konaklama alanların minyatürlerle resimlemiştir. Topografik dökümanter özelliğinde olan bu eserde Matrakçı Nasuh 107 adet minyatür yapmıştır. Minyatürlerde yer alan detaylı mimari çizimler dönemin İslam mimarisi tarihini ortaya koymuştur. Kanuni'nin şehzadelerinin sünnet şenliklerini yazan Nasuh Tuhfetü'l-guzat adlı eserinde krokilere ve minyatürlere yer vermiştir. Matrakçı

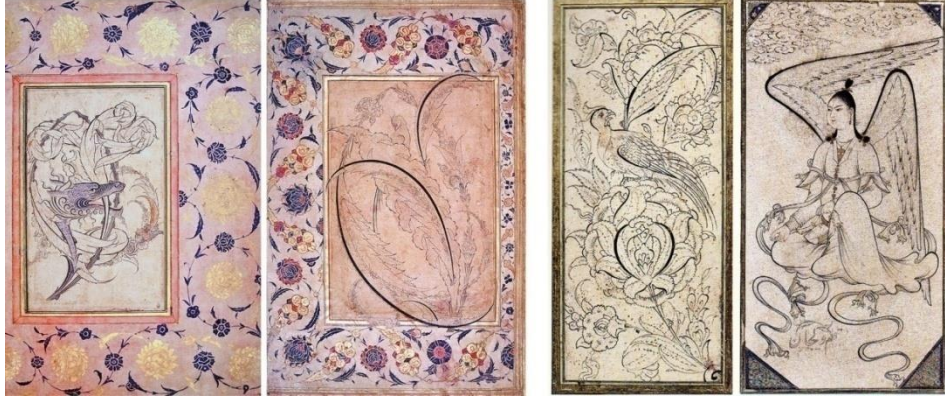
Nasuh'un Mecmu-ı Menazil ve Tuhfetü'l-guzat adlı eserlerine yapmış olduğu minyatürler minyatür tarihinde önemli yer edinmişlerdir (Özcan, 2013; Yurdaydın, 1963). Şekil 3.21'de solda Tuhfetü'l-guzat adlı eserde yer alan tekerlerler üzerinde hareket eden iki hisar çizimine (1532) ve sağda Mecmu-ı Menazil adlı eserde yer alan İstanbul çizimine yer verilmiştir. Diğer yandan denizci ve coğrafyacı Piri Reis, Kanuni'ye sunmak üzere 1521 yılında Kitab-ı Bahriye adlı Akdeniz ve Ege çevresine ait 223 renkli harita minyatürleri içeren eser hazırlamış ama padişaha sunamamıştır. Piri Reis 215 renkli harita ile eserin ikinci kopyasını hazırlayıp 1526 yılında padişaha sunmuştur. Eserin daha sonra ilaveler yapılarak yirmi altısı Türkiye'de olmak üzere kırk altı kopyası üretilmiştir (And, 2021).

Şekil 3.21 Matrakçı Nasuh'un Mecmu-ı Menazil ve Tuhfetü'l-guzat adlı eserlerinden birer minyatür örneği. 16.yy, Osmanlı. (Bağcı vd. 2012, s.74 ve s.75)

Kanuni dönemi önemli minyatür sanatçılarından biri olan Bağdat'lı Şah Kulu Osmanlı minyatür nakkaşhanesinde *saz üslubu* denilen yeni bir üslup oluşturmuştur. Saz yolu, saz yazma ve saz işlemek diye de adlandırılmış olan bu üslubu uygulayan sanatkarlar zemini boyanmamış aharlı kağıt üzerine siyah mürekkep ve altını birlikte kullanarak minyatürlerini yapmışlardır. Minyatüre has üslup gereği tek tek resmedilen figürler yerine saz üslubunda birbirine geçmiş desenler yapılmış, ön plana çıkması istenilen figürlere farklı boyama tekniği uygulanmıştır. Saz üslubunda iri, sivri uçlu kıvrık yapraklı çiçekler ve bitkilerle ejderler gibi hayal ürünü hayvanlar ile periler resmedilmiştir. Bu üslubun Çin sanatı etkileri taşıdığı ve uzak doğudan gelen sanatçılar ile Osmanlı sarayında etkili olduğu ifade edilmiştir. Şah Kulu öncülüğünde ortaya çıkmış olan saz üslubu öncelikli olarak kitap resimleme sanatı olan minyatürde uygulanmış ve ardından kitap süsleme sanatı olan tezhibi de etkisi altına

almıştır. Saz üslubunu uygulayıp ortaya güzel örnekler koyan bir başka sanatçı da Tebrizli Veli Can olmuştur (Özcan, 2013). Şekil 3.22’de soldan sağa doğru birinci ve ikinci sırada Şah Kulu’nun saz yolu üslubunda yapmış olduğu iki farklı minyatür örneği, üç ve dördüncü sırada Veli Can tarafından yapılmış saz yolu üslubunda iki farklı minyatür örneği gösterilmiştir.

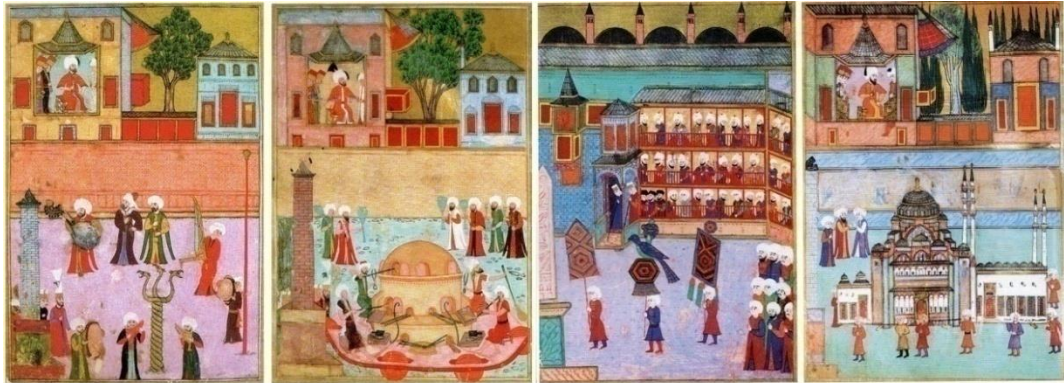

Şekil 3.22 Şah Kulu ve Veli Can’a ait saz yolu üslubunda minyatürler. 16.yy, Osmanlı. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/sahkulu>) Erişim tarihi 19 Nisan 2022 ve (Bağcı vd. 2012, s.229).

Kanuni döneminde Seyyid Lokman’ın yazmış olduğu eserleri resimleyen Nakkaş Osman minyatür sanatının güzel örneklerini ortaya koymuştur. Seyyid Lokman daha önce Arifi tarafından yazılmaya başlanmış ve Eflatun tarafından devam ettirilmiş ama tamamlanamamış olan Hünername’yi tamamlamış, minyatürlerini ise Nakkaş Osman yapmıştır. Birinci cildinde Osman Gazi’den Yavuz Sultan Selim’e kadar olan padişahların anlatıldığı Hünername’nin ikinci cildinde sadece Kanuni Sultan Süleyman’dan bahsedilmiş 1585 yılında padişaha sunulmuştur. 234 yapraktan oluşan eserde Nakkaş Osman ve ekibi 45 minyatür resimlemiştir. 16. yüzyılın önemli minyatür sanatçılarından bir diğeri de Nigari takma isimli denizci Haydar Reis olmuştur. Saray nakkaşhanesinde çalışan Nigari kitap resimlemesi yapmamış sadece portre ressamlığı yapmıştır. Portre resimleri Osmanlı resim sanatında 16. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 20. yüzyıla kadar sürmüştür (Bağcı vd., 2012). Bu tezin 3.1 *Minyatür Sanatının Kullanım Alanları* başlıklı bölümünde Şekil 3.5’de soldan ikinci sırada Nigari’nin yapmış olduğu Barbaros Hayreddin Paşa portresine yer verilmiştir.

3.3.2.3 Osmanlı Minyatürünün Klasik Evresi

Minyatür sanatının altın çağı olan III. Murad döneminde bezemeci ve kalıpcı üsluptan daha yalın anlatım diline sahip olan klasik Osmanlı minyatür üslubuna geçiş Nakkaş Osman ile olmuştur. Nakkaş Osman yaptığı minyatürlerde metne bağlı kalarak kitapları daha sade anlatımla resimlemiştir. Nakkaş Osman'ın en ünlü eseri olan Surname-i Hümayun'da III. Murad'ın şehzadesi olan III. Mehmed için 1582 yılında yapılmış ve elli iki gün süren sünnet şenlikleri konu edilmiştir. Nakkaş Osman ve ekibinin yapmış olduğu 437 adet minyatür çalışmasında meslek gruplarının yaptığı geçit törenleri, şenlik boyunca verilen ziyafetler, padişahın fakir çocuklara yaptırdığı sünnetler gibi şenlikler boyunca yapılmış eylemlerin anlatıldığı minyatürler üzerinden 16. yüzyıl Osmanlı sosyal hayatı ve kültürünü tanımlamak mümkün olmuştur. Nakkaş Osman ve ekibi dönemin esnaflarının zenginliğini, şenliklere katılan müslüman ve gayrimüslim halkın yaşamından kesitleri ve şenlik ziyaretçilerinin tüm detaylarını minyatürlerde göstermişlerdir. Bu özelliğinden dolayı Surname-i Hümayun her dönem kaynak niteliğinde ele alınıp incelenen eser olmuştur (Bağcı vd. 2012). Şekil 3.23'de yer alan Surname-i Hümayun minyatürlerinde soldan sağa sırasıyla birinci sırada müzisyenlerin geçidi, ikinci sırada camcıların geçidi, üçüncü sırada peştemalcilerin geçidi ve dördüncü sırada Süleymaniye camisinin maketini taşıyan taş ustalarının geçidi gösterilmiştir.

Şekil 3.23 Surname-i Hümayun'dan örnek minyatürler, 16.yy, Osmanlı. (Bağcı vd. 2012, s.144 ve s. 145)

Kırk üç minyatür ile hazırlanmış olan Şehname-i Selim Han, elli sekiz minyatür ile hazırlanmış olan Şehinşahname-i Murad-ı Salis, kırk iki minyatür ile

hazırlanmış olan Hünername'nin birinci cildi Seyyid Lokman'ın yazıp Nakkaş Osman ve ekibinin minyatürlerini yaptığı eserler dönemin çalışmaları arasında yer almışlardır. 1595 yılında III. Murad İslam peygamberi Hz. Muhammed'in hayatının yazılıp resimlendirilmesini istemesi üzerine Erzurumlu Darir (Mustafa b. Yusuf b. Ömer ed-Darir el-Erzenrumi) tarafından 14. yüzyıl Türkçesi ile yazılmış olan Siyer-i Nebi toplam 814 minyatür ile altı cilt olarak hazırlanmıştır. Sadece Kur'andan ayetlerin Arapça olduğu Türkçe eserde Hz. Muhammed'in peygamberliği ile diğer peygamberlerden bahsedilmiş ama Hz. Muhammed'in peygamberliği dışında devlet adamlığı ve komutanlığı da konu olarak işlendiği için eser peygamber şehnamesi diye ifade edilebilecek bir eser olmuştur. Osmanlı yazarlar ve sanatçılar grubunun ortaya çıkarmış olduğu anıt eser değerindeki Siyer-i Nebi III. Mehmed döneminde ancak tamamlanabilmiş, kitabı sipariş eden III. Murad bitmiş eseri görememiştir. Yine III. Murad'ın isteği ile coğrafyacı ve şair olan Mehmet Suudi Efendi'nin İspanyolca kitap çevirileri ve İtalyanca çevirileri 1583 yılında Tarih-i Hindi Garbi (Hadis-i Nev) adıyla kitap haline getirilmiştir. Kitapta olayların geçtiği ülkelere dair yer alan betimlemelere göre minyatürler yapılmıştır. Örneğin Kubagu adasında yaşayan belden üstü insan altı balık olan su yaratığı (Şekil 3.24'de solda) ve Haiti yakınlarında madenler bulunan dağların arasından sahile akan tatlı su ve yavrularıyla denizde yaşayan bir denizayısı kitapta anlatılanlara göre aynen minyatürle resmedilmiştir (Şekil 3.24'de sağda). Çok özenli olmasalar da başka bir ülkeye ait bölgelerin betimlenerek yazıldığı çeviri kitap olan Tarih-i Hindi Garbi'de yer alan minyatürler, kitap metnindeki bilgilere göre detaylı resmedilmiş ilk minyatürler arasında yer almıştır. Bu eser yazılı ve görsel Osmanlı kaynaklarının çeşitliliğini göstermesi adına örnek olarak kullanılmıştır (And, 2021; Bağcı vd. 2012).

Şekil 3.24 Tarih-i Hind-i Garbi minyatürlerinden örnekler, 16.yy, Osmanlı. (Bağcı vd. 2012, s.201) ve (<https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-suudi-efendi>) Erişim tarihi 23 Aralık 2021

Saray nakkaşhanesinde Seyyid Lokman'ın ölümü üzerine yerine Ta'likzade Mehmed şehnameci olmuştur. Talikzade ile Nisari'nin kaleme almış oldukları Şehname-i Sultan Mehmed Han adlı eserin minyatürlerini Nakkaş Hasan Paşa yapmıştır. III. Mehmed döneminde de tarihi konuları ele alan yazma eserlere minyatürler yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde üretilen edebi eserler ile birlikte ansiklopedik eserlerin de yazılıp resmedildiği görülmüştür. Ansiklopedik eserler arasında yer alan Metailü's-Saade (Şekil 3.25 solda) bu çalışmalar içinde en önemlisi olarak kabul edilmiştir. Muhammed'ül Sudi ibn Seyyid Emir Hasan tarafından Arapça yazılmış olan eser küçük farklılıklarla iki kopya olarak hazırlanmış, birine altmış sekiz sayfa minyatür diğerine altısı çift olmak üzere yetmiş bir sayfa minyatür yapılmıştır. Bu dönemde hazırlanan edebi eserler içinde İran şiir antolojisi olarak hazırlanmış olan Mecmu'a (Şekil 3.25 ortada ve sağda) adlı eserde çok farklı üslupla yapılmış olan on bir minyatürün sanatçısı tesbit edilememiştir. Daha önceki dönemlerde örneğine rastlanmayan üslupta stilize doğa görünümü olarak yapılan minyatürlerde zengin bitkiler ve ağaçlar ile düşsel bir çevre oluşturulmuştur. Sanatçısı bilinmeyen bu eserde yer alan on bir minyatürden farklı üslupta bir minyatüre daha yer verilmiştir. Diğer minyatürlerden tamamen farklı olan bu tek sayfa minyatürün sonradan eklenmiş olduğu düşünülmüştür (And, 2021).

Şekil 3.25 Metailü's-Saade adlı eserden minyatürlü bir sayfa ve Mecmu'a adlı eserden minyatürlü iki sayfa örneği, 16.yy, Osmanlı. (And, 2021, s.90, s.86 ve s.376)

Bu dönemde hazırlanan ansiklopedik bir başka eser ise Acaibü'l-Mahlukat ve Garaibi'l-Mevcudat olmuş ve eserlerin kopyalarının yapıldığı her dönem en çok minyatürler ile resimlenen eserler oldukları görülmüştür. 127 minyatür ile hazırlanan eserin başlığı, yazarın adı ve tarihinin yazdığı sayfa kayıp olduğu için kesin bilgilerine ulaşılamamış tahmini üslubuna göre 1595'lerde III. Mehmed döneminde yapılmış olduğu kabul edilmiştir. Aynı dönemde Ahmed Paşa Divan'ı, Nafiz Divan'ı, Nev'i Yahya'nın Münazara-i Tuti ba Zag ve Feramers b. Ebu'l-Kasım Hudadad'ın Kıssa-i Şehr-i Şaturan gibi eserler hazırlanıp minyatürlerle resimlendirilmişlerdir. Kıyamet üzerine yazılmış olan Terceme-i Miftah-i Cifrü'l-Cami adlı eser dönemin farklı çalışmalarından biri olmuştur. Eserin elli minyatürden oluşan ve elli dokuz minyatürden oluşan iki farklı kopyası yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda görülmeye başlanan ekonomik sıkıntılar III. Murad ve III. Mehmed dönemlerinde üretilmiş olan pek çok minyatürlü el yazması eserlerle altın çağını yaşayan kitap sanatlarını olumsuz etkilemeye başlamıştır (And, 2021).

3.3.2.4 Osmanlı Minyatürünün Geç Klasik ve Duraklama Evresi

17. yüzyıl başlarında Sultan I. Ahmed'in kitap sanatları üzerine çalışan veziri Kalender Paşa'nın sultan için hazırlatmış olduğu ve normal ölçülerin üstünde üretilen Falname adlı eser için otuz beş adet minyatür yapılmıştır. Kalın fırça kullanılarak ve çok renkli yapılmış olan minyatürlerde tamamen farklı bir üslup uygulanmıştır. Okuyucusu kitabı rastgele açtığında gördüğü minyatürün karşısındaki metin okuyan kişinin falı olarak kabul edilmiştir. Minyatürlerde kullanılan konular peygamberler

olmuştur. Kalender Paşa ayrıca I. Ahmed Albümü de (Şekil 3.26) hazırlatmış ve bu eserle ilk defa tek figürlü kadınlar, dansçılar, saraylılar, sıradan insanlar ve günlük yaşamdan anlar konu olarak işlenmiştir. Bu çalışma Osmanlı minyatüründe yeni bir konu üslubunun başlangıcı olmuş ve 17. yüzyılda eserler ortaya koyan Çarşı Ressamlarına⁴⁴ yol haritası oluşturmuştur. I Ahmed döneminde Mecmu'a adlı şiir antolojisi ve atlarla ilgili çeviri eser olan Umdetü'l-müluk adlı eserler bol minyatürlü olarak hazırlanmışlardır. Mecmu'a adlı eserin ilk minyatürü olan I. Ahmed portresi daha önce hazırlanan albümdeki üslupta resmedilmiştir. Sultan II. Osman'ın kısa süren hükümranlığı sırasında şehnameci Nadiri'nin yazması ve nakkaş Ahmed Nakşi'nin minyatürlerle resimlemesi sonucunda Şehname-i Nadiri ve Divan-ı Nadiri adlı eserler ortaya çıkmıştır. Nakkaş Ahmed Nakşi'nin minyatürlerini yapmış olduğu Tercüme-i Şaka'ik-i Nu'maniye adlı eserde biyografileri yer alan padişahlar, bilim insanları, şairler, kadılar gibi ünlü insanların tek kişiden ve birkaç kişiden oluşan portreleri resmedilmiştir. Bu özelliğinden dolayı kitap sanat tarihçiler için oldukça önemli bir kaynak eser olmuştur. Ahmed Nakşi ayrıca İranlı şair Firdevsi'ye ait Şehname'nin üç farklı Türkçe çevirisine minyatürler yapmıştır.

Şekil 3.26 I.Ahmed Albümü'nden minyatür örnekleri, 17.yy, Osmanlı. (And, 2021, s.462, s.483 ve s.485)

IV. Mehmed'e sunulmak üzere yapılmış çeviri bir eser olan ve daha önceleri de minyatürlü kopyaları yapılan Acaibü'l-Mahlukat adlı eser bu dönemde hazırlanan eserler arasında yer almıştır. Osmanlı'nın Rumeli toprağındaki Arnavut isyanlarının bastırılması ile Kırım ve Karadeniz'de var olan Kazak korsanlara karşı kazanılmış

⁴⁴ Çarşı ressamı: İstanbul'da 17.yy'dan başlayarak çarşıda dükkanı olan ve özellikle Avrupalı gezginler için sipariş ile resimler veya resim albümleri yapan sanatçılara sanat tarihçi Metin And'ın vermiş olduğu ad.

zaferlerin anlatıldığı Paşaname adlı el yazması konuya uygun minyatürlerle resimlendirilmiştir. Hz. Ali'nin savaşlarını mesnevi üslubunda anlatan Havername adlı eser I. Ahmed döneminin minyatürlü bir diğer yazma eseri olmuştur. Durağan geçen bu dönemde yukarıda bahsi geçenler dışında Fuzuli'nin Leyla vü Mecnun, Hamdi'nin Yusuf u Züleyha, Lami Çelebi'nin Şerefü'l-insan adlı eserleri minyatürlerle resmedilmişlerdir. Rıza adlı minyatür sanatçısının resimlediği Mihr ü Müşteri adlı İranlı bir şaire ait şiirlerin olduğu el yazması ile minyatür sanatçısı Hasanü'l-İstanbuli'nin resimlediği ve bu dönemde yapılmış silsilename örneği olan Sübhatü'l Ahbar adlı eserler de dönemin minyatürlü kitapları arasında yer almışlardır. Geç Klasik ve Duraklama dönemi olarak kabul edilen 17. yüzyıl ortalarında üretilmiş olan Şeyhi'nin Hüsrev ü Şirin adlı mesnevisi için yapılmış olan yedi adet minyatür çalışması daha önceki dönemlerde bu eser için yapılmış olan minyatürlerden ayrılarak 17. yüzyılın kendine has üslubunda yapılmıştır. Mahmud Gaznevi'nin hazırlayıp ürettiği Mecmu'a-i Eş'ar (Gazneli Mahmud Mecmuası) adlı eser ilk defa ekip çalışması yapılmadan üretilmiş kitap olarak Osmanlı kitap sanatları tarihine geçmiştir. Kitapta yer alan minyatürleri, suluboya çiçek resimlerini ve katı⁴⁵ çalışmalarını kitabı hazırlayan Mahmud Gaznevi tek başına yapmış, kitapta yer alan şiirleri sanatçı hat sanatı ile kendisi yazmış, ayrıca kitap metinleri için kullandığı siyah, kırmızı, sarı, yeşil ve mavi mürekkepleri sanatçı kendisi hazırlamıştır (And, 2021). Kitabın cildini de sanatçının hazırlamış olduğu Mecmu'a-i Eş'ar adlı eserin her aşaması sanatçı tarafından yapıldığı için eseri *sanatçı kitabı* olarak tanımlamak mümkün olmuştur. Şekil 3.27'de solda Aynalıkavak Kasrı ve sağda vazo içinde çiçek minyatürleri Mahmud Gaznevi'nin Mecmu'a-i Eş'ar adlı eserinden örnek minyatürler olarak gösterilmiştir. Aynalıkavak Kasrı minyatüründe perspektif kullanılmış olduğu gözlenmiştir. Örnek görselde de olduğu gibi 17. yüzyıl ortalarından sonra kitap resimlerinde perspektifler, kıvrımlı kumaşlar ve gölgelerin olduğu minyatürler yapılmaya başlanmıştır.

⁴⁵ Katı' sanatı: Kelime anlamı kesmek olan katı' (kat) sanatı, kağıt veya deri üzerine oyarak ve yapıştırarak yapılan resimlerdir. Katı' sanatı ile yapılan sanata katia (mukatta), yapan sanatçıya katı' ve katta denilmiştir (Çağman; 2002). Kağıt kesme sanatının modern bir illüstrasyon örneği bu tezin 2.2.3 *Deneyisel Yöntemler ile Yapılan Illüstrasyon Teknikleri* başlıklı bölümünde yer alan Şekil 2.11'de gösterilmiştir.

Şekil 3.27 Mahmud Gaznevi'nin Mecmu'a-i Eş'ar'ından örnek minyatürler, 17. yy, Osmanlı. (And, 2012, s.412-413 ve s.505)

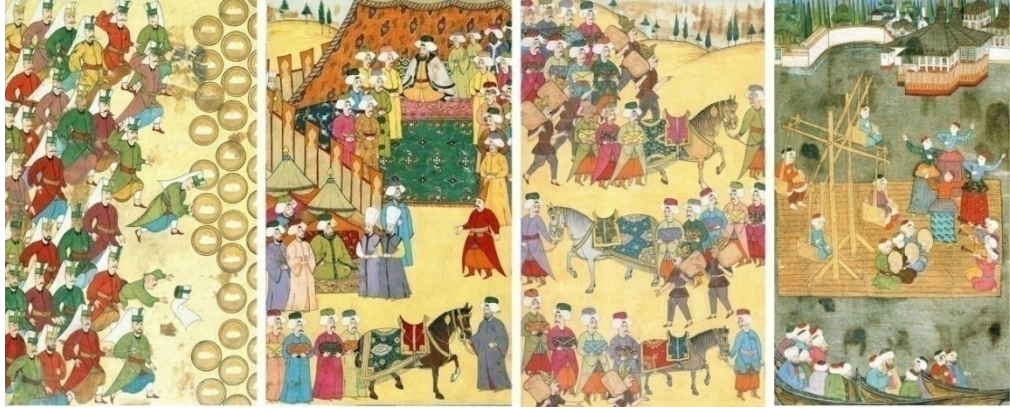
17. yüzyıldan başlayarak çarşıda dükkanları olup kendilerine sipariş verilmiş konular doğrultusunda albümler yapan sanatçılara sanat tarihçi Metin And *Çarşı Ressamı* ifadesini kullanmıştır. Çarşı Ressamları özellikle Avrupalı gezginler, devlet görevlileri vb. için kıyafetler, berberler, sokak satıcıları gibi belirli konularda albümler hazırlamışlar ve bu albümlerde çok farklı üsluplarda minyatürlere yer vermişlerdir. Albümlerde yer alan minyatürler saray nakkaşhanesinde yapılan minyatürler gibi hassas ve detaylı çalışmalar olmamış, dolayısıyla çarşı ressamlarının eserleri sanat bakımından değil tarih bakımından değerlendirilmiştir. Çarşı ressamlarının yapmış oldukları minyatürlerde yer alan mekan ve şehir detaylarının tarihi belge anlamında değerli görülmüştür. (And, 2018). Şekil 3.28'de Çarşı Ressamlarının farklı konularda hazırlamış oldukları minyatür örneklerinden bir kaçına yer verilmiştir.

Şekil 3.28 Çarşı ressamları tarafından yapılmış minyatür örnekleri, 17. yy ve 18.yy, Osmanlı. (And, 2018, s.98, s.108, s.145 ve s.161)

3.3.2.5 Osmanlı Minyatürünün İkinci Klasik Evresi (Neo-Klasik Evre)

III. Ahmed dönemi ile 18. yüzyılın ilk yarısını kapsayan bu dönemde kitap sanatları ve dolayısıyla minyatür sanatı tekrar canlanmış ayrıca Osmanlı resim sanatında çağdaş üsluba geçilmeye başlanmıştır. Yüzyılın ilk otuz yılını kapsayan bu süreçte en çok eser üreten minyatür sanatçısı Levni Abdülcélil Çelebi olmuştur. Aynı zamanda şair olan Levni Osmanlı'nın Edirne'deki sarayında minyatürler yapmış Edirne Sarayı'nın yıkılması üzerine II. Mustafa'nın desteği ile İstanbul'a gelerek saray nakkaşhanesinde Lale Devri'ne uygun çalışmalar üretmiştir. Levni minyatürlerinde üslup dışı renkler, kıvrımlı kumaşlar ve gölgelemeler kullanarak dönemin Batılılaşma hareketlerine dahil olmuş, minyatürde daha önceleri çok renkli resmedilen dağları toprak, gökyüzünü de mavi renge dönüştürmüştür. Ağaçların gölgelerini yapan Levni minyatürlerindeki binalarda perpspektif, figürlerde canlı hareketler resimlemiştir. Yenilikçi denemeler yapmaktan çekinmeyen Levni 1720 yılında Seyyid Vehbi'nin yazdığı III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet şenliklerini anlatan Surname-i Vehbi adlı eser için 137 minyatür çalışması yapmıştır. Şekil 3.29'da bu çalışmadan dört minyatüre yer verilmiştir. Surnamede yer alan minyatürler 1582'de yapılmış olan Surname-i Hümayun'dan tamamen farklı olarak daha renkli ve hareketli resimlendirilmişlerdir. Levni el yazması eser olarak sadece Surname-i Vehbi'yi resimlemiş, diğer çalışmalarını tek tek insan figürlerinden oluşan albümler için yapmıştır. Kısa bir süre sonra başka bir minyatür sanatçısı tarafından yapılmış olan Surname-i Vehbi'nin ikinci kopyasında yer alan minyatürlerin Levni'nin çalışması kadar başarılı olmadığı sanat tarihçiler tarafından ifade edilmiştir.

Şekil 3.29 Levni'nin Surname-i Vehbi minyatürlerinden örnekler, 18. yy, Osmanlı. (And, 2020b, s.67, s.68, s.69 ve s.72)

I. Mahmud dönemi önemli nakkaşlarından olan Abdullah Buhari batılı üslupta tek figürlü minyatürler yapmış, Levni gibi minyatüre gölge ve kıvrık kumaşlarla hacim katmaya çalışmıştır. Buhari sadece albüm çalışmaları için minyatürler yapınca albüm ressamı olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde Ali Üsküdari'nin hazırlanmış olduğu Mecmu'a-i Gazeliyyat adlı şiir kitabı olarak hazırlanmış olan eserde yer alan çiçek minyatürleri ile eser çiçek albümü niteliğinde olmuştur. Üsküdari Batı resim etkisi olan gölge ve renk tonlamalarını bu eserde yer alan çiçek minyatürlerinde uygulamıştır. Aynı dönemde yine başka bir şiir kitabı amacıyla hazırlanmış olan Sak ve Ebyat-ı Esami-i Senabil adlı eserde kırk çeşit sümbül minyatürüne yer verilmiştir. Bu dönemde gök cisimleri konusunda hazırlanmış olan Tercüme-i İkdü'l-Cüman fi Tarih Ehli'z-Zaman adlı yazma eser için kırk beş adet minyatür yapılmıştır. 17. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlanmış olan Batılı üslupta resimlerin kaynağı olarak Osmanlı'nın Avrupa ülkeleri ile yapmış olduğu diplomatik ve ticari ilişkiler dolayısıyla İstanbul'da çalışmaya başlayan Avrupalı sanatçıların etkileri olduğu ifade edilmiştir (And, 2021; Bağcı vd. 2012; Renda, 1997).

3.3.2.6 Osmanlı Minyatürünün Son Evresi

1750 yılından sonrasını kapsayan ve minyatür sanatında duraklamanın olduğu son evrenin başlarında 1754 ile 1774 yılları arası (III. Osman ve III. Mustafa dönemleri) minyatürlü eserler üretilmemiştir. Ardından I. Abdülhamid dönemi olan 1774 ile 1788 yılları arasında minyatür sanatçıları ve çarşı ressamlarının ürettikleri minyatürlü eserlerde dikkat çekecek ölçüde artış olmuştur. Bu dönemde üretilmiş

olan farklı ülkelerin erkeklerini konu alan erkek güzelliğini anlatan Hubanname adlı eser ile yine farklı ülkelerin kadınlarının ele alındığı kadın güzelliği konulu Zenanname adlı minyatürlü yazma eser için toplam seksen üç minyatür yapılmıştır. Bu dönemde Silsilename-i Al-i Osman, Tesavir-i Hükümdaran-ı Osmaniye ve İcmal-i Tevarih-i Al-i gibi minyatürlü albüm tarzı el yazmaları üretilmiştir. 17. yüzyılda üreilmeye başlanan el Cezuli'nin yazdığı Delailü'l-Hayrat isimli dua kitapları 18. ve 19. yüzyılda da üreilmeye devam edilmiş, kitapların içine Mekke, Medine şehirleri, kutsal emanetler, Tuba ağacı ve Hz. Muhammed'in türbesi minyatür olarak resmedilmişlerdir. Bu kitaplarda yer alan Mekke ve Medine şehir minyatürleri yıllar içerisinde minyatürde uygulanan üslupların değişkenliğini göstermesi açısından önemli olmuşlardır. İlk dönemlerde minyatür üslubuna göre perspektifsiz yapılan şehir betimlemelerinin yerini şehrin arkasına çizilmiş tepeler flulaştırılarak elde edilen uzaklık etkileri ile oluşturulan perspektifler ve metinler arasına serpiştirilmiş rokoko güller, süslemeler olarak son dönemin üslubunu yansıtmışlardır. Bu dönemde yapılan son albümü Konstantin, İstrati, Mecdi ve Refail gibi Ermeni azınlıktan sanatçılar üretmiştir. Bu albümde yer alan Batı üslubunun etkilerinin görüldüğü yirmi beş adet resim Osmanlı minyatür geleneğinin son çalışmalarından olmuşlardır (And, 2021; Renda, 1997). Şekil 3.30'da Hubanname ve Zenanname adlı minyatürlü eserlerden örneklere yer verilmiştir.

Şekil 3.30 Hubanname ve Zenanname adlı eserlerden örnek minyatürler, 18.yy, Osmanlı. (And, 2021, s.132 ve s.133) ve (Bağcı vd. 2012, s.276)

18. yüzyılda Osmanlıda başlamış olan yenilikçi hareketler, kültür ve sanat değişimleri kitap sanatlarını da etkilemiş, kitap illüstrasyonu olarak minyatürler yerine batılı üslupta resimler yapılmaya başlanmıştır. Nakkaşhanelerde el yazma

kitap üretiminde kullanılan özel olarak hazırlanmış kağıtlar, hattatlar için özel üretilmiş mürekkepler, nakkaşlar için özel üretilmiş boyalar ve özel deri ciltler yerini Batılı üslupta kitap üretimine bırakmıştır. Matbaacılığın kitap üretiminde kullanılmaya başlamasıyla yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında el yazması kitap üretimi azalmış ama farklı konularda yapılan resimli albümlerin üretimi artmıştır. Albümlere yapılan resimler Batılı üslupta olmaya başlamış, yaldız renkler kullanılmamış ayrıca toprak boyalar yerine guaj ve suluboya kullanılarak boya tabakası daha inceltilecek sürülür olmuştur. Minyatür sanatının kendine has stilize kıvrılan bulutlarının yerini beyaz pamuk bulutlar, güneş ışığının oluşturduğu ışıklı gölgeleli hacimli figürler, perspektifli kompozisyonlar, üstünde derinliksiz desenlerin olduğu düz kumaşlar yerine renk tonlarına yumuşaklığı hisedilen kıvrımlı kumaşlar yapılıp olmuştur. Bu dönemden sonra kitaplar için iki boyutlu minyatür sanatı yerine üç boyutlu Batı üslubu resim yapan sanatçıların sayısı artmıştır. Kitap üretimine matbaacılığın tamamen dahil olması üzerine kitap resimlemeleri litografî ve gravür ile yapılır olmuştur.

3.4 Cumhuriyet'ten Günümüze Türk Minyatür Sanatı

Osmanlı'nın son dönemlerinde Batı resminin etkisiyle minyatür üslubunda görülmeye başlanan üç boyutlulukla birlikte minyatür üslubu tamamen terk edilmeye başlanmış Sanayi Nefise Mektebinde (Güzel Sanatlar Akademisi) Batılı hocaların verdiği eğitimler ve sanatçıların yurt dışında aldıkları eğitimlerle sadece Batı üslubunda resimler yapılır olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında görsel tasarımlar yapan İhap Hulusi ve meslektaşları resim eğitimlerini Batıda yapmış sanatçılar oldukları için geleneksel formlar tasarımlara dahil edilmeden çalışmalar üretilmiştir. Geleneksel Türk İslam Sanatı olarak kabul edilen minyatür sanatı Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdürmüş, bu çalışmalar bireysel ve ufak çaplı olmuşlardır. Geleneksel sanatlara meraklı ve bu konularda kendini yetiştirmiş olan Ahmed Süheyl Ünver 1920'lerin sonlarında başladığı geleneksel Türk sanatı araştırmaları ile minyatür sanatının tekrar gündeme gelmesinde öncü olmuştur.

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver 1920'de İstanbul Darülfünun Tıp Fakültesi'nden mezun olmuş, Paris'te uzmanlığını tamamlamıştır. Tıp tarihi konularında yapmış olduğu araştırmalarının yanında Türk kültürü ve sanat tarihi araştırmaları da yapmıştır. Türk sanat tarihine dair pek çok eser yayımlayan Süheyl Ünver 1220

civarında defterde renkli/renksiz resimlerle destekleyerek ulaştığı sanat tarihi bilgilerini not almış, pek çok eseri ve eserler üzerindeki desenleri resmederek Türk sanat tarihine kalıcı belgeler bırakmıştır. S. Ünver Medresetü'l-Hattatin'de⁴⁶ tezhip dersleri, Üsküdarlı Hoca Ali Rıza'dan resim dersleri almıştır. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle Mekteb-i Tıbbiye'de ders yapılmadığı günler bolca resim çalışmıştır. 1927 yılında uzmanlık eğitimi için gittiği Paris'te Osmanlı minyatürleri ve Selçuklu tıbbıyla ilgili Paris Ulusal Kütüphane'de (Bibliothèque Nationale de France) yer alan kaynakları incelemiştir. 1930'dan itibaren Tıp alanında eğitmenlik ve yöneticilik yapmaya başlayan Süheyl Ünver 1936-1955 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde tezhip ve minyatür dersleri vermiştir. 1933'de İstanbul Üniversitesi'nde kurmuş olduğu Tıp Tarihi Enstitüsü'nde ve 1936'da restorasyonunda çalıştığı Topkapı Sarayı Nakışhanesi'nde verdiği derslerle Geleneksel Türk Sanatları alanında pek çok öğrenci yetiştirmiştir. S. Ünver tıp doktorluğuyla birlikte tıp tarihi, matematik, astronomi, resim, hat, tezhip, ciltcilik ve minyatür konularında pek çok eserler ortaya koymuştur. Gezdiği yerlerde tarihi eserleri, yörenin özelliklerini ve yemeklerini kendi üslubunca yazarak, karakalem ve suluboya ile resimlemiş, çektiği fotoğrafları bazen de olduğu yere ait kartpostalları yapıştırarak Konya Defterleri, Bursa Defterleri gibi çeşitli defterler üretmiştir. Süleymaniye kütüphanesinde yer alan defterleri Türk sanat tarihi için önemli görsel kaynak olmuşlardır. Süheyl Ünver minyatür sanatının II. Mehmed döneminde gelişmeye başladığını ve bu dönemin minyatürlerinde Uygur dönemi etkileri görüldüğünü ifade etmiştir. 1948 yılında hazırlamış olduğu Kapılarda Türk Tezyinatı Örnekleri adlı kitabında müze ve kütüphanelerden toplamış olduğu minyatür örneklerinden bir kısmına yer vermiştir. Eski dönem minyatür ve hat sanatçılarının hayatlarını ve eserlerini inceleyip Nakşi ve Levni gibi minyatür sanatçılarına dair bilgilendirmeler yapmıştır. Süheyl Ünver bilim ve sanat alanında 2000 civarında eser ortaya koymuştur (Gürçağlar, 1997; Mesara ve Özen, 2006) Şekil 3.31'de Süheyl Ünver'in Konya Defteri'nden üç sayfaya yer verilmiştir.

⁴⁶ Medresetü'l-Hattatin: Güzel yazı sanatı ile İslam kitap sanatları eğitimi için 1915'te kurulmuş bir okul (Derman, 2003).

Şekil 3.31 Süheyl Ünver'in Konya Defteri'nden üç sayfa, 20.yy Türkiye. (Mesara ve Özen, 2006, s. 107, s.160 ve s.174)

Süheyl Ünver Güzel Sanatlar Akademisinde dersler verdiği dönemde 1936 ile 1941 yılları arasında yaptığı bir araştırma programı dahilinde İstanbul'da yer alan müze ve kütüphanelerdeki minyatür örneklerini toparlatarak 2000 civarında minyatürden oluşan bir görsel arşiv oluşturmuştur. 1986'da vefat ettiği güne kadar geleneksel sanatlara dair verdiği eğitim ve hizmetlerini sürdürmüştür. S. Ünver'in vefatı üzerine Cerrahpaşa Tıp Tarihi Enstitüsü'nde yer alan nakışhanede kızı ve öğrencisi olan Gülbün Mesara aynı hizmeti vermeye başlamış, ikinci kuşak minyatür sanatçısı olarak öğrenciler yetiştirmiştir (Akkurt, 2015). Türk süsleme sanatına dair makaleleri bulunan sanatçı Türk Sanatında İnce Kağıt Oymacılığı (Katı'), The Turkish Rose ve A. Süheyl Ünver Bibliyografyası adlı kitapları yazmıştır. Bir diğer ikinci kuşak minyatür sanatçısı olan Cahide Keskiner 1953 yılında Süheyl Ünver'den minyatür eğitimi almış 1965 yılında Türk süsleme sanatları uzmanı olarak çalıştığı İstanbul Yıldız Porselen Fabrikasına Türk Süsleme Atölyesi kurmuştur. Güzel Sanatlar Akademisi başta olmak üzere, resmi ve özel birçok kurumda minyatür eğitimi vermiş, Minyatür Sanatında Doğa Çizim ve Boyama Teknikleri, Minyatürler Kitabı ve Çocuklar İçin Türk Motifleri gibi kitaplar yazmıştır. Vefat ettiği 2018 yılına kadar eserler üretmeye devam etmiş olan sanatçı pek çok değerli minyatür sanatçısı yetiştirmiştir. İkinci kuşak minyatür sanatçılarından olan Ülker Erke, Süheyl Ünver'den aldığı minyatür ve tezhip eğitiminin icazetini 1958 yılında almıştır. S. Ünver'in vefatından sonra Süheyl Ünver Atölyesinde başladığı öğretmenlik görevini 1998 yılına kadar sürdürmüş ve birçok değerli minyatür sanatçısı yetiştirmiştir. Süheyl Ünver'den kitap sanatları eğitimi alan ikinci kuşak minyatür sanatçılarından biri de Ahmet Yakupoğlu olmuştur. A. Yakupoğlu'nun yeteneğini bir

Kütahya gezisinde keşfeden Süheyl Ünver onu himayesine almış, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisine girmesi için teşvik etmiştir. A. Yakupoğlu Güzel Sanatlar Akademisinde Feyhaman Duran resim atölyesinden mezun olmuş ayrıca Süheyl Ünver'den minyatür dersleri almıştır. Modern resim ve geleneksel kitap sanatlarını öğrenen Ahmet Yakupoğlu eğitiminden sonra memleketi Kütahya'ya dönmüş ve burada kültürel faaliyetlerde bulunup eğitimler vermiştir. Türk Geleneksel sanatlarının gelişmesi için Kütahya bölgesinde önemli çalışmalar yapmıştır. Şekil 3.32'de soldan sağa ikinci kuşak minyatür sanatçıları olan Gülbün Mesara, Cahide Keskiner, Ülker Erke ve Ahmet Yakupoğlu'nun birer minyatür çalışmasına yer verilmiştir. Üçüncü kuşak minyatür sanatçıları olarak Nilgün Gencer, Taner Alakuş, Nusret Çolpan, Özcan Özcan, Ömür Koç, Günseli Kato, Nurten Ünver, Füsün Güleşen, Arya Kamalı, Nazmi Kişioğlu ve Ruhi Konak gibi değerli sanatçılar yetişmişler ve minyatür sanatına kattıkları eserlerin yanında öğrenciler yetiştirmişlerdir. Şekil 3.33'de soldan sağa Nilgün Gencer, Günseli Kato, Nusret Çolpan ve Taner Alakuş'a ait birer minyatür örneğine yer verilmiştir.

Şekil 3.32 Gülbün Mesara, Cahide Keskiner, Ülker Erke ve Ahmet Yakupoğlu'na ait minyatür örnekleri. 20.yy, Türkiye. (<https://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/251-gulbun-mesara>), (<https://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/122412/001595470013.pdf?sequence=5>), (https://www.zeytinburnukultursanat.com/media/brochures/48-MEKTEB-%C4%B0_TIBB%C4%B0YE_-_%C3%9CLKER_ERKE.pdf , s.132) ve (<http://yakupoglu.dpu.edu.tr/minyatur.html>) Erişim tarihi 23 Nisan 2022

Şekil 3.33 Nilgün Gencer, Günseli Kato, Nusret Çolpan ve Taner Alakuş'a ait minyatür örnekleri, 20.yy, Türkiye. (<https://www.mimsanat.com.tr/nilgun-gencer>), (<https://www.facebook.com/G%C3%BCnseli-Kato-203329789710246/photos/458927890817100>), (<http://nusretcolpan.com/istanbul-suluboya-yagliboya-minyaturler-resimler-nusret-colpan-sanat-minyatür-art>) Erişim tarihi 23 Nisan 2022 ve (Alakuş, 2013, s.91)

Türkiye’de 21. yüzyılda minyatür sanatı tekrar önem kazanmış, değerli minyatür sanatçıları tarafından yapılan eserler koleksiyonlarda yerlerini almışlardır. Günümüz sanatçıları minyatür sanatını güncel ve modern tasarımlarda kullanılıp günlük hayatın içinde yer almasında öncü olmuşlardır. Üniversitelerin ilgili bölümlerinde, özel kurslarda ve atölyelerde yetişen öğrenciler 21. yüzyılın şartları, beklentileri ve estetik kaygılarını göz önünde tutarak çalışmalar yapmışlardır. 21. yüzyılda minyatür sanatı ilk başlangıç noktası olan kitap illüstrasyonu görevine tekrar geri dönmeye başlamış olduğu gözlenmiştir. Şimdilik çok fazla sayıda ve çeşitlilikte olmasa da minyatür sanatının kitap illüstrasyonu amaçlı kullanıldığı görülmüştür. Bu çalışmalara örnek olarak tez çalışmasının ilerleyen bölümlerinde minyatür sanatı ile resimlendirilmiş kitaplar incelenip örneklendirilmişlerdir.

3.5 Minyatür Sanatının Çocuk Kitaplarında Kullanımı

Son yıllarda sanatta tek tipleşmeye karşın folklorik, yerel ve geleneksel sanatlar içinde arayışlara gidilmeye başlanmış, dünyada ve Türkiye’de geleneksel sanat unsurlarının bu sentez içinde kullanılabilmesine dair güzel örnekler oluşturulduğu gözlenmiştir. Türk geleneksel kitap sanatlarından olan minyatürün

güncel kitap sanatlarına tekrar dahil olması gerektiği konularında makaleler ve tezler hazırlanmış, bu doğrultuda örnek çalışmalar yapılmıştır.

Minyatür sanatı formlarında çocuk kitapları illüstrasyonu yapan illüstratör Fatih Durmuş (2012) *Çocuk kitapları illüstrasyonu* başlıklı makalesinde “Çocuktaki sanat zevkini geliştirmek, eğitmek, insan, doğa sevgisi vermek ve yaşadığı toplumun kültürünü özümseyerek hayal etmesini sağlamak illüstrasyonun en önemli etkileridir.” demiştir (s.265). Çocuklar için hazırlanan metni az, görseli bol hikaye kitaplarıyla okuma yazma bilmeyen çocukların hayal dünyasına illüstrasyonlar ile ulaşıldığı bilinen bir gerçeklik olmuştur. İllüstrasyonlar ile kitapta yer alan metnin çocuk tarafından daha kolay anlaşılması sağlanıp, anlatılan konun akılda kalıcılığı ve çocuğun okuma sevgisinin oluşması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu illüstrasyonların çocuğun doğayı, dünyayı anlama ve dahil olma sürecine yardımcı olup anlatma becerilerini geliştirmesi, yeni öğrendiği kavramları zihninde somutlaştırması gibi konularda destek olması beklenmiştir. Çocuk kitaplarını resmeden illüstratörler, yaşadığı toplumun kültürü doğrultusunda yaptığı illüstrasyonlar ile çocukların algısını kendi kültürlerine çevirmeyi amaçlamışlardır. F. Durmuş adı geçen makalesinde çocuk kitaplarını hazırlayan illüstratörlerin ve yazarların çocuk eğitimi doğrultusunda yapılmış çalışmalara dahil olmaları ve bu eğitimler göz önünde tutularak yapılmış hem Doğu hem Batı kaynaklı klasikleşmiş eserleri dikkate almaları gerektiğini ifade etmiştir. İllüstratörler çocuğun dünyasını, yaş algısını, ülkedeki eğitim sistemini ve içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini de göz önünde bulundurarak resimleme yapmalıdırlar demiştir (Durmuş, 2012). Pek çok araştırmacı tarafından kaliteli yetişkin bireylerin temellerini oluşturan kaliteli çocukluk dönemi içinde önemli rolü olan çocuk kitaplarının yine kaliteli ve bilinçli resmedilmeyi hak ettikleri ifade edilmiştir.

İllüstratör, grafik sanatçısı ve akademisyen olan Nazan Erkmen'in (2012) *Türk İllüstrasyon Tarihine Kısa Bir Bakış* başlıklı yazısında yer alan çocuk kitaplarına dair ifadeleri konunun kısa bir özeti olmuştur. Nazan Erkmen bu makalesinde şöyle demiştir;

Çağdaş kültür ortamlarını yaratmış toplumlarda resimli çocuk kitaplarına ne denli büyük bir değer ve önem verildiğini ve o ülkenin her sanatına ait bir gösterge olduğunu değerli hocam Mustafa Aslıer sık sık dile getirir. Bu kitaplara biçim veren grafik sanatçılar, yazıları, renkleri, şekilleri ve fantezileri en estetik, en yeni ve en özgün düzenlerde kullanan yaratıcı insanlardır. Çocuk kitabı resimlemek eğitim açısından da son derece önemli bir misyondur. Çocukların yaşamında hayati bir rol oynayan ve onlara yön veren kitaplar

ideoloji ve öğretici olmaktan çok uzaktır. (...) Kişilikli bir toplum yaratmanın yolu, kişilikli çocuk kitapları resimlemekle başlamaktadır (s.10-11).

Nazan Erkmén'in yukarıda ifade ettiği kişilikli çocuklar için, resimli çocuk kitaplarında kullanılan illüstrasyonların rastgele olmaması gerektiği, hitap ettiği çocuk yaş grubunun gelişimine destek sağlayacak, çocuğun sanatsal algısını geliştirecek ve kültürel değerlerden beslenilebileceğini algılayacak nitelikte olması gerektiğine dair makaleler ve incelemeler kaleme alınmış olduğu görülmüştür. *Minyatür sanatının Türk grafik tasarımı çerçevesinde kitap illüstrasyonu olarak değerlendirilmesi* başlıklı yazısında Öykü Çetin (2018) kültürel kimlik ve birlik oluşturulması adına Atatürk'ün ifade ettiği "Tarihlerinde kültür izi bırakmayan ulusların, en sonunda yalnız adları kalmıştır." sözlerine yer vermiş (s.104), birbirini besleyen modern ve geleneksel sanatın tam tersine birbirinin alternatifiymiş gibi algılanmasının ulusal kimlik algısına vereceği zararı ifade etmiştir. Geçmiş dönemlerin grafik tasarım unsurları olan minyatür, hat ve tezhip çalışmalarının yine grafik sanatı içerisinde değerlendirilebileceğini ve grafik sanatları tarihinde yer alması gerektiğini belirtmiştir. Ö. Çetin geçmişten gelen değerlerden biri olan minyatür sanatının Türk Grafik Sanatı'nın geleceğini besleyen önemli bir kaynak olduğunu ifade etmiştir (Çetin, 2018). Ö. Çetin'in bu çalışmasında olduğu gibi bazı araştırmacılar görsel iletişim tasarımı içinde yer alan kitap illüstrasyonu olarak minyatür sanatının da kullanılabilirliğini ifade etmişlerdir. Özellikle çocuk kitaplarında kullanılacak minyatür sanatının çocukların yüzyıllar ötesinden gelen bu sanata göz aşinalığının erken yaşta oluşturulmasının önemi üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda son yıllarda farklı yaş gruplarındaki çocuklar için Türkiye'de geleneksel motifler ile yapılmış olan illüstrasyonlu kitap üretiminde artış olduğu gözlenmiştir.

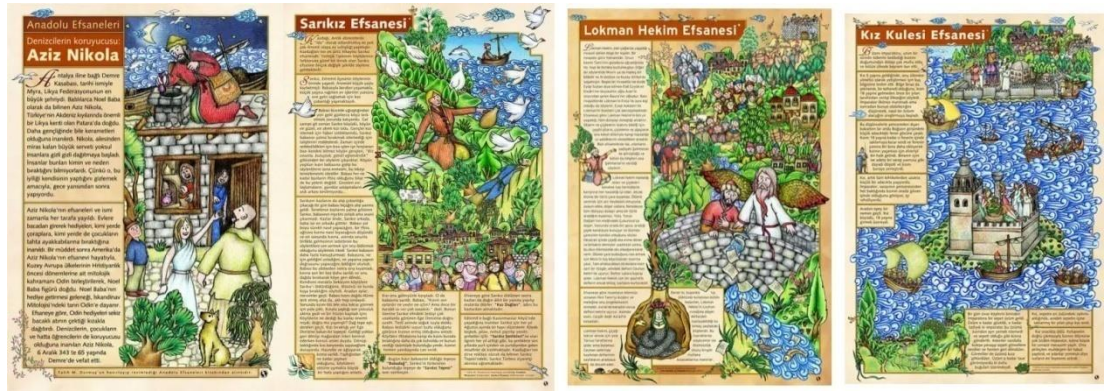
Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan Batılı tarzı kitap resimleme üslubu, Cumhuriyet sonrası Türkiye'sinde de devam etmiş, az miktarda da olsa bu süreçlerde sanatçılar geleneksel üsluplar ile folklorik figürleri sanat eserlerine, tasarımlarına dahil etmişlerdir. Abidin Dino'nun Türk Masalları kitabı illüstrasyonları, Mengü Ertel'in minyatür ve hat sanatına ait geleneksel istif yöntemini yaptığı afişlerinde kullanması, Mustafa Aslıer'in özgün baskı illüstrasyonlarında folklorik Anadolu insanı figürlerini kullanması, Turgay Betil'in Masallar-Tales'74 sergisinin çıkış noktasının Anadolu halk resimleri ve minyatürler olduğunu söylemesi, Yurdaer Altıntaş'ın eserlerinde Karagöz, Nasreddin Hoca ve Dede Korkut öğelerini kullanması, Nazan Erkmén'in yetişkin ve çocuklar için yapmış olduğu kitap

illüstrasyonlarında minyatür üslubuna ve Anadolu uygarlıklarına yer vermesi, Can Göknil'in minyatür sanatıyla ilgilenmesi ve Osmanlı dönemi beş el yazma kitap kökenli açmış olduğu Resimli Yazmalar adlı sergisi ne kadar geriye bakılırsa o kadar ileriye doğru yol alınacağını gösteren çalışmalar olmuşlardır. Yukarıda adı geçen ve daha nice sanatçı, geçmiş köklerinden beslenerek dönemine ve sanatına göre yorumlamış oldukları eserlerini gelecek nesiller için kalıcı miras olarak bırakmışlardır. 8. yüzyılda başlayan Türk kitap resimleme sanatı 21. yüzyıla gelene kadar pek çok kültürden beslenip şekillenmiştir. 21. yüzyıl Türkiye'sinde var olan güçlü ve derin bir geçmişe sahip olan geleneksel kitap sanatlarından beslenerek ileriye doğru yol almak isteyen sanatçıların ortaya koymuş olduğu eserler ve tasarımlardan bir kaçına aşağıda yer verilmiştir.

Minyatür üslubunu kitap tasarımlarında kullanan illüstratör, grafik tasarımcı Fatih Durmuş Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde aldığı grafik tasarım eğitimi sırasında hocası Yurdaer Altıntaş'ın yönlendirmesiyle geleneksel ve folklorik Türk sanatlarını ve özellikle minyatür sanatını incelemiş, bitirme tezini 1981 yılında Türk folklorik öğelerinden olan Dede Korkut Hikayeleri için yapmıştır. 1992 yılında çıkarmış olduğu Nasreddin Hoca kitabı sekiz farklı dilde basılarak turistik amaçlı yayımlanmıştır. Daha sonraki yıllarda Türk Masalları, Dede Korkut Hikayeleri, Nasreddin Hoca Fıkraları, Mesnevi'den Hayvan Hikayeleri gibi folklorik figürleri ve konuları içeren kitapları çocuklar için hazırlamıştır. İllüstrasyonlarında minyatür resim üslubunu kullanan Fatih Durmuş çocuklara ve gençlere geleneksel minyatür çizgilerini hatırlatmak ve sevdirmek için bu üslubu sadeleştirerek kullandığını ifade etmiştir. Şekil 3.34'de Fatih Durmuş'un hazırlamış olduğu kitaplardan ikisinin kapakları ve içlerinden birer sayfa illüstrasyonlara ve ayrıca Şekil 3.35'de Anadolu Efsaneleri adlı eseri için yapmış olduğu illüstrasyon örneklerine yer verilmiştir.

Şekil 3.34 Fatih Durmuş'un minyatür üslubunda resimlediği kitap örnekleri. (Dede Korkut Hikayeleri, Pan yayıncılık, 2019 baskısı, kapak ve s.9 , Mesnevi Hikayeleri, Pan yayıncılık, 2020 baskısı, kapak ve s.13)

Şekil 3.35 Fatih Durmuş'un Anadolu Efsaneleri illüstrasyon örnekleri. (<https://sanatmagazin.com/yazarlarimiz/eyup-buyukbostanci/cizginin-evliya-celebisi-mehmet-fatih-durmus>) Erişim tarihi 12 Aralık 2021

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2017 yılında hazırlanmış olan Güneşin Bahçesinde Binbir Renk adlı kitapta özel yetenekli doksan çocuk tarafından yazılmış öykü, şiir, masal ve denemelerden oluşan metinleri illüstratör Öykü Terzioğlu Özer minyatür üslubunda resimlemiştir. Sanatçının kitapta yer alan metinler için yapmış olduğu yirmi civarında illüstrasyon dışında sayfa aralarına serpiştirilmiş yine minyatür üslubunda vinyetleri yer almıştır. Şekil 3.36'da Güneşin Bahçesinde Binbir Renk adlı kitaptan minyatürlü illüstrasyonlara ve minyatür üslubunda hazırlanmış vinyetli sayfa tasarımına yer verilmiştir. Ö. T. Özer ayrıca 2017 yılında Avustralyalı ses-heykeltıraşı ve yazar olan Dr. Nigel Hleyer'in hazırlanmış olduğu The Deluge Ark(ive)

a small atlas of voyages (Nuh'un Gemisi Arşivi) adlı sergisi ve kitabı için minyatür üslubunda on yedi illüstrasyon yapmıştır. Şekil 3.37'de Dr. Nigel Hleyer'in projesi için Ö. T. Özer'in hazırlamış olduğu minyatür üslubunda kitap illüstrasyonlarına yer verilmiştir. Sanatçı ayrıca PTT Çocuk Dergisi için 2017-2018 yılları arasında yapmış olduğu illüstrasyonlarda yine minyatür üslubunu kullanmıştır. Şekil 3.38'de sanatçının PTT Çocuk Dergisi için yapmış olduğu illüstrasyon örnekleri gösterilmiştir.

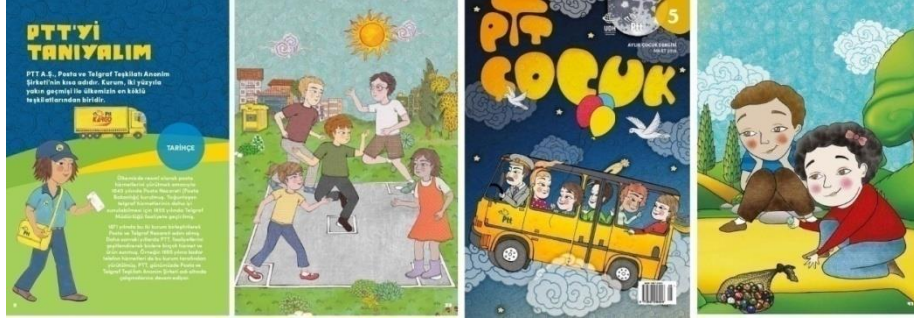

Şekil 3.36 Öykü T. Özer'in resimlediği Güneşin Bahçesinde Binbir Renk kitabından illüstrasyonlar.

(http://orgm.meb.gov.tr/dosyalar/00005/gunesin_bahcesinde_binbir_renk.pdf , s.33, s.43, s.61 ve s.82) Erişim tarihi 29 Mayıs 2021

Şekil 3.37 Öykü T. Özer'in The Deluge Ark(ive) a small atlas of voyages illüstrasyonlarından örnekler. (<https://oykuminyatur.wixsite.com/oykuozer/deluge-ark-ive>) Erişim tarihi 29 Mayıs 2021

Şekil 3.38 Öykü T. Özer'in PTT Çocuk Dergisi illüstrasyonlarından örnekler.

(https://86dc2b6b-e432-4652-b6c3-527bd75cb329.filesusr.com/ugd/4e68d3_470c0021ca164ed28f1c4de4e0ba4784.pdf , s.4),

(https://86dc2b6b-e432-4652-b6c3-527bd75cb329.filesusr.com/ugd/4e68d3_c09432a1bddb47868609f5cf612b3d54.pdf , s.35),

(https://86dc2b6b-e432-4652-b6c3-527bd75cb329.filesusr.com/ugd/4e68d3_e6421bc7f97e44ae8b337a00cfaf3a02.pdf , s.1),

(https://86dc2b6b-e432-4652-b6c3-527bd75cb329.filesusr.com/ugd/4e68d3_e14898dfce4045f1b215e7cd783553e3.pdf , s.43)

Erişim tarihi 29 Mayıs 2021

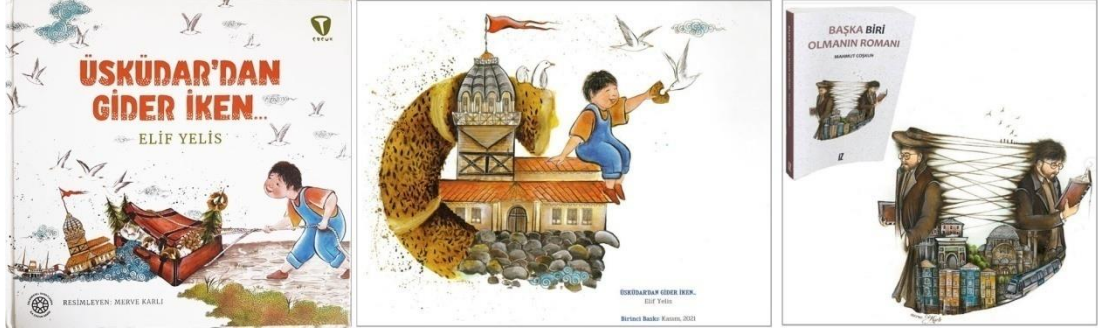
Minyatür üslubunda illüstrasyon yapan sanatçıların sayısı her geçen gün arttığı gözlenmiş, özellikle kitap kapaklarında ve illüstrasyonlarında sanatçıların kendi üsluplarını kattıkları modern minyatür-illüstrasyon yorumlarından oluşan çalışmalar daha sık uygulanır olmuştur. Bu doğrultuda çalışmalar ortaya koyan minyatür sanatçısı Merve Karlı minyatür ile kitap kapakları ve kitap illüstrasyonları yapmıştır. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları'na çocuklar için hazırlamış olduğu Türk İslam Büyükleri Serisi (Şekil 3.39) kitapları bunlardan birkaçıdır. Sanatçı ayrıca Okçuluk Vakfı'nın çıkarmış olduğu Tarihteki Ünlü Kemankeşler (Şekil 3.40) çocuk kitabı serisinin illüstrasyonlarını ve Turkuaz Medya'dan çıkan Üsküdar'dan Gider İken (Şekil 3.41 solda ve ortada) adlı çocuk kitabının illüstrasyonlarını yapmıştır. Ayrıca sanatçı çeşitli kitaplar için kapak illüstrasyonlarını yine minyatür üslubunda yorumlamıştır (Şekil 3.41 sağda).

Şekil 3.39 Merve Karlı'nın Türk İslam Büyükleri serisinden örnek çalışmaları. ([https://www.diyanetvakfiyayin.com.tr/bilime-deger-veren-sultan-1-alaeddin-keykubat-turk-islam-buyukleri-8/m.ali-koseoglu/cocuk-genc/tarih-\(cocuk-genc\)/9786257581547](https://www.diyanetvakfiyayin.com.tr/bilime-deger-veren-sultan-1-alaeddin-keykubat-turk-islam-buyukleri-8/m.ali-koseoglu/cocuk-genc/tarih-(cocuk-genc)/9786257581547)), ([https://www.diyanetvakfiyayin.com.tr/dunyayi-gosteren-kitabin-yazari-katip-celebi-turk-islam-buyukleri-9/rabia-gulcan-kardas/cocuk-genc/tarih-\(cocuk-genc\)/9786257581592](https://www.diyanetvakfiyayin.com.tr/dunyayi-gosteren-kitabin-yazari-katip-celebi-turk-islam-buyukleri-9/rabia-gulcan-kardas/cocuk-genc/tarih-(cocuk-genc)/9786257581592)), ([https://www.diyanetvakfiyayin.com.tr/sairler-sultani-yunus-emre-turk-islam-buyukleri-10/mustafa-ozcelik/cocuk-genc/tarih-\(cocuk-genc\)/9786258023077](https://www.diyanetvakfiyayin.com.tr/sairler-sultani-yunus-emre-turk-islam-buyukleri-10/mustafa-ozcelik/cocuk-genc/tarih-(cocuk-genc)/9786258023077)), Erişim tarihi 25 Nisan 2022

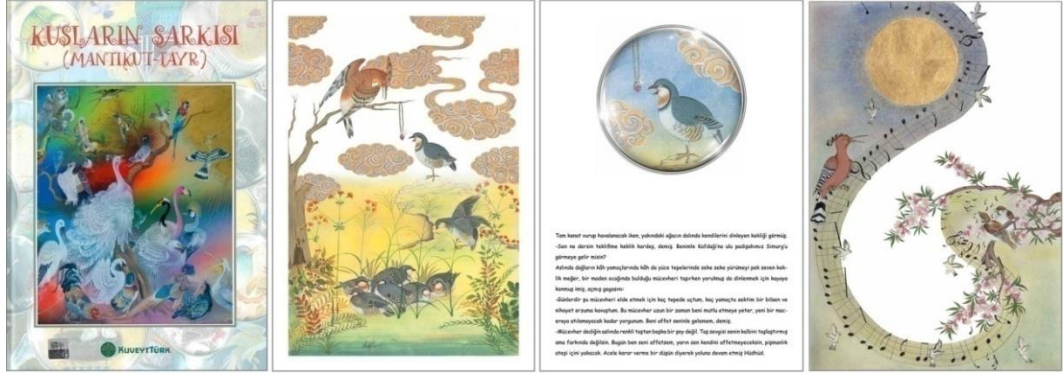

Şekil 3.40 Merve Karlı'nın Ünlü Kemankeşler çocuk kitapları serisi için minyatür üslubunda yapmış olduğu çocuk kitabı çalışmalardan örnekler. (<https://www.kitapyurdu.com/kitap/havandelen-solak-bali--kemankeşler-7/613671.html>), (https://www.kitapyurdu.com/kitap/benli-karagoz---kemankeşler-5/613667.html&filter_name=kemanke%20şler), (https://www.kitapyurdu.com/kitap/bursali-suca--kemankeşler-3/613668.html&filter_name=kemanke%20şler), Erişim tarihi 25 Nisan 2022

Şekil 3.41 Merve Karlı'nın minyatür üslubunda resimlediği çocuk kitabı ve bir roman kapağı illüstrasyonu. (Turkuaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2021, kapak ve s.2) ve (<https://www.instagram.com/p/B8HMf1YFhrH>) Erişim tarihi 25 Nisan 2022

İranlı şair Feridüddin-i Attar'ın yazmış olduğu Mantıku't-Tayr adlı kitap 2017 yılında Kuveyt Türk tarafından yeniden hazırlanmış ve çocuk kitabı olarak yayımlanmıştır. Osmanlı döneminde el yazmalarının defalarca kopyalandığı fabl türündeki bu eser çocuklara uygun dille yeniden yazılarak çocuk kitabı haline getirilmiştir. Kitap için kullanılan illüstrasyonlar minyatür sanatçısı Özcan Özcan ve öğrencilerinin açmış olduğu Mantıku't Tayr-Kuşların Şarkısı adlı sergide yer alan minyatürlerden oluşmuştur. Kitabın sunuş sayfasında çocuklara uygun bir dille yeniden yazılıp minyatürlerle resimlendirilmiş olan bu çalışmada yer alan estetik zenginlik içeren görsellerin çocukların erken yaşta zihinlerinde yer alması amacıyla bu eserin oluşturulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca kültürel öğelerin sanatla harmanlanıp çocuklara uygun bir dille sunulmasının önemi ve birbirine güç veren kültür ile sanatın toplumu yukarı taşıyacağına inandıklarını dile getirmişlerdir (Kuveyt Türk, 2016, s.1). Şekil 3.42'de kitabın kapağı ve iç sayfalarından örnekler gösterilmiştir. 2016 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan bu eser ayrıca dijital kitap olarak bankanın web sitesinde ve sesli kitap olarak Youtube'da yayımlanmıştır.

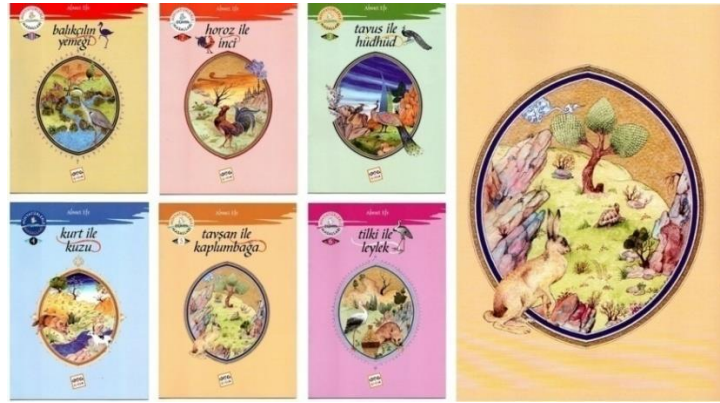
Şekil 3.42 Özcan Özcan ve öğrencilerinin minyatür üslubunda resimledikleri Mantıkut Tayr adlı çocuk kitabının kapağı ve örnek sayfalar. (Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları, 2016, s.24, s.25 ve s.36)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Çocuk Yayınları tarafından çocuklara minyatürü tanıtmak ve sevdirmek amaçlı Levni minyatürlerinden oluşan pop-up kitap hazırlanmıştır. 2015 yılında yayımlanmış olan Minyatür İstanbul adlı pop-up kitapta 18. yüzyıl Osmanlı Lale Devri eğlenceleri üç boyutlu ve hareketli kitap olarak çocuklar için hazırlanarak eski İstanbul eğlence kültürü çocuklara uygun bir dille anlatılmak istenmiştir (Kültür İstanbul, 2022). Tam adı Levni'nin Minyatürleriyle Minyatür İstanbul Cambazlar olan çalışma Uğur Aktaş tarafından yazılmış, Levni'nin III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet şenlikleri için yapmış olduğu Surname minyatürleri hareketlendirilerek kullanılmıştır. Şekil 3.43'de kitabın kapağı ve içinden karşılıklı iki sayfaya yer verilmiştir.

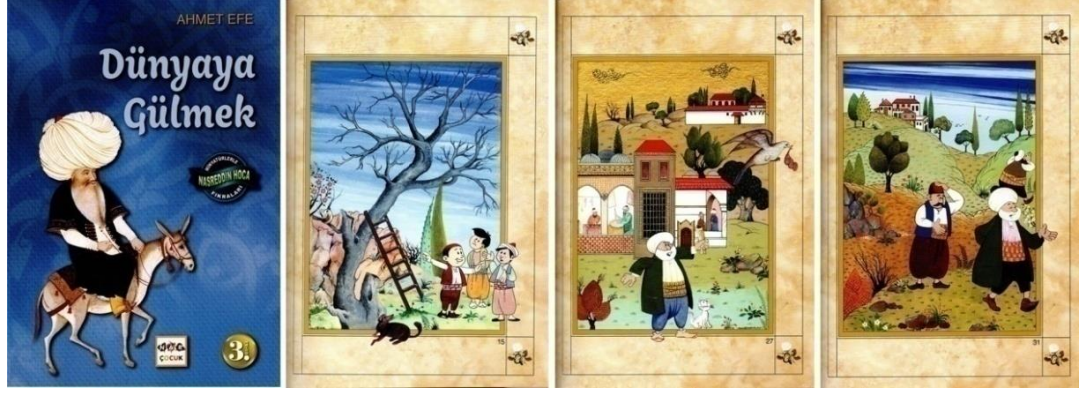

Şekil 3.43 Kültür A.Ş. Çocuk Yayınları tarafından hazırlanan Levni minyatürleriyle oluşturulmuş pop-up çocuk kitabı. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, 2015, kapak ve s.5-6)

Yazar ve minyatür sanatçısı olan Ahmet Efe altı kitaptan oluşan Minyatürlerle Dünya Masalları çocuk serisi kitaplarını minyatür sanatıyla resimlemiştir. Nar Çocuk Yayınları'ndan çıkan seride Kurt ile Kuzu, Tavşan ile Kaplumbağa ve Tilki ile Leylek gibi dünya masallarını yeniden yazıp resimlemiştir. Ahmet Efe kitaplarında yer alan bir metinde bu seriyi hazırlayarak unutulmuş masal anlatma geleneğini tekrar hatırlatmak istediğini ifade etmiştir. Dünya masalları kitap serisinde masalları kısaltarak yazmış, her masal için minyatür üslubunda birer illüstrasyon yapmış ve ayrıca sayfalara konuyla alakalı küçük vinyetler yerleştirmiştir. Şekil 3.44'de altı kitapçıktan oluşan dünya masalları serisinin kapaklarına ve iç sayfalardan bir örnek sayfaya yer verilmiştir. Ahmet Efe ayrıca Dünyaya Gülmek adında Nasreddin Hoca fıkraları kitabını yine çocuklar için hazırlamış, minyatür üslubunda yapmış olduğu illüstrasyonlarda yer verdiği figürleri karikatür üslubunda resimlemiştir. Şekil 3.45'de kitabın kapağı ve içinden üç sayfaya yer verilmiştir.

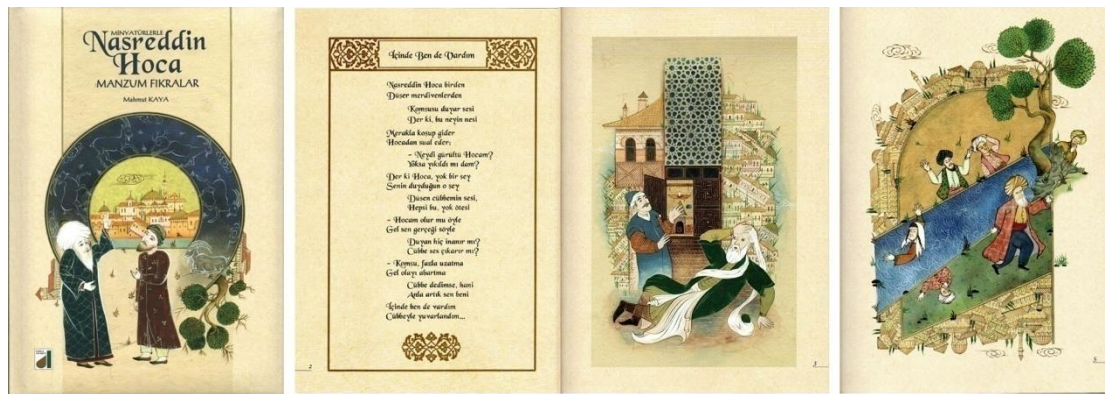

Şekil 3.44 Ahmet Efe'nin Dünya Masalları çocuk kitapları serisi. (Nar Çocuk Yayınları, 2012 baskısı, kapaklar ve 5 nolu kitapçıktan s.14)

Şekil 3.45 Ahmet Efe'nin Dünyaya Gülmek adlı Nasreddin Hoca fıkraları kitabından illüstrasyon örnekleri. (Nar Yayınları, 2018, kapak, s.15, s.27 ve s.31)

Nasreddin Hoca kitabı farklı yayınevlerinden yine minyatür üslubunda resimlenip, çocuklar için yayımlanmıştır. Bunlardan bir diğeri de Mahmut Kaya'nın hazırlamış olduğu şiir formatında yazılmış ve minyatür üslubunda illüstrasyonlar ile resimlendirilmiş olan Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkralar adlı kitap çocuklar için yayımlanmıştır. Kitabın illüstrasyonları için seçilen minyatür üslubunun Nasreddin Hoca'nın yaşadığı Selçuklu dönemi üslubunda olması konusuna özen gösterildiği ve metinleri çerçeveleyen süslemelerin Sulçuklu üslubu tezhiplerden oluşturulduğu özellikle belirtilmiştir. Damla Yayınevi'nden çıkan kitapta bir sayfa şiir formatında fıkra karşı sayfasında da konuya göre minyatür olacak şekilde tasarlanmıştır. Şekil 3.46'da kitabın kapağı ile içinden minyatürlü ve metinli sayfalar gösterilmiştir.

Şekil 3.46 Mahmut Kaya'nın Nasreddin Hoca kitabından örnek sayfalar. (Damla Yayınevi, 2017, kapak ve s.2, s.3, s.5)

Dünyadaki ilk masal olarak kabul edilen 3. yüzyılda Hindistan’da yazılmış olan ve ardından farklı kültürlerde, farklı dillere çevirileri yapıp resimlenmiş olan Kelile ve Dimne masallarından biri olan Balıkçıl ile Yengeç minyatür sanatçısı Özcan Özcan tarafından günümüze uyarlanarak yeniden hazırlanmıştır. Ö. Özcan tarafından minyatür üslubunda resimlenmiş olan kitabın metni yine sanatçı tarafından şiir formatında yazılmıştır. Çalışma tam sayfa minyatürler ve kaligrafi ile yazılmış sayfa tasarımları metinlerin senkronize olduğu minyatürlü sayfalardan oluşturulmuştur. 2021 yılında Maarif Mektepleri Yayınları’ndan çıkan kitapta çift sayfa harita minyatürü ve bir sayfa natürmort çalışmasına da yer verilmiştir. Şekil 3.47’de kitabın kapağı ve içinden tam sayfa minyatür çalışması ile kaligrafik metinlerle uyumlu minyatürlü sayfalardan örnekler gösterilmiştir.

Şekil 3.47 Özcan Özcan’ın Balıkçıl ile Yengeç adlı kitabından örnek sayfalar. (Maarif Mektepleri Yayınları, 2021, kapak ve s.1, s.19, s.24)

Yukarıda örnekleri verilmiş olan minyatür üslubunda illüstrasyonlar yapılarak oluşturulmuş çocuk kitaplarına her geçen gün yenisi ilave olduğu gözlenmiştir. Özellikle çocuk kitapları için minyatür-illüstrasyon yapan sanatçılar çocukların geçmiş kültürleriyle tanışıklığının erken yaşta olması amacı ile bu çalışmalarını hazırladıklarını ifade etmişlerdir. Geleneksel öğelerin yine geleneksel sanatlarla harmanlanmasıyla oluşturulan kitaplar aracılığıyla çocukların geçmiş kültürlerle bağ kurmaları istenmiştir.

3.6 Minyatür Sanatı ile Yapılmış Çocuk Kitabı İllüstrasyonu Analizleri ve Göstergebilimsel Çözümlenmeleri

Bu bölümde Türkiye’de çocuk kitabı illüstrasyonu olarak minyatür sanatının kullanıldığı kitaplardan bazılarının analizi yapılarak, geleneksel minyatür resim tekniği üslubunun çocuk kitapları içinde nasıl kullanıldıkları örneklerle incelenmiştir. Gösterilen örneklerde illüstratörlerin minyatür sanatı tekniğinde resimlemiş oldukları bulut, deniz, ağaç gibi figürleri kendi illüstrasyonlarına göre yorumladıkları, çizimlerinde minyatür sanatının olmazsa olmazı olan nüanslı kontur kullandıkları gözlenmiştir. Bu doğrultuda açıklamalarında minyatür tekniğini kullandığını ifade eden çocuk kitaplarında yer alan illüstrasyon formları minyatür sanatı ile yapılmış güncel ve eski dönem çalışmalardaki formlar ile karşılaştırılmışlardır. Ayrıca her kitap illüstrasyonu ile minyatür sanatı karşılaştırma çalışmasının ardından geleneksel üslupta kullanılmış olan görsellerin göstergebilimsel çözümlenmeleri Charles Sanders Peirce ve Roland Barthes’in kuramları referans alınarak yapılmıştır.

Kitap adı: Üsküdar’dan Gider İken

Yazarı: Elif Yelis

İllüstratörü: Merve Karlı

Yayınevi ve Yayımlanma Yılı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., 2021

Kalın karton ciltli kapaklı olarak hazırlanmış kitap 27,5cm x 25,5cm ölçüsünde üretilmiş, illüstrasyonları suluboya tekniği ile yapılmıştır (Şekil 3.48). Kitabın kapak cilt yan kağıdı olarak minyatürlü el yazması kitaplarda olduğu gibi (Alparslan, 2013, s:369-370) ebru tekniği ile hazırlanmış kağıdın cilt kağıdı gibi kullanılmış olduğu görülmüştür (Şekil 3.49 solda). Ebrulu görselin sol alt köşesine sanatçısı ve tekniği yazılarak okuyucu bilgilendirilmiştir. Şekil 3.49 sağda 16. yüzyıla ait yazma eser cildinde kullanılan ebrulu yan kağıt uygulaması örnek olarak gösterilmiştir.

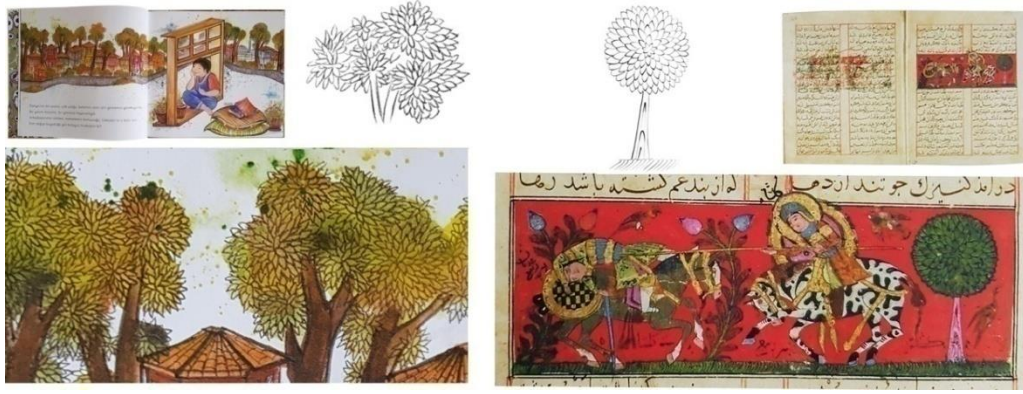

Şekil 3.48 Üsküdar'dan Gider İken kitabının ön kapağı.

Şekil 3.49 Üsküdar'dan Gider İken kitabının cilt sayfası ile yazma eser cilt sayfası karşılaştırması. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/186486>) Erişim tarihi 25 Şubat 2022

Şekil 3.50'de solda yer alan örnekte olduğu gibi Üsküdar'dan Gider İken kitabında resmedilen ağaç görselleri minyatür resim üslubundaki ağaç görselleri esas alınarak yapılmışlardır. Bu çalışmadaki ağaç görsellerine benzer ağaç örnekleri amaçlı aynı görselde sağda 13. yüzyıla ait Varka ve Gülşah adlı yazma eserde yer alan minyatür üslubu bir ağaç görseli örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.50 Üsküdar'dan Gider İken kitabındaki ağaç formu ile minyatür yazma eser ağaç formu karşılaştırması.(Kızılırmak, 2021, s.121)

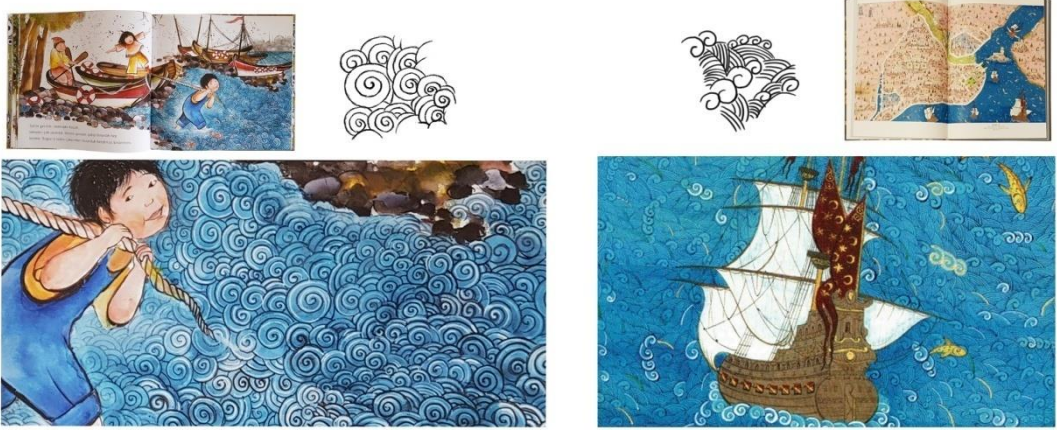
Üsküdar'dan Gider İken kitabında yer alan bina illüstrasyonları birbirini kapatmayacak şekilde dizilişleri ve çatı formları, minyatür üslubuna göre stilize edilerek yapılmıştır. Şekil 3.51 solda çocuk kitabında yer alan evler ve aynı görselde sağda 16. yüzyıl minyatür sanatçısı Matrakçı Nasuh'un yapmış olduğu bir minyatür çalışmasında yer alan bina görselleri ile karşılaştırılmıştır. Binaların yerleşim düzenleri ve çatı formlarının aynı üslupta oldukları görülmüştür.

Şekil 3.51 Solda Üsküdar'dan Gider İken kitabındaki ev formları ile minyatür üslubu ev karşılaştırması. (And, 2021, s.141)

Üsküdar'dan Gider İken adlı kitapta resimlenen deniz dalgalarını ifade eden desen yine minyatür sanatında deniz dalgalarını/denizi ifade eden üslupla yapılmıştır. Şekil 3.52 solda çocuk kitabında kitapta yer alan deniz görseline yer verilmiştir. Bu görseldeki deniz dalgaları ile örtüşen örnek minyatür çalışması olarak minyatür

sanatçıları Taner Alakuş ve Yadigar Gözeci tarafından yapılmış olan İstanbul 2003 adlı minyatür çalışmasına aynı görselde sağda gösterilmiştir.

Şekil 3.52 Üsküdar'dan Gider İken kitabındaki deniz formu ile minyatür üslubu deniz formu karşılaştırması. (Alakuş, 2013, s.50-51)

Üsküdar'dan Gider İken adlı çocuk kitabı illüstrasyonlarındaki bulut desenleri, minyatür sanatının kıvrımlı stilize üslubunda resmedilmişlerdir. Şekil 3.53'de solda güncel kitaptan örnek bulutlara yer verilmiştir. Aynı görselde sağda klasik minyatür bulut örneği olarak 1558 yılına ait Osmanname adlı eserde Arifi'nin yapmış olduğu I. Osman'ın Şeyh Edebalı ile Görüşmesi adlı minyatürde yer alan bulutlar örnek olarak gösterilmiştir.

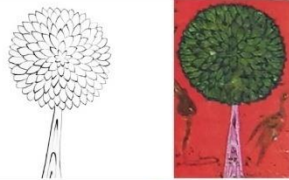

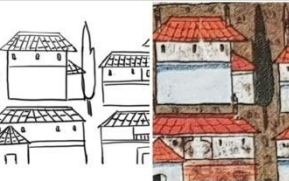
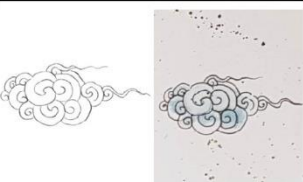
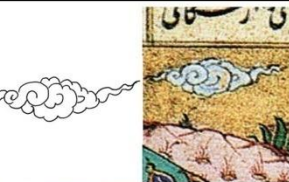

Şekil 3.53 Üsküdar'dan Gider İken'de yer alan bulut formları ile yazma eser formları karşılaştırması, (Bağcı vd. 2012, s.99)

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi modern illüstrasyon üslubunda resimlendirilmiş olan Üsküdar'dan Gider İken adlı çocuk kitabı illüstrasyonları minyatür üslubunun kendine has kompozisyon ve stilize figürleri yorumlanarak yapılmışlardır. Ayrıca kitabın en arka sayfasında Minyatür Sanatı başlıklı bir bölüm oluşturulup burada minyatür kısaca anlatılmış, Üsküdar'dan Gider İken adlı çocuk kitabının illüstrasyonlarının minyatür tekniği üslubunda çalışıldığı ifade edilmiştir. Minyatür sanatının kendine has bulut, ağaç, mimari ve deniz formlarına uyulduğu, sayfa kompozisyonlarında minyatür sanatının oranı, figür yerleştirme hiyerarşisi gibi teknik detaylara dikkat edildiği kitapta özellikle belirtilmiştir. Ayrıca kitabın minyatür sanatı üslubunda yapılmış illüstrasyonlarında okuyucu kitlesi çocuklara uygunluğuna özen gösterilmiş olduğu belirtilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 3.1'de Üsküdar'dan Gider İken adlı kitap illüstrasyonları ile minyatür sanatıyla yapılmış olan eserlerde yer alan görsellerin karşılatırmaları topluca bir arada gösterilmişlerdir. Tablo 3.2 ve Tablo 3.3'de kitapta resmedilmiş olan illüstrasyonlardaki geleneksel üslubun göstergebilim çözümlenmeleri gösterilmiştir.

Bu çalışmada yer alan tüm göstergebilim çözümlenmeleri Charles Sanders Peirce ve Roland Barthes'in kuramları doğrultusunda yapılmıştır.

Tablo 3.1 Üsküdar'dan Gider İken adlı çocuk kitabı illüstrasyonları ile geleneksel minyatürler ve yazma eser kapak cilt kağıdı karşılaştırma tablosu.

	“ÜSKÜDAR’DAN GİDER İKEN” İLLÜSTRASYONLARI ve CİLT KAĞIDI	MİNYATÜR RESİMLERİ ve YAZMA ESER CİLDİ
AĞAÇ FORMLARI		
DENİZ FORMLARI		
YAPI FORMLARI		
BULUT FORMLARI		
EBRULU KAPAK CİLT KAĞIDI		

Tablo 3.2 Üsküdar'dan Gider İken adlı çocuk kitabı illüstrasyonlarında düz anlam görsel çözümleme tablosu.

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Minyatür üslubu bitki formu	Tek tek çizilmiş ağaç yaprak formları
Minyatür üslubu deniz/nehir/ göl formu	Kıvrımlı deniz dalgaları
Minyatür üslubu yapı formu	Yan yana dizili evler
Minyatür üslubu bulut formu	Helezonik kıvrımlı bulutlar
Minyatür üslubu kitap cildi	Kitap kapak içi ve karşısında ebru baskısı

Tablo 3.3 Üsküdar'dan Gider İken adlı çocuk kitabı illüstrasyonlarında yan anlam görsel çözümleme tablosu.

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Ağaç formları	Minyatür üslubunun kendine has ağaç formlarından birinin uygulanması
Deniz formları	Minyatür üslubunun helezonik kıvrımlı dalgalarının çizilmesi
Yapı formları	Minyatür üslubunun birbirini kapatmadan dizilen evleri ve çatı formunun kullanılması
Bulut formları	Minyatür üslubunun helezonik kıvrımlı bulutlarının kullanılması
Kitap cildi ebrusu	Minyatürlü yazma eserlerde kullanılan cilt kağıdı kullanımına ithaf

Kitap adı: Mesnevi Hikayeleri

Yazarı/uyarlayan: Fatih Durmuş

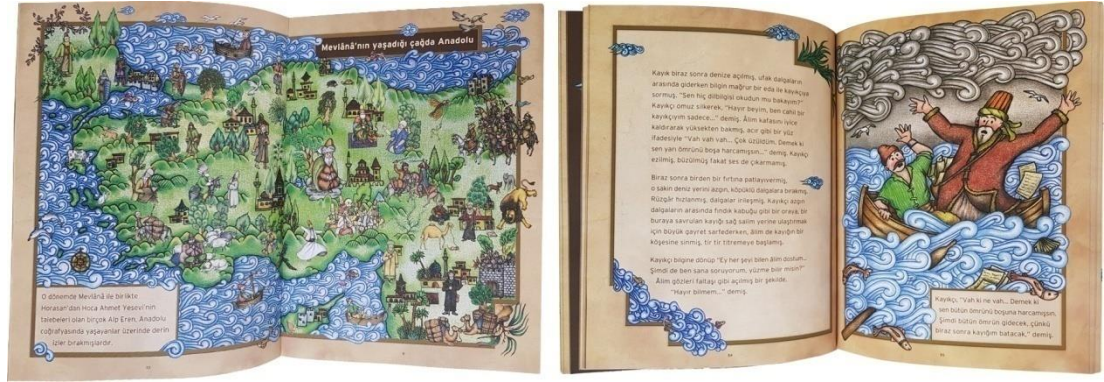
İllüstratörü: Fatih Durmuş

Yayınevi ve Yayınlanma Yılı: Pan Yayıncılık, 2020

Normal karton kapak (Şekil 3.54 solda) ile 19,5cm x 25cm ölçüsünde hazırlanmış olan kitabın illüstrasyonları renkli kuru kalem tekniği ile yapılmıştır. 13. yüzyılda yaşamış olan şair, alim ve sufi olan Mevlana'ya ait yirmi sekiz hikayenin çocuklara uygun bir dille kısaca yeniden yazılmasıyla oluşmuş olan kitabın ilk sayfalarında Mevlana tanıtılmış (Şekil 3.54 sağda) ve Mevlana döneminde Anadolu'yu gösteren çift sayfa illüstrasyon (Şekil 3.55 solda) yapılmıştır. Metinler ve illüstrasyonlar yazma eser minyatürlerde olduğu gibi çerçeve içlerine alınarak sayfa tasarımları yapılmış (Şekil 3.55 sağda) böylece yazma eserlerin genel sayfa düzenine uyulmaya dikkat edilmiştir. Ayrıca sayfa kenarlarında minyatür üslubunda vinyetler kullanılmıştır.

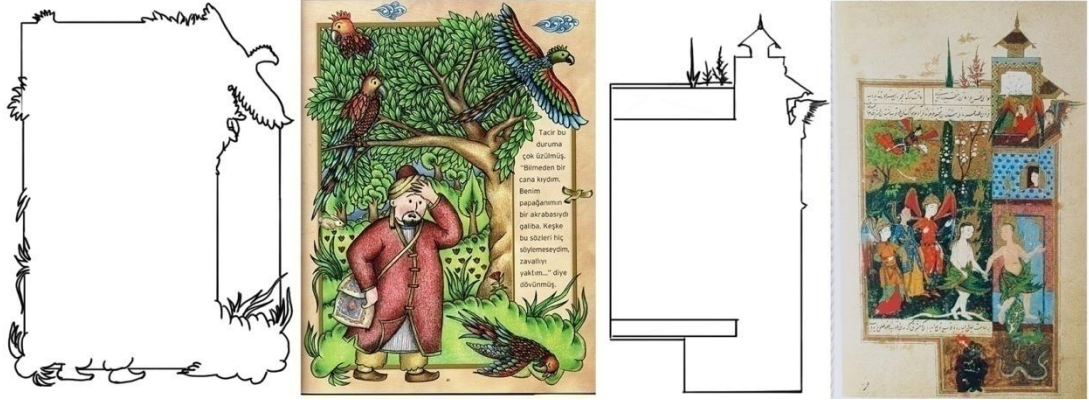

Şekil 3.54 Mesnevi Hikayeleri kitabının kapağı ve Mevlana'ya dair bölüm.

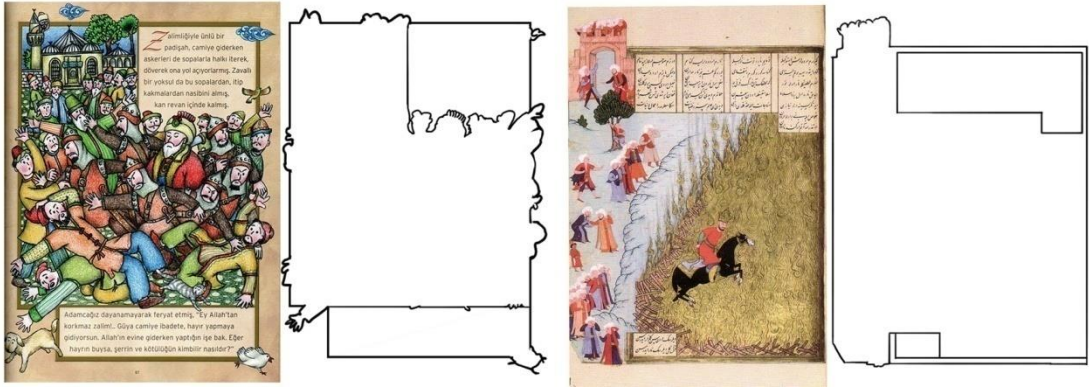

Şekil 3.55 Mesnevi Hikayeleri kitabında yer alan Anadolu haritası ve metin ile illüstrasyon etrafına uygulanan çerçeve örneği.

Kitabın sayfa tasarımlarında minyatürlü yazma eserlerin minyatür ve metin yerleştirme kompozisyonu göz önüne alınarak tasarlanmıştır. Şekil 3.56'da solda Mesnevi Hikayeleri kitabından örneklenen sayfa tasarımında olduğu gibi illüstrasyon kompozisyonu etrafına çekilen çerçevelerin dışına taşan figürler ile aynı görselde sağda yer alan Fuzuli'nin Hadikatu's-Su'ada adlı eseri için 16. yüzyılda yapılmış minyatürlü el yazmanın sayfa tasarımında sağ üstte çerçeve dışına taşan figürler ve kompozisyon karşılaştırılmıştır. Ayrıca yazı alanları her iki çalışmada da çerçevesiz ve parçalar halinde kullanılmıştır. Şekil 3.57'de sağda gösterilen Şerif'e ait Tercüme-i Şahname'nin 17. yüzyıl el yazmasında sol üstte çerçeve dışına taşan figürler ve aynı görselde solda gösterilen Mesnevi Hikayeleri'nde çerçeve dışına taşmış figürler ile her iki çalışmada da görülen parçalanmış ve çerçevesiz yazı alanlarıyla yapılmış kompozisyon örneklerinin örtüştüğü gözlenmiştir.

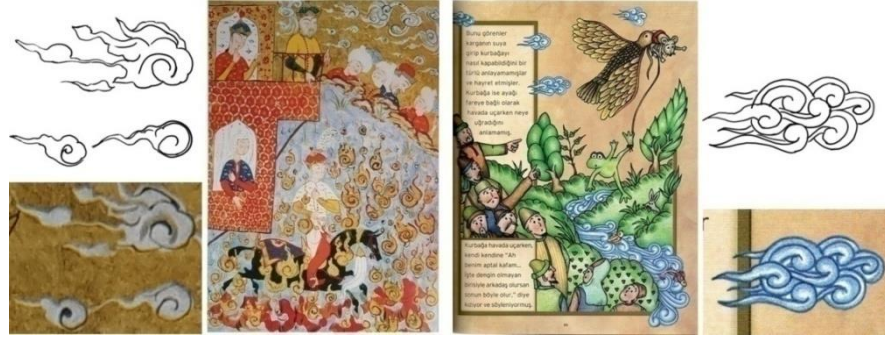

Şekil 3.56 Mesnevi Hikayeleri ile yazma eser figür ve çerçeve karşılaştırması. (And, 2020a, s.95)

Şekil 3.57 Mesnevi Hikayeleri ile yazma eser sayfa düzeni karşılaştırması (Bağcı vd. 2012, s.217)

Mesnevi Hikayeleri'nde kullanılan stilize bulutlar ile deniz formları klasik minyatür üslubunda kullanılan bulut formlarının ve denizi ifade eden kıvrımlı çizgilerden oluşan helezonik şekillerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Şekil 3.58 solda Firdevsi'nin Şehnamesi için 16. yüzyılda yapılmış minyatür örneğinde yer alan bulutlar ile aynı görselde sağda Fatih Durmuş'un Mesnevi Hikayeleri için yapmış olduğu bulutlarla örtüşmektedir. Şekil 3.59 solda 15. yüzyılda resmedilmiş Musa Abdi'nin Camasname adlı mesnevisinde Şahmaran'ın sudan çıkış sahnesinin kıvrımlı dalgalı denizi ile aynı görselde sağda Mesnevi Hikayeleri'nin denizinin birbiriyle örtüşen dalgaları gösterilmiştir.

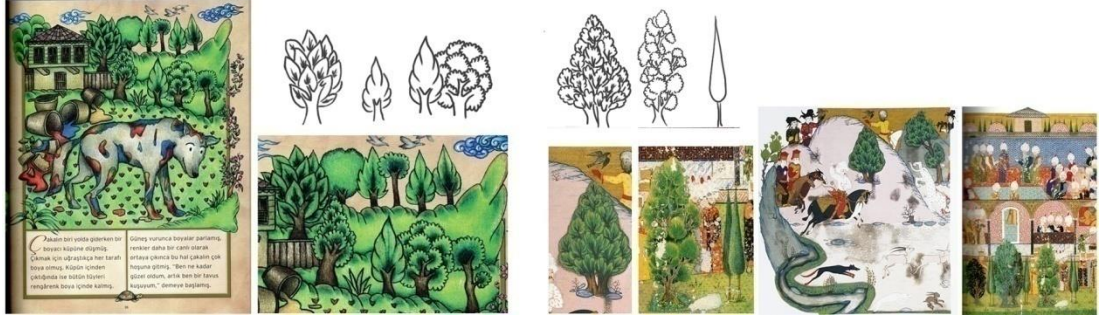

Şekil 3.58 Solda 16. yy el yazması minyatüründe kullanılan stilize bulut, sağda Mesnevi Hikayeleri'nde kullanılmış olan stilize bulut illüstrasyonu örnekleri. (And, 2020a, s.334)

Şekil 3.59 Solda denizi, nehiri ve gölü ifade eden kıvrımlı çizimlere örnek 15.yy'dan bir minyatür ve sağda Mesnevi Hikayelerinde yer alan deniz görseli. (And, 2021, s.54)

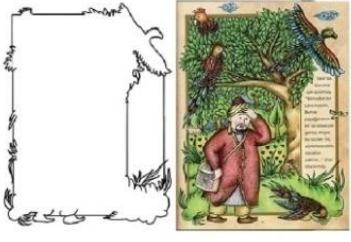
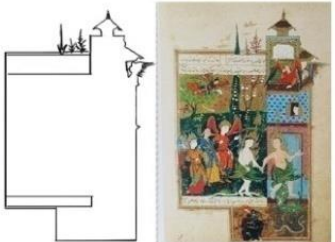
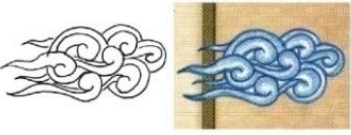

Mesnevi Hikayeleri kitabında yer alan ağaç ve bitki illüstrasyonları minyatür üslubunda kullanılan ağaç formları dikkate alınarak yapılmışlardır (Şekil 3.60 solda). Şekil 3.60 sağda Nakkaş Osman'ın 16. yüzyılda yapmış olduğu Hünername ve Süleymanname adlı eserlerinde yer alan ağaç minyatürleri örnek amaçlı gösterilmişlerdir.

Şekil 3.60 Solda Mesnevi Hikayeleri'nden ağaç örnekleri, sağda 16. yy minyatürlerinden ağaç örnekleri. (And, 2021, s.231 ve s.295)

Yukarıda gösterilen örneklerde olduğu gibi illüstratör Fatih Durmuş, hazırladığı çocuk kitaplarında özellikle minyatür üslubunu kullandığını böylece çocuklara ve gençlere geleneksel çizim üslubunu tanıtarak sevdirmek istediğini ifade etmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 3.4'de Mesnevi Hikayeleri kitabı illüstrasyonları ile yazma eserlerde yer alan minyatür formları karşılaştırmaları bir arada gösterilmiştir. Tablo 3.5 ve Tablo 3.6'da ise eserde yer alan geleneksel desenlerin görsel çözümlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.4 Mesnevi Hikayeleri kitabında yer alan illüstrasyonlar ile yazma eserlerde yer alan minyatür formları karşılaştırma tablosu.

	“MESNEVİ HİKAYELERİ” İLLÜSTRASYONLARI	YAZMA ESER MİNYATÜRLERİ
KOMPOZİSYON		
BULUT FORMLARI		
DENİZ / NEHİR FORMLARI		
AĞAÇ FORMLARI		

Tablo 3.5 Mesnevi Hikayeleri kitabında yer alan illüstrasyonların düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Minyatür üslubu kompozisyon	Sayfa kenar çerçevesi, yazı alanı ve çerçeve dışına taşan kompozisyon
Minyatür üslubu bulut formu	Kıvrımlı, kuyruklu bulut
Minyatür üslubu deniz/nehir/ göl formu	Helezonik kıvrımlı dalgalar
Minyatür üslubu ağaç formu	Farklı ağaçların geleneksel üslupta resmedilmesi

Tablo 3.6 Mesnevi Hikayeleri kitabında yer alan illüstrasyonların yan anlam görsel çözümlene tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Kompozisyon	Minyatür üslubunda yapılan çalışmayı çerçeveleme ve çerçeve dışına taşan görsel ile yazı alanının kompozisyona dahil edilmesi
Bulut formları	Minyatür üslubunun helezonik kıvrımlı ve kuyruklu bulutlarının kullanılması
Deniz/nehir/ göl formları	Minyatür üslubunun kıvrımlı dalgalarla oluşturulan deniz/göl/nehir formunun kullanımı
Ağaç formları	Minyatür üslubunun kendine has farklı ağaç formlarından bazılarının kullanımı

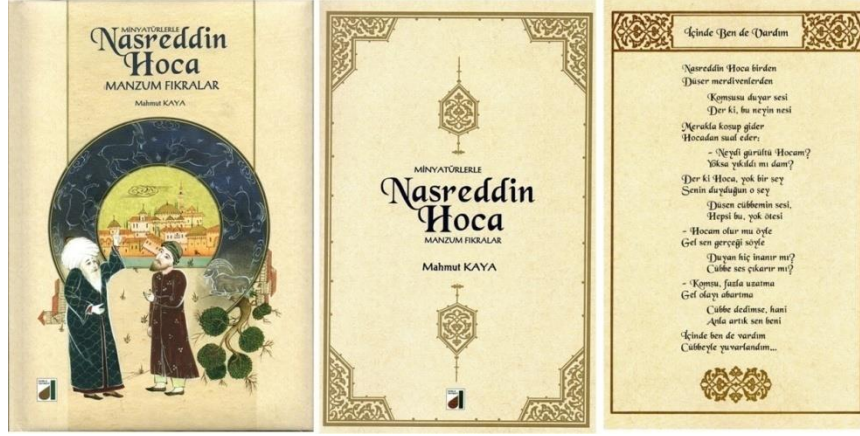
Kitap adı: Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkralar

Yazarı/uyarlayan: Mahmut Kaya

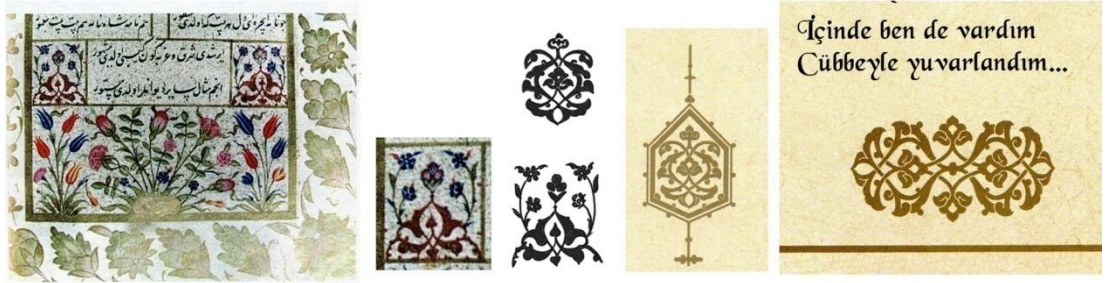
İllüstratörü: Ayşe Zehra Sayın, Derya Arıkan, Ersan Perçem, Esmâ Erarslan, Halime Güler Yağcı, Şennur Atalay Varol, Şükran Şavlı, Yasin Urhan, Yurdağül Büyükdikmen

Yayınevi ve Yayınlanma Yılı: Damla Yayınevi, 2017

Prof. Dr. Mahmut Kaya'nın uyarlayarak yeniden yazmış olduğu Nasreddin Hoca adlı kitapta dokuz sanatçının minyatür üslubunda yaptığı illüstrasyonlara yer verilmiştir. Kitabın girişine kitapta kullanılan miyatürler ile süslemelerin Nasreddin Hoca'nın yaşamış olduğu Selçuklu döneminin kitap sanatları üslubu göz önüne alınarak hazırlandığı özellikle belirtilmiştir. 17cm x 24cm ölçüsünde hazırlanmış kitap kapağında yumuşak cilt kullanılmıştır (Şekil 3.61 solda). Kitabın giriş sayfası ve metinlerin etrafında süsleme ile çerçeveler kullanılmıştır (Şekil 3.61 ortada ve sağda). Divan-ı Muhibbi adlı 16. yüzyıl yazma eserde yer alan süsleme örneği ile sağda Nasreddin Hoca kitabındaki süslemeler eşleştirilmiştir (Şekil 3.62).

Şekil 3.61 Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkralar kitabının kapağı ve metinler etrafında kullanılan süsleme örnekleri.

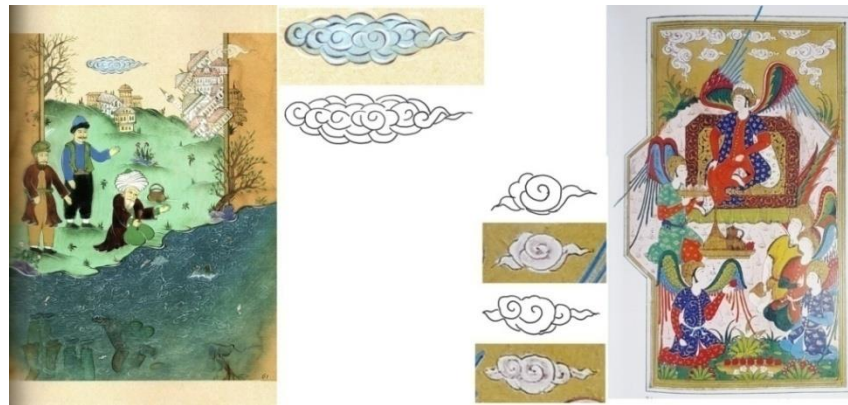
Şekil 3.62 Nasreddin Hoca kitabında kullanılan süsleme örnekleri ile 16.yy yazma eserde yer alan süsleme örneğinin karşılaştırılması. (Biol, 2011, s. 91)

Kitapta yer alan minyatürlerde Selçuklu motifleri kullanılarak Nasreddin Hoca'nın yaşadığı döneme gönderme yapılmıştır. Şekil 3.63'de kitapta yer alan Selçuklu motifi ile İnci A. Biol'un Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı adlı kitabından yer alan örnek motifler eşleştirilmiştir. Görselde solda Nasreddin Hoca kitabında yer alan minyatür-illüstrasyonlardan biri, aynı görselde sağda Türk Tezyini Sanatlarında Desen kitabında yer alan benzer desen sayfası gösterilmiştir.

Şekil 3.63 Nasreddin Hoca kitabında kullanılan Selçuklu motifi ile İnci A. Birol'un Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı kitabında yer alan örnek motif karşılaştırması. (Birol, 2011, s. 125)

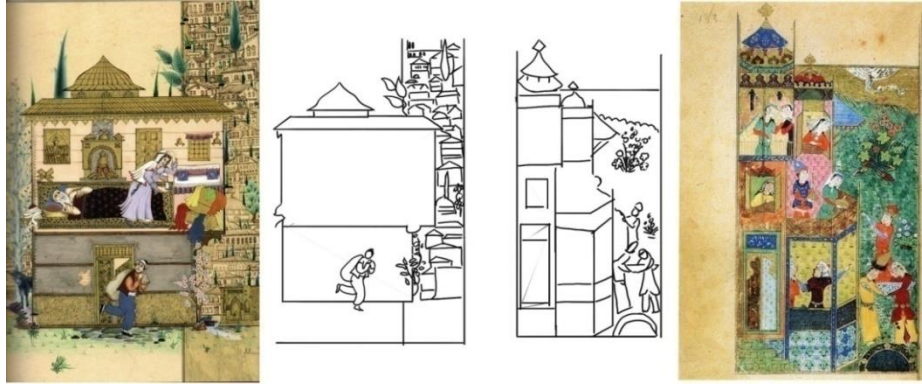
Nasreddin Hoca kitabında yer alan minyatür-illüstrasyonlarda sanatın kendine has üslubu olan kıvrık bulutlar kullanılmış olduğu gözlenmiştir. 15. yüzyıl el yazma eseri olan Nefehatü'l-üns'de yer alan tahta oturmuş melek arkasında resmedilmiş bulut formları karşılaştırılmıştır. Şekil 3.64 solda yer alan masal kitabında resmedilmiş olan bulut formları ile aynı görselde sağda yer alan 15. yüzyıl Nefehatü'l-üns minyatüründe yer alan bulutların eşleştiği gözlenmiştir.

Şekil 3.64 Solda Nasreddin Hoca kitabındaki bulutlar ile sağda 15.yy yazma eserde yer alan minyatürlerdeki bulut formlarını karşılaştırma örneği. (And, 2020a, s.287)

Minyatür sanatı üslubunda binalara tam karşıdan bakılmış, aynı anda hem dış cephesi hem de bina içinin görülebildiği kompozisyonlar yapılmıştır. Nasreddin Hoca kitabında yer alan minyatür-illüstrasyonlarda da aynı üslup çalışmaya yer

verilerek güncel çalışmada eski dönem minyatürlerin üslubu uygulanmıştır. Şekil 3.65’de solda Nasreddin Hoca kitabında yer alan bir sayfa ile aynı görselde sağda 16. yüzyılda hazırlanmış olan Hamdi’nin Yusuf u Züleyha adlı yazma eserinden benzer üslupta minyatür kompozisyon örneği benzerlik amaçlı gösterilmiştir.

Şekil 3.65 Solda Nasreddin Hoca kitabında bina içi ve dış mekan kompozisyon örneği ile sağda 16. yy yazma eserde aynı üslupta yapılmış kompozisyon örneği karşılaştırılması. (Bağcı vd. 2012, s.64

Nasreddin Hoca kitabında yer alan minyatür-illüstrasyonlarda nehir, deniz gibi su bölgeleri yine minyatür sanatının helezonik daireleri ve bunları birbirine bağlayan çizgilerle dalgalar ya da akıntılar oluşturulmuştur. Şekil 3.66’da solda Nasreddin Hoca kitabında yapılmış olan stilize nehir akıntısı formu ile balık illüstrasyonu ve aynı görselde sağda minyatür sanatçısı Taner Alakuş’un Kalyon isimli minyatür çalışmasında yer alan deniz dalgaları ve denizde balık figürü benzerlikleri gösterilmiştir.

Şekil 3.66 Solda Nasreddin Hoca kitabından nehir ve balık stilizasyonu, sağda minyatür sanatçısı Taner Alakuş minyatüründe deniz ve balık çalışmaları karşılaştırılması. (Alakuş, 2013, s.103)

Minyatür sanatında kendine has stilize edilmiş farklı ağaç formları oluşturulmuştur. Nasreddin Hoca kitabında yer alan ağaç formlarından biri (Şekil 3.67 solda) 17. yüzyıl Osmanlı dönemi Falname kitabında yer alan minyatür (Şekil 3.67 sağda) örneği ile karşılaştırılmıştır. Kıvrık gövdeli ağaç dalları üzerinde top yeşillik ve içinde minik minik yapraklardan oluşan form, minyatür ağaç üsluplarından biri olarak yüzyıllardır çizilmeye devam edildiği görülmüştür.

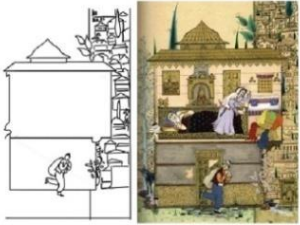
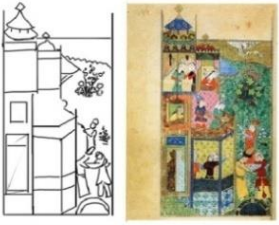

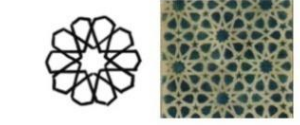

Şekil 3.67 Solda Nasreddin Hoca kitabından ağaç formu ile sağda 17.yy Osmanlı minyatürü ağaç formu karşılaştırılması. (And, 2020a, s.171)

Yukarıdaki eşleştirme örneklerinde görüldüğü üzere Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkralar adlı kitapta yer alan illüstrasyonlar kitapta da belirtildiği gibi minyatür üslubunda yapılmışlardır. Minyatür üslubunun stilize formları konuya ve

sanatçıların yorumuna göre değişkenlik göstermiş olsalar da üslubun temel özellikleri korunmuş olduğu görülmüştür. Aşağıdaki Tablo 3.7’de Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkralar adlı kitapta yer alan illüstrasyon formları ile geleneksel kitap sanatları formları karşılaştırılması topluca gösterilmiştir. Tablo 3.8 ve Tablo 3.9’da eserde yer alan geleneksel desenlerin görsel çözümlmelerine yer verilmiştir.

Tablo 3.7 Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkraları kitabı illüstrasyonlarının geleneksel kitap sanatları formları ile karşılaştırma tablosu

	“MİNYATÜRLERLE NASREDDİN HOCA MANZUM FIKRALAR” İLLÜSTRASYONLARI	MİNYATÜR RESİMLERİ ve TEZHİP DESENLERİ
KOMPOZİSYON		
BULUT FORMLARI		
DENİZ / NEHİR FORMLARI		
AĞAÇ FORMLARI		
GENEKSEL GEOMETRİK FORMLAR		
GENEKSEL SÜSLEME FORMLARI		

Tablo 3.8 Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkraları kitabı illüstrasyonlarının düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Minyatür üslubu kompozisyon	Aynı anda iç ve dış mekanı görülen yapı
Minyatür üslubu bulut formu	Kıvrımlı bulutlar
Minyatür üslubu deniz/nehir/ göl formu	Kıvrımlı ve çizgilerle birbirine bağlanan dalgalar
Minyatür üslubu ağaç formu	Ağacın dalgalanan gövdesi ve yeşil zemin üzerine çizilmiş tek tek yapraklar
Geleneksel geometrik formlar	Sayfa kompozisyonunda kullanılan geometrik desen
Geleneksel süsleme formları	Sayfa kenarlarında kullanılan süsleme motifleri

Tablo 3.9 Minyatürlerle Nasreddin Hoca Manzum Fıkraları kitabında yer alan illüstrasyonların yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Kompozisyon	Minyatür üslubunda görülen bir mekanın içinin ve dışının aynı anda görülmesi
Bulut formları	Minyatür üslubunun kıvrımlı bulutlarının kullanılması
Deniz/nehir/ göl formları	Minyatür üslubunun kıvrımlı ve birbirine çizgilerle bağlanan dalgalarının deniz/göl/nehir formu olarak kullanılması
Ağaç formları	Minyatür üslubunun kendine has farklı ağaç formlarından birinin kullanımı
Geometrik formlar	Selçuklu dönemi geometrik desenlerin minyatürlerde kullanılması
Süsleme formları	Sayfa çerçevesi ve başlık metin çerçevesi için kullanılan süslemelerin Selçuklu dönemi desenlerden seçilmiş olması

Kitap adı: Minyatürlerle Dünya Masalları (6 farklı kitapçıktan oluşan çocuk kitabı)

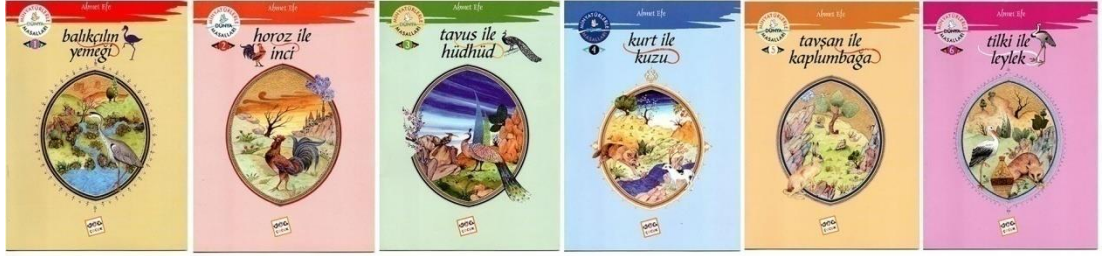
Yazarı/uyarlayan: Ahmet Efe

İllüstratörü: Ahmet Efe

Yayınevi ve Yayımlanma Yılı: Nar Çocuk Yayınları, 2012

Seri kitap olarak hazırlanmış olan Minyatürlerle Dünya Masalları adlı çalışmada yer alan altı farklı isimden oluşan kitapların her birinde minyatürler ile

illüstrasyonları yapılmış dört hikayeye yer verilmiştir. Kitapların isimlerinin bu dört hikayelerden biri seçilerek konulmuş olduğu gözlenmiştir. 16,5cm x 23cm ölçüsünde hazırlanmış olan seride her hikaye için bir minyatür bir de vinyet kullanılmıştır. Balıkçılın Yemeği, Horoz ile İnci, Tavus ile Hüdüh, Kurt ile Kuzu, Tavşan ile Kaplumbağa ve Tilki ile Lylek başlıklarından oluşan altı hikayeye ait kapaklara Şekil 3.68’de yer verilmiştir.

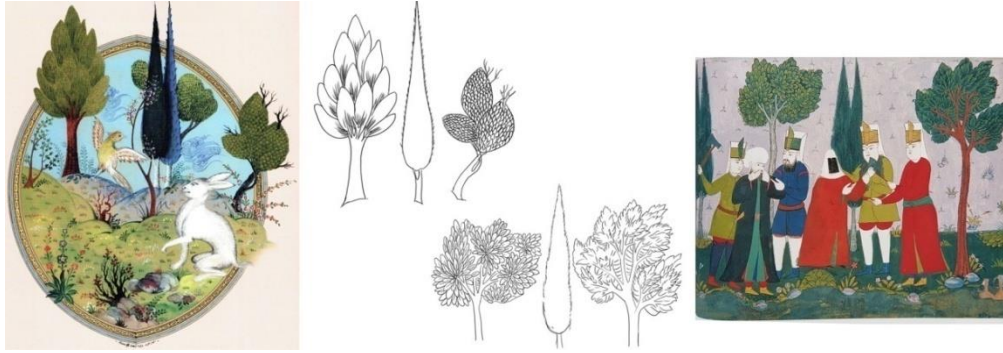
Şekil 3.68 Altı kitapçıktan oluşan minyatür üslubunda illüstrasyonları yapılmış Dünya Masalları çocuk kitaplarının kapakları.

Masalların tekrar hatırlanıp okunması için hazırlanmış olduğu ifade edilen mini masal serisinde Batı’dan Ezop, Doğu’dan Beydeba masallarından örnekler gibi dünyada ünlenmiş masallar çocuklara uygun bir dille ve kısaltılarak yeniden yazılmış, illüstrasyonları minyatür üslubunda yapılmıştır. Minyatür üslubunda denizi, nehri ve gölü ifade eden stilize formun bu kitapta da uygulanmış olduğu gözlenmiştir. Şekil 3.69’da solda Balıkçılın Yemeği başlıklı masalın illüstrasyonunda yer alan nehir formu ile aynı görselde sağda minyatür sanatçısı Taner Alakuş’un yapmış olduğu Balıklı adındaki minyatür çalışmasındaki deniz/göl/nehir formunun benzerlikleri gösterilmiştir.

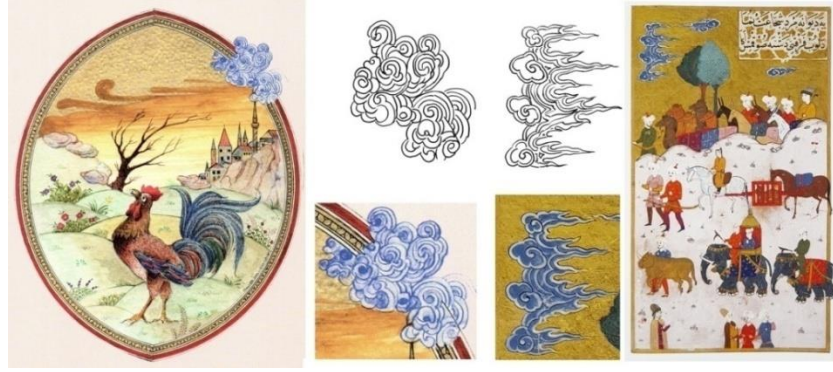
Şekil 3.69 Solda Dünya Masallarındaki nehir formu ile sağda Taner Alakuş minyatüründe yer alan deniz/göl/nehir formunun karşılaştırılması. (Alakuş, 2013, s.92)

Dünya masalları serisinde yer alan farklı ağaç formları 17. yüzyılda yapılmış olan I. Ahmed Albümü'nde yer alan minyatürlerden birinin ağaç formları ile karşılaştırılmış ve benzer üslubun kullanılmış olduğu görülmüştür. Şekil 3.70 solda Tavşanın Sürgünü başlıklı masalda yer alan ağaç formları ve aynı görselde sağda I. Ahmed Albümü'nden benzer ağaç formları gösterilmiştir.

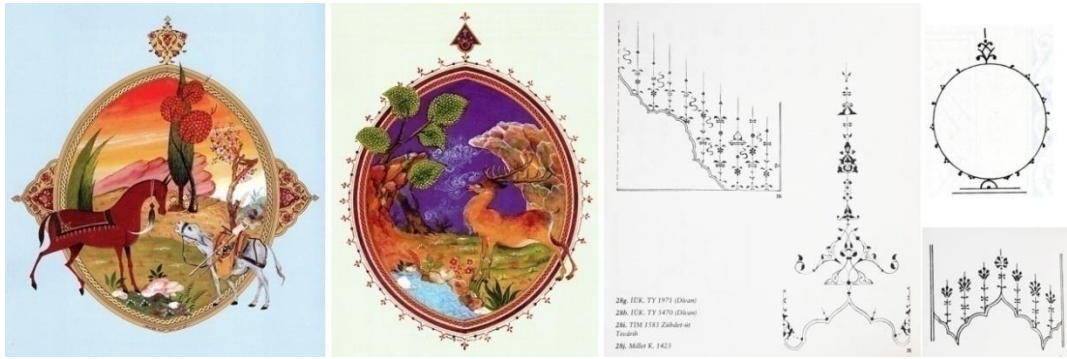
Şekil 3.70 Solda Dünya Masallarındaki ağaç formları ile sağda 17.yy Osmanlı minyatürü ağaç formları karşılaştırması. (And, 2021, s.469)

Dünya Masalları serisinde yer alan bulutlar minyatür üslubunun birbirine girmiş kıvrık stilize formlarından oluşmuştur (Şekil 3.71 solda). Sultan II. Osman için şehnameci Nadiri'nin yazdığı ve nakkaş Ahmed Nakşi'nin minyatürlerini yapmış olduğu Şehname-i Nadiri adlı eserden örnek bulutlar gösterilerek (Şekil 3.71 sağda) Dünya Masalları serisinde yer alan minyatürlerdeki bulut formları ile karşılaştırılmıştır.

Şekil 3.71 Solda Dünya masalları serisindeki bir bulut örneği, sağda 17.yy'da Şahname-i Nadiri'de yer alan bulut örneği. (And, 2021, s.251).

Dünya Masalları kitabında her masal için birer minyatür yapılmış, elips içine alınan bu minyatürler tezhip üslubunda farklı çerçeveler ile sınırlandırılmışlardır. Şekil 3.72 solda masalda yer alan illüstrasyonlardan ikisinin kenar süslemelerine ve aynı görselde sağda İnci A. Birol'un hazırlamış olduğu Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri adlı kitapta yer alan kenar süslemeleri örnekleri karşılaştırma amaçlı gösterilmişlerdir.

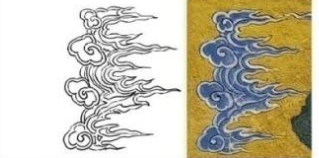
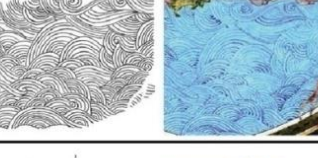

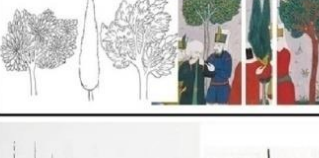

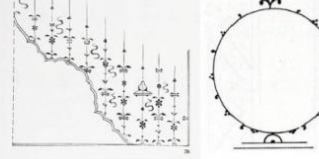

Şekil 3.72 Solda Dünya Masalları kitabında kullanılmış kenar süslemeleri, sağda geleneksel tasarımlarda kullanılan kenar süslemeleri ile karşılaştırma. (Birol, 2011, s.250, s.251 ve s.252)

Yukarıda örnekleri gösterilmiş olan illüstrasyonlar ve sayfa tasarımlarında görüldüğü üzere Dünya Masalları çocuk kitapları serisi geleneksel Türk kitap sanatlarından olan minyatür ve tezhipden yararlanılarak yapılmıştır. Aşağıdaki Tablo 3.10'da Dünya Masalları kitabında yer alan illüstrasyonlar ve süsleme formları

geleneksel kitap sanatları formları ile karşılaştırma örnekleri, Tablo 3.11 ve 3.12’de görsel çözümlenmeleri gösterilmiştir.

Tablo 3.10 Dünya Masalları adlı kitapta yer alan illüstrasyonlar ve süslemelerin geleneksel kitap sanatları formları ile karşılaştırılma tablosu

	“DÜNYA MASALLARI” İLLÜSTRASYONLARI	MİNYATÜR RESİMLERİ ve TEZHİP DESENLERİ
BULUT FORMLARI		
DENİZ / NEHİR FORMLARI		
AĞAÇ FORMLARI		
GENEKSEL SÜSLEME FORMLARI		

Tablo 3.11 Dünya Masalları adlı kitapta yer alan illüstrasyonların düz anlam görsel çözümlenme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Minyatür üslubu bulut formu	Kıvrımlı birbirine girmiş bulutlar
Minyatür üslubu deniz/nehir/ göl formu	Kıvrımlı ve çizgilerle birbirine bağlanan dalgalar
Minyatür üslubu ağaç formu	Farklı ağaç formlarında uygulanan üslup
Geleneksel süsleme formları	İllüstrasyon kenarlarında kullanılan süsleme motifleri

Tablo 3.12 Dünya Masalları adlı kitapta yer alan illüstrasyonların yan anlam görsel çözümleme tablosu

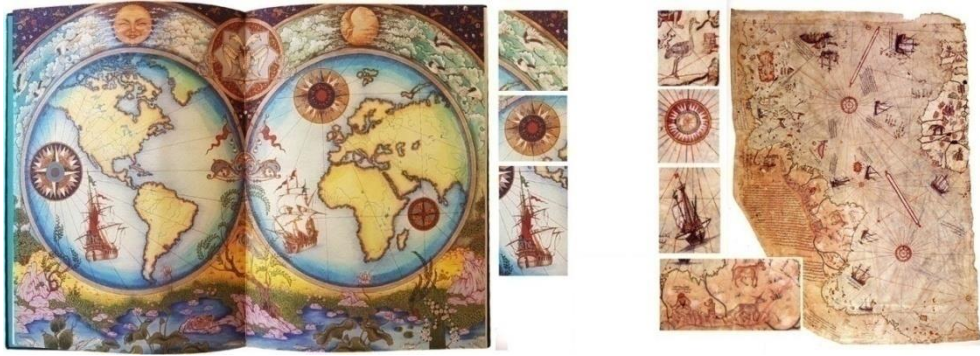
Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Bulut formları	Minyatür üslubunun kıvrımlı girift bulutlarının kullanılması
Deniz/nehir/ göl formları	Minyatür üslubunun kıvrık ve çizgilerden oluşan deniz/göl/nehir formu olarak kullanılması
Ağaç formları	Minyatür üslubunun kendine has farklı ağaç formlarının kullanımı
Süsleme formları	İllüstrasyon etrafındaki çerçevelerde kullanılan süslemelerin geleneksel süsleme formlarında olmasına özen gösterilmesi

Geleneksel kitap sanatlarından olan minyatür resmi ve hat yazısı kullanılarak hazırlanmış olan Kelile ve Dimne- Balıkçıl ile Yengeç adlı kitap minyatür sanatçısı Özcan Özcan tarafından klasik minyatür üslubu kullanılarak resimlendirilmiş, metinler kaligrafi sanatçısı Bünyamin Kınacı tarafından yazılmıştır. Eski dönem el yazmalarında olduğu gibi illüstrasyon için minyatür, metin için hat (kaligrafi) kullanılmış olması bu kitabı ayrı bir kategoriye koymuştur. M.Ö. 200'lerde Hindistanda Beydaba adında yazarın hükümdara sunmak üzere hazırlamış olduğu Pançatantra (Beş düşündürücü nasihat kitabı) adlı eser içinde anlatılan iki çakal kardeşin Pehlevi dilinde Kelileg ve Demneg olarak çevirisiyle Kelile ve Dimne adını almıştır. Kitabın içinde yer alan fabllardan biri olan Balıkçıl ile Yengeç adlı masalı sanatçı Özcan Özcan yeniden uyarlayarak yazmış ve minyatür üslubunda illüstrasyonlar ile resimlendirmiştir. 21,5cm x 30cm ölçüsünde hazırlanmış olan kitabın kapağı karton cilt olarak üretilmiş, kaynak kitap olan Kelile ve Dimne adlı esere ismini veren çakalların illüstrasyonlarına kitabın ilk sayfasında yer verilmiştir. Masala başlamadan önce yine kaligrafi ile yazılmış ve süslenmiş iç kapak yapılmış olduğu gözlenmiştir. Şekil 3.73'de kitabın kapağı, Kelile ve Dimne adındaki çakallar ve hat ile yazılıp süslenmiş olan iç kapak çalışması gösterilmiştir.

Şekil 3.73 Balıkçıl ile Yengeç kitabının kapağı, giriş sayfası ve iç kapak çalışması.

Kitapta hat yazısıyla kaleme alınmış metinleri süsleyen tezhiplerle oluşturulmuş çerçeveler kullanılmıştır. Ayrıca tam sayfa minyatürler ve karşılıklı çift sayfa Dünya haritası minyatürü yapılmıştır. Şekil 3.74 solda Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan harita ile aynı görselde sağda gösterilen Piri Reis'in 16. yüzyılda yapmış olduğu harita örnek olarak karşılaştırılmış, minyatür üslubunda yapılan haritalarda kullanılmış olduğu gözlenen topoğrafya simgelerinin Balıkçıl ile Yengeç adlı masal kitabında yer alan formlar ile benzer oldukları görülmüştür.

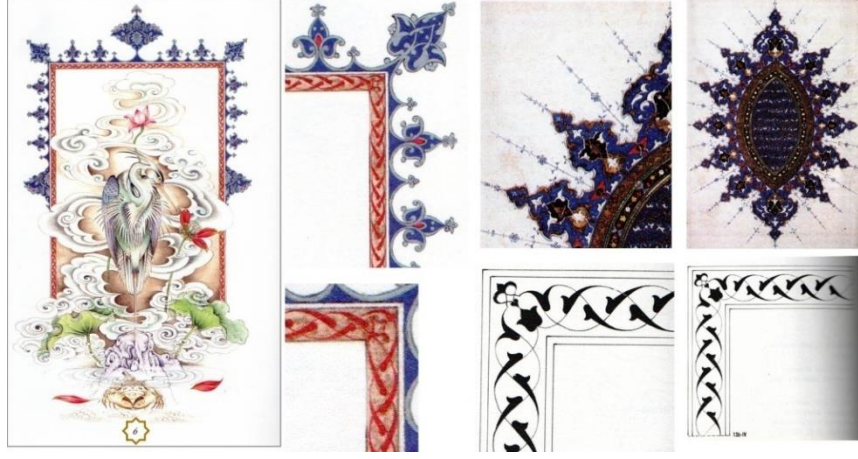

Şekil 3.74 Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabındaki harita ile sağda 16.yy Piri Reis haritasında kullanılan topoğrafya simgelerinin karşılaştırılması .

(<http://tarihvemedenyet.org/2009/07/piri-reisin-haritalari.html>) Erişim tarihi 29 Nisan 2022

Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan süslemelerde kullanılan desenlerin eski el yazma eserlerde kullanılan geleneksel formlarda oldukları gözlenmiştir. Şekil 3.75'de solda masal kitabında yer alan bir minyatür-illüstrasyon etrafına yapılmış

süslemelerin aynı görselde sağda yer alan İnci A. Birol'un Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri kitabındaki geleneksel kenar süslemeleri ile karşılaştırıldığında benzer formlarda oldukları görülmüştür.

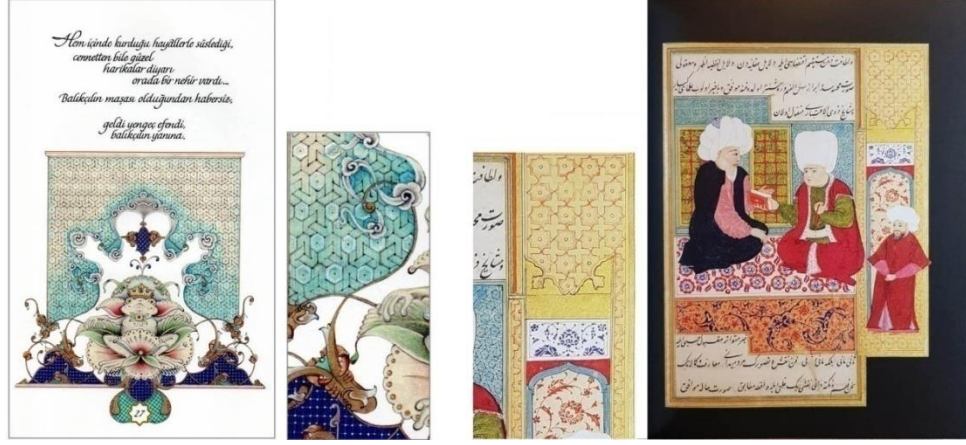
Şekil 3.75 Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabından bir kenar süsleme ile sağda geleneksel sanatlarda kullanılan kenar süsleme örneklerinin karşılaştırılması. (Birol, 2011, s.224 ve s.302)

Balıkçıl ile Yengeç kitabında yapılmış olan sayfa kompozisyonları ve süslemeleri 16. yüzyılda hazırlanmış olan Metaliü'l Saade adlı kitabın genel kompozisyonu ve süslemeleri ile eşleştirilmiş, masal kitabında kullanılan desenler ile sayfa kompozisyonununun eski el yazma kitaplarla benzer oldukları görülmüştür. Şekil 3.76'da solda masal kitabından iki sayfa örneği ile süsleme detayına ve aynı görselde sağda ise Metali'l Saade kitabından benzer kompozisyon ve süslemeye sahip bir sayfaya yer verilmiştir.

Şekil 3.76 Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabından sayfalar ve detay, sağda 16.yy yazma bir eserden benzer tasarımda bir sayfa ve detayın karşılaştırılması. (And, 2021, s.90)

Minyatür sanatında hemen hemen her üslupta görülen mekan zeminine perspektifsiz karşıdan görünen geleneksel geometrik desenler ya da süsleme desenleri yapılmıştır. Balıkçıl ile Yengeç kitabında yapılmış minyatür-illüstrasyonlarda bu üslubun uygulandığı gözlenmiştir. Ayrıca sayfa kompozisyonları yapılırken yine minyatür üslubuna göre öncelenen figürün öne çıkarılması uygulanmış olduğu görülmüştür. Şekil 3.77’de solda masal kitabında uygulanmış sayfa kompozisyonu ve arka planda yer alan desen detayı, aynı görselde sağda 16. yüzyıl Osmanlı’ında yapılmış Tercüme-i Şakaik-i Numaniye adlı eserde yer alan bir minyatüre yer verilmiş ve her iki çalışma kompozisyonu ile kullanılan desenler karşılaştırıldığında üslup benzerliği görülmüştür.

Şekil 3.77 Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan desen detayı ile sağda 16. yy yazma bir eserden yer alan desenin karşılaştırılması. (And, 2021, s.163)

Minyatür üslubunda bulutların stilizasyonu sanatçısına ve dönemine göre değişiklik göstermiş olsa da genel olarak aynı üslupta kıvrımlar kullanılmış olduğu görülmüştür. Şekil 3.78 solda masal kitabında yer alan bulut stilizasyonu ile aynı görselde sağda 16. yüzyılda hazırlanmış Subhatü'l - Ebrar Tuhfetü'l - Ahrar adlı eserde yapılmış bir minyatür örneğindeki bulutlar karşılaştırılmıştır.

Şekil 3.78 Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabındaki bulut ile 16.yy yazma eserde yer alan bulut görselinin karşılaştırılması. (Dede, 2022, s.12)

Minyatürlü yazmalarda kullanılan kalın bordürlü süslemelerin Balıkçıl ile Yengeç adlı masal kitabında uygulanmış olduğu görülmüştür. Minyatür sanatçısı yapmış olduğu bordürlerde masalda geçen balık ve yengeç figürleri illüstrasyonlarını

da kullanarak klasik süsleme sanatını güncel normlarla yorumlamış olduğu gözlenmiştir. Şekil 3.79’da solda masal kitabında yer alan bordür çalışması ile aynı görselde sağda 17. yüzyılda hazırlanmış bir yazma eserde yer alan bordür süslemesi karşılaştırılmıştır.

Şekil 3.79 Solda Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan süsleme bordürü ve sağda 17.yy yazma eserde yer alan süsleme bordürü karşılaştırması. (Bağcı vd. 2012, s.193

Minyatür sanatçısı Özcan Özcan tarafından hazırlanmış olan Balıkçıl ile Yengeç adlı masal kitabında yer alan minyatür-illüstrasyonlar eski yazma eserlerdeki minyatürler ile karşılaştırıldığında benzerlikler görülmüştür. Sanatçı Özcan Özcan bu kitabı hazırlarken illüstrasyon üslubu olarak minyatür sanatını seçmesi, metin yazısının hat ile yazılmış olması ve iç kapak sayfası yapılması gibi pek çok özelliklerinden dolayı eski el yazmaların üretilme prensipleri göz önüne alınarak bir kitap üretimi yapılmaya dikkat edilmiş olduğu görülmüştür. Aşağıdaki Tablo 3.13’de Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan illüstrasyonlar ve süslemeler geleneksel kitap sanatları formları ile karşılaştırılması örnekleri tablo içinde gösterilmiştir. Tablo 3.14 ve Tablo 3.15’de ise görsel çözümlerine ait tablolara yer verilmiştir.

Tablo 3.13 Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan illüstrasyonlar ve süslemeler ile geleneksel kitap sanatları formlarını karşılaştırılma tablosu

	“Kelile ve Dimne BALIKÇIL ile YENGEÇ” İLLÜSTRASYONLARI	EL YAZMA MİNYATÜRLERİ ve BORDÜR DESENLERİ
BULUT FORMLARI		
KOMPOZİSYON ve SÜSLEME FORMLARI		
KOMPOZİSYON ve SÜSLEME FORMLARI		
GELENEKSEL BORDÜR SÜSLEME FORMLARI		
GELENEKSEL BORDÜR SÜSLEME FORMLARI		
MİNYATÜR ÜSLUBU HARİTA FORMLARI		

Tablo 3.14 Balıkçıl ile Yengeç kitabında yer alan illüstrasyonların düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Minyatür üslubu bulut formu	Kıvrımlı birbiriyle bağlantılı bulutlar
Kompozisyon ve süsleme formunda geleneksel üslup	Kompozisyon düzeni ve zemininde kullanılan süsleme desenler
Minyatür üslubu bordür kullanımı	Metin etrafında kullanılan kalın bordür
Minyatür üslubu süsleme çerçeve bordür	Kompozisyon içinde kullanılan süsleme bordürü
Minyatür üslubu harita kullanımı	Çizilen harita üstünde yer alan simgeler

Tablo 3.15 Balıkçıl ile Yengeç adlı kitapta yer alan illüstrasyonlarında yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Bulut formları	Minyatür üslubunun kıvrımlı ve birbirine bağlanan formunun kullanılması
Kompozisyon ve süsleme formları	Minyatür üslubunun kompozisyon içinde zeminde kullanılan süsleme formları ve kompozisyon formunun kullanılması
Bordür çerçeve formu	Minyatür üslubunda gözlenen kalın bordür çerçevenin kitabın konusunda göre düzenlenerek uygulanması
Süsleme bordür	Minyatür üslubuna has çerçeve formlarının sayfa kompozisyonu içinde kullanılması
Harita formu	Minyatür üslubu harita topografya simgelerinin harita çiziminde kullanılması

Yukarıda örnekleriyle analizleri yapılmış olan çocuk kitapları üzerinden son dönemlerde çocuk kitabı illüstrasyonu olarak minyatür sanatının daha fazlaca kullanıldığını söylemek mümkün olmuştur. Ayrıca kitapları hazırlayan yazar ve/veya sanatçılar çocukları ve gençleri bu sanatla tanıştırmak için göz aşinalığı oluşturulmak istediklerini özellikle ifade etmişler, kitap illüstrasyonu olarak minyatür üslubunu kullandıklarını hazırladıkları kitaplarında mutlaka belirtmişlerdir.

BÖLÜM 4

4. UYGULAMA PROJESİ

Masallar çağlar boyu, her kültürde sözlü edebiyat olarak yerini almıştır. Kültürlerin kendilerine ait yetişkinler ve çocuklar için masalları var olmuş, dilden dile anlatılarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Masallarda genellikle olağanüstü olaylara ve karakterlere yer verilmiş, olayların geçtiği yerler ve zaman çok önemli olmamıştır. Masalların ilk olarak Hindistan, Çin ve Yunanistan'da ortaya çıkmış olabileceği ifade edilmiştir. Ülkeler arası dolaşan masallar, içinde bulunduğu toplumun din, ahlak ve kültürüne göre değişime uğramış olmasına karşın vermek istediği ana mesaj aynı kalmıştır.

Masal kelimesi TDK sözlükte halk tarafından oluşturulmuş, sözlü gelenekle aktarılan, insanlar ve hayvanlar ile dev, peri gibi hayali varlıkların yer aldığı olağan üstü konular içeren edebi metin olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlükleri, 2022c). Psikolog ve felsefeci Mustafa Şekip Tunç masalları “İnsanlığın çocukluk döneminin armağanı” olarak tanımlamıştır (Oğuzkan, 2013, s.18). Masalların bir bölümünün ulusal kaynaklar kökenli diğer bir bölümünün de çoğunlukla Hindistan kökenli oldukları ve *Halk Masalları* ile *Edebi Masallar* (peri ve sanat masalları) olarak iki türü olduğu ifade edilmiştir. İçinden çıktıkları toplumun tarihini ve özelliklerini yansıtan halk masalları daha sade bir anlatıma sahiptir denilmiştir. Edebi masallar ise yazarların hayal güçleri ile oluşturulmuş hayali ülkelerde geçen ve kahramanlarını perilerin oluşturduğu sanatsal masallar olarak kabul edilmişlerdir. Psikanalist Eric Fromm (2017) *Rüyalar, Masallar, Mitler* adlı kitabında mitler ve masalları “Geçmiş zaman bilgeliklerinin sembol dili ile ifade edilmesi” olarak tanımlamıştır (s.190). Mustafa Ruhi Şirin (2019) *Bir Nehrin Kaybolmayan Akışı* adlı kitabında masalı tanımlarken “İnsanlığın doğruluk, adalet ve esenlik umudunu yansıtan anlatı türü” ve

tamamen hayal ürünü ifadelerini kullanmıştır (s.16). Masalların daha kısa olanları ve kahramanlarının hayvanlardan oluştuğu, okuyucusuna ders vermek amacı güdülerek şiirsel üslupta yazılmış olanlarına *fabl* denilmiştir (TDK Sözlükleri, 2022d). İlk fabl örnekleri olarak Doğuda Pançatantra (M.Ö. 200'ler) adlı Hint masalı ile bu masallardan doğmuş olan Kelile ve Dimne (M.S. 500'ler) masalları gösterilmiştir. Batıda ise ilk örnekleri olarak Yunanlı Ezop'un masalları (M.Ö. 600'ler) gösterilmiştir (Oğuzkan, 2013). Mustafa Ruhi Şirin (2019) masalların kaynağını ilk insanla başlatmanın daha doğru olacağını ifade etmiştir.

Bir kültürün her anlamda özelliklerini yansıtan eserlerin başında masallar geldiği ifade edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilen Kelile ve Dimne masalının kültürler arası seyahatinde kopyaları üretilirken içinde bulunduğu kültürün değerleri gözetilerek tekrar yazılmış olduğu gözlenmiştir. Tez uygulama projesinde Kelile ve Dimne minyatürlerinde kullanılan geleneksel formlar yeniden düzenlenmiş ve güncel illüstrasyon formları ile birleştirilerek 19. yüzyıl bir Alman masalı olan Bremen Mızıkacıları resimlendirilmiştir. Kültürlerarası etkileşimin 21. yüzyılda yine masallar üzerinden olduğunu/olabileceğini ifade etmek için Türk üslubu masal anlatım diliyle yeniden yazılan bir Batı masalı, bir Doğu masalına ait minyatür üslubu ile resmedilmiştir. Resimleme üslubu olarak Kelile ve Dimne minyatürlerinden ilkel bir minyatür üslubunun kullanıldığı bir yazma esere ait minyatürler çocuk kitabına daha uygun illüstrasyonlar olacağı düşünülerek seçilmiştir. Bremen Mızıkacıları adlı masal çocuklar için ilk okuma kitapları ve okul öncesi kitaplar listesinde yer alan dünya masallarından biri olmuş, bu masal ile çocuklara dayanışmanın ve ümidini kaybetmemenin önemi anlatılmak istenmiştir. Çocukların yaş grubuna göre uygunluğu gözetilerek uzman eğitimciler tarafından hazırlanan Bremen Mızıkacıları kitabının okul öncesi çocuklar ve ilk okuma kitapları arasında yer aldığı gözlenmiştir. Ayrıca Bremen Mızıkacılarını oluşturan hayvan kahramanların üst üste çıkarak oluşturdukları güçlü görsel simgenin çocuklar için kalıcı görsel hafızalarında yer edineceği göz önüne alınarak tez projesi için bu masal seçilmiştir.

4.1 Masalların Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri

Cenevreli filozof ve yazar olan Jean-Jacques Rousseau'ya göre çocuk yetişkinden ayrı kendine özgü ayrı bir dünyada yaşayan varlık olarak tanımlanmıştır. Yetişkinlerin düşüncelerini çocuklara aktaramayacağı düşünülmüş dolayısıyla 20.

yüzyıl başlarına kadar çocuk edebiyatı sınırlı kalmıştır (Ewers, 1993, s.7). Ama halk masalları yüzyıllar boyu dilden dile, kulaktan kulağa anlatılmış, belirli dönemlerde derlenip yazılmışlardır. Sözlü geleneklere dayanan masallar önce el yazma eserlerde resimlenerek ardından matbaalarda basılarak yazılı eserlere dönüşmüşler, kültürler arası seyahatlerinde etkileşerek yeniden oluşturulmuşlardır. Bir masalın ortaya çıkışı değil aktarılması önemlidir, aktarılmayan masallar kalıcı olamamışlardır denilmiştir. Çocuklar her dönem ve her kültürde yazılı ve/veya sözlü olarak aktarılan masallarla etkileşim halinde olmuşlardır.

Masallarda yer alan kahramanların bir kısmı kötü bir kısmı iyi olarak ifade edilerek iyiler ve kötüler arasında devamlı bir çatışma oluşturulmuş, masalın sonunda ise bu çatışmayı iyiler kazanmıştır. Böylece devamlı masal dinleyen çocukların iyi insan olmaları sonucunda kazanacaklarına dair bilinçaltı oluşturularak, çocuklar iyiliğe yönlendirilmek istenmiştir (Demir, 2017). Her kültürün masalında bu gerçeklik vurgulanmıştır. Andre Favat Child and Tale: The Origins of Interest adlı eserinde çocukların masallarla kendilerini eşleştirdiklerini ve çocukların dünyayı kavrama algılarıyla masalların örtüştüğünü ifade etmiştir. A. Favat çocukların nesnelere canlı ve büyülü olduğuna inandıkları, adalet ve ceza kavramlarının masallarda ifade edilenlerle benzeştiğini dolayısıyla gerçekçi dünyayı algılamaya başladıkları on yaşına kadar olan süreçteki çocukların masalların büyüsüne kapıldıklarını ifade etmiştir. A. Favat çocukların masallarla sadece eğlenip oyalanmadığını ifade etmiş “(...) çocuğun masala dönüşünü kültürün gizli bir aracının faydalı bir biçimde kullanılması gibi görmek bile mümkün.” demiştir (Favat’tan aktaran Zipes, 2018, s.367).

Çocuklar okudukları, dinledikleri masallar ve öykülerdeki kahramanların davranışlarını, olaylar karşısındaki çözüm yollarını örnek alabileceklerini ve dolayısıyla kitapların, masalların çocukların kişilik gelişiminde önemli rolü olduğu ifade edilmiştir. Özellikle resimli kitapların sahip oldukları görseller çocukların duyularını eğitirken düşüncelerini de geliştirdiği gözlenmiştir. Resimli çocuk kitapları iki yaşından başlayarak orta öğretime kadar çocukların dil, zeka, kişilik ve toplumsal gelişimlerinde önemli role sahip olmuşlardır. Masalların çocukların dinleme, konuşma, okuma ve yazma isteklerini tetiklediği belirtilmiştir. Okul öncesi dönem çocukları için sanatçılar tarafından özenle üretilmiş masal, hikaye kitaplarında yer alan resimlerin, çocukların kitaba karşı ilgilerini artırıp kitabın hikayesini dinleme isteklerini oluşturarak dinleme becerilerini geliştireceğini ifade

etmişlerdir. Özenli resmedilmiş kitaplar çocuğun hayal ve düşünce dünyasında oluşturdukları anlamlar ile çocukların dolaylı öğrenmesini başlatmış olur denilmiştir. Masalların kahramanları ve yaşadıkları olaylar, sorunları çözme becerileri ile çocuğun gerçek hayatında karşılaşılabileceği sorunlara çözüm üretme yöntemleri geliştirmesinde yol gösterici olduğu gözlenmiştir (Sever, 2021). Halk masalları ile çocuk yaşadığı toplumu tanımaya başlar, farklı kültürlerin masalları ile de kültürlerarası farkı algılayarak büyür, böylece yaş aldıkça farklı kültürlerle anlayışla yaklaşan bireyler haline gelirler denilmiştir. Masallarda, hikayelerde yer alan hayvan kahramanların çocukların çevrelerindeki hayvanları fark etmesini sağladığı gibi hayal dünyasında yaşayan çocuklara daha hızlı ulaşılmasına yardımcı olduğu ifade edilmiştir. Özellikle resimli çocuk kitaplarının görsel birer metin olduğu ifade edilmiş ve kitaplarda yer alan görsellerin çocukların hayal güçlerinin gelişimindeki önemi üzerinde durulmuştur.

4.2 Bir Doğu Masalı (M.Ö. 3. yüzyıl): Kelile ve Dimne (Pançatantra)

M.Ö. 3. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar en çok okunan eserlerden biri olarak kabul edilen Kelile ve Dimne farklı yüzyıllarda ve kültürlerde komple ya da kitabın içinden bazı hikayeler alınarak tekrar tekrar yazılmış, okunmuş ve anlatılmıştır. Dünyada yazılmış ilk siyasetname örneği olarak kabul edilen eserin çok fazla okunma nedeni olarak araştırmacılar anlatım üslubu ve kitabın içinde yer alan fabllardaki konuların güncelliğini devamlı korumuş olması olarak ifade etmişlerdir. Kitabın konularında yer alan ahlaki değerler ve siyaset fabl şeklinde dile getirilmişlerdir. Ezop masalları, Mesnevi hikayeleri, La Fontaine fablları ve daha pek çok masalda geçen fablların kaynağı olarak Kelile ve Dimne masalları gösterilmiştir.

Kitap M.Ö. 3. yüzyılda Hint hükümdarı Debşelim'in oğulları için bir Vişnu rahibi olan Beydaba ya da Bidpai tarafından Pançatantra adıyla Sanskritçe olarak yazılmıştır. M.S. 6. yüzyılda Sasani dönemi doktoru olan Berzuye (Berzeveyh) Pançatantra adlı eser ile yine Sanskritçe başka kaynaklardan yararlanarak Pehlevi dilinde (eski Farsça) yazmış olduğu eserde yer alan biri iyiliği diğeri kötülüğü temsil eden iki çakal kardeş kahramanın Karataka ve Damanaka olan adlarını Kelileg ve Demneg olarak çevirmiştir. Orijinal eserde beş hikaye yer aldığı ve daha sonraki dönemlerde yapılan çevirilere hikayeler eklendiği ifade edilmiştir. On bölümden oluşan eser 6. yüzyılda Süryanice'ye çevrilmiştir. Farklı diller için yapılan bazı çeviri

kopyaların bu Süryanice çeviriden yapılmıştır. 8. yüzyılda İran asıllı İbnü'l-Mukaffa tarafından Arapça'ya çevrilirken kitabın ismi Kelile ve Dimne olarak yazılmış ve altmış sekiz bölümden oluşturulmuştur. Türkçe, İtalyanca, Almanca, Fransızca ve İngilizce gibi farklı dillere yapılan çevirilerin çoğu İbnü'l-Mukaffa'nın eserinden yapılmıştır. Arapça çevirisinde kitabın yazarı olarak Beydeba (bazı kaynaklarda Bidpai, Vidyapati ve Bidpay) olduğu ifade edilmiştir. Eserin Batı edebiyatına girişi Fransız Silvestre de Sacy'nin 1816 yılında Paris'te Calila et Dimna ou Fables de Bidpai (Kelile ve Dimne veya Bidpai Masalları) adıyla yapmış olduğu tercüme ile olmuştur. Anadolu Türkçesine ilk defa 1360 yılında Aydınoğlu Umur Bey zamanında Kul Mesud tarafından çevrilmiştir. Ardından 15. yüzyılda Timur İmparatorluğu döneminde Herat'da Hüseyin Vaız-ı Kaşif tarafından Farsça Envar-i Süheylî adıyla ve 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kınalızade Ali Çelebi b. Salih tarafından Türkçe Hümayunname adlarıyla da yazılıp resmedilerek sultanlara sunulmuştur. Avrupa'da çevirileri görülen Kelile ve Dimne eserlerinin bazılarının bu iki çevriden yapılmış olduğu gözlenmiştir. Eserde yer alan hikaye başlıklarından (sonradan eklenmiş olduğu ifade edilenlerle birlikte) bazıları şöyle sıralanmıştır; Aslan ve Öküz, Dimne'nin Durumunu Araştırma, Gerdanlıklı Güvercin, Baykuş ve Kargalar, Maymun ve Kaplumbağa, Zahid ve Gelincik, Fare ve Kedi, Melik ve Kuş Fenze, Aslan ve Çakal, Dişi Aslan, Okçu ve Çakal, İlaz, Belaz ve İraht, Zahid ve Misafir, Gezgin ve Kuyumcu, Şehzade ve Arkadaşları, Güvercin, Tilki ve Leylek, Fareler Kralı ve Balıkçıl Kuşu ile Ördek (And, 2021; Aykut, 2020; Kalyon, 2004; Karaismailoğlu, 2002).

4.2.1 Farklı Dönemlerde Kelile ve Dimne Minyatürleri

İlk olarak Hintli bir hükümdarın oğullarını eğitmek amacıyla hazırlanmış olan Kelile ve Dimne hikayeleri daha sonraki dönemlerde yine hükümdarların isteği ile çevrilip kopyalanmış, konusu siyaset ve ailevi ahlak içeriyor olmasına karşın bireysel ahlaki değerleri de ifade ettiği için devamlı ilgi görmüştür. 1850'li yıllarda Avrupalı araştırmacılar tarafından bir kaç defa yayımlanmış olan Kelile ve Dimne 19. yüzyıldan sonra Hindistan, İran ve Avrupa'da bolca kopyaları hazırlanıp basılmıştır. Farklı dönemlerde ve kültürlerde yeniden yazılıp resimlendirilmiş olan eserin farklı dönemlerde hazırlanmış kopyalarından bazı örnekler aşağıda yer verilmiştir.

İbnü'l-Mukaffa çevirisinin 14. yüzyılda yapılmış ve içinde yetmiş yedi adet minyatür içeren el yazma kopyasından dört minyatürlü sayfaya Şekil 4.1'de yer

verilmiştir. Eserin orijinaline İngitere, Oxford Bodleian Library dijital kütüphanesinden ulaşılmıştır.

Şekil 4.1 14.yy Kelile ve Dimne Farsça yazma eserden minyatürlü sayfalar (Oxford, Bodleian Library MS. Pococke 400 : <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/8face4cc-d7dc-4ec6-8315-64b8c171dd76> , fol.58b, fol.60a, fol.61b, fol.63a) Erişim tarihi 9 Mayıs 2022

15. yüzyılda Herat'da Timurlu sultan Baysungur Mirza'ya sunmak için hazırlanmış olan yirmi dört adet minyatür içeren Kelile ve Dimne kopyası olan Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi'nde bulunan yazma eserden dört farklı minyatüre Şekil 4.2'de yer verilmiştir. Aynı dönemde Baysungur'un kardeşi İbrahim Sultan için valisi olduğu Şiraz'da hazırlanmış olan ve yine Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi'nde bulunan eserde yer alan on dokuz Kelile ve Dimne minyatürlerinden dördüne Şekil 4.3'de yer verilmiştir.

Şekil 4.2 15.yy Timurlu dönemi Herat atölyesinde hazırlanmış Kelile ve Dimne minyatürlerinden örnek sayfalar. (Öztürk, 2021, s.72, s.78, s.80 ve s.100)

Şekil 4.3 15.yy Timurlu dönemi Şiraz atölyesinde hazırlanmış Kelile ve Dimne minyatürlerinden örnek sayfalar. (Öztürk, 2021, s.204, s.208, s.212 ve s.214)

15. yüzyıl Timurlu döneminde hazırlanmış bir başka eser olan otuz beş minyatür içeren ve İran'ın Tahran şehrinde yer alan Gülistan Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan Kelile ve Dimne yazma eserinden üç farklı minyatür çalışmasına Şekil 4.4'de yer verilmiştir.

Şekil 4.4 15.yy Timurlu dönemi Kelile ve Dimne'lerinden farklı bir yazma eserden örnek sayfalar. (Öztürk, 2021, s40, s.41 ve s.42)

15. yüzyılda II. Beyazıd döneminde hazırlanmış olan Kelile ve Dimne adlı eserde farklı sanatçılar tarafından yapılmış yedi adet minyatüre yer verildiği ifade edilmiştir. 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmak üzere Ali Çelebi tarafından hazırlanmış olan Hümayunname adlı eser Kelile ve Dimne'nin çevirisi olarak yeniden yazılmış ve içinde otuz adet minyatüre yer verilmiştir. Ali Çelebi bu çeviriyi Herat'da Hüseyin Vaiz-i Kaşifi tarafından yapılmış olan Envar-i Süheyli adlı Farsça kopyasından Türkçeye çevirerek hazırlamıştır (And, 2021). Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi'nde bulunan Hümayunname'de yer alan eserin minyatürlerinden

dördüne Şekil 4.5’de yer verilmiştir. SOAS University of London kütüphanesinde yer alan Hüseyin Vaiz-i Kaşifi’nin 16. yüzyıl Envar-i Süheyli kopyasından minyatürlü örnek sayfalara ise Şekil 4.6’da yer verilmiştir.

Şekil 4.5 16.yy Osmanlı dönemi Kelile ve Dimne çevirisi olan Hümayunname’den örnek sayfalar. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/alaeddin-ali-celebi>) Erişim tarihi 7 Mayıs 2022

Şekil 4.6 16.yy Timurlu dönemi Kelile ve Dimne çevirisi olan Envar-i Süheyli’den örnek sayfalar. (<http://digital.soas.ac.uk/AA00000103/00001> , s.8, s.11, s16 ve s.18) Erişim tarihi 9 Mayıs 2022

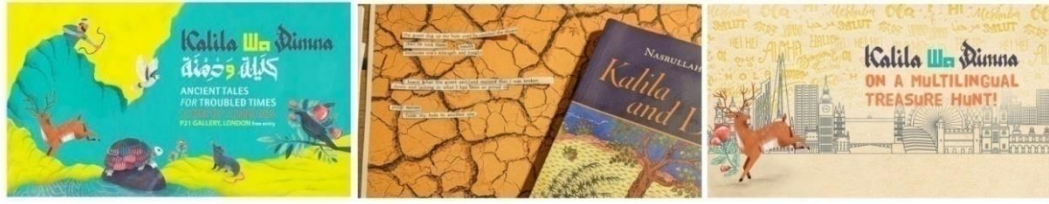
Farsça, Süryanice ve İbranice kopyaları üretilen Kelile ve Dimne 13. yüzyılda İtalyan çevirmen Giovanni da Capua tarafından derlenmiş ve Latince Directorium humane vite alias parabola antiquorum sapientum (İnsan yaşamı veya eski bilgelerin diğer atasözleri için rehber) adıyla yayımlanmıştır. Giovanni da Capua’nın yayınladığı bu eseri 15. yüzyılda Strazburg’da Johann Prüss yeniden hazırlayıp ahşap bloklar ile basmıştır. Ahşap bloklarla üretilmiş olan ve Amerika’da Library of

Congress’de bulunan Guide for Human Life (Directorium humanae vite) adlı eserin resimli sayfalarından dördüne Şekil 4.7’de yer verilmiştir.

Şekil 4.7 Kelile ve Dimne’nin 15.yy Strazburg ahşap baskı örnek sayfalar. (https://tile.loc.gov/storage-services/service/gdc/gdcwdl/wd/1_/17/16/9/wdl_17169/wdl_17169.pdf , s.166, s.167, s169 ve s.171) Erişim tarihi 9 Mayıs 2022

Binlerce yıl önce Hindistan’da bir hükümdarın oğullarını eğitmek için Sanskritçe olarak hazırlanmış olan kitap, farklı kültürlerde farklı dillerde ve ilave hikayelerle kültürlerarası etkileşimin örneği olarak yüzyıllar boyu varlığını sürdürmüş ve güncelliğini Türkiye’de olduğu gibi dünyada da korumaya devam etmiştir. Bu tezin hazırlanma süresi içinde İngiltere Londra’da 12 Mayıs - 11 Haziran 2022 tarihleri arasında *Kalila wa Dimna: Ancient Tales for Troubled Times* adıyla Kelile ve Dimne sergisi açılacağı duyurusuna denk gelinmiştir. Serginin yüzyıllardır ülkeler arası seyahat ederek devamlı değişen ve gelişen Kelile ve Dimne masallarından esinlenilerek akademik araştırmacılar, sanatçılar ve toplum kuruluşları tarafından organize edildiği ifade edilmiştir. Sergide güncel yaklaşımların yer alacağı ve serginin amacının kültürlerarası anlayışı teşvik etmek olduğu belirtilmiştir. Sergi duyurusunda akademisyen François De Blois eser için “Kelile ve Dimne: Medeniyetler arasındaki temasların tarihinin dikkate değer bir belgesi.” ifadesini kullanmıştır (<https://www.kalilawadimnaexhibit.com>). Sergi etkinliklerinin içeriğini anlatan web sitesinden alınan ekran görüntüsüne Şekil 4.8’de yer verilmiştir.

Exhibition Opening Night

Thursday 12 May, 18:00 to 21:00 BST.
Location: P21 Gallery

P21 Gallery is proud to present Kalila wa Dimna: Ancient Tales for Troubled Times.

Artists in Conversation: Reimagining spaces and restoring lost histories

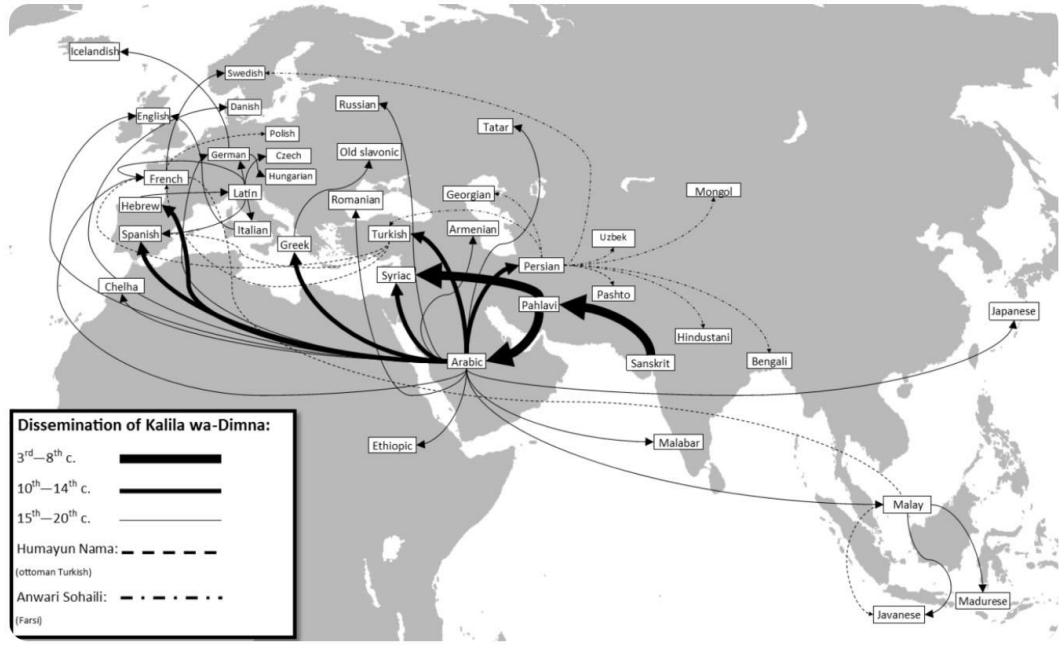
Kalila wa Dimna on a multilingual Treasure Hunt! Outdoor Translation Games

Şekil 4.8 Kalila wa Dimna: Ancient Tales for Troubled Times sergisinin etkinliklerinden örnekler. (<https://www.kalilawadimnaexhibit.com/exhibition-events>)
Erişim tarihi 20 Nisan 2022

Freie Universitat Berlin Arap Dili ve Edebiyatı bölümünden Prof. Dr. Beatrice Gründler Kelile ve Dimne'nin 3. ve 19. yüzyıl aralığında İspanya'dan Malezya'ya kadar uzanan geniş yelpazeli coğrafyalarda kırktan fazla dile çevrildiğini, kopyalarının üretildiğini ve Orta Çağ'da okunan en yaygın metinlerden biri olduğunu ifade etmiştir (Gründler, 2018, s.5). Şekil 4.9'da yer alan haritada eserin 3. yüzyıl ile 19. yüzyıl aralığında okunduğu bölgeler, Şekil 4.10'daki haritada ise eserin 3. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar geçen süreçte okunduğu bölgeler gösterilmiştir.

Şekil 4.9 Kelile ve Dimne'nin 3.yy-19.yy arası okunduğu bölge haritası
(https://www.geschkult.fu-berlin.de/en/e/kalila-wa-dimna/_inhaltselemente-rd/spotlight_anonymclassic/kd_dissemination.png?html=1&locale=en&ref=9666822)
3) Erişim tarihi 9 Mayıs 2022

Şekil 4.10 Kelile ve Dimne'nin 3.yy-20.yy arası okunduğu bölge haritası (<https://www.kalilawadimnaexhibit.com/about-kalila-wa-dimna>) Erişim tarihi 9 Mayıs 2022

Kelile ve Dimne'nin İbnü'l-Mukaffa'nın orijinal eserinden 2020 yılında Türkçe çevirisini yapan Said Aykut eserin Tibetçe, Pehleviçe, Süryanice, Arapça, Farsça, Yunanca, İbranice, Latince, İspanyolca, İngilizce, Almanca, Flemenkçe, İtalyanca, Fransızca, Rusça, Moğolca, Habeşçe, eski Malayca ve Türkçe çevirileri olduğunu ifade etmiştir (Aykut, 2020).

Yukarıda verilen örneklerinden de anlaşılacağı üzere Kelile ve Dimne çağlar boyu kültürler arası yolculuğunu sürdürmüş, her kültür kendinden bir şeyler katarak kitabın kopyalarını üretmiştir.

4.2.2 Uygulama Projesi İçin Yararlanılan Kelile ve Dimne Minyatürleri

Temel konusu ahlak ve siyaset olan ve Beydaba'dan Masallar Kelile ve Dimne diye de ifade edilen Hindistan kökenli kitabın 13. yüzyılda hazırlanmış olan ve Paris'te bulunan Bibliotheque Nationale adlı kütüphanede yer alan Arabe 3465 kayıt numaralı PDF dosyasında yer alan minyatürlerden yararlanılarak uygulama projesi illüstrasyonları yapılmıştır. Orijinal dosya görselleri ile proje görselleri 4.6

Uygulama Çalışması için Yapılan Kitap İllüstrasyonlarının Yararlanılan Minyatürler ile Karşılaştırılması ve Göstergibilimsel Açından Analizi (Çözümlemesi) başlıklı bölümde karşılaştırılmıştır. Kütüphanede yer alan Arabe 3465 kayıtlı eserde tarih belirtilmemiş ama aynı kütüphanede yer alan Arabe 6094 numaralı 1222 tarihli Hariri'nin yazdığı el Makamat adlı eserde yer alan minyatürler ile karşılaştırıldığında Arabe 3465 numaralı Kelile ve Dimne yazma eserinin de aynı döneme ait olabileceği ifade edilmiştir. Kelile Dimne'de yer alan minyatürlerin iki farklı sanatçı tarafından resmedildiği ve minyatür üsluplarından birinin daha ilkel olduğu ifade edilmiştir (Kızılırmak, 2021). 13. yüzyılda hazırlanmış olduğu ifade edilen Arabe 3465 kayıt numaralı Kelile ve Dimne'den minyatürlü örnek sayfalardan bazılarını Şekil 4.11, Şekil 4.12, Şekil 4.13 ve Şekil 4.14'de yer verilmiştir.

Şekil 4.11 Kelile ve Dimne'nin 13.yy kopyasından örnek sayfalar-1. (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN#view.20, 25, 33, 38>) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Şekil 4.12 Kelile ve Dimne'nin 13.yy kopyasından örnek sayfalar-2. (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN#view.42, 54, 57, 68>) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Şekil 4.13 Kelile ve Dimne'nin 13.yy kopyasından örnek sayfalar-3. (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN#view.79,94,109,125>) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Şekil 4.14 Kelile ve Dimne'nin 13.yy kopyasından örnek sayfalar-4. (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN#view.133,137,145,156>) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

13. yüzyıla tarihlenen ve iki farklı sanatçının resimlemiş olduğu yazma eserde yer alan doksan sekiz adet minyatürden on ikisi yukarıda gösterilmiştir. Bu tez çalışmamın 4.6 Uygulama Çalışması için Yapılan Kitap İllüstrasyonlarının Yararlanılan Minyatürler ile Karşılaştırılması ve Göstergelimsel Açından Analizi (Çözümlemesi) başlıklı bölümünde eserden farklı sayfalara da yer verilmiştir.

4.3 Bir Batı Masalı (M.S. 19. yüzyıl): Bremen Mızıkacıları

Bir Alman halk masalı olan Bremen Mızıkacıları ilk olarak Grimm Kardeşler tarafından 19. yüzyılda derlenmiş halk masalları arasında yer almıştır. Alman halkbilimci ve dilbilimci olan Jacob Ludwig Carl Grimm ile Wilhelm Carl Grimm

Almanya'nın köylerini ve kasabalarını dolaşarak yüzlerce halk masallarını derlemiş akıcı ve edebi üslupta yeniden yazarak Kinder- und Hausmärchen (Çocuk ve Aile Masalları) adıyla 1812'de yayımlamışlardır. Pek çok kaynakta Grimm Kardeşler'in masalları köylerden ve kasabalardan derlemiş olduğu belirtilmiş olmasına karşın Grimm Masalları çevirisi yapan yazar Jack Zipes Peri Masalları ve Yıkma Sanatı (2018) adlı kitabında Grimm Kardeşler'in masalları küçük brujuya ve eğitilmiş üst sınıftan derlediğinin 1970'lerden sonra anlaşıldığını ifade etmiştir (s.137). Aynı zamanda Alman edebiyatı, çocuk edebiyatı ve folkloru üzerine eğitimler veren J. Zipes ayrıca masalları kendi düşünceleri ve idealleri doğrultusunda yorumlayarak yazan Grimm Kardeşler'in orta sınıfın değerlerini yükseltmek için bunu yapmış olduklarını ifade etmiştir. Alman halkına ait mitler, gelenekler ve Alman dili üzerine araştırmalar yapan Grimm Kardeşler Çocuk ve Aile Masalları ile kendi dönemlerinin özelliklerini de ortaya koymuşlardır. Grimm Kardeşler'in ilk olarak 1812'de yayımlanan masalların kardeşlerin hayatta oldukları zaman diliminde yedi defa baskısı yapılmış, her baskıda masallar kardeşler tarafından revize edilerek genişletilmiştir. 1819 yılı baskısı önsözünde kitabın şiir ve mitoloji tarihine verdiği hizmet yanında eğlendirerek öğretme amacı güdüldüğü yazılmış olduğu görülmüştür. J. Zipes daha sonraki dönemlerde Grimm Kardeşler Masalları'nın Alman yazarlar tarafından dönemlerine ve pedagojik algılara göre yeniden yapılan revizelerle basıldığını ve bunun Grimm Kardeşler'in kendi kitap baskılarında yapmış oldukları revizelerin devamlılığı gibi olduğunu ifade etmiştir (Zipes, 2018). Çocuk ve Aile Masalları'nın 1857 yılında Grimm Kardeşler'in sağlığında yapılmış en son baskı olan yedinci baskısının içinde 211 masal yer almıştır. Rapunzel, Hansel ve Gratel, Kırmızı Başlıklı Kız, Uyuyan Güzel, Pamuk Prenses, Çizmeli Kedi, Mavi Sakal ve Bremen Mızıkacıları en çok bilinenler arasında yer almışlardır. Grimm Kardeşler Masalları'nın farklı kültürlerde çevirileri devamlı yapılmış, filmleri ve animasyonları üretilmiştir.

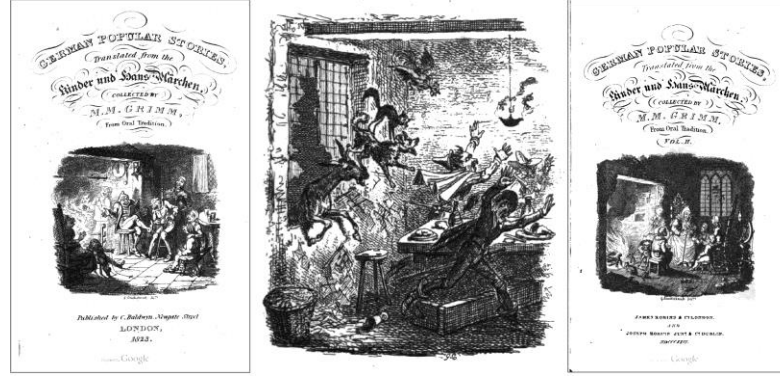
Bremen Mızıkacıları'nın da içinde yer aldığı Grimm Kardeşlerin Çocuk ve Aile Masalları diğer Batılı ve Doğulu masallarda olduğu gibi öncelikle yetişkinler için yazılmıştır. Grimm Kardeşler masalları yazarken değiştirmediklerini içerdikleri duygular ve ifadelerle yazdıklarını özellikle belirtmişlerdir. Kendi döneminden günümüze kadar geçen süreçte masalların çoğunun dilleri sadeleştirilerek pedagojik açıdan çocuklara uygun hale getirilmişlerdir. Pek çok araştırmacı Grimm Kardeşler'in Çocuk ve Aile Masalları'nı ve diğer Halk Masalları ile Peri

Masallarının verdikleri mesajların çocuklara uygunluğunu incelemiş, şiddet, cinsellik ve cinsel ayırım içerdiklerini ifade etmişlerdir. Günümüzde masallar çocuklara uygun hale getirilirken bu kısımlar masallardan çıkarılmış, değiştirilmiş çocuk eğitime uygun hale getirilmişler ama vermek istedikleri mesajlar korunmuşlardır. Buna rağmen Bremen Mızıkacıları'nın Almanca, İngilizce ve Türkçe çevirilerinden bazılarında hala şiddet içerdiği gözlenmiş, uygulama projesi kitap için yapılan yeniden yazım sırasında masalın pedagojik anlamda çocuklara uygunluğuna dikkat edilmiştir.

4.3.1 Farklı Dönem ve Kültürlerde Bremen Mızıkacıları İllüstrasyonları

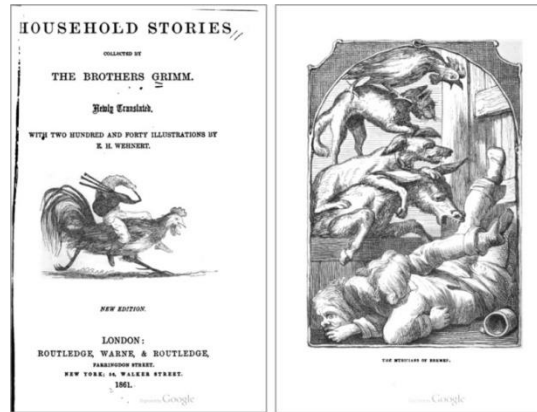
Grimm Kardeşler'in Almanca Kinder- und Hausmärchen adıyla yayımlamış oldukları masallar farklı ülkelerde çevirileri ile birlikte illüstrasyonları yeniden yapılarak ayrı ayrı ya da birkaç masal bir arada basılmışlardır. İngiliz illüstratörler George Cruikshank (1823), Walter Crane (1886) ve İllüstrasyonun Altın Çağı'nın ünlü illüstratörü Arthur Rackham (190) Grimm Kardeşler Masalları'na kendilerine özgü üsluplarda illüstrasyonlar yapmışlardır. Arthur Rackham'ın yaptığı illüstrasyonların bir kısmının renkli bir kısmını tek renk basılmış olduğu gözlenmiştir.

İngilizce ilk baskısı Londra'da 1823 yılında German Popular Stories, Translated from the kinder und haus Märchen collected by M. M Grimm From Oral Tradition adıyla yapılmış masalların illüstrasyonlarını George Cruikshank yapmıştır. İlk baskıda otuz bir masala yer verilmiş, ardından 1826 yılında yirmi dört masalla ikinci baskısı yapılmış böylece toplam elli beş masal İngilizceye çevrilmiştir. Kitapta her masala illüstrasyon yapılmadığı gözlenmiştir. Şekil 4.15'de solda kitabın 1823'de yapılmış olan ilk baskısının kapak illüstrasyonu, ortada The Travelling Musicians adıyla kitapta yer alan Bremen Mızıkacıları masalına ait illüstrasyon ve sağda 1826'da basılan ikinci cildine ait kapak illüstrasyonu gösterilmiştir.

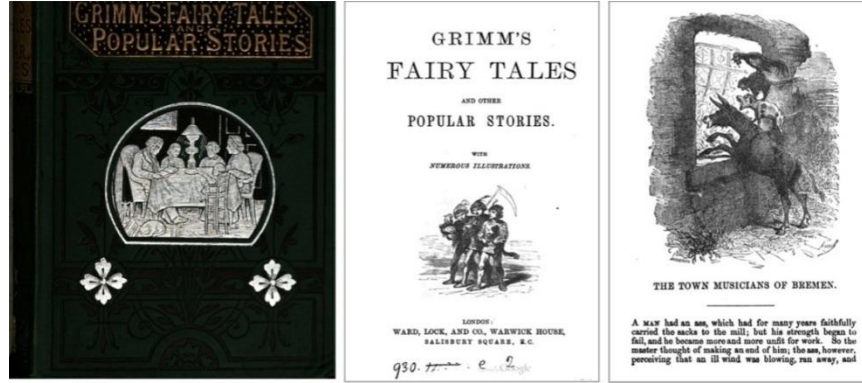
Şekil 4.15 George Cruikshank'ın 1823'de resimlediği Bremen Mızıkacıları illüstrasyonu ve German Popular Stories'in iki cildine ait kapak illüstrasyonları. (https://books.google.com.tr/books?id=LWAVAAAAQAAJ&pg=PR1&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, s.1 ve s.31) , (https://books.google.com.tr/books?id=YvFXAAAACAAJ&pg=PP9&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false , s.11) Erişim tarihi 12 Mayıs 2022

1861 yılında İngilizce olarak ve yine Londra'da yenilenmiş ve içeriğinde 240 adet illüstrasyon olduğu ifade edilerek yayımlanan Household Stories kitabının illüstrasyonlarını Alman illüstratör Edward Henry Wehnert'in yapmış olduğu belirtilmiştir. Şekil 4.16'da solda kitabın kapak illüstrasyonu sağda ise kitapta yer alan Bremen Mızıkacıları illüstrasyonuna yer verilmiştir.

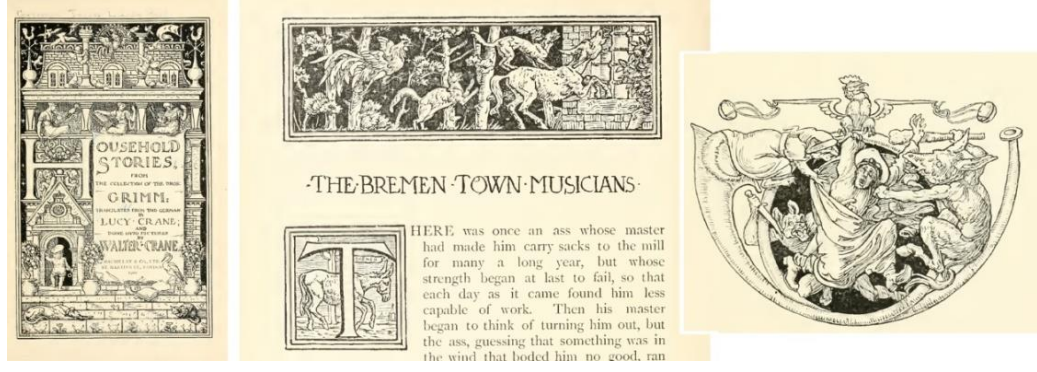
Şekil 4.16 Edward Henry Wehnert'in resimlediği 1861 yılı Londra baskılı Household Stories'in içindeki Bremen Mızıkacıları illüstrasyonu örneği. (https://books.google.com.tr/books?id=tj0WAAAAYAAJ&pg=PR4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false , s.5 ve s.123) Erişim tarihi 13 Mayıs 2022

1881 yılında Londra’da yayımlanmış olan Grimm’s Fairy Tales and Popular Stories adıyla basılan kitap tekrar basılmış ve illüstrasyonlarını Bertall adıyla ünlenmiş 19. yüzyılın en çok iş ortaya koyan Fransız illüstratör Charles Albert d’Arnoux yapmıştır. Şekil 4.17’de solda kitabın ciltli kapağı, ortada iç kapak illüstrasyonu ve sağda kitapta The Town Musicians of Bremen adıyla yer alan Bremen Mızıkacıları masalı için yapılan illüstrasyon gösterilmiştir.

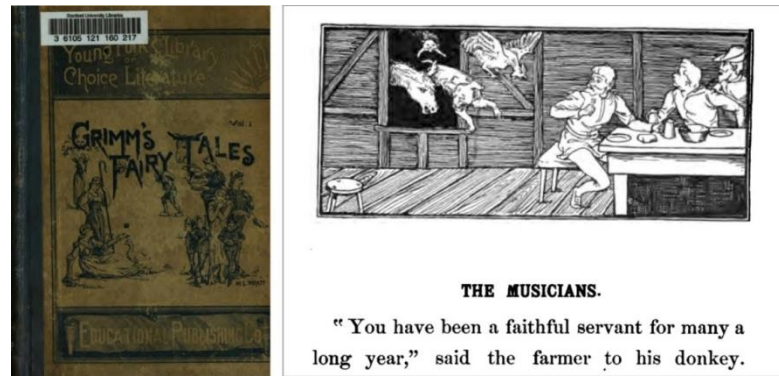
Şekil 4.17 Bertall’ın yaptığı 1881 tarihli Grimm’s Fairy Tales and Popular Stories kitabının kapağı ve kitaptaki Bremen Mızıkacıları illüstrasyonu örneği. (https://books.google.com.tr/books?id=HB8HAAAQAAJ&pg=PR3&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false , s.1. s.4 ve s.15) Erişim tarihi 13 Mayıs 2022

Kinder- und Hausmärchen’in İngiltere 1882 yılı baskısı olan Household Stories adıyla Almanca’dan İngilizce’ye çevirisini Lucy Crane, illüstrasyonlarını İngiliz illüstratör Walter Crane yapmıştır. Crane kardeşlerin birlikte hazırladıkları bu kitapta her bir masal için başlık illüstrasyonu, inisiyal harf illüstrasyonu ve masalın sonunda yer alan bir illüstrasyon olacak şekilde resimlendirilmiş olduğu gözlenmiştir. İlk baskısı 1882’de yapılmış olan kitabın tekrar baskıları 1893, 1899, 1906, 1909, 1912, 1914, 1916, 1917, 1920’de yapılmıştır. Kitabın 1922 yılı baskından örnek illüstrasyonlara Şekil 4.18’de yer verilmiştir. Görselde kitabın iç kapak illüstrasyonu ve The Bremen Town Musicians adıyla kitapta yer alan Bremen Mızıkacıları masalına ait eşekli inisiyal harfi, masalın başında ve sonunda yer alan illüstrasyonları gösterilmiştir.

Şekil 4.18 Walter Crane'in 1886'da yapmış olduğu illüstrasyonlar ile Household Stories kitabının kapağı ve Bremen Mızıkacılarına ait illüstrasyonlar. (<https://ia802606.us.archive.org/31/items/householdstories00grim/householdstories00grim.pdf>, s.9, s.162 ve s.165) Erişim tarihi 12 Mayıs 2022

Amerika'da 1892 yılında yayımlanmış olan Grimm Kardeşler'in Household Stories masallarının gençler için hazırlanmış baskısı Young Folks' Library of Choice Literature ve Grimm's Fairy Tales başlığı ile yayımlanmıştır. İllüstrasyonlarını Amerikalı sanatçı Edith F. Foster'ın yaptığı kitabın kapağı ve The Musicians adıyla yayımlanmış olan Bremen Mızıkacıları masalı başında yer alan illüstrasyonu Şekil 4.19'da gösterilmiştir.

Şekil 4.19 Edith F. Foster'ın resimlediği 1892 tarihli Grimm's Fairy Tales kitap kapağı ve içinde yer alan Bremen Mızıkacıları illüstrasyonu örneği. (<https://ia902607.us.archive.org/15/items/grimmsfairytale00pratgoog/grimmsfairytale00pratgoog.pdf>, s.2 ve s.128) Erişim tarihi 13 Mayıs 2022

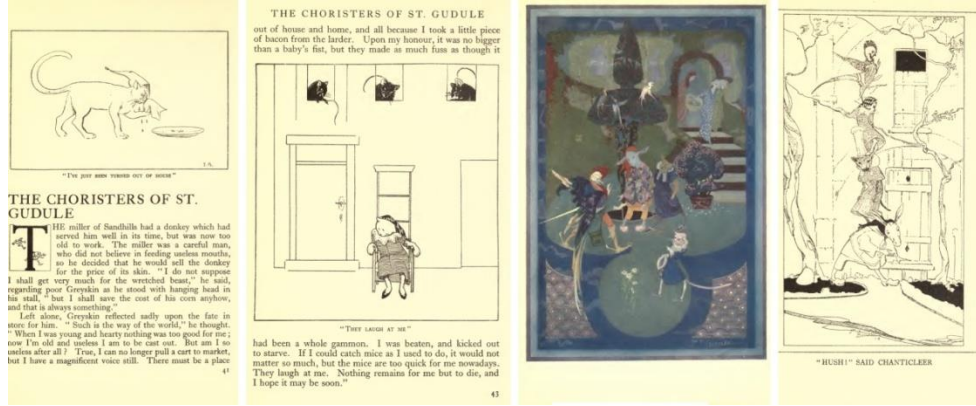
Arthur Rackham'ın 1909 yılında *The fairy tales of the Brothers Grimm* (Grimm Kardeşler Masalları) kitabına yaptığı bazı illüstrasyonların renkli, bazı illüstrasyonların ise tek renk (siyah) olarak basılmış olduğu görülmüştür (Şekil 4.20). *The Bremen Town Musicians* illüstrasyonları tek renk ve siyah basılmış olduğundan kitapta yer alan diğer renkli illüstrasyonlara örnek olması için kitabın girişinden renkli bir masal illüstrasyonuna da görselde yer verilmiştir. Arthur Rackham'ın 1909 yılında resimlediği *Grimm Kardeşler Masalları* kitabının *Hansel & Grethel & Other Tales By The Brothers Grimm* adıyla 1920 yılında yapılmış olan baskısından farklı bir masala ait renkli bir illüstrasyon solda, *The Bremen Town Musicians* adıyla kitapta yer alan *Bremen Mızıkacıları* masalına ait illüstrasyonlar da ortada ve sağda gösterilmiştir.

Şekil 4.20 Arthur Rackham'ın 1909'da resimlediği *Hansel & Grethel & Other Tales By The Brothers Grimm* kitabının 1920 baskısından örnek illüstrasyonlar. (<https://ia902606.us.archive.org/17/items/hanselgretheloth00grim/hanselgretheloth00grim.pdf> , s.7, s.50 ve s.52)

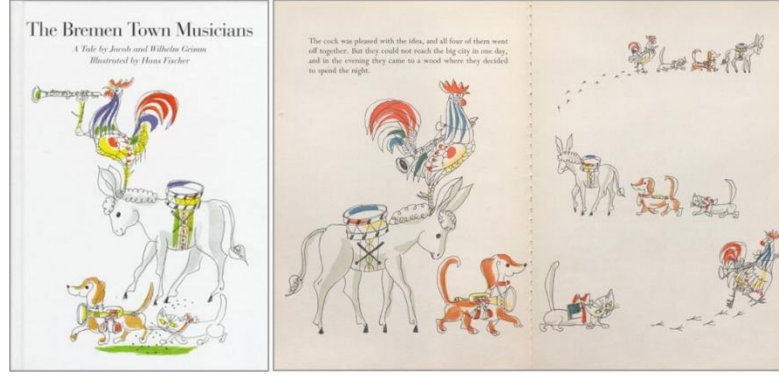
Bazı ülkelerde Grimm Kardeşler Masalları farklı isimlerle ve birbirinden ayrı olarak basılıp kitap haline getirilmişlerdir. Bunların bir örneği olarak Belçika'da 1918 yılında *Grimm Kardeşler Masalları*'nda yer alan hikayelerin *Folk Tales of Flanders* adıyla basılmış olduğu ve *Bremen Mızıkacıları*'nın da *The Choristers of St. Gudule* adıyla yer aldığı görülmüştür. Masalları yazan ve resimleyen Belçikalı ressam ve yazar Jean de Bosschere'in hazırladığı kitapta yer alan *The Choristers of St. Gudule* adlı masalın illüstrasyonlarına Şekil 4.21'de yer verilmiştir. 19. yüzyılda metin ile birlikte basılan illüstrasyonlar siyah basılırken renkli illüstrasyonlar

çinkografi, litografi, ksilografi gibi tekniklerle daha kaliteli kağıtlara basılıp kitap ciltlenirken sayfa aralarına serpiştirilerek renkli illüstrasyonlu kitaplar elde edilmiştir. Metinleriyle birlikte siyah beyaz illüstrasyonların olduğu Folk Tales of Flanders adlı kitapta bazı sayfalarda yer alan renkli baskılı illüstrasyonlu sayfalar dönemin renkli resimli kitap örneklerinin özelliğine sahip olduğu görülmüştür.

Şekil 4.21 Belçika'da 1918'de yayımlanan Bremen Mızıkacıları masalının The Choristers of St. Gudule adlı farklı bir versiyonuna ait illüstrasyon örnekleri. (<https://ia802703.us.archive.org/13/items/folktalesflander00bossrich/folktalesflander00bossrich.pdf> , s.69, s.71, s.75 ve s.77) Erişim tarihi 13 Mayıs 2022

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi, Grimm Kardeşler'in Alman masallarının kitaplaştırıldığı dönemlerde Bremen Mızıkacıları'na defalarca masal kitaplarında yer verilerek illüstrasyonlarının yapılmış olduğu görülmüştür. Başlangıcından günümüze kadar farklı ülkelerde ve yıllarda masallar basılıp illüstrasyonları yapılmaya devam edilmiştir. 1955 yılında İsviçreli çocuk kitapları yazarı ve illüstratörü olan Jugendstil sanat hareketinin ressamlarından Hans Fischer tarafından illüstrasyonları yapılan The Bremen Town Musicians adlı kitabın kapağı ve hayvanların yürüşlerini gösteren karşılıklı iki sayfada yer alan illüstrasyona Şekil 4.22'de yer verilmiştir.

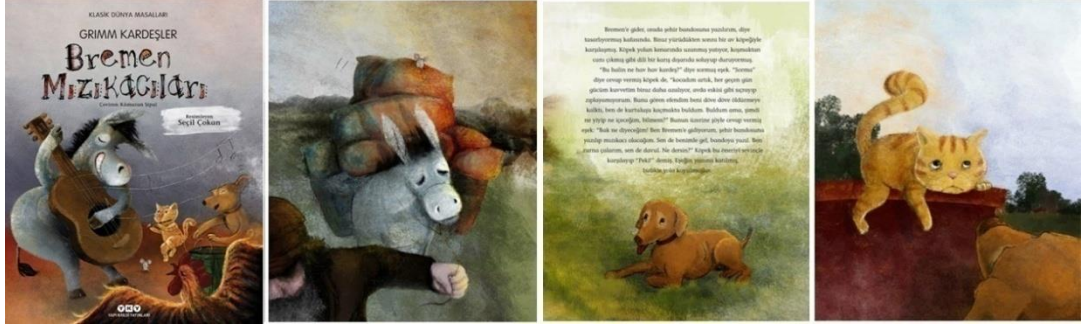
Şekil 4.22 Hans Fischer 1955’de resimlediği Bremen Mızıkacıları kitap illüstrasyonlarından örnekler (<https://www.amazon.com/Bremen-Town-Musicians-Jacob-Grimm/dp/1558588949>), (<https://apps.lib.umich.edu/online-exhibits/exhibits/show/animaltales/bremen>) Erişim tarihi 14 Mayıs 2022

Güncel Bremen Mızıkacıları illüstrasyonu örneği olarak Almanya’da yaşayan Ukrayna asıllı illüstratör Lev Kaplan’ın 2011 yılında resimlediği Bremen Town Musicians adlı kitap illüstrasyonlarından iki örneğe Şekil 4.23’de yer verilmiştir.

Şekil 4.23 Lev Kaplan’ın 2011’de resimlediği Bremen Mızıkacıları kitap illüstrasyonlarından örnekler. (https://www.kaplan-art.de/book_illustrations) Erişim tarihi 15 Şubat 2022

Türkiye’de yayımlanmış Bremen Mızıkacıları kitaplarına bir örnek olarak Yapı Kredi Yayınları’ndan 2016 yılında çıkan ve illüstrasyonlarını Seçil Çokan’ın yapmış olduğu okul öncesi çocuklar için hazırlanmış kitaptan örnek illüstrasyonlara Şekil 4.24’de yer verilmiştir.

Şekil 4.24 Sevil Çokan'ın 2016'da resimlediği Bremen Mızıkacıları masalına ait illüstrasyon örnekleri. (<https://www.dr.com.tr/Kitap/Bremen-Mizikacilari/Grimm-Kardesler/cocuk-ve-Genclik/Okul-oncesi-6-Ay-5-Yas/Masal-Hikaye-Kitaplari/urunno=0000000678411>) Erişim tarihi 14 Mayıs 2022

Alman dilbilimci Jacob Ludwig Carl Grimm ve Wilhelm Carl Grimm kardeşlerin derlediği ve Kinder- und Hausmärchen adıyla 1812 yılında yayımladığı kitap ve içinde yer alan masallar ayrı ayrı defalarca yazılıp illüstrasyonları yapılarak kitaplaştırılmışlardır. Masallar gelende ülkelerarası seyahatlerinde ülkenin kültürel özellikleri göz önüne alınarak yeniden yazılıp yayımlanmışlardır. Tezin uygulama projesi masal kitabında resimlenecek Batı masalı olarak Grimm Kardeşler Masalları'ndan olan Bremen Mızıkacıları'nın seçilme nedeni öncelikli olarak okul öncesi dönem için resmedilen masallar içinde yer alması, masalın simgesi olan üst üste dizilerek güçlenmiş hayvanların çocuklar tarafından tanınıp sevilmesi olmuştur. Ayrıca masalda zayıf düşmüş hayvanların bir araya gelerek ve birbirlerine destek olarak güçlendikleri ve birlikteliğin öneminin dünyada olduğu gibi Türkiye'de de simgesel ifadesi olarak tanınıyor olmasından dolayı çocuklar tarafından ilgiyle okunacağı düşünülerek farklı bir üslupta illüstrasyonları yapılmıştır.

4.4 Uygulama Projesi: Bremen Mızıkacıları Masalının Kelile ve Dimne Masalı Minyatürlerinden 13. yüzyıl Üslubunda Dijital Ortamda Resimlenmesi

Kelile ve Dimne İslam kitap sanatında en çok resimlenen hikaye kitaplarından biri olmuştur. Eser için yapılmış olan minyatürler dönemlerinin üsluplarını yansıtmaları ve yazma eserlerde yer verilen minyatür miktarları ile ölçülerini takip

etmek açısından önemli kaynak olarak ele alınmıştır. Saray için hazırlanmış olan Kelile ve Dimne yazmalarında yer alan minyatürlerin daha büyük ve özenli oldukları gözlenmiştir. Araştırmacı Büşra Bahar Kelile ve Dimne için yaptığı bir araştırmada incelediği kırk dağınık sayfa ve yirmi dokuz ciltli el yazma eserde en çok resmedilen hikaye olarak almış minyatür ile *Tüccar ve Oğulları* ve kırk minyatür ile *Oyuna Gelen Deve* olduklarını ifade etmiştir (Bahar, 2021). Ressam ve sanat tarihçi Malik Aksel *Masal ve Resim* adlı kitabında masal ile resim arasında yakın bir bağ olduğunu, özellikle halk hikayelerinde resimlere çok yer verildiğini ifade etmiş, Kelile ve Dimne'nin Osmanlı dönemi tercümesi olan Hümayunname'yi örnek olarak göstermiştir (Aksel, 2019). Bu özellikleri doğrultusunda fabl masalları içinde en fazla resmedilmiş olan Kelile ve Dimne minyatürleri içinden 13. yüzyılda hazırlanmış bir yazma eserdeki minyatür üslubu uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonları için uygun görülmüş ve eserde yer alan minyatür formları uygulama projesi kitap illüstrasyonu kompozisyonları içinde kullanılmıştır.

Çocuklar için resmedilecek Batı masalı olarak Grimm kardeşlerin 19. yüzyılda derlemiş oldukları Alman halk masallarından Bremen Mızıkacıları birliktelikten güç doğar içerikli verdiği mesaj ve hayvanların üst üste çıkararak oluşturdukları sembolik görüntülerinden dolayı 4-6 yaş grubu çocuklar için uygun görülerek seçilmiş ve yeniden yazılarak illüstrasyonları yapılmıştır.

4.4.1 Uygulama Projesi Hazırlık Aşaması

Uygulama projesi için önce Bremen Mızıkacıları masalına ait ulaşılmış farklı çeviriler masalı yeniden yazıp Türk masal üslubuna uyarlaması için masal anlatıcısı eğitime ulaştırılmıştır. Bremen Mızıkacıları masalını yeniden uyarlayacak olan yazara metinler ulaştırılırken sayfalarda yapılması planlanan kompozisyonlar belirtilmiş ve bu doğrultuda yazması istenmiştir.

Araştırmacı aldığı minyatür eğitimi ile uygulama projesi masal kitabı sayfalarını oluşturacak illüstrasyonlar için ön hazırlık çalışması yapmıştır. Bu doğrultuda Kelile ve Dimne yazma eserde yer alan ve illüstrasyon çerçevelerini oluşturacak kenar süsleme desenleri için geleneksel desenlerin orijinal çizimlerine dair eserlere ulaşılmış ve faydalanılmıştır. Yazma eserde yer alan tüm minyatür çalışmaları tek tek incelenip uygulama projesi için kullanılacak kenar süsleri, bitki formları ve mekan algısı için kullanılmış desenler belirlenmiştir.

4.4.2 Bremen Mızıkacıları Masalının Yeniden Yazılması

Kültürlerarası iletişim ve etkileşim adına oldukça büyük bir öneme sahip olan çeviri çocuk edebiyatının her dönem kendine özgü olanakları ve sorunları olmuştur. Her kültür kendi kavramlarından oluşan edebiyat anlayışı içermiş ve çeviri edebi anlayışlar ulaştığı diğer kültürler üzerinde daha farklı etkileşime girme potansiyeline sahip olmuşlardır (Dilidüzgün ve Kurultay, 1993). Prof. Dr. Sedat Sever Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü (2019) adlı kitabında 4-6 yaş arası çocukların dil gelişimi için şiirin ve şiirsel anlatımın önemli olduğunu, bu dönemde okunan manilerin, tekerlemelerin, masalların ve şiirlerin çocuklarda okul türü öğrenmeye karşı ilgilerini artırdığını ifade etmiştir. Bu ifadeler göz önüne alınarak farklı çevirileri bulunan Bremen Mızıkacıları 4-6 yaş grubu çocukların algısına uygun bir dilde ve bir fabl örneği olarak şiirsel üslupta okul öncesi öğretmeni ve masal anlatıcısı olan Emre Yapıcı⁴⁷ tarafından yeniden yazılmıştır. Türk masallarında görülen tekerlemelerin yabancı masallarda görülmediği, bu tekerlemeler ile dinleyicinin dikkatinin masala toplanmak istendiği ifadeleri masalın yeniden yazımı sırasında göz önüne alınmıştır (Oğuzkan, 2013; Şirin, 2019.). Prof. Dr. Gülçin Alpöge (2011) 3-6 yaş aralığındaki çocukların tekerlemeleri, kafiyeli deyişleri sevdiklerini ifade etmiştir (s.12). Ayrıca Sedat Sever'in (2021, s.149) ifade ettiği olduğu masalların başında yer alan, çocukların masal dinleme isteğini artıran ve hayal güçlerini tetikleyen tekerlemeler uygulama projesi masal kitabında kullanılmıştır. Türk masal geleneklerinde görülen giriş ve bitiş tekerlemesi yeniden yazılan masala ilave edilerek bir Alman masalı olan Bremen Mızıkacıları'nın okunduğu kültürle etkileşiminin masalın ana temasını değiştirmeyeceği ifade edilerek, Mustafa Ruhi Şirin'in (2019) ifade ettiği gibi yol alırken değişen halk masalı örneğinden biri ortaya konmak istenmiştir. M. R. Şirin'in ifadesiyle özellikle çocuk kitapları için uygulanan şiirsel üslupta bir fabl türü olarak masal yeniden yazılmıştır. Masal yeniden yazılırken yazar ile iletişim halinde olunup resimlenecek sayfaların illüstrasyonuna dair kompozisyon bilgileri yazara iletilmiş, bu doğrultuda masal bölümlere ayrılarak yazılmıştır. Masalın orijinalinde ve pek çok tercümesinde yer alan yaşanan kahramanların sahipleri tarafından öldürülmesi gibi şiddet içeren

⁴⁷ Emre Yapıcı: Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği lisans ve Ahmet Yesevi Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi yüksek lisans eğitimi sonrası masal anlatıcılığı eğitimi almıştır. On yedi yıl özel ve devlet okullarında okul öncesi çocuklar için yapmış olduğu öğretmenliğin ardından son dört yıldır devlet ilköğretim okullarında yöneticilik yapmaktadır.

ifadeler kaldırılmış, masalda geçen cadı ifadesi yerine bu yüzyılın çocuklarının daha aşına olduğu ve sevimli bulduğu canavar ifadesi kullanılmıştır. Masal kahramanı köpeğin avcı olması değiştirilmiş, çoban köpeğine dönüştürülmüştür. Masal kitabının yeniden yazımı sırasında 4-6 yaş grubu çocukların pedagojik özellikleri göz önüne alınarak cümleler ve kelimeler özenle seçilmiştir.

4.4.3 Masalın İllüstrasyon İçin Uyarlanması

Çocuklara uygun bir dille yazılmış kitapların resimlemesi de çocuğa uygun olmalı, öyküyü tamamlamalı ve öykünün dışına çıkmamalı, çocuğun anlayabileceği estetik kaygı taşıyan görseller olmalıdır denilmiştir. Ayrıca çocuklar okudukları kitaptan ve resimlerinden keyif aldıkları gözleniyorsa o kitap iyi bir çocuk kitabıdır denilmeli, kitabın yetişkinler tarafından klasik olarak adlandırılmış olması önemli olmamalı ifadeleri kullanılmış olduğu görülmüştür (Alpöge, 2011; Oğuzkan, 2013). Türk halkbilimcisi ve folkloru araştırmacısı Pertev Naili Boratav masalları “Hareket noktası, atlama tahtası” olarak ele alıp özgürce ve çağa uygun olarak yeniden üretilmesini önemseydiğini ifade etmiştir (Boratav’dan aktaran Şirin, 2019, s.62). P. N. Boratav’ın bu sözleri doğrultusunda Doğu kültüründen gelen resimleme tekniği ve Batı kültüründen gelen masal konusu ile Türk masalı anlatım üslubu birleştirilerek kültürler arası etkileşimin örnekliği olarak yeni bir masal kitabı oluşturulmuştur. Amerikalı çocuk kitapları yazarı ve illüstratörü Jan Brett’in eserlerinde gözlemlenen çoklu hikaye anlatımı ve geleneksel desenli illüstrasyonlardan oluşan sayfa tasarımı örneğinin Amerika’da okul öncesi çocukların ilgisini fazlasıyla çekmesi ve sanatçının kitaplarının okul öncesi çocukların eğitim sisteminde önerilen kitap olması uygulama projesi masal kitabı kompozisyonu için ilham olmuştur. Bu doğrultuda illüstrasyon için masal kitabı karşılıklı çift sayfa olarak yirmi dört illüstrasyon, ana ve yan resimler olacak şekilde kompozisyon yapılmıştır. Yine Amerikalı sanatçı Jan Brett’in ve Rus sanatçı Ivan Bilibin’in folklorik unsurları illüstrasyona dahil etmeleri örnek alınarak minyatür üslubunun desenleri kompozisyonlarda kullanılmıştır. Her bölüm için uygun görülen resimlemeler yeniden yazılan masal metninde hangi karelerde nasıl resmedileceği yazılarak ifade edilmiş, bu metin yazar ile paylaşılmıştır. Bu doğrultuda masalın yeniden yazılması için yazara gönderilen illüstrasyon için düşünülen kompozisyonlar aşağıda yer verilen sayfalara ayrılmış metinlerin başında italik olarak yazılmıştır. Ayrıca uygulama projesi kitabın sayfaları ve sıralaması yine aşağıda gösterilmiştir.

Ön kapak

Giriş sayfası

- *Tekerleme ve üst üste hayvanların silüeti*

Bir var derler, bir de yok.
Zaman içinde her şey çok.
Çöle koydum hamamı,
Tellal bilir zamanı,
Kuşlar göçer başım bahtı,
Senin sözün masal tahtı,
Şirin mirin ağızlım,
Güzel yüzlü yanaklım,
Haydi dinle beni,
Bir dillim iki kulaklım.

Birinci sayfa

- *Kitap künyesi*

İllüstrasyonlu sayfalar 1 ve 2 :

- *Eşek yolda neşeli (ana resim)*
- *Eşek yük taşıyor yorgun (yan resim 1)*
- *Eşek yere yıkılmış, sahibi kızgın (yan resim 2)*

Bir zamanlar genç ve güçlü,
Kaldırırdım her bir yükü.
Yaşlanınca taşıyamaz oldum kocadım çünkü.
Sahibim beni istemez oldu.
Benim gözlerim doldu.
Farkına vardım gitmeliyim.
Fazla rahatsızlık vermemeliyim.
Düştüm Bremen yoluna,
Yeni dostlar bulmaya.
Bir de çalgıcı olursam,
Olur yemeğim susam.

İllüstrasyonlu sayfalar 3 ve 4:

- *Eşek üzgün köpekle konuşuyor (ana resim),*
- *Köpek çobanlık yapıyor mutlu (yan resim 1)*
- *Köpek mutsuz sahibi köpeğe çiftlik kapısını gösteriyor (yan resim 2)*

Eşek yolda yürürken,
Bir köpeğe rastlamış,
Bakmış köpek ağlıyor,
Eşek sormuş: “Neyin var senin böyle?
Tanışalım otur şöyle,
Neden ağlar durursun?
Niye böyle mutsuzsun?”
Köpek demiş: “Sahibim beni istemedi,
Kendine bir yer bul dedi.
Üzüldüm çıktım yola,
Vereyim dedim bir mola.”
Eşek demiş köpeğe,
“Gidiyorum Bremen’e.
Sende gel benimle,
Oluruz çalgı çengi.
Ben çalarım lavta,
Sen ise davulda usta.”
Yüzleri gülmüş birden,
Gidelim en kısa yerden

İllüstrasyonlu sayfalar 5 ve 6:

- *Eşek, köpek, kedi konuşuyor (ana resim)*
- *Kedi fare kovalıyor (yan resim 1)*
- *Kediyele eğlenen fare ve onlara bakan kızgın kadın (yan resim 2)*

Bremen yolları yemyeşil,
Bir kedi gördüler yüzü çil çil.
Yolun kenarında yatıyor,
Bu kediciğ sanki evcil.
Eşek demiş: “Yürüyoruz bir iki,
Sen burada ne arıyorsun ki?”
Kedi demiş: “Yaşlılık benim kaderim,
İşe yaramaz dişlerim.
Tutamıyorum tek bir fare,
Gitmek oldu bana çare.
Hanımım da artık istemez,

Başa gelmeyince bilinmez.
Bir başıma kaldım işsiz,
Şimdi ne yaparım dışsız.
Eşek demiş: “Gel bizimle birlikte,
Zaten ayağın eşikte.
Bremen’e gidiyoruz,
Seni davet ediyoruz.
Bilirim kediler müzikte başka,
İstersen çalarsın mızıka.
Bir grup kurarız üç kişi,
Olursun sen bilirkşi.”
Bunu kabul etmiş kedicik,
Bremen yolu incecik.

İllüstrasyonlu sayfalar 7 ve 8:

- *Eşek, köpek, kedi, horoz konuşuyor (ana resim)*
- *Horoz çit üstünde ötüyor (yan resim 1)*
- *Horoz kendini pişmiş olarak ve tabakta hayal ediyor (yan resim 2)*

Yolda gider üç ihtiyar,
Buraları başka diyar.
Varmışlar bir çiftlik önüne,
Horoz damın üstünde.
Acı acı bağılıyor,
Sabahın tam köründe.
Köpek demiş: “Ağlar gibi ötersin,
Söyle nedir senin derdin?”
Horoz demiş: “Misafirler geliyormuş,
Pişmiş horoz istiyormuş.
Sahibim suyu ısıttı,
Tencereyi ocağa attı.”
Eşek demiş: “Sesin bence çok güzel,
Okursun sen güzel gazel.
İstersen gel bizimle,
Senin yerin olsun özel.

Bremen bizi bekler,
Yolumuzda kelebekler.”

İllüstrasyonlu sayfalar 9 ve 10:

- Eşek ve köpek bir ağaç altında, kedi ve horoz ağaç dalında (ana resim)
- Daldaki horoz ilerde ışıklı pencereyi bir ev görüyor (yan resim)

“Yol uzun kaldık burada,
Karanlığın ortasında.
Bir veranda olsa ormanda,
Huzurla uyusak orada.”
Ağacın altına yatmışlar,
Birbirini yastık yapmışlar.
Horoz çıkmış ağaca,
Bakınmış etrafa usulca.
Aaaa uzakta bir ışık,
Bir ev ağaca yapışık.
Etrafını kaplamış sarmaşık,
İçerden gelen tek ses kaşık.
Dört kafadarın karnı aç.
Köpek demiş: “Keşke olsa et, kemik sütlaç,
Şimdi yemek bize ilaç,
Karnı doyurmak tek amaç.”
Gitmişler eve doğru,
Kedi sormuş bir soru.
“İçerde kimler ola?
Demezler mi hayrola?”

Varıp kapının önüne gelmişler,
İçerde bağırmalar gülüşmeler.

İllüstrasyonlu sayfalar 11 ve 12:

- Pencere önünde camdan içeri bakan hayvanlar (ana resim)
- İçerde sofranın etrafında haydutlar, önlerinde sofrada yiyecekler (yan resim)

Eşek bakmış camdan,
Haydutlar tutmuş mekan.
Masada yemekler fazladan.
Şimdi kalır mı onlara meydan?

Haydutlar keyif çatıyor,
Gülüyor eğleniyor.
Horoz demiş: “Sofra keşke bize kalsa,
Biri bunları dışarı atsa.”

İllüstrasyonlu sayfalar 13 ve 14:

- *Eşek üstünde köpek, köpek üstünde kedi, kedi üstünde horoz pencere önünde
bağrıışan hayvanlar (ana resim)*

- *Korkuyla kaçan haydutlar (yan resim)*

Eşek demiş: “Ne yapsak da gitseler?
Sizi işe yaramaz pireler.

Fikri olan söylesin.

Buradan gitmeliler kesin.”

Köpek demiş: “Birlik olalım.”

Kedi demiş: “Nasıl yapalım?”

Eşek demiş: “Ben buldum.”

Horoz demiş: “Ben uydum.”

Eşek demiş: “Bunları korkutalım,
Atalım ayaklarına çalım.

Tepe takla olsunlar,

Akıllarını başlarına alsınlar.

Köpek çıkar üstüme,

Kedi onun üstüne.

Horoz sen de en üste.”

Eşek başlamış çılgınca,

Yüksek sesle anırınca.

Havlamış birden köpek,

Sesi güya bir ipek.

Kedi acı acı miyavlamış,

Haydutları avlamış.

Horoz katılmış sonradan,

Pencereden havadan.

Şakımışlar durmadan,

Yok olmuş haydutlar ortadan.

Arkalarına bakmadan.

İllüstrasyonlu sayfalar 15 ve 16:

- *Sofraya kurulup yemekleri yiyen hayvanlar (ana resim)*

Dört kafadar sofrada,
Mutlusu yok onlar gibi dünyada.
Kırk yıllık açmış gibi,
Yemişler her bir şeyi.
Herkes kendi keyfince,
Bir yer bulmuş kendince.
Uyumuşlar miskince,
Rahatlamışlar sakince.

İllüstrasyonlu sayfalar 17 ve 18:

- *Kapıdan içeriye giren haydut (ana resim)*

- *İçeride uyuyan hayvanlar (yan resim)*

Vakit geçmiş epeyi,
Haydutlara olmuş deli.
Hepsi birbirinden gergin,
Sanmışlar olacaklar zengin.
Ne olduğunu anlamadan,
Kara zindanı boylamadan,
Seçmişler birisini,
Göndermişler kapıdan içeri.

İllüstrasyonlu sayfalar 19 ve 20:

- *Evden kaçan haydut (ana resim)*

- *Haydudu tırmalayan kedi ve hayduda saldıran köpek, hayduda tekme atan eşek ve öterek haydudun üstüne uçan horoz(yan resim)*

Haydut önünde evin,
Sonu olacak hazin.
Kapıyı açmış yavaşça,
Seslenmiş arkadaşça.
Evin içi karanlık,
Her yer dağınık, viranlık.
Lambaya gitmiş eli,
Kedinin gözleri kızıl,
Bir kor gibi parlıyor,

Haydut ateş sanıyor.
Gaz lambasını yakmak için,
Bezi almış bilmem niçin.
Kedi korkmuş adamdan,
Tırmalamış durmadan.
Kapıya koşmuş zoraki.
“Aman” demiş “Bu ne ki?”
Köpek yerde yatarken,
Üzerine basarmış kaçarken.
Bir diş atmış ısırmış,
Haydut üstünden atlamış.
Tam çıkacak kapıdan,
Çıkmış eşek aradan.
Hayduda vurmuş bir çifte,
Adam olmuş sanki pelte.
Horoz gürültüye uyanmış,
Feryat figan bağırmış.

İllüstrasyonlu sayfalar 21 ve 22:

- *Diğer haydutlara olayları anlatan korkmuş haydut (ana resim)*

Adam koşmuş ormana,
Zaten olmuş lahana.
Haydut demiş: “Sanki kötü bir rüya idi,
Sormayın başıma neler geldi.
Evde var dört canavar,
Birinin koca dikenini var.
Tüm yüzümü çizdi,
Sanırsın ki bir kedi.
Birinin elinde bıçak,
Kısa boylu ap alçak.
Kaçarken itti beni,
Diğerine ‘unutma’ dedi.
O da sanki bir duvar,
Öyle vurdu ki canavar.
Çıktım çıkacağım derken,

Tam kapıya varırken.
Biri öyle bağırdı,
Bir kulağım patladı.
Korktum bunlar canavar,
Benimde bir canım var.
Bir daha gelmem buraya,
Kaçalım hemen yaya.”

İllüstrasyonlu sayfalar 23 ve 24:

- *Evde topluca mutlu hayvanlar (ana resim)*

Bremen diye çıkmışlar yola,
Huzuru bulmuşlar burada.
Böyle bir ev bulunmaz,
İsteseler sahip olunmaz.
Vazgeçmişler gitmeye,
Bremen kalsın şöyle.
Birlikte yuva kurarız,
Hep beraber mutlu yaşarız.

Sayfa 25:

- *Bitiş manisi ve üst üste çıkmış hayvanların silüeti*

Mani mani hazine.
Şimdi senindir sahne
Masallar olur tekne.
Hayallerin şahane.

Arka kapak içi:

-*Kitaba dair bilgilendirme sayfası*

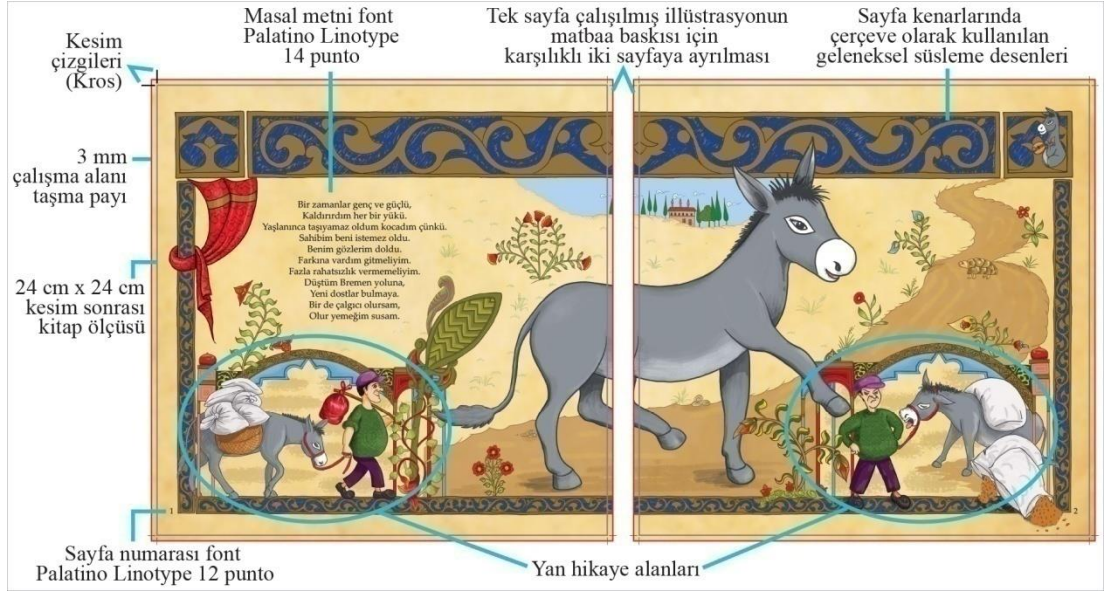
-*Kelile ve Dimne'ye dair kısa bir bilgi*

- *Grimm Kardeşler ve Bremen Mızıkacıları'na dair kısa bir bilgi*

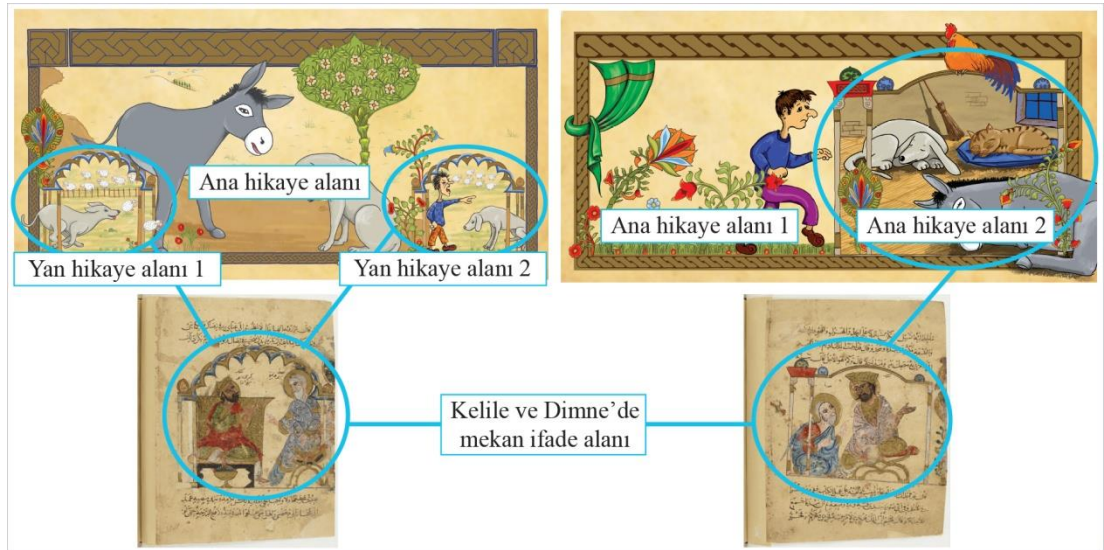
4.4.4 Uygulama Projesi Tasarımı ve Masal İçin İllüstrasyon Taslakları

Uygulama projesi masal kitabı için uyarlanan metnin üstünde bir önceki bölümde italik karakterlerle yazılmış olan kompozisyonlar doğrudan bilgisayar ortamında taslaklar hazırlanarak yine bilgisayar ortamında orijinal çalışmalar yapılmıştır. Uygulama projesi masal kitabı için 24cm x 24 cm kare sayfa kullanılmış dolayısıyla illüstrasyon ölçüleri karşılıklı çift sayfa olarak uygulanması

düşünüldüğünden 48 cm x 24 cm olarak sayfa ölçüsü ayarlanmıştır. İllüstrasyonların taslakları bilgisayar ortamında Adobe Photoshop programında belirtilen ölçülerde matbaa baskısına uygun renk (CMYK) ve yine matbaa baskısına uygun çözünürlük (304,8 pixel/inch) olarak açılmış sayfalara çalışılmıştır. 48 cm x 24 cm tek sayfa olarak çalışılan illüstrasyonlar matbaa baskısı için dört taraftan 3 mm taşma payları ile 24,6 cm x 24,6 cm olarak *Tiff* formatında kaydedilmişlerdir. Illustrator programında sayfa düzeni içine alınan *Tiff*'lere taşma paylarını gösteren krosler (kesim çizgileri), sayfa numaraları ve masal metinleri yerleştirilmiştir. Şekil 4.25'de Illustrator programında yapılan çalışma detaylarını gösteren sayfa tasarımı örneğine yer verilmiştir. Sayfa tasarımlarında bazı sayfalarda yan hikaye anlatım alanları kullanılırken, bazı sayfalarda tek hikaye anlatılmış ama her sayfada mutlaka geleneksel üslupta çerçevelenmiş hikaye alanı kullanılmıştır. Kullanılan hikaye alanları için minyatür üslubundan ve desenlerinden yararlanan Kelile ve Dimne yazma eserde mekan algısını oluşturmak için kullanılan geleneksel resim alanları formlarından yararlanılmıştır (Şekil 4.26). Hedef kitle 4-6 yaş grubu çocuklar olduğu için tasarımda canlı renkler kullanılırken bu yaş grubu çocuklara kitapları yetişkinlerin okudukları göz önüne alınarak font seçiminde yetişkinlere uygun font ve punto seçilmiştir. Bu doğrultuda font seçiminde illüstrasyonlarda kullanılan minyatür üslubu desenlere uygunluğu açısından geleneksel bir yazı karakteri olarak *Palatino Linotype* çocuk kitabı için uygun görülmüştür. Punto olarak 14 punto seçilerek şiirsel üslupta bir fabl örneği olarak yazılmış olan masalın okunurluğu kolaylaştırılmak istenmiştir.

Şekil 4.25 Uygulama projesi sayfa tasarımı örneği

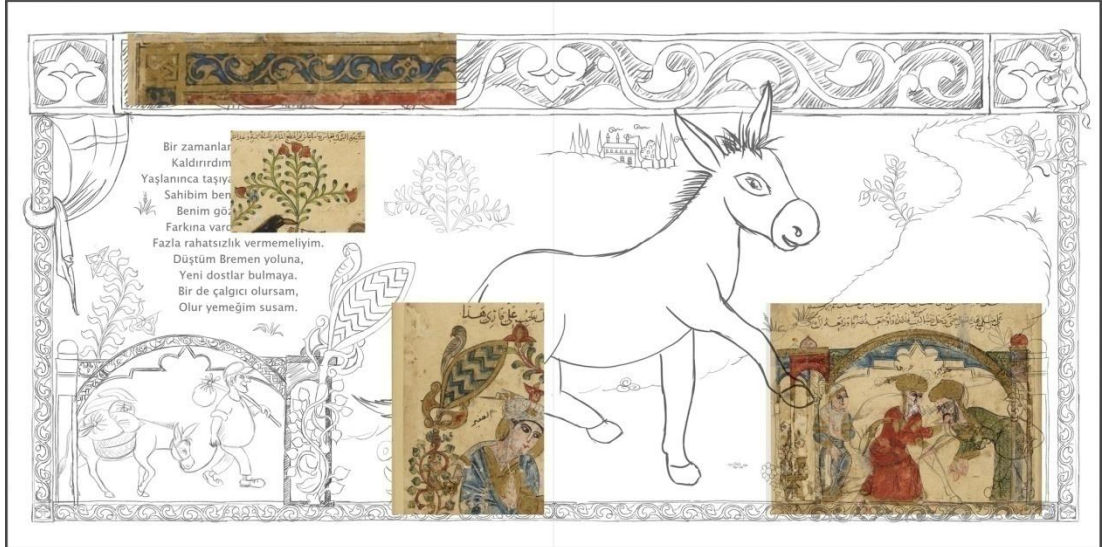
Şekil 4.26 Uygulama projesi illüstrasyon hikaye alanı örnekleri

Kelile ve Dimne minyatürlerinden alınan ve proje illüstrasyonlarında hikaye alanı çerçevesi amaçlı kullanılmış olan geleneksel desen içinde yer alan süsleme formları yeniden düzenlenerek kendi sayfasında kenar süsü olarak kullanılmışlardır. Böylece hikaye alan formları ile kenar süslemesi için kullanılan geleneksel desen formları arasında bağlantı kurulmak istenmiştir. Şekil 4.27'de üç farklı sayfada uygulanmış örneklere yer verilmiştir.

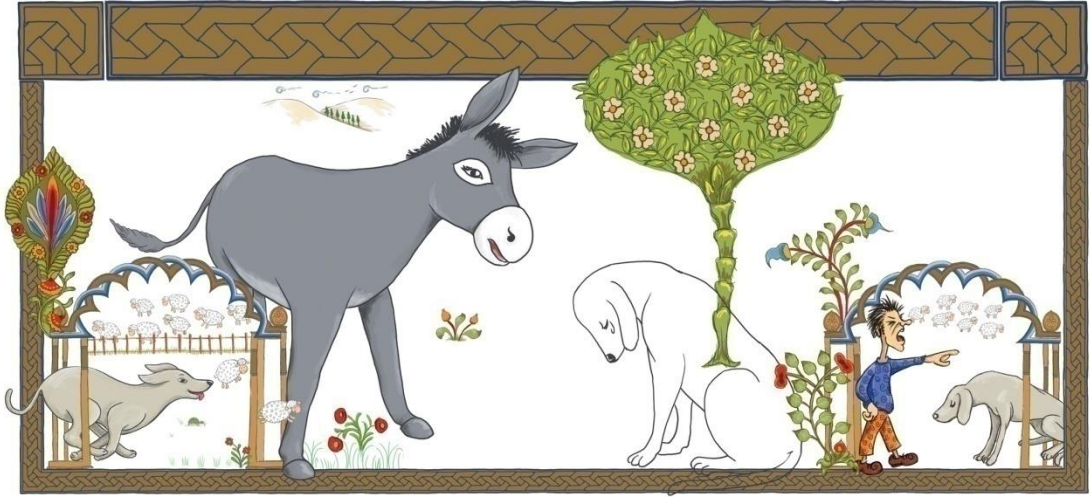
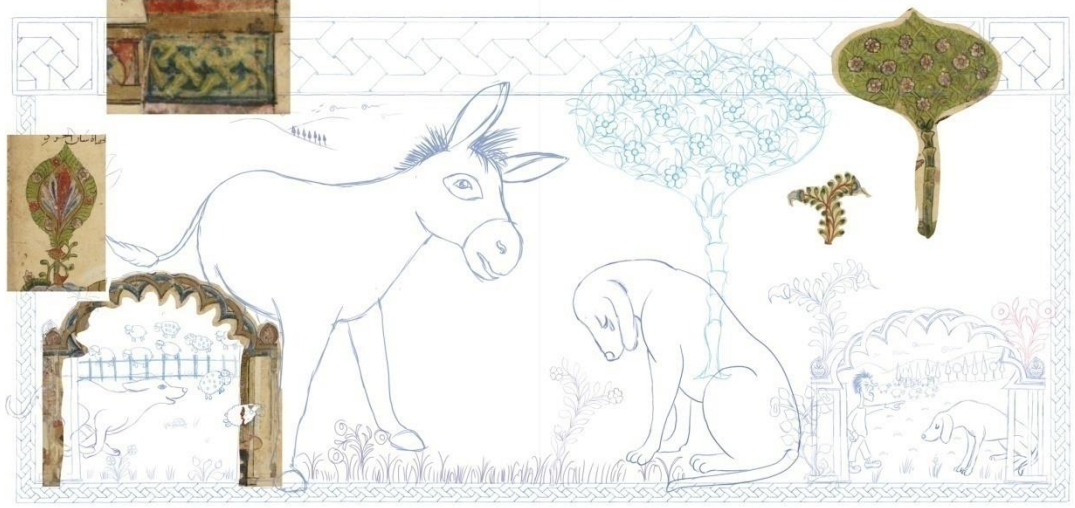

Şekil 4.27 Uygulama projesi sayfa süslemesi ile hikaye alanı süsleme formu.

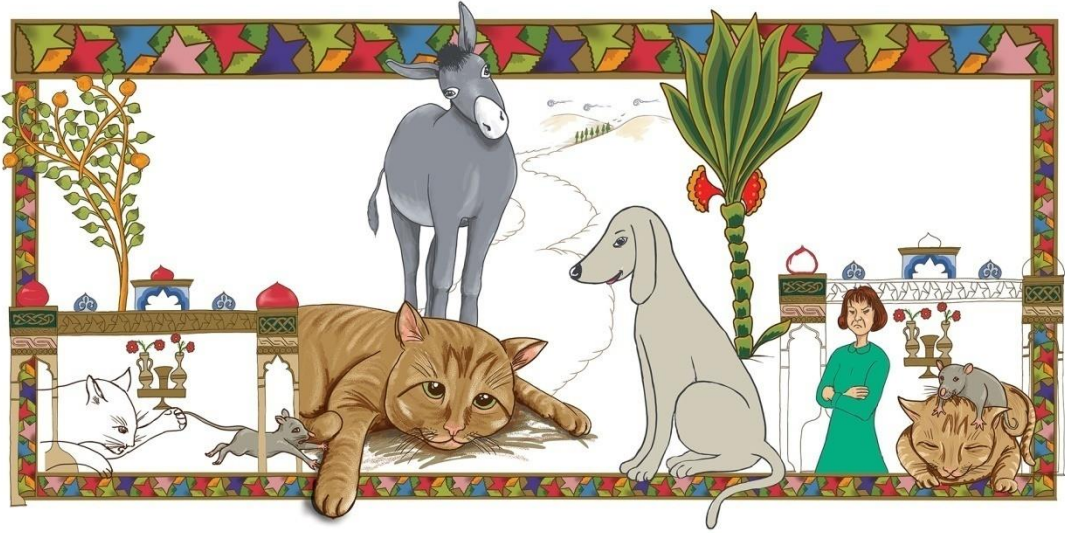
İllüstrasyonlar için yararlanılan Kelile ve Dimne yazma eserin sayfalarından alınan süsleme, hikaye alanı ve bitkiler gibi minyatür formları masal kitabı illüstrasyon tasarımlarında uygulanan kompozisyonlara uyarlanarak dijital ortamda yeni illüstrasyon kompozisyonları üretilmiştir. Aşağıda Şekil 4.28 ile Şekil 4.39 arasında yer alan on iki adet görselde proje masal kitabı sayfalarının oluşturulması sırasında kullanılan minyatür formları çalışılan program üzerine alınıp kompozisyonlar yapılarak çizilen taslaklar ile nasıl kolaj yapılmış olduğu gösterilmiştir. Her bir sayfa illüstrasyon için uygun minyatür formları modern illüstrasyon çizim üslubu ile uyumlu hale getirilerek geleneksel formlar daha güncel tiplmeler ile bir arada kullanılmışlardır. Bu süreçte uyarlanan geleneksel formlarda kullanılan renklere sadık kalınarak, güncel desenlerin renkleri geleneksel formlara uygun kullanılmışlardır. Geleneksel formlar ve onlara uyarlanan güncel tiplmelerde kullanılan renklerin muhatabı çocuklarla daha sonra yapılan uygulama projesi testi sonucunda 4-6 yaş grubu çocukların algısına uygun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Uygulama projesi için muhatabı çocuklara beğeni testi yapılacağından, proje illüstrasyonlarında kullanılan tiplmelerde gerçekçi ve stilize çizim, gölgeli figürler ve gölgesiz figürler gibi farklı çizim üslupları kullanılmıştır. Bu konuda detaylı bilgi ve örnek görsellere 4.7.4 *Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizleri* başlıklı bölümde anlatılarak örnek görsellere Şekil 4.72 ve Şekil 4.73’de yer verilmiştir.

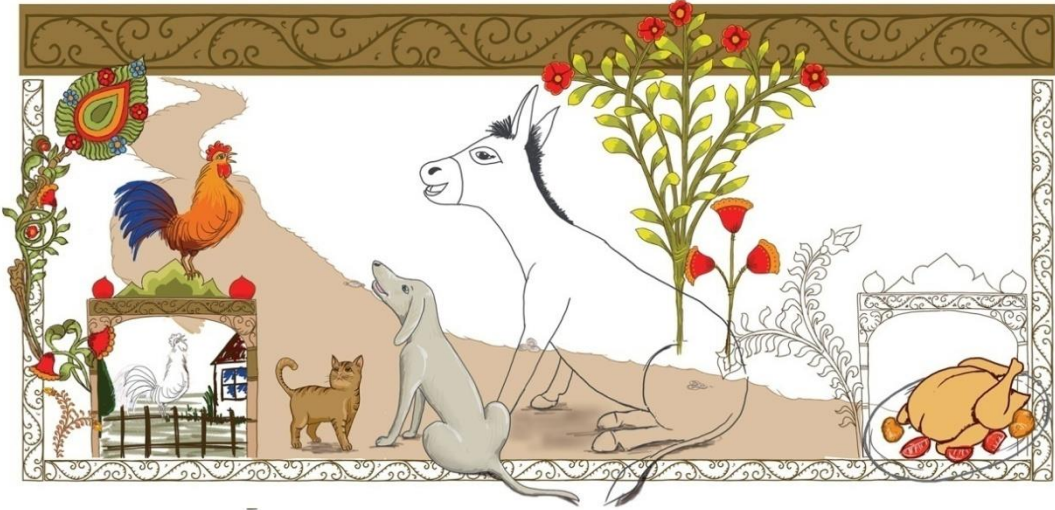
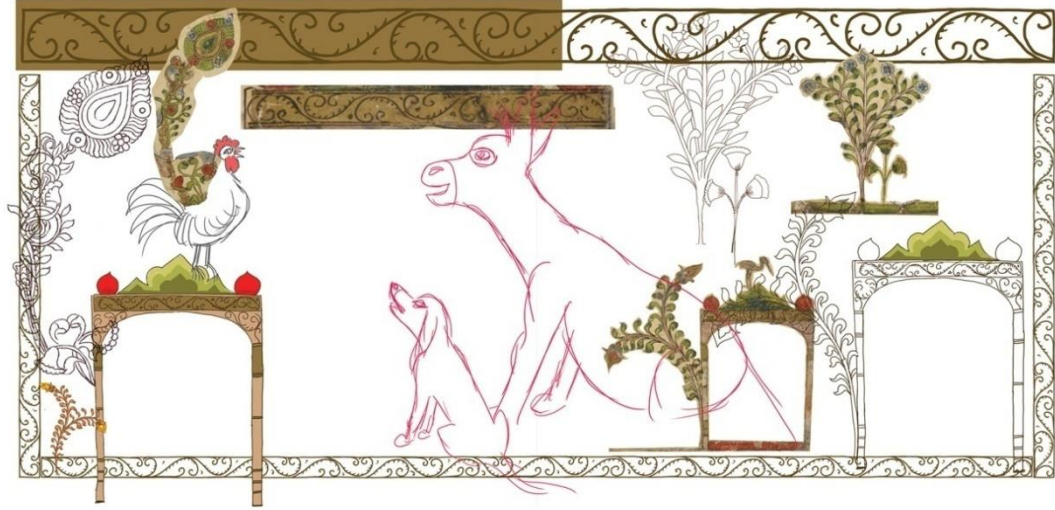
Şekil 4.28 Uygulama projesi kitap sayfa 1 ve 2 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

Şekil 4.29 Uygulama projesi kitap sayfa 3 ve 4 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

Şekil 4.30 Uygulama projesi kitap sayfa 5 ve 6 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

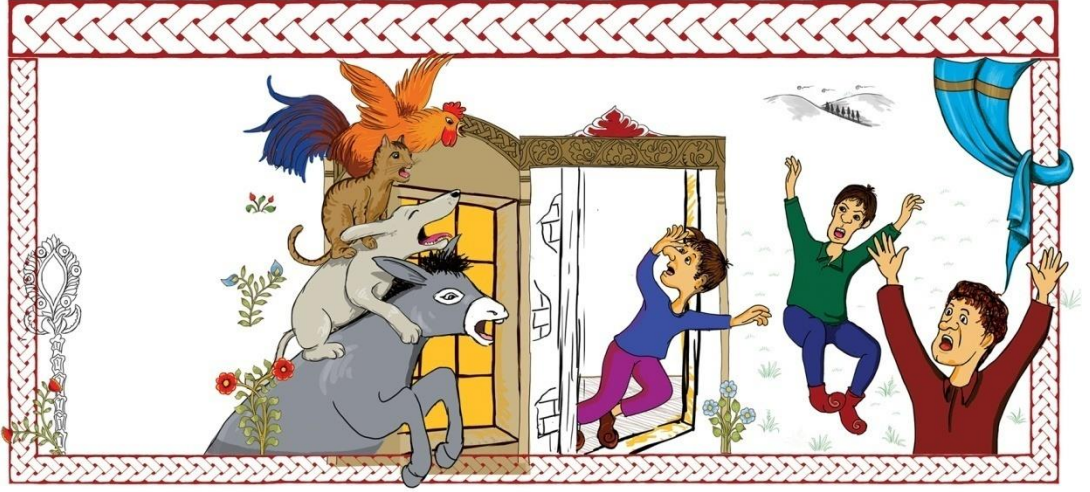
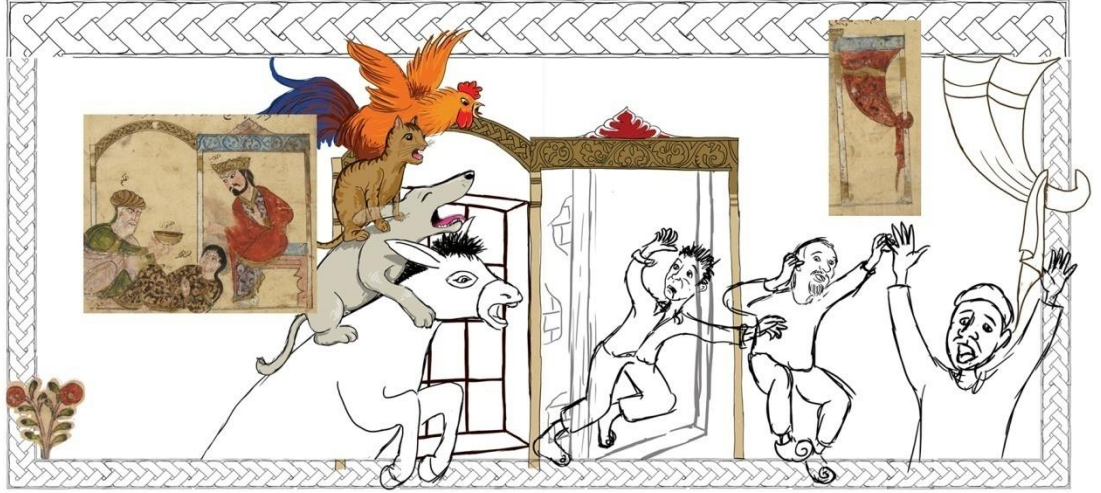
Şekil 4.31 Uygulama projesi kitap sayfa 7 ve 8 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

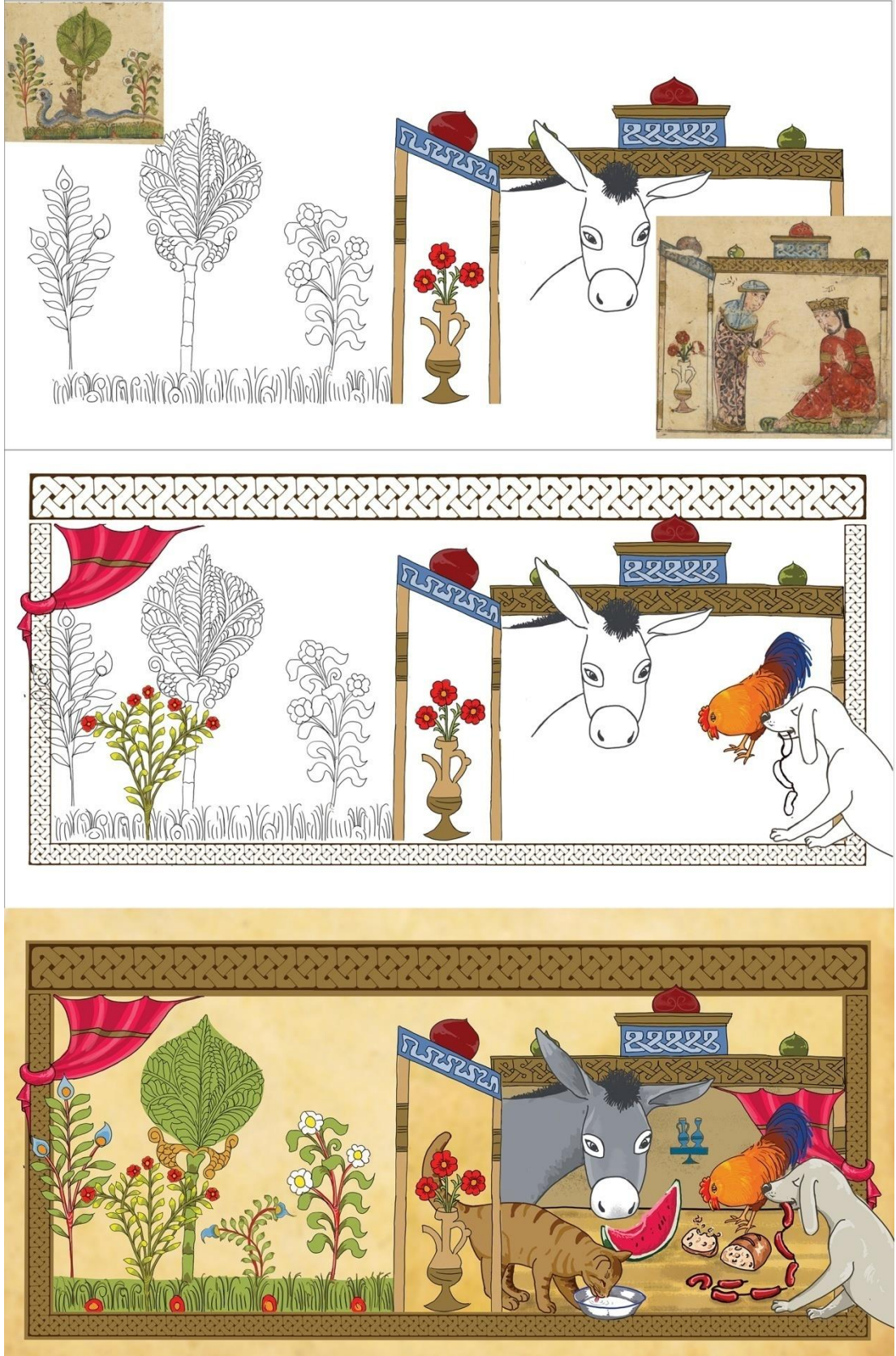
Şekil 4.32 Uygulama projesi kitap sayfa 9 ve 10 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

Şekil 4.33 Uygulama projesi kitap sayfa 11 ve 12 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

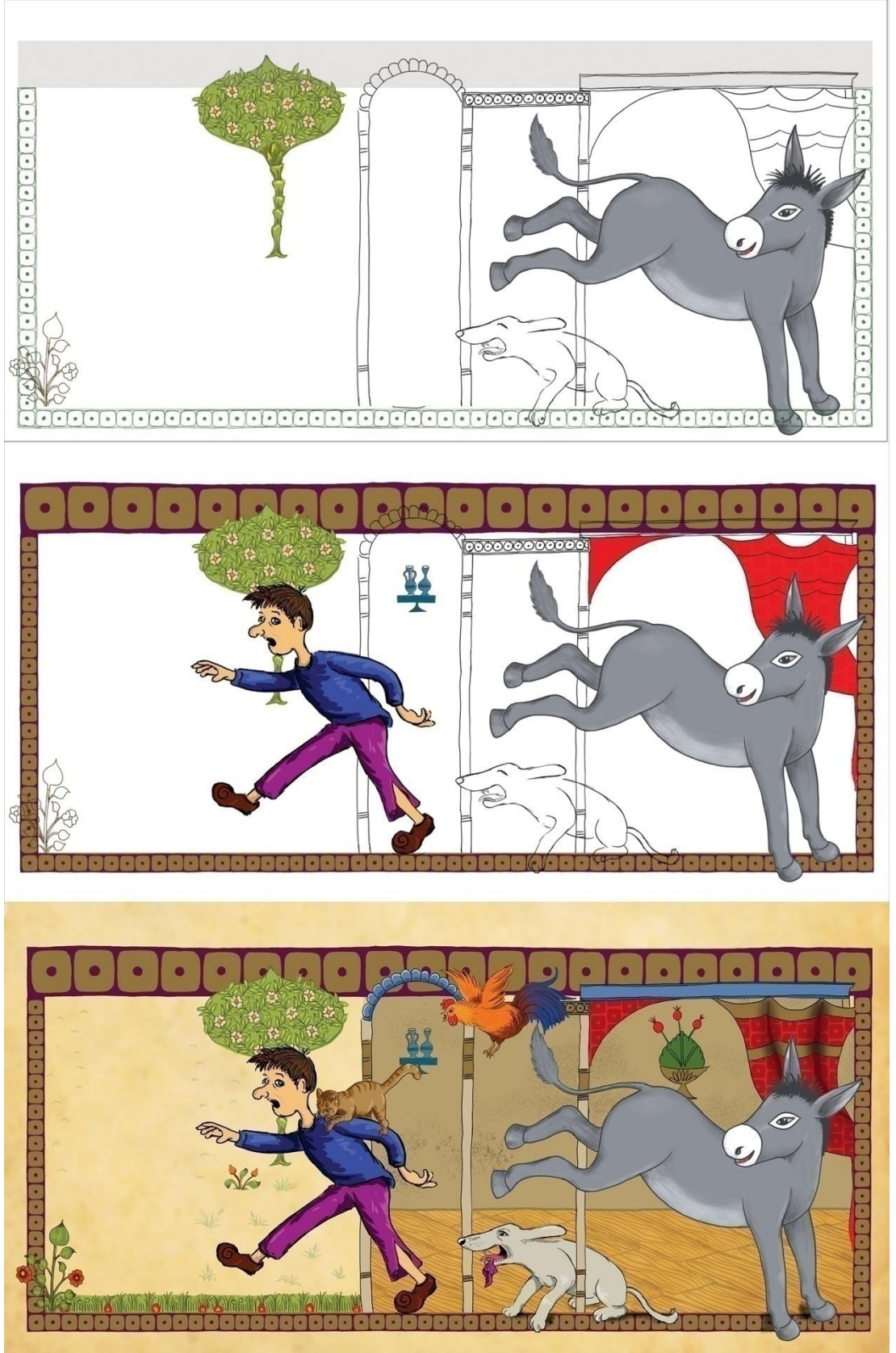
Şekil 4.34 Uygulama projesi kitap sayfa 13 ve 14 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

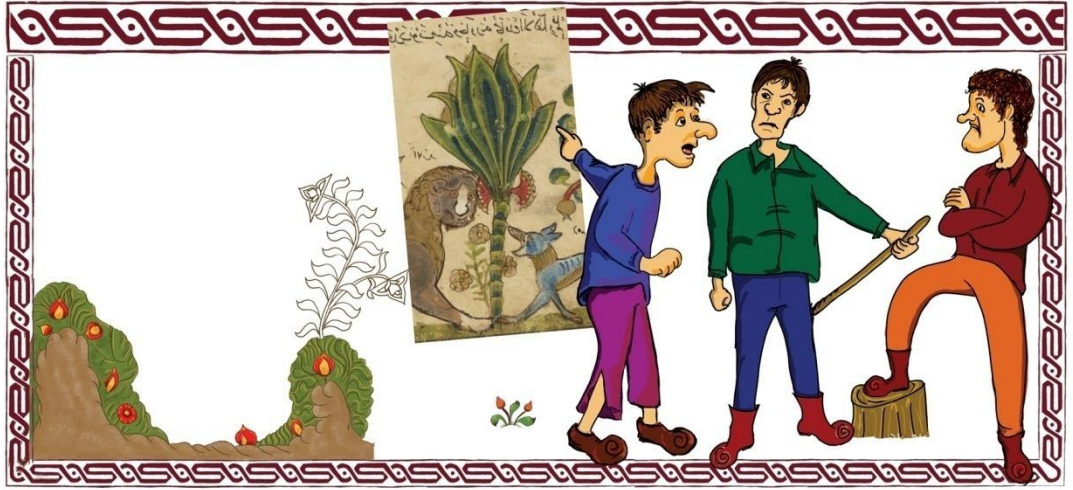
Şekil 4.35 Uygulama projesi kitap sayfa 15 ve 16 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

Şekil 4.36 Uygulama projesi kitap sayfa 17 ve 18 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

Şekil 4.37 Uygulama projesi kitap sayfa 19 ve 20 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

Şekil 4.38 Uygulama projesi kitap sayfa 21 ve 22 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

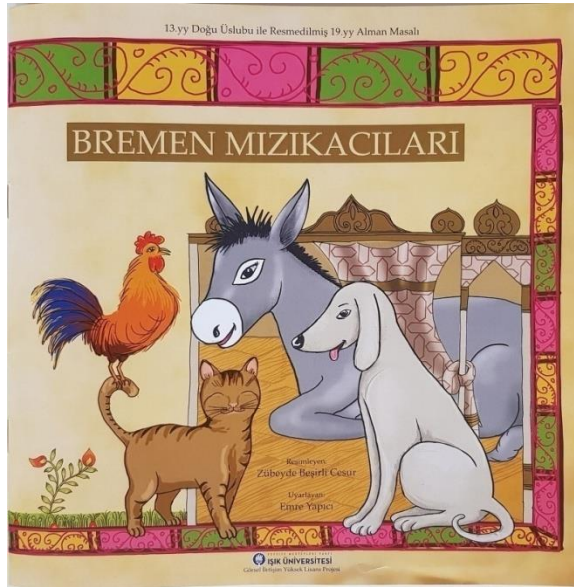
Şekil 4.39 Uygulama projesi kitap sayfa 23 ve 24 için Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak kompozisyon oluşturma aşaması.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere Kelile ve Dimne minyatürlerinden yararlanılarak yeni bir masal kitabı illüstrasyon kompozisyonları oluşturulmuştur. Çalışmaların taslaklarından matbaa baskısına kadar olan süreçlerinde tamamen bilgisayar ortamı kullanılmıştır.

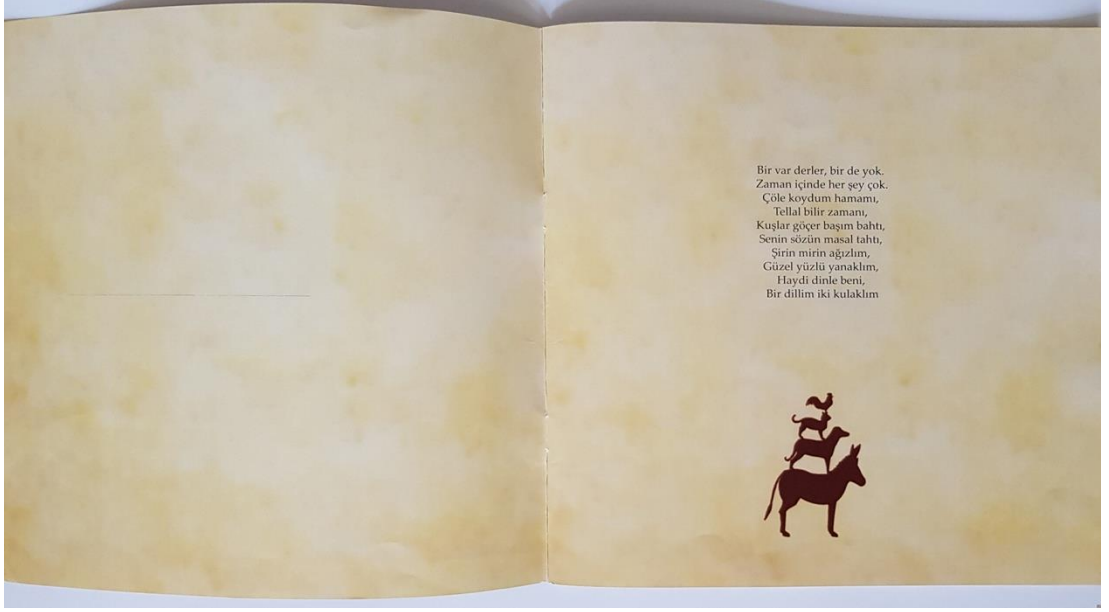
4.5 Uygulama Çalışması

Uygulama projesi masal kitabı için karşılıklı iki sayfaya yayılan 12 adet illüstrasyon yapılmış bu illüstrasyonlar kitabın 24 sayfasını oluşturmuştur. Kapak, kapak içleri, kitap künyesi ve bilgi sayfası gibi ilavelerle proje masal kitabı 32 sayfa olarak hazırlanmıştır.

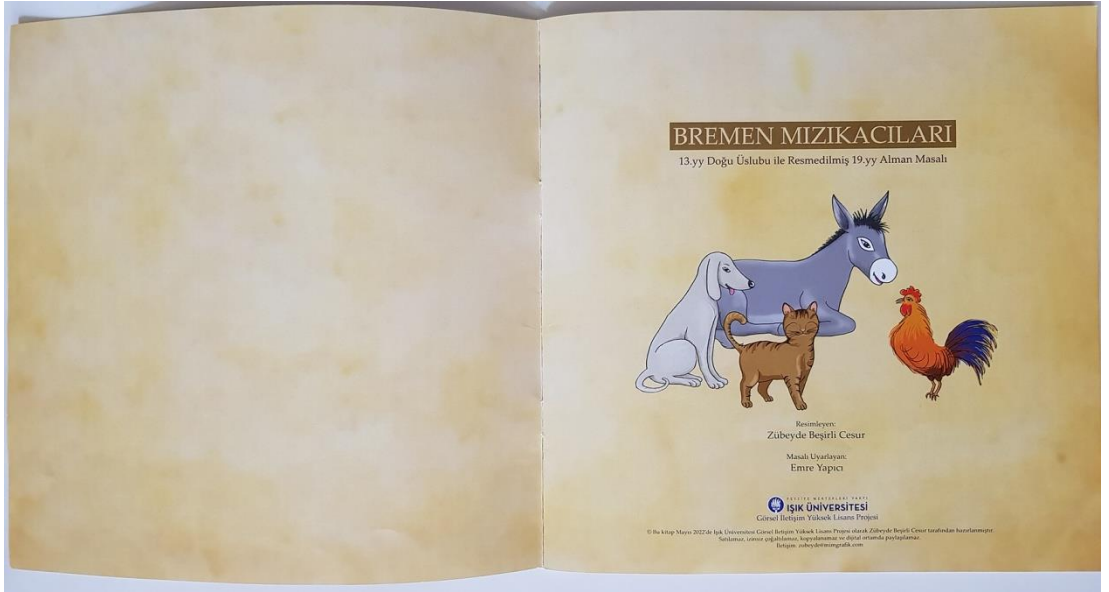
Kitap illüstrasyonlarının jpeg dosyalarına illüstrasyon oluşturma bölümünde yer verildiği için, baskısı yapılan uygulama projesi kitaptan fotoğraflar çekilerek elde edilen sayfa imajları aşağıda gösterilmişlerdir (Şekil 4.40 ile Şekil 4.56 arası).

Şekil 4.40 Uygulama projesi masal kitabı ön kapak tasarımı.

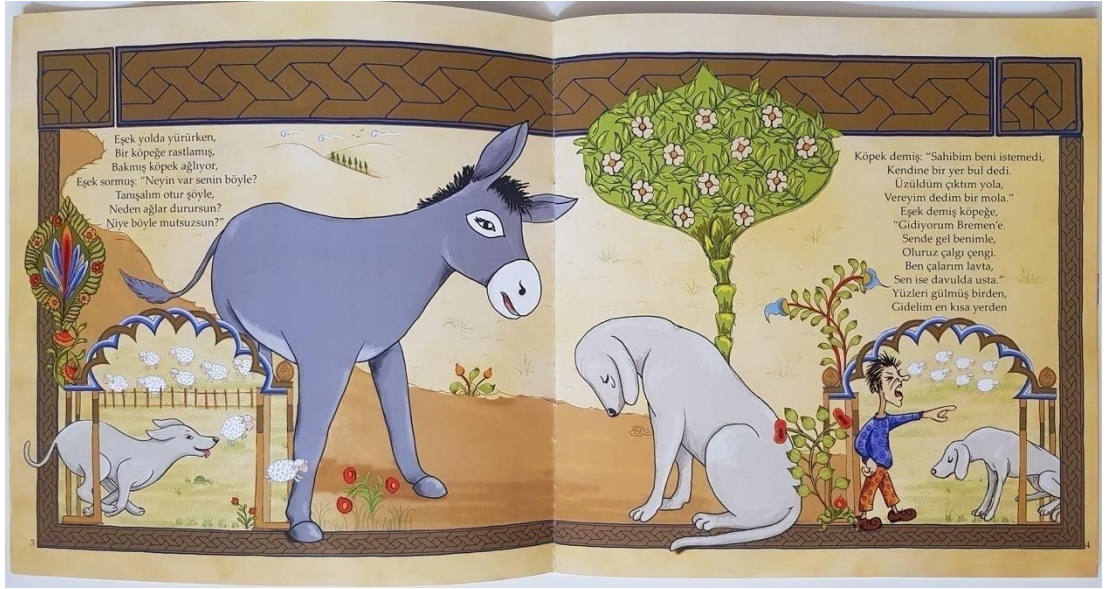
Şekil 4.41 Uygulama projesi masal kitabı ön kapak içi ve kapak karşı sayfası.

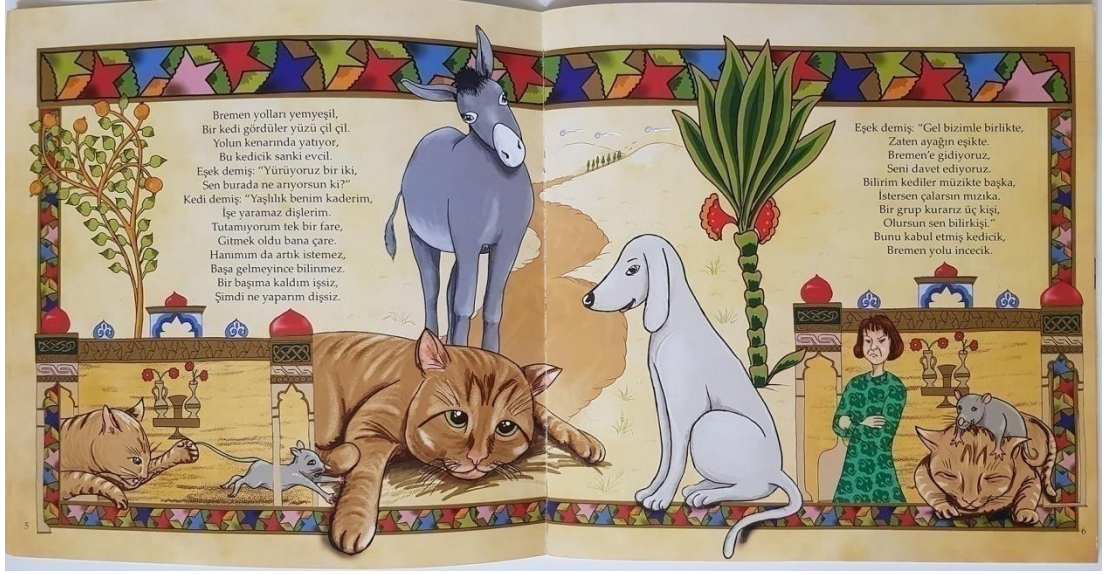
Şekil 4.42 Uygulama projesi masal kitabı sol boş sayfa ile künve bilgisi sayfası.

Şekil 4.43 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 1-2. sayfalar.

Şekil 4.44 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 3-4. sayfalar.

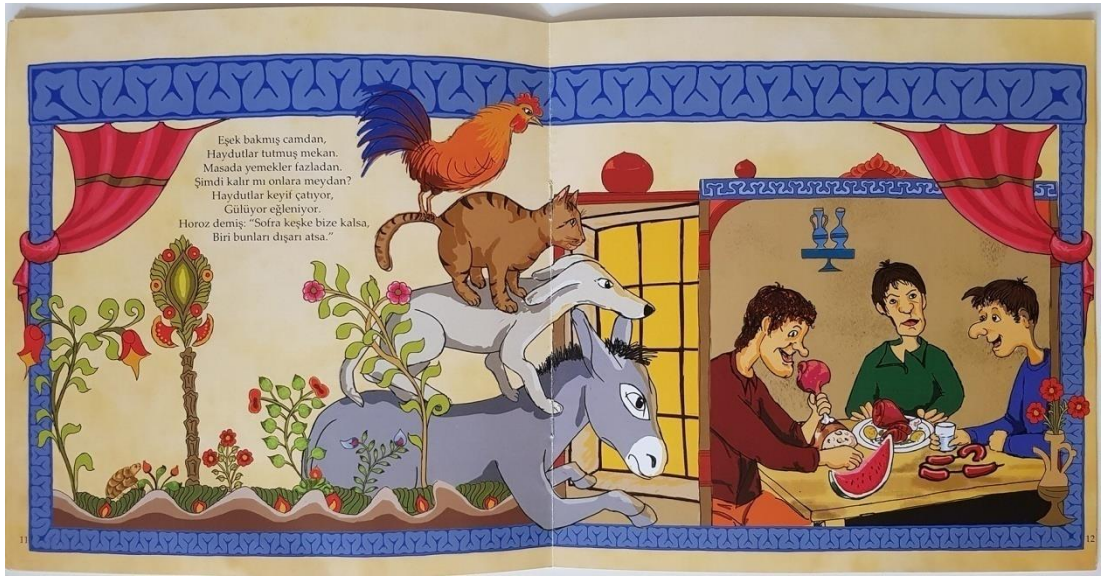
Şekil 4.45 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 5-6. sayfalar.

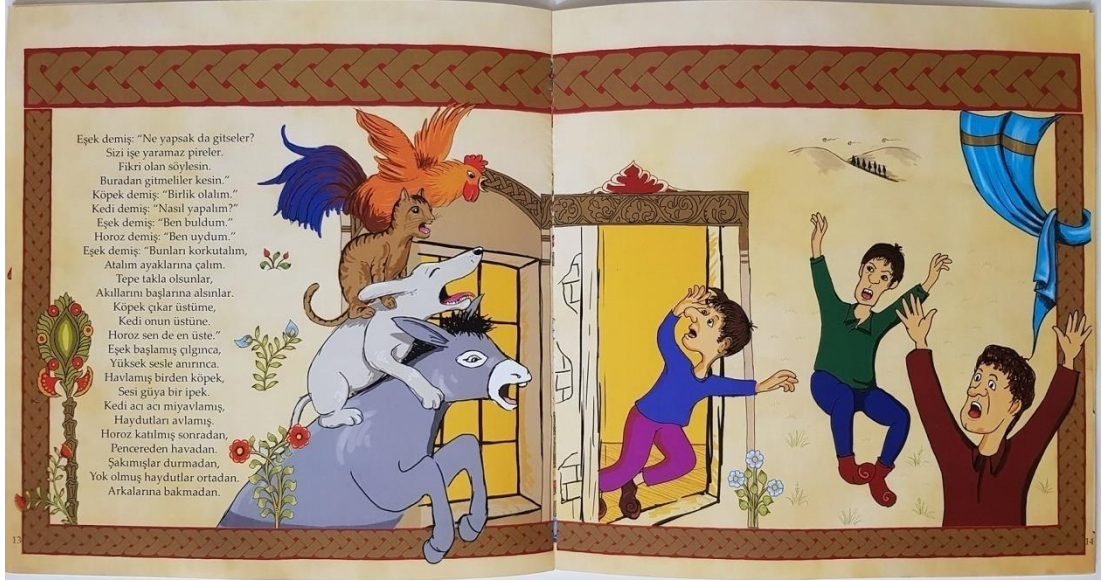
Şekil 4.46 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 7-8. sayfalar.

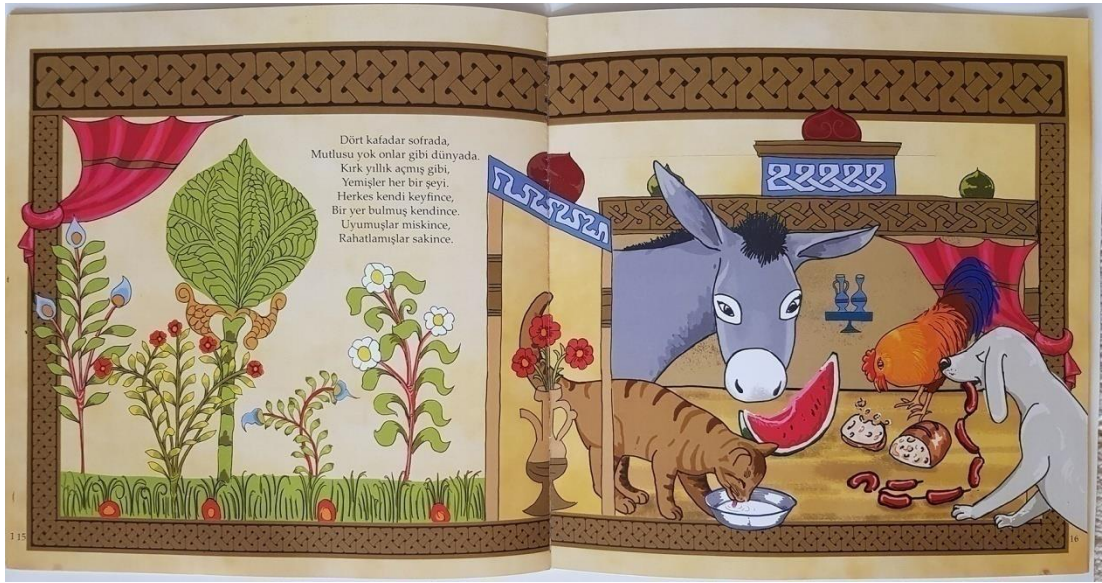
Şekil 4.47 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 9-10. sayfalar.

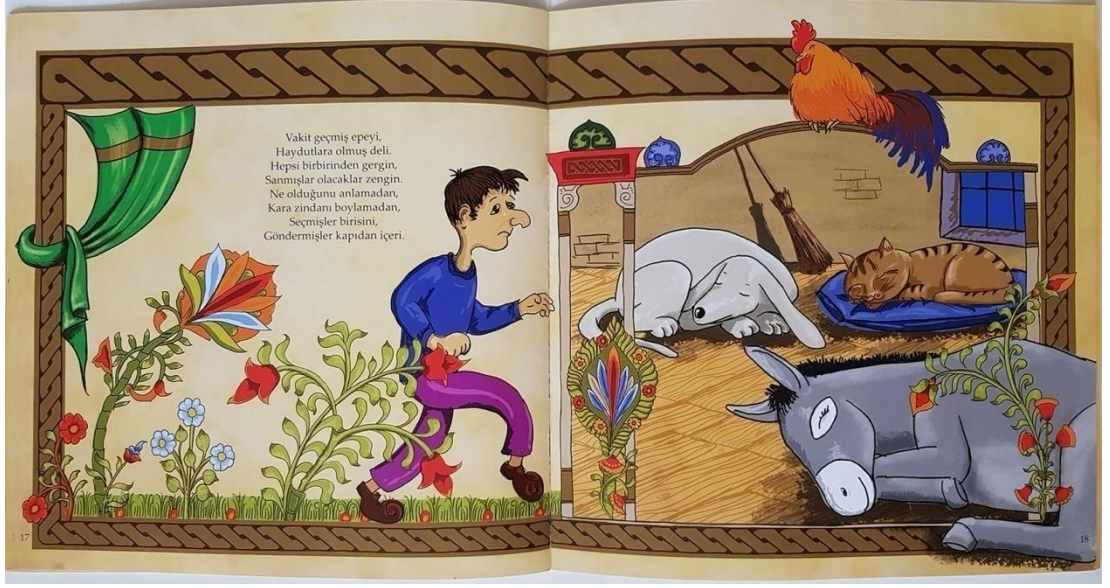
Şekil 4.48 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 11-12. sayfalar.

Şekil 4.49 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 13-14. sayfalar.

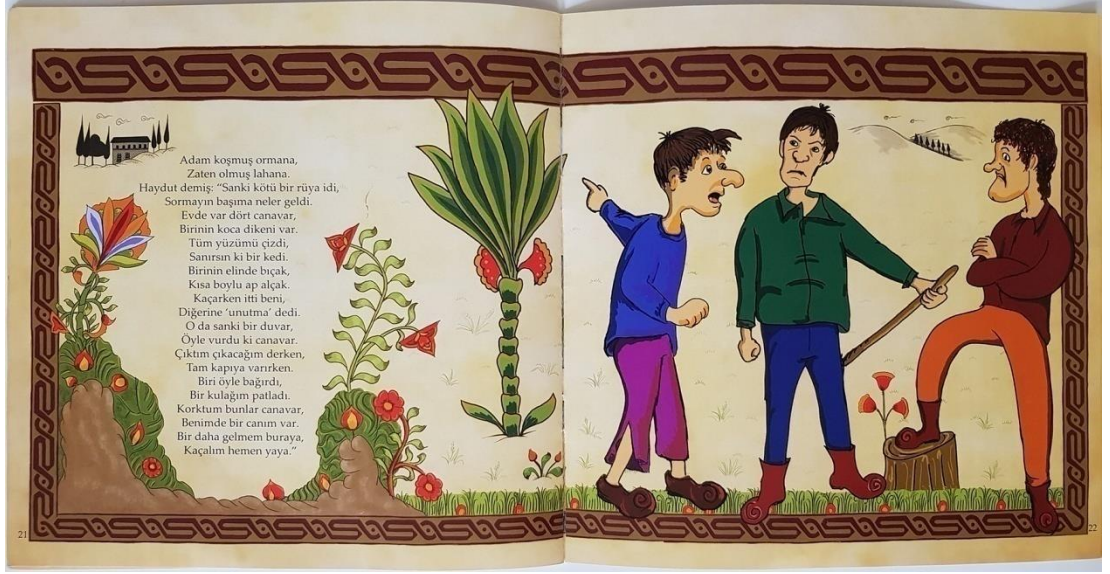
Şekil 4.50 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 15-16. sayfalar.

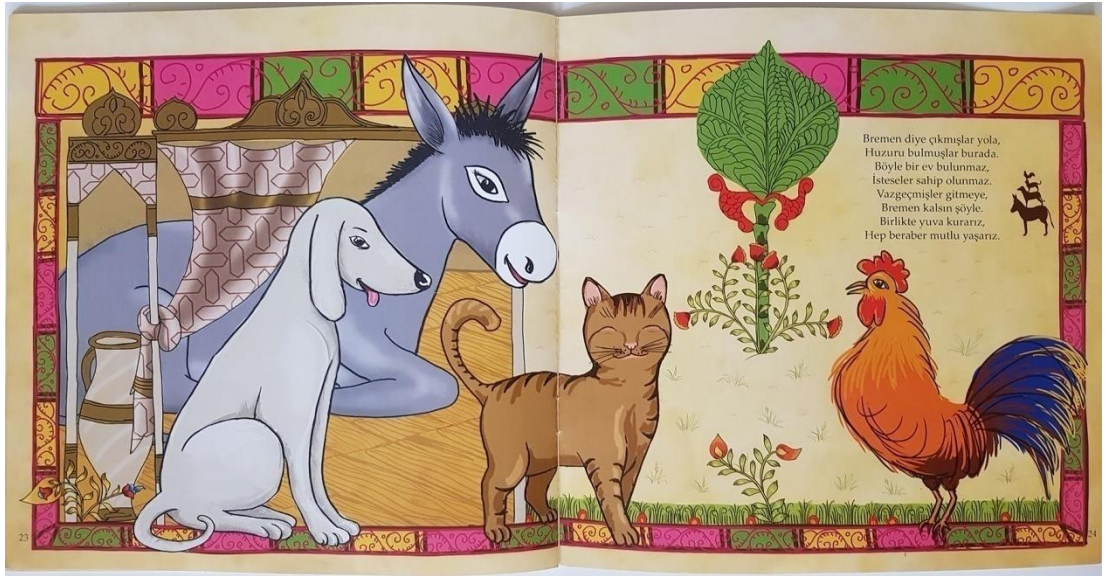
Şekil 4.51 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 17-18. sayfalar.

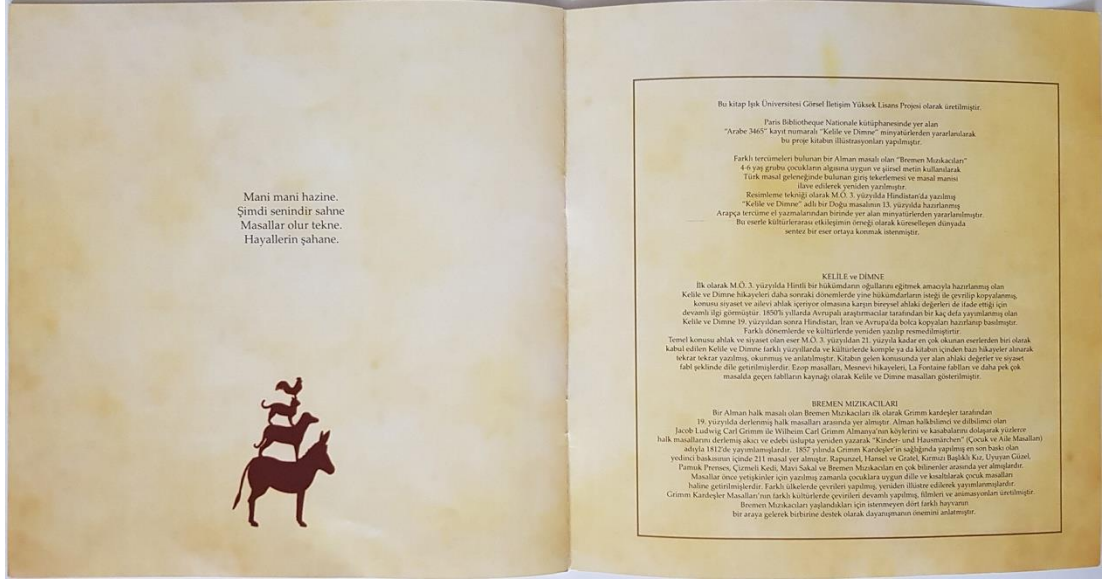
Şekil 4.52 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 19-20. sayfalar.

Şekil 4.53 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 21-22. sayfalar.

Şekil 4.54 Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyonlu 23-24. sayfalar.

Şekil 4.55 Uygulama projesi masal kitabı son sayfada yer alan bitiş manisi ve klasik Bremen Mızıkacıları silüeti, arka kapak içinde kitabın yüksek lisans tez projesi olduğu bilgisi ve kitapta kullanılan Kelile ve Dimne ile Bremen Mızıkacılarına dair bilgilendirme notlarının olduğu sayfa.

Şekil 4.56 Uygulama projesi masal kitabı arka kapak sayfası.

Yukarıda sayfaları gösterilen uygulama projesi kitap 170gr mat kuşeye basılarak tel dikiş ile ciltlenmiştir. Kitap sayfa tasarımları yapılırken sayfa numaraları

illüstrasyonların olduğu sayfalardan başlatılmıştır. Böylece çocuklara test sırasında soru sorulurken sayfa numaralarında kafa karışıklığı oluşması istenmemiştir.

4.6 Uygulama Çalışması İçin Yapılan Kitap İllüstrasyonlarının Yararlanılan Minyatürler ile Karşılaştırılması ve Göstergebilimsel Açından Analizi (Çözümlemesi)

Uygulama projesi kitap illüstrasyonları oluşturulurken kompozisyon içinde kullanılan Kelile ve Dimne minyatürleri örnekleri ile uygulama projesi kitap illüstrasyonlarında kullanım şekilleri aşağıda yer verilmiş örnek görseller üzerinde işaretlenerek yazma eser minyatürlerinin illüstrasyon kompozisyonunda nasıl kullanıldıkları gösterilmişlerdir. Ayrıca uygulama projesi için yapılan her illüstrasyon sayfasında kullanılan geleneksel formların göstergebilimsel çözümlemesi Charles Sanders Peirce ve Roland Barthes'in kuramları referans alınarak yapılmıştır.

Uygulama projesi masal kitabı sayfa 1 ve 2'yi oluşturan birinci illüstrasyonda yer alan minyatür formları aşağıda yer alan Şekil 4.57'de işaretlenerek gösterilmişlerdir. Yazma eser PDF dosya sayfa 83'de yer alan minyatür kenar süslemesi proje masal kitabı birinci illüstrasyonun etrafında yer alan süsleme için kullanılmıştır (Şekil 4.57 desen 1). Yazma eser PDF'in 93'üncü sayfasında yer alan mekanı ifade eden form birinci illüstrasyon yan resim alanlarının çerçevesi için kullanılmıştır (Şekil 4.57 desen 2). İllüstrasyonda kullanılan bitki formları için yazma eser PDF dosyanın 80'inci sayfasından (Şekil 4.57 desen 3) ve 127'nci sayfasında yer alan minyatürlerdeki bitki formlarından yararlanılmıştır (Şekil 4.57 desen 4). Uygulama projesi sayfa 1-2'de kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.1 ve Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Şekil 4.57 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 1-2'yi oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# ,
 s.80, 83, 93 ve 127) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Tablo 4.1 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 1-2'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Yan hikaye alan çerçevesi
Minyatür üslubu bitki formları	İllüstrasyonda kullanılan çiçekler ve bitkiler

Tablo 4.2 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 1-2'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Minyatür ve tezhip sanatında kullanılan süsleme formunun sayfa kenar çerçevesi olarak kullanılması amaçlı Kelile ve Dimne yazma eser sayfa 83'de kullanılan kenar süsleme formunun kullanılması
Hikaye alanı çerçevesi	Kelile ve Dimne yazma eser sayfa 93'de kullanılan minyatür üslubu mekan ifadesi formunun proje illüstrasyonda yan hikaye alanı çerçevesi olarak kullanılması
Bitki formları	İllüstrasyondaki tüm çiçek ve bitki formları için Kelile ve Dimne yazma eser sayfa 80 ve 127'de kullanılan minyatür üslubu çiçek ve bitki formlarının illüstrasyonda kullanılması

Şekil 4.58'de uygulama projesi sayfa 3 ve 4'ü oluşturan illüstrasyonun yapım aşamalarıyla gösterilmiş çalışma üzerinde yer alan desen 1'de işaretlenmiş yan hikaye alan formu yazma esere ait PDF dosyanın 62'nci sayfasında kullanılmış mekan formu minyatüründen yararlanılarak yapılmıştır. Şekil 4.58'de desen 2 olarak işaretlenen ve illüstrasyonda kenar süslemesi için kullanılan form yazma eser PDF dosya sayfa 95'de görülen minyatürdeki mekan formunda yer alan süslemelerden birinin düzenlenip çoğaltılmasıyla elde edilmiştir. Bitki formlarından birisi yazma eserin 190'ıncı sayfasında kullanılan (Şekil 4.58 desen 3) ve bir diğerinin de 187'nci sayfasında kullanılan (Şekil 4.58 desen 4) ağaç formları ile oluşturulmuştur. Uygulama projesi sayfa 3-4'de kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.3 ve Tablo 4.4'de gösterilmiştir.

Şekil 4.58 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 3-4'ü oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# , s.62, 95, 187 ve 190) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Tablo 4.3 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 3-4'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Yan hikaye alan çerçevesi
Minyatür üslubu bitki formları	İllüstrasyonda kullanılan çiçekler ve bitkiler

Tablo 4.4 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 3-4'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Hikaye alanı çerçevesi	Kelile ve Dimne yazma eser sayfa 62'deki mekan formunun uygulama projesi 3 ve 4'ncü sayfa illüstrasyonunda yan hikaye alanı olarak kullanılması
Sayfa kenar süsleme formu	Yazma eser sayfa 95'deki mekan formunda yer alan süsleme detayının geliştirilerek proje illüstrasyon sayfa 3-4 çerçevesinde geleneksel süsleme formu olarak kullanılması
Bitki formları	Uygulama projesinin sayfa 3- 4'ü oluşturan illüstrasyondaki tüm çiçek ve bitki formları için yazma eser PDF'inin sayfa 187 ve 190'ında yer alan minyatür üslubu bitki formlarının kullanılması

Şekil 4.59'da gösterilen ve uygulama projesi masal kitabı sayfa 5 ve 6'yı oluşturan illüstrasyonda yer alan yan resim alanları için yazma esere ait PDF dosya sayfa 95'deki mekan formundan yararlanılmıştır (Şekil 4.59 desen 1). Aynı mekan formundaki süsleme formu sayfa çerçevesi için kullanılmıştır (Şekil 4.59 desen 2). Sayfa 5-6'daki bitki formları için yazma eser PDF sayfa 111 (Şekil 4.59 desen 3) ve PDF sayfa 119'daki (Şekil 4.59 desen 4) bitki formları kullanılmıştır. Uygulama projesi sayfa 5-6'da kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.5 ve Tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Şekil 4.59 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 5-6'yı oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# ,
 s.95, 111 ve 119) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Tablo 4.5 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 5-6'yı oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümlene tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Yan hikaye alan çerçevesi
Minyatür üslubu bitki formları	İllüstrasyonda kullanılan bitkiler

Tablo 4.6 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 5-6'yı oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümlene tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Hikaye alanı çerçevesi	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 95'de çizilen minyatür üslubu mekan formunun uygulama projesi 5 ve 6'ncı sayfa illüstrasyonunda yan hikaye alanları olarak kullanılması
Sayfa kenar süsleme formu	Yazma eser sayfa 95'de kullanılan mekan formunda yer alan süsleme deseni geliştirilerek uygulama projesi 5-6'ncı sayfa çerçevesinde geleneksel süsleme deseni olarak kullanılması
Bitki formları	Uygulama projesi sayfa 5 ve 6'da çizilen tüm çiçek ve bitki formları için yazma esere ait PDF dosya sayfa 111 ve 119'da yer alan minyatür üslubu bitki formlarının kullanılması

Uygulama projesi masal kitabının 7 ve 8'inci sayfalarını oluşturan illüstrasyonda kullanılan kenar süslemesi için yazma eserin PDF dosyasının 289'uncu sayfasında kullanılan süslemeden yararlanılmıştır (Şekil 4.60 desen 1). Aynı sayfada yer alan mekan için kullanılan form proje masal illüstrasyonunda yan resim alanları için kullanılmıştır (Şekil 4.60 desen 2). İllüstrasyonda kullanılan bitki formları için yazma eser PDF dosyanın 147'nci sayfasında kullanılan bitki formu (Şekil 4.60 desen 3) ile 161'inci sayfada kullanılan bitki formu (Şekil 4.60 desen 4) kullanılmışlardır. Uygulama projesi sayfa 7-8'de kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlene Tablo 4.7 ve Tablo 4.8'de gösterilmiştir.

Şekil 4.60 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 7-8'i oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# , s.289, 147 ve 161) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

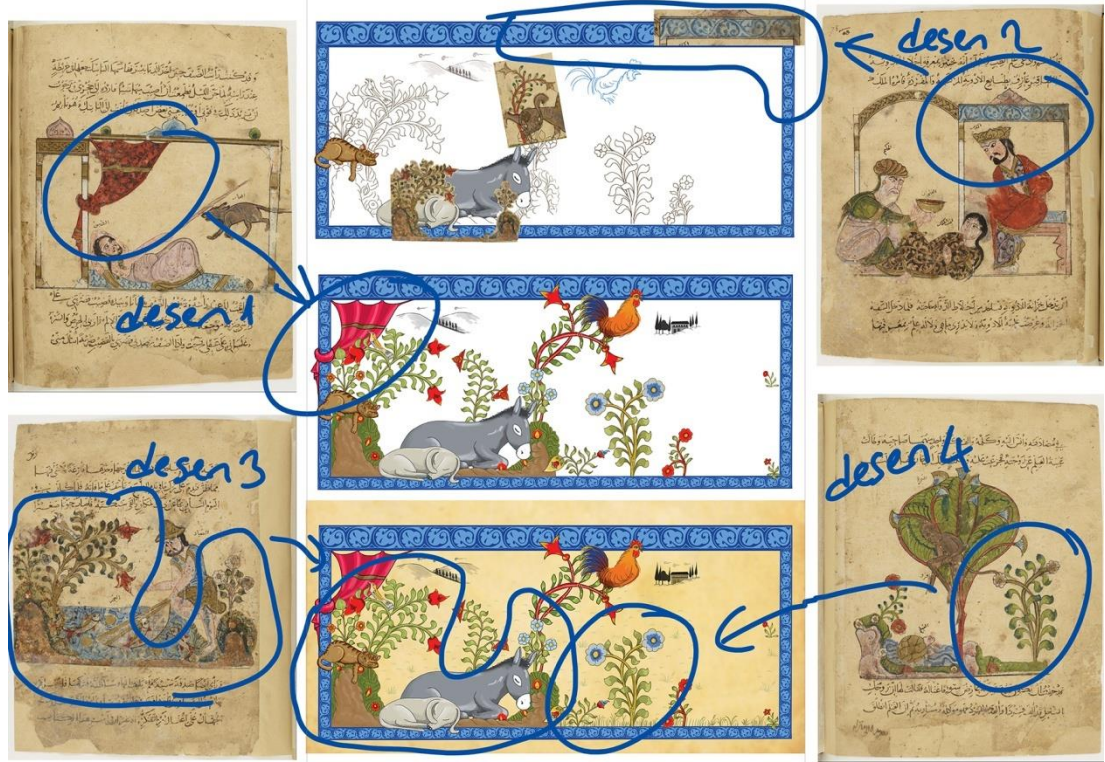
Tablo 4.7 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 7-8'i oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Yan hikaye alan çerçevesi
Minyatür üslubu bitki formları	İllüstrasyonda kullanılan çiçekler ve bitkiler

Tablo 4.8 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 7-8'i oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 289'da yer alan minyatür üslubu mekan formunda çizilmiş olan geleneksel üslup süsleme deseninin düzenlenerek uygulama projesi 7-8'nci sayfa kenar süslemesi olarak kullanılması
Hikaye alanı çerçevesi	Yazma eser sayfa 289'da kullanılan mekan formunun uygulama projesi sayfa 7-8'de yan hikaye alan çerçevesi olarak kullanılması
Bitki formları	Uygulama projesi sayfa 7-8'de çizilen tüm çiçek ve bitki formları için yazma esere ait PDF dosya sayfa 147 ve 161'de yer alan minyatür üslubu bitki formlarının kullanılması

Uygulama projesi sayfa 9 ve 10'u oluşturan illüstrasyon kenar süsleme deseninde asılan perde için Kelile ve Dimne adlı yazma esere ait dijital PDF dosyanın 19'ncü sayfasında yer alan perde formu kullanılmıştır (Şekil 4.61 desen 1). Sayfa kenar süslemesi için yazma eser PDF dosyanın 171'inci sayfasında yer alan minyatürde kullanılan mekan formundaki süsleme deseni düzenlenerek illüstrasyonda sayfa çerçevesi amaçlı kullanılmıştır (Şekil 4.61 desen 2). PDF dosyanın 81'nci (Şekil 4.61 desen 3) ve 238'inci (Şekil 4.61 desen 4) sayfalarında yer alan bitki formlarından yararlanılarak proje masal kitabının 9'ncü ve 10'uncu sayfalarını oluşturan illüstrasyondaki bitkiler çizilmişlerdir. Uygulama projesi sayfa 9-10'da kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.9 ve Tablo 4.10'da gösterilmiştir.

Şekil 4.61 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 9-10’u oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# , s.19, s.81, s. 171 ve s. 238) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Tablo 4.9 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 9-10’u oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Geleneksel form perde	Sayfa kenar çerçevesindeki perde
Minyatür üslubu bitki formları	İllüstrasyonda kullanılan çiçekler ve bitkiler

Tablo 4.10 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 9-10’u oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 171’de yer alan minyatür üslubu mekan formunda çizilmiş olan geleneksel üslup süsleme deseninin düzenlenerek uygulama projesi 9-10’uncu sayfa kenar süslemesi olarak kullanılması
Perde formu	Yazma eser sayfa 19’daki mekan formunda kullanılan perde çiziminin uygulama projesi sayfa 9-10’a ait kenar süsleme çerçevesinde kullanılması
Bitki formları	Uygulama projesi sayfa 9-10’da çizilen tüm çiçek ve bitki formları için yazma esere ait PDF dosya sayfa 81 ve 238’de yer alan minyatür üslubu bitki formlarının kullanılması

Uygulama projesi masal kitabının 11 ve 12’nci sayfa kompozisyonlarında kullanılan minyatür formlarından biri olan kenar süslemesi için yazma esere ait PDF dosyanın 194’üncü sayfasında (Şekil 4.62 desen 1) yer alan süsleme düzenlenerek kullanılmış ve aynı sayfada yer alan mekan formu masal illüstrasyonunda hikaye alan çerçevesi olarak kullanılmıştır (Şekil 4.62 desen 2). Süsleme çerçevesinde kullanılan perde illüstrasyonu için yazma eserin PDF dosyasında sayfa 196’da yer alan perde görselinden (Şekil 4.62 desen 3) yararlanılmıştır. İllüstrasyonda kullanılan bitki formu yazma esere ait olan PDF dosyanın 139’uncu sayfasındaki minyatürden (Şekil 4.62 desen 4) yararlanılarak yapılmıştır. Uygulama projesi sayfa 11-12’de kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.11 ve Tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Şekil 4.62 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 11-12’yi oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# , s.194, 196 ve 139) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Tablo 4.11 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 11-12’yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümlene tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Hikaye alanı çerçevesi
Minyatür üslubu bitki formları	İllüstrasyonda kullanılan çiçekler ve bitkiler

Tablo 4.12 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 11-12’yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 194’de yer alan minyatür üslubu mekan formunda çizilmiş olan geleneksel üslup süsleme deseninin düzenlenerek uygulama projesi 10-12’nci sayfa kenar süslemesi olarak kullanılması
Hikaye alanı çerçevesi	Yazma eser PDF sayfa 194’deki minyatür üslubu mekan formunun uygulama projesi sayfa 11-12’de hikaye alanı çerçevesi olarak kullanılması
Bitki formları	Yazma eser PDF sayfa 139’da çizilen minyatür üslubu bitki formlarının uygulama projesi sayfa 11-12’deki çiçek ve bitki formları için kullanılması

Uygulama projesi masal kitabının 13 ve 14’ncü sayfasında kullanılan hikaye alanı için yazma eser PDF dosyanın 171’nci sayfasında yer alan mekan formundan yararlanılmıştır (Şekil 4.63 desen1). Aynı görselde yer alan süsleme deseni proje sayfa çerçeve süslemesi için kullanılmıştır (Şekil 4.63 desen 2). Proje illüstrasyon sayfasında yer alan bitki formu için yazma eser PDF dosya sayfa 139’da yer alan bitki formundan (Şekil 4.63 desen 3) ve perde formu için yazma eser PDF dosyanın sayfa 88’inde yer alan perde formundan yararlanılmıştır (Şekil 4.63 desen 4). Uygulama projesi sayfa 13-14’de kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.13 ve Tablo 4.14’de gösterilmiştir.

Şekil 4.63 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 13-14'ü oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# ,
 s.194, 196 ve 139) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

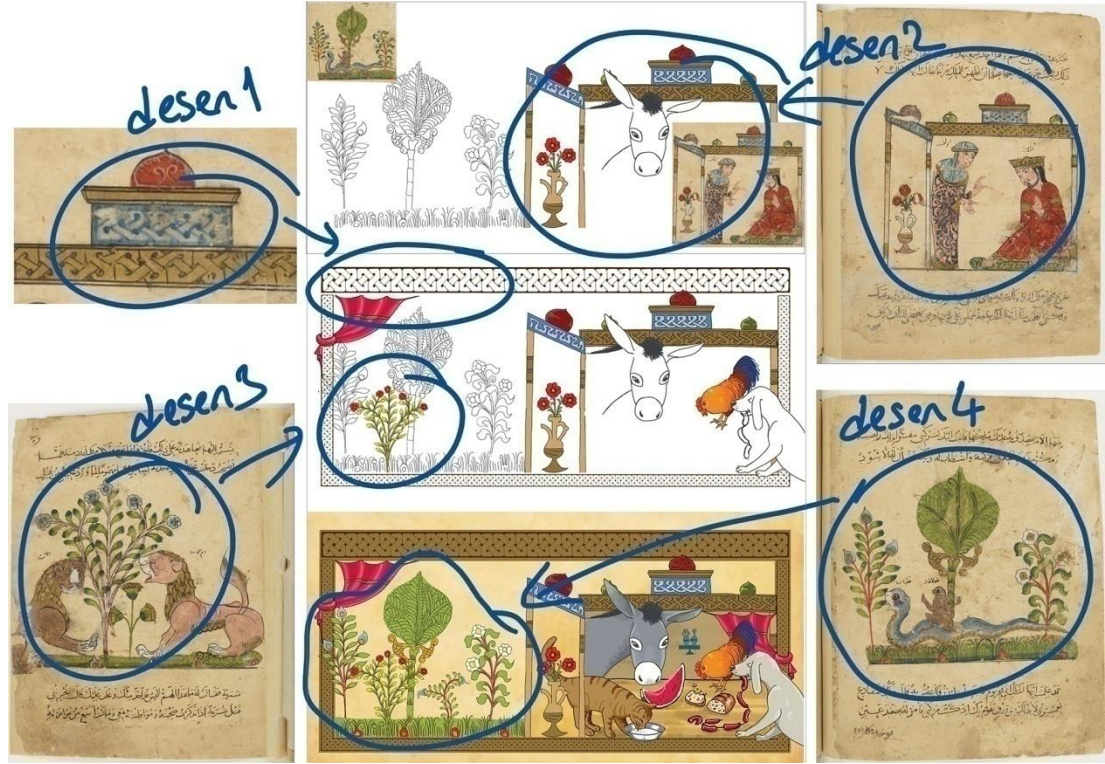
Tablo 4.13 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 13-14'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Hikaye alanı çerçevesi
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Minyatür üslubu bitki formları	İllüstrasyonda kullanılan çiçekler ve bitkiler
Perde formu	Sayfa kenar çerçevesindeki perde

Tablo 4.14 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 13-14'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 171'de yer alan minyatür üslubu mekan formunda çizilmiş olan geleneksel üslup süsleme deseninin düzenlenerek uygulama projesi sayfa 13-14 kenar süslemesi olarak kullanılması
Hikaye alanı çerçevesi	Yazma eser PDF sayfa 171'deki minyatür üslubu mekan formunun uygulama projesi sayfa 13-14'de hikaye alanı çerçevesi olarak kullanılması
Bitki formları	Yazma eser PDF sayfa 139'da çizilen minyatür üslubu bitki formlarının uygulama projesi sayfa 13-14'deki çiçek ve bitki formları için kullanılması
Perde formu	Yazma eser sayfa 88'de mekan formunda kullanılan perde çiziminden birinin uygulama projesi sayfa 13-14'e ait kenar süsleme çerçevesinde kullanılması

Uygulama projesi masal kitabının 15 ve 16'ncı sayfalarını oluşturan illüstrasyon alanı çerçevesi için el yazma eserin PDF dosyasında sayfa 278'de yer alan süsleme formu (Şekil 4.64 desen 1) kullanılmış ve aynı görselden hikaye resim alanı için de yararlanılmıştır (Şekil 4.64 desen 2). İllüstrasyonda kullanılan bitki formlarından biri için PDF'in 161'nci sayfasından (Şekil 4.64 desen 3) diğeri için PDF'in 232'nci sayfasındaki bitki formundan yararlanılmıştır (Şekil 4.64 desen 4). Uygulama projesi sayfa 15-16'da kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.15 ve Tablo 4.16'da gösterilmiştir.

Şekil 4.64 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 15-16'yı oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# , s.278, 161 ve 232) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Tablo 4.15 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 15-16'yı oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Hikaye alanı çerçevesi
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Minyatür üslubu bitki formları	İllüstrasyonda kullanılan bitkiler

Tablo 4.16 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 15-16'yı oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 278'de yer alan minyatür üslubu mekan formunda çizilmiş olan geleneksel üslup süsleme deseninin düzenlenerek uygulama projesi sayfa 15-16 kenar süslemesi olarak kullanılması
Hikaye alanı çerçevesi	Yazma eser PDF sayfa 278'deki minyatür üslubu mekan formunun uygulama projesi sayfa 15-16'da hikaye alanı çerçevesi olarak kullanılması
Bitki formları	Yazma eser PDF sayfa 161 ve 232'de çizilen minyatür üslubu bitki formlarının uygulama projesi sayfa 15-16'daki çiçek ve bitki formları için kullanılması

Uygulama projesi masal kitabının 17 ve 18'inci sayfalarını oluşturan illüstrasyonda sayfa kenar süslemesi el yazma eserin 246'ncı sayfasında yer alan süslemeden yararlanılarak yapılmıştır (Şekil 4.65 desen 1a ve 1b). İllüstrasyonda kullanılan bitki formu için yazma eser PDF dosyanın 114'ncü sayfasında yapılmış olan minyatürdeki bitki formlarından biri kullanılmıştır (Şekil 4.65 desen 2). Proje masal illüstrasyonunda kullanılan hikaye resim alanı ise yazma eser PDF dosya sayfa 46'da yer alan mekan formu (Şekil 4.65 desen 3) kullanılarak oluşturulmuştur. Uygulama projesi sayfa 17-18'de kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.17 ve Tablo 4.18'de gösterilmiştir.

Şekil 4.65 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 17-18’i oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# , s.46, 114 ve 246) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

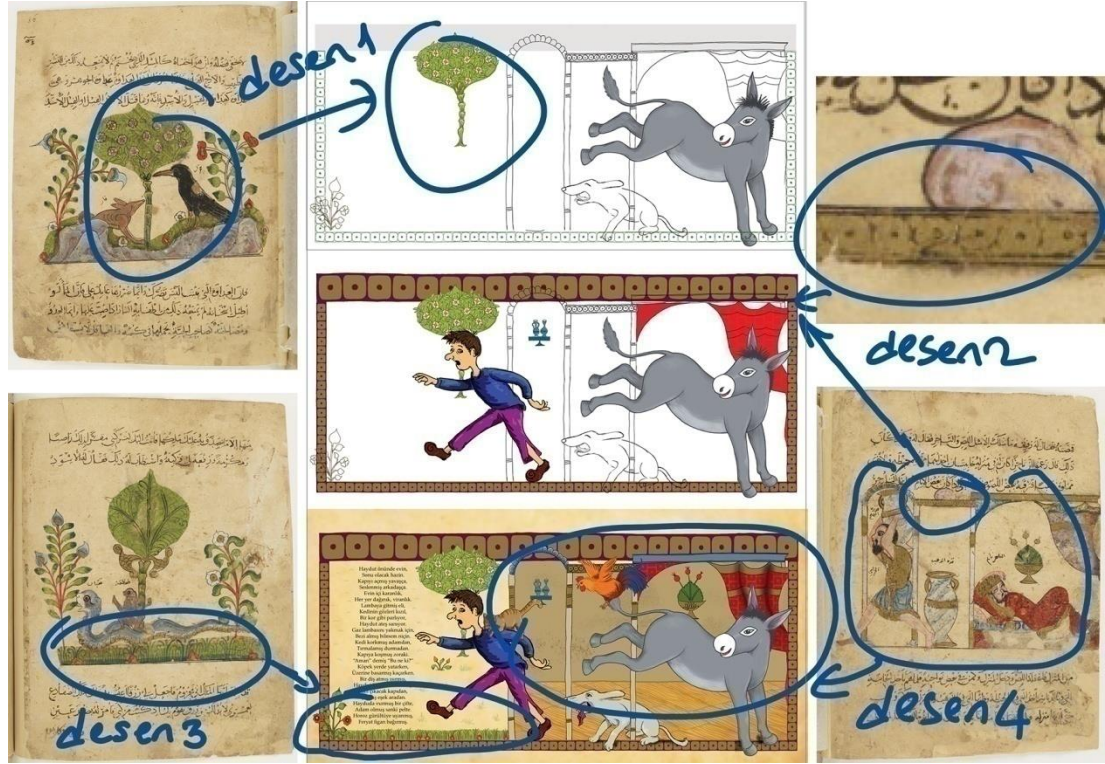
Tablo 4.17 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 17-18’i oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Hikaye alanı çerçevesi
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Minyatür üslubu bitki formları	İllüstrasyonda kullanılan çiçekler ve bitkiler

Tablo 4.18 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 17-18’i oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 246’da yer alan minyatür üslubu mekan formunda çizilmiş olan geleneksel üslup süsleme deseninin düzenlenerek uygulama projesi sayfa 17-18 kenar süslemesi olarak kullanılması
Hikaye alanı çerçevesi	Yazma eser PDF sayfa 46’daki minyatür üslubu mekan formunun uygulama projesi sayfa 17-18’de hikaye alanı çerçevesi olarak kullanılması
Bitki formları	Yazma eser PDF sayfa 114’de çizilen minyatür üslubu bitki formunun uygulama projesi sayfa 17-18’deki bitki formu için kullanılması

Uygulama projesi masal kitabı illüstrasyon sayfası 19 ve 20’nci sayfaları oluşturan illüstrasyonda kullanılan ağaç formu için el yazma esere ait PDF dosyanın 187’nci sayfasında yer alan ağaç formundan yararlanılmıştır (Şekil 4.66 desen 1). İllüstrasyonlu alan için kullanılan çerçeve süslemesi için el yazma eserin PDF dosyasının 78 numaralı sayfasındaki mekanı ifade eden formda yer alan süslemeden yararlanılmış (Şekil 4.66 desen 2) ve bu mekan formu proje masal illüstrasyonundaki hikaye alanı olarak kullanılmıştır (Şekil 4.66 desen 4). Uygulama projesi kitap illüstrasyonunda yapılmış olan yeşil çimenlikli alan için ise PDF dosyada 232’nci sayfada yer alan çimenlik formundan yararlanılmıştır (Şekil 4.66 desen 3). Uygulama projesi sayfa 19-20’de kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.19 ve Tablo 4.20’de gösterilmiştir.

Şekil 4.66 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 19-20'yi oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# , s.187, 78 ve 232) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Tablo 4.19 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 19-20'yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Hikaye alanı çerçevesi
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Minyatür ağaç formu	İllüstrasyonda kullanılan ağaç

Tablo 4.20 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 19-20’yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 78’de yer alan minyatür üslubu mekan formunda çizilmiş olan geleneksel üslup süsleme deseninin düzenlenerek uygulama projesi sayfa 19-20 kenar süslemesi olarak kullanılması
Hikaye alanı çerçevesi	Yazma eser PDF sayfa 78’deki minyatür üslubu mekan formunun uygulama projesi sayfa 19-20’de hikaye alanı çerçevesi olarak kullanılması
Ağaç formu	Yazma eser PDF sayfa 187’de çizilen minyatür üslubu ağaç formunun uygulama projesi sayfa 19-20’deki ağaç formu için kullanılması

Uygulama projesi masal kitabında sayfa 21 ve 22’de yer alan kayalık alan illüstrasyonu için el yazma esere ait PDF dosyanın 81’nci sayfasında yer alan doğa formundan yararlanılmıştır (Şekil 4.67 desen1). Yapılan illüstrasyonda kullanılan ağaç formu için yazma esere ait PDF dosyanın 119’ncü sayfasındaki ağaç formundan (Şekil 4.67 desen 2) ve kenar süslemesi için PDF dosyanın 44’ncü sayfasındaki süslemeden yararlanılmıştır (Şekil 4.67 desen 3). Uygulama projesi sayfa 21-22’de kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlemesi Tablo 4.21 ve Tablo 4.22’de gösterilmiştir.

Şekil 4.67 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 21-22’yi oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# , s.44, 81 ve 119) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Tablo 4.21 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 21-22’yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel formda kayalık alan	Hikayede solda kayalık alan
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Minyatür üslubu ağaç formu	İllüstrasyonda kullanılan ağaç

Tablo 4.22 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 21-22’yi oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümlene tablosu.

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 44’de yer alan minyatür üslubu mekan formunda çizilmiş olan geleneksel üslup süsleme deseninin düzenlenerek uygulama projesi sayfa 21-22 kenar süslemesi olarak kullanılması
Kayalık alan formu	Yazma eser sayfa 81’de minyatür üslubunda çizilmiş olan kayalık alan formunun proje uygulaması sayfa 21-22’de illüstrasyonda kullanılması
Ağaç formu	Yazma eser PDF sayfa 119’da çizilen minyatür üslubu ağaç formunun uygulama projesi sayfa 21-22’deki ağaç formu için kullanılması

Uygulama projesi masal kitabının 23 ve 24’üncü sayfalarını oluşturan illüstrasyonda kenar süslemesi olarak yapılmış olan desen yazma esere ait PDF dosyanın 76’ncı sayfasında yer alan minyatürdeki süsleme yorumlanarak kullanılmıştır (Şekil 4.68 desen 1a ve 1b). İllüstrasyonda hayvanların arkasında bulunan hikaye alanı için kullanılan form için yazma esere ait PDF dosyanın 220’nci sayfasındaki mekan formundan yararlanılmıştır (Şekil 4.68 desen 2). Yazma eser PDF dosyanın 232’nci sayfasındaki ağaç formu da uygulama projesi kitabın illüstrasyonunda önüne çiçek yerleştirilerek kullanılmıştır (Şekil 4.68 desen 3). Uygulama projesi sayfa 23-24’de kullanılan geleneksel desenlerin göstergebilim çözümlene Tablo 4.23 ve Tablo 4.24’de gösterilmiştir.

Şekil 4.68 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 23-24'ü oluşturan illüstrasyonda kullanılan Kelile ve Dimne minyatür formları .
 (https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84229611/f19.planchecontact?lang=EN# , s.76, 220 ve 232) Erişim tarihi 9 Şubat 2022

Tablo 4.23 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 23-24'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin düz anlam görsel çözümleme tablosu.

Düz Anlam Gösterenleri	Düz Anlam Gösterilenleri
Geleneksel süsleme formu sayfa çerçevesi	Sayfa kenar çerçevesi
Geleneksel formda mekan çerçevesi	Hikaye alanı çerçevesi
Minyatür üslubu ağaç formu	İllüstrasyonda kullanılan ağaç

Tablo 4.24 Uygulama projesi masal kitabı sayfa 23-24'ü oluşturan illüstrasyondaki geleneksel desenlerin yan anlam görsel çözümleme tablosu.

Yan Anlam Gösterenleri	Yan Anlam Gösterilenleri
Sayfa kenar süsleme formu	Kelile ve Dimne yazma esere ait PDF dosya sayfa 76'da yer alan minyatür üslubu mekan formunda çizilmiş olan geleneksel üslup süsleme deseninin düzenlenerek uygulama projesi sayfa 23-24 kenar süslemesi olarak kullanılması
Hikaye alanı çerçevesi	Yazma eser sayfa 220'de minyatür üslubunda çizilmiş olan mekan formunun proje uygulaması sayfa 23-24'de hayvanların arkasında kullanılması
Ağaç formu	Yazma eser PDF sayfa 232'de çizilen minyatür üslubu ağaç formunun uygulama projesi sayfa 23-24'deki ağaç formu için kullanılması

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere Kelile ve Dimne el yazma eserin minyatürlerinde yer alan geleneksel formlar uygulama projesi masal kitabı için çizilen illüstrasyonların yapım aşamasında bazen tamamen kopya, bazen yorumlanarak kullanılmışlardır. Proje uygulaması masal kitabı illüstrasyonlarında kullanılan bu geleneksel formlar ile modern üslupta çizilen hayvan illüstrasyonları arasında bağ kurularak proje uygulamasında geleneksel üslubun hakim olduğu illüstrasyonlar elde edilmek istenmiştir.

4.7 Uygulama Çalışması Kitabın 4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Test Edilmesi

Okul öncesi, okuma yazmayı tam öğrenmemiş olan çocuklara kitaplar yetişkinler tarafından okunduğundan dolayı bu süreç yetişkin ile çocuk arasında etkileşimin en fazla olduğu kitap okuma dönemi olmuştur. Yetişkinler okudukları kitabı çocuğun anlama ve dinleme seviyesini çocukların sordukları sorulardan anlamışlardır. Özellikle 4-6 yaş aralığı çocukların en çok soru sordukları dönemleri olmuştur. Yetişkinlerin kendilerine soru sorması ve etkileşim halinde olması ise

çocukların güven duygularını pekiştirdiği ifade edilmiştir. Ayrıca iyi bir resimli kitabın çocuğun görsel okuryazarlığını geliştirdiği, çocuğun kitap ile etkileşim halinde olmasını sağladığı belirtilmiştir (Sever, 2021). Bu ifadeler doğrultusunda farklı bir teknikte illüstrasyonları yapılmış olan uygulama projesi kitabın muhatabı yaş grubu çocukların ilgisini anlamak ve ayrıca çocukların öğretmenlerinin de yorumlarını almak için sorular hazırlanmıştır. Öğrenciler yorumlu cevapları olan sorular, sorulara muhatap olan öğrencilerin sınıf öğretmenleri ise çoktan seçmeli cevapları olan sorular ile test edilmişlerdir. Test için sosyo-kültürel çeşitliliğin olduğu gözlenen İstanbul Çapa İlkokulu'nda yer alan anasınıfı öğrencileri ve sorulara muhatap olan çocukların öğretmenleri seçilmiştir.

4.7.1 Yöntem

Sosyo-kültürel çeşitliliğin gözlemlendiği İstanbul Çapa İlkokulu'nda yer alan altı adet anasınıfından beşer öğrenci olmak üzere toplam otuz öğrenci ve bu öğrencilerin öğretmenlerine yönelik sorular hazırlanmış, kitap haline getirilmiş masal kitapları ile birlikte bu sorular öğretmenlere verilerek öğrencilere testin nasıl yapılacağı anlatılmıştır. Öğrenciler öğretmenlerinin dağıttığı proje masal kitaplarının resimlerini incelerken öğretmenleri de kitapta bulunan masalı sesli olarak okumuşlardır. Daha sonra öğretmenler bu öğrenciler arasından seçtikleri beş öğrencilerini yanına çağırarak aşağıdaki 4.7.4 *Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizleri* başlıklı bölüm altında yer alan soruları sormuş, aldığı cevapları verilen form kağıtları üzerine not almışlardır. Öğrencilere için hazırlanan ve cevaplanan soru formu örneklerine Şekil 4.69 ve Şekil 4.70'de yer verilmiştir. Öğretmenler öğrencilerinden aldığı geri dönüşler için yaptıkları değerlendirme ve kendi görüşleri ile kitabın illüstrasyonlarına dair kendilerine sorulmuş olan çoktan seçmeli sorulara cevaplar vermişlerdir. Öğretmenler için hazırlanan ve cevaplanan soru formu örneği olarak Şekil 4.71'de bir örnek paylaşım yapılmıştır. Test sonucu elde edilen tüm veri dosyalarına bu tezin *Ekler* bölümünde yer verilmiştir.

Çocukların kitapta uygulanan illüstrasyon üslubuna ilgilerini ölçmek için yazılan sorular için *Kitap Okuyan Çocuk Yetiştirmek: Bir Çocuğun Okuma Sevgisini Nasıl Beslersiniz?* adlı kitapta yer alan "Okuduğunu anlama soru fikirleri" başlığında yer alan sorulardan yararlanılmıştır (2018, s.40-41). *Kitap Okuyan Çocuk Yetiştirmek* kitabı Avustralya Brisbane'de kütüphane öğretmeni olan ve aynı zamanda Queensland Okul Kütüphaneleri Birliği tarafından *Yılın En İyi Kütüphane*

Öğretmeni ödülünü alan ve Avustralya Çocuk Kitapları Komisyonu Başkanlığı yapmış olan Megan Daley tarafından yazılmıştır. Bu sorular ile kitabın çoklu hikaye anlatımı, illüstrasyon üslubunda kullanılan minyatür formlarının çocukların ilgisini ne kadar çektiği ve uygulanan farklı resimleme metotlarını çocukların algılayıp yorumlaması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çocuklara ve eğitmenine aşağıdaki bölümde gösterilen tablolarda yer alan sorular sorulmuştur. Çocuklardan aldıkları cevaplar doğrultusunda öğretmenlerin kitabın illüstrasyonlarını değerlendirebilmeleri için Prof. Dr. Sedat Sever'in (2018, s.157) *Sanatsal Uyarılarla Dil Öğretimi* kitabında yer alan *Çocuklar için uygun resimli kitap seçimi* sorularından yararlanılmıştır.

4.7.2 Araştırmanın Modeli

Araştırma modeli olarak farklı bir üslupta illüstrasyonları yapılarak kitap haline getirilen uygulama projesi masal kitabı ile birlikte öğretmenlere kitabın illüstrasyonlarına dair sorular içeren formlar verilmiştir. Formlarda yer alan cevaplar dışında çocuklar ve öğretmenleri tarafından yapılmış yorumlar da dikkate alınarak *4.7.4 Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizleri* başlıklı bölüme yazılmışlardır. Aynı bölümde öğretmenlerden alınan cevaplar tablo şeklinde gösterilirken, çocuklardan alınan cevaplar yazılıp, yorumlanarak test ile ulaşılan sonuçlar teze yazılmıştır.

4.7.3 Evren Örneklem

Araştırmanın evren örneklemini olarak sosyo-kültürel çeşitliliğin fazlaca olduğu gözlenen İstanbul Çapa İlkokulu Anasınıfı öğrencileri ve öğrencilere kitabı okuyup testi uygulayan öğretmenleri seçilmişlerdir. Mayıs 2022'de öğleden önce eğitim verilen üç sınıf, öğleden sonra eğitim verilen üç sınıf olmak üzere altı ana sınıfından beşer öğrenci seçilerek toplam otuz öğrenci test edilmiş ve öğrencilerin sınıf öğretmenleri (altı sınıf öğretmeni) çocukların yorumları ve tepkileri üzerine edindikleri izlenimleri ve kendi görüşlerini değerlendirmişlerdir. Biri Otizm tanısı almış, ikisi göçmen uyruklu 4-7 yaş aralığında yer alan on beş kız, on beş erkek öğrenci teste katılmıştır. Özellikle farklı sınıflardan öğrencilerin seçilme nedeni çocuklardan gelebilecek cevap çeşitliliğinin artırılması için yapılmıştır. Test uygulanacak öğrencilerin seçimi öğretmenlerine bırakılmıştır. Test uygulaması

sırasında öğrencilerin dikkatini dağıtmamak için yanlarında kısa süre bulunmuş, öğretmenleri ile öğrencileri kendi doğal ortamlarında kitabı okuyup değerlendirmelerinden çıkarılacak sonuçların daha gerçekçi olacakları öngörülmüştür.

4.7.4 Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizleri

Araştırma bilgileri için dijital ve basılı ortamlarda yer alan literatür taramaları ile dijital kütüphaneler ile müzelerin makale ve görsel bilgileri kullanılmıştır. Uygulama projesi masal kitabının illüstrasyon kaynağı olarak Paris’te bulunan Bibliotheque Nationale kütüphanesinde dijital olarak sergilenen Arabe 3465 kayıt numaralı PDF dosyadan yararlanılmıştır.

İllüstrasyonları ve sayfa düzeni yapılan uygulama projesi masal ciltlenerek kitap haline getirilmiş, öğrencilere ve öğretmenlere dağıtılmıştır. Çocuklara yoruma dayalı on bir soru, öğretmenlerine çoktan seçmeli altı soru sorulmuştur. Verilen cevaplar test formları üzerine not alınarak ve işaretlenerek yazılmışlardır.

Verilerin analizi için soruların oluşturulmasında yararlanılan Megan Delay’in (2018, s.40-41) *Kitap Okuyan Çocuk Yetiştirmek: Bir Çocuğun Okuma Sevgisini Nasıl Beslersiniz?* ve Prof. Dr. Sedat Sever’in (2018, s.157) *Sanatsal Uyarılarla Dil Öğretimi* adlı kitabında yer alan konularla ilgili sorulara alınması gereken doğru cevaplar esas alınarak değerlendirilmiştir.

Şekil 4.69 ve Şekil 4.70’de öğrencilere sorulan soruları ve verdikleri cevapları gösteren formlara bir örnek gösterilmiştir. Şekil 4.71’de öğretmenlere sorulan çoktan seçmeli sorulara örnek göstermek için öğretmenlerden birinin verdiği cevapların yer aldığı form sayfası gösterilmiştir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin isimleri kişilik haklarına saygıdan dolayı teze yerleştirilen formlar üzerinden silinmiştir.

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: Anasınıfı -D

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı: ~~.....~~ ~~.....~~
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Evet sevdim. Çanta çok güzel.
Özellikle evin resmi.

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Evet. Çanta. Hayvanları renkleri
uygun renk.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Sayfa 5. Kedinin resmi güzel.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Köpek, kedi, eşek, horoz. Evet. çok güzel
uygun renkler.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4. Horoz, kedi, köpek eşek

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Kedi. Çanta rengi gerçek kedi gibi.

Şekil 4.69 Proje illüstrasyonlarına dair çocuklara sorulan soru formunun birinci sayfası.

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet. Renkleri güzel.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Evet. Her sayfa farklı renkte olmuş.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Görmedim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Yok görmedim aklıma gelmiyor.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Sever. Çizim hikaye güzel, resimler,
hayvanlar güzel

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Bu kitap mutlaka çıkmalı.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

[Handwritten signature]

Tarih ve İmza

[Handwritten date]

2

Şekil 4.70 Proje illüstrasyonlarına dair çocuklara sorulan soru formunun ikinci sayfası.

**ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI
RESİMLİ KİTAP ÖĞRETMEN DEĞERLENDİRME TESTİ**

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: *Anasınıfı -D*

ÖĞRETMENİN Adı ve Soyadı: *[İmza]*

1- Görseller, çocukta resim diliyle iletişimi isteklendirecek özellik taşımaktadır.

Çok iyi Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []

2- Kitapta resmedilen karakterler ve mekanlar sanatçının yorumuyla çizilmiştir.

Çok iyi Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []

3- Resimler, metnin anlamını tamamlamaktadır.

Çok iyi Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []

4- Resimler, metnin çocuğun belleğinde canlandırılmasına katkı sağlamaktadır.

Çok iyi [] Yeterli Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []

5- Resimler metne görsel dilin anlatım gücüyle yeni yorumlar katmaktadır.

Çok iyi Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []

6- Resimler çocuğun düş ve düşünce serüvenine çıkmasına, eğlenmesine katkı sağlayacak özellikler taşımaktadır.

Çok iyi Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []

Tarih ve İmza

[İmza]

3

Şekil 4.71 Proje illüstrasyonlarına dair öğretmenlere verilen soru formu örneği.

Yukarıda örnekleri görülen çocuklara uygulanan testlerde alınan cevaplar ile öğretmenlerden alınan cevapları gösteren orijinal formların tamamı tezin *EKLER* bölümüne eklenmiştir. Aşağıdaki bölüme çocuklara kitaba dair sorulan sorular ve

alınan cevaplar ile birlikte, soruların sorulma nedenleriyle çıkarılan sonuçlar şu şekilde yazılmışlardır;

“1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?” sorusunda çocukların verdikleri cevapların hepsi resimleri beğendikleri yönünde olmuştur. 17 çocuk “çok güzel olduğu için” deyip bir çocuk “eşeğin gözleri çok güzel” diye ilave etmiştir. Sevme nedenleri olarak çocuklar çok belirgin, güzel, çok güzel, çok büyük, çok desen var, rengarenk, çok tatlı, her yerde çiçek var, eşeğin gözleri çok güzel, çok değişik, evin resmi çok güzel, hayvanların resimleri güzel, hayvanlar haydutları korkuttuğu için, kedinin çizgileri gerçek kedi gibi olduğu için, detaylar olduğu için, çok eğlenceli olduğu için, eski masal olduğu ve hayvanlar olduğu için ifadelerini kullanılmışlardır.

Bir numaralı sorunun sorulma nedeni kitapta uygulanan resimleme tekniğine muhatabı olan çocukların tepkisinin doğrudan alınması olmuş, alınan cevaplar üzerine uygulanan resimleme tekniğinde doğru yol izlendiği düşünülmüştür.

“2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?” sorusuna çocukların hepsi sevdikleri yönünde cevap vermişlerdir. Sadece bir çocuk “sevdim” demiş açıklama getirmemiştir. Diğer çocuklardan on tanesi güzel ifadesini kullanmış, dört tanesi sevdiği renkler olduğunu ifade etmiş, üç tanesi çok canlı ve biri parlak renkler olduğunu ifade etmiş, beş tanesi gökkuşağı gibi rengarenk ve her renk var ifadelerini kullanmışlar, bir çocuk hayvanların renklerinin uygun olduğunu, bir çocuk kitabın renklerinin çok uyumlu olduğunu, bir çocuk yeni görüldüğü için ve garip olduğu için, bir çocuk da hoş ve çekici olduğunu ifade etmiştir. Bir çocuk mavi desenleri sevmiş, bir çocuk yeşili sevmiş ama sarı ile pembeyi sevmediğini söylemiştir.

İki numaralı soru ile kitapta kullanılan renk armonisinin çocukları yorup yormayacağı anlaşılacak istenmiş, alınan cevaplar doğrultusunda doğru renk seçimleri yapılmış olduğu düşünülmüştür.

“3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?” sorusuna çocukların sekiz tanesi kedinin olduğu sayfa diye özellikle belirtmiş, altı çocuk eşeğin özelliklerinden dolayı olduğunu, üç çocuk da hayvanların üst üste çıktığı sayfaları sevdiklerini söylemişlerdir. Çocuklar büyük resmedilmiş hayvanların resimlerini, hayvanların hepsinin beraber olduğu resimleri, köpeğin haydudun pantolon paçasını koparmasını komik olduğunu, hayvanların üst üste çıktıkları resim, haydutları kovdukları resim, kedinin gülümsediği resim, eşeğin kirpikleri gibi hayvanların detayları ile doğa resmi olan sayfalar ile çiçekler şeklinde açıklamalar yapmışlardır.

Üç numaralı sorunun sorulma nedeni olarak uygulama projesi masal kitabında kullanılan desenler ile çocuklu hikaye anlatımı ve canlı renklerin yer aldığı sayfa kompozisyonlarında çocukların hayvanları fark edip etmedikleri anlaşılacak istenmiştir. Çocukların illüstrasyonlardaki detayları yakaladıkları gözlenmiştir. Bu doğrultuda illüstrasyon kompozisyonu ve renkleri için tercih edilen yöntemin doğru olduğu düşünülmüştür.

“4-Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?” çocukların hepsi hayvan illüstrasyonlarını sevdiğini ifade etmişlerdir. Altı çocuk sevmeye nedenini söylememiştir. Diğer çocuklardan sekiz tanesi resimler ve çizimler güzel oldukları için sevdiğini, iki tanesi gerçek gibi oldukları için, üç tanesi hayvanlar olduğu için, biri komik, biri de sevimli oldukları için demiştir. Bir çocuk resimleri sevdim keşke bunlardan binlerce hikaye olsaydı demiştir. Çocuklar beğenilerini anlatmak için ayrı bir dokuyla tasarlanmış olduğu için, müzikli anlatıldığı için, uygun renkleri olduğu için, resimler dikkatini çektiği için, renkler güzel ve taşırılmadan boyandığı için ifadelerini de kullanmışlardır.

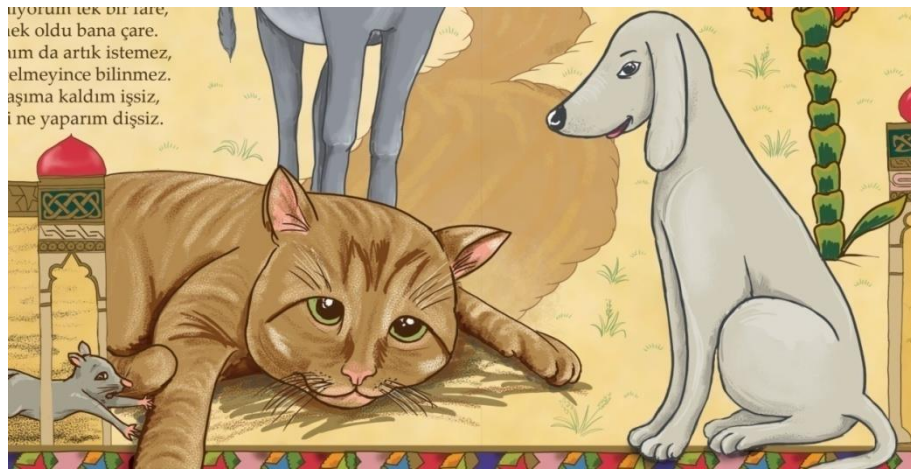
Dört numaralı sorunun sorulma nedeni olarak çocukların illüstrasyonlarda yer alan ana karakterleri detaylandırmaları istenmiştir. Çocukların hepsinin 1-2 saat gibi bir sürede kitapta yer verilmiş olan ana karakter illüstrasyonlarına hakim oldukları gözlenmiştir. Dolayısıyla illüstrasyon tercihinde doğru yol izlendiği düşünülmüştür.

“5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?” Çocukların çoğunluğu dört kahraman olduğunu ifade etmiş, üç çocuk haydutları da saymıştır.

Beş numaralı soruda yine illüstrasyona dair uygulanan yöntemin çocukların dikkatini dağıtıp dağıtmadığı anlaşılacak için kullanılmıştır. Alınan cevapların çocukların illüstrasyonlara hakim oldukları konusunda oluşan düşünceleri pekiştirmiştir.

“6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?” Çocuklar en sevdiği hayvanın kedi olduğunu söylemişler, nedenleri olarak kedinin resimde gülümsediğini, kedileri sevdiğini, gerçekçi çizildiğini ve kulaklarının pembe olduğunu ifade etmişlerdir. Yedi çocuk eşeği sevdiğini bunlardan üçü neden olarak büyük çizilmesini, biri sevimli olmasını, biri eşekleri sevdiğini, biri gri rengi ile burnu ve gözü güzel olduğu için, biri de kolay çizilmiş geldiği için ifadelerini kullanmışlardır. Dört çocuk köpeği sevdiğini nedeni olarak da rengini, köpekleri sevdiğini, dişlerinin sivri olmasını ifade etmişlerdir. Bir çocuk kedi ve horoz demiş, iki çocuk horoz demiş biri kahverengi, biri de üstünde güzel renkler var demiştir.

Altı numaralı sorunun sorulma nedeni olarak test amaçlı üretilen kitap illüstrasyonlarında farklı resimleme üslubu kullanılmış, örneğin kedi ve horoz illüstrasyonları daha gerçekçi üslupta resimlenirken eşek ve özellikle köpek illüstrasyonu daha stilize üslupta yapılmış (Şekil 4.72), çocukların illüstrasyon üslubuna ilişkin yorumları öğrenilmek istenmiştir. Alınan cevapların çoğunluğu “kedi” olmuş ve nedeni olarak da kedi illüstrasyonunun daha gerçekçi olması ifade edilmiştir. Birkaç öğrenci neden olarak kedinin kulaklarının pembe olmasını söylemiştir. Bu doğrultuda çocukların kitap illüstrasyonlarında gerçekçi çizimleri tercih ettiklerini söylemek mümkün olmuştur.

Şekil 4.72 İllüstrasyonda kullanılan gerçekçi ve stilize hayvan figürleri örneği.

“7- Çiçek resimlerini sevdiğin mi? Neden?” Bir çocuk çiçek resimlerinin bazılarını sevdiğini ve bazılarını sevmediğini ifade etmiş, nedeni olarak çiçeklerin bakış yönlerinin aşağıya ve yukarıya doğru olmalarını anlamadığını söylemiştir. Bir çocuk farklı ve renkli ifadesinin yanı sıra tarihi eserlerdeki çiçek resimlerine benzetmiştir. Diğer çocuklar çiçek resimlerini sevdiklerini söylemişler on çocuk renklerinden dolayı, yedi çocuk güzel olduklarından dolayı olduğunu söylemiştir. Ve çocuklar sevme nedenleri için çok olması, güzel olmaları, kırmızı olmaları, rengarenk olmaları, şekillerinden dolayı, çeşitli olmalarından dolayı, renklerinden dolayı, çiçekleri sevdiklerinden dolayı ve gerçek gibi olduklarından dolayı ifadelerini kullanmışlardır. Bir çocuk bazılarını yamuk çizildiği için sevmediğini, düzgün çizilenleri sevdiğini ifade etmiştir.

Yedi numaralı sorunun sorulma nedeni olarak minyatür üslubunun gereği stilize ve farklı bakış yönlerine sahip olan çiçek/bitki formlarına ilişkin çocukların

yorumları öğrenilmek istenmiştir. Çiçek ve bitki formlarına karşı çocukların yapmış oldukları yorumlardan yirmi dokuzunun beğenmiş olması kullanılan minyatür üslubunun çocuklar tarafından beğenileceğini düşündürmüştür.

“8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?” Çocuklardan biri “sevmedim çünkü şekilleri hoşuma gitmedi” demiştir. Diğer çocuklar sevdiklerini söylemişlerdir. Bir çocuk nedenini söylememiş diğer çocuklardan on bir tanesi nedeni olarak güzel olmasını, beş çocuk renkli olmasını, iki çocuk desenlerini/şeklini sevdiklerini ve bu çocuklardan üçü rengini de sevdiğini ilave etmiştir. Diğer çocuklar beğeni nedenlerini tablo gibi olmasını, kare olmasını, her sayfada farklı renkte olmasını, eski tarihlerdeki desenler gibi olduğu için, yapışkanlara benzediği için, süslü olduğu için ve çok fazla olduğu için sevdiklerini söylemişlerdir. Bir çocuk “çok güzel rengarenk ve şato gibiler o yüzden sevdim” demiştir.

Sekiz numaralı maddede yer alan sorular ile çocuk kitaplarında alışık olunmayan minyatür ve tezhip süslemelerinde kullanılan kenar süslerine ilişkin çocukların düşüncelerinin neler olabileceği anlaşılmaya çalışılmış, verilen cevaplar üzerine illüstrasyon üslubunda geleneksel minyatür sanatı desenleri kullanılarak doğru tercih yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

“9- Kitaptaki gibi resimlerden daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?” Çocuklardan sadece on tanesi gördüğünü ifade etmiş kalan çocuk görmediğini söylemiştir. Gören çocuklardan biri müzede gördüğünü geri kalanı ise kitaplarda gördüklerini ifade etmişlerdir. Bir çocuk da çıkartmalarda gördüğünü söylemiştir.

Dokuzuncu soru ile çocukların minyatür üslubunu fark edip etmedikleri öğrenilmek istenmiş, alınan cevaplar üzerine fark ettikleri düşünülmüştür. Minyatür üslubunda yapılmış olan illüstrasyonların diğer çocuk kitaplarından farklı bir illüstrasyon ortaya koymuş olduğu anlaşılmış, bu doğrultuda hedeflenen minyatür ile illüstrasyon üslubuna dikkat çekme amacının başarıya ulaştığı düşünülmüştür.

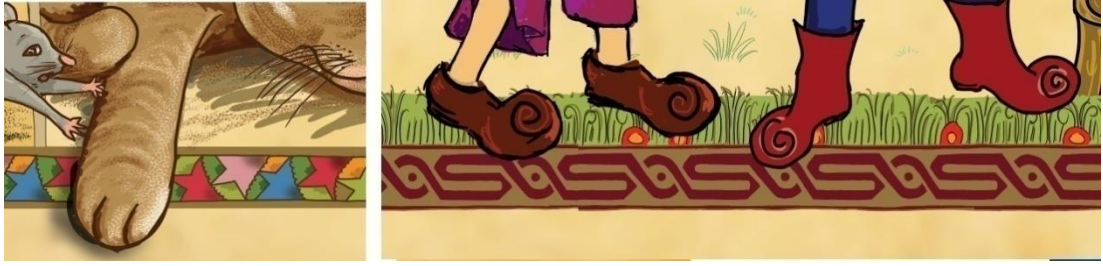
“10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?” Çocuklardan sadece beş tanesi başka kitaplara benzetmiştir. Bir çocuk masalın konusu olan Bremen Mızıkacıları kitabına kendisi sahip olduğu için benzetmiş, bir çocuk yine hayvanlar konulu bir başka masal kitabına benzetmiş, iki çocuk benzettikleri kitapların ismini hatırlayamadığını ifade ederken iki çocuk ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Onuncu sorunun sorulma nedeni uygulama projesi kitap için tercih edilen çoklu hikaye anlatımı ve minyatür üslubundan oluşan illüstrasyonların çocuklara farklı gelip gelmeyeceğini anlamak amacı güdülmüştür. Verilen cevapların on altısının benzer kitap bilmediğini ifade etmesi üzerine diğer kitaplardan farklı bir üsluba sahip illüstrasyon tekniği kullanılmış olduğunun çocuklar tarafından fark edildiği sonucunu düşündürmüştür.

“11- Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?” İki çocuk “bilmiyorum”, bir çocuk “hayır, kelimeler anlaşılıyor”, bir başka çocuk da “yok gibi düşünüyorum, çünkü içindeki insanları, hayvanları ve desenleri sevmemişler gibi düşünüyorum.” demiştir. Kalan çocuklar “evet” deyip nedenlerini de kendileri sevdikleri için, komik olduğu için, sayfaları güzel olduğu için, hayvanlar olduğu için, eğlenceli olduğu için, çok resimli olduğu için, kedi resmi olduğu için, masal güzel olduğu için, güzel resim yapan arkadaşlarının seveceğini düşündüğü için, kitapta güzel süsler ve boyamalar olduğu için ifadelerini kullanmışlardır.

On birinci soru ile çocukların kitaba dair yapmış oldukları yorumlar ve nedenleri pekiştirilmek istenmiştir. Alınan cevaplar üzerine çocukların diğer on soruda verdikleri cevaplardaki düşüncelerini pekiştirdikleri gözlenmiştir.

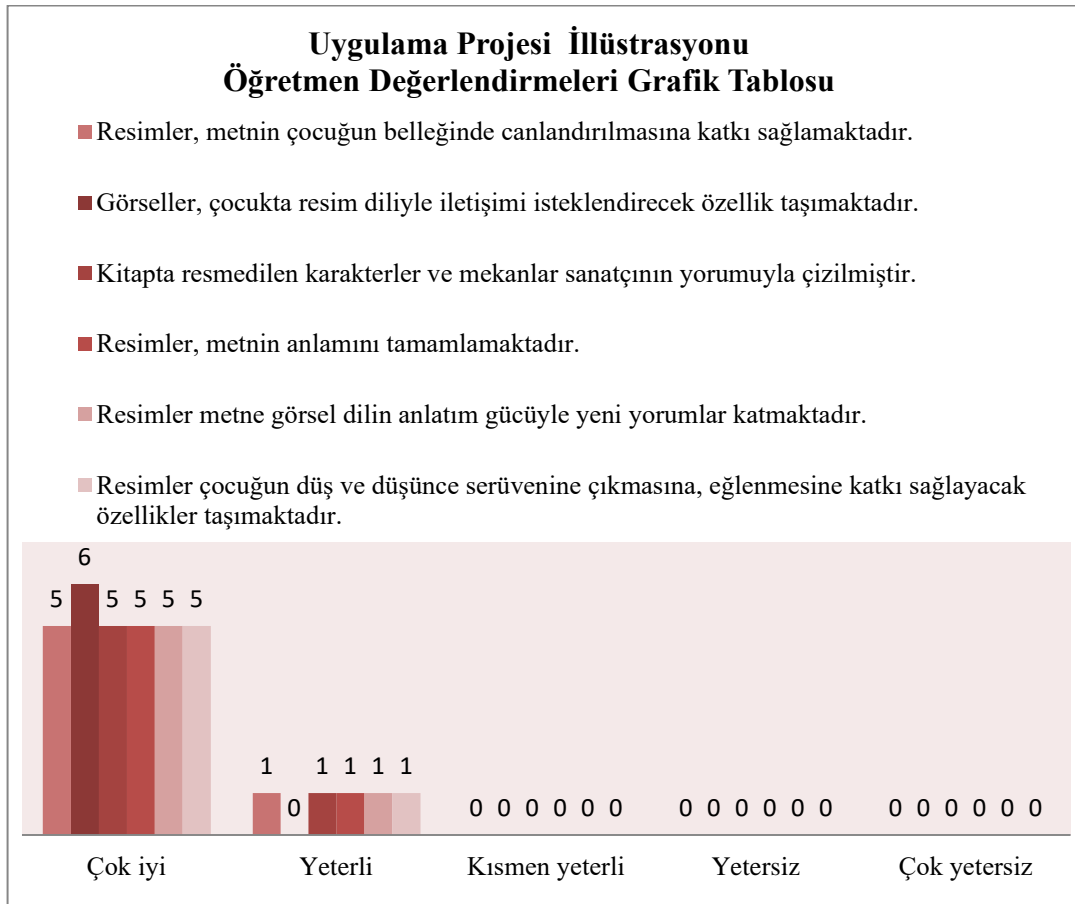
Test yapılan ana sınıfı öğrencilerinden Otizm tanısı konulmuş olan bir çocuk kitabın kare olmasına dikkat çekip mutlu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca kompozisyonlarda kullanılan sayfa kenar çerçevesi amaçlı yapılmış süslemeler üzerine taşırılan masal kahramanlarının bazılarında çerçeve üstünde olduklarını ifade eden gölgelemeler yapılırken, bazılarında yapılmamış (Şekil 4.73) böylece çocukların illüstrasyon tekniklerine dair dikkatleri ölçülmek istenmiştir. Uygulanan gölgelemeler çocukların dikkatini çekmiş gölgeleme yapılmamış çerçeveye taşan figürler için bazı çocuklar kahramanların ayaklarının yere değmediği uçuyor gibi görüldüğünü ifade etmişlerdir. Çocukların fark ettikleri detaylar ile kitaplarında daha gerçekçi illüstrasyonlar görmek istedikleri düşünülmüştür. Ayrıca ana sınıfı öğretmenlerinden biri kitabın illüstrasyonlarını beğendiğini ama şiirsel yazım dilini çocukların çok anlamadığını ifade etmiştir. Buna karşın başka bir öğretmen şiirsel yazım üslubu için çocukların “şarkı gibi” ifadesini kullandıklarını söylemiştir.

Şekil 4.73 İllüstrasyonda kullanılan çerçeve üzerine taşan figürler için kullanılan iki farklı üslup örneği.

Öğretmenlerin çocuklarla kitap illüstrasyonuna dair yapmış oldukları etkileşim neticesinde oluşan ve ayrıca öğretmenlik tecrübeleri ile kendilerine sorulmuş olan seçmeli cevaplara vermiş oldukları cevaplar aşağıda yer alan grafik tabloda gösterilmiştir (Tablo 4.25). Tabolda yer alan sorular Prof. Dr. Sedat Sever'in (2018, s.157) *Sanatsal Uyarılarla Dil Öğretimi* adlı kitabından aynen alınmıştır.

Tablo 4.25 Öğretmen sorularına alınan cevaplarla oluşturulmuş grafik tablo

Ayrıca çocuklara yapılan testlerin altında yer alan *İlave Notlar* bölümüne öğretmenler çocuklara dair test sırasında yaptıkları çocuklara dair gözlemlerini ve kendi yorumlarını şöyle yazmışlardır;

- Hayvan ve çiçek-doğa resimleri ilgisini çekmiş,
- Hikayenin anlatımı ve akıcılığı değişik geldi. Müzikli bir masal gibi bu kitap dedi.
- Masalın anlatımı öyle farklı geldi ki, İngilizce mi Türkçe mi bu diye sordu?
- Çok detaylı resimler arasında bile güzel figürleri ayırt edebilmiş, çok keyif almış görünüyor.
- Kitabı açar açmaz kitabın yeni oluşunu, rengarenk oluşunu çok sevdi.
- Bu kitap mutlaka çıkmalı.
- “Bu kitabı daha önce duymuştum ama bu farklı daha güzel” dedi.
- Detayları renkleri çok sevmiş, anlata anlata bitiremedi.
- İlk dikkat ettiği kitabın kare şeklinde oluşuydu, hoşuna gitti ve güldü.
- Hikaye uzun sürdü.
- Yabancı uyruklu bir öğrenci olmasına rağmen kitaptan hoşlandı ve dikkatini çekti.
- Kitabın çizimleri çok güzeldi.
- Yemekler ve hayvanların üst üste oluşu hoşuna gitti.
- Kitap güzel.
- Çok güzel bir kitap, yazılar çok net olmuş, çizimler çok güzel.

Test projesinde yer almamasına karşın bir sınıftaki sekiz çocuk masalın resimlerini yapmışlardır. Çocukların resimlerinde yer verdikleri detaylar üzerine çocukların kitap illüstrasyonlarını ve sayfalardaki detayları çok iyi gözlemledikleri sonucuna varılmıştır. Şekil 4.74’de çocukların yaptıkları resimlerden biri uygulama projesi masal kitabında yer alan illüstrasyon ile karşılaştırılmıştır. Uygulama projesi kitabın 19-20 sayfasını oluşturan illüstrasyonda haydudun omzuna çıkan kedi figürünün masal kitabını inceleyen çocuk tarafından resmedilmiş olduğu görülmüştür. Çocukların yaptıkları resimlerde illüstrasyonların kenar süslemelerini de yapmış oldukları görülmüştür.

Şekil 4.74 Çocukların yaptıkları resimlerden birinin uygulama projesi kitapta yer alan illüstrasyon ile karşılaştırılması.

Yukarıda örneklerle açıklanmış soru ve cevaplardan oluşan proje masal kitabı testi yapılan anasınıfı öğrencilerinden biri 4, yedisi 5, ikisi 5,5, on dokuz tanesi 6 ve bir tanesi 7 yaşında olmak üzere 30 çocuktan oluşmuştur. Ana sınıfı öğrencisi 30 çocuğun ve 6 sınıf öğretmenlerinin yorumlarından çıkarılan sonuç üzerine bu yaş grubu çocuk kitabı illüstrasyonlarında daha gerçekçi resimlemelerin çocuklar tarafından beğenildiği, renkli çiçekleri ve süslemeleri beğenen çocukların çoğunluğunun minyatür üslubuna ait formları beğendikleri gözlenmiştir. Ayrıca bu yaş grubu çocuklar için tercih edilen minimal sayfa kompozisyonları yerine çoklu hikaye anlatımını da içine alan yoğun figürler ve renklere sahip kompozisyonların çocukların dikkatini dağıtmadığı tam tersine daha ilgili oldukları gözlenmiştir. Minyatür üslubunun çocuk kitaplarında kullanılmasının çocuklar tarafından yadırganmayacağı, ilgili olacakları ve daha önce bahsedilmiş olunan geleneksel desenlerin çocuk kitabı illüstrasyonlarında kullanılmasının yerinde bir tercih olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

4.7.5 Çalışma Planı

Bu çalışmada önce literatür taraması yapılmış ardından minyatür üslubu ile resimlenmiş örnek kitap illüstrasyon analizleri yazıldıktan sonra masal kitabı

illüstrasyonları yapılmıştır. İllüstrasyonların yapım aşamaları ile uygulama projesinde kullanılan minyatürlerin analizleri yapılmıştır. Öğrencilere ve öğretmenlerine uygulanacak testler için uygulama projesi masal kitabı bastırılıp ciltletilerek kitap haline getirilmiştir. Uygulama projesi kitaplar ve test formları ana sınıfı öğrencilerinde ve öğretmenlerinde test edilerek, elde edilen sonuçlar teze yazılmıştır.

Literatür taraması sırasında eksikliği gözlenen kitap illüstrasyonu tarihçesi için Türkçe kaynak oluşturulmaya çalışılmış bu çalışma için elde edilen bilgilerin çoklu kaynaklarda teyitleri sağlanmıştır. Dolayısıyla tez çalışmasında çok fazlaca kaynak kullanılmıştır.

İllüstrasyonu yapılacak Batı masalı seçimi için ön araştırma yapılmış dayanışma ve dostluğun ön plana çıktığı Bremen Mızıkacıları seçilmiştir. Masala ilişkin ulaşılan farklı çeviriler yazara ulaştırılarak tez projesine dair bilgilendirme yapılmış, yazardan gelen metinler karşılıklı görüş alışverişleri ile düzenlenmiştir.

Uygulama projesi kitapta kullanılacak minyatür resim üslubunun tekniklerini ve detaylarını öğrenmek için Taner Alakuş Minyatür Atölyesinde minyatür eğitimine başlanmış ve devam edilmiştir. Bu süreçte basılmış çocuk kitapları içinde minyatür teknikleri ile yapılmış örnek kitaplar toplanarak analizleri yapılmış ve bu çalışmaya yazılmışlardır.

BÖLÜM 5

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Pek çok akademik metinde ve konuyla ilgili kitaplarda okul öncesi çocukların kitaplar ile etkileşiminin kalıcı olmasında en önemli etkenin kitaplardaki illüstrasyonlar ile olduğu ifade edilmiş, çocuk kitabı illüstrasyonları yapan sanatçıların bilinçli çalışmalarının önemine değinilmiştir. Konunun uzmanları tarafından sanatçı duyarlılığı ile resmedilmiş kitaplarda çocukların tanışacağı farklı olguların çocuğun kendisini ve farklılıkları tanıyıp karşılaştırmasında etkili olacağı ifadeleri kullanılmıştır. Çocuklar için illüstrasyon yapan sanatçıların çalışmalarında daha bilinçli olmaları ve çocuk pedagojisini gözeterek illüstrasyonlarını yapmaları beklenmiştir. Bu doğrultuda araştırmacı tarafından bu tez projesi için yapılacak olan masal illüstrasyonu hazırlanırken çocuk kitaplarına dair resimlemelerin nasıl olması gerektiğini ifade eden pedagoji kitapları okunmuş ve belirtilen özelliklere uyulmaya çalışılmıştır. Tez projesi olarak 4-6 yaş grubu çocuklara uyarlanmış Batı klasik masallarından biri olan Grimm Kardeşler tarafından yazılmış Bremen Mızıkacıları adlı Alman masalı Türk masal üslubu ile bu yaş grubu çocukların pedagojileri göz önüne alınarak yeniden yazılmış, Doğu resim tekniği olarak bilinen minyatür sanatı yorumlanarak illüstrasyonları yapılmıştır. Bu tez çalışmasının ve üretilen uygulama projesi kitabın Doğu ve Batı geleneklerine ait unsurların çocuğa aynı anda sunulması ile çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini destekleyen değerler eğitiminde yeni kapılar aralayan bir çalışma olması amaçlanmıştır.

Dünyada farklı kültürlere sahip sanatçıların tasarımlarında ve sanat eserlerinde kendi kültürlerine ait folklorik öğeleri, kültürel değerleri koruyarak diğer kültürlere

ait sanatlarla ve folklorik öğelerle sentezledikleri gözlenmiştir. Türk resim sanatında kültürel özellikler taşıyan unsurlar her dönem kullanılmış ama çağlar boyu kitap resimleme sanatı olarak kullanılan minyatür resmi görsel iletişim tasarımı içinde çok fazla ele alınmamıştır. Çoğunlukla geleneksel Türk sanatlarıyla ilgilenen sanatçıların kullanımında olan minyatür sanatının görsel iletişim tasarımcıları ve illüstratörler tarafından kitap illüstrasyonu olarak kullanılmasının, illüstrasyon sanatına farklı bir boyut getireceği bir çok araştırmacı ve sanatçı tarafından dile getirilmiştir. Kendi kültürüne ait desen ve teknikleri kullanan illüstratörlerin, yetenekleri doğrultusunda çağa uygun yorumladıkları geleneksel sanat formları ile dünya illüstrasyonu sahnesinde daha güçlü olacakları ifade edilmiştir. 21. yüzyılda anında etkileşimin olduğu dünyada neredeyse benzer illüstrasyonlar yapılır olmuş, dolayısıyla geleneksel ve folklorik desenleri illüstrasyonlarına, sanatlarına, tasarımlarına dahil eden sanatçılar daha dikkat çekip öne çıkar olmuşlardır. Folklorik desenlerin sahip olduğu stilizasyonlar, renkler, detaylar ile perspektifsiz kompozisyon içinde yer alan figürlerle oluşturulan ve kültüre göre değişen formları uygulayan sanatçının yorumuyla oluşan illüstrasyonların kendine has cesur çizgilere sahip oldukları gözlenmiştir. Bu doğrultuda geleneksel Türk minyatür sanatının illüstratörler ve görsel iletişim tasarımcıları tarafından tasarımlara daha fazla dahil edilmesi önerilmiştir.

8. yüzyılda Rahip Mani'nin başlattığı minyatür sanatı Uygur Türkleriyle İç Asya'dan Ön Asya'ya yayılmış, Anadolu topraklarında Selçuklular, Timurlar, Akkoyunlular, Karakoyunlular, Safeviler ve Türkmenlerle kültürel zenginlikler kazanmış ve Osmanlı ile gelişip kendine özgü belirli bir üsluba ulaşmıştır (Özcan, 2013). 21. yüzyıl Cumhuriyet Türkiye'sinde kullanım alanı ve sanatçısına göre yorumlanarak modern görsel sanatların pek çok alanında kullanılabilirliği ortaya konmuş olan minyatür sanatının çocuk kitapları illüstrasyonunda kullanılmasının bir örneği tez projesi olarak üretilmiş, bu çalışma için Kelile ve Dimne kitaplarından 13. yüzyılda hazırlanmış olan bir kopyasındaki minyatür formlarından yararlanılmıştır. Uygulama projesi masal kitabının çocuklar üzerindeki etkileri 30 öğrenci ile sınırlı 4-7 yaş aralığında bulunan çocuk grubunda test edilmiştir. Yapılan test sonucunda çocukların kitaplarındaki illüstrasyonların gerçeğe yakın olmasını daha çok sevdiğini gözlenmiş, bu doğrultuda minyatürün kendine özgü stilize formlarının çocukların beklentilerine cevap vermesi için örnek olarak yapılmış olan uygulama projesi kitapta olduğu gibi yorumlanarak kullanılabilirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

İllüstrasyonlarda kullanılan minyatür ve geleneksel sanatlarda kullanılan süsleme formlarına ilişkin çocuklardan büyük bir bölümü beğenilerini ifade etmişlerdir. Geleneksel sanatların içinde yer alan minyatür sanatı formlarının çocuk kitaplarında kullanılabilirliğine ilişkin yapılmış örnek uygulama projesi kitap ve testinin sonucunda, bu sanatın görsel iletişim tasarımcıları ve illüstratörler tarafından çocuklara yönelik yayınlarda alternatif bir üslup olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca proje uygulaması için çocuklara yapılan test çalışması neticesinde çocukların kitap illüstrasyonlarından beklentilerine dair çıkarımların, çocuk kitabı illüstrasyonu ile ilgilenen illüstratörlere yol göstereceği düşünülmüştür.

Tez çalışması sırasında kitap illüstrasyonu tarihçesine ilişkin bilgi amaçlı yapılan araştırmada yeterli Türkçe kaynakça olmadığı gözlenmiş, detaylı literatür taramaları yapılarak dünyada ve Türkiye’de kitap illüstrasyonu ve çocuk kitabı illüstrasyonu tarihçeleri oluşturulmuştur. Tarihçe oluşturulurken var olan illüstrasyon tarihçelerine ilişkin basılı ve dijital kaynakçalardan sadece kitap illüstrasyonu bölümleri ve görselleri alınmıştır. Dünyada farklı ülkelerdeki kitap ve çocuk kitapları tarihçesi bölümleri oluşturulurken dijital kütüphanelerde yer alan kitap ve makalelerden, müzelerin dijital olarak paylaştıkları eserlerin bilgilerinden ve yayınladıkları makalelerden, güvenilirliği olan sitelerden vb. yararlanılmıştır. Hazırlanan kitap illüstrasyonu tarihçesine M.Ö. 13. yüzyılda Mısır’da bulunan Ölüler Kitabı içinde yer alan papirüs resimleri ile başlanmıştır. Antik çağda kitap illüstrasyonu, Bizans dönemi kitap illüstrasyonu, Ortaçağ ve Yeniçağ kitap illüstrasyonu tarihçeleri görsellerle desteklenerek özetlenmiştir. Basılı ilk kitap illüstrasyonu ile Uzak Doğu’da kitap illüstrasyonu ve İllüstrasyonun Altın Çağında kitap illüstrasyonu örnek görsellerle anlatılmıştır. Tez konusu çocuk kitabı illüstrasyonu olduğu için çocuk kitapları illüstrasyonları ayrı bir başlık altına alınmış, dünyadaki ilk resimli çocuk kitabından başlanarak İngiltere’de, Rusya’da ve Amerika’daki illüstrasyonlu çocuk kitapları tarihçeleri görsel örneklerle desteklenerek detaylı anlatılmışlardır. Avrupa ülkelerinden İsviçre, İtalya, Fransa, İsveç, Danimarka ve Almanya’da çocuk kitapları tarihçelerine yine görsel örneklerle kısaca değinilmiştir. Türkiye’de Cumhuriyet öncesi ve sonrası kitap illüstrasyonları tarihçesi ayrı bir başlık altında, çocuk kitapları illüstrasyonu tarihçesi ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Dünyada ve Türkiye’de genel olarak illüstrasyonlarda ve kitap illüstrasyonlarında geleneksel desenlerin kullanılması farklı bir başlık altında incelenmiş yine görsel örneklerle desteklenerek anlatılmıştır. Tez çalışması sırasında

eksikliği gözlenen ve literatüre katkı amaçlı oluşturulan kitap illüstrasyonu tarihçesi ile çocuk kitapları illüstrasyonu tarihçesinin bu konuda çalışacak araştırmacılara kaynak olması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Abacı, N. (1999). Modern grafik tasarıma geçişin baş aktörü. *Grafik Sanatlar Üzerine Yazılar*. Grafik Tasarımcıları Meslek Kuruluşu. Erişim adresi (7 Nisan 2022) <https://gmk.org.tr/uploads/news/file-14568632611581656210.pdf>
- Afyoncu, E. (2000). İBRÂHİM MÜTEFERRİKA, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (2 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim-muteferrika>.
- Akalın, Ş. H. (2017). Ali Seydi Bey ve Sözlükleri. *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi* , 2 (1), 1-7 . Erişim adresi (5 Nisan 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/stad/issue/34132/377543>
- Akçura, G. (2014). Matbaacı Kırkor neden şifa bulamadı? . Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.264-268). Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Akgül, R. F. (2018). Grafik Tasarım Bağlamında Sanatçı Kitapları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (40), 187-206. Erişim adresi (13 Mart 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/yyusbed/issue/43698/536122>
- Akkurt, A. (2015) . *Cumhuriyet Sonrası Türk Minyatür Sanatının Özellikleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksel, M. (2019). *Masal ve Resim . Malik Aksel'in Kitaplarına Girmeyen Yazıları .* Kapı yayınları. İstanbul.
- Aktepe, M. M. (1989), AHMED III, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi (2 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-iii>.
- Alakuş, T. (2013). *Hayallerimdeki Minyatürler*, Pendik Belediyesi Yayınları, İstanbul
- Alakuş, T. (2020). *Hayallerimdeki Minyatürler II*, Pendik Belediyesi Yayınları, İstanbul
- Alparslan, E. (2013). “Ebru” ile Ciltlenmiş El Yazması Eser Ciltlerinin İncelenmesi (Kütahya Vahit Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Örneği, *Fine Arts* , 8 (4) , 368-378, Erişim adresi (25 Şubat 2022) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsafine/issue/19890/213019>

- Alpaslan, T. D. K. (2006). Türk Grafik Sanatının Doğuşu ve İbrahim Müteferrika . *Türkbilig* , (12) , 192-200. Erişim adresi (22.12.2021) <https://dergipark.org.tr/en/pub/turkbilig/issue/52794/697127>
- Alpöge, G. (2011). Okulöncesinde Çocuk Edebiyatı, *Okulöncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu*, Eğitim Sen Yayınları, İstanbul, Erişim adresi (4 Mart 2022) http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2013/07/27d4471d194fc14_ek.pdf
- Altıntaş, Y. (2014). ATIF TUNA:“Biz grafik nedir bilmezdik.” . Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.248-258) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- And, M. (2018). *Osmanlı tasvir sanatları 2:Çarşı Ressamları*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul
- And, M. (2020a). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul
- And, M. (2020b). *Kırk Gün Kırk Gece - Osmanlı Düğünleri, Şenlikleri, Geçit Alayları*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul
- And, M. (2021). *Osmanlı tasvir sanatları 1: Minyatür*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul
- Arlı, L. (2019). *Bir Tasarımcı Olarak Erkal Yavi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Altınbaş Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Art Passions (2022). John Bauer Art and Illustration. *Art Passions / Artsy Craftsy*. Erişim adresi (22 Mart 2022) <https://www.artpassions.net/bauer/bauer.html>
- Artalk (2022) TS: Dávid Ursiny na Bratislavskom hrade . *Artalk* . Erişim adresi (12 Nisan 2022) <https://artalk.cz/2022/03/14/ts-david-ursiny-na-bratislavskom-hrade/>
- Aslan, E. (2022) . Manga ve Anime Kültüründe Dinî İnançlar: InuYasha Animesi Üzerine Kısa Bir İnceleme. *Çocuk Yazını* . Erişim adresi (1 Mayıs 2022) <https://cocukyazini.com/Home/PostRead/10413?baslik=Manga-ve-Anime-Kulturunde-Din-Inanclar-InuYasha-Animesi-Uzerine-Kisa-Bir-Incel>
- Atan, U. (2013). Grafik İllüstrasyon Olarak Minyatür, *Akdeniz Sanat* , 6 (11) , 0-0 . Erişim adresi (10 Mayıs 2021) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akdenizsanat/issue/27658/291537>
- Aydın, A. (2017). Abidin Dino'nun Resimlerinde Yaşayan Edebiyat. *Tykhe Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 2(2), 84-102. Erişim adresi (11 Nisan 2022) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tykhe/issue/55444/759920>
- Aykut, S. (2020). *Kelile ve Dimne - Beydeba-ibnü'l-Mikaffa*. Şûle Yayınları. İstanbul
- Babalıoğlu, S. S. (2018). DÜNYA İLLÜSTRATÖRLERİ ARASINDA YERİNİ ALAN TÜRK SANATÇI NAZAN ERKMEN: HAYATI – ESERLERİ –

- SANATI. *Jia Journal, Uluslararası Sanat ve Sanat Eğitimi Dergisi (1)*, s.1-15 . Erişim adresi (12 Nisan 2022) <https://jiajournal.com/files/19b6deb0-d263-4517-a910-2803739d7786ss.pdf>
- Balcıoğlu, S. (2014). Münif Fehim. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi I* içinde (s.140-149). Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Baldaş, B. ve İpek, M. (2017). Bir İllüstrasyon Sanatçısı: Nazan Erkmen. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Y, 9*, 225-238 . Erişim adresi (12.12.2021) https://www.researchgate.net/publication/331702758_Bir_Illustrasyon_Sanat_cisi_-_Nazan_Erkmen
- Balembere, B. (2016). Frans Masereel ve Ağaç Baskı Romanı Tutkulu Yolculuk, *Art-E, 9 (18)*, Erişim adresi (2 Mart 2022) <https://hdl.handle.net/20.500.12462/3879>
- Bağcı, S., Çağman, F., Renda ve G., Tanındı, Z. (2012). *Osmanlı Resim Sanatı* . TC Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Bahar, B. (2021). KELİLE VE DİMNE YAZMALARINDA EN ÇOK RESİMLENEN HİKAYE: OYUNA GELEN DEVE . *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , (47) , 186-200 . Erişim adresi (9 Şubat 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduifd/issue/66288/1030297>
- Basharova, L. (2021). Evolution Of Children’s Bookat The “Golden Age” Of Children’s Literature And Illustrationin England In The Xix Century. *NVEO-NATURAL VOLATILES & ESSENTIAL OILS Journal| NVEO, 8(4),15534-15540*. Erişim adresi (9 Mart 2022) <https://www.nveo.org/index.php/journal/article/view/3391>
- Başboğa, S. (2017). Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Terbiyesinde Temel Referansları ve Dönemin Çocuk Dergilerinde Okul Terbiyesi. II. Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu Bildirileri, Muğla. 03-07 Mayıs 2017, pp. 673-688. Erişim adresi (23 Aralık 2021) https://www.academia.edu/40380027/Sempozyum_Bildirileri_Kitab%C4%B1_Mu%C4%9Fla_2017_Kutadgu_Biligin_Tan%C4%B1kl%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda_K%C3%BClt%C3%BCr_Ling%C3%BCst%C4%9Fi_Ba%C4%9Flam%C4%B1nda_Kut_Metaforlar%C4%B1_ss_340_356_Prof_Dr_Abdullah_K%C3%B6k_%C3%96zge_Eker
- Bayhan, P. ve Bencik, S. (2010). Bank Street Yaklaşımının (Gelişimsel Etkileşim Yaklaşımı) İlkeler, Program ve Eğitimci Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim, [S.l.]*, v. 33, n. 149, p. 80-88, may. 2010. ISSN 1300-1337. Erişim adresi (28 Mart 2022) <http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/642/114>
- Bayram, Y. (2005). Türk Edebiyatının İlk Çocuk Dergisi: Mümeyyiz (1869-1870). *Hece-Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, 9 (104-105)*, 484-500. Erişim adresi (10 Nisan 2022) http://www.turkoloji.cukurova.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/yavuz_bayram_Mumeyyiz.pdf

- Becer, E. (2018). *İletişim ve Grafik Tasarım (Onbirinci Baskı)*, Dost Kitabevi, Ankara
- Benjamin, W. (2019), *Çocuklar, Gençlik ve Eğitim Üzerine*. Mustafa Tüzel (Çev.). Alfa Basım Yayım. İstanbul.
- Betil, T. (2014). Bir Afiş Sergisi. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.418-423). Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Beydilli, K. (2019). Müteferrika Matbaası, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi (2 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/muteferrika-matbaasi>
- Bilge, İ. (2014). Cumhuriyet'in tasarımcısı İHAP HULUSİ GÖREY. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.164-166). Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Binark, İ. (1978). *Türkler'de Resim ve Minyatür Sanatı*. Erişim adresi (8 Aralık 2021) <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/1226/Binark.pdf?sequ>
- Binark, İ. (2008a). Türk Matbaacılığının Tarihçesi Uygurlarda Matbaa. Alper Çeker (Ed.), *Türk Kitap Medeniyeti* içinde (s.9-26). Kültür A. Ş. İstanbul.
- Binark, İ. (2008c). Kağıt aharcılığı, Ebruculuk, Kağıt makasçılığı, Kalemtraşçılık, Zervarakçılık, Rihçilik, Kalemkeşlik ve Mürekkepçilik. Alper Çeker (Ed.), *Türk Kitap Medeniyeti* içinde (s.37-47). Kültür A. Ş. İstanbul.
- Binark, İ. (2008b). Kitap Süsleme Orta Asya Türk Resim ve Minyatür Sanatı ve Tarihi Gelişimi. Alper Çeker (Ed.), *Türk Kitap Medeniyeti* içinde (s.27-35). Kültür A. Ş. İstanbul.
- Biol, İ. A. (2011). *Türk tezyini sanatlarında desen tasarımı çizim tekniği ve çeşitleri*. İstanbul: Kubbealtı.
- Bostan, İ. (2009). Bilim ve Teknoloji'de Değişim ve Etkileşim. Celal Üster (Ed.) . *Ortak Kültürel Miras: Birlik İçinde Çokluk* (Sergi Kitabı) içinde (s.44-87), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Boysan, A. (2014). Mengü Ertel . Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.338-341). Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Brassard, K. (2017) The New World Comes to England: Robert Sayer's Harlequin Cherokee. *The New World of Eighteenth-Century* . Erişim adresi (30 Mart 2022) <https://osborneeighteenthcenturychildrensliterature.wordpress.com/2017/02/01/the-new-world-comes-to-england-robert-sayers-harlequin-cherokee/>
- Brandywine River Museum of Art (2022). N. C. Wyeth Biography. *Brandywine River Museum of Art*. Erişim adresi (28 Mart 2022) <https://www.brandywine.org/museum/nc-wyeth-catalogue-raisonne/nc-wyeth-biography>

- Britannica (2022). George Cruikshank. *Encyclopædia Britannica* . Erişim adresi (7 Mart 2022) <https://www.britannica.com/biography/George-Cruikshank>
- Buran, A. (2021) . *Feridun Oral'ın Resimli Çocuk Kitaplarının Çocuklara Verdiği Mesajlar Açısından İncelenmesi* . (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Cambridge Dictionary (2022a). illustration. *Cambridge Dictionary* . Erişim adresi (21 Aralık 2021) <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/illustration>
- Cambridge Dictionary (2022b). illustrator. *Cambridge Dictionary* . Erişim adresi (21 Aralık 2021) <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/illustrator>
- Cambridge Dictionary (2022c). illuminated. *Cambridge Dictionary* . Erişim adresi (15 Nisan 2022) <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/illuminated>
- Cantek, L. (1996). *Türkiye'de Çizgi Roman*. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Carlsen, J. C. (2020). The Proof Is in the Printing: John Tenniel's Alice Illustrations. *The New York Public Library*. Erişim adresi (9 Mart 2022) <https://www.nypl.org/blog/2020/12/29/proof-printing-john-tenniels-alice-illustrations#:~:text=Carroll%20ultimately%20won%20him%20over,Glass%20was%20published%20in%201872>.
- Çağman, F. (2002). KATI'. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi (21 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/kati>
- Çam, A. T. (2012a). İllüstrasyon hakkında. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.13-15). Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Çam, A. T. (2012b). Portre illüstrasyonu. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.210-211). Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Çam, A. T. (2014a). Afiş tasarımının Türkiye'deki öncülerinden Kenan Temizan. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.69-70) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Çam, A. T. (2014b). Geçiş Dönemi Tasarımcısı: Münif Fehim Özarman. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.111-114). Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Çam, A. T. (2014c). Çağdaş Türk Grafik Tasarımında İlk İmza İHAP HULUSİ GÖREY. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.153-160) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.

- Çam, A. T. (2014d). Özel bir yetenek: ATIF TUNA. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.239-240) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Çam, A. T. (2014e). Çizginin Şairi Mengü Ertel. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.327-330) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Çam, A. T. (2014f). Türk Grafik Tasarım Tarihi ve SAİT MADEN. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.402-404) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Çam, A. T. (2014g). Tiyatro Sevdalısı Bir Grafik Ustamız, TURGAY BETİL. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.415-416) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Çatak, N. (2012). Mimari illüstrasyon. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.430) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Çeken, B., Çiçekli, K. ve Ersan, M. (2018). Dijitalden Doğan İllüstrasyon Tekniği: Low Poly, *Sanat Eğitimi Dergisi, C, 6, 2.*, Erişim adresi (27 Aralık 2021) <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=799999>
- Çelik, T. (2014). *Türkiye’de Çocuk Olmanın Tarihi: Doğan Kardeş Dergisi*. Erişim adresi (12 Nisan 2022) https://www.academia.edu/8903353/T%C3%BCrkiyede_%C3%87ocuk_Olm_an%C4%B1n_Tarihi_Do%C4%9Fan_Karde%C5%9F_Dergisi
- Çoban, İ. ve Günebakmaz, M. K. (2021) .Nevzat Akoral, Muammer Bakır, Mustafa Ashier, Kürşat Günebakmaz’ın Baskı Resimlerinde Anadolu İnsanı ve Yaşamı. *Kalemîşi, (19)* , 130–147. Erişim adresi (12 Nisan 2022) doi: 10.7816/kalemisi-09-19-03
- Dağ, E. S. (2012). Basın-yayın illüstrasyonu (editorial). Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.264). Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Dağ, E. S. (2015). *İllüstrasyonun İkinci Altın Çağı*, Grafik Kitaplığı, İstanbul.
- Dağbaşı, G. (2013). Abbasi dönemi çeviri faaliyetleri. *Eskiyeşi, (27)*, 177-187. Erişim adresi (20 Nisan 2022) <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=699972>
- Davulcu, E. (2015). 1913-1914 Yıllarında Yayınlanan Çocuk Dünyası ve Çocuk Duygusu Dergileri ve Ticaretin Millileşmesi. *V. Journal of Turkish Studies, 10(14)*. Erişim adresi (10 Nisan 2022) <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=8699>
- Dede, D. (2022). SAFEVİ-ŞİRAZ YAZMALARINDA İHTİŞAMIN SEMBOLÜ SÜLEYMAN PEYGAMBER . *Lale* , (5) , 1-17 . Erişim adresi (30 Nisan 2022) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/lale/issue/68675/1051070>
- Demir, N. (2017). *Anadolu Türk Masallarından Derlemeler*, Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul

- Derman, M. U. (1988). ÂHAR, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim adresi (16 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahar>
- Derman, M. U. (2003). MEDRESETÜ’1-HATTATİN, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim adresi (23 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/medresetul-hattatin>
- Derman, M. U. (2020). MÜHRE, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim adresi (16 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhre>
- Dilidüzgün, S. ve Kurultay, T. (1993). *Yabancı Çocuk Kitaplarına Açılan Bir Pencere*, Alman Kültür Merkezi Katkılarıyla, İstanbul
- Dundes, A. (1965) FOLKLOR NEDİR?. *Folklore*, 1-3. (F. G., Mirzaoğlu, Çev.), Erişim adresi (4 Mayıs 2022) <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=36&Sayfa=73>
- Dur, B. İ. U. (2015). Türk Görsel İletişim Tasarımı ve Kültürel Değerlerle Bağları. *Journal of International Social Research*, 8(37). Erişim adresi (16 Mart 2021) https://www.researchgate.net/publication/276533969_Turk_Gorsel_Iletisim_Tasarimi_ve_Kulturel_Degerlerle_Baglari
- Durmaz, Ö. (2011). *İstanbul’un 100 Grafik Tasarımcısı ve İllüstratörü*. Kültür A. Ş. 2010 . İstanbul.
- Durmaz, Ö. (2016). Sabiha Bozcalı ve Türkiye Grafik Tasarım Tarihi. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Dekauum I. Kadın Araştırmaları Sempozyumu “Edebiyat ve Sanatta Tarih Dışında Bırakılanlar”*, İzmir. Erişim adresi (9 Nisan 2022) https://www.researchgate.net/profile/Omer-Durmaz/publication/312020635_Sabiha_Bozcali_ve_Turkiye_Grafik_Tasarim_Tarihi/links/5868f8fe08ae8fce4917c13b/Sabiha-Bozcali-ve-Tuerkiye-Grafik-Tasarim-Tarihi.pdf
- Durmuş, F. (2012). Çocuk kitapları illüstrasyonu . Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.265-267) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Dürüşken, Ç. (2009). Homeros’tan, Carmina Burana’ya Bir Keşif Yolculuğu. Celal Üster (Ed.) . *Ortak Kültürel Miras: Birlik İçinde Çokluk* (Sergi Kitabı) içinde (s.14-43), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Edeer, Ş. (2015). Abidin Dino ve Eller . *Sanat ve Tasarım Dergisi* , 5 (8) , 149-162 .Erişim adresi (11 Nisan 2022) DOI: 10.20488/www-std-anadolu-edu-tr.220246
- Eggenberger, E. (2022). Swiss picture books before 1900. *Der Blog des Schweizerischen Nationalmuseums*. Erişim adresi (21 Mart 2022) <https://blog.nationalmuseum.ch/en/2018/10/swiss-picture-books-before-1900/>
- Elibüyük, M. (2009). Tarihi Coğrafya Bakımından Önemli Bir Kaynak: Cihannüma. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7 (2), 93-110. Erişim adresi (23 Aralık 2021) DOI: 10.1501/Cogbil_0000000097

- Engin, V. (2008). Sultan II. Abdülhamid ve Çocuklar. *Kültür Dergisi, Osmanlı'da çocuk özel sayısı. (12)*, 40-45 . İstanbul.
- Erdil, M. (2018). Türkiye Cumhuriyeti'nin Latin Harfleri ile Çıkan İlk Çocuk Dergisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 2(1), 8-23. Erişim adresi (10 Nisan 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/chedar/issue/39177/431884>
- Erkmen, N. (2012). Türk illüstrasyon sanatına kısa bir bakış. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon içinde* (s.6-11) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Ertel, M. (2014) . Dostlar Diyor ki: . Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon içinde* (s.424-426) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Erzen, J.N. (1997). İllüstrasyon, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* içinde (1. Baskı, Cilt 2, s.841-842) YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları), İstanbul
- Evans, A. B. (1998). The Illustrators of Jules Verne's Voyages Extraordinaires. *Science Fiction Studies* 25, 241-270 . Erişim adresi (22 Mart 2022) https://scholarship.depauw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1070&context=mlang_facpubs
- Ewers, Hans-H. (1993). *Yabancı Çocuk Kitaplarına Açılan Bir Pencere*, Alman Kültür Merkezi Katkılarıyla, İstanbul
- Fischer, H. (2021). Dr. Heinrich Hoffmann and Der Struwwelpeter. *Hektoen International. A journal of Medical Humanities.(Fall 2021)*. Erişim adresi (23 Mart 2022) <https://hekint.org/2021/11/12/dr-heinrich-hoffmann-and-der-struwwelpeter/>
- Fromm, E. (2017). *Rüyalar Masallar Mitler . Sembol Dilinin Çözümlenmesi .* (A. Arıtan ve K. H. Ökten, Çev.) Say Yayınları. İstanbul. (1951).
- Gedik, F. Ç. (2008). Çocuk eğitime ilmi bir yaklaşım: Fenn-i terbiye. *Kültür Dergisi, Osmanlı'da çocuk özel sayısı. (12)*,37-39 . İstanbul.
- Göknül, C. (2017a). *Çocuk Kitaplarında Görsellik*. Erişim adresi (12 Nisan 2022) <https://cangoknil.com/tr/cocuk-kitaplarinda-gorsellik>
- Göknül, C. (2017b) . *Kitap sanatı* . Erişim adresi (12 Nisan 2022) <https://cangoknil.com/tr/kitap-sanati>
- Gökyay, O. Ş. (1993). Cihannüma, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim adresi (22 Aralık 2021) <https://islamansiklopedisi.org.tr/cihannuma--katip-celebi>
- Gönüllü, B. (2004). *Çocuk Kitaplarında İllüstrasyon*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gönüllü, A. B. (2017). İllüstrasyon (Resimleme) Sanatını Tanımlamak, I.Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu, Proceedings p, 909, 919. Erişim adresi (12 Aralık 2021)

https://www.academia.edu/34100807/%C4%B011%C3%BCstrasyon_Resimleme_Sanat%C4%B1n%C4%B1_Tan%C4%B1mlamak_pdf

- Graf, B. (2020). Ein unsterbliches Buch und eine uralte Geschichte. *Der Blog des Schweizerischen Nationalmuseums*. Erişim adresi (21 Mart 2022) <https://blog.nationalmuseum.ch/2018/07/joggeli-ein-unsterbliches-buch-und-eine-uralte-geschichte/>
- Gruendler, B. (2018). Arab and German Tales- Transcending Cultures. *Kulturverlag Kadmos Berlin. Wolfram Burckhardt. Deutsche Nationalbibliothek*. Berlin. Erişim adresi (9 Mayıs 2022) https://www.geschkult.fu-berlin.de/en/e/kalila-wa-dimna/_inhaltelemente-rd/spotlight_anonymclassic/Gruendler-_2018__-Kalila-wa-Dimna_-a-unique-work.pdf
- Güldal, F. (2017). *Elifba'dan Muallime Mahalle Mektebi*. Aktiv Palet kültür hizmeti, İstanbul.
- Günay, M. (2019). İllüstrasyon Resim İlişkisi. *TURAN-SAM*, 11(44), 619-628. Erişim adresi (3 Mart 2022) <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=816441>
- Güneş, E. (2012a). Foto realistik illüstrasyon. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.194) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Güneş, E. (2012b). Foto manipülasyon illüstrasyonu. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.186-187) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Gündoğdu, F. (2014). Ebuzziya Tevfik'in Türk Basımcılığına Getirdiği Yenilikler. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.50-60) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Gündüz, M. (2010). Gelenek ve Modernlik Arasında Bir Eğitimci: Satı Bey ve Fenni Terbiye Adlı Eseri üzerine bir inceleme. *Turkish Studies (Elektronik)*, 5(3), 1392 - 1415. Erişim adresi (9 Nisan 2022) <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TVRFNE1UTXINZz09>
- Gürçağlar, A. (1997). Ahmed Süheyl Ünver, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* içinde (1. Baskı, Cilt 3, s.1856). YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları), İstanbul
- Gürel, Z. ve Aksoy, T. (2008). Türkçe İlk Alfabe Kitabı Nuhbetü'l-Etfal'de Türkçe Öğretim Metodu ve Günümüzdeki Bazı Uygulamalar, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (17), 1-29 . Erişim adresi (22 Aralık 2021) DOI: 10.11616/AbantSbe.217
- Havadis: Yüz Yıl Önce Basın 1912* Sergi Kataloğu (08-31 Aralık 2012). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane, İstanbul
- Hendricks, T. (2020). History and Future of Children's Book Illustrations. *History and Future of the Book, A University of Saskatchewan course blog*. Erişim adresi (26 Mart 2022)

<https://words.usask.ca/historyofthebook/2020/10/16/history-and-future-of-childrens-book-illustrations/>

Hisour (2022). Mir iskusstva. *HISOUR - HI SO YOU ARE* . Erişim adresi (12 Mart 2022) <https://www.hisour.com/mir-iskusstva-12609/>

İleri, S. (2014). Hayatımızın Bir İllüstrasyonu. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.124-130) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.

İnalcık, H. ve Renda, G. (Eds.) (2009). *Osmanlı Uygarlığı*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.

İşli, E. N. (2008). Bab-ı Âli'den Beyoğluna Türk Yayıncılığı Emin Nedret İşli ile Söyleşi. Alper Çeker (Ed.), *Türk Kitap Medeniyeti* içinde (s188-199). Kültür A. Ş. İstanbul.

İşli, E. N. ve Durmaz, Ö. (2013). Babıâli'nin Ressamları: Zanaat'tan Tasarım'a Geçişin Aktörleri. *1453 dergisi*, 10-16. Erişim adresi (7 Nisan 2022) <https://gmk.org.tr/news/turkiyeden/babialinin-ressamlari-zanaattan-tasarima-gecisin-aktorleri>

Japonya Sanat Sergisi-İdemitsu Koleksiyonu Sergi Kataloğu, 1986.

John Bauers Museum (2022). *John Bauer*. Erişim adresi (22 Mart 2022) <http://www.johnbauersmuseum.nu/>

Kahraman, A. (2011) Taş Basması, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi (3 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/tas-basmasi>.

Kalyon, A. (2004). Kelile ve Dimne'nin tercüme serüveni. *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, (16), 227-237. Erişim adresi (9 Şubat 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/divan/issue/25945/273339>

Kaplan, S. Z. (2016). Türkiye'nin ilk kadın grafiker ve illüstrasyon çizerlerinden: Sabiha Rüştü Bozcalı. *Petrol-İş Kadın Dergisi*. Erişim adresi (12 Aralık 2021) https://www.academia.edu/29782443/T%C3%BCrkiyenin_%C4%B0lk_Kad%C4%B1n_Grafiker_ve_%C4%B0llustrasyon_%C3%87izerlerinden_Sabiha_R%C3%BC%5%9Ft%C3%BC_Bozcal%C4%B1

Karaata, E. (2018). NAZAN ERKMEN İLLÜSTRASYONLARINDA ANADOLU VE MEZOPOTAMYA SANATININ ETKİSİ. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 3(4)0-0. Erişim adresi (1 Mart 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijia/issue/40265/522797>

Karaçson, İ. (2008). İbrahim Müteferrika. Alper Çeker (Ed.), *Türk Kitap Medeniyeti* içinde (s.107-116). Kültür A. Ş. İstanbul.

Karafakioğlu, Z. (2014) Icograda Örenci Projesi Nasıl Gerçekleşti? Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.442-446) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.

- Karaismailoğlu, A. (2002). KELİLE ve DİMNE, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim adresi (9 Şubat 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/kelile-ve-dimne>
- Karakaş, E. (2019). Şemsettin Sami'nin Resimli Kâmûs-ı Fransevî'si Üzerine (On Şemsettin Sami's Illustrated Kamus-i Fransevi). *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 5(10), 11-29. Erişim adresi (3 Mart 2022) <https://doi.org/10.25306/skad.621840>
- Kaya, İ. (2014). Çocuk kitabında görsel katmanlar ve çizerlerimiz. *Türk Dili Dergisi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, 186-192. Erişim adresi (12 Nisan 2022) <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/186.pdf>
- Kaymakçı, G. N. (2021). TURGUT ZAIM'İN DEKORASYONLARI ve DERĞİ-KİTAP RESİMLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME . *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi* , 4 (3) , 342-359 . Erişim adresi (6 Nisan 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/saktad/issue/67800/934807>
- Kazma, P. (2015). *Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde Türkiye'de Kitap Kapağı Tasarımları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Haliç Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, H. (2018). *Bir Popüler Kültür Olarak Manga'nın Japon Neo Pop Sanatı ve Sanatçılara Etkileri: Takashi Murakami ve Süperdüz Akımı*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Mersin Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü, Mersin.
- Keskiner, C. (2004). *Minyatür Sanatında Doğa Çizim ve Boyama Teknikleri*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Kılıç, E. (2013). ÇAĞDAŞ TÜRK RESMİNDE GELENEKSEL ETKİLEŞİM. *Journal of International Social Research*, 6(25). Erişim adresi (6 Nisan 2022) https://gavsispanel.gelisim.edu.tr/Document/erokilic/20180713153204940_16ded4ce-e1c4-42a0-ae99-acac5cb490ca.pdf
- Kınık, M. (2012). Xylografie'nin İllüstrasyonda ve İllüstratif Kitap Tasarımlarında Kullanımı Üzerine Tarihsel Bir Araştırma, *Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 1-13. Erişim adresi (25 Ocak 2021) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esef/issue/28791/308087>
- Kıran, H. (2008). Tarihsel Süreçte Japon Baskı Sanatına Bir Bakış, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1 (2), Erişim adresi (2 Mart 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/sanatvetasarim/issue/20665/220450>
- Kızılırmak, E. (2021). *Minyatürleri ve Açıklamalarıyla Varka ve Gülşah (Ayyuki)*, İlke Basın Yayım, İstanbul
- Koçak, G. (2002). *Ukiyo-e*, Erişim adresi (28 Şubat 2022) <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1002/172736.pdf?seque>
- Korkmaz, H. (2012). Bilimsel illüstrasyon. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon içinde* (s.374-375) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.

- Kosik, C. (2018a). Children's Book Illustrators and the Golden Age of Illustration. *The Rockwell Center for American Visual Studies* . Erişim adresi (9 Mart 2022) <https://rockwellcenter.org/essays-illustration/childrens-book-illustrators-golden-age-illustration/>
- Kosik, C. (2018b). Kate Greenaway. *Norman Rockwell Museum-Illustration History* . Erişim adresi (9 Mart 2022) <https://www.illustrationhistory.org/artists/kate-greenaway>
- Kosik, C. (2018c). Walter Crane. *Norman Rockwell Museum-Illustration History* Erişim adresi (16 Mart 2022) <https://www.illustrationhistory.org/artists/walter-crane>
- Koyuncuoğlu, A. (2021). Çocuk Edebiyatının Dünya'daki ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi. *Spor, Eğitim ve Çocuk. 1(1)*, 1-16. Erişim adresi (3 Mart 2022) DOI: 10.5505/sec.2021.25743
- Kültür İstanbul (2022) . *Lâle Devri'nin meşhur minyatürcüsü Levni'nin minyatürleri 3 boyutlu kitap oldu* . Erişim adresi (12 Şubat 2022) <http://kultur.istanbul/arsiv/www.kultur.istanbul/tr/lale-devrinin-meshur-minyatürcüsü-levninin-minyatürleri-3-boyutlu-kitap-oldu-haber-685.html>
- Kurtcu, F. (2021). Tipografinin Sınırlarını Zorlamak: Emigre Dergisi . *Art-e Sanat Dergisi* , 14 (28) , 803-815 . DOI: 10.21602/sduarte.1013706 Erişim adresi (13 Mart 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduarte/issue/67306/1013706>
- Kuşoğlu, M. Z. (1997) HAKKÂKLİK, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim adresi (3 Mart 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/hakkaklik>
- Kut, T. (2008). Bulak Matbaası. Alper Çeker (Ed.), *Türk Kitap Medeniyeti* içinde (s.123-131). Kültür A. Ş. İstanbul.
- Kuveyt Türk (2016). *Kuşların Şarkısı (Mantıku't Tayr)*. Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Lebedev, D. (2019). Edmund Dulac's Book Graphics and the Problem of Orientalism in British Illustration of Edwardian Era and the Second Decade of XXth Century. In Proceedings of the 3rd International Conference on Art Studies: Science, Experience, Education (ICASSEE 2019), Paris, Atlantis Press (pp. 801-807). Erişim adresi (20 Mart 2022) <https://doi.org/10.2991/icassee-19.2019.167>
- Little, S. (2017) *...izimler Sanatı Anlamak*, Yem Yayın, İstanbul.
- Luyken, G. (2022). Hannah Höch: Picture Book. *Lens Culture*. Erişim adresi (13 Mart 2022) <https://www.lensculture.com/books/11657-hannah-hoch-picture-book>
- Maden, S. (2014a). Grafik Sanatının Dünü Bugünü. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi I* içinde (s.10-14) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.

- Maden, S. (2014b). Simge Nedir? Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.1396-401) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Mahir, F. B. (2022). MİNYATÜR, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim adresi (14 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/minyatur>
- Merter, E. (2014). Cumhuriyet’i Afişleyen adamla bir sevda serüveni... Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.176-186) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Mesara, G. ve Özen, M. E. (2006) . *Süheyl Ünver’in Konya Defterleri* . Kubbealtı Neşriyat, İstanbul
- Minyatür 2.0: Güncel Sanatta Minyatür Sergi Kataloğu (11 Ağustos 2020-17 Ocak 2021). Pera Müzesi Yayını, İstanbul.
- National Museum of American Illustration (2022). Howard Pyle 1853–1911. *National Museum of American Illustration* . Erişim adresi (29 Mart 2022) <https://americanillustration.org/project/howard-pyle/>
- Nergis, D. ve Aslankabaklı, G. (2015). “Oz Büyücüsü” Örneğinde Fantastik Çocuk Kitabı Çevirisi Üzerine . *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik* , 3 (1) , 68-84 . Erişim adresi (30 Mart 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/diyalog/issue/4742/65048>
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara
- Olgun, A. (2012). Storyboard. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.236) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Ödekan, A. (1997). Japonya. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* içinde (1. Baskı, Cilt 2, s. 912-917). YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları), İstanbul
- Öncü, M. (2008). Baskı Teknolojisindeki Gelişmelerin Resimli Çocuk Kitaplarının Gelişimine Etkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1 (1), 76-89. Erişim tarihi (9 Mart 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/sanatvetasarim/issue/20666/220454>
- Özakın, D. (2016). İvan Bilibin’in “Güzel Vasilisa” Masalı İllüstrasyonlarında Gotik ve Art Nouveau İlişkisi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 5(24), 1095-1114, Erişim adresi (8 Mart 2022) <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1470210192.pdf>
- Özakın, D. (2018). Art Nouveau Akımının Rus Sanat Dünyasında Yorumlanması: Rus Stili. *Art-Sanat Dergisi* , (9) , 241-251 . Erişim adresi (8 Mart 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuarts/issue/47878/604700>
- Özcan, Ş. B. (2010). *Uygur Yazmalarında Sayfa Düzeni*, (Yayımlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi/ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul

- Özcan, Ş. B. (2013). Tarihi Seyri İçinde Minyatür Sanatında Önemli Sanat Merkezler. Ceylan Harmancı (Ed.), *Hayallerimdeki Minyatürler – Taner Alakuş* içinde (s.17-25) . Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul
- Özcan, Ş. B. (2015, 11 Aralık). Taner Alakuş ve Şehnaz Biçer Özcan - Minyatür Sanatında Tasarım - 1 Bölüm [Video]. Erişim adresi (16.03.2021) <https://www.youtube.com/watch?v=L3AbGkqBztY&t=3s>
- Özcan, Ş. B. (2019a). Uygur Türklerinden Osmanlı Nakkaşlarına Minyatür Sanatının Serüveni, *TURAN-SAM*, 11(41), 213-221, Erişim adresi (12 Aralık 2021) https://www.turansam.org/TURAN-SAM_41.pdf
- Özcan, Ş. B. (2019b). Uygur Türklerinde Kullanılan Kitap Çeşitleri ve Sayfa Tasarımları, *TURAN-SAM*, 11(41), 319-325, Erişim adresi (12 Aralık 2021) https://www.turansam.org/TURAN-SAM_41.pdf
- Öztürk, N. (2021). *15. Yüzyıl Timurlu Devri Kelile ve Dimne'leri Analitik Çözümlemesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, İstanbul.
- Peçe, Z. E. (2022). *Günümüzde Minyatür Sanatında Kullanılan Boyama Teknikleri* . Klasik Sanatlar. Erişim adresi (17 Nisan 2022) https://www.klasiksanatlar.com/icerik/sayfa/65/gunumuzde_minyatur_sanatin_da_kullanilan_boyama_teknikleri.html#:~:text=Suland%C4%B1rma%20Tekni%C4%9Fi,Da%C4%9F%C4%B1lmas%C4%B1%20%C3%96zelli%C4%9Finden%20Faydalan%C4%B1larak%20Yap%C4%B1lan%20Boyama
- Pektaş, H. (2012). Ekslibris. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon* içinde (s.488-499) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Penguin (2022). Black Beauty (Penguin Classics Deluxe Edition). *Penguin Random House*. Erişim adresi (27 Şubat 2022) <https://www.penguin.co.uk/books/184/184173/black-beauty--penguin-classics-deluxe-edition-/9780143106470.html>
- Pestil, G. ve Daşdağ, E. (2021). Geleneksel ve Çağdaş Minyatür Sanatında Doku Kullanımına Nakkaş Osman ve Taner Alakuş'un Eserlerinden Örnekler . *Medeniyet Sanat Dergisi* , 7 (1) , 21-40 . Erişim adresi (8 Aralık 2021) DOI: 10.46641/medeniyetsanat.810829
- Peter Harrington (2022). Arthur Rackham: The Golden Age of Illustration. *Peter Harrington London*. Erişim adresi (8 Mart 2022) <https://www.peterharrington.co.uk/blog/the-golden-age-of-illustration-arthur-rackham/>
- Pfliege, P. (2022). American children's periodicals, 1789-1872: Introductory. *Nineteenth-Century American Children & What They Read*. Erişim adresi (28 Mart 2022) <https://www.merrycoz.org/bib/intro.xhtml>
- Pichon-Bonin, C. (2007). L'illustration du livre pour enfants : autour des Contes de Perrault, *Histoire par l'image [en ligne]*, consulté le . Erişim adresi (21 Mart

- 2022) <http://histoire-image.org/fr/etudes/illustration-livre-enfants-autour-contes-perrault>
- Pook Press (2022a). William Heath Robinson Biography. *Pook Press*. Erişim adresi (20 Mart 2022) <https://www.pookpress.co.uk/project/william-heath-robinson-biography/>
- Pook Press (2022b). Kay Nielsen Biography. *Pook Press*. Erişim adresi (20 Mart 2022) <https://www.pookpress.co.uk/project/kay-nielsen-biography/>
- Poryadina, M. (2004). Для сердца и разума Всемирный день свободы печати. Николай Иванович Новиков. «Мурзилка». *Библиотека (2004)*. Erişim adres (23 Mart 2022) <https://lib.1sept.ru/2004/07/19.htm>
- Princeton University (2022). Oliver Twist with Cruikshank's original plate. *Graphic Arts Collection, Special Collections, Firestone Library, Princeton University*. Erişim tarihi (7 Mart 2022) <https://graphicarts.princeton.edu/2016/01/19/oliver-twist-with-cruikshanks-original-plate>
- Princeton University Art Museum (2022). Tale of Genji (Hakubyō Genji Monogatari emaki. *Princeton University Art Museum*. Erişim adresi (16 Ocak 2022) <https://artmuseum.princeton.edu/collections/objects/62507>
- Reed, S. (2013). Picturing Heidi. *European studies blog, The British Library*. Erişim adresi (21 Mart 2022) <https://blogs.bl.uk/european/2013/10/picturing-heidi.html>
- Reed, S. (2014). "Pfui, der Struwwelpeter!" British Adventures of a German nursery classic. *European studies blog, The British Library*. Erişim adresi (23 Mart 2022) <https://blogs.bl.uk/european/comics-unmasked/>
- Reed, S. (2015). Two bad boys, seven pranks and one children's classic. *European studies blog, The British Library*. Erişim adresi (23 Mart 2022) <https://blogs.bl.uk/european/comics-unmasked/>
- Renda, G. (1997). Minyatür, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* içinde (1. Baskı, Cilt 2, s.1262-1271). YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları), İstanbul
- Reverso Dictionary (2022a) . illustration. *Reverso Dictionary* .. Erişim adresi (21 Aralık 2021) <https://dictionary.reverso.net/dutch-english/illustration>, <https://dictionary.reverso.net/spanish-definition/illustration>, <https://dictionary.reverso.net/russian-english/illustration>, <https://dizionario.reverso.net/italiano-turco/illustration>, <https://dictionary.reverso.net/german-definition/illustration>
- Reverso Dictionary (2022b) . illustration. *Reverso Dictionary* . Erişim adresi (21 Aralık 2021) <https://dictionary.reverso.net/french-definition/illustration>
- Reverso Dictionary (2022c) . illustrator. *Reverso Dictionary* .. Erişim adresi (21 Aralık 2021) <https://dictionary.reverso.net/french-definition/illustrator/forced>

- Richardson, R. (2014). Chapbooks. *The British Library*. Erişim adresi (3 Mart 2022) <https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/chapbooks>
- Ripley-Duggan, E. (2020). E.H. Shepard & the Art of Illustration. *William Doyle Galleries* . Erişim adresi (29 Mart 2022) <https://doyle.com/specialists/edward-ripley-duggan/stories/eh-shepard-art-illustration>
- Rodgers, N. (2020). *Antik Yunan*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Rona, Z. (1997a). Limburg, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* içinde (1. Baskı, Cilt 2, s.1111-1112). YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları), İstanbul
- Rona, Z. (1997b). Pop Sanat, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* içinde (1. Baskı, Cilt 2, s.1497-1498). YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları), İstanbul
- Royal Academy (2022). Hablot Knight (Phiz) Browne (1815 - 1882). *RA Collection: People and Organisations Royal Acedemy*. Erişim adresi (Mart 2022) <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/name/hablot-knight-phiz-browne#archives>
- Rudick, N. (2010). Hannah Höch: Picture Book. *The Thought & Expression Company*. Erişim tarihi (12 Aralık 2021) <https://thoughtcatalog.com/nicole-rudick/2010/08/hannah-hoch-picture-book-dada-green-box-review/>
- Rusya Kültür Bakanlığı (2022). Ivan Bilibin. *Культура.РФ* . Erişim adresi (7 Mart 2022) <https://www.culture.ru/persons/10137/ivan-bilibin>
- Selen, A. (2014). Necati Abacı'yla "Çizgili Fotoğraflar" sergisi üzerine. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.474-480) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Sever, S. (2019). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü* . Tudem Yayınları. İzmir
- Sever, S. (2021). *Çocuk ve Edebiyat* . Tudem Yayınları. İzmir
- Stanton, A. (2020). Go deeper: Books to teach you how to read. *The British Library*. Erişim adresi (6 Mart 2022) <https://www.bl.uk/childrens-books/articles/books-to-teach-you-how-to-read>
- Stommels, S. A. (2009). *Russian artists and the children's book 1890-1992* . (Yayımlanmış Doktora Tezi), Radboud Universiteit Nijmegen, Hollanda. Erişim adresi (23 Mart 2022) <http://hdl.handle.net/2066/78759>
- Sürmeli, K. ve Gülpınar, Ş. (2018). Arts and Crafts Hareketi ve Kelmscott Basımevi, 6. Uluslararası Matbaa Teknolojileri Sempozyumu Bildirileri, İstanbul. Erişim Adresi (3 Mart 2022) <https://cdn.istanbulc.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=1057-1068.pdf>
- Şahin, S. (2019). MUSTAFA ASLIER'İN YÜKSEK BASKİRESİMLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(32), 63-84. Erişim adresi (12 Nisan 2022) <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=780847>

- Şengel, Ş. ve Kınam, B. (2020). Kültürel Değerlerin Ambalaj Tasarımına Yansıması: Portekiz Örneği . *Sanat ve Tasarım Dergisi* , 603-624 . Erişim adresi (6 Nisan 2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/sanatvetasarim/issue/58750/848498>
- Şufană, A. L. (2019). The illustration of a children's book between the 16th and 19th centuries. *Caiete de Arte și Design*, 7(7). Romanya. Erişim adresi (6 Mart 2022) <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=922705>
- Tatlısu, M. (2021). Kitapçı Karabet Efendi'nin Osmanlı Matbuatına Katkıları Üzerine Bir Methal. *YILLIK: Annual of Istanbul Studies* 3 (2021): 123–148. Erişim adresi (3 Mart 2022) <https://doi.org/10.53979/yillik.2021.6>
- Taş Alicenap, Ç. (2014). Yerelden Evrensel Japon Anime ve Manga Sanatı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7 (7), 31-60. Erişim adresi (6 Mart 2022) DOI: 10.20488/austd.97233
- TDK Sözlükleri (2022a). İllüstrasyon. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim adresi (21 Aralık 2021) <https://sozluk.gov.tr>
- TDK Sözlükleri (2022b). Gelenek. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim adresi (4 Mayıs 2022) <https://sozluk.gov.tr>
- TDK Sözlükleri (2022c). Masal. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim adresi (10 Mayıs 2022) <https://sozluk.gov.tr>
- TDK Sözlükleri (2022d). Fabl. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim adresi (9 Mayıs 2022) <https://sozluk.gov.tr>
- TDK Sözlükleri (2022e). Minyatür. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim adresi (9 Mayıs 2022) <https://sozluk.gov.tr>
- TDK Sözlükleri (2022f). Sülüğen. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim adresi (9 Mayıs 2022) <https://sozluk.gov.tr>
- Temizan, K. (2014). Güzel Sanatlarda Süsleme Sanatları (Art decoratif). Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.84-86) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Tez, Z. (2018). *Yasaklı Sanat Olarak Minyatür, Resim ve Grafik Tarihi*, İnkilâp Kitabevi, İstanbul
- The Bewick Society (2022). A General History of Quadrupeds 1790. *The Bewick Society*. Erişim adresi (Mart 2022) <http://www.bewicksociety.org/Quadrupeds.html>
- The British Library, (2022a) . William Caxton's illustrated second edition of The Canterbury Tales, *The British Library*. Erişim adresi (28 Şubat 2022) <https://www.bl.uk/british-library-treasures/articles/printing-landmarks>
- The British Library, (2022b) . Orbis sensualium pictus. *The British Library*. Erişim adresi (23 Şubat 2022) <https://www.bl.uk/collection-items/orbis-sensualium-pictus-animal-tales-space>

- The British Library, (2022c) . About Two Squares by Lissitzky. *The British Library*. Erişim adresi (25 Mart 2022) <https://www.bl.uk/collection-items/about-two-squares-by-lissitzky>
- The Metropolitan Museum of Art, (2022). The Artists: Herman, Paul, and Jean de Limbourg. *The Metropolitan Museum of Art*. Erişim adresi (10 Mart 2022) <http://blog.metmuseum.org/artofillumination/the-artists-herman-paul-and-jean-de-limbourg/>
- The Morgan Library & Museum (2022). Contes de ma mère l'Oye : manuscript : [France], 1695. *The Morgan Library & Museum, Corsair Online Catalog* . Erişim adresi (21 Mart 2022) <http://corsair.themorgan.org/vwebv/holdingsInfo?bibId=143572>
- The Museum of Modern Art (2022a). A Tumultuous Assembly. Numerical Sensibility (Une Assemblée tumultueuse. Sensibilité numérique) published in Les mots en liberté futuristes. *The Museum of Modern Art*. Erişim adresi (14 Mart 2022) <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/345679?sortBy=Relevance&ft=Filippo+Tommaso+Marinetti&offset=0&rpp=40&pos=1>
- The Museum of Modern Art (2022b). Word in Freedom: Futurism at 100, *The Museum of Modern Art* . Erişim adresi (14 Mart 2022) <https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2009/futurism/>
- The Museum of Modern Art (2022c). Sonia Delaunay-Terk. *The Museum of Modern Art* . Erişim adresi (12 Mart 2022) <https://www.moma.org/collection/works/273447>
- The National Library of Sweden (2022).Codex Gigas historia . *National Library of Sweden-Kungliga biblioteket*. Erişim adresi (26 Ocak 2022) <https://www.kb.se/hitta-och-bestall/codex-gigas/codex-gigas-historia.html>
- The Ohio State University Libraries (2022). Van Loon the Illustrator. *The Ohio State University, University Libraries*. Erişim adresi (28 Mart 2022) <https://library.osu.edu/site/vanloon/illustrator/>
- The William Blake Archive (2022), EDWARD & ELENOR (COMPOSED 1793). *The William Blake Archive*. Erişim adresi (12 Mart 2022) <http://www.blakearchive.org/work/esiv>
- The William Morris Society (2022). “The Ideal Book”: William Morris and The Kelmscott Press. *The William Morris Society*. Erişim Adresi (11 Mart 2022) <https://williammorrissociety.org/current-exhibitions/the-ideal-book-william-morris-and-the-kelmscott-press/>
- Timurhan, S. (2012). Fantastik illüstrasyon. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon içinde* (s.42-43) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.

- Timurhan, S. (2014). Grafik Tasarımın Bilge Kişisi SAİT MADEN. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.369-374) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Topuz, H. (2012). Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi (1828-1876) . *Havadis: Yüz Yıl Önce Basın 1912 Sergi Kataloğu* (08-31 Aralık 2012). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane, İstanbul.
- Tosun, L. (2008). *Mustafa Asker ve Sanat Anlayışı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Turani, A. (1993). Minyatür. *Sanat Terimleri Sözlüğü* içinde (17. Baskı, s. 96-97). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tusavul, E. (2014). Emine Tusavul'a 5 soru. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.384-386) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Tükel, U. (1997a). Dürer, Albrecht, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* içinde (1 Baskı, Cilt 1, s.493-494) . YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları), İstanbul
- Tükel, U. (1997b). Beardsley, Aubrey Vincent, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* içinde (1. Baskı, Cilt 1, s.208) . YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları), İstanbul
- Türesay, Ö. (2014). Ebuzziya Tevfik ve Osmanlı Matbaacılığı. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.36-49) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- UCLA Library (2022). Harlequinades. Harlequinades - Exhibited: August 17-28, 2015. *UCLA Library*. Erişim adresi (30 Mart 2022)
<https://guides.library.ucla.edu/c.php?g=390460&p=2656432#s-lg-box-8132430>
- Uçman, A. (2010). Şemseddin Sami. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim adresi (4 Nisan 2022) <https://islamansiklopedisi.org.tr/semseddin-sami>
- UNESCO (2022). Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerinde Türkiye, *UNESCO*. Erişim Adresi (20 Aralık 2021)
<https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-%C4%B0nsanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras%C4%B1-Temsil%C3%AE-Listesi>
- University of Cambridge Digital Library (2022). The tale of Beowulf (Sel.3.231). *University of Cambridge, Digital Library*. Erişim adresi (3 Mart 2022)
<https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/PR-SEL-00003-00231/25>
- University of Washington Libraries (2022a). Pioneers of Illustrated Children's Books in Russia and Western Europe: The Seventeenth and Eighteenth Centuries . Fairytales and the Five-Year Plan, Russian Children's Literature Exhibit. *University Libraries, University of Washington* . Erişim adresi (23 Mart 2022)
<https://content.lib.washington.edu/exhibits/russian-childrens-lit/2-overview.html>

- University of Washington Libraries (2022b) . Russian Art Nouveau: Mir Iskusstva and Style Moderne. Fairytales and the Five-Year Plan, Russian Children’s Literature Exhibit. *University Libraries, University of Washington* . Erişim adresi (24 Mart 2022) <https://content.lib.washington.edu/exhibits/russian-childrens-lit/3-artnouveau.html> 19 nolu dipnot kaynakçası safa 79
- University of Washington Libraries (2022c) . The “Knebelists”, JOSEPH KNEBEL’S PUBLISHING HOUSE. Fairytales and the Five-Year Plan, Russian Children’s Literature Exhibit. *University Libraries, University of Washington* . Erişim adresi (24 Mart 2022) <https://content.lib.washington.edu/exhibits/russian-childrens-lit/5-knebel.html>
- University of Washington Libraries (2022d). Alphabet of old friends (plate 3), *University of Washington Libraries, Special Collections*, (Contextual Notes). Erişim adresi (16 Mart 2022) <https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/childrens/id/129>
- University of Washington Libraries (2022e) . Azbuka v” kartinakh”. Азбука въ картинахъ . *University of Washington Libraries, Special Collections*, (Notes ve Contextual Notes). Erişim adresi (12 Mart 2022) <https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/childrens/id/2625>
- Ülkütay, A. (2012). Karakter illüstrasyonu. Ali Tekin Çam (Ed.), *İllüstrasyon içinde* (s.144-145) Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Ünlü, S. (2014) . Minyatürün Ezber Bozanı: Günseli Kato . *İSMEK El Sanatları Dergisi*, 18, 36-43.
- Üstündağ Özel, N. (2017). 151 Yaşındaki “Alice Harikalar Diyarında” Serüvenine İllüstratif Bir Bakış . *Sanat ve Tasarım Dergisi* , 7 (1) , 136-148 . Erişim Adresi (2 Mart 202) DOI: 10.20488/sanattasarim.563594
- Victoria and Albert Museum (2022). Peter Rabbit: the tale of “The Tale”. *VA Museum*. Erişim adresi (3 Mart 2022) <https://www.vam.ac.uk/articles/peter-rabbit-the-tale-of-the-tale>
- Wayne State University Libraries (2022). Edmund Dulac’s fairy-book : : fairy tales of the allied nations. *Digital Collections, Wayne State University Libraries* .. Erişim adresi (20 Mart 2022) <https://digital.library.wayne.edu/item/wayne:EdmundDula1916b48448400>
- Wigan, M. (2012). *Görsel İllüstrasyon Sözlüğü*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Williams, I. R. (2020). Go deeper: Food in children’s books. Discovering Children’s Books, Articles. *The British Library* . Erişim adresi (29 Mart 2022) <https://www.bl.uk/childrens-books/articles/food-in-childrens-books>
- Windisch, K. (2015). Weimars bekanntestes Bilderbuch auf Griechisch. *Blog/Klassik Stiftung Weimar* . Erişim adresi (17 Mart 2022) <https://blog.klassik-stiftung.de/weimars-bekanntestes-bilderbuch-auf-griechisch/>

- Yakar, G. (2017). Portre Ressamlığından Gazete İllüstratörlüğüne Uzanan Kariyerinde Sabiha Bozcalı . *Art-E, 10(20)*. Erişim adresi (6 Nisan 2022) doi.org/10.21602/sduarte.337442
- Yavi, E. (2014). Ustam Mengü Ertel. Ali Tekin Çam (Ed.), *11: Türk Grafik Tasarım Tarihi 1* içinde (s.334-336) . Analiz Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldız, Y. D. M. Ö. (2012). Kitabın Bir Sanat Formu Olarak Yeniden Keşfedilişi: Yirminci Yüzyıl Sanatçı Kitapları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 (2)* , 169-184 . Erişim adresi (13 Mart 2022) https://dergipark.org.tr/en/pub/cusosbil/issue/4390/60361
- Yılmaz, E. M. (2019). CAN GÖKNİL'İN ÖZGÜN BASKI RESİMLERİNDEKİ TÜRK MİTOLOJİSİ İMGELERİ . *Electronic Turkish Studies, 14(7)*. Erişim adresi (12 Nisan 2022) DOI:http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.38849
- Yılmaz, E. M. ve Yılmaz S. (2019). Özgün Baskı Resim Sanatında Günümüz Sanatçılarından Can Göknil'in Türk Kültürüne Ait Mitolojik İmgeleri . International Symposium on Mythology (Uluslararası Mitoloji Sempozyumu). Boks of Abstract, Ardahan. 2-5 May 2019, pp. 35 Erişim adresi (12 Nisan 2022) https://mythologysymposium.files.wordpress.com/2019/07/abstracts-14.07.19-2.pdf
- Yılmaz, G. (2008). Mehmet Şemsettin. *Kültür Dergisi, Osmanlı'da çocuk özel sayısı*. (12), 114-117. İstanbul.
- YKY Kültür, (2022) . Türk Grafik Sanatının Son 60 Yılıydı... Yurdaer Altıntaş (1935-2019). *Yapı Kredi, Kültür Sanat Yayıncılık* . Erişim adresi (8 Nisan 2022) https://images.ykykultur.com.tr/upload/document/662d9ba2-07f6-4ecb-873a-7b23c44e4055.pdf
- Yurdaydın, G. H. (1963). *Matrakçı Nasuh*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Zawadzki, M. (2019). Welcome to the Shire!. *Cotsen Children's Library, Princeton University*. Erişim adresi (21 Mart 2022) https://blogs.princeton.edu/cotsen/tag/howard-pyle/
- Zellich, G. (2008) . Türkiye'de Taş Basmacılığı. Alper Çeker (Ed.), *Türk Kitap Medeniyeti* içinde (s.117-121). Kültür A. Ş. İstanbul.
- Zipes, J. (2018a) . *Peri Masalları ve Yıkma Sanatı – Çocuklar İçin Klasik Masal Türü ve Uygarlık Süreci*. Alfa Basım Yayım. İstanbul

EKLER

Ek 1. Test onay izin formu.

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-51422868
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Zübeyde BEŞİRLİ
CESUR)

08/06/2022

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) FMV Işık Üniversitesinin 25.05.2022 tarihli ve 15764 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 08.06.2022 tarihli tutanağı.

Araştırma Konusu : 4-6 Yaş Çocuk Kitabı İllüstrasyonu Olarak Minyatür Sanatı Kullanımının
Görsel İletişim Tasarımı Bağlamında İncelenmesi
Araştırma Türü : Anket
Araştırma Yeri : Fatih Çapa İlkokulu
Araştırma Yapılacak Kişiler : Resmî Anasınıfı Öğrencileri
Araştırmanın Süresi : 2021 - 2022 Eğitim ve Öğretim Yılı

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci velilerinden açık rıza onayı alınması, yüz yüze eğitime geçmiş olan kurumlarımızda, Covid-19 tedbirlerinin araştırmacı ve ilgili kurum idarelerince alınması, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmaması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamımızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
08/06/2022
Dr. Hasan Hüseyin CAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (6 Sayfa)
2- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul
Telefon : 0212 384 36 30
E-posta : stratejigelistime34@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için : Aykut ÇELİK
Unvanı : Büro Hizmetleri
İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>
Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://www.turkiye.gov.tr> adresinden **957-9d87-3841-h8cf-a007** kodu ile teyit edilebilir.

Ek 2. Masal illüstrasyonlarına dair öğretmen testi, üç farklı öğretmen cevabı.

<p>ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRETMEN DEĞERLENDİRME TESTİ</p> <p>SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: <i>1. Sınıf / Şube</i></p> <p>ÖĞRETMENİN Adı ve Soyadı: <i>Öğretmen</i></p> <p>1- Görseller, çocukta resim diliyle iletişimi isteklendirecek özellik taşımaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>2- Kitapta resmedilen karakterler ve mekanlar sanatçının yorumuyla çizilmiştir. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>3- Resimler, metnin anlamını tamamlamaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>4- Resimler, metnin çocuğun belleğinde canlandırılmasına katkı sağlamaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>5- Resimler metne görsel dilin anlatım gücüyle yeni yorumlar katmaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>6- Resimler çocuğun düş ve düşünce serüvenine çıkmasına, eğlenmesine katkı sağlayacak özellikler taşımaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>Tarih ve İmza: <i>Öğretmen</i></p> <p>3</p>	<p>ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRETMEN DEĞERLENDİRME TESTİ</p> <p>SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: <i>1. Sınıf / Şube</i></p> <p>ÖĞRETMENİN Adı ve Soyadı: <i>Öğretmen</i></p> <p>1- Görseller, çocukta resim diliyle iletişimi isteklendirecek özellik taşımaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>2- Kitapta resmedilen karakterler ve mekanlar sanatçının yorumuyla çizilmiştir. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>3- Resimler, metnin anlamını tamamlamaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>4- Resimler, metnin çocuğun belleğinde canlandırılmasına katkı sağlamaktadır. Çok iyi [] Yeterli ☒ Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>5- Resimler metne görsel dilin anlatım gücüyle yeni yorumlar katmaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>6- Resimler çocuğun düş ve düşünce serüvenine çıkmasına, eğlenmesine katkı sağlayacak özellikler taşımaktadır. Çok iyi [] Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>Tarih ve İmza: <i>Öğretmen</i></p> <p>3</p>	<p>ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRETMEN DEĞERLENDİRME TESTİ</p> <p>SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: <i>1. Sınıf / Şube</i></p> <p>ÖĞRETMENİN Adı ve Soyadı: <i>Öğretmen</i></p> <p>1- Görseller, çocukta resim diliyle iletişimi isteklendirecek özellik taşımaktadır. Çok iyi ☐ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>2- Kitapta resmedilen karakterler ve mekanlar sanatçının yorumuyla çizilmiştir. Çok iyi [] Yeterli ☒ Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>3- Resimler, metnin anlamını tamamlamaktadır. Çok iyi [] Yeterli ☒ Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>4- Resimler, metnin çocuğun belleğinde canlandırılmasına katkı sağlamaktadır. Çok iyi [] Yeterli ☒ Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>5- Resimler metne görsel dilin anlatım gücüyle yeni yorumlar katmaktadır. Çok iyi [] Yeterli ☒ Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>6- Resimler çocuğun düş ve düşünce serüvenine çıkmasına, eğlenmesine katkı sağlayacak özellikler taşımaktadır. Çok iyi [] Yeterli ☒ Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>Tarih ve İmza: <i>Öğretmen</i></p> <p>3</p>
---	---	--

Ek 3. Masal illüstrasyonlarına dair öğretmen testi, diğer üç farklı öğretmen cevabı.

388

<p>ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRETMEN DEĞERLENDİRME TESTİ</p> <p>SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: <i>1. Sınıf / 1. Şube</i></p> <p>ÖĞRETMENİN Adı ve Soyadı: <i>Şeyma Kaya</i></p> <p>1- Görseller, çocukta resim diliyle iletişimi isteklendirecek özellik taşımaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>2- Kitapta resmedilen karakterler ve mekanlar sanatçının yorumuyla çizilmiştir. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>3- Resimler, metnin anlamını tamamlamaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>4- Resimler, metnin çocuğun belleğinde canlandırılmasına katkı sağlamaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>5- Resimler metne görsel dilin anlatım gücüyle yeni yorumlar katmaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>6- Resimler çocuğun düş ve düşünce serüvenine çıkmasına, eğlenmesine katkı sağlayacak özellikler taşımaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>3</p>	<p>ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRETMEN DEĞERLENDİRME TESTİ</p> <p>SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:</p> <p>ÖĞRETMENİN Adı ve Soyadı: <i>Şeyma Kaya</i></p> <p>1- Görseller, çocukta resim diliyle iletişimi isteklendirecek özellik taşımaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>2- Kitapta resmedilen karakterler ve mekanlar sanatçının yorumuyla çizilmiştir. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>3- Resimler, metnin anlamını tamamlamaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>4- Resimler, metnin çocuğun belleğinde canlandırılmasına katkı sağlamaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>5- Resimler metne görsel dilin anlatım gücüyle yeni yorumlar katmaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>6- Resimler çocuğun düş ve düşünce serüvenine çıkmasına, eğlenmesine katkı sağlayacak özellikler taşımaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>3</p>	<p>ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRETMEN DEĞERLENDİRME TESTİ</p> <p>SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:</p> <p>ÖĞRETMENİN Adı ve Soyadı: <i>Şeyma Kaya</i></p> <p>1- Görseller, çocukta resim diliyle iletişimi isteklendirecek özellik taşımaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>2- Kitapta resmedilen karakterler ve mekanlar sanatçının yorumuyla çizilmiştir. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>3- Resimler, metnin anlamını tamamlamaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>4- Resimler, metnin çocuğun belleğinde canlandırılmasına katkı sağlamaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>5- Resimler metne görsel dilin anlatım gücüyle yeni yorumlar katmaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>6- Resimler çocuğun düş ve düşünce serüvenine çıkmasına, eğlenmesine katkı sağlayacak özellikler taşımaktadır. Çok iyi ☒ Yeterli [] Kısmen yeterli [] Yetersiz [] Çok yetersiz []</p> <p>3</p>
--	--	--

Ek 4. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, birinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: A

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı: *Ali Can*
Yaşı: 5

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Evet, çok güzel olduğu için

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Evet, çok canlı

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

13. sayfa, Hırsızın üst üste çıkardığı hırsızları katkütüyor.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Eşek, köpek, kedi, horoz Evet, komik

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

Hırsız, kedi, köpek, eşek, horoz

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Eşek, çok büyük.

1

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Evet, çok güzel kırmızı çiçekler.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Evet, Gorseve gibi

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Evet, kitapta

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Sever, çok sevimli.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı: *Ali Can*

Ali Can

2

Ek 5. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, ikinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: A

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı: Zeynep Üstün
Yaşı: 5

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet. Çok belirgin

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Evet. Çok parlak

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

16. sayfa. Hep beraber yemek yedikleri için

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Horoz, kedi, köpek, eşek, Evet, sevdimli bir.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

Kedi, horoz, köpek, eşek, hırsız

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Köpek, dişleri sivri olduğu için.

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet, çiçekleri güzel olduğu için

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Evet, Tablo gibi duruyor.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır.

11- Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Evet, Hayvanları sevdiikleri için

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı:

Hayır Üstün
22.05.2023

2

Ek 6. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, üçüncü öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
Yaşı: 5

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet, çok desen var.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Evet, çok canlı

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

20. sayfa. Eşek çok güzel

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Eşek, kedi, köpek, horoz.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

hırsız, kedi, köpek, horoz, eşek

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Köpek, ben köpekleri çok seviyorum

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet, çok renkli

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Evet, çok güzel ve farklı

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Evet, çok resimli

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

2

Ek 7. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, dördüncü öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLĞİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:

Yaşı:

5

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok renkli.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü sevdiğim renkler var.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Sayfa 12. Hayvanlar üst üste çıktı diye.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Horoz, kedi, kepek, eşek. Sevdim çünkü hepsi de sevdiğim hayvanlar.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 var. Horoz, eşek, kepek, kedi.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Kedi. Çünkü o en sevdiğim hayvan.

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü sevdiğim renklerde.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevmedim. Çünkü setilleri kayuma gitmedi.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Görmедim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Gelmiyor.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Var. Çünkü ben sevdim onlarda sever.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Kitap güzel.

Testi yapan öğretmenin Adı ve Soyadı:

Tarih ve İmza

2

Ek 8. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, beşinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: 1

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
 Yaşı: 5

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Evet. Çok güzel görünüyor.

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Evet. Her renk var. Çok canlı.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

20. sayfa Eşek büyük olduğu için

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Köpek, eşek, horoz, kedi. Evet, ben hayvanları seviyorum.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 tane

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Eşek. Sevimli.

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Evet. Çok güzel görünüyorlar.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Evet. Kora kora duruyor.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Görmedim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Sever. Eğlenceli.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):

Yabancı uyruklu bu öğrenci olmasına rağmen kitaptan hoşlandı ve dikkatini çekti.

Testi yapan öğretmenin Adı ve Soyadı:

Ek 9. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, altıncı öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
Yaşı: 4

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet, Çok büyük

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Evet, Çok canlı

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

5. sayfa. Kedi çok büyük.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Köpek, kedi, horoz, eşek, fare
evet,

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

Eşek, kedi, horoz, köpek, hırsız

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Kedi. Kedileri çok sevdim

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim, Çok güzeller

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Evet, Çok güzeller

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Evet. Bir sürü hayvan var

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):

Testi yapan öğretmenin

Adı Soyadı:

2

Ek 10. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yedinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Her yerde çiçekler var.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Sevdim.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Evet çünkü hepsi onun üzerine akıyorlar o çok güzel.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Evet, kedi, ve köpek.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

3

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Horozun

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Bir sürü çiçek var.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Evetim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

2

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Sever, eğlenceli.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):

İlk defa bir çizim kitabı okuydu, hoşuna

gitti ve güzel :)

2

Ek 11. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, sekizinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: 0

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
 Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok güzel görüyor.

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. En sevdiğim renklerden yapmışlar.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Dedi. Çünkü güllümsüğü.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Dedi. horoz, kedi, civet.

Resimlerini sevdim çünkü bambaşka birtane niteliği oluyor.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 tane.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Eşek. Çünkü en büyükleri o ve o kedisi.

1

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Bazılarını sevdim bazılarını sevmeydim. Çünkü bazıları orospu, bazıları gül gibi olmadılar.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çok renkli.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Görmedim.

Bu kitabı daha önce okumuştum.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Sever, çok güzel.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

"Bu kitabı daha önce okumuştum ama bu kadar güzel dedi."

2

Ek 13. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, onuncu öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: c

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü grafikler çok güzel :)

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü kitabın renkleri çok yumuşak olmasın.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Çünkü kitabın kahramanları haydutları seviyor.
Sayfa: 19, 20.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Kedi, civet, horoz, köpek.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 tane.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Köpek. Çünkü köpek iyi ve bayağı yaker. Başka bir kahramanın
renklerine benziyor :)

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü güzel görünüyor.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Görmedim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Yok, gelmiyor.

11- Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Tabii ki. Aynı şekilde.

Çünkü aynı şekilde kahramanları çok seviyor.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

2

Ek 14. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, on birinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: 06

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
 Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Sevdim çünkü resimler çok tadı.

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Sevdim çünkü bu renkleri ben de seviyorum.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Herşinin yapıldığı resmi sevdim.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Böcek, kedi, kedi, kedi.

Resimlerini sevdim çünkü hepsini gördüm.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 tane.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Kedi. Çünkü kedi çok sevimli ve bile olrak çizim.

1

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Sevdim çünkü çiçekleri çok sevdim.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Sevdim çünkü yapılmış tertemiz ve her sayfada farklı farklı.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Eğmedim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Film yapı.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Birine çok sever.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı:

2

Ek 15. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, on ikinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: <

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı: <
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdim mi? Neden?

Sevdim. Çünkü işin etkilen çok güzeldi.

2- Kitabın renklerini sevdim mi? Neden?

Sevdim. Çünkü hepsi birbirinde güzeldi.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

sf. 19-20. Bu sayfa çok güzeldi.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdim mi, neden?

Kedi, horoz, eşek, köpek. Sevdim. Çünkü güzeldi.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

Dört ✓

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdim? Neden?

Kediyi sevdim. Tirmaladığı işin akıllı bir hayvan.

1

7- Çiçek resimlerini sevdim mi? Neden?

Sevdim. Petallerini çok sevdim.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdim mi? Neden?

Sevdim. Güzel yapılmış Rekliler.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Gördüm. Kitaplarında.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Evet. İsmi unuttum.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Evet. İşinde güzel süsler, boyamalar, hayvanlar olduğu için.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Detayları, renkleri çok sevmiş. Anlatırsanız bitiremedi.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı: <

Tarih ve İmza

2

Ek 16. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, on üçüncü öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: ()

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı: _____
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet. Çok güzel çıktı.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Güzel.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Eşekti. Kırpıklarını falan sevdim.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Köpek, kedi, horoz eşek. Sevdim. Güzeller.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

Dört. ✓

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Kedi. Çok güzel.

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Güzeller çıktı.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Öyle güzel olmuş çıktı.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Yok görmedim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Yok.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Evet. Sayfaları güzel olduğu için.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Hikayenin anlatımı ve akıcılığı değişik peldi.
Mislikti bir masal gibi bu kitap dedi.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı: _____

Tarih ve İmza

Ek 17. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, on dördüncü öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok güzel. Eşeğin gözleri çok güzeldi.

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Hepsi çok güzeldi.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

5-6. sayfa. Kedili olan.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Eşek, köpek, kedi, horoz. Sevdim. Aynı bir okuyla tasarlanmış süntü.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

Dört. ✓

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Eşek. Çünkü çok kolay çizilmiş, gibi geldi.

1

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Evet. Çünkü hepsi farklı renklerle yapılmıştır.
Tavni eselerdeki gibiydi.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çünkü hepsi birbirinden güzel.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Evet. Kitaplarda.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Yok gelmiyor.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Evet. Çünkü sayfaları çok güzel.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Masal anlatımı öyle farklı geldi ki. "İngilizce mi Türkçe mi bu?" diye sandı.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı:

2

Ek 18. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, on beşinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLĞİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: C

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı: [Redacted]
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Güzel. Çünkü çok değişik.

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Güzel. Yeni gözüktüğü için. Biraz garip geldi.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Sf. 5-6. Çünkü kediden dolayı.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Kedi, eşek, köpek, horoz. Güzel. Çünkü değişik geldi.
Müzikli anlatıldığı için.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

Dört.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Kedi. Çünkü en sevdiğim hayvan.

1

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Güzel. Çünkü gerçek gibi gözüktüğü için.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Evet. Süslü olması güzel.

9- Kitabın resimleri böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Evet. Başka bir kitapta. Aktüvite, sıratmalı.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Bir tane masal vardı. Hayvanlar vardı. İsmi hatırlamıyorum.

11- Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Var. Güzel olduğu için.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):

Çok detaylı resimler arasında bile güzel figürleri yaratmış. Çok keyif almış görünüyor.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı: [Redacted]

Ti: [Redacted]

2

Ek 19. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, on altıncı öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı
Yaşı: 7

1- Kitabın resimlerini sevdim mi? Neden?

Sevdim. Çok tatlısı güzel.

2- Kitabın renklerini sevdim mi? Neden?

Evet. Güzel çok güzel.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

sf. 15-16. Güneş dağcı, çok seviyorum.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdim mi, neden?

Kedi, horoz, köpek, eşek. Evet sevdim. Güneş güzel çizilmiş.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

Yedi tane, Hırsızlar, köpek, eşek, kedi, horoz.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdim? Neden?

Kediyi. Çok minnaş gösteriyordu.

1

7- Çiçek resimlerini sevdim mi? Neden?

Sevdim. Güzel.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdim mi? Neden?

Sevdim. Güneş çok güzel gösteriyordu.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Gördüm. Hikayesini izlemiştim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Evet. Gammer (pastadan ev vardı.)

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Evet. Güneşle benzeri şükü.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):

Hayvanlar ve çiçek-dağ resimleri ilgisi çekmiş.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

Tarih ve İmza

2

Ek 20. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, on yedinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: F

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:

Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çizim estetik masal olduğu için. Hayvanlar olduğu için.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Pembe, yeşil, mavi, turuncu her renk var.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Sayfa 8. Eşek resmini sevdim.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Eşek, kopek, ked, horoz. Eşek sevdim. Evcil hayvan oldukları için.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4. var. Kedi, kopek, eşek, horoz.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Kedi. Kulaqları pembe olduğu için.

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Renkli, bereketli oldukları için.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çizim renkleri ve şekilleri hayuma girer.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Evet gördüm. Çizimlerini gördüm.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Sever. Hikaye de hayvanlar olduğu için.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Yemekler ve hayvanlara üst üste olması hayuma girer.

Testi yapan öğretmenin Adı ve Soyadı:

Tarih ve İmza

2

Ek 21. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, on sekizinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: _____

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı: _____

Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet sevdim. Çizim çok güzel.
Özellikle evin resmi.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Evet. Çizim. Hayvanları renkleri
uygun renk.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Sayfa 5. Kedinin resmi güzel.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Köpek, kedi, eşek, horoz. Evet. çok güzel
uygun renkler.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4. Horoz, kedi, köpek, eşek

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Kedi. Çizim rengi gerçek kedi gib:

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet. Renkleri güzel.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Evet. Her sayfa farklı renkte olmuş.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Germedim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Yok germedim aklıma gelmiyor.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Sever. Çizim hikaye güzel, resimler,
hayvanlar güzel

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):
Bu kitap mutlaka alınmalı.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı: _____

Tarih ve İmza

2

Ek 22. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, on dokuzuncu öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: ,

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:

Yaşı:

5

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü hayvanlar haydutlar,
korkuttuğu için.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Evet. Çünkü renkleri güzeldi.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Sayfa 2. Çünkü Erek güzel görünüyor.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Erek, kopek, kedi, horoz. Evet sevdim.
Resimleri çok güzel.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 tane. Erek, horoz, kopek, kedi.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Kedi. Çünkü ben kedileri çok
seviyorum.

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet sevdim. Renkleri çok güzel.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü desenleri çok güzel.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Hayır. Bazı kelimeleri anlamıyorum.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Kitabın çizimleri çok güzeldi.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

Tarih ve İmza

2

Ek 23. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
Yaşı: 5

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Evet. Hayvanların resimleri güzeldi.

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çanta renkleri çok güzeldi.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Sayfa 8 kedi çiçekleri sevdim.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Kedi, horoz, kopek, erek

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 var. Kopek, erek, horoz, kedi.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Kedi. Çanta rengi güzel

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çanta renkleri güzel

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çanta desenleri güzel

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Evet gördüm. Parkta gördüm.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Yok gelmiyor.

11- Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Evet sever. Çanta hikaye güzel.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Hikaye uzun usandı.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

Tarih ve İmza

Ek 24. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci birinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: _____

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı: _____
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim, Resimleri güzeldi.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Evet, Renkleri güzeldi.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Kedinin uzandığı resim. Resimleri güzel
olduğu için

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Esek, köpek, horoz, kedi. Sevdim. Resimleri
dikkatimi çektiği için sevdim.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 Horoz, Esek, kedi, köpek

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Kedinin. Çünkü çok tatlı.

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Güzel oldukları için

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Desenleri güzeldi.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Var. Kedi resmi olduğu için

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

Tarih ve İmza

2

Ek 25. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci ikinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: ,

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü detayları çok hoşuma gitti

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü hoş çekiciydi

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Kedili olan Sayfa. Çünkü kedileri çok seviyorum

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Horoz, Kedi, Esek, Köpek, Sevdim
Çünkü iyi çizmişler

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4, Horoz, Kedi, Horoz, Köpek

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Kedinin... Kedilere büyük tutkum var

1

7- Çizik resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok güzeldi. Bazılarını ateş gibi görünüyordu.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

A evet çok sevdim. Çünkü eski tarihteki süsler gibi görünüyordu.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Var... Çünkü onlar resimleri güzel yapıyorlar

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

Tarih ve İmza

2

Ek 26. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci üçüncü öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: _____

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı: _____
Yaşı: 5, 5

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Sevdim, Kedinin çizgileri gerçek kedi gibi olduğu için sevdim

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Evet, Bende olmayan güzel renkler kullandım. Bu renkteki güzel, Güzel renkler

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Esek, kedi, köpek ve horozun birlikte yemek yediği resim. Kedinin yalaması komik olduğu için

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Esek, kedi, horoz ve köpek, Evet, gerçekçi gibiler.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

11 tane, Kedi, köpek, Esek, horoz, hayvanların şhipleri ve haydutlar.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Kedi. Gerçekçi gibi olduğu için

1

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Evet, Bunlar güzel çiçek olduğu için ben çiçekleri çok severim

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Çok sevdim. Sekil ve desenleri çok güzel

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Görmedim.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Evet, Benim Bremen müzisyenleri kitabım var oradan aklıma geliyor

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Var Sanırım, Kedi den dolayı

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Testi yapan öğretmenin Adı ve Soyadı

Tarih ve İmza

2

Ek 27. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci dördüncü öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: /

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çünkü güzeller

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Aok Sevdim. Çünkü gökkuşağı olduğu için
(renkli olduğu için)

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

İlk resim. Çünkü eşek kendisine arkadaş
bulmaya gitti

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Eşek, horoz, kedi, Köpek. Sevdim
Çünkü hiç tanımamışlar. renkleri güzel

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 Eşek, Kedi, köpek, horoz

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Kedi ve horoz. Çünkü Kahverengi olduğu
için

1

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Onları çok sevdim. Çünkü renklerinden
dolayı

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Aok Sevdim hatta... Çünkü o süslerdeki
renkler en sevdiğim renkler

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Bilmiyorum

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

Tarih ve İmza

2

Ek 28. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci beşinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ: ,

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı

Yaşı: 5,5

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim, çünkü çok güzel

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Sevdim, çünkü gökkuşağı renkleri gibi çok sevdim

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Esek ve köpeğin olduğu resim, çünkü hoşlandım. Resimden hoşlandım

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Kedi, Horoz, Köpek, Esek, Sevdim, çünkü çok güzel gerçek gibi

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4, Köpek, Esek, Horoz, Kedi

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Kedinin... Çünkü kedileri çok seviyorum

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim... Çünkü çiçekleri çok seviyorum

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim, çünkü çok güzel ve ben süslemeleri seviyorum

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Var... Çünkü kitabın masalı çok güzel

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Testi yapan öğretmenin Adı ve Soyadı

Tarih ve İmza

2

Ek 29. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci altıncı öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGI TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok güzel

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü içinde mavi mavi desenler var.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Köpek. Çünkü onun rengi çok güzel. Ve sesi de çok güzel.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Köpek var, eşek var, horoz var, kedi var. Evet. Çünkü çok güzel desenler var ve çok güzel hayvanlar var.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Bu sefer horozu seçtim. Çünkü üstünde çok güzel renkler var.

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Bu çiçekleri sevdim. Çünkü renkleri çok güzel sarı, mavi ve kırmızı

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok güzel renge renkler. Ve sato gibiler. O yüzden sevdim.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Gördüm diye hatırlıyorum. Yani tam hatırlamıyorum ama böyle bir horoz da görmüştüm diye hatırlıyorum. böyle bir eşek de.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Gelmiyor.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Yok gibi düşünüyorum. Çünkü içindeki tavuklar, hayvanlar ve desenleri sevmemişler gibi düşünüyorum.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Bir de papatya ve bu çiçeği sevdim.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

2

Ek 30. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci yedinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok güzel bir hikayeydi, hepsini beğendim.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Evet. Çünkü renkleri de güzel, çok beğendim.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

4 kahramanın da olduğu resim. Çünkü bunlar iş baktıkta görünüyor (sayfa 7'de)

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Haras, kedi, köpek, eşek. Resimleri çok sevdim, çünkü renkleri güzel.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4 tane var.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Eşek. Çünkü eşek onlardan daha büyüktü.

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Çok sevdim. Çünkü renkleri de güzel, çiçekleri de güzel.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü renkleri değişik bunların da.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü? (Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Gördüm. Dağum günümde bir tane arkadaşım bana hediye etmişti, görmüştüm.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hıhı. Arkadaşım bir tane daha hediye etti.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı? Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Var. Çünkü bu kitabı sevdiiler bençe (kitap okumaya katılan 2 arkadaşını sevdi).

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):
Yok

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı:

2

Ek 31. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci sekizinci öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Evet. Güzel di çünkü.

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Evet. Şu yeşili sevdim, ben sarıya pembeye sevdim.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Eşek ve köpek. Güzeller.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Eşek, horoz, köpek, kedi, onlar var. Sevdim, güzeller.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Eşek. Ben eşekleri çok severim.

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü ben çiçekleri birazcık seviyorum.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim, güzeller. Çünkü ben bunları sevdim.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Bilmiyorum.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Yok

Testi yapan öğretmenin

Adı Soyadı:

2

Ek 32. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, yirminci dokuzuncu öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:
Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok güzel sayfalar var.

2- Kitabın renklerini sevdin mi? Neden?

Sevdim. Çünkü benim en sevdiğim renkler vardı.

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Fşek ve köpek. Çünkü bunları çok güzel yapmışlar.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdin mi, neden?

Fşek, köpek, horoz, kedi. Sevdim, çünkü çok güzel yapılmış.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdin? Neden?

Fşek. Çünkü burnu ve gözü çok güzel. Bir de gri rengi.

1

7- Çiçek resimlerini sevdin mi? Neden?

Bazıları güzel bazıları değil. Çünkü yanuk çizilmiş.
Diğerleri düşüğe olduğundan güzel.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdin mi? Neden?

Evet. Çünkü benim en sevdiğim renkler.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Görmedim

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Kitap gelmiyor da hikaye geliyor.

11 - Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Vardır diye düşünüyorum. Çünkü güzel bir kitap.

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu):

Çok güzel kitap. Yazılar çok net olmuş.
Çizimler çok güzel.

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı:

2

Ek 33. Masal illüstrasyonlarına dair öğrenci testi, otuzuncu öğrenci

ÇAPA İLKOKULU ANASINIFI RESİMLİ KİTAP ÖĞRENCİ İLGİ TESTİ

SINIF / ŞUBE BİLGİSİ:

ÇOCUĞUN Adı ve Soyadı:

Yaşı: 6

1- Kitabın resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok eğlenceliler

2- Kitabın renklerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok güzel

3- En sevdiğin resim hangisi? Neden?

Sayfa 12-14. Çünkü çok komik.

4- Kitapta hangi hayvanlar var? Resimlerini sevdi mi, neden?

Köpek, kedi, horoz, diğerini hatırlamıyorum. Sevdim.

Çünkü çok heyecanlı.

5- Kitapta kaç tane kahraman var? Sayabilir misin?

4.

6- En çok hangi kahramanın çizimini sevdi? Neden?

Köpek. Çünkü çok güzel.

1

7- Çiçek resimlerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok güzel geldi.

8- Sayfaların kenar süslerini sevdi mi? Neden?

Sevdim. Çünkü çok fazla.

9- Kitabın resimleri Böyle resimler daha önce gördün mü?
(Cevap Evet ise) Nerede gördün?

Hayır ama çiçekleri ve böceği gördüm.

10- Bu kitaba benzeyen başka kitap aklına geliyor mu? (Cevap Evet ise) Hangi kitap?

Hayır.

11- Sence bu kitabı senin kadar sevecek başka arkadaşın var mı?
Neden seveceklerini düşünüyorsun?

Var. (Kitabı okuyan 1 kişiyi söyler)

* İlave notlar (çocuğun sorular dışında yapmış olduğu yorumlar ve öğretmenin yorumu) :

Yok

Testi yapan öğretmenin
Adı ve Soyadı

2

ÖZGEÇMİŞ

Zübeyde Beşirli Cesur Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Anasanat Dalı'ndan 1990 yılında mezun oldu. Öğrenciliği sırasında illüstratör olarak başladığı meslek hayatına mezuniyetinden sonraki ilk üç yıl çizgi film sektöründe background sanatçısı olarak devam etti. Bu süreçte serbest grafik tasarımcı olarak farklı alanlarda grafik tasarım hizmeti de verdi. Beş yıl reklam ajanslarında ve matbaa sektöründe grafik tasarım yaptıktan sonra 1998 yılında kendi butik reklam ajansını açtı. Çok farklı sektörlere grafik tasarım ve görsel iletişimin farklı alanlarında hizmetler verdi. Eğitim hayatına yirmi dokuz yıl aradan sonra 2019 yılında Işık Üniversitesi Görsel İletişim Tasarımı bölümünde yüksek lisans öğrencisi olarak tekrar başladı.